Onze Geloofsbelijdenis

Ds. JG Feenstra

www.christelikemedia.org

Inhoud

Inleiding **4**
I De belijdenisschriften en Gods Woord. 4
A. De belijdenis wordt door Gods Woord geeischt. 4
B. De belijdenis is op Gods Woord gegrond. 5
II De belijdenisschriften en de kerk. 6
A. De belijdenis is het eigendom van de kerk. 6
B. De belijdenis en het geweten van de leden der kerk. 6
C. De belijdenis en de eenheid van de kerk. 6
D. De belijdenis en de onderteekening. 7
III De indeeling van de belijdenisschriften. 7
A. De algemeene belijdenisschriften van de Christelijke kerk. 7
B. De belijdenisschriften van de Gereformeerde Kerken. 7
IV. De Nederlandsche Geloofsbelijdenis. 7
V. De indeeling van de Nederlandsche Geloofsbelijdenis. 8
ARTIKEL I: DAT ER EEN EENIG GOD IS. **10**
ARTIKEL II: DOOR WAT MIDDEL GOD GEKEND WORDT. **23**
ARTIKEL III: VAN HET GESCHREVEN WOORD GODS. **31**
ARTIKEL IV: KANONIEKE BOEKEN DER H. SCHRIFTURE. **39**
ARTIKEL V: WAARVAN DE HEILIGE SCHRIFT HAAR AANZIEN EN AUTORITEIT HEEFT. **45**
ARTIKEL VI: ONDERSCHEID TUSSCHEN DE KANONIEKE EN APOCRIEFE BOEKEN. **51**
ARTIKEL VII: VOLKOMENHEID DER HEILIGE SCHRIFTURE OM ALLEEN TE ZIJN EEN REGEL DES GELOOFS. **56**
ARTIKEL VIII: DAT GOD EENIG IS IN WEZEN EN NOCHTANS IN DRIE PERSONEN ONDERSCHEIDEN. **63**
ARTIKEL IX: BEWIJS DES VOORGAANDEN ARTIKELS VAN DE DRIEHEID DER PERSONEN IN EENEN GOD. **69**
ARTIKEL X: DAT JEZUS CHRISTUS WAARACHTIG EN EEUWIG GOD IS. **78**
ARTIKEL XI: DAT DE HEILIGE GEEST WAARACHTIG EN EEUWIG GOD IS. **84**
ARTIKEL XII (1): VAN DE SCHEPPING ALLER DINGEN EN MET NAME DER ENGELEN. **93**
ARTIKEL XII (2): VAN DE SCHEPPING ALLER DINGEN EN MET NAME DER ENGELEN. **101**
ARTIKEL XIII: VAN DE VOORZIENIGHEID GODS EN REGEERING ALLER DINGEN. **109**
ARTIKEL XIV (1): VAN DE SCHEPPING EN VAL DES MENSCHEN EN ZIJN ONVERMOGEN TOT HET WARE GOED. **118**
ARTIKEL XIV (2): DE VAL VAN DEN MENSCH **125**
ARTIKEL XIV (3): HET ONVERMOGEN VAN DEN MENSCH TOT HET WARE GOED **132**
ARTIKEL XV: VAN DE ERFZONDE. **138**
ARTIKEL XVI: VAN DE EEUWIGE VERKIEZING GODS. **144**
ARTIKEL XVII: VAN DE WEDEROPRICHTING DES GEVALLEN MENSCHEN. **152**
ARTIKEL XVIII: VAN DE MENSCHWORDING VAN JEZUS CHRISTUS. **159**
ARTIKEL XIX: VAN DE VEREENIGING EN HET ONDERSCHEID DER TWEE NATUREN VAN CHRISTUS IN EEN PERSOON. **165**
ARTIKEL XX: GOD HEEFT ZIJNE RECHTVAARDIGHEID EN BARMHARTIGHEID

BEWEZEN IN CHRISTUS. 172
ARTIKEL XXI. (1): VAN DE VOLDOENING VAN CHRISTUS, ONZEN EENIGEN HOOGEPRIESTER, VOOR ONS. 181
ARTIKEL XXI (2): DE VOLDOENING VAN CHRISTUS DOOR ZIJN PLAATSBEKLEEDING. 191
ARTIKEL XXII: VAN ONZE RECHTVAARDIGMAKING DOOR HET GELOOF IN JEZUS CHRISTUS. 201
ARTIKEL XXIII: DAT ONZE RECHTVAARDIGMAKING BESTAAT IN DE VERGEVING DER ZONDEN EN TOEREKENING DER GEHOORZAAMHEID VAN CHRISTUS. 213
ARTIKEL XXIV. (1): VAN DE HEILIGMAKING DES MENSCHEN EN DE GOEDE WERKEN. 222
ARTIKEL XXIV (2): VAN DE HEILIGMAKING DES MENSCHEN EN DE GOEDE WERKEN. 234
ARTIKEL XXV: VAN HET AFDOEN DER CEREMONIEELE WET. 244
ARTIKEL XXVI (1): VAN DE EENIGE VOORBIDDING VAN CHRISTUS. 252
ARTIKEL XXVI (2): VAN DE EENIGE VOORBIDDING VAN CHRISTUS. 260
ARTIKEL XXVII: VAN DE ALGEMEENE CHRISTELIJKE KERK. 268
ARTIKEL XXVIII: DAT EEN IEDER SCHULDIG IS ZICH BIJ DE WARE KERK TE VOEGEN. 280
ARTIKEL XXIX: VAN HET ONDERSCHEID EN DE MERKTEEKENEN DER WARE EN VALSCHE KERK. 288
ARTIKEL XXX: VAN DE REGEERING DER KERK DOOR KERKELIJKE AMBTEN. 302
ARTIKEL XXXI: VAN DE DIENAREN, OUDERLINGEN EN DIAKENEN. 310
ARTIKEL XXXII: VAN DE ORDE EN DISCIPLINE OF TUCHT DER KERK. 317
ARTIKEL XXXIII: VAN DE SACRAMENTEN. 324
ARTIKEL XXXIV: VAN DEN HEILIGEN DOOP. 332
ARTIKEL XXXV: VAN HET HEILIG AVONDMAAL ONZES HEEREN JEZUS CHRISTUS. 348
ARTIKEL XXXVI: VAN HET AMBT DER OVERHEID. 361
ARTIKEL XXXVII: VAN HET LAATSTE OORDEEL. 370

Inleiding

I De belijdenisschriften en Gods Woord.

A. De belijdenis wordt door Gods Woord geeischt.

1. Christus wil, dat wij zullen acht geven op de dwalingen.
Wanneer de Heere Jezus Christus met Zijn discipelen gekomen is in de deelen van Caesarea Filippi, dan stelt Hij een onderzoek in naar de kennis van de jongeren *(Matth. 16:13-19).* Dat doet hij expres. Hij stelt hun de vraag: *"Wie zeggen de menschen, dat Ik, de Zoon des menschen, ben?"*

De menschen. Niet maar een mensch, of sommige menschen, doch *de* menschen. Hoe wordt door de menschen over Jezus gedacht en gesproken? En dan zien wij, dat de discipelen dit zeer goed weten. Zij hebben niet los van en naast de menschen geleefd, neen, zij hebben geluisterd, wanneer de menschen het over hun Meester hadden. En daarom kunnen zij antwoord geven: *"Sommigen: Johannes de Dooper, en anderen: Elias, en anderen: Jeremias, of een van de profeten."* Zietdaar de valsche Christologieën uit die dagen. Wat *de* menschen zeggen.

De discipelen moeten dat weten. De kerk des Heeren moet kennis nemen van de dwalingen, opdat zij er tegen in ga en de wapenen van Gods Woord hanteere. De apostelen hebben, dit blijkt zeer duidelijk uit de brieven, altijd kennis genomen van de ingeslopen dwaalleer. Zij hebben de gemeenten daarop gewezen en niet nagelaten, de dwalingen te bestrijden op grond van het Woord onzes Gods. Christus wil, dat wij zullen acht geven op de dwalingen, ook uit onze dagen.

2. Christus wil, dat wij de waarheid zullen kennen.
Nu komt Christus tot de discipelen met de strikt persoonlijke vraag: *,En gij, wie zegt gij, dat Ik ben?"* Zoo gaat Hij van den omtrek naar het centrum. Petrus is al klaar met zijn antwoord en hij zegt mede in naam van de anderen: *"Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods.'* Hier is maar één antwoord. De dwaalleer heeft *verschillende* antwoorden. De waarheid heeft *één* antwoord.

Petrus zegt niet: Wij denken, of wij vermoeden, of wij voelen het zoo aan.

Neen, hij zegt zeer beslist: *Gij zijt* de Christus.

Christus wil, dat wij de waarheid zullen kennen. En dat met bewustheid en wel doordacht. Dat is het thetisch gedeelte. De geloovige heeft de roeping, zich rekenschap te geven van de waarheid, die ons in Gods Woord is geopenbaard. *De dwaling is pluriform en de waarheid is uniform.* De Heere Jezus zegt dan ook niet: Uw antwoord is het beste, de andere antwoorden waren echter ook wel goed. Hij zegt niet: De menschen hebben ook een goede opvatting, maar als het er op aan komt, dan is uw antwoord, Petrus, het meest zuivere (goed — beter — best, het standpunt van het relativisme); neen, Christus zegt, dat de andere valsch, niet juist zijn, en dat het antwoord, dat Petrus heeft gegeven, alleen het goede is, omdat *niet vleesch en bloed, maar de Vader, Die in de hemelen is, het hem heeft geopenbaard.*

Het is niet waar, dat andere opvattingen evenveel (even weinig) waarde hebben. We zien hier de antithese. Christus wil, dat wij, tegenover de dwalingen, de waarheid zullen kennen.

3. Christus wil ons de belijdenis zelf geven. Bij de opstelling van de belijdenis moet de kerk geleid worden door den Heiligen Geest, Die door den Vader en den Zoon gegeven is aan de kerk des Heeren.

Immers, wanneer Petrus deze belijdenis heeft afgelegd, dan is dat niet, omdat Petrus zooveel beter inzicht van zichzelf heeft in de dingen des eeuwigen levens, maar omdat hij is geleid door den Heiligen Geest.

Die het onderwijs van Christus rijke vrucht bij hem heeft doen dragen. Vleesch en bloed heeft hem dat niet geopenbaard, maar de Vader, Die in de hemelen is. Deze belijdenis is niet product van menschelijk kennen en kunnen, niet product van menschelijke wysheid. Het verduisterd verstand is de bron der dwalingen, en dan kan het zoo en het kan ook wel anders, ja en neen.

Gods Woord is de bron, waaruit wij de waarheid leeren kennen. Daarom zal op die petra, op die belijdenis, de gemeente des Heeren gebouwd worden. Ook zullen de poorten der hel haar niet overweldigen.

B. De belijdenis is op Gods Woord gegrond.

1. Zoo is het karakter van de belijdenis.
De naam belijdenis kan in het Grieksch beteekenen: *hetzelfde-zeggen.*
De belijdenis zegt dus hetzelfde als Gods Woord, maar dan met eigen woorden. Hetzelfde met eigen woorden zeggen, dat is belijden! Het karakter van de belijdenis is derhalve, dat zij gegrond moet zijn op de Schrift en geput moet worden uit Gods Woord. Dit wordt ook door de belijdenis zelve erkend. In artikel VII van onze geloofsbelijdenis wordt zeer duidelijk gezegd, dat *men geen schriften van menschen, hoe heilig zij geweest zijn, gelijk, mag stellen met de Goddelijke Schrifturen.*

De belijdenis wil niet staan *boven* Gods Woord en ook niet *naast* Gods Woord, haar plaats, — en dat is haar eereplaats —, is *onder* de Heilige Schrift.

Wij vinden dus in de belijdenis de waarheid Gods, die wij in Zijn Woord lezen. Die waarheid heeft de kerk in zich opgenomen, gereflecteerd, verwerkt en met eigen woorden tegenover de dwalingen uitgesproken. Een kerk zonder belijdenis zou zijn een prooi van allerlei dwalingen en ketterijen. De belijdenis dringt de Schrift niet terug, want zij is geput uit het Woord des Heeren.

2. Daarin ligt de groote kracht van de belijdenisschriften.
De belijdenis, geput uit de Heilige Schrift, heeft zoo groote kracht, omdat zij hetzelfde zegt als Gods Woord en dus gaat staan achter het Woord des Heeren. Zij getuigt: *Zoo zegt de Schrift; Daar staat geschreven!*

Daarom heeft die belijdenis zooveel te zeggen, niet omdat menschen het zeggen, maar omdat God het zegt.

Derhalve is de belijdenis ook *bindend.* Een kerk, die eene belijdenis heeft, en haar niet bindend doet zijn voor de ambtsdragers en de leden, staat schuldig. Zulk een kerk kan beter doen die belijdenis af te schaffen. De belijdenis is een gids, die ons leidt, den weg wijst, de gevaren aantoont, en ons waarschuwt voor afgronden. Wij staan, met onze belijdenis, ook op de schouders van ons voorgeslacht, omdat dezelfde dwalingen altijd weerkeeren in een ander gewaad. De belijdenis is niet maar een persoonlijke opinie, of een machtelooze formule. Zij zegt, met andere woorden, wat de Schrift zegt. En daarin ligt haar groote kracht.

3. Zoo zien wij het doel van de belijden is.
a. Wij kiezen positie tegenover de dwalingen.

Wij mogen niet onverschillig staan tegenover hetgeen geleerd wordt door anderen. De kerk des Heeren heeft de roeping, te zorgen voor het welzijn van haar leden. Terstond moeten de dwalingen worden gekend. Wanneer twee treinen naast elkaar vertrekken, dan gaan zij soms een heel eind naast elkaar voort. Maar straks komt de groote afbuiging. De eene trein neemt een geheel andere richting dan de andere. Zoo is het met de waarheid en de dwaling. Eerst meenen velen, dat zij zijn op hetzelfde spoor en dezelfde richting kiezen. Doch al heel spoedig wordt openbaar, dat de dwaling op geheel andere rails staat en een andere richting uitgaat. De kerk des Heeren heeft de taak, terstond de goede richting aan te wijzen, volgens het Woord van onzen God.

b. *Wij willen vastheid en belijndheid.*
De belijders van den naam des Heeren moeten vast staan in het geloof. Twijfel werkt zoo schadelijk. De kerk des Heeren moet een vaste koers gaan, en zich niet laten meevoeren door allerlei wind van leer. De waarheid gaat recht op het doel af. De menschen moeten weten, wat zij aan de kerk hebben, en dat kan alleen door een belijdenis, die duidelijk zegt, wat de kerk wil, die niet als een pronkstuk in een kast bewaard wordt, maar *gebruikt* wordt. Zoo komt er vastheid en belijndheid in het geloofsleven.

c. *Zoo zien wij de antithese tot eer van God.*
Neen, wij spreken niet van goed — beter — best. Wij spreken van waar en valsch. Wij *willen niets weten van een synthese,* die vermengt, en door velen begeerd wordt, met verloochening van het beginsel. Wij buigen onvoorwaardelijk voor het Woord des Heeren. En dan moeten de menschen maar kleur bekennen. Wie niet voor is, die is tegen. Wie niet vergadert, verstrooit. Het gaat, ook bij de handhaving van onze belijdenis, om de eer van onzen God.

II De belijdenisschriften en de kerk.

A. De belijdenis is het eigendom van de kerk.

De kerk spreekt zich dus uit in haar belijdenisschriften. Natuurlijk worden niet alle kwesties daarin besproken. De belijdenis is geen dogmatiek. De kerk neemt, in haar confessie, positie tegenover de wereld, de dwalingen, de verbasterde kerken en de secten. Zij heeft de roeping, haar belijdenis ook te handhaven. Daarom dankt een confessie haar beteekenis aan de kerk, die haar heeft aangenomen. Dus niet, omdat de opstellers zulke vrome en geleerde menschen zijn geweest, maar, omdat de kerk ze als haar eigendom heeft aanvaard.

B. De belijdenis en het geweten van de leden der kerk.

Velen zeggen, dat de belijdenis het geweten in den weg staat. Dat is niet waar. Wie het met de belijdenis niet eens is en niet eens kan worden, heeft het recht gravamen bij den kerkeraad in te dienen, op grond van Gods Woord, en als hij niet kan overtuigd worden, dan wordt hij niet gedwongen in de kerk te blijven, maar moet hij als eerlijk man handelen.

C. De belijdenis en de eenheid van de kerk.

Hoe vaak hoort men zeggen, dat de belijdenisschriften de verdeeldheid bevorderen. En dat daarom alle confessies zouden moeten worden afgeschaft. Ook dat is niet waar. Als de confessies werden afgeschaft, zou de kerk een prooi worden van allerlei dwalingen. Dan werd het een hopelooze zaak voor de kerk des Heeren. Neen, de kerk heeft de roeping te belijden. Zij is de vergadering en de moeder der geloovigen. Zij is niet en mag niet zijn een huis zonder deur, een open hof. De confessie bewaart de eenheid van de kerk. Zooals een gezond geloofsleven geen belemmering, maar voorwaarde is voor de rechte beoefening van de gemeenschap der heiligen, zoo is een beslist kerkelijk standpunt geen belemmering, maar voorwaarde voor de eenheid van de kerk. *"Onderhoudende de eenigheid der kerk"* zegt onze belijdenis in artikel XXIX. De belijdenis is accoord van kerkelijke *gemeenschap.*

D. De belijdenis en de onderteekening.

De Hoogleeraren in de theologie, de Dienaren des Woords, de Ouderlingen en de Diakenen moeten de drie formulieren van eenigheid onderteekenen niet voorzoover (quatenus), maar omdat (quia) zij overeenkomen met Gods Woord. Zij moeten beloven niets te zullen leeren, dat in strijd is met de belijdenis en ook niets opzettelyk te zullen verzwijgen. Heel gevaarlijk is, wanneer iemand het met een bepaald gedeelte van onze belijdenis niet eens zou zijn, en hij zou steeds over dat punt het zwijgen bewaren. Dat is oneerlijkheid tegenover de kerk des Heeren. Wij lezen in het Besluit op de Dordtsche Leerregelen: "dat de dienaren met de schrifture naar de gelijkmatigheid des geloofs niet alleen zullen gevoelen, maar ook zullen *spreken".* Dus niet zullen zwijgen!

Zoo krijgt de belijdenis, die wij kennen moeten, rijke beteekenis voor ons kerkelijk leven en ook voor het leven des geloofs.

III De indeeling van de belijdenisschriften.

A. De algemeene belijdenisschriften van de Christelijke kerk.

1. De Apostolische Geloofsbelijdenis. De 12 artikelen des geloofs (vergel. Matth. 28:19). Na de vierde eeuw in dezen vorm.
2. De Geloofsbelijdenis van Nicéa (325). Over de Drieëenheid en de Godheid van Christus.
3. De Geloofsbelijdenis van Athanasius. Naar hem genoemd. Over de Drieënheid.

B. De belijdenisschriften van de Gereformeerde Kerken.

De drie formulieren van eenigheid.

1. De Nederlandsche Geloofsbelijdenis (1561).
2. De Heidelbergsche Catechismus (1563). Opgesteld door Zacharias Ursinus en Caspar Olevianus, op last van keurvorst Frederik van den Paltz.
3. De Dordtsche Leerregelen, of de V Artikelen tegen de Remonstranten. Opgesteld door de Synode van Dordrecht in 1618—1619.

IV. De Nederlandsche Geloofsbelijdenis.

In den nacht van 1 op 2 November 1561 werd een verzegeld pakje over den muur van het kasteel te Doornik geworpen. Dit pakje bevatte een brief en een boekje. Dat boekje was *de geloofsbelijdenis,* opgesteld door *Guido de Brés.* De brief was gericht tot de Commissarissen van de Landvoogdes, die een onderzoek hadden in te stellen naar de nieuwe godsdienstige beweging. De Bres wilde aantoonen, dat de Gereformeerden, in onderscheiding van de Wederdoopers, niet revolutionair waren. Daarom is de geloofsbelijdenis ook ingeleid door een brief aan den Koning. Later vond men nog 200 gedrukte exemplaren van deze belijdenis. Ook De Brés had verscheidene exemplaren doen verspreiden.

Guido de Brés behoorde eerst tot de Roomsche Kerk. Door het lezen van de Schrift kwam hij tot de waarheid van het Evangelie. Hij moest echter naar Londen uitwijken, en keerde later als prediker van het Evangelie terug.

In 1554 begon hij te Rijssel, in 1556 ging hij naar Gent. Maar ook hier was hij niet veilig. Vandaar vertrok hij naar Frankfort am Main, waar hij in de zich daar bevindende vluchtelingengemeente in kennis kwam met *Johannes à Lasco* en zeer waarschijnlijk ook met *Calvijn,* die hier ongeveer drie weken heeft vertoefd. Ter voortzetting van zijn studie is

hij daarna gegaan naar Zwitserland. Volledig geschoold kwam hij in Doornik. Maar toen kwamen weer de moeilijkheden. De gemeente leed zwaar onder de vervolging. Velen zochten het martelaarschap, wat De Brés niet wilde. Vandaar dat hij toen het verzegelde pakje over den muur heeft doen werpen. Ofschoon De Brés zich eerst schuil wist te houden, werd hij later gegrepen en in Doornik gevangen gezet. Van daar werd hij overgebracht naar de gevangenis te Valenciennes en opgesloten in een vunzigen kerker. Hij werd in zijn lijden bijzonder getroost. Dan wordt hij veroordeeld om opgehangen te worden op de markt vóór het raadhuis.

Ook bij het hooren van deze tijding kon hij niet anders dan God loven voor de onderscheiding hem gegeven, voor het Evangelie te mogen sterven.

31 Mei 1567 was de dag van terechtstelling. Voordat hij de gevangenis verliet, heeft hij eerst de andere gevangenen toegesproken. Hij zeide o.a.: "Mijne broeders, ik ben heden ter dood veroordeeld om de leer van den Zoon van God. Hij zij daarvoor geprezen. Ik ben er zeer blij om. Ik had nooit gedacht, dat God mij zulk een eer zou bewijzen. Ik voel mijn hart zwellen van genade, welke God meer en meer op mij laat nederdalen; en ik word van minuut tot minuut gesterkt. Mijn hart springt van vreugde op in mijn binnenste".

In dat geloof is hij gestorven. Hij heeft zijn belijdenis met den dood bezegeld.

Bij het opstellen van zijn geloofsbelijdenis heeft hij gebruik gemaakt van de *confessio Gallicana,* die in 1559 verschenen was.

De eerste uitgave was in de Fransche taal. (1561.) In de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage is hiervan een exemplaar aanwezig.

De oudste Nederlandsche vertaling is die van 1562. Ook hiervan bezit deze bibliotheek een exemplaar. Deze belijdenis is op verschillende synodes erkend.

De *Synode van Dordrecht* heeft den authentieken tekst vastgesteld.
Deze uitgave heeft symbolisch gezag.

Zie: *Dr. J. C. H. de Pater:* De aanbieding van de Nederlandsche Geloofsbelijdenis aan den Koning van Spanje in 1561. En *Ds. Th. Delleman:* Het martelaarschap van Guido de Brés.

V. De indeeling van de Nederlandsche Geloofsbelijdenis.

I. OVER GOD.	Art. 1-11.
1. Gods bestaan. Zijn Wezen en eigenschappen.	Art. 1.
2. De *kenbron* van de Godskennis.	Art. 2-7.
A. De natuur.	Art. 2a.
B. De Heilige Schrift.	Art. 2b-7.
a. De zuivere Godskennis uit de Schrift.	Art. 2b.
b. Het geschreven Woord van God.	Art. 3.
c. De kanonieke boeken.	Art. 4.
d. Het gezag van de Heilige Schrift.	Art. 5.
e. Het onderscheid tusschen de kanonieke en de apocriefe boeken.	Art. 6.
f. De volkomenheid van de Heilige Schrift.	Art. 7.
3. De Drieëenheid.	Art. 8-11.
A. De leer van de Drieëenheid.	Art. 8.
B. Het bewijs uit de Heilige Schrift.	Art. 9.
C. De Godheid van Christus.	Art. 10.
D. De Godheid van den Heiligen Geest.	Art. 11.

II. OVER GODS WERKEN.	Art. 12-37.
1. Gods werken in de *schepping.*	Art. 12-15.
A. De schepping van de wereld en van de engelen.	Art. 12.
B. De voorzienigheid Gods.	Art. 13.
C. De schepping en de val van den mensch.	Art. 14.
D. De erfzonde.	Art. 15.
2. Gods werken in de *verlossing.*	Art. 16-37.
A. De verlossing ligt vast in Gods raad. De praedestinatie	Art. 16.
B. De *Verlosser.* Jezus Christus.	Art. 17-21.
a. De Middelaar van het genadeverbond.	Art. 17.
b. De Vleeschwording des Woords.	Art. 18.
c. De twee naturen van Christus.	Art. 19.
d. God bewijst in Christus zijn rechtvaardigheid en barmhartigheid	Art. 20.
e. De voldoening van Christus.	Art. 21.
C. De *weldaden* van de verlossing.	Art. 22-26.
a. De rechtvaardigmaking door het geloof.	Art. 22.
b. De rechtvaardigmaking door de toerekening van de gerechtigheid van Christus.	Art. 23.
c. De heiligmaking en de goede werken.	Art. 24.
d. De ceremonieele wet is in Christus vervuld.	Art. 25.
e. De voorbede van Christus.	Art. 26.

ARTIKEL I: DAT ER EEN EENIG GOD IS.

Wij gelooven allen met het hart en belijden met den mond, dat er is een eenig, eenvoudig, geestelijk Wezen, dat wij God noemen: eeuwig, onbegrijpelijk, onzienlijk, onveranderlijk, oneindig, almachtig, volkomen wijs, rechtvaardig, goed en een zeer overvloedige fontein aller goeden.

GODS BESTAAN. ZIJN WEZEN EN EIGENSCHAPPEN.

I. Het geloof in God.
Onze belijdenis begint, zoo echt Schriftuurlijk, met woorden, ontleend aan *Romeinen 10.* Paulus zegt daar, vers 8-10 [Rom. 10:8-10]; "Nabij u is het woord, in uwen *mond* en in uw *hart.* Dit is het woord des geloofs, hetwelk wij prediken. Namelijk, indien gij met *uwen mond* zult *belijden* den Heere Jezus, en met *uw hart gelooven,* dat God Hem uit de dooden heeft opgewekt, zoo zult gij zalig worden; want *met het hart gelooft* men ter rechtvaardigheid en *met den mond belijdt* men ter zaligheid."

De apostel doet een beroep op Deut. 30:11-14. "Want dit is het gebod, dat ik u heden gebiede, dat is voor u niet verborgen en dat is niet verre. Het is niet in den hemel, om te zeggen: Wie zal voor ons ten hemel varen, dat hij het hale, en ons hetzelve hooren late, dat wij het doen? Het is ook niet op gene zijde der zee, om te zeggen: Wie zal voor ons overvaren aan gene zijde der zee, dat hij het voor ons hale, en ons hetzelve hooren late, dat wij het doen? Want dit woord is zeer nabij u, in uwen mond en in uw hart, om dat te doen."

Mozes zegt, dat het volk niet behoeft op te stijgen tot in den hemel, om Gods Woord te hooren en Gods wil te leeren kennen. Er is geen afstandsgevoel in de verticale lijn, van de aarde naar den hemel en ook geen afstandsgevoel in de horizontale lijn, over de zee. Want — en ziet-daar de oplossing — *nabij* u is het woord, in uw *mond* en in uw *hart,* om dat te doen.

God heeft Zijn Woord ons geopenbaard. Wij hebben het Woord des Heeren, wij hebben het ontvangen en nu is het voor ons niet ja en neen, het is voor ons ja en amen. Wij zeggen, door het geloof, op het Woord des Heeren, amen. Zie mijn "De Dialectische theologie" (7-9.)

Wie *alleen belijdt met den mond,* zonder te gelooven met het hart, is een naamchristen, die napraat en meepraat, en er zelf geen deel aan heeft. Niet ieder, die zegt: Heere. Heere, zal ingaan in het koninkrijk Gods.

Wie alleen gelooft met het hart en niet komt tot de belijdenis met den mond, is als een plant zonder vrucht. Het geloof moet zich openbaren. Wij mogen ons niet schamen voor den naam des Heeren. Wij moeten kleur bekennen. Christus Zelf heeft gezegd: "Die Mij belijden zal voor de menschen, zal Ik belijden voor Mijn Vader, Die in de hemelen is."

Beide behooren bij elkaar. Wat God samengevoegd heeft, mag de mensch niet scheiden. Een geloof, dat niet belijdt, wordt schuw en moet gaan kwijnen. En het geloof, dat tevens belijdt, zal door die belijdenis en door de vrijmoedige openbaring aan kracht winnen.

Wij gelooven niet maar *aan* God, dat God bestaat, wij gelooven *in* God, zoodat er is een levensverhouding, een verbondsverhouding. Wij gelooven *in* God den Vader, den Almachtige, Schepper van hemel en aarde, en *in* Jezus Christus Zijn Zoon en *in* den Heiligen Geest. Wij gelooven in den eenigen, Drieëenigen God, Die Zich in Zijn Woord heeft geopenbaard.

Verschil tusschen de Belijdenis en den Catechismus.

De Catechismus spreekt in Zondag 1 over den eenigen troost in leven en sterven. De Belijdenis zegt in artikel 1, dat er een eenig God is. De Catechismus spreekt dan over de drie stukken, die noodig zijn: ellende, verlossing en dankbaarheid. En de Belijdenis spreekt eerst over God en dan over Gods werken. Nu zijn er, die beweren, dat de Catechismus van den mensch uitgaat, anthropologisch, en dus, evenals Luther, vooropstelt de zaligheid des menschen. Terwijl de Belijdenis de theologische orde zou nemen, in de lijn van Calvijn en de eer van God als hoogste doel stelt. Dit is geheel onjuist. Beide, zoowel de Catechismus als de Belijdenis zijn Gereformeerde belijdenisschriften, die alleen bedoelen de eere Gods ook in de zaligheid der menschen.

Trouwens de Catechismus begint wel met den eenigen troost in leven en sterven, maar in Zondag 1 wordt terstond reeds het werk van *den Drieëenigen God* genoemd. Daarin wordt gesproken over den Zoon, den Vader en den Heiligen Geest. Bij de behandeling van de Wet en van het Onze Vader in den Catechismus zien wij weer hetzelfde. Bij de Geboden wordt eerst gesproken over *de liefde tot God* en dan ook over de liefde tot den naaste. En bij de bespreking van het Onze Vader zien wij hetzelfde. Eerst gaat het over *Uw* Naam, *Uw* koninkrijk, *Uw* wil en dan over *ons.* Er is alleen verschil in wijze van behandeling.

De Catechismus geeft de orde van het geloofsleven: ellende, verlossing en dankbaarheid. De Belijdenis spreekt eerst over God en Zijne Openbaring en dan over de werken Gods in schepping en verlossing. En daarvoor is gegronde reden. Want de Catechismus is een leerboek voor hen, die *in* de kerk zijn, en met de Belijdenis richt de kerk zich tot hen, die *buiten* haar zijn. Als zij het willen weten, dan kunnen zij het duidelijk hooren, want: wij gelooven allen met het hart en belijden *met* den mond... De inkleeding is anders, niet alleen als we letten op de vragen en antwoorden van den Catechismus, die de Belijdenis niet heeft, maar ook op de ordening van de verschillende onderwerpen, die worden behandeld. Beide zijn dus *Gereformeerde* belijdenisschriften.

II. Het Wezen Gods.

A. God bestaat.

Wij kunnen het bestaan Gods niet bewijzen. De zoogenaamde bewijzen voor het Godsbestaan hebben heel weinig waarde. Wij moeten uitgaan van het geloofsvooroordeel, dat God bestaat. Dat behoeft en kan niet bewezen te worden, dat staat vast. Door bewijzen brengen wij den menschen geen milligram geloof toe, en het ongeloof kan, door al zijn redeneeringen, ons nooit van ons geloof aftrekken. Wij gelooven in God. En die tot God komt, moet gelooven dat Hij *is,* en een Belooner is dergenen, die Hem zoeken. Het is dwaasheid, te zeggen, dat er geen God is. Dat is het abnormale. De *dwaas* zegt in zijn hart: Er is geen God. (Psalm 14:1)

Nu moeten wij onderscheid maken tusschen de *onbegrijpelijkheid* Gods en de *kenbaarheid* Gods. God is de onbegrijpelijke. Wij zullen Hem nooit, ook in den hemel niet, kunnen begrijpen, omvatten. Dat is voor het schepsel onmogelijk. Alleen de Geest Gods onderzoekt de diepten Gods. God heeft Zich dus *niet adaequaat* geopenbaard, niet ten volle. Hij heeft Zich wel *zuiver* geopenbaard, zoodat wij Hem recht kennen. Maar die openbaring is niet zoo, dat wij *alles* weten. En daardoor komen de raadselen, de mysteries voor ons, de problemen. Daarom komen wij telkens voor moeilijkheden, die wij niet kunnen oplossen. Maar dan ook gaan wij uit van ons geloofsvooroordeel. Wij komen *niet,* door redeneering tot de *conclusie, maar* gaan uit van het *axioma,* van ons geloofsvooroordeel, op grond van Gods Woord, dat God recht is in al Zijn weg en werk.

Het *Agnosticisme* leert, dat wij van God niets weten. Hij is het groote Mysterie, het Absolute. Niemand weet iets van God en als iemand zegt, iets van Hem te weten, dan is dat

inbeelding. En dan worden zij nog vroom ook. Zij vinden het van ons Godslasterlijk, dat wij over God spreken, alsof wij Hem zoo goed kennen. Hij is daarvoor veel te hoog. Wat wij van Hem zeggen en van Hem meenen te weten, is alleen maar een foutieve, heel gebrekkige en zeer vage voorstelling, die met de realiteit heelemaal niet overeenkomt. Wij kunnen hoogstens benaderen. Wij kunnen slechts gissen en gissen doet missen. En dan wordt de lijn al verder doorgetrokken. Eerst zeggen zij: *God bestaat, maar Hij is de Onkenbare,* en straks gaat de agnosticist een stap verder en zegt: Ik *weet niet, of God wel bestaat.* Doch ook hierbij blijft het niet. De zonde, ook in het denken, is een hellend vlak. De *scepticist* zegt: *Ik betwijfel, of God bestaat.* En dan is er nog één schrede en de mensch is aangeland bij het *atheïsme,* dat zegt: Ik *weet, dat God niet bestaat.* De dwaas zegt in zijn hart: Er is geen God. (Psalm 14:1)

Op dat standpunt van het Agnosticisme moet men komen tot *relativisme.* Het relativisme leert, dat er geen vaststaande waarheid is, en dus geen onderscheid tusschen waarheid en leugen en dwaling. Alles is *betrekkelijk* of relatief. Wij mogen dan hoogstens onderscheid maken tusschen de hoogere en de lagere religies, maar waarom zou een heiden een verkeerde voorstelling van God hebben en hebben wij een zuivere kennis? Allen kunnen iets waars in hun beschouwing hebben en niemand kan zeggen, dat hij het zeker weet. Gods Woord leert ons echter, dat wij *zuivere* kennis van God kunnen hebben, omdat Hij Zich heeft geopenbaard. Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, den eenigen, waarachtigen God en Jezus Christus, Dien Gij gezonden hebt. Wij spreken van den *waren godsdienst* en de *valsche* godsdiensten. Elia wordt door God gehoord en de Baalpriesters worden niet gehoord. Het Agnosticisme is de dood voor den godsdienst.

De onbewijsbaarheid Gods.

Wij kunnen en mogen niet trachten bewijs te leveren voor het bestaan van God. De Heilige Schrift doet nooit een poging het bestaan van God te bewijzen. Zij gaat ervan uit, dat God bestaat en richt zich tot het geloof. Wij hebben hier *het* axioma, een geloofsvooroordeel, dat zich grondt op Gods Woord, waarin God spreekt over Zichzelf. Hij zegt ons, Wie Hij *is,* wat Hij *gedaan heeft* in het verleden, wat Hij *doet* in het heden en wat Hij *zal doen* in de toekomst.

Wanneer een blinde zegt, dat de zon niet bestaat, omdat hij haar niet ziet, is dat geen bewijs. Wanneer een ongeloovige zegt, dat God niet bestaat, is dat ook geen bewijs, het is wel een bewijs, dat hij blind en dwaas is. "De *dwaas* zegt in zijn hart: er is geen God." Daarom komen wij met al de zoogenaamde bewijzen van het Godsbestaan geen stap verder. Hoogstens zijn ze getuigenissen. De Roomschen hebben aan deze zoogenaamde bewijzen groote waarde gehecht. Zij zijn van oordeel, dat God met zekerheid uit de menschelijke rede kan worden gekend. En de bewijzen, die zij aanvoeren, moeten dienen om den ketterijen het zwijgen op te leggen. Maar dat is gemakkelijk, wanneer men eerst van de veronderstelling uitgaat, dat God inderdaad bestaat. Zoo wordt een ongeloovige nooit overtuigd. Hoogstens kan men aantoonen, dat tegenover hun argumenten andere argumenten kunnen worden geplaatst.

Het spreekt vanzelf, dat wij de onbewijsbaarheid Gods ook niet kunnen bewijzen. Wij hebben ook hier een geloofsstuk, dat wij aanvaarden, waarvan wij, door het geloof, op grond van de Heilige Schrift, uitgaan.

Wij willen nu zien, op welke wijze men getracht *heeft,* het bestaan Gods te bewijzen, wanneer wij goed verstaan, dat het heel iets anders is een *"Godsidee" te bewijzen,* dan het bestaan van den eenigen, waarachtigen God. De oorsprong van deze bewijzen zoekt men in de schepping.

1. De mensch.

De mensch is geschapen als de kroon van de schepping, naar Gods beeld. De mensch kan denken in onderscheiding van de dieren. Uit dit *denken* heeft men willen bewijzen, dat God moet bestaan, het *ontologisch* bewijs. Men redeneert uit het denken tot het "zijn". Wij hebben verschillende gedachten. Van al die gedachten is één de hoogste gedachte. Wanneer de hoogste gedachte alleen maar *gedacht* wordt en niet in werkelijkheid is, dan zou men een nog hoogere gedachte kunnen denken, die niet alleen in het denken is, maar ook in de werkelijkheid. God is de hoogste gedachte, en daarom moet Hij bestaan.

De mensch is ook onderworpen aan wetten voor zijn *zedelijk* leven, zoodat hij kent het onderscheid tusschen goed en kwaad. Welnu, dan moet er ook Iemand zijn, Die de zonde straft en de gerechtigheid beloont. Het *moreele* bewijs.

2. De wereld.
De schepping is als een boek, waarin alle schepselen als letteren zijn, die ons de onzienlijke dingen Gods geven te aanschouwen. Nu vragen wij naar den *oorsprong* van de wereld. Wij komen uit de beweging tot de bewegende oorzaak, tot de eerste Oorzaak, namelijk God. Het *kosmologisch* bewijs.

Ook zien wij in de wereld een *doel.* Deze doelstelling wijst ons heen naar den Doelsteller: God. Het *teleologisch bewijs.* Telos is doel.

3. De geschiedenis.
Ook in de geschiedenis zien wij de uitvoering van Gods raad. Zoo is men gekomen tot een *historisch* bewijs, dat God bestaat. Alle volkeren vereeren een god.

Korte samenvatting:

1. *De mensch.*	
A. Redelijk wezen.	Het *ontologisch* bewijs.
B. Zedelijk wezen.	Het *moreel* bewijs.
2. *De wereld.*	
A. De oorsprong.	Het *kosmologisch* bewijs.
B. Het doel.	Het *teleologisch* bewijs.
3. De geschiedenis.	Het *historisch* bewijs.

B. God is een eenig God.
God is de eenige, waarachtige God. De Schrift legt daarop den nadruk. Tegenover het polytheïsme der volkeren. Israël leefde te midden van de heidenen, die niet één God, maar *vele goden* vereerden. Ook Israël bezat een sterke neiging tot het veelgodendom. Meermalen zien wij in de geschiedenis, dat zij naast, of in plaats van God andere goden hebben gediend: Baal, Astarte, den Moloch enz. Maar die andere goden zijn geen goden, slechts werk van menschenhanden. Dat die hen maken hun gelijk worden (assimilatie).

Daartegenover staat de heerlijke belijdenis, dat God een *eenig God* is. Daarvan wordt uitdrukkelijk gesproken in Deut. 6:4*: "Hoor, Israël;* de HEERE, uw God is een eenig HEERE."

In den Hebreeuwschen tekst komt uit, dat op dezen tekst de volle nadruk moet worden gelegd. Wanneer wij iets met vollen nadruk willen zeggen, laten we het drukken met vette letters, of met cursief gedrukte letters.

In den Hebreeuwschen Bijbel is deze tekst *ingezet tusschen zeer groote letters,* om aan te duiden: Wat nu volgt, heeft bijzondere beteekenis, en moet goed worden gelezen.

Israël moet het goed weten en mag het nooit vergeten. Het mag zich niet schuldig maken aan de zonde van polytheïsme. Hoor, Israël, de HEERE uw God is een eenig HEERE.

C. God is een eenvoudig geestelijk wezen.
Wij spreken niet alleen van de *eenigheid Gods* (de unitas singularitatis) in verhouding tot de vele afgoden, maar ook van de *eenvoudigheid* Gods (de unitas simplicitatis), omdat er in Hem geen samenstelling is van deelen.

Deze eenvoudigheid mogen wij niet verwarren met enkelvoudigheid. Immers God is de Drieëenige God. Eén waarachtig, eeuwig God, één Goddelijk Wezen en drie Personen. De eenvoudigheid Gods zegt ons, dat in Hem *geen samenstelling is van deelen.* De samenstelling van deelen vinden wij bij de schepselen, die daarom ontleed kunnen worden. Dat is bij God niet mogelijk. Hij is niet ontleedbaar. Dit tegenover het *pantheïsme,* dat leert, dat in heel de schepping deeltjes van God worden gevonden. God is dan de groote oceaan en de schepselen zijn de droppelen en de golven, waaruit de oceaan is samengesteld. Wij denken hier ook aan de *Roomsche* en *Luthersche* Avondmaalsopvatting. Zoowel bij de transsubstantiatie, als bij de consubstantiatie worden in brood en wijn deeltjes van God, van de vergoddelijkte menschelijke natuur van Christus, gevonden.

Tegen deze eenvoudigheid is *bezwaar* ingebracht. Men heeft gewezen op de besluiten Gods, en heeft gezegd: die besluiten zijn in God, en kunnen toch ontleed worden. De *besloten zaken* zijn wel vele en velerlei, maar God is de ééne besluitende God.

Ook heeft men gewezen op de Drieëenheid. Maar het Goddelijk Wezen is niet samengesteld uit drie Personen. Het ééne zelfde eenvoudige Goddelijk Wezen bestaat in drie Personen. Daarom begint onze belijdenis zoo schoon: Wij gelooven allen met het hart en belijden met den mond, dat er is *een eenig, eenvoudig, geestelijk Wezen, dat wij God noemen.*

III. De Namen Gods.

A. God openbaart Zich door Zijn namen.
Deze namen hebben bijzondere beteekenis, zijn niet door ons uitgedacht, maar door God Zelf gegeven. Hij heeft *Zichzelf genoemd.* Wanneer wij God namen geven, kunnen wij het geheel mis hebben. God heeft Zijn namen niet aan ons te danken. Hij heeft Zich door die namen *geopenbaard.* Ze zeggen ons Wie God is. Wij mogen die namen niet zien als klanken, die zinledig zijn. Hij zegt, door Zijn namen te noemen, Wie Hij is voor ons, voor Zijn volk, voor de schepselen.

B. Wij leeren God door Zijn namen kennen.
1. God is niet de groote Onbekende.
Voor velen is God de groote Onbekende. Zij richten een altaar op voor den onbekenden God. Dan zijn de namen menschelijke uitdrukkingen, die bij lange na niet zuiver zeggen, wie God is. Hij is en blijft de Verborgene en het is, zoo meenen zij, Farizeïsme, wanneer wij durven beweren, dat wij God recht kennen. Alle ware Godskennis wordt vernietigd en men doet met de Openbaring Gods, wat *men* wil. Wij kunnen dan hoogstens benaderen, Wie Hij is, maar wij weten er niets van.

2. Wij komen niet tot adaequate Godskennis.
Dat spreekt toch wel vanzelf, dat wij God nooit kunnen kennen,
gelijk Hij Zich Zelf kent. Hoe zal het eindige den Oneindige bevatten en begrijpen? Al geeft God aan Zichzelf namen, die Hij ook aan ons geeft, dan nog mogen wij nooit aan gelijkheid denken. Adaequate Godskennis is voor de schepselen nooit mogelijk, ook niet in den hemel. De Geest Gods alleen onderzoekt de diepten Gods.

3. Wij komen wel tot zuivere Godskennis.
God openbaart Zich in Zijn namen op *anthropomorfistische wijze.* Hij spreekt in onze taal en gebruikt beelden uit ons leven. Maar die taal is ook van Hem en als Schepper van hemel en aarde heeft Hij in heel de schepping Zijn gedachten ingelegd en den mensch geschapen naar Zijn beeld en gelijkenis. Daarom kunnen wij God ook recht kennen. Uw Naam worde geheiligd, dat is: geef, dat wij U *recht kennen.* Dit is het eeuwige leven, dat zij U *kennen,* den eenigen en waarachtigen God en Jezus Christus, Dien Gij gezonden hebt.

4. Nu moeten wij Hem ook noemen.
Waarom heeft God ons Zijn namen gegeven? Opdat wij Hem zouden kunnen en mogen *noemen.* Dat is een groot voorrecht, dat wij Hem mogen aanspreken met die namen, die Hij ons heeft bekend gemaakt.

Hebt gij wel eens overwogen, wat dat voor u wil zeggen? Welk een rijke beteekenis heeft dat voor uw gebedsleven. Dat gij in het gebed tot uw God moogt spreken, en dat gij Hem bij name moogt noemen als uw God, uw Vader, de Getrouwe, de Barmhartige en Genadige God.

C. Hoe wij de namen Gods onderscheiden.
Er is niet één naam, die het volle wezen Gods kan uitdrukken. Alle namen zeggen ons iets van het wezen Gods. Hij openbaart Zich door elk van die namen weer afzonderlijk, zoodat zij alle te saam verkondigen de deugden des HEEREN, Die te prijzen is in der eeuwigheid.
God heeft Zichzelf *vele* namen gegeven, die in den Bijbel zijn opge-teekend. Toch mogen wij onderscheid maken. Wij spreken van:

1. De eigennamen Gods.
De naam *El* of, in het meervoud, *Elohim* zegt ons, dat God is de Schepper en Onderhouder van de geheele wereld. Dat Hij is de Machtige. Deze naam wordt reeds in Genesis 1 gebruikt. Ook Christus heeft dien naam gebruikt, toen Hij riep: "Eli, Eli lama sabachtani?"
De naam *El Shaddai* zegt ons, dat God zich openbaart als de Almachtige, Die in den strijd tegen het ongeloof en de zonde zal triumfeeren. Die dus Zijn macht, welke Hij als Schepper heeft, in dienst stelt van Zijn genadewerk. God heeft Zich zoo aan Abraham geopenbaard. Genesis 17:1.

De naam *Adonai* zegt ook, dat God de Heere, de Sterke is. Die naam wordt dikwijls gebruikt om aan te toonen de verhouding, waarin Hij staat tot het volk Israël. God is de Heere, Die de Zijnen beschut en bewaart, hen overdekt en trouwelijk voor hen zorgt.

De naam *Jahwe* is dezelfde als de naam *Jehova.* De Joden waren bevreesd den naam Jahwe te gebruiken. Daarom hebben zij de medeklinkers J. H. V. wel gebruikt, maar daarbij andere klinkers gevoegd n.m.l. die van Edona. Wanneer zij in den Bijbel lezen J. H. V., dan zeggen zij *Adona* en meenen, dat zij zoo den naam Jahwe niet ijdelijk zullen gebruiken. "Jehova" heeft dus de medeklinkers van Jahwe en de klinkers van Adona. Wij moeten lezen Jahwe en die naam beteekent: IK ZAL ZIJN DIE IK ZIJN ZAL, of nog beter: IK BEN DIE IK BEN. Zie Exodus 3:14.

God kan dat altijd van Zichzelf zeggen, dat Hij is, Die Hij is. Dat wil in het *verbond* zeggen, dat Hij getrouw is, de Getrouwe, Die doet wat Hij zegt en geeft, wat Hij beloofd heeft, Die Zijn verbond handhaaft. Jahwe is dus de Verbondsnaam. In de Statenvertaling wordt gebruikt de naam HEERE (met hoofdletters).

2. De Persoonsnamen of de Personeele namen.

De Personeele namen zijn die namen, die elk van de Drie Personen voor Zich heeft. Wij denken daarbij dus aan de namen: *Vader, Zoon* en *Heilige Geest.* De drie Personen van het Goddelijk Wezen worden in de Schrift met eigen aparte persoonsnamen genoemd.

3. De Wezensnamen.
De wezensnamen zeggen ons, wie God is. In de dogmatiek worden voor deze wezensnamen verschillende namen gebruikt. Sommigen spreken van *eigenschappen,* anderen van *deugden* en weer anderen van *attributen.*

De beste van deze drie is de naam *deugden.* Zoo spreekt ook de Schrift: "Opdat gij zoudt verkondigen de *deugden* Desgenen, Die u geroepen heeft uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht." 1 Petrus 2:9.

De naam attributen is te uitwendig. Wij denken daarbij aan dingen, die erbij komen. De *attributen* behooren niet tot iemands wezen.

De naam *eigenschappen* heeft langzamerhand burgerrecht verkregen. Toch is het beter te spreken van de wezensnamen Gods.

IV. De Wezensnamen Gods.
Meermalen zijn de eigenschappen Gods ingedeeld in onmededeelbare en mededeelbare eigenschappen. In den eersten druk van "Onze Geloofsbelijdenis" hebben wij ons ook nog aan die indeeling gehouden. Toch is het beter die onderscheiding geheel te laten varen. Door te spreken van de onmededeelbare en mededeelbare eigenschappen brengen wij in God een onderscheiding, onder aspect van het schepsel, in eigenschappen van de eerste en de tweede rang. Wanneer de onmededeelbare eigenschappen inderdaad onmededeelbaar zijn, dan zijn zij ook onkenbaar en niet te noemen. Wij mogen bij niet één wezensnaam aan gelijkheid met het schepsel denken.

Wel heeft men een beroep gedaan op onze belijdenis. Volgens sommigen moet in artikel I van de Nederlandsche Geloofsbelijdenis achter almachtig een ; staan.

Dan worden dus eerst de onmededeelbare eigenschappen genoemd: eeuwig, onbegrijpelijk, onveranderlijk, oneindig, almachtig. Dan volgt een; en daarna volgen de mededeelbare eigenschappen: volkomen wijs, rechtvaardig, goed en een zeer overvloedige fontein aller goeden. Toch is dit niet juist. In de oorspronkelijke edities ontbreekt de "punt komma". Daar staat ook achter almachtig een komma.

Wij behandelen dus zonder meer de eigenschappen, of liever de deugden, of wezensnamen, die in de belijdenis achtereenvolgens worden genoemd.

V. Welke Wezensnamen de belijdenis noemt.

A. Eeuwig.

1. Gods Woord leert, dat God eeuwig is.
In *Psalm 90:1-2* lezen wij: "HEERE, Gij zijt ons geweest een Toevlucht van geslacht tot geslacht. Eer de bergen geboren waren en Gij de aarde en de wereld voortgebracht hadt, ja van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God." In *Psalm 93:2* staat: "Van toen af is Uw troon bevestigd, Gij zijt van eeuwigheid af."

Jesaja zegt in hoofdstuk 57:*15 [Jes. 57:15]:* "Want alzoo zegt de Hooge en Verhevene, Die in de eeuwigheid woont." In Deut. 32:40 zegt God: "Want Ik zal Mijn hand naar den hemel

opheffen, en Ik zal zeggen: Ik leef in eeuwigheid." In Openbaring 10:6 staat: "En Hij zwoer bij Dien, Die leeft in alle eeuwigheid".

De Apostel *Petrus* zegt in zijn tweeden brief, hoofdstuk *3:8 [*2 Pet. 3:8*]:* "Doch deze eene zaak zij u niet onbekend, geliefden! dat één dag bij den Heere is als duizend jaren en duizend jaren als één dag."

2. Tusschen eeuwigheid en tijd is geen graadverschil.
De deïstische opvatting is, dat de eeuwigheid is een tijd zonder begin en zonder einde. Dan is de eeuwigheid in quantiteit, hoeveelheid en niet in qualiteit, wezen, onderscheiden van den tijd. Dan zou de eeuwigheid zijn een tijd, die aan beide zijden eindeloos is. Dan staat God niet boven den tijd, en is Hij niet de Schepper van den tijd. De Deïst denkt zich de lijn voorwaarts en achterwaarts doorgetrokken in het eindelooze.

3. Tusschen eeuwigheid en tijd is een wezensverschil.
Het Pantheïsme vermengt eeuwigheid en tijd. De tijd is dan de golfslag van de oceaan der eeuwigheid. Volgens de ethische richting moet de scheiding tusschen eeuwigheid en tijd worden weggenomen. Christus is de Synthese tusschen eeuwigheid en tijd. Hij maakt ons tot "eeuwigheidsmenschen" met een "eeuwigheidsroeping".

Neen, het is niet waar, dat Christus eeuwigheid en tijd verzoent. Hij is gekomen om door Zijn voldoening verzoening aan te brengen tusschen den heiligen, rechtvaardigen God en den zondaar. En de woorden "eeuwigheidswerk", "eeuwigheidsmenschen" enz. zeggen ons zoo weinig. Immers al onze daden zijn van beteekenis voor de eeuwigheid. Dat geldt ook voor de goddeloozen. De onbekeerden zullen de vruchten van hun arbeid in de eeuwigheid plukken. De goddelooze doet in dien zin ook eeuwigheidswerk. Er is een wezensverschil tusschen eeuwigheid en tijd. Wij zijn menschen van den tijd en God is de Eeuwige.

4. De eeuwigheid is zonder begin, zonder einde en zonder opeenvolging van oogenblikken.
Op het laatste komt het vooral aan. De eeuwigheid heeft geen begin en geen einde, maar ook *geen momenten.* Er is geen verleden, heden en toekomst. In de eeuwigheid, zijn geen uren, minuten en seconden. De eeuwigheid is constant. Beeld van de eeuwigheid is het constante licht. Beeld van den tijd is het vuurtorenlicht. De eeuwigheid is als een groote oceaan. Als deze aarde één groote oceaan was, en daarin was een plank gelegd, dan is die oceaan beeld van de eeuwigheid. Maar dan is die plank beeld van den tijd. Daar is een begin, een opeenvolging van momenten en een einde. De plank, de tijd waarop wij ons bewegen, wordt straks naar beneden getrokken; dan is er geen tijd meer.

5. God maakt den tijd dienstbaar aan de eeuwigheid.
Bij God is een eeuwig heden. God heeft met de wereld ook den tijd geschapen. De uitwendige tijd zien wij in den loop van de hemellichamen en in onzen polsslag hebben wij de inwendige tijdsbepaling.

Nu heeft God de eeuwigheid en den tijd met elkaar in verband gezet. God heeft den tijd dienstbaar gesteld aan de eeuwigheid. God heeft Zijn Zoon gezonden, Die ook het leven in den tijd heeft geleefd, niet om ons te maken tot eeuwigheidsmenschen, maar om ons te verlossen van den vloek der wet en ons te bevrijden van de straf der zonde. God heeft het zoo beschikt, dat heel ons leven in den tijd beteekenis krijgt voor de eeuwigheid ten goede of ten kwade. God gebruikt als de Eeuwige den tijd in Zijn dienst en tot Zijn eer.

6. Het onderscheid tusschen eeuwig en eeuwigdurend.
Wij moeten heel voorzichtig zijn met het woord "eeuwigheid".

God is *alleen* eeuwig. De engelen en de menschen zijn in den tijd geschapen, maar zoo, dat zij niet vernietigd worden en eeuwigdurend blijven bestaan. Daarom spreken wij, op grond van de Schrift, over het *eeuwige* leven en het *eeuwig* verderf. Bij den *tijd* spreken wij van vroeger en later. *Eeuwig* heeft noch vroeger, noch later, maar is er wel mee verbonden. Het eeuwigdurende leven is verbonden met een begin, en is voor den een vroeger en voor den ander later.

Bij God! spreken wij van *eeuwig:* de *aeternitas.* Bij de *menschen* en de *engelen* spreken wij van *eeuwigdurend:* de *aeviternitas.*

God is van eeuwigheid tot eeuwigheid. Wij ontvangen, uit genade door Christus het eeuwigdurende leven, waarin ook noch vroeger noch later is, maar dat er wel mee is verbonden.

B. Onbegrijpelijk.
Zie II. A. Dat God onbegrijpelijk is, wil niet zeggen, dat Hij door ons niet *gekend* kan worden. Volgens velen is God het "Groote Mysterie", de "Gansch Andere", de "Groote Onbekende". De Schrift leert, dat God de Onbegrijpelijke is, maar tevens dat Hij zich zoo aan ons heeft geopenbaard, dat wij Hem recht kunnen kennen. Maar hoe groot onze kennis van God moge zijn of worden, noch de engelen, noch de gezaligden in den hemel zullen Hem ooit kunnen begrijpen. Wie kan met zijn vuist de wateren van een oceaan omvatten? Wie zou met zijn denken God kunnen omvatten, begrijpen?

In Job 11:7-9 lezen wij: "Zult gij de onderzoeking Gods vinden? Zult gij tot de volmaaktheid toe den Almachtige vinden? Zij is als de hoogten der hemelen: wat kunt gij doen? Dieper dan de hel: wat kunt gij weten? Langer dan de aarde is haar maat en breeder dan de zee." *Jesaja zegt* in *hoofdst. 40:28 [Jes. 40:28]:* "Er is geen doorgronding van Zijn verstand". Wij staan dus steeds voor een grens, die wij niet mogen overschrijden. Het wezen Gods is voor ons onbegrijpelijk en Zijn wegen zijn ook voor ons onbegrijpelijk. Zijn gedachten zijn hooger, dan onze gedachten en Zijne wegen zijn hooger dan onze wegen.

C. Onzienlijk.
God is onzichtbaar. "God is een Geest, en die Hem aanbidden, moeten Hem aanbidden in geest en waarheid". Joh. 4:24. In Joh. 1:18 lezen wij: "Niemand heeft ooit God gezien, de eeniggeboren Zoon, Die in den schoot des Vaders is, Die heeft Hem ons verklaard". En Paulus schrijft in *1 Tim. 6:16:* "Die alleen onsterfelijkheid heeft, en een ontoegankelijk licht bewoont. Denwelken geen mensch gezien heeft, noch zien kan". En *Hebreen 11:27* zegt: "Want Mozes hield zich vast, als ziende den Onzienlijke". Dit slaat op het zien des geloofs. Nu spreekt de Schrift over God op menschelijke, anthropomorfistische wijze. De Bijbel heeft het over Gods handen, Zijn voeten, Zijn oogen, ooren, mond enz. God heeft echter geen lichamelijke oogen en ooren, zooals wij hebben. De mensch is naar Gods beeld geschapen, en daarom wordt, wat God heeft, naar de uitdrukking van dat beeld genoemd.

D. Onveranderlijk.
1. De onveranderlijkheid Gods en Zijn Wezen.
God is de Onveranderlijke. Deze gedachte wordt door Gods Woord duidelijk uitgesproken. Hij is, Die Hij is. *Jesaja* zegt in hoofdstuk *41:4 [Jes. 41:4:* "Ik de HEERE, Die de Eerste ben en met de laatste ben Ik dezelfde". Wij lezen in *Maleachi 3:6:* "Ik de HEERE word niet veranderd". In *Jakobus 1:17* staat: "Alle goede gave en alle volmaakte gift is van boven van den Vader der lichten afkomende, bij Welken geene verandering is of schaduw van omkeering". Bij de schepping zien wij alles veranderen. Zelfs de schijnbaar onveranderlijke schepselen ondergaan toch den invloed van den tijd. Er is niets bestendigs hier beneên. Ook de bergen veranderen, al worden zij als beeld gebruikt voor het bestendige. De

bezielde schepping verandert, de dieren en de menschen. Er is groei, ontwikkeling, opgaan, blinken en verzinken.

Volgens het pantheïsme is er ook bij God verandering, omdat God één is met de schepping. Neen! God *wordt* niet, maar Hij is. In Hem is geen verandering van *tijd,* want Hij is eeuwig, geen verandering van *plaats,* want Hij is alomtegenwoordig, geen verandering van *wezen,* want Hij is louter "zijn".

2. De Onveranderlijkheid Gods en Zijn werken.
Hij is de Rotssteen, Wiens werk volkomen is. Nu wordt er inderdaad soms in de Schrift gesproken, alsof er toch verandering bij God zou zijn. Wij lezen, dat het den Heere *berouwde.* Maar dat berouw is een menschelijke uitdrukking, een anthropomorfisme. God verandert niet. Alleen Zijn relatie tot de schepselen is dan anders geworden. Wanneer de zon schijnt op een stuk land, dat even te voren bevochtigd is, dan zal de werking van de zon weldadig zijn en den groei bevorderen. En als dezelfde zon schijnt op een stuk land, dat droog en dor is, dan zal dat land nog meer verschroeien. De werking en de stralen van de zon zijn dezelfde, maar de uitwerking is geheel anders. In het eene geval levenwekkend en in het andere geval verdorrend. Zoo is de werking Gods in het eene geval anders dan in het andere en die veranderde uitwerking wordt genoemd *berouw* Gods.

Gode zijn al Zijne werken van eeuwigheid bekend. Hij staat nooit voor verrassingen. Hierin ligt niet opgesloten, dat God gevoelloos is. Hij staat in veelvuldige relatie tot de Zijnen en tot al Zijn schepselen. Daarin is rijke verscheidenheid, maar die verscheidenheid is geen verandering. De Schrift beschrijft God in de menigvuldige relaties tot al Zijn schepselen.

3. De Onveranderlijkheid Gods en ons geloof.
Voor het geloof is hier een bron van vertroosting. God is de Onveranderlijke. Hij laat nooit varen het werk Zijner handen. Hierin komt de Gereformeerde theologie tot haar hoogtepunt. Tot den raad des Heeren, die van eeuwigheid is, tot Gods vrijmachtige verkiezing, tot de volharding der heiligen. Wie God kent als de Onveranderlijke, zal ook meer vaste lijn in eigen leven ontvangen. Wij klemmen ons vast aan den Onveranderlijke.

E. Oneindig.
1. Gods Woord leert, dat God oneindig is.
Bij de inwijding van den tempel zegt koning Salomo in zijn gebed: "Maar waarlijk, zou God op de aarde wonen? Zie de hemelen, ja de hemel der hemelen zou U niet begrijpen, hoeveel te min dit huis, dat ik gebouwd heb." *1 Koningen 8:27.* In *Psalm 139* wordt gesproken over de Alomtegenwoordigheid Gods. "Waar zou ik henengaan voor Uw Geest en waar zou ik henenvlieden voor Uw aangezicht? Zoo ik opvoer ten hemel, Gij zijt daar, of bedde ik mij in de hel, zie Gij zijt daar. Nam ik vleugelen des dageraads, woonde ik aan het uiterste der zee, ook daar zou Uwe hand mij geleiden en Uwe rechterhand zou mij houden". *Psalm 139:7-10.* De apostel Paulus zegt, dat wij in Hem leven, ons bewegen en zijn. Gods Woord leert ons duidelijk, dat God oneindig en alomtegenwoordig is.

2. De verscheidenheid in de oneindigheid Gods.
De Deïst, die eenzijdig de transcendentie Gods vooropstelt, zegt, dat God wel overal is door Zijn kracht en door Zijn wil, maar niet naar Zijn wezen. De pantheïst, die eenzijdig de immanentie Gods vooropstelt, vereenzelvigt God en de schepping.

Gods Woord leert ons, dat God in alle dingen is en tevens, dat Hij ver boven het schepsel verheven is. Toch moeten wij bedenken dat God niet op alle plaatsen in dezelfde mate tegenwoordig is. Allereerst is God anders tegenwoordig in den hemel, dan op de aarde. De hemel is Zijn troon en de aarde is de voetbank Zijner voeten. Ook op de aarde is weer rijke verscheidenheid. De tegenwoordigheid Gods is anders in de steenen, dan in de dieren en

in de dieren anders dan in de menschen. En ook bij de menschen is weer groot onderscheid. God is anders in de wereld en in de goddeloozen, dan in de kerk, in de geloovigen. Zelfs is God tegenwoordig in de hel. De plaats des verderfs zou niet zoo vreeselijk zijn, als God er niet was. Hij is daar tegenwoordig als een verterend vuur.

3. De oneindigheid Gods en ons geloof.
Het is een verheffende gedachte, te weten, dat God alomtegenwoordig is. Waar wij ons bevinden, Hij is daar, niet alleen met Zijn kracht, maar ook met Zijn wezen. Evenals er verheffende invloed van uitgaat, als wij met menschen in aanraking komen, die Godvreezend zijn, zoo moet er een bijzondere invloed uitgaan Van het feit, dat God alomtegenwoordig is en dus ook bij ons is.

In ons gebedsleven verstaan wij, dat Hij ons ziet en hoort en sterkt. Deze gedachte moet ons ook tot voorzichtigheid stemmen. Wanneer gij op paden wandelt, waar gij niet behoort te zijn, de Heere is daar. Wij staan altijd onder scherpe controle. Wij staan altijd onder toezicht. Voor Gods volk is dat tot vermaning en troost.

F. Almacht.
Gods almacht en Zijn *werken.* God is de Almachtige. Hij zegt tot Abraham: Ik ben de Almachtige. Zie de 12 artikelen des geloofs. God heeft Zijn almacht geopenbaard in Zijn werken. In de *schepping,* want Hij spreekt en het is . In de *herschepping,* want, wat bij de menschen onmogelijk is, is mogelijk bij Hem. Hij heeft in Christus den duivel overwonnen, in den weg van het recht genade gegeven aan zondaren, en de banden van zonde en dood verbroken. Niemand en niets kan Hem belemmeren, zelfs de duivel niet. Alle dingen zullen medewerken ten goede dengenen, die naar Zijn voornemen zijn geroepen. In de groote werken Gods betoont Hij Zijn almacht.

Gods almacht en Zijn *Wezen.* Wanneer wij zeggen, dat God alles kan, moeten wij voorzichtig wezen. Die almacht Gods is *geen willekeur,* zooals de dialectische theologen leeren. Immers God kan alle dingen, *die niet met Zijn Wezen in strijd zijn.* Hij kan niet liegen. Hij kan niet iets doen, dat met Zijn beloften in strijd is. Hij kan geen uitverkorene verdoemen, en geen verworpene behouden. Wij moeten dus zeggen, dat God alles kan, wat niet met Zijn Wezen in strijd is. Hij kan, wat Hij wil, maar Hij wil niet alles, wat Hij kan. Dat is geen gebrek aan macht, maar openbaring van Zijn almacht. Zijn almacht wordt door Zijn wijsheid en door Zijn wil bepaald. Zoo kan God de zonde niet ongestraft laten. Eer Hij de zonde ongestraft heeft gelaten, heeft Hij ze gestraft in Zijn eigen Zoon.

Zoo worden wij ootmoedig. Alle kracht is van God. *Uw* is de kracht, ook de kracht, die de vijand heeft, die de duivel heeft, is kracht, door God gegeven en onderhouden. Zoo worden wij bemoedigd en getroost. Wij gaan uit van de overwinning door Christus. Hoe machtig de vijand zij en hoe listig zijn aanslagen mogen wezen, hij zal het onderspit delven. Ik vermag alle dingen in den mij kracht gevenden Christus.

G. Wijsheid.
God is wijs. Hij kiest de beste middelen, om te komen tot het hoogste doel. Rom. 16:27. Spr. 8:22. De wetenschap, de kennis is meer theoretisch en de wijsheid meer practisch. Een knappe dokter, die de diagnose niet goed kan stellen, weet zeer veel en toch mist hij de wijsheid, de practische wellevenskunst.

God is wijs. Zijn raad is vol wijsheid. Hij ziet alles en doorziet alle dingen. Hij heeft besloten, te nemen de beste middelen, om te komen tot het hoogste doel, de verheerlijking van Zijn naam. Die wijsheid wordt ook openbaar in Zijn *werken.* Psalm 104:24. Zie de *schepping.* En nu kunt ge niet een deel, niet het kleinste onderdeel van de schepping onderzoeken, of gij staat verbaasd over de wijsheid, waarmee God alle dingen heeft

gemaakt. Vooral, als wij door den microscoop de wereld zien, die voor het oog verborgen is. Vervolgens treedt de wijsheid Gods naar voren in het werk der *verlossing.* O, diepte der wijsheid en der kennisse Gods, hoe ondoorzoekelijk zijn Zijne oordeelen en hoe onnaspeurlijk Zijne wegen. Hij heeft het dwaze der wereld verkoren, opdat Hij, door Zijn wijsheid, het wijze der wereld zou beschamen.

H. Rechtvaardigheid.
Het recht is niet lager dan de liefde. Liefde en recht zijn onafscheidelijk verbonden. Zij vormen geen tegenstelling. De tegenstelling van gerechtigheid is ongerechtigheid, zonde. De tegenstelling van liefde is haat.
God is Zelf de norm voor Zijn daden. Naar den door Hem gegeven maatstaf handelt Hij. Gods gerechtigheid zegt ons, dat Hij de lijnen trekt, recht trekt en ze in Zich Zelf volkomen gaaf bezit.

Zijn *wrekende* gerechtigheid straft de zonde. Hij handhaaft het recht, dat Hij Zelf heeft gegeven. Vreeselijk zal het zijn, wanneer iemand met zijn onverzoende zonde de eeuwigheid ingaat, en voorwerp zal worden van Gods wraak.

Zijn *belocmende* gerechtigheid. Hij beloont het goede, niet uit verdienste, maar uit genade, om de verdienste van Christus. Daarom is Hij ons geen dank verschuldigd voor de goede werken. Wij moeten Hem dankbaar zijn, dat wij ze mogen doen en in goede werken mogen wandelen. Zoo wordt Christus ons dierbaar, omdat God, in Zijn eigen Zoon, Zijn recht heeft gehandhaafd, opdat wij zouden ontvangen het eeuwige leven.

J. Goedheid.
God is het *hoogste goed.* Hij is de Volzalige in Zichzelf. Hij heeft niemand en niets noodig. Hij is goed. Daarom heeft God alle dingen gewrocht om Zijns Zelfs wil. Niet, omdat Hem iets ontbrak, maar opdat Hij Zijn goedheid 'zou openbaren, en Zichzelf zou verheerlijken. Wij moeten uitgaan van de *Zelfliefde* Gods.

God is de *Fontein* van alle goed. Alle goed ontspringt uit Hem. Er kan geen goed zijn buiten God. Deze fontein heeft het in zichzelf en geeft het uit zichzelf en dat in zoo overvloedige mate, dat er nooit leegheid is, maar altijd overvloed. Gods goedheid raakt nooit uitgeput. Hoe meer ge krijgt, des te meer is er voor u. Als de Heilige Geest u ontvankelijk maakt, zult gij ervaren, dat er in uw God een bron is, die nooit leeg raakt, waar zelfs geen vermindering kan zijn. Daarom mogen wij met vrijmoedigheid tot die fontein gaan en er uit putten door het geloof. Hij is "een zeer overvloedige fontein aller goeden".

God is de *Handhaver* van het goede. De duivel is er op uit, het goede, dat God geeft, te verderven. Dat is onmogelijk. God handhaaft Zichzelf. Het gaat in de eerste plaats om Gods eer. Daarom kan de duivel het niet winnen. Het werk Gods wordt door Christus volkomen hersteld. Evenals een gezond lichaam een natuurlijke reactie heeft tegen ziekte en zichzelf handhaaft tegen de indringers, die het willen sloopen, zoo handhaaft God zich, in hoogeren zin, tegen alle kwaad.

God *doet goed.*

Zijn *barmhartigheid.* Tegenstelling van de barmhartigheid is de ellende. God is niet ongevoelig voor de ellende, maar barmhartig.

De *lankmoedigheid* Gods. God is lankmoedig, als Hij *de straf uitstelt.* Hij straft niet terstond. Maar uitstel is geen afstel. God heeft geen haast om te straffen. God geeft *gelegenheid: tot bekeering.* Het uitstel brengt velen tot verharding en sommigen tot bekeering. God heeft geen lust in den dood van den zondaar, maar daarin dat hij zich bekeere.

De *genade.* Genade ziet op de *schuld.* In Christus geeft God genade aan zondaren. Daarin komt de goedheid Gods tot haar hoogtepunt!

ARTIKEL II: DOOR WAT MIDDEL GOD GEKEND WORDT.

Wij kennen Hem door twee middelen. Ten eerste door de schepping, onderhouding en regeering der geheele wereld; overmits dezelve voor onze oogen is als een schoon boek, in hetwelk alle schepselen, groote en kleine, gelijk als letteren zijn, die ons de onzienlijke dingen Gods geven te aanschouwen, namelijk Zijn eeuwige kracht en Goddelijkheid, als de apostel Paulus zegt, Rom 1:20*; welke dingen alle genoegzaam zijn om de menschen te overtuigen en alle onschuld te benemen. Ten tweede geeft Hij Zichzelven nog klaarder en volkomener te kennen door Zijn heilig en Goddelijk Woord, te weten, voorzoover als ons van noode is in dit leven, tot Zijn eer en de zaligheid der Zijnen.*

DE KENNIS GODS UIT NATUUR EN HEILIGE SCHRIFT.

I. Hoe wij God kunnen kennen.
Wij kunnen God kennen, *omdat* en *voorzoover* Hij Zich heeft geopenbaard. Wij *nemen* die kennis niet, maar *verkrijgen* haar, omdat God haar geeft.

De kenbron voor onze Godskennis is God zelf. Wanneer God Zich niet aan ons had geopenbaard, zouden wij Hem ook niet kunnen kennen. Wij kennen Hem, *voorzoover* Hij zich heeft geopenbaard. Niet meer weten wij, dan Hij ons heeft bekend gemaakt. Wij hebben ook niet meer noodig. "Te *weten, voorzoover ons noodig is in dit leven, tot Zijne eer en de zaligheid der Zijnen".*

God heeft Zich geopenbaard, niet omdat Hij dat *moest* doen.

Hij heeft Zich geopenbaard, omdat Hij het heeft *willen* doen.

Hij heeft Zich geopenbaard door de schepping, onderhouding en regeering der geheele wereld. Maar nog voller en rijker heeft Hij Zich geopenbaard door Zijn heilig en Goddelijk Woord. *Wij kennen Hem door twee middelen.*

God heeft ons twee boeken gegeven. Het boek van de schepping en voorzienigheid Gods, waarin alle schepselen, groote en kleine, als letteren zijn, die ons de onzienlijke dingen Gods geven te aanschouwen. En het boek van Gods bijzondere openbaring, de Heilige Schrift.

Prof. Greijdanus schrijft in zijn *"Wezen van het Calvinisme":* "Om echter het boek der schepping en der geschiedenis goed te lezen, hebben wij het boek van Gods bijzondere openbaring noodig. Calvijn vergelijkt daarom de Heilige Schrift met een bril. Immers, evenals oude lieden of ooglijders, en allen, die slechte oogen hebben, al houdt men hun het allerschoonste boek voor, ternauwernood, ofschoon zij wel zien, dat er iets geschreven staat, twee woorden kunnen samenvoegen, maar wanneer zij een bril opzetten, daardoor geholpen duidelijk beginnen te lezen, zoo verzamelt de Schrift de kennis van God, die zich anders verward in onzen geest bevindt, verdrijft de duisternis en toont ons duidelijk den waren God". (Inst. 1/6.1. vert. Dr A. Sizoo, I. blz. 37). Daarmede zegt Calvijn dus, dat wij het boek der natuur of schepping en historie niet goed kunnen lezen, zonder hulp van de Heilige Schrift. Maar hij zegt daarmede niet, dat wij zonder herschepping of vernieuwing door den Heiligen Geest reeds oogen hebben om te zien. Dit laatste ontkent hij elders nadrukkelijk."

God heeft Zich geopenbaard:
A. Algemeen. *De algemeene openbaring.* Deze strekt zich uit tot alle menschen.
B. Bijzonder. *De bijzondere openbaring.* Deze richt zich tot hen, die Zijn Woord hooren.

II. Het boek van Gods algemeene openbaring.

A. Wat in dat boek geschreven staat.

1. De schepping van de geheele wereld.
God heeft de wereld geschapen. Dit weten wij uit de Heilige Schrift
en verstaan wij door het geloof. "Door het geloof verstaan wij, dat de wereld door het Woord Gods is toebereid, alzoo dat de dingen die men ziet, niet geworden zijn uit dingen, die gezien worden". *Hebreen 11:3.*

Dat schoone werk Gods wordt door alle menschen gezien. Ze kunnen niet zien, dat Hij het heeft gemaakt, maar nu Hij het tot stand gebracht heeft, mogen zij het werk van den Werkmeester aanschouwen. Zij zijn dus niet in de werkplaats geweest, maar toen dat werk uit de werkplaats gekomen is, toen is het tevens voor den mensch, die ook zelf tot dat werk behoort, tentoongesteld, zoodat zij het Kunstgewrocht mogen bewonderen. En door dat werk ons te toonen, openbaart God Zichzelf. Dat doet Hij sedert de schepping. Wij lezen in *Romeinen 1:20:* "Want Zijne onzienlijke dingen worden *van de schepping der wereld aan* uit de schepselen verstaan en doorzien, beide Zijne eeuwige kracht en Goddelijkheid, opdat zij niet te verontschuldigen zouden zijn."

"De hemelen *vertellen Gods eer* en *het uitspansel verkondigt Zijner handen werk".* Dat is de algemeene openbaring Gods door de schepping. God heeft de wereld geschapen door het Woord. In elk van Zijn schepselen heeft Hij gedachten ingelegd. Die gedachten Gods te lezen is de roeping van den naar Gods beeld geschapen mensch. Zoo leert hij den Schepper kennen uit het werk Zijner handen. *Prof. Greijdanus* schrijft in zijn commentaar op Romeinen: "Daarmee wordt aangeduid, dat op de geheele wereld en elk harer schepselen het stempel van Gods deugden staat ingedrukt, zoodat zij kenbaar zijn als door Gods almacht en wijsheid geschapen te zijn en dus van Zijne grootheid en Goddelijke deugdenvolheid spreken". Deze openbaring is zoo duidelijk, dat de mensch wel blind moet zijn, als hij daarin niet ziet het werk van den oppersten Bouwheer en Kunstenaar. En hij is inderdaad blind geworden. Door zijne zonde heeft de mensch zich van die geschiktheid tot ware en zuivere kennis van God beroofd.

De openbaring van Gods werk, door de schepping, is echter duidelijk. *"Overmits dezelve voor onze oogen is als een schoon boek, in hetwelk alle schepselen, groote en kleine, als letteren zijn, die ons de onzienlijke dingen Gods geven te aanschouwen."*

2. De onderhouding van de geheele wereld.
God openbaart Zich niet alleen in de schepping, maar ook in de onderhouding van het geschapene. Alle schepselen zijn door Hem afhankelijk geschapen. De engelen, de mensch, de dieren, de planten, de zon, de maan, de sterren zijn altemaal en geheel van den Schepper afhankelijk. Alle schepsel heeft niet alleen zijn ontstaan, maar ook zijn bestaan en zijn voortbestaan alleen aan God te danken. Daarin zien wij de *almacht* Gods. Want om die schepping in stand te houden is noodig de almachtige kracht Gods, waardoor Hij alle schepselen als met Zijne hand nog onderhoudt. Maar daarin zien wij ook de *alomtegenwoordigheid Gods.* Nooit en nergens zijn wij buiten Hem. En daarom worden alle dingen door Hem onderhouden. Niets is hier buitengesloten. Dit geldt zoowel voor het groote als voor het nietige en het allernietigste. De zon, de maan, de sterren worden door God *in.* stand gehouden. Hij is alomtegenwoordig, dus ook in 't geheele heelal. Maar ook de zee, de droppelen, de bacteriën, de verborgen wereld, die alleen met den microscoop gezien kan worden, wordt door Hem onderhouden. En dan zien wij daarin ook de *wijsheid* Gods.

God onderhoudt de schepselen middellijk en onmiddellijk. Wij gewennen zoo aan de dingen, die wij elken dag zien. Maar hierin komt de wijsheid Gods uit, dat Hij in de wereld het eene schepsel op het andere heeft aangelegd. Er is tusschen de verschillende schepselen een organische verhouding. Dat wij gevoed en gelaafd worden, dat wij in dagen van ziekte

geneesmiddelen gebruiken, is voor ons zoo heel eenvoudig en het is toch zoo wonderlijk en ingewikkeld, dat wij God daarin moeten verheerlijken. Het is te betreuren, dat wij het werk Gods zonder de middelen vaak hooger stellen dan het werk Gods door de middelen. Daardoor doen wij te kort aan de wijsheid des Heeren.

3. De regeering van de geheele Wereld.
God openbaart Zich ook door de regeering van de geheele wereld. Hij heeft de wereld geschapen, onderhoudt haar en leidt haar tevens tot het doel, dat Hij voor haar heeft gesteld. Daarom spreekt God ook in en door de *geschiedenis* tot de menschen. De geschiedenis is niet een hoop feiten, die als losse korrelen zands op elkaar liggen. Neen, door de geschiedenis van de volkeren, van de kerk des Heeren en ook van ieder mensch loopt een vaste lijn. Wij zien dan het verband tusschen oorzaak en gevolg. "De geschiedenis is niet zinloos, zij is niet een over elkander tuimelen van machten in een waanzinnigen rondedans van ellende, zij is het domein, waar zich het Goddelijk plan voltrekt, waarin gerechtigheid gevonden wordt, waarin dat nieuwe koninkrijk geboren wordt, waarop God alles doet uitloopen." *Gods Woord en het Studentenleven. Dr J. H. Bavinck,* blz. 15. Het is de taak van den historicus, de lijn te toonen, die God in de historie zelf heeft geteekend.

B. Hoe dat boek gelezen wordt.
Wij kunnen een boek op verschillende wijze lezen. Wij kunnen het critisch lezen, wij kunnen het oppervlakkig lezen en wij kunnen het ook lezen met volle instemming, zoodat het er ons om te doen is, de bedoeling van den schrijver te leeren kennen. Datzelfde geldt ook van het boek der schepping, dat God geschreven heeft. Het is geschreven op duidelijke wijze. Maar de menschen die het lezen, staan er niet in dezelfde houding tegenover. Daarom moeten wij acht geven, hoe dat boek door de menschen wordt gelezen.

1. Door de ongeloovigen.
a. *Zij lezen het boek oppervlakkig.*
Hierover wordt door den apostel Paulus geschreven in *Romeinen 1:18-20:* "Want de toorn Gods wordt geopenbaard van den hemel over alle goddeloosheid en ongerechtigheid der menschen, als die de waarheid in ongerechtigheid ten onder houden; overmits hetgeen van God kennelijk is, in hen openbaar is, want God heeft het hun geopenbaard. Want Zijne onzienlijke dingen worden van de schepping der wereld aan uit de schepselen verstaan en doorzien, beide Zijne eeuwige kracht en Goddelijkheid". Daar zegt de apostel Paulus, dat de toorn Gods niet alleen brandt, maar ook gevoeld wordt, wijl ze zich dagelijks openbaart. Die toorn Gods komt van den hemel, dat wijst op de rampen en onheilen, die als Goddelijke werkingen gevoeld worden. De oorzaak is dat de waarheid Gods in ongerechtigheid ten onder gehouden wordt. De ongerechtigheid wordt gebruikt om de waarheid te omhullen en aan het oog te onttrekken. De menschen willen God niet als God erkennen.

God gaf Zijn openbaring, de algemeene openbaring. Die openbaring drong door tot hun innerlijk zijn. Overmits hetgeen van God kennelijk is, *in hen openbaar is.* Die openbaring was voor hen bedoeld. Want God heeft het *hun* geopenbaard. De openbaring was dus voor hen bestemd. En de menschen hebben deze openbaring wel eenigszins waargenomen, of opgemerkt, maar er geen acht op geslagen. Daarom zijn zij niet tot rechte kennis van God gekomen. In schuldige onachtzaamheid hebben zij zich daardoor niet laten brengen tot rechte kennis en aanbidding en dienst van God. Daarom is hun schuld te grooter geworden. Zij hebben dus wel in het boek van de algemeene openbaring gelezen, maar zij hebben het zoo oppervlakkig gedaan, dat zij niet tot de rechte kennis van God en Zijn dienst zijn gekomen.

b. *Zij lezen het boek met een verduisterd verstand.*
De openbaring, die God geeft, is goed en zeer duidelijk. Want Zijne onzienlijke dingen worden van de schepping der wereld aan uit de schepselen verstaan en doorzien, beide Zijne eeuwige kracht en Goddelijkheid. *Zijne onzienlijke dingen,* dat zijn de deugden Gods.

Zijn almacht, grootheid, majesteit en wijsheid. Die deugden Gods zijn onzienlijk, dus niet te zien. Maar Gods scheppingswerken en ook Zijn daden in de geschiedenis zijn wel te zien. En als de menschelijke geest zich nu richt op de werken Gods in schepping en voorzienigheid, dan kan hij daarin de deugden Gods waarnemen. Zoo komt hij tot een kennen van Gods deugden. Maar, zegt de apostel Paulus, dat hebben zij niet gedaan. "Omdat zij God kennende, Hem als God niet hebben verheerlijkt of gedankt, maar zijn verijdeld geworden in hunne overleggingen, en *hun onverstandig hart is verduisterd geworden".* Daarom hebben zij niet goed gelezen. Zij hebben wel letters gezien, maar zij hebben de woorden niet gelezen, die door deze letters zijn gevormd. Zij hebben er maar wat van gemaakt.

c. *Zij lezen het boek met verkeerde gevolgtrekkingen.*
Het doel, dat God heeft met Zijne algemeene openbaring is, dat de menschen Hem als God zouden erkennen en verheerlijken en dienen. Wat is echter het geval? Omdat zij zoo oppervlakkig gelezen hebben en met een verduisterd verstand, daarom zijn zij wel tot godsdienstige vereeringen overgegaan, maar niet tot de ware. Paulus zegt: "Zich uitgevende voor wijzen zijn zij dwazen geworden, en hebben de heerlijkheid des onverderfelijken Gods veranderd in de gelijkenis eens beelds van een verderfelijk mensch, en van gevogelte en van viervoetige en kruipende dieren. Daarom heeft ze God ook overgegeven in de begeerlijkheden hunner harten tot onreinigheid om hunne lichamen onder elkander te onteeren; als die de waarheid Gods veranderd hebben in de leugen, en het schepsel gediend hebben boven den Schepper, Die te prijzen is in eeuwigheid". Zij hebben het schepsel gediend boven den Schepper.

Zij zagen in Zijn algemeene openbaring door de werken Zijner handen, dat God de almachtige en alleenwijze God is, dat Hij ver staat boven het schepsel, zoodat zij Hem dus ook nooit onder eenigen creatuurlijken vorm hadden mogen denken, voorstellen en dienen en toch hebben zij dat gedaan. Zij hebben een beeld van Hem gemaakt uit de schepselen en zoo hebben zij het schepsel verheerlijkt boven den Schepper, Die alleen te prijzen is in eeuwigheid.

d. Zij komen, door het boek te lezen, tot enkele wetswerken.
In *Romeinen 2:14-15* lezen wij: "Want, wanneer de heidenen, die de wet niet hebben, van nature dingen doen, die der wet zijn, deze de wet niet hebbende, zijn zichzelven een wet, als die betoonen het werk der wet geschreven in hunne harten, hun geweten medegetuigende, en de gedachten onder elkander hen beschuldigende, of ook verontschuldigende".

In het kort geef ik hier weer, wat *Prof. Dr K. Schilder* schrijft in zijn *Heidelbergsche Catechismus,* blz. 70 v.v. De wet was gegeven tot verwerving van het eeuwige leven. Maar door de zonde des menschen kan zij den mensch niet meer ten leven brengen. Zij verviel tot machteloosheid. Wat doet een wegwijzer, waar geen weg is, of waar hij omgelegd is? Wat doet een kompas, als het schip niet meer uitvaart, of in verkeerde richting koerst?

Over de draagwijdte van Rom. 2:14-15 zijn uitvoerige debatten gehouden. Velen hebben aan de consciëntie groote waarde toegekend.

Het geweten, ook van den natuurlijken mensch, wist buiten de Schrift om nog wel het een en ander. Er was een aangeboren gevoel van het onderscheid tusschen goed en kwaad. Maar nu moeten wij goed lezen. Er staat niet, dat de wet in het hart der menschen geschreven is, maar dat *het werk der wet* in de harten geschreven staat. Het gaat dus niet over de wetsgehoorzaamheid, maar over enkele handelingen, zonder dat daarbij naar de motieven onderzocht wordt. Er zijn er, onder de heidenen, die de vrouw van een ander respecteeren, het eigendomsrecht van den naaste eerbiedigen, zich aan afspraken houden, enz. Hun doen is voor hen de natuurlijkste zaak van de wereld. Zij doen dingen, die der wet zijn, van nature, zonder de wet te kennen.

In het Grieksch worden twee woorden gebruikt voor doen: *poiein* en *prassein.* Als ik geregeld lang slaap, en één keer vroeg opsta, om den trein te halen, dan doe (*poiein*) ik dat. Wie een enkele keer naar de kerk gaat, doet (*poiein*) het, zonder dat het zijn levensbeginsel is. Een geloovige doet (*prassein*) het ook, uit geloofsovertuiging. Iemand kan doen, wat de wet vraagt, eerlijk zijn, de waarheid spreken, enz. (*poiein*). Wie het doet uit liefde tot de wet, geleid door Gods Geest, doet het anders (*prassein*).

Een geloovige doet, wat de wet eischt, uit levensbeginsel. Een hypocriet kan veel doen, zonder dat het voor hem een levensbeginsel is geworden. Hij doet het niet uit liefde tot God, maar uit liefde tot zichzelf en omdat hij het beter vindt. Zelfs kan iemand van een wetswerk een leefregel maken, zonder dat die regel zelf in zijn hart is geschreven. De oorzaak, waarom de heidenen het doen, is hun natuur. Zij hebben overwegingen, die voor hun eigen rekening liggen. Men kan zich ook geveinsdelijk onderwerpen.

Wij vinden hier *resten* van Gods beeld. Door de werkelijkheid behoudt de natuurlijke mensch eenige kennis van God, van de natuurlijke dingen, van het onderscheid tusschen hetgeen betamelijk en hetgeen onbetamelijk is. Door den val heeft de mensch niet opgehouden mensch te zijn. Hij behoudt verantwoordelijkheidsbesef. De vlucht in de bestialiteit wordt hem onmogelijk gemaakt, niet vanwege eenige gratie, ook niet vanwege eenig oordeel, doch vanwege zijn oorspronkelijke schepping. Dat de heidenen *resten* hebben van Gods beeld, en dat daarin hun natuur bewaard blijft en ook hun geweten, dat wordt hier geleerd. De zichzelf tot wet gewordene kan prijzen, waar te laken, afkeuren, waar te loven valt. Zijn gewetensuitspraak deugt bij lange niet. Maar zijn spreken met zichzelf blijft, want dat is een rest van Gods beeld. Wetswerken in het hart geschreven, maar de wet niet. Resten van het beeld Gods in functie, maar het beeld zelf verloren. Eenig licht der natuur in hen overgebleven, maar vanwege het vleesch bezoedeld, ten onder gehouden, weerstaan. Het is geen opwekkend beeld, maar goed, zij zijn zichzelven een wet, zegt Paulus. Het wetsbedrijf, het met zichzelf te rade gaan, dat is niet uit de wereld weg te werken. God houdt Zijn schepsel aan de natuur, ook al stribbelt het op het geweldigst tegen. Daarom kan het niet zijn, dat het menschelijk denken niet religieus bepaald zou zijn, ook de ongeloovige wetenschap heeft haar geloof. Consciëntieus en wetmatig zijn wel te onderscheiden. Al zouden de handelingen van ongeloovigen en geloovigen in sommige opzichten precies gelijk zijn, het beginsel is verschillend!

2. Door de geloovigen.
Ook de geloovigen hebben de taak in het boek van Gods algemeene openbaring te lezen. Maar zij moeten dat anders doen en doen het ook anders. Zij weten, dat zij ook dat boek niet kunnen bestudeeren zonder de verlichting des verstands en zonder de bril van de bijzondere openbaring. Daarom zien zij de algemeene openbaring bij het licht van de bijzondere openbaring. Dezelfde God, Die de wereld geschapen heeft, heeft ook Zijn Zoon in de wereld gezonden. Hij heeft ook Zijn Geest gegeven. Daarom gaat er voor hen een nieuw licht op. Nu zien zij hun God en Vader in alle dingen. Zij letten op het merkteeken Zijner handen. Zoowel in de schepping als ook in de onderhouding als ook in de regeering der geheele wereld. Dat boek is voor hen *een schoon boek, waarin alle schepselen als letteren zijn, die ook hun de onzienlijke dingen Gods geven te aanschouwen, namelijk Zijne eeuwige kracht en Goddelijkheid.* Zij verheerlijken God daarin. Zij lezen dat boek met volle instemming. Zoo zien zij de leidingen Gods in het leven, in de historie der menschheid, in de kerk des Heeren en in het leven van de afzonderlijke kinderen Gods.

C. Waartoe God dat boek gegeven heeft.

1. Aan de ongeloovigen.
Het boek van Gods algemeene openbaring heeft Hij gegeven aan alle menschen, opdat zij daarin zouden lezen. En dat heeft hij gedaan met een speciaal doel. Ook voor de

ongeloovigen. Wanneer Paulus en Bamabas te Lystre gekomen zijn en voor goden worden aangezien, zoodat de priester van Jupiter wil offeren met de schare, dan zeggen de apostelen: "Mannen, waarom doet gij deze dingen? Wij zijn ook menschen van gelijke bewegingen als gij en verkondigen ulieden, dat gij u zoudt van deze ijdele dingen bekeeren tot den levenden Gods, Die gemaakt heeft den hemel en de aarde, en de zee en al hetgeen in dezelve is. Welke in de verledene tijden alle de heidenen heeft laten wandelen in hunne wegen, hoewel Hij nochtans Zich zelven niet onbetuigd heeft gelaten, goed doende van den hemel, ons regen en vruchtbare tijden gevende, vervullende onze harten met spijze en vroolijkheid". *Handelingen 14:15-17.* Paulus wijst hun daar op de algemeene openbaring Gods.

De ongeloovige raakt nooit los van de algemeene openbaring Gods. God bindt Zijn schepselen aan Zijn eigen werk. Al wordt iemand atheïst, dan nog is hij niet los van die openbaring. In den dag der dagen zal er niemand zijn, die zal kunnen zeggen: "Ik heb niet geweten, dat er een God is". Nooit zullen zij God de schuld kunnen geven. De algemeene openbaring is een weldaad, die God aan alle menschen geeft, en allen zullen rekenschap moeten afleggen, wat zij daarmee hebben gedaan. De belijdenis zegt dan ook, *welke dingen alle genoegzaam zijn, om de menschen te overtuigen en alle onschuld te benemen.* God heeft Zich geopenbaard. De mensch reageert er geheel verkeerd op. Hij houdt de waarheid in ongerechtigheid ten onder.

Wat leert ons dus Gods Woord? Dat God na en ondanks de zonde der menschen doorgaat Zich te openbaren. Daarom zijn zij niet te verontschuldigen. Alle menschen als zondaren kunnen zich in den dag der dagen niet verantwoorden en niet verontschuldigen. Zij hebben allen die openbaring Gods kunnen opmerken, en zij hebben zich niet laten leiden tot de rechte verheerlijking van God, die Zichzelf heeft geopenbaard.

God heeft Zijn algemeene openbaring gegeven, opdat niemand zich zal kunnen verontschuldigen in den dag der dagen.

2. Aan de geloovigen.

a. Opdat zij lezen door de bril van de Schrift.

God heeft aan de geloovigen dit boek gegeven, opdat zij er dagelijks in zouden lezen, maar dan bij het licht van Gods Woord en gewapend met de bril van de Heilige Schrift. Wie de Schrift kent, weet ook welke groote plaats daarin gegeven wordt aan de verheerlijking van den naam des Heeren in de natuur. Lees slechts *Psalm 8* en *Psalm 19.* Een zeer sterk bewijs voor de beteekenis van de algemeene openbaring Gods voor de geloovigen vinden wij in *Job 38-41.* De HEERE zal Job terecht zetten. En hoe doet Hij dat? Geheel anders dan wij zouden verwachten. God spreekt tot Job over Zijne openbaring. Hij wijst op het wondere in de schepping en de onderhouding van alle dingen. God komt tot Job als hij ziek is en spreekt op ziekenbezoek tot Job. Over welke dingen? Over heel gewone dingen. Over *de sneeuw, den regen, de sterren, de bliksemen, den leeuw, de raaf, de geiten, den ezel, de pauw, de ooievaar, den struisvogel, het paard, den arend, den behemoth, den leviathan.* Lees eens de beschrijvingen van het paard in *hoofdstuk 39:22-28 [*Job. 39:19-25*].*

b. Opdat *zij de Souvereiniteit Gods leeren kennen.*

Daarom doet God het. Opdat Hij Job zou brengen tot het besef, de erkenning dat God is de absolute Souverein. Dat Hij, als de Schepper van alle schepselen, de Vrijmachtige is, Die met het Zijne kan doen wat Hem behaagt, dus ook met Job. Dat helpt veel meer dan die eigengerechtige en kwasi-vrome gesprekken, die de vrienden van Job hebben gehouden. Want als God zoo tot Job heeft gesproken, dan zegt Job: "Zoo heb ik dan verhaald, hetgeen ik niet verstond, dingen, die mij te wonderbaar waren, die ik niet wist. *Ik verfoei mij en heb berouw in stof en asch".*

c. Opdat zij Gods deugden leeren kennen.

De schepping is als een schoon boek, waarin alle schepselen gelijk als letteren zijn, die ons de onzienlijke dingen Gods geven te aanschouwen. Daarom moeten wij geregeld in dat boek lezen. Dan kan een kind des Heeren zich verlustigen in de daden des Heeren. De openbaring Gods staat niet los van ons geloofsleven. In de natuur ontmoeten wij Hem, Dien wij in Christus kennen als onzen God en Vader. Ik geloof in God den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde. Dezelfde God, Dien wij in de binnenkamer hebben ontmoet, Die ons toegesproken heeft in Zijn Woord, Die ons gesterkt heeft tot onzen arbeid, en in onzen zondestrijd, spreekt straks weer tot ons in het gewone dagelijksche leven, in de schepping, in de wonderen van het heelal, in de gangen der historie, in de leidingen van ons leven.

d. Opdat zij zien, dat natuur en genade niet tegen elkaar strijden.
Er dreigt groot gevaar, dat wij van het lezen in de algemeene openbaring Gods misbruik maken, om den werelddienst goed te praten. Er is nog zooveel goeds, — zoo hoort men dan — in de wereld. En dan willen zij er ook volop van genieten. En vragen hoever zij met de wereld kunnen en mogen meegaan. Maar wij hebben hier een taak. Het is te verstaan, wanneer door belijders van den naam des Heeren misbruik wordt gemaakt, met een beroep op de algemeene openbaring, dat er anderen zijn, die terugschrikken en in de natuur een tegenstelling gaan zien van de genade. Zij meenen ten onrechte, dat de zonde gelegen is in de stof.

Wie de stof stelt tegenover den geest, vervalt in de oude Platonische voorstelling. Dan is het lichaam de kerker voor de ziel, die uit God is geëmaneerd. De ziel zit in het lichaam zooals een vogel in de kooi en moet weer bevrijd worden van de stof. Deze opvatting heeft in valsch-mystieke kringen heel veel kwaad gedaan. Gods Woord leert ons, dat de zonde niet in de stof zit. Een gulden, een rijksdaalder, een piano is geen zonde. Door Gods schepping en voorzienigheid zijn zij ontstaan. Maar ik kan er wel zonde mee bedrijven en ze in dienst der zonde gebruiken. Ons lichaam is geen zonde. Maar wij kunnen ons lichaam, dat een tempel des Geestes moet zijn, wel gebruiken als een instrument, om de zonde te bedrijven. Christus is niet gekomen, om alleen zielen te redden, maar om *menschen* zalig te maken.

Daarom moeten wij ook strijden tegen de doopersche opvatting, alsof er twee terreinen zijn, één voor het gewone leven en één voor het geestelijke leven.

In deze fout is ook Rome vervallen. Het is opmerkelijk, dat zij, die deze dualistische opvatting voorstaan, niet met beslistheid strijden tegen de wereldgelijkvormigheid, en het schema der wereld heel graag gebruiken. De eenheid van beide, natuur en genade, wordt gevonden in Christus. Zie Johannes 1:3, 14.

God geeft ons een plaats in de wereld en wij mogen *niet* zijn *van* de wereld. De tegenstelling is niet natuur en genade, maar *zonde en genade.* Wij moeten tegen de zonde strijden. Wij kunnen de gaven Gods misbruiken, maar de zonde zit niet in de stof, want dan zou God, Die de stof heeft geschapen, ook de Auteur van de zonde zijn.

De mensch heeft een taak. Een ambtelijke roeping. En deze is, de schepping aan zich te onderwerpen, er uit te halen wat er in zit, wat God er in gelegd heeft, en dat alles te gebruiken tot Gods eer. Zoo alleen kunnen wij ervan genieten.

O Heere, onze Heere, hoe heerlijk is Uw Naam op de gansche aarde.

III. De bezondere openbaring.
Over de bijzondere openbaring wordt gehandeld in de artikelen 2-7. In het laatste gedeelte van artikel 2.

God geeft Zichzelf te kennen. De Bijbel is het Woord van God. Hij heeft Zich klaarder en volkomener geopenbaard dan in de schepping. En Hij heeft dat gedaan, zooveel als ons van noode is. Wij hebben niet meer noodig. Wij hebben daaraan genoeg. Daarin heeft Hij ons gezegd, wat wij *moeten* weten tot onze zaligheid. En bovenal, opdat Zijn naam zal worden verheerlijkt.

Uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid.

ARTIKEL III: VAN HET GESCHREVEN WOORD GODS.

Wij belijden, dat *dit Woord Gods niet is gezonden noch voortgebracht door den wil eens menschen, maar de heilige menschen Gods, van den Heiligen Geest gedreven zijnde, hebben (het) gesproken,* gelijk de H. Petrus zegt. [2 Pet. 1:21]

Daarna heeft God, door eene bijzondere zorg, die Hij voor ons en onze zaligheid draagt, Zijn knechten, den Profeten en Apostelen geboden, Zijn geopenbaarde Woord bij geschrift te stellen; en Hij Zelf heeft met Zijn vinger de twee Tafelen der Wet geschreven. Hierom noemen wij zulke schriften: Heilige en Goddelijke Schrifturen.

HET GESCHREVEN WOORD VAN GOD.

I. De verhouding van de bijzondere openbaring en de Heilige Schrift.

A. Hoe de verhouding NIET is.

1. De vereenzelviging van de bijzondere openbaring en de Heilige Schrift. Sommigen willen het onderscheid tusschen de bijzondere openbaring en de Heilige Schrift niet zien. Zij vereenzelvigen beide. Zij zeggen, dat de Heilige Schrift *is* de bijzondere openbaring. Zoo wordt Gods Woord losgemaakt van de geschiedenis der Godsopenbaring. En wordt voorbijgezien de *organische groei* van de Schrift. Gods Woord leert ons anders. *Johannes* zegt, dat indien alles beschreven was, wat Jezus gesproken en gedaan heeft, de wereld de geschreven boeken niet zou kunnen bevatten, Joh. 21:25*.* Zie ook Joh. 20:30*.* Wanneer alles, wat geopenbaard is, in den Bijbel zou staan, zouden wij een Boek hebben gekregen, zoo groot, dat wij er geen raad mee wisten. Paulus heeft meer brieven geschreven, dan wij bezitten. Zie eens een appelboom in het voorjaar, in bloei. Wat een rijke bloesemweelde. Maar stel u voor, dat *al* die bloesems vruchten werden. Dan zouden de takken bezwijken onder den zwaren last.

Zoo is ook de bijzondere openbaring als een boom in vollen bloei. Toen de teboekstelling kwam, heeft God gezorgd, dat niet alles werd opgeteekend, maar alléén dat, wat Hij noodig heeft geacht voor ons. Stel, dat een brief van Paulus nog gevonden werd, dan zou die niet in den Bijbel behooren, evenmin als een tuinman een bloesem, die afgevallen is, nog aan den boom zal bevestigen. Daarna heeft God, door een bijzondere zorg, die Hij voor ons en onze zaligheid draagt, Zijn knechten, den profeten en apostelen geboden, Zijn geopenbaarde Woord bij geschrift te stellen.

2. De losmaking van de bij zondere openbaring en de Heilige Schrift. In deze fout zijn de *modernen* en de *ethischen* gevallen. Zij maken de Schrift los van de bijzondere openbaring, zoodat de Bijbel niet anders is dan een *feilbare, menschelijke oorkonde* van de Godsopenbaring. Zij zoeken Gods Woord *in* den Bijbel. De mensch gaat zelf schiften tusschen kaf en koren. De een houdt een tamelijk grooten Bijbel over en er zijn, die alleen de Bergrede overhouden.

De *dialectische theologie* maakt ook beide los van elkaar. Zij maakt scheiding tusschen Gods Woord en den Bijbel. De Bijbel behoort tot het menschelijke en daarom feilbare vlak. De Schrift is een gebrekkig *getuigenis* van de Godsopenbaring. De Bijbel is dan alleen Gods Woord, als God, op een bepaald oogenblik, bij het lezen of hooren, *inslaat* en tot ons wil spreken. Dan *gebeurt* er wat, zooals een bliksem ergens inslaat. Dan *krijgen* wij iets. Dan spreekt God tot ons, dan alleen *is* de Bijbel voor ons Gods Woord, op dat moment en in dat woord. Wij kunnen dus niet gebruiken het wapen: *Daar staat geschreven.* Er moet wat gebeuren en intusschen heeft de Schriftcritiek vrij spel. Zoo wordt de woordinspiratie

verworpen. De openbaring is voor hen met een *"zijn",* maar daden, en daartoe behoort de Bijbel niet.

B. Hoe de verhouding WEL is.

1. De Heilige Schrift is dat deel der bijzondere openbaring, dat God voor alle tijden heeft bestemd.

In dit artikel wordt eerst gesproken over de woordinspiratie. De heilige menschen van den Heiligen Geest gedreven zijnde, hebben *gesproken.* Maar dan moet nog volgen de teboekstelling, de Schrift-inspiratie. Daarna heeft God Zijn knechten, den Profeten en Apostelen geboden, Zijn geopenbaarde Woord *bij geschrift te* stellen.

Voor beide heeft God gezorgd. Alles wat wij in de Schrift bezitten *is* bijzondere openbaring. Niet alles wat door God geopenbaard is in de loop der eeuwen, is te boek gesteld.

De Heilige Schrift is dus de, onder de bijzondere drijving des Heiligen Geestes, teboekstelling van dat deel der bijzondere openbaring, dat God voor alle tijden en volken heeft bestemd.

2. God heeft dat deel der bijzondere openbaring te boek doen stellen door Zijn bijzondere zorg.

a. Om het Woord te verduurzamen.

Wij maken onderscheid tusschen het gesproken en het geschreven Woord. Het gesproken woord vervliegt. Alleen het geheugen kan het vasthouden en in onze dagen de gramofoonplaat. Het geheugen is door de zonde verzwakt.

Daarom heeft God, *door een bijzondere zorg, Zijn* Woord *op* Schrift doen stellen. Dit schrijven is *niet het mindere.* Dat leert de mysticus, met een valsch beroep op 2 Cor. 3:6, waar *niet* gesproken wordt van *de doode letter,* zooals zij zeggen, maar van de *letter, die doodt.* Neen, het geschreven woord is niet minderwaardig. *God Zelf* heeft geschreven, zegt onze belijdenis. Hij Zelf heeft het voorbeeld gegeven. Christus heeft Zich meermalen op het geschreven Woord beroepen. Hij zegt: *Daar staat geschreven.* Dat is het zwaard, dat wij moeten hanteeren.

b. Om het Woord tegen vervalsching te beschermen.

Het gesproken Woord wordt door een ander zoo licht verkeerd overgebracht. Men doet er iets bij, of iets af, en het komt straks, in geheel andere gedaante, terug. Dat gevaar bestond ook voor het Woord Gods. En nu heeft God het doen opteekenen. Hij legt het objectief neer te midden van de menschheid. Wat geschreven is, *is geschreven.* Zoo wordt het onvervalscht van geslacht tot geslacht doorgegeven. Wij kunnen dus altijd een beroep doen op wat geschreven is. Wij kunnen ons op Gods Woord beroepen. Bij een *testament* komt het aan op de *letter. Zoo* ook bij het Oude- en Nieuwe Testament.

c. *Om Gods Woord overaltegenwoordig te maken op de aarde.*

Wat is het nu gemakkelijk geworden, vooral sedert de uitvinding van de boekdrukkunst, die de dood voor de priesterheerschappij is geworden. De Bijbels worden voor een luttel bedrag verkocht en dikwijls gratis verspreid. De Bijbel kan nu heel gemakkelijk een plaats krijgen in de gezinnen, op de scholen, ja overal. Geen boek is zoo geschikt voor de lagere school als de Bijbel. Het Woord Gods is *vertaald* in alle talen en gebracht tot alle volkeren. Het geschreven Woord kon *overal* komen. Heerlijk werk, den Bijbel te mogen verspreiden. Dat zou niet kunnen, als God Zijn Woord niet had laten te boek stellen. De Heilige Schrift is *het* Boek, waarin alle schrijven tot het hoogtepunt is gekomen. Daarin is geschreven het groote plan der verlossing; daarin is gegeven copie van Gods raad. We *hebben* het Woord des Heeren.

d. Om het Woord objectief weer te geven.
Wanneer wij de woorden, die wij van een ander gehoord hebben, willen weergeven, gebeurt het heel licht, dat wij *meenen,* het zoo objectief mogelijk te doen, terwijl wij toch onze eigen gedachten er in hebben gelegd. Dat kan door de wijze, waarop wij die woorden uitspreken of door het verleggen van den klemtoon. Ons hart heeft dan ook een woordje mee te spreken. En nu is het de wil des Heeren, dat wij Zijn Woord zóó zullen hebben, als *Hij Zelf* het heeft gegeven. Daarom kunnen wij steeds een beroep doen op de Schrift. "Wij hebben het profetische Woord, dat zeer vast is en gij doet wel, dat gij daarop acht geeft, als op een licht, schijnende in een duistere plaats, totdat de dag aanlichte en de morgenster opga in uwe harten". *(2 Petrus 1:19.)*

II. De inspiratie.
"De heilige menschen Gods, door den Heiligen *Geest gedreven* zijnde, hebben gesproken". De Schrift is van God *ingegeven.* God heeft de sprekers en de schrijvers geïnspireerd, zoodat wij hebben Zijn Woord.

De inspiratie is, dat God Zijn gedachten, door Zijn Heiligen Geest, heeft gelegd in het bewustzijn van menschen, terwijl dan die menschen, door den Heiligen Geest bekwaamd zijn, deze gedachten zuiver uit te spreken en te boek te stellen.

De *inspiratie* is dus *het uitbrengen van gedachten uit het bewustzijn van God in het bewustzijn van menschen en het onder de drijving des Heiligen Geestes zuiver vertolken van die gedachten.*

Aan den Dom van Keulen is door vele generaties gewerkt, maar zij alle hebben zich gehouden aan het plan van den éénen architect. Zoo heeft God voor de inspiratie verschillende menschen, uit verschillende tijden en onderscheiden milieu gebruikt. God is Zelf *de* groote *Architect,* Die het bestek van Zijn Woord van eeuwigheid klaar heeft. De canon was in Gods raad.

En dan heeft Hij verschillende menschen in Zijn dienst gebruikt, om dat architectonisch geheel af te maken.

Zijn de sprekers of schrijvers dan altijd op de inspiratie *ingesteld* geweest? Waren zij allen vrome menschen? Meestal heeft God voor de inspiratie mannen gekozen, die ook Zijn kinderen waren en de gedachten Gods gaarne onderzochten. In den regel heeft God voor de inspiratie mannen genomen, die het er mee eens waren. Maar wij zouden ons vergissen, als wij meenden, dat God aan de vroomheid van de openbaringsinstrumenten gebonden was. Inspiratie is niet hetzelfde als verlichting des verstands. God heeft bij de inspiratie ook mannen gebruikt, die zelf niet wedergeboren waren, die zelfs vijandschap hebben getoond. Zoo spreekt *Bileam* van den Christus. *Num. 14:15-17.* Maar straks geeft hij een goddeloozen raad. Hij leerde Balak den kinderen Israëls een aanstoot voor te werpen, opdat zij zouden afgodenoffer eten en hoereeren *(Openb. 2:14).* Bileam kan zeggen: ik heb in Uw naam geprofeteerd, en Christus zal zeggen: Ik heb u nooit gekend.

Kajafas, de goddelooze hoogepriester, heeft ook geprofeteerd. Joh. 11:51. Kajafas zegt, dat het nut is, dat één mensch sterve voor het *volk,* opdat niet de geheele *natie* verloren ga. Er worden in het oorspronkelijke en ook in de Engelsche en Fransche vertaling twee verschillende woorden gebruikt (volk en natie). En de Heilige Geest zegt, dat Christus voor de *naties* zou sterven, opdat Hij ze tot één *(volk)* zou vergaderen. Hier is heilige ironie.

Bij de geïnspireerde personen kan er dus zijn affiniteit (dit het meest o.a. bij Mozes, David, Paulus), maar ook oppositie (Bileam, Kajafas).

A. De Woordinspiratie.
Over de Woordinspiratie lezen wij in *2 Petr. 1:21:* "De heilige menschen Gods, door den Heiligen Geest gedreven zijnde, hebben ze *gesproken."*

Wanneer een profeet moes^ spreken, in naam des Heeren, tot het volk, dan werd Hij daarbij gedreven door den Heiligen Geest. Daarom kon hij zeggen: Zoo *zegt* de HEERE.

B. De Schriftinspiratie.
Van de grafische, de schriftinspiratie, lezen wij in *2 Tim. 3:16:* "Al *de Schrift* is van God *ingegeven."*

Nu is er strijd over het *woordje ingegeven,* theopneust, of dit woord een *actieve* dan wel een *passieve* beteekenis heeft.

De *ethischen* zeggen, dat het *actief* is. Zij vertalen: de Schrift *ademt* Gods Geest. De Schrift spreekt dus van God, en draagt daarom een Goddelijk karakter.

Wij zeggen dat dit woord *passieve* beteekenis heeft. Woorden, samengesteld met het woord God, die een bepaalde handeling uitdrukken, hebben meestal passieve beteekenis. Bijvoorbeeld, *van God geleerd.* Zie *2 Tim. 3:16.* En zoo ook is de beteekenis van dit woord in de profane geschriften. Wij lezen dus niet, dat de Schrift Gods Geest *ademt,* maar door Gods Geest *is ingegeven.*

De Schrift *is* geïnspireerd. God heeft niet alleen bij het spreken, ook bij het schrijven de menschen gedreven door Zijn Geest. Wanneer Jesaja eerst spreekt en daarna het gesprokene moet opteekenen, dan wordt hy beide malen gedreven door den Geest.

C. Wat zegt de Schrift van de inspiratie?
Wij gaan uit van een geloofsvooroordeel. Door het geloof verstaan wij, dat de Bijbel is het Woord van God. Nu kan men zeggen: Is dat wel de juiste methode? Dat wij aan de Schrift zelve vragen, wat zij zegt van zichzelf? En toch is dat de eenige weg voor den geloovige. Trouwens, als de Bijbel, op dit punt, niet is te vertrouwen, dan is de Bijbel in andere opzichten ook niet te vertrouwen.

Daar komt nog iets bij. *Bij andere wetenschappen wordt het ook gedaan.* Als de doktoren, voor hun studie, willen weten, hoe de lichamelijke gesteldheid van den mensch is, dan moeten zij toch zijn lichaam onderzoeken. Een plantkundige ziet in de plant, hoe de geaardheid van die plant is. Welnu, zoo zegt ook de Schrift, hoe de Schrift is. Dat getuigenis van Gods Woord houden wij voor waarachtig. Wij weten uit den Bijbel, dat God de wereld heeft geschapen, dat Christus Gods Zoon is, dat wij de eeuwige erfenis zullen ontvangen en zoo weten wij ook uit den Bijbel, dat hij is het Woord van onzen God.

1. Wat zegt Christus van de inspiratie?
a. Hij spreekt de inspiratiegedachte uit. Matth. 16:17: "geopenbaard". Luk. 12:11-12 *:* "De Heilige Geest zal u in die ure leeren". Dat woord is door luie dominees misbruikt voor den preekstoel en zij gingen op goddelooze manier, onvoorbereid den preekstoel op. En dat heette dan vroom. Dan gingen ze de gemeente mishandelen door den tekst, dien ze niet eens bestudeerd hadden, te verknoeien. Dit woord ziet op de tijden van vervolging. Zie ook Joh. 14:26.

b. Christus spreekt Zich uit over het Oude Testament. Wij moeten de Schriften *onderzoeken.* Hij is gekomen om ze te *vervullen.* Hij opent de Schriften en spreekt tot de Emmaüsgangers over Mozes en de profeten. Hij neemt het O. T. als *één organisch geheel:* "Hebt gij nooit gelezen in *de* Schriften?" *De* Schrift kan niet gebroken worden. Hij

introduceert Zich, in de synagoge van Nazareth, met Jesaja 61: Heden is *deze* Schrift in uw ooren vervuld. Hij beroept zich op enkele woorden, zelfs op één woord (een letter) *Matth. 22:44-45: Mijn.*

Men wil zich er uit redden en zegt, dat Christus zich aangesloten heeft bij de zienswijze van zijn hoorders, *accomodatie.* Hij wist wel beter, maar, omdat zijn hoorders aan het O. T. Goddelijk gezag gaven, doet Hij het ook. Maar die veronderstelling is schandelijk. De heeren, die aan Schriftcritiek doen, willen het eerlijk zeggen, en zich niet accomodeeren aan de hoorders en Christus is niet eens zoo eerlijk(!) als zij, want Hij weet het ook wel beter, maar Hij past zich aan bij de *foutieve* voorstelling van de hoorders!!! Wat zijn de Schriftcritici toch vaak eigenwijze en hoogmoedige menschen!

c. *Christus spreekt Zich uit over het Nieuwe Testament.*
Hij acht het Nieuwe Testament noodig. Het Oude Testament is niet compleet zonder het Nieuwe. Christus wijst op de noodzakelijkheid van het Nieuwe Testament. Joh. 16:12-14. Joh. 17:20. Die *door hun woord* in Mij gelooven.

Hij belooft de inspiratie van het Nieuwe Testament.

Voor *het Evangelie.* De apostelen hebben geen aanteekeningen gemaakt. Dat behoefde niet, want Christus zegt, dat de Heilige Geest hun zal *indachtig maken,* wat Hij gezegd heeft. Joh. 14:26.

Voor de *Brieven.* In den strijd van leugen en dwaling tegen de waarheid zullen de apostelen brieven schrijven. En de Heilige Geest zal hen *in alle waarheid leiden. Joh. 16:13a [*Joh. 16:13*].*

Voor de *Openbaring.* In Joh. 16:23 lezen wij, dat Christus belooft, dat de Heilige Geest *de toekomstige* dingen zal verkondigen.

Ziehier de bijzondere zorg van Christus voor de inspiratie van het
Nieuwe Testament.

2. Wat zeggen de apostelen van de inspiratie?
a. De inspiratie is bij hen bekend. Gal. 1:12*; Jac. 5:10.* Op den Pinksterdag worden zij vervuld van den Heiligen Geest, en zij gingen *spreken,* zooals de Geest hun gaf uit te spreken.

b. *Zij nemen het Oude Testament als één organisch geheel.* Rom. 10:11. *Want de Schrift zegt.* Rom. 11:2. *De Schrift* zegt. *1 Petr. 1:10-12; 2 Petr. 1:19-21; 2 Tim. 3:16-17;* Heb. 1:1. De apostelen kennen het O. T. als een organisch geheel, dat Goddelijk gezag heeft, en door den Geest is ingegeven.

c. *Zij beroepen zich zelfs op een enkel woord.* Paulus argumenteert uit het enkelvoud, Gal. 3:16. *Uwen zade.* De woorden zijn dus geïnspireerd. *1 Petr. 3:6.*

d. Zij weten dat DE SCHRIJVER van het O. T. is de Heilige Geest. Hand. 1:16. De Heilige Geest citeert in Rom. 3:10-18 uit verschillende gedeelten van het Oude Testament. Dat mag alleen de schrijver van een boek zelf doen. Wanneer ik uit verschillende boeken van een schrijver losse zinnen citeer en dan er bij zeg: zoo leert deze schrijver, dan kan ik hem dingen doen zeggen, die hij zelf nooit bedoeld heeft. Alleen hijzelf mag zoo doen, omdat ik dan waarborg heb, dat hij zijn gedachten juist weergeeft. De Heilige Geest citeert hier uit Zijn eigen Boek. Dezelfde Schrijver van het O. T. is de Schrijver van het N. T.

De Schrift zegt van zichzelve zeer beslist, dat zij is het Woord van God.

III. De verschillende opvattingen van de inspiratie.

A. De NIET JUISTE opvattingen.
1. De mechanische. Deze is de meest simpele. De menschelijke factor wordt geheel weggewerkt. De Heilige Geest heeft den schrijvers eenvoudig *gedicteerd,* voorgezegd, wat zij moesten opteekenen. Zij waren als een *fluit,* waarop de Heilige Geest heeft gespeeld, als een *schrijfmachine,* waarop de Heilige Geest heeft getypt.

Somwijlen zijn inderdaad gedeelten gedicteerd, zooals de zeven brieven in de Openbaring van Johannes, maar dat is uitzondering. God werkt niet mechanisch. Jesaja schrijft heel anders dan Amos. Er is verschil in taal en stijl.

2. De dualistische. Hier wordt scheiding gemaakt tusschen de religieus-ethische gedeelten van de Schrift en de historische. De eerste zijn dan geïnspireerd en de laatste niet. Daar mogen wij werken met historische critiek. Deze opvatting splitst den Bijbel in twee stukken. Daarom wordt ze genoemd de dualistische, de tweeslachtige. Maar:

a. *Gods Woord is nooit dualistisch.* Wij kunnen die scheiding niet maken.
b. *Christus leert het zoo anders.* Hij wijst op de *geschiedenis* van de koperen slang, en van Jona in de visch.
c. *Men komt zoo tot een hopeloos subjectivisme.*

Dit is de opvatting van de Remonstranten en de Socinianen en van velen uit onze dagen.

3. De dynamische. Niet de Schrift, maar de *personen* zijn geïnspireerd en dan nog feilbaar. De schrijvers hebben Goddelijke krachten ontvangen. Deze is de opvatting van Schleiermacher en de ethischen. De vraag is dus deze: Is er een geïnspireerde Heilige Schrift, of zijn er alleen feilbaar geïnspireerde personen?

Het eerste is de Gereformeerde opvatting en het laatste de ethische. Bezwaren tegen de dynamische zijn:
a. *Ook onwedergeboren menschen zijn geïnspireerd geweest:* Bileam en Kajafas.
b. *Zoo wordt de inspiratie gelijkgesteld met de illuminatie.* Op hun standpunt krijgt een boek van Augustinus en van Calvijn evenveel of even weinig waarde als een brief van Paulus.
c. *De Bijbel is af en volkomen.*
d. *De Schrift zelve is geïnspireerd.*

De dynamische opvatting vraagt niet, wat de Schrift zelve zegt. Men gaat critisch staan boven Gods Woord. De filosofie heerscht dan over de theologie.

4. De dialectische. De Bijbel behoort tot het horizontale vlak. Er is geen inspiratie, maar inslag en die inspiratie gaat door, ook bij de prediking, ook bij de geloovigen. De Bijbel is een menschelijk feilbaar *getuigenis* van Gods Woord. De profeten en apostelen zijn alleen maar openbaringsgetuigen. God kan dat getuigenis gebruiken en ook wel de prediking en zoo wordt de Bijbel dan *in dat oogenblik* Gods Woord (praesens).

B. De JUISTE opvatting: de organische.
1. Het misbruik dat van dezen naam is gemaakt. De organische beschouwing is meermalen gebruikt, om juist het Auteurschap van den Heiligen Geest afbreuk te doen, zegt Prof. Bavinck. Voor velen is inderdaad die naam een prachtmiddel, om aan Gods Woord te

tornen, en te zeggen, dat alleen de hoofdinhoud is geïnspireerd. Als wij over de organische inspiratie spreken, dan zeggen wij tevens, dat wij niet alles, wat zich als zoodanig aandient, voor de echte inspiratieleer houden. Het gaat hier om de echt Gereformeerde opvatting.

2. Wat de organische inspiratie is. Wij nemen de organische in tegenstelling tot de mechanische. De Heilige Geest heeft den schrijvers niet altijd letterlijk gedicteerd, maar *gedreven.* God heeft hen niet als machines gebruikt, maar als *menschen,* als organen. Zoo komt de Goddelijke factor nog meer tot openbaring. De Heilige Geest heeft de openbaringsorganen zóó gebruikt, dat zij ook zelf onderzochten en nadachten over wat zij gesproken en geschreven hebben. Prof. Bavinck zegt: "De werkzaamheid van den Heiligen Geest bij het schrijven heeft daarin bestaan, dat Hij, na het menschelijk bewustzijn der schrijvers op allerlei wijze, door geboorte, opvoeding, natuurlijke gaven, onderzoek, herinnering, nadenken, levenservaring, openbaring enz. gepraepareerd te hebben, nu in en onder en bij het schrijven zelf, in dat bewustzijn, die gedachten en woorden, die taal en die stijl deed opkomen, die de goddelijke gedachten, op de beste wijze, voor menschen van allerlei rang en stand, van allerlei volk en eeuw, vertolken kon."

3. Ze wordt door Gods Woord geleerd. Zie Luk. 1:1-3. Lukas heeft, voor hij is gaan schrijven, de dingen naarstig onderzocht. Daarom hebben wij vier verschillende beschrijvingen van het ééne Evangelie.

Mattheus teekent Christus als *den Zoon van Abraham.* Hij schrijft voor de Joden en toont aan, dat de Schrift vervuld is. Hij begint de geslachtslijst bij Abraham *(*Matth. 1:1*).*

Marcus teekent Christus als *den Zoon van David.* Hij gebruikt dikwijls 't woord "terstond", dat wijst op de actie, de daden des Heeren.

Lukas teekent Christus als *den Zoon van Adam,* den Zoon des menschen. Hij schrijft voor heel de wereld *(*Luk. 2:1*).* Hij gaat in zijn geslachtslijst terug tot Adam *(*Luk. 3:38*).*

Jóhannes teekent Christus als *den Zoon van God (*Joh. 1:1 *en* Joh. 1:14*).*

Als Paulus aan de gemeenten schrijft, is er meestal aanleiding. Hij heeft het over bepaalde zonden en personen. Ook is er in den Bijbel groot verschil van taal en stijl. De werkzaamheid van den Heiligen Geest schittert te meer, als wij verstaan, dat Hij *zelfs* de werkzaamheid van de schrijvers gebruikt heeft, en Zijn gedachten aldus heeft geopenbaard. Daarom geldt van al wat in den Bijbel staat: De *Heilige Geest zegt.*

IV. Verschil tusschen de inspiratie en de verlichting des verstands.

A. Wij mogen die nooit vereenzelvigen.
De inspiratie mag nooit op één lijn gesteld worden met de illuminatie. Er is een *wezens*verschil. Want de heilige menschen Gods zijn door den Heiligen Geest *gedreven* (inspiratie), en de kinderen Gods worden door den Heiligen Geest *geleid* (illuminatie).

Zie voor inspiratie: *2 Petr. 1:19-21,* en voor de verlichting des verstands: Rom. 8:14*.*

B. Wij mogen beiden niet scheiden.
De inspiratie staat niet los op zichzelf. De drie grondsteenen voor de inspiratie zijn: *1. De alomtegenwoordigheid* Gods. *2. Het beeld Gods.* Zelfs onwedergeboren menschen worden geïnspireerd, omdat zij nog resten van het beeld Gods hebben. *3. De verlichting des verstands.* De openbaringsorganen zijn in den regel geweest kinderen Gods. God *vindt* Zijn

organen niet, maar Hij *maakt* hen bereid, en Hij zorgt, dat zij er zóó zijn, als Hij ze wil gebruiken.

C. Wij moeten zuiver onderscheiden.
De Bijbelschrijvers hebben de bron aangeboord en gegraven. Zij zijn *gedreven* door den Heiligen Geest. Maar als de put er eenmaal is en de bron gegraven is, dan moeten de kinderen Gods naar die bron *geleid* worden, opdat zij het water des levens daaruit putten. Paulus wordt door den Heiligen Geest *gedreven,* als hij een brief schrijft en Calvijn wordt door den Heiligen Geest *geleid,* als hij een boek schrijft. De inspiratie is *af,* de illuminatie *gaat door.* De inspiratie is het uitbrengen van gedachten Gods in het bewustzijn van de schrijvers en de illuminatie is de verlichting des verstands, zoodat wij de Schrift gelooven en uit de bron gedrenkt worden.

ARTIKEL IV: KANONIEKE BOEKEN DER H. SCHRIFTURE.

Wij vervatten de H. Schrifture in twee boeken, des Ouden en des Nieuwen Testaments, welke zijn Kanonieke boeken, waar niets tegen valt te zeggen. Deze worden aldus geteld in de Kerke Gods. De Boeken des Ouden Testaments: de vijf boeken van Mozes, te weten, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; het boek van Jozua, der Richteren, Ruth, twee boeken van Samuël, en twee boeken der Koningen, twee boeken der Kronieken, genaamd Paralipomenon, het eerste van Ezra, Nehemia Esther, Job, de Psalmen van David, drie boeken van Salomo, namelijk de Spreuken, de Prediker en het Hooglied; de vier groote Profeten, Jesaja, Jeremia, Ezechiël, en Daniël, en voorts de andere twaalf Profeten, namelijk Hosea, Joel, Amos, Obadja, Jona, Micha, Nahum Habakuk, Zephanja, Haggaï, Zacharia, Maleachi. Het Nieuwe Testament: de vier Evangelisten, Mattheüs, Marcus, Lukas, Johannes, de Handelingen der Apostelen, de veertien brieven van den Apostel Paulus, te weten, aan de Romeinen, twee aan de Corinthiërs, aan de Galaten, aan de Epheziërs, aan de Philippensen, aan de Colossensen, twee aan de Thessalonisensen, twee aan Timotheüs, aan Titus, aan Philémon, aan de Hebreen; de zeven brieven der andere Apostelen te weten, de brief van Jacobus, twee brieven van Petrus, drie van Johannes, de brief van Judas; de Openbaring van den Apostel Johannes.

DE KANONIEKE BOEKEN.

I. God heeft den canon vastgesteld.

A. De beteekenis van den naam "canon".
De naam canon is van Griekschen oorsprong en beteekent een soort houten lineaal met maatverdeeling. Dus een richtsnoer, een regel, waarnaar ons leven gemeten wordt. Wij vinden den naam in *Gal. 6:16:* "En zoovelen als er *naar dezen regel wandelen,* over dezelve zal zijn vrede en barmhartigheid en over het Israël Gods." De kanonieke boeken zijn ons door God gegeven tot een norm, tot een regel. Als wij spreken over den canon van de Heilige Schrift, dan bedoelen wij daarmee, dat de Heilige Schrift is een *afgesloten verzameling* van de door Gods Geest ingegeven geschriften, welke voor ons *normatief gezag* heeft en als regel voor ons geloof en leven gelden moet.

Deze boeken zijn voor ons een norm, een regel voor wat wij *gelooven* moeten (norma credendorum) en een regel, een norm voor de dingen die wij moeten *doen* (norma agendorum).

B. De canon is in God Zelf.
Willen wij komen tot den diepsten grond, dan zoeken en vinden wij den onveranderlijken en gezaghebbenden canon voor ons alléén *in God Zelf.* Wij buigen voor de Schrift, omdat wij alleen buigen voor onzen God. Hij heeft te zeggen, wat wij moeten gelooven en wat wij moeten doen. God beslist en het is *Zijn* Woord.

C. God heeft den canon ons gegeven.
Omdat de canon in God ligt, moeten wij teruggaan. Van eeuwigheid is de canon in Gods raad. Zooals de canon in den tijd zou zijn, zóó is de canon in Gods raad. Gods raad gaat over alle dingen, maar heel bijzonder over Zijn eigen Woord. Voor dat Woord heeft Hij teedere zorg gehad. Daar gebeurt niets bij geval. Niets geeft Hij in de handen van menschen over. Het geschiedt alles, zooals Hij het wil.

Spreken wij van canonvorming, dan gaan wij uit van ons geloofsvooroordeel, dat de Bijbel, zooals wij dien bezitten, van eeuwigheid in Gods raad klaar ligt. En God heeft in den tijd, in verschillende tijden, de gedachten, die Hij heeft medegedeeld aan de heilige menschen

Gods, die, door den Heiligen Geest gedreven zijnde, hebben gesproken, gegeven. Wij moeten uitgaan van het standpunt des geloofs, dat de canon door God Zelf is vastgesteld, dat de Bijbel niet anders kon en mocht worden, dan in Gods raad was bepaald. Zoo *moest* het! God heeft ons den canon gegeven. Ook in deze beschouwing gaan ongeloof en geloof uiteen.

II. God heeft het bewustzijn van de kerk bewerkt.

A. Eerst heeft Hij het Oude Testament als een geheel doen aanvaarden.
Na Ezra heeft God Zijn volk bewerkt, zoodat al spoedig de lijst van de Oud-Testamentische boeken is vastgesteld. Ten opzichte van het Oude Testament was er spoedig eenstemmigheid. Daarom is het zeer listig van den duivel, als hij de menschen doet gelooven, dat het op het Oude Testament minder aankomt, alsof het minderwaardig zou zijn.

Prof. Aalders schrijft in Bijbelsch Handboek, O. T. blz. 339, uitgave Kok: "Reeds een en andermaal hebben wij er nadruk op gelegd, dat het geheele historische proces der verzameling en bijeenvoeging van de onderscheidene bestanddeelen van het Oude Testament, waardoor het tot één geheel geworden is, hoezeer de menschen daarin de hand hebben gehad, toch onder de zeer bijzondere leiding Gods moet hebben gestaan, waardoor deze canon is geworden, juist zóó als God wilde, dat hij zou zijn. En het is wel zeer merkwaardig, dat wij van het precieze moment, waarop en de bepaalde werkzaamheid, waardoor de afsluiting van den canon tot stand is gekomen, geheel onkundig zijn. Het is, zouden wij bijna zeggen, alsof God er ons voor heeft willen bewaren, dat wij niet op een zekeren menschelijken factor ons zouden vastleggen."

God heeft het Oude Testament als geheel doen aanvaarden.

B. Het Oude Testament riep om de vervulling door het Nieuwe.
Zoo licht komt de vraag op: Hoe weten wij nu inderdaad, dat die boeken, die in den Bijbel staan, ook inderdaad Gods Woord zijn? Dat is door menschen gedaan en menschen kunnen fouten maken. Zoo zoekt men de waarde van het Woord des Heeren te ondermijnen. Daarom zijn wij uitgegaan van de gedachte, dat de canon in Gods raad vast ligt. God heeft bijzondere zorg voor Zijn Woord gehad.

Christus heeft het Oude Testament aanvaard. Na Zijn komst, toen de geschriften door de apostelen geschreven waren, heeft God door Zijn Geest in de kerk gewerkt. Allereerst heeft Hij de kerk doen verstaan, dat het Oude Testament riep om de vervulling, om de completeering. Christus heeft gesproken over degenen, die *door het woord* der apostelen in Hem zouden gelooven. Tegen dat feit, dat bij het Oude Testament nog het Nieuwe zou komen, is geen reactie geweest, tenzij van de zijde van het Jodendom.

C. God heeft de kerk in de ontvangst van het Nieuwe Testament GELEID.
God heeft het bewustzijn van de kerk bewerkt. De geschriften, die op Gods lijst stonden van eeuwigheid in Zijn raad, zijn gekomen tot de kerk. De kerk heeft deze ontvangen en de Heilige Geest heeft gezorgd, dat de kerk, toen zij ze heeft gekregen, ze aanvaard heeft als van God gegeven, als het Woord des Heeren.

Dr Bavinck zegt: "Deze geschriften der apostelen hadden van stonde aan autoriteit in de gemeenten, waar zij bekend waren. Zij werden verbreid en kregen steeds uitgebreider gezag. Op enkele uitzonderingen na werden de O. en de N. T.-ische geschriften, terstond, van hun ontstaan af in hun geheel, zonder eenig woord van protest als heilige, Goddelijke Schriften aangenomen. De canoniciteit der Bijbelboeken wortelt in hun existentie. Zij hebben gezag van zichzelve, jure suo, omdat zij er zijn. Het is de Geest des Heeren, Die leidde bij het schrijven, en Die ze in de gemeente tot erkenning bracht." Dogm. I. 419. 421.

De Heilige Geest heeft gezorgd, dat de Kerk ze uit de hand des Heeren heeft ontvangen als het Woord des Heeren.

III. God heeft gezorgd, dat de canon door de kerk is vastgesteld.

A. De synodes hebben eenvoudig geconstateerd.
Nu wordt de taak van de synodes licht. Het werk van de kerk is niet moeilijk geweest. Zij heeft niet van boven af gedecreteerd, en een beslissing inzake de canonieke boeken opgedrongen, neen, zij heeft eenvoudig, wat leefde in de harten der geloovigen, geconstateerd.

B. Dat ging niet zonder strijd.
Ook in deze heeft de kerk met bewustheid moeten handelen. Er is, vooral van de zijde van de ketters, getracht boeken, die niet in de Schrift behoorden, er een plaats in te geven. Terwijl ook anderzijds wel eens getwijfeld is, of een boek, dat tot den canon behoorde, er wel in moest komen. Zie dan de Goddelijke zorg voor Zijn boek. Hij heeft het zóó geleid, dat de kerk nauwkeurig te werk is gegaan. Er is welbewust gehandeld. De apocriefe boeken, die er zijn, vormen een *muur* om den canon, waarin zij toonen *eigen onwaardigheid,* om in den canon te worden opgenomen.

C. De canon is door de kerk erkend.
De kerk heeft omstreeks 200 het Nieuwe Testament als eenheid gekend en aanvaard als canon. *Prof. Grosheide* schrijft in: Bijbelsch Handboek, N. T. blz. 69. 70: "Daar er in de oudheid verschil was over de berekening van den Paaschdatum, waren de bisschoppen van Alexandrië gewoon een Paaschbrief uit te geven, waarin zij althans voor hun kerkprovincie, den datum van het Paaschfeest vaststelden. Zij gebruikten deze Paaschbrieven, om zich te uiten over allerlei kerkelijke en theologische aangelegenheden. Zoo heeft Athanasius (295-373) in den Paaschbrief van 367 aangegeven, welke boeken gerekend moesten worden tot den canon van het Nieuwe Testament. In deze opgave van Athanasius vinden wij voor het eerst de boeken zóó genoemd, zoo als wij ze thans hebben en zooals het sinds is gebleven. Kort daarna zijn er in Afrika een tweetal conciliën gehouden, n.l. te *Hippo Regius* 393 en te *Carthago,* 397, welke zich uitdrukkelijk over den canon hebben uitgesproken en in hun Acta dezelfde opsomming geven als Athanasius in 367 deed. De Acta van Hippo Regius zijn ons niet meer bewaard, doch die van Carthago herhalen, wat reeds te Hippo Regius inzake den canon was besloten. Uit de woorden blijkt, dat de conciliën niet beoogden de boeken canoniek te maken, want ze bepaalden, dat er niets in de kerk mocht worden voorgelezen onder den naam van Goddelijke geschriften, dan de canonieke boeken. Ze gaven dus een *belijdenis* van wat canoniek was."

De Heilige Geest heeft hierbij de kerk geleid. Het ging hier om een zaak van groot belang.

IV. De canon is af.

A. Gods Woord is organisch gegroeid.
Wij moeten den groei van Gods Woord organisch zien. Zooals een bloembol eerst klein is en al grooter wordt, zoo heeft God Zijn Woord gegeven. In den bol zit de bloem met heel de kleurenpracht in. En straks komt de bloem er uit. Zoo is het met den Bijbel gegaan. En als de Bijbel volgroeid is, dan wordt de canon *afgesloten.* Maar dan kan er ook geen boek meer bij. Er is geen voortgaande inspiratie. *Geen voortgaande openbaring.* De Schrift is volwassen.

B. De verhouding van het Oude- tot het Nieuwe Testament.

Deze verhouding is als die van den bol tot de bloem, die er in zit en er uit komt. Het Nieuwe Testament is in het Oude verborgen en het Oude Testament wordt in het Nieuwe openbaar. Zij vormen geen tegenstelling, maar een eenheid.

C. Deze volgroeide Bijbel wordt door God de wereld ingezonden.
Wanneer de canon voltooid is, *uf* is, wordt de Bijbel door God gezonden in de geheele wereld. Daarom is de Schrift in alle talen vertaald. Wij moeten niet alleen het Nieuwe Testament geven en gebruiken, maar geheel de Schrift. Ook naar de kerk nemen wij een Bijbel mee en niet een gedeelte!

V. De indeeling van de kanonieke boeken.

A. Het Oude Testament.

1.	De historische boeken.	17	\
2.	De dichterlijke boeken.	6	> Samen 39.
3.	De profetische boeken.	16	/
	De groote profeten. 4		
	De kleine profeten. 12		

B. Het Nieuwe Testament.

1.	De historische boeken.	5	\
2.	De brieven.	21	> Samen 27.
3.	De openbaring.	1	/

In de belijdenis wordt gesproken over het eerste van Ezra. Nehemia wordt dan gerekend het tweede boek van Ezra te zijn.

VI. Enkele handschriften en vertalingen.

A. Handschriften.
Wij noemen eenige handschriften.

1. De Codex Sinaïticus, geschreven in de vierde eeuw, door den Duitschen geleerde C. Tischendorf gevonden in het klooster op den Sinaï. Vandaar de naam. Hij heeft het verworven voor den Czaar van Rusland. Later is deze Codex door het Britsch Museum te Londen gekocht. Hier hebben wij het Nieuwe Testament volledig.
2. De Codex Vaticanus. Ook uit de vierde eeuw. Sinds 1841 wordt deze codex bewaard in het Vaticaan te Rome.
3. De Codex Alexandrinus, uit de vijfde of zesde eeuw, later aangeboden aan koning Jacobus I van Engeland, en nu in het Britsch Museum.

B. Vertalingen.
De Bijbel is al spoedig vertaald geworden en thans in ontzaglijk veel talen overgezet. Van bijzondere beteekenis zijn:

1. De Septuagint. De *Grieksche* vertaling van het Oude Testament, door Joodsche geleerden, die zoowel het Hebreeuwsch kenden als het Grieksch, in de derde eeuw voor Christus. Deze vertaling is, vooral voor de Joden in de verstrooiing, van bijzondere beteekenis geweest. Nu konden ook de heidenen den Bijbel lezen. Voor de *proselieten* heeft deze vertaling groote waarde gehad.
2. De Vulgata. De *Latijnsche* vertaling van heel de Schrift. Dit is de officieele Bijbel voor de Roomsche kerk. De Vulgata dateert 380 na Christus.
3. Statenvertaling met de Kantteekeningen, die volgens besluit van de synode van Dordrecht is tot stand gekomen, in 1637 voor het eerst is verschenen en grooten invloed heeft gehad op ons volksleven.

VII. Schriftcritiek en tekstcritiek.

A. Schriftcritiek is ongeoorloofd.

1. De Schriftcritiek stelt zich boven Gods Woord. De Schriftcritici nemen het ontleedmes en snijden in de Schrift, naar hun eigen goedvinden. Zij zien den Bijbel als een boek van beteekenis en van bijzondere religieuze waarde, maar toch vol fouten en gebreken.

Zij vinden, dat de Bijbel een *oorkonde* is van de openbaring, of een *getuigenis* van Gods Woord, en dan behoort die Bybel tot de menschelijk feilbare geschriften, of tot het horizontale, zondige vlak, en daarom dwepen zij niet met een "papieren paus", neen, zij zetten het mes er in en de critiek heeft vrij spel, want dat boek zal toch wel door God gebruikt worden tot Zijn doel. God kan immers evengoed door een gebrekkig voorwerp spreken, als door een feilloos instrument. Het is onwetenschappelijk, nog mee te doen met de Gereformeerde opvatting. En intusschen onttrekken zij zich aan het gezag van de Heilige Schrift.

Neen, het is één van tweeën: Of wij becritiseeren den Bijbel, of de Bijbel becritiseert ons. En dat laatste moet gebeuren. De Bijbel neemt ons onder het mes en het is kwajongensachtig, om dan tot dien criticus te zeggen: Kijk maar naar jezelf, je bent ook niet onfeilbaar. Het is weer de hoogmoedige mensch, die zich stellen gaat boven het Woord des Heeren, en dat is groote zonde.

2. De Schriftcritiek openbaart vijandschap tegen Gods Woord. Omdat de voorstanders van de Schriftcritiek vaak nog een vroom gezicht zetten en beweren, dat zij het recht en den plicht en de liefde hebben om de Schrift te becritiseeren, willen wij ook maar onomwonden het uitspreken, dat zij het, bewust of onbewust, doen uit *vijandschap* tegen het Woord des Heeren. Men onttrekt zich aan het Goddelijk gezag van Gods Woord. Men stelt de vondsten van de wetenschap meer betrouwbaar, dan wat de Bijbel leert. Nu kunnen de feiten nooit in strijd komen met de Schrift, maar wel de *beschouwing,* die aan het gevondene wordt vastgeknoopt. Hoe vaak heeft nu de wetenschap, die zoo hoog geroemd werd, haar standpunt moeten herzien, omdat zij zoomaar een hypothese tot werkelijkheid had gepromoveerd, honoris causa. Laten ook onze wetenschappelijke mannen uitgaan van het geloofsvooroordeel, dan zullen zij de smaadheid van Christus dragen en in hun studie rijk gezegend worden.

3. De Schrif tcritiek wordt veroordeeld door Gods Woord. Christus en de apostelen hebben zich zelfs beroepen op een enkel woord. Christus wijst op Jona in de visch, en dat Hij alzóó zijn zal in het hart der aarde, maar de Schriftcriticus heeft ernstig bezwaar. Neen, Gods Woord heeft Goddelijk gezag en daarom moeten wij ons aan dat Woord onderwerpen. De *dokter* beveelt en niet de patiënt. De *redder* beveelt en niet wie gered zal worden. Er moet met *gezag* opgetreden worden. Zoo komt God in Zijn Woord tot ons en heeft *alles* te zeggen. Want wij moeten genezen en gered worden. En wanneer wij eerst Gods Woord gaan becritiseeren, dan heeft dat Woord niets meer over ons te zeggen. Wij gaan dan God en Christus becritiseeren. Gods Woord en critiek op de Schrift kunnen onmogelijk samengaan.

B. Tekstcritiek is roeping.

1. De tekstcritiek stelt zich onder Gods Woord. Schriftcritiek is critiek op den *inhoud* van Gods Woord. Tekstcritiek is de studie, waardoor men den *zuiveren authentiéken tekst* opspoort, omdat er verschillende handschriften zijn. Wij hebben niet meer de handschriften van de apostelen zelf, die door hen eigenhandig zijn geschreven. De Bijbel is dus overgeschreven. Dit was veelal het werk van monniken. Maar bij het overschrijven kon heel licht een schrijffout plaats vinden. Nu komt het er op aan, te komen tot den oorspronkelijken tekst. Dan gaat men de verschillende handschriften met elkaar vergelijken en komt zoo tot

de vaststelling van den oorspronkelijken tekst. Van deze studie hangt veel af. De tekstcritiek stelt zich niet boven, maar *onder* het Woord des Heeren. De geloovige tekstcritiek gaat uit van het Goddelijk gezag van Gods woord.

2. De tekstcritiek openbaart liefde tot Gods Woord. Liefde tot de Schrift moet drijven tot tekstcritiek. Ook met het oog op een rechte vertaling is het van het grootste gewicht, dat wij weten, welke de oorspronkelijke tekst is. Wie de Kantteekeningen leest op onze Statenvertaling, weet wel, dat geregeld gezegd wordt, dat een woord ook *anders* kan worden gelezen. Maar dat gaat nooit over diep ingrijpende dingen. Daar heeft de Heilige Geest voor gezorgd.

Liefde tot de Schrift moet ons drijven. Nu dreigt er gevaar, dat de grenzen, die er zijn tusschen de Schriftcritiek en de tekstcritiek, worden uitgewischt, en dat men onder den naam van tekstcritiek, critiek zou uitoefenen op de Schrift.

Het gaat bij de tekstcritiek alleen hierom, dat wij den zuiveren tekst opsporen, om zoo te weten, wat inderdaad door de apostelen is geschreven.

3. De tekstcritiek is noodig. *Prof. van der Meijden* heeft geschreven in zijn *Schriftcritiek en Schriftgezag:* "De tekstcritiek stelt zich dus *ten* doel, uit vergelijking van de onderscheiden handschriften en met alle andere hulpmiddelen, die ten dienste staan, den juisten en preciezen tekst, zooals die in het oorspronkelijke luidt, vast te stellen. De tekstcritiek moet er zijn, maar zij moet (wat meestal niet geschiedt) godvruchtig beoefend worden in den heiligen eerbied en de heilige schuchterheid, die doet gevoelen: wij hebben hier met het Woord onzes Gods te doen. Zoo, godvruchtig beoefend, vordert de eere Gods de beoefening van deze wetenschap, omdat zij zich ten doel stelt, op het aller-zuiverst en allerpunctueelst na te speuren, hoe het Woord Gods luidt, door den Heiligen Geest ingegeven."

4. Zoo kunnen ook schijnbare tegenstrijdigheden worden opgelost. *Echte* tegenstrijdigheden zijn er niet. Wel schijntegenstrijdigheden. Toch zijn er ook sommige dingen, die door de studie van de tekstcritiek tot oplossing moeten worden gebracht. *Prof. Dr K. Dijk wijst* in zijn: *Het Profetisch Woord* er op. Hij schrijft: "Wij hebben de tegenstrijdigheden, die op dit terrein liggen, eerlijk toe te stemmen, maar zij behoeven allerminst een oorzaak te zijn van eenige ongerustheid of vrees, dat daarmede ons Schriftgeloof tegen den grond is geworpen. Want zij zijn te verklaren uit het feit, dat de oorspronkelijke handschriften verloren zijn gegaan en dat bij het overschrijven van de manuscripten en van andere overschrijvingen gemakkelijk onjuistheden zijn ingeslopen. Zoo kan 4000 licht in 40000 veranderd zijn. 4 jaar in de geschiedenis van Absalom *(2 Sam.* 5:7 *[??* 2 Sam. 15:7*])* in 40 jaar, 8 jaar in de historie van Jojachim *(2 Kron. 36:9)* in 18 jaar *(2 Kron. 24:8)* en zoo is te verklaren, waarom de profetie omtrent de zilverlingen van Judas, die door Zacharia is gegeven, door Mattheus aan Jeremia wordt toegeschreven *(Matth. 27:9).* Mattheus kan zich op deze wijze niet vergist hebben.

Deze schrijffouten bij het copieeren zijn niet te loochenen, en het is juist de taak van de tekstcritiek, die niet verward mag worden met de Schriftcritiek, om deze fouten te ontdekken en te herstellen. Echter mag nooit uit de feiten geconcludeerd worden, dat wij onzen Bijbel onbetrouwbaar maken. Wat er ook met de Schriftuur gebeurde, nooit kon het zoover komen, dat zij ophield het volkomen genoegzaam en betrouwbaar getuigenis omtrent Gods waarheid te zijn."

ARTIKEL V: WAARVAN DE HEILIGE SCHRIFT HAAR AANZIEN EN AUTORITEIT HEEFT.

Alle deze boeken alleen ontvangen wij voor heilig en kanoniek, om ons geloof daarnaar te reguleeren, daarop te gronden en daarmede te bevestigen. En wij gelooven, zonder eenige twijfeling, al wat daarin begrepen is; en dat niet zoozeer, omdat ze de kerk aanneemt en voor zoodanige houdt; maar inzonderheid, omdat ons de Heilige Geest getuigenis geeft in onze harten, dat zij van God zijn; en dewijl zij ook het bewijs van dien bij zichzelve hebben: gemerkt de blinden zelven tasten kunnen, dat de dingen, die daarin voorzegd zijn, geschieden.

HET GEZAG VAN DE HEILIGE SCHRIFT.

I. De Heilige Schrift heeft Goddelijk gezag.

A. De strijd tegen dat gezag.

1. Deze strijd is verzet tegen God. Dat er altijd strijd gevoerd wordt tegen het Goddelijk gezag van de Heilige Schrift behoeft ons niet te verwonderen. Dat kan niet anders. Wie de vraag stelt, of de Schrift onfeilbaar is, ja dan neen, doet al een *poging* onder het gezag van Gods Woord vandaan te komen, strijdt in zijn hart tegen dat gezag.

Het is een heel gewoon iets, dat de mensen zich tegen het Goddelijk gezag van de Schrift verzet, omdat de *natuurlijke* mensch niet begrijpt de dingen, die des Geestes Gods zijn. Maar het is heel erg! Wie tegen het gezag ingaat, houdt er maar *niet* een *andere meening* op na, neen, hij stelt zich in ongeloof *tegen* Gods Woord, hij verzet zich tegen God. Wie de Schrift verwerpt, verwerpt God. Zoo ergens dan wordt hier openbaar, wat leeft in de harten.

Daarom behoeven wij nooit een poging te doen, de menschen te overtuigen, want zij laten zich niet overtuigen, zij lachen er om. Het gezag van Gods Woord strijdt tegen de overtuiging van het onwedergeboren hart.

De grond en oorzaak van dezen strijd ligt niet in het denken, maar in het *hart.* Omdat de antithese er is, daarom wordt deze strijd al de eeuwen door gevoerd.

Toch draagt deze strijd in den eenen tijd een geheel ander karakter dan in den anderen tijd. De vijandschap openbaart zich niet altijd in den zelfden vorm en in de zelfde mate. Er is een groote afstand tusschen hem, die zich gedeeltelijk aan het gezag van Gods Woord wil onttrekken en den feilen atheïst. Maar toch hebben wij hier een *kernpunt.* Wilt gij weten, wie iemand is, vraag hem dan: "Hoe oordeelt gij over het gezag van den Bijbel?" Alle vragen, ook uit onze dagen, kunnen daartoe herleid worden. Het Schriftvraagstuk is van het allergrootste gewicht.

2. Deze strijd maakt de geesten openbaar. De dwaling is altijd pluriform. Wie het gezag van Gods Woord even loslaat, geheel of gedeeltelijk, kan komen tot verschillende opvattingen. Ziehier een paar beschouwingen.

a. *Rome.* Wel aanvaardt Rome in haar symbolen nog het gezag van Gods Woord, maar dit wordt meteen ondermijnd door de voorstelling, dat dit gezag van de Schrift ten slotte weer hangt aan de kerk. Rome stelt de kerk boven de Schrift. De kerk gaat aan de Schrift vooraf. Deze voorstelling is geheel onjuist. Niet de Schrift grondt zich op de kerk, neen, de kerk is gebouwd op het fundament van de apostelen en de profeten. De kerk is niet onfeilbaar, maar het Woord des Heeren. De kerk kan niet leven zonder het Woord en zij is nooit zonder het Woord geweest. Door de kerk te stellen boven de Schrift, wordt aan het Goddelijk gezag van de Schrift te kort gedaan.

b. De ethische richting. Zij doet ook afbreuk aan het Goddelijk gezag van Gods Woord. De Bijbel wordt een oorkonde van de openbaring. De Schrift heeft geen Goddelijk, maar zedelijk gezag. *In* den Bijbel is Gods Woord. Wij moeten dus critiseeren en schiften, in plaats van onvoorwaardelijk buigen. De ethische richting heeft een *ongelukkig huwelijk* willen sluiten tusschen Schriftgeloof en Schriftcritiek en die beide behooren niet bij elkaar.

c. *De dialectische theologie.* Door onderscheid te maken tusschen den Bijbel en Gods Woord, en te zeggen, dat de Schrift behoort tot het menschelijke en daarom gebrekkige vlak, door het Woord slechts incidenteele beteekenis te geven en ook te spreken van het *Gebot der Stunde,* dat vandaag zóó en morgen weer anders kan zijn en voor den één anders dan voor den ander, onttrekt de dialectische theologie zich aan het Goddelijk gezag van den Bijbel. Zoo krijgt de critiek vrij spel en wordt de Schrift hoogstens een gebrekkig en feilbaar getuigenis van de Godsopenbaring.

B. Het wezen van dat gezag.

1. Niet een zedelijk gezag. Velen, die zich aan het Goddelijk gezag van den Bijbel willen onttrekken, geven Gods Woord dan nog wel een zedelijk gezag. Zedelijk gezag is een soort zedelijk overwicht. Een hoogleeraar kan zedelijk gezag uitoefenen over zijn studenten. Wanneer hij een meening verkondigt, heeft dat voor hen gezag, niet omdat hij hen dwingt het aan te nemen, maar omdat zij hoog tegen hem op zien en van zijn groote geleerdheid overtuigd zijn. Mannen van hoogstaand karakter en vrome menschen hebben door dit zedelijk gezag enormen invloed gehad.

Dat zedelijk gezag wil men nu toekennen aan de Schrift. De Schrift komt dan tot ons, overtuigt ons en daarom doen wij, wat zij zegt. Zooals studenten zich gemakkelijk laten beïnvloeden door hun professor, dien zij hoogachten, evenals de massa graag luistert, naar wat de leider heeft te zeggen, zóó hooren de kinderen Gods graag, wat de Bijbel tot hen heeft te zeggen. Zij geven vertrouwen aan het Woord, dat met zedelijk gezag tot hen komt.

De groote fout is, dat zoo het zwaartepunt weer verlegd wordt in het subject. Als gij u laat overtuigen, heeft Gods Woord dus iets te zeggen. En dat is niet waar!

De Schrift heeft alles over ons te zeggen, ook al worden wij niet overtuigd

En dan zal het Woord straffen, of zegenen. Het *heeft* zijn uitwerking. Het gezag van Gods Woord draagt niet maar een zedelijk karakter, want dan zou er niemand wezen, die zich liet overtuigen.

2. Gods Woord heeft Goddelijk gezag. Gezag is te-zeggen-hebben. God heeft alles te zeggen over allen en alles. Hij is de Absolute Souverein. Hij heeft de absolute productie, als de Schepper van hemel en aarde. Hij is de Pottenbakker, die macht heeft over het leem, om te doen, wat Hem behaaglijk is. Hij komt, door de Schrift, tot ons met Zijn gezag. Aan dat gezag moeten wij ons geheel onderwerpen. Doen wij het niet, dan staan wij schuldig. Wij kunnen het niet naast ons neerleggen. Wij mogen niet zeggen: ik ben nog niet erg overtuigd, dus heeft dat Woord geen gezag over mij. Bedoeld wordt hier een *absoluut* gezag, dat heerscht over geheel den mensch. Gelooven is *gehoorzamen.* Dit Goddelijk gezag komt tot ons, ook al willen wij ons niet laten overtuigen. Als de Schrift tot ons komt, valt er niet te redetwisten, maar te doen. De Schrift discussieert niet. Zij heeft gezag, zonder eerst te overtuigen, zelfs tegen onze overtuiging. Wie de Schrift niet gelooft, maakt God tot een Leugenaar. Een redder beveelt en vraagt niet, hoe iemand graag gered wil worden. Een dokter beveelt, een gids zegt, hoe het moet en wij hebben te gehoorzamen. Het Woord Gods is het einde van alle tegenspraak. "Daar staat geschreven" is het wapen, dat wij moeten gebruiken.

3. Onderscheid tusschen historisch en normatief gezag. Met deze onderscheiding moeten wij voorzichtig zijn. Wanneer daarmee bedoeld zou worden, dat wij dualistisch scheiding maken tusschen historische en normatieve gedeelten, dan is zij daarmee veroordeeld. Dan leidt deze onderscheiding tot menschelijke willekeur.

De Schrift zelve moet in deze beslissen.

Wanneer de vrienden van Job tot hem komen en hem wijzen op hun "vergeldingstheorie", dat een man, die zoo bezocht wordt, natuurlijk speciale zonden heeft bedreven, zoodat hij nu door God eens flink wordt gestraft, dan hebben zulke dwaze beschouwingen voor ons wel historisch gezag, maar geen normatief gezag. Gods Woord zegt zelf, dat deze beschouwing niet goed is.

De uitspraak van Pilatus: "wat is waarheid", is de vraag van een scepticus en heeft voor ons wel historisch gezag, dat hij dat zoo gezegd heeft, maar geen normatief gezag. Over dien tekst, zonder meer, kan niet gepreekt worden. Wel over een pericoop, waarin die tekst ook staat.

Maar nooit mag deze onderscheiding dienst doen, om Gods Woord *in* de Schrift te zoeken. Ook de historische gedeelten zijn geïnspireerd.

Maar wij mogen geen teksten gebruiken, zoo-maar uit het verband en wij moeten Schrift met Schrift vergelijken. God spreekt door Zijn Woord altijd tot ons. Ook wanneer Hij ons doet hooren de dwaasheid van den duivel en doet zien de zonden van de Godevijandige wereld. De Schrift zelve zegt ons, welke woorden voor ons *normatief* gezag hebben.

C. De beteekenis van dat gezag.

1. Voor den dienst des Woords. De dienst des Woords draagt een *ambtelijk* karakter. De prediking is geen stichtelijke toespraak, geen redevoering over een godsdienstig onderwerp, of mededeeling van eigen ervaring. De prediking moet zijn *bediening* des Woords. Zoo krijgt de prediking gezag. Niet, omdat de dominee in zich zelf dat gezag heeft, maar alleen, omdat hij het Woord bedient en omdat het Woord des Heeren Goddelijk gezag en alles over ons te zeggen heeft. Wie u hoort, hoort Mij en wie u verwerpt, verwerpt Mij. De dienaar des Woords moet Gods Woord brengen en dat kan hij doen met zijn eigen woorden. Wanneer ik een boodschap van een ander overbreng, dan doe ik dat met mijn eigen woorden, maar ik moet zorgen, dat ik het *zuiver* doe. Zoo moet de dienaar des Woords, met zijn eigen woorden, zuiver weergeven, wat God zegt in Zijn Woord. En dan komt dat Woord tot ons met gezag. De dienaar des Woords zelf moet er ook voor buigen. Ook hij zelf wordt vermaand, bemoedigd en getroost.

2. Voor de opvoeding. De Schrift zegt ons, hoe wij de kinderen der geloovigen moeten zien, namelijk als kinderen des verbonds, ook bij de opvoeding. Dan zegt Gods Woord ons ook, hoe de kinderen moeten worden opgevoed. Onze vaderen hebben den schoolstrijd gestreden voor de vrijmaking van het christelijk onderwijs. Want Christelijk onderwijs is niet openbaar onderwijs, plus een paar uur bijbelsche geschiedenis. Het zout wordt niet gelegd naast het eten. Neen, Gods Woord is maatstaf voor heel het onderwijs, en heeft beteekenis voor alle vakken. Ook tot de natuurkunde, tot de geschiedenis, tot de aardrijkskunde en tot de wiskunde komt Gods Woord met gezag.

3. Voor geheel het leven. In den Bijbel vinden wij niet een uitgewerkt handboek voor het leven. Dat zou al te simplistisch zijn. Maar evenmin is juist, dat Gods Woord zich niet zou uitlaten over wetenschappelijke terreinen. Wij moeten altijd uitgaan van Gods Woord en staan op den grondslag van Gods Woord, en zoo ons geloofsvooroordeel stellen. Gods Woord heeft zeggenschap over geheel ons leven.

Het door de kerk met gezag verkondigde Woord moet door de kinderen Gods, krachtens het ambt der geloovigen toegepast en uitgedragen worden in het volle leven. Gods Woord heeft gezag ook in het maatschappelijke, sociale en staatkundige leven. Ook de wetenschap moet zich aan de Schrift onderwerpen. Gods Woord heeft universeele beteekenis. Niet alleen voor de binnenkamer, maar voor geheel het leven.

II. Wij aanvaarden het Goddelijk gezag van de Schrift.

A. Wij aanvaarden dat gezag.
"Alle deze boeken alleen ontvangen wij voor heilig en kanoniek." In art. IV zijn ze genoemd. "Deze alle en deze alleen zijn kanoniek."

Heilig. Zie art. III. "Heilige en Goddelijke Schrifturen." Heilig worden zij genoemd, omdat zij door den Heiligen Geest zijn ingegeven en Gods Woord zijn. Kanoniek beteekent gezaghebbend. Zie ook art. IV.

B. De beteekenis van dat aanvaarden.
Wij nemen Gods Woord aan.
1. Tot een regel des geloofs. *Om ons geloof daarnaar te reguleeren".* Ons geloof moet geregeld worden naar en getoetst aan Gods Woord. Niet een vrome, niet een geestelijke kwakzalver, maar Gods Woord zal beslissen, hoe uw geloof moet zijn.

2. Tot een fundament voor het geloof. *"Daarop te gronden".* Het fundament voor ons geloof is de Heilige Schrift, die ons predikt den Christus, het eenige fundament, waarop (op deze petra) Hij Zijn gemeente bouwt.

3. Tot versterking van het geloof. *"En daarmee te bevestigen".* Het Woord Gods dient ook tot versterking van ons geloof. Daarom hebben het lezen van de Schrift en de bediening des Woords zoo groote waarde. Oorzaak van een slap geloofsleven ligt heel dikwijls in het feit, dat men Gods Woord slordig leest en niet biddend onderzoekt.

III. Waarom wij dat gezag aanvaarden.

A. Het kerkelijk gezag.
"Niet zoozeer, omdat ze de kerk aanneemt en voor zoodanige houdt." Dat is óók een reden, waarom wij het Goddelijk gezag van Gods Woord aanvaarden. Wij vertrouwen de kerk. Zij is de vergadering en de moeder der geloovigen. De kerk heeft een rijke historie en de Heilige Geest heeft haar geleid, ook bij het aanvaarden van het gezag van Gods Woord. Dit kerkelijk gezag draagt een *bedienend* karakter.

B. Het getuigenis des Heiligen Geestes.
1. De grond voor ons geloof ligt in de Heilige Schrift zelve. De grond van ons Schriftgeloof ligt niet in de kerk, niet in den geloovige, maar alleen in Gods Woord.

Rome zegt, dat de grond van het geloof ligt in de *kerk.* De Schrift is het Woord des Heeren, omdat de kerk het heeft gedecreteerd. Andere uitspraken van de kerk hebben ook gezag. De kerk zegt ons dan, wat de wil des Heeren is. Maar de grond van ons geloof kan nooit liggen in de kerk.

De *ethische richting* legt den grond van het geloof in den *geloovige.*

Omdat zij ervaren, daarom moeten zij gelooven. Volgens de ethische richting is het getuigenis des Geestes grond voor ons geloof. Zoo komen wij tot een hopeloos subjectivisme. Wat wordt het dan practisch? Dat het geloof der gemeente niet anders is, dan wat de een of andere theoloog er van wil maken. En daarvan hangt dan ons

Schriftgeloof af. Dat is dwaasheid! De grond van ons Schriftgeloof ligt in de Schrift. Hoe weet ik, dat God de wereld heeft geschapen? Alleen uit de Schrift. Hoe weet ik, dat Christus de Zaligmaker is, en dat God een Drieëenige God is? Alleen uit de Heilige Schrift. En zoo weet ik alleen uit den Bijbel, dat deze is het Woord van God. Dat de Bijbel Gods Woord is, staat vast, ook al zouden de menschen zeggen, dat het niet zoo is. Axiomata worden niet bewezen.

2. Het getuigenis des Heiligen Geestes. "Inzonderheid, omdat de Heilige Geest getuigenis geeft in onze harten, dat zij van God zijn".

a. Wat *dit getuigenis niet is.*
Dit getuigenis des Geestes heeft niet een materieelen inhoud. Wij vinden in dit getuigenis niet iets aparts, dat de Heilige Geest, *bij* het geloof, nu ook nog geeft een getuigenis, dat de Bijbel Gods Woord is. Zij, die dat willen, komen de Schriftcritici in het gevlei. Zijn, zoo zeggen zij, alle critici ongeloovigen. Zij kunnen toch het eigendom van Christus zijn, al staan zij critisch tegenover Gods Woord?

Ik geloof, dat zóó de probleemstelling heel verkeerd is. Wij kunnen en mogen beide niet scheiden. Hoe zij, die zeggen in Christus te gelooven en God tot hun Vader te hebben, het klaar spelen, tevens de woorden van Christus *niet* te gelooven en Gods Woord *half* te aanvaarden, moeten zij uitmaken. De bewijslast ligt niet op ons, maar op hen. Ik kan het niet verstaan en niet begrijpen, hoe dat mogelijk zou kunnen zijn. En als dan de vraag wordt gesteld: hoe oordeelt gij dan over die menschen, dan is mijn antwoord: "Zooals de Schrift over hen oordeelt, verder ligt het voor hun verantwoording." Op die manier kan men de grootste ketterij goedpraten. Als Gods Woord veroordeelt, staat het niet aan ons vrij te spreken.

Het getuigenis des Heiligen Geestes is dus *niet* een apart getuigenis naast ons geloof. De Heilige Geest zegt tot ons niet met hoorbare stem: "Dat Woord is Gods Woord."

b. Wat dit getuigenis wel is.
De Bijbel is Gods Woord, ook al zou de heele wetenschappelijke wereld zeggen, dat het niet waar is. Dat doet van dat feit niet het minste af. Dat kan niet bewezen worden, dan door de Schrift zelve. Dat is het axioma, waarvan wij uitgaan. Dat is echt wetenschappelijk! De Bijbel is Gods Woord, ook al gelooven de menschen het niet. En dat de natuurlijke mensch het niet gelooft, kunnen wij uit den Bijbel weten. Daarover behoeven wij ons niet te verbazen. Daarin geeft het ongeloof, tegen wil en dank, den Bijbel gelijk.

Hoe komt het dan, dat velen niet gelooven, dat de Bijbel Gods Woord is en dat anderen het wel gelooven? Hoe komt het, dat de laatsten zelfs durven zeggen: Al zou de geheele wereld het ontkennen, dan staat het toch voor mij onwrikbaar vast? Dat komt door het *getuigenis des Heiligen Geestes* in het hart. De natuurlijke mensch staat tegenover den Bijbel als een blinde tegenover het zonlicht. De blinde ziet de zon niet. De ongeloovige ziet niet, dat de Bijbel het Woord van God is en men kan hem niet overtuigen, *totdat* de Heilige Geest het geloof werkt en geeft een oog, om te zien. Wie dat oog heeft ontvangen en de verlichting des verstands, zegt: Nu zie ik het, hoe kon ik toch zoo ongeloovig wezen! Wat staat het dan, voor hem onwrikbaar vast!

De Heilige Geest geeft dus een oog, om te zien, dat de Heilige Schrift, volgens haar eigen getuigenis, Gods Woord is.

Als ik vraag: Hoe weet ik, dat de Bijbel Gods Woord is, dan antwoord ik: Dat weet ik alleen uit den Bijbel zelf. Als ik vraag: Hoe stem ik daarmee in, dan luidt het antwoord: Doordat de Heilige Geest getuigenis heeft gegeven in mijn hart. Door het geloof.

3. De vervulling van de profetie. De belijdenis wijst ook op de vervulling van de profetie. "En dewijl zij ook het bewijs van dien bij zichzelven hebben, gemerkt de blinden tasten kunnen, dat de dingen, die daarin voorzegd zijn, geschieden."

Wij moeten dus ook letten op de vervulling van de profetie. Wie haar ziet, moet wel blind zijn, als hij niet zou erkennen de waarheid van het Woord des Heeren. Zooals God gezegd heeft, is het geschied.

Dus de *Schrift* zegt het zelf. De *Kerk* zegt het. De *Heilige Geest* geeft getuigenis in onze harten, en de *feiten* bevestigen het. Wat getuigenis hebben wij meer van noode? De Bijbel is het Woord des Heeren en dat Woord heeft Goddelijk gezag.

ARTIKEL VI: ONDERSCHEID TUSSCHEN DE KANONIEKE EN APOCRIEFE BOEKEN.

Wij onderscheiden deze heilige boeken van de Apocriefe, als daar zijn: het derde en vierde boek van Ezra, het boek van Tobias, Judith, het boek der Wijsheid, Jezus Sirach, Baruch, hetgeen bijgevoegd is tot de historie van Esther, het gebed der drie mannen in het vuur, de historie van Susanna, van het beeld van Bel en van den Draak, het gebed van Manasse, en de twee boeken der Maccabeën.

Dewelke de kerk wel lezen kan, en daaruit ook onderwijzingen nemen, voorzooveel als zij overeenkomen met de Kanonieke boeken; maar zij hebben zulk een kracht en vermogen niet, dat men, door eenig getuigenis van deze, eenig stuk des geloofs en der christelijke religie zoude kunnen bevestigen; zoover is het van daar, dat zij de autoriteit van de andere, heilige boeken zouden vermogen te verminderen.

HET ONDERSCHEID TUSSCHEN DE KANONIEKE EN APOCRIEFE BOEKEN.

I. De apocriefe boeken zijn anders dan de kanonieke boeken.

A. In oorsprong.

De Kanonieke boeken zijn van Goddelijken oorsprong. "Al de Schrift is van God ingegeven". "De heilige menschen Gods, door den Heiligen Geest gedreven zijnde, hebben gesproken." [2 Pet. 1:21] De kanonieke boeken zijn geïnspireerd door den Heiligen Geest. Christus heeft Zich meermalen op de kanonieke boeken van het Oude Testament beroepen. Hij zegt, dat "God zegt" of "de Heilige Geest heeft gezegd". En het opmerkelijke is, dat in het Nieuwe Testament niet één tekst uit de apocriefe boeken wordt aangehaald.

Daarom zijn zij door de Joodsche gemeente nooit erkend geworden, hoewel zij in de Septuaginta wel zijn opgenomen. Daaraan is het te danken, dat zij in de uitgave van onzen Statenbijbel zijn opgenomen. Immers de Septuaginta, de vertaling van het Oude Testament in het Grieksch, bevatte 39 boeken van het Oude Testament, dus geheel het Oude Testament en tevens waren daarin opgenomen eenige andere boeken. Dus in den Hebreeuwschen Bijbel werden de apocriefe boeken *niet* gevonden, wèl in de Septuaginta en in de Vulgata, de Latijnsche vertaling, die in de Roomsche kerk wordt gebruikt. Vandaar, dat de Roomsche Kerk de apocriefe boeken bewaard heeft en voor kanoniek heeft verklaard. Het concilie van Trente 1545 heeft zelfs de banvloek uitgesproken over ieder, die aan de canoniciteit van deze *toevoegsels* durfde twijfelen.

Deze apocriefe boeken zijn echter niet geïnspireerd door den Heiligen Geest. Zij zijn het werk van zwakke, zondige menschen. Er staan dingen in, die niet waar zijn en in strijd met Gods Woord, terwijl nergens gesproken wordt over de verlossing door den Christus. Als er nog verlossing wordt gepredikt, dan is het zelfverlossing door deugd en eigengerechtigheid.

B. In naam.

De naam "kanoniek" beteekent normatief, gezaghebbend. De kanonieke boeken hebben gezag voor leer en leven. Zij hebben *alles* over ons te zeggen.

De naam "apocrief" beteekent: verborgen, twijfelachtig, geheim. Verborgen beteekent, dat men ze als minderwaardig achteraf wil houden, en dat de oorsprong niet bekend is. In dat geval beteekent de naam apocriefe boeken dus, dat de Kerk ze aan het algemeene gebruik heeft onttrokken en ze achteraf wil houden, dus niet op één lijn stelt met de kanonieke boeken, en in de tweede plaats, dat zij niet van Goddelijken oorsprong zijn, doch slechts menschenwerk.

Het is dan ook opmerkelijk, dat de apocriefe boeken ontstaan zijn in dien tijd, toen de Oud-Testamentische Canon al was afgesloten. De boeken van het Oude Testament waren al geschreven. De canon van het Oude Testament bestond reeds. In den Hebreeuwschen Bijbel hadden de apocriefen geen plaats. Maar toen het Oude Testament in het Grieksch is vertaald, hebben de vertalers deze boeken achteraan er bij gevoegd. De Oud-Testamentische canon kon niet meer aangevuld worden.

C. In wezen.
Ook hier geeft de naam uitdrukking aan het wezen. Kanoniek zegt, dat deze boeken maatgevend, een regel voor ons geloofsleven zijn. Apocrief zegt, dat deze boeken twijfelachtig van oorsprong zijn en niet op één lijn met de kanonieke kunnen gesteld worden. De kanonieke boeken zijn het Woord van God en de apocriefe zijn menschenwerk, die door de Oud-Testamentische gemeente nooit erkend zijn en door de christelijke kerk als *onecht* zijn gestempeld.

II. Wij moeten de apocriefe boeken anders gebruiken dan de kanonieke.

A. De apocriefe boeken mogen gelezen worden.
De kanonieke boeken *moeten* door ons gelezen worden. Zij zijn voor ons tot een norm, een regel voor geloof en leven. Wij lezen het Woord Gods dagelijks en het is voor ons tot onderwijzing, vermaning en vertroosting. Dat Woord wordt elken Zondag in de gemeente bediend, en komt met gezag tot de geloovigen, die het uitdragen op alle terreinen van het leven.

De apocriefe boeken *mogen* gelezen worden. Het is niet verboden. Wanneer wij ze echter lezen, moeten wij ze meteen toetsen aan de Heilige Schrift, die *de* norm is. Zij kunnen dan ook wel tot onderwijzing dienen, doch alleen *voorzoover* zij overeenkomen met de kanonieke boeken. De apocriefe boeken staan op één lijn met andere gewone boeken, die ook godsdienstige waarheden bevatten en behandelen.

B. De apocriefe boeken hebben geen gezag voor leer en leven.
De synode van Dordrecht heeft in haar negende en tiende zitting gehandeld over de apocriefe boeken.

Wij lezen in de acta: "Dewijle het kennelic is, dat de Apocryphe Boecken niet dan menschelijke en zijn, en sommige ook verdichte en bastaerde schriften, gelijk daer zijn, de historie van Judith, Susanna, Tobias, Bel en van den Drake, en insonderheijt het derde en vierde boek van Esdre; dat sommige ook inhoudende sijn eenige leeringen en historiën, *strijdende met* de canonyke boeken: en dewijle deselve noch inde Joodsche noch in de Oudste Christelijke Kerke, bij het boec des Ouden Testaments zijn bijgevoegd geweest, soo heeft men beraetslaegt, of die ooc een pertinentere oversettinge van doen hadden. Item, of het be-tamelic is, dat ze in één boec met den heylige en Canonycke boeken voortaen te samengevoeght zouden worden."

De synode spreekt dus uit, dat sommige apocriefe boeken verdicht zijn en in strijd met de kanonieke boeken. De synode heeft er over gehandeld, of het wel betamelijk is, ze in één boek met de heilige, kanonieke boeken samen te voegen. Want *zij* hebben geen gezag over leer en leven.

C. Daarom zijn de apocriefe boeken ook niet zoo zorgvuldig vertaald als de kanonieke boeken.
Den 22sten November, in de tiende sessie, is besloten, dat de apocriefen uit het Grieksch in de Nederduytsche sprake behooren overgeset te worden, maar dattet nochtans *niet noodig*

en schijnt te sijn, *in de translatie sulke sorgvuldigheijt* te gebruyken, als wel in de oversettinge der *Canonyke* Boeken vereyscht wordt.

Daar spreekt de synode uit, dat de vertaling niet zoo nauwkeurig behoeft te geschieden, als bij de kanonieke boeken.

D. Daarom zijn de apocriefe boeken van de kanonieke duidelijk gescheiden.
De Synode van Dordrecht heeft besloten, dat zij van de kanonieke boeken door behoorlijke *"tusschenspatie"* en *"tijtel"* onderscheiden zullen worden, zoodat uitdrukkelijk wordt aangewezen, dat zij menschelijke schriften zijn.

"Dat zij met andere, mindere letteren zullen gedrukt worden".

En dat aan den rand alle plaatsen aangeteekend zullen worden, en weerlegd, die met de waarheid van de kanonieke boeken strijden.

Ook moesten de drukkers apart de pagina's aanwijzen, opdat zij ook afzonderlijk gebonden kunnen worden. En dan moeten zij *geheel aan het einde* geplaatst worden, *zoodat zij "tot het eynde van alle canonycke boeken ooc des Nieuwen Testaments geschoven worden."*

Dus, zij moeten met tusschenruimte van de andere boeken gescheiden worden en met een anderen titel gedrukt worden. Ook zullen de letters minder zijn, dan die der kanonieke boeken. De vertalers moeten telkens op den rand meedeelen, waar de apocriefen in strijd zijn met de kanonieke boeken.

En dan moeten zij geheel aan het einde van den Bijbel geplaatst worden.

E. De apocriefe boeken moeten geheel uit de Bijbeluitgaven verdwijnen.
Dat is de bedoeling van de synode geweest. Daarom heeft men voor de apocriefe boeken een *"waarschuwing aan de lezers"* geplaatst. En het resultaat is bereikt. Wij hebben de apocriefen niet meer in onzen Bijbel.

III. De apocriefe boeken mogen het gezag van de kanonieke boeken niet verminderen.

A. Zij zijn geen regel voor het geloof.
Alleen de kanonieke boeken hebben normatief gezag. Zij zijn een regel voor geloof en leven. Daarom moeten de apocriefe boeken aan de Schrift *getoetst worden.* Zij moeten door de Heilige Schrift worden becritiseerd. Nooit mag men zich op de apocriefen beroepen.

B. Zij mogen de schrift niet verdringen.
Dat is het groote gevaar, dat steeds heeft gedreigd. Dat de apocriefe boeken *naast* of *tegen* de Schrift zouden worden gebruikt. Wij zien bij Rome, dat dit gevaar niet denkbeeldig is. Wanneer zij in de Bijbeluitgaven een plaats hebben en behouden, worden zij licht op één lijn gesteld met de kanonieke boeken.

En zij mogen de autoriteit van de heilige boeken niet verminderen.

C. Alleen voor de dwalingen kan men zich op de apocriefe boeken beroepen.
Dat heeft Rome gedaan. En daarmee onttrekt men zich aan het gezag van Gods Woord. Derhalve vormen de apocriefe boeken een muur van *eigen onwaardigheid* om de kanonieke boeken. Wij zien het *wezens-verschil.* Er is zelfs *niet* een *graad*verschil, doch een verschil in wezen. De kanonieke boeken zijn Gods Woord en de apocriefe boeken zijn het niet. Zij zijn andersoortig.

D. De kenteekenen van de kanonieke boeken.
Volgens *"de waarschuwing* aan de lezers" zijn er kenteekenen van de kanonieke boeken, in onderscheiding van de apocriefe boeken. Een viertal kenteekenen worden genoemd.

1. Dat de kanonieke boeken door een profeet geschreven zijn. Wij nemen den naam "profeet" in den echten zin des woords. Een profeet is iemand, aan wien God een inzicht geeft in Zijn raad. Dat kan zijn voor het verleden, voor het heden en voor de toekomst.

Voor het *verleden.* Daarom behooren de historische boeken ook tot de profetische. Gods Woord teekent ons de vervulling van Gods raad in de historie.

Voor het *heden.* De profeten hadden ook tot taak, Gods wil bekend te maken voor het heden.

Voor de *toekomst.* Wij krijgen dan de profetie in den engeren zin van het woord. Te voren wordt aangekondigd, hoe het in de toekomst zal zijn. Tot deze toekomstaankondigingen behooren zoowel de profetische, als ook de apocalyptische gedeelten van Gods Woord. Het verschil tusschen de *profetie* en de *apocalypse* is als volgt. De *profetie* trekt de lijnen uit het heden naar de toekomst. Daarom kunnen wij een profetisch gedeelte nooit recht verstaan, als wij niet rekenen met den tijd, waarin de profeet is opgetreden.

De *apocalypse* trekt de lijnen uit de toekomst naar het heden. Apocalypse is openbaring. God openbaart wat verborgen is, en trekt van uit de eeuwigheid de lijnen naar den tijd, waarin Hij Zich openbaart. Apocalyptische gedeelten vinden wij in de laatste zes hoofdstukken van Daniël.

Zóó kunnen wij zeggen, dat de kanonieke boeken door profeten zijn geschreven. Zij worden daarom ook genoemd: *profetische geschriften.* De apostel *Paulus* zegt: Hem nu, Die machtig is u te bevestigen, naar mijn Evangelie en de prediking van Jezus Christus, naar de openbaring der verborgenheid, die van de tijden der eeuwen verzwegen is geweest, maar nu geopenbaard is, *en door de profetische Schriften,* naar het bevel des eeuwigen Gods, tot gehoorzaamheid des geloofs, onder al de heidenen bekend is gemaakt, den alleen wijzen God zij, door Jezus Christus, de heerlijkheid in der eeuwigheid. *Romeinen 16:25-27*.

En *Petrus* schrijft: *En wij hebben het profetische woord,* dat zeer vast is, en gij doet wel dat gij daarop acht geeft, als op een licht schijnende in eene duistere plaats, totdat de dag aanlichte en de morgenster opga in uwe harten. *2 Petrus 1:19.*

2. Dat de kanonieke boeken zijn geschreven in de Hebreeuwsche taal. Hier wordt natuurlijk alleen gedacht aan de apocriefe boeken van het *Oude* Testament en niet aan die van het Nieuwe Testament. Er zijn ook enkele Nieuw-Testamentische apocriefen, zooals het *"Evangelie van Thomas"* en *"van Nicodemus".* Maar deze zijn minder bekend. De kanonieke boeken van het Oude Testament zijn geschreven in de Hebreeuwsche taal.

3. De Kerk heeft de kanonieke boeken gehouden voor Gods Woord. Zoowel de Oud-Testamentische gemeente als de kerk van het Nieuwe Testament heeft zich duidelijk uitgesproken. Zij neemt alleen voor Gods Woord aan de kanonieke boeken. En daarin heeft de Heilige Geest, Die den canon, die van eeuwigheid vastligt in Gods raad, heeft gebruikt, de Kerk geleid, omdat God bijzondere zorg voor Zijn canon heeft gehad, ook in de historie.

4. In de kanonieke boeken wordt alleen gevonden, wat heilig en waarachtig is. Hier hebben wij heilige historie, openbaringsgeschiedenis. Hier wordt ons geopenbaard de waarheid Gods. Daarom zijn deze Schriften heilige en Goddelijke Schrifturen. En dat kan van de apocriefe boeken nooit worden gezegd.

IV. Indeeling van de apocriefe boeken.

A. Historische boeken.
   B.v. De Maccabeën, de boeken van Ezra enz.

B. Dichterlijke boeken.
   B.v. Tobias, Baruch, Judith.

C. Leerstellige boeken.
   B.v. Jezus Sirach en het Boek der Wijsheid.

ARTIKEL VII: VOLKOMENHEID DER HEILIGE SCHRIFTURE OM ALLEEN TE ZIJN EEN REGEL DES GELOOFS.

Wij gelooven, dat deze Heilige Schrifture den wille Gods volkomenlijk vervat, en dat al hetgeen de mensch schuldig is te gelooven, om zalig te worden, daarin genoegzaam geleerd wordt. Want overmits de geheele wijze des dienstes, die God van ons eischt, aldaar in het lange beschreven is, zoo is het den *men*schen, al waren het zelfs Apostelen, niet geoorloofd, anders te leeren, dan ons nu geleerd is door de Heilige Schrifturen: ja *al ware het ook een engel uit den hemel,* gelijk de Apostel Paulus zegt. Want dewijl het verboden is *den Woorde Gods iets toe, of iets af te doen,* zoo blijkt daaruit wel, dat de leer daarvan zeer volmaakt en in alle manieren volkomen is. Men mag ook geener menschen schriften, hoe heilig zij geweest zijn, gelijkstellen met de Goddelijke Schrifturen, noch de gewoonte met de waarheid Gods (want de waarheid is boven alles), noch de groote menigte, noch de oudheid, noch de successie van tijden of personen, noch de conciliën, decreten of besluiten; want *alle menschen zijn uit zichzelven leugenaars en ijdeler, dan de ijdelheid zelve.* Daarom verwerpen wij van ganscher harte al wat met dezen onfeilbaren regel niet overeenkomt, gelijk ons de Apostelen geleerd hebben, zeggende: *Beproeft de geesten, of zij uit God zijn.* Insgelijks: *Indien iemand tot ulieden komt en deze leer niet brengt, ontvangt hem niet in uw huis.*

DE VOLKOMENHEID VAN DE HEILIGE SCHRIFT.

I. Dat de Heilige Schrift volkomen is.

A. Wat de belijdenis zegt.

1. De Heilige Schrift bevat den wil Gods volkomen. Gods Woord spreekt ons van den geopenbaarden wil des Heeren. Wij maken onderscheid tusschen Gods *verborgen* en Gods *geopenbaarden* wil. De verborgen dingen zijn voor den Heere, onzen God en de geopenbaarde voor ons en onze kinderen. Alles wat ons tot zaligheid te weten noodig is, is ons geopenbaard. Wij hebben niet te weinig ontvangen. Wij hebben geen gebrek, dat aangevuld moet worden. Wij weten wat God eischt, belooft en doet. En daarom hebben wij geen andere bronnen noodig, om Gods wil te leeren kennen. Er *zijn* geen andere bronnen. Voor alle levensomstandigheden kunnen wij bij Gods Woord terecht. Nooit komen wij daar tevergeefs. Nooit behoeven wij verlegen te staan, wanneer wij maar door het geloof aanvaarden, wat God ons heeft bekend gemaakt.

2. Wat wij gelooven moeten, wordt genoegzaam geleerd. Wij denken hier aan de *22ste vraag* van den *catechismus:* "Wat is een christen noodig te gelooven"? En dan luidt het antwoord: "Al *wat ons in het Evangelie beloofd wordt,* hetwelk ons de Artikelen van ons algemeen, ongetwijfeld, Christelijk geloof in een hoofdsom leeren." Daar wordt gesproken over den *inhoud* van ons geloof. Het Evangelie, door Jezus Christus ons geopenbaard, zoowel in het Oude als in het Nieuwe Testament. Dat wordt door de twaalf artikelen even in een hoofdsom, in een kort begrip, samengevat. Wij hebben daar alles. Wij hebben genoeg.

Daar kan de kerk niets bijdoen, want ook zij moet alleen putten uit Gods Woord.

De geestelijke keurmeesters kunnen er ook niets bij doen, al binden zij den menschen lasten op de schouders, die zij zelf met hun vinger niet aanroeren.

Daarom mag de prediking niet anders zijn dan *bediening* van Gods Woord, ontsluiting van de Heilige Schrift. Zoo worden de kinderen Gods geleid naar de bron van het water des levens, om te putten en te drinken, zonder prijs en zonder geld.

3. De leer daarvan is zeer volmaakt en in alle manieren volkomen. Niemand kan er iets bijdoen. Dat is ten eenenmale onmogelijk. De canon is afgesloten. Er is *geen voortgaande openbaring.* Wie dat wil, komt tot de meest reine willekeur. De kerk kan uitspraken doen, een synode kan in haar acta heel wat zeggen, de paus kan "ex cathedra" gewichtige beslissingen nemen, niemand kan den Bijbel aanvullen. De leer van Gods Woord is zeer volmaakt en in alle manieren volkomen. De menschen kunnen, door aanvulling, alleen maar bederven.
Alle boeken, van wie ook, ook die van oude schrijvers, waar het titelblad is rood gedrukt, of van de knapste theologen, alle uitspraken en alle besluiten moeten te allen tijde *getoetst* worden aan Gods Woord.

B. Wat Gods Woord zegt.
1. Galaten 1:8. De Bijbel zelf zal hier spreken. Gods Woord zal het ons zeggen, en wij hebben eerbiedig te luisteren. Want God spreekt, de Heilige Geest zegt het ons.

De belijdenis noemt hier den bekenden tekst uit Galaten. Paulus zegt daar: *"Doch al ware het ook, dat wij, of een engel uit den hemel u een Evangelie verkondigde buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt."*

Dat is een zeer sterke uitspraak. Wanneer een engel uit den hemel kwam en een ander Evangelie bracht, dan Paulus heeft gebracht, al zouden de menschen in extase wezen en zeggen: nu hebben wij het toch zelf uit engelenmond mogen hooren, dan, zegt Paulus, mogen zij dien engel niet gelooven. Dan zal dien engel treffen de volle vloek van den Almachtige, Die getrouw is en Zich niet voor Leugenaar laat uitmaken. Niemand mag een ander Evangelie verkondigen, dan in den Bijbel staat. Mochten de menschen daar meer aan denken, als zij een prediker hooren. En hoe noodig is het, dat zij, die prediken, dat verstaan! Er wordt door velen maar wat-van-gemaakt.

Wee den wolven bij de schaapskooi, die niet het Woord Gods verkondigen, en steenen geven voor brood. God zal de zielen van hun hand eischen. Paulus zegt: "Die zij vervloekt".

2. Openbaring 22:18-19. "Want ik betuig aan een iegelijk, die de woorden der profetie dezes boeks hoort: indien iemand tot deze dingen *toedoet,* God zal over hem toedoen de plagen, die in dit boek geschreven zijn; en indien iemand *afdoet* van de woorden des boeks dezer profetie, God zal zijn deel afdoen uit het boek des levens en uit de heilige stad, en uit hetgeen in dit boek geschreven is."

Wie er iets bijvoegt, zal door God geplaagd worden met vreeselijke plagen. En wie er iets afdoet, God zal zijn deel afdoen uit het boek des levens en hij zal niet komen in de heilige stad en niet deelen in de beloften, die hier worden gegeven. Wat hebben de dienaren des Woords toch groote verantwoordelijkheid.

Zie ook *Deuteronomium 4:2:* "Gij zult tot dit woord, dat ik u heden gebiede, niet toedoen, ook daarvan niet afdoen; opdat gij bewaart de geboden van den HEERE, uwen God, die ik u gebiede."

3. De Bergrede. Sommigen doen een beroep op de bergrede en zeggen, dat Christus toch wel critiek heeft gegeven op het Oude Testament en daarin vinden zij dan een argument, ook het mes van de critiek te hanteeren.

Prof. Dr K. Dijk wijst in *Het Profetisch Woord* daarop. Hij schrijft: "Die critiek (tegen menscheninzettingen) is nergens zoo scherp als in de bergrede, waarin Jezus Christus Zijn: *Maar Ik zeg u,* stelt tegenover hetgeen van de ouden gezegd is. In die critiek vinden wij geen veroordeeling van sommige uitspraken van het Oude Testament, of een terzijdestelling

van de wet. Dit is wel door velen beweerd en zelfs een man als *Dr Cramer* heeft in 1907 durven zeggen, in een preek over Jezus Christus en de Gemeente, waarin Hij des Heilands houding tegenover den tempel, den sabbat en de wet bespreekt: En dan de wet! Mocht iemand van die Wet iets afdoen, of tot de Wet iets toedoen?

Met een tuin van geboden en regels en inzettingen werd de heilige Wet omringd, gelijk het Heilige van den Tempel omsloten was door muren van den voorhof. En hoort nu dat stoute woord van dien rabbi van Nazareth: Gij hebt gehoord, dat tot de ouden gezegd is, maar Ik zeg u! Hoe durfde Hij, met dat: Ik zeg u, het gezag van Gods heilig Woord aantasten. En dan zegt Dr Cramer: Wij ontdekken, dat Christus zich een enkele maal beslist *boven* de Schriften des ouden verbonds plaatst. In de Bergrede stelt Hij Zijn Woord tegenover dat van de Oud-Testamentische Schrift".

Dan wijst Dr Dijk er op, dat Christus niet tegen het Oude Testament ingaat, maar tegen de ouden, de rabbijnen, de Schriftgeleerden ook uit vroeger tijden, die van de wet een willekeurige exegese hebben gegeven, wier woorden onder de Joden gezaghebbend waren. Denk maar aan de school van Hillel en van Schammai. Tegen de traditie, tegen de menschelijke uitspraken, stelt Christus zijn: *Maar Ik zeg u.* Hy roept het volk *terug van de traditie naar de Schrift.* Hij geeft de *zuivere exegese* van de Schrift, ook van het Oude Testament, doet er niets af en niets toe. Hij is niet gekomen, om de Wet en de Profeten te ontbinden, maar om ze te vervullen.

C. Wat dit ons leert.

1. De Bijbel is volkomen. De Heilige Schrift is genoegzaam, volkomen. De Bijbel is *af.* Gods Woord is een organisme, dat volgroeid is. In zooverre kunnen wij zeggen, dat Gods Woord te allen tijde volkomen is geweest. Een klein kind is volkomen, d.w.z. het bezit alles, wat een mensch bezitten moet. Hoofd, hart, longen, hersens, handen, voeten, oogen, ooren enz. Alle organen zijn aanwezig. Maar dat kind is nog *niet volwassen.* Het moet groeien, en als het dan tot vollen wasdom is gekomen, dan is er niets bijgekomen, dan is, wat aanwezig was, ontwikkeld.

Zoo hebben wij in de moederbelofte in beginsel heel de Schrift in. Zoo hebben wij in het Oude Testament in beginsel het Nieuwe Testament in, hoewel het nog verborgen is. En langzamerhand is de Schrift gegroeid, totdat zij *volwassen* is geworden. De Schrift is dat deel van de bijzondere openbaring, dat God voor alle tijden heeft noodig geacht en bestemd.

Nu kan van een organisme niets zonder schade af. Wanneer wij een hand of een voet moeten missen, is ons lichaam *verminkt.* Natuurlijk hebben de geslachtslijsten een andere plaats dan Jesaja 53, evenals de beenderen een andere plaats hebben dan hart en longen, maar wij mogen den Bijbel nooit verminken. Wij gebruiken ook geen z.g.n. verkorten doch in wezen verminkten Bijbel.

2. Wij mogen aan Gods Woord niets toedoen.
a. Door traditie. Rome stelt de traditie *naast* de Schrift, en, om dwalingen te verdedigen, zelfs *boven* de Schrift. Rome maakt de Schrift afhankelijk van de kerk.

b. Door bevindingen en ervaringen, die niet op Gods Woord zijn gegrond. De valsche mystiek stelt naast en boven Gods Woord het inwendige licht. Tegenover den geopenbaarden wil des Heeren durven zij stellen, wat "met kracht in hun ziel is gekomen". Zij komen daarmee tot hopelooze willekeur. Zij doen eenvoudig, wat zij willen. Zij hebben een ingeving gekregen en verder vrij spel. Praat daar dan maar eens tegen, wanneer zij zeggen: "God heeft het mij duidelijk bekend gemaakt". Dat noemen zij vroom, het echte, en het is zoo goddeloos, wanneer zij daarmee zich onttrekken aan wat Gods Woord zegt. Al

onze bevindingen en ervaringen moeten getoetst worden aan de Heilige Schrift en vrucht zijn van geloof. Al wat uit het geloof niet is, is zonde.

c. *Door eigenwilligen godsdienst.* Dan stellen de menschen hun eigen inzettingen boven Gods Woord. Zij vragen niet: "Heere, wat wilt Gij, dat wij zullen doen?" Zij willen het zelf beslissen, omdat zij zich niet bekeeren. *Jesaja* zegt in *29:13 [Jes 29:13]:* "Daarom dat dit volk tot Mij nadert met zijnen mond, en zij Mij met hunne lippen eeren, doch *hun hart verre van Mij doen;* en hun vreeze, waarmee zij Mij vreezen, *menschengeboden* zijn, die hun geleerd zijn." De eigenwillige godsdienst wordt door God gestraft in de geslachten.

3. Wij mogen van Gods Woord niets afdoen.
a. Door Schriftcritiek. Schriftcritiek is Schriftverminking, stelt zich boven Gods Woord en doet er af, naar eigen goeddunken.

b. Door zich te onttrekken aan den geopenbaarden wil des Heeren. Wie niet gehoorzaam is en niet wil doen, wat God in Zijn Woord ons zegt, verminkt den Bijbel. Wanneer gij iemand ontmoet, die in een bepaald geval niet wil buigen voor den duidelijk geopenbaarden wil des Heeren, neem dan zijn Bijbel en vraag, of gij daar een paar bladzijden, die spreken van den wil Gods, moogt uitscheuren, omdat hij een anderen Bijbel wil hebben.

c. Door expres te zwijgen over sommige gedeelten van Gods Woord. Een dienaar des Woords, die de verkiezing en verwerping Gods, de praedestinatie, niet aanvaardt, zal beginnen, die teksten, waarin de voorverordineering duidelijk wordt geleerd, niet te behandelen in den dienst des Woords. Ook in de tekstkeuze kan gezondigd worden. En dat is zoo gevaarlijk! Het is veel beter, wanneer iemand openlijk met zijn bezwaren voor den dag komt, dan wanneer hij expres zwijgt. Dan wordt aan de gemeente onthouden, wat zij moet ontvangen. Ook hier hebben wij nauwkeurig toe te zien.

II. De strijd tegen de volkomenheid van de Heilige Schrift.

A. Rome.

Rome leert, dat de Schrift in de deelen onvolkomen is en derhalve door traditie en uitspraken van Pausen moet worden aangevuld. De Roomsche kerk heeft twee bronnen: *De Heilige Schrijt* en *de traditie.* Rome beroept zich hiervoor op de Schrift! Vóór Mozes moest men zich tevreden stellen met mondelinge overlevering. Dus wij kunnen ook mondelinge overlevering hebben. Maar dat argument doet geen opgeld. Toen immers was er bijzondere openbaring, die bewaard is, om later, door de inspiratie van den Heiligen Geest, te boek gesteld te worden. Mozes heeft ze later te boek gesteld.

Dit standpunt van Rome heeft ook geleid tot de *onfeilbaarverklaring van den Paus in 1870.* Daartoe moest het komen. De kerk heeft de taak, om de leer vast te stellen en te bewaren. Welnu het papale stelsel ging een stap verder en schreef de onfeilbaarheid toe aan den Paus. Den 18den Juni 1870 werd in de vierde zitting van het Lateraansch concilie die onfeilbaarheid openlijk als dogma afgekondigd. Natuurlijk is de Paus niet los van de kerk. De symbolen, decreten, patres en heel de historie van de kerk zijn als even zoovele monumenten van de traditie, waarmee de Paus rekening heeft te houden. Maar *wat* traditie is, wordt dan toch door den Paus beslist. Als hij een dogma afkondigt, dan is het traditie geworden.

Nu moeten wij wel verstaan, dat door Rome onderscheid gemaakt wordt tusschen Schrift en traditie. Rome leert, dat de Bijbelschrijvers door den Heiligen Geest zijn gedreven, *geïnspireerd* en dat de Paus door den Heiligen Geest wordt *geassisteerd,* bijgestaan. Dat de Bijbel Gods Woord *is* en dat de traditie Gods Woord *bevat.* Ook, dat de Paus alleen dan onfeilbaar is, als hij *ex cathedra* spreekt. Maar al wordt deze onderscheiding gemaakt,

practisch wordt de traditie *naast* en zelfs *boven* de Schrift geplaatst. Immers de specifiek Roomsche dogmata moeten bewezen worden uit de traditie. En dan één van tweeën: óf zij zijn op Gods Woord gegrond, en dan hebben zij de traditie niet noodig, óf zij zijn alleen op de traditie gegrond en dan strijden zij tegen Gods Woord. Maar dan kan men zich niet meer beroepen op de Schrift.

De belijdenis zegt: "Men mag geener menschen schriften, hoe heilig zij geweest zijn, gelijk stellen met de Goddelijke Schrifturen, noch de gewoonte met de waarheid Gods, (want de waarheid is boven alles), noch de groote menigte, noch de oudheid, noch de successie van tijden of personen, noch de conciliën, decreten of besluiten: *want alle menschen zijn uit zichzelven leugenaars en ijdeler dan de ijdelheid zelve.*

Daarom verwerpen wij van ganscher harte al wat met dezen onfeilbaren regel niet overeenkomt".

B. Het mysticisme.
Het mysticisme heeft aan Gods Woord niet genoeg. Rome heeft een paus, het mysticisme heeft een geloovig individu. Wanneer zulk een vader of moeder in Israël het zegt, heeft dit voor velen meer waarde, dan wanneer Gods Woord het zegt.

Men zoekt voor het geloofsleven naast de Schrift, steun in het inwendige licht. Zij bouwen meer op bevinding, dan op de beloften Gods, die in Christus ja en amen zijn. Zij achten de Schrift niet genoegzaam en leeren leeringen, die met Gods Woord in strijd zijn. Dan wordt in deze kringen gedweept met wat oude schrijvers zeggen. Inderdaad ligt in de zoogenaamde oude schrijvers een schat van waarheid, die uit Gods Woord is geput. Maar ook van de oude schrijvers geldt: *"Men mag geener menschen schriften, hoe heilig zij geweest zijn, gelijkstellen met de Goddelijke Schrifturen."*

C. De ethische richting.
Door de ethischen wordt de verlichting des verstands en de inspiratie vereenzelvigd. Gods Woord maakt onderscheid tusschen het *gedreven* worden door den Heiligen Geest en het *geleid* worden door den Geest.

Bij sommige schrijvers komt hun standpunt duidelijk uit. Zij plaatsen in één boek, waarin zij meditaties hebben over teksten uit den Bijbel, ook meditaties over uitspraken van vrome menschen. Dat is fataal! Wij verzetten ons daartegen met alle kracht, want wij belijden, dat Gods Woord volkomen is.

III. De beteekenis van de volkomenheid van de Heilige Schrift.

A. Voor de Schrift zelve.
1. Gods Woord heeft een aparte plaats. Dat Gods Woord een geheel aparte plaats inneemt in het leven, gaat rechtstreeks in tegen de bedenkingen van het natuurlijk hart. Dat is een ergernis en dwaasheid voor den onwedergeboren mensch. Aan het menschelijk kennen wordt immers elk wapen uit de handen geslagen.

Op allerlei wijze heeft men getracht den Bijbel op één lijn te plaatsen met andere heilige boeken, die voor de heidenen groote waarde hebben. Door de vergelijking van de godsdiensten wilde men aantoonen, dat er heel veel overeenkomst en gelijkheid is tusschen den Bijbel en de andere boeken. Wij hebben immers ook Babylonische en Egyptische verhalen van schepping en zondvloed, en waarom zou men dan aan den Bijbel alleen waarde toekennen?

Zeker, bij de andere volken hebben wij nog *nawerking* van het door God geopenbaarde, maar in *vervalschten* vorm. Zij alle grijpen terug naar Noach. Na Noach zijn de menschen uit elkander gegaan. Ook de nakomelingen van Jafeth en van Cham hebben nog iets meegenomen, een soort gerucht, maar zij hebben het oorspronkelijke vervalscht in den loop der eeuwen. En daarom behoeft het ons niet te verwonderen, dat ook andere volkeren nog iets hebben, dat aan onzen Bijbel herinnert. Hierdoor wordt juist bevestigd, wat Gods Woord ons zegt. Maar nooit mogen wij zeggen, dat de Bijbelschrijvers dien heidenschen invloed hebben ondergaan. Hier mag, als wij vergelijken, niet de regel toegepast worden van goed - beter - best. Wij hebben hier de tegenstelling. De Bijbel is *waar,* en de andere boeken zijn *valsch.* Wij spreken van waren Godsdienst en valsche godsdiensten. Er is geen graadverschil, maar een *wezensverschil.* Gods Woord heeft een geheel aparte plaats.

2. Zooals de Bijbel het zegt, is het. De Schrift spreekt en dan doet het er minder toe, wat de menschen zeggen, of denken. Of zij het met Gods Woord eens zijn, of niet. Of zij felle critiek uitbrengen, of niet. Zooals de Schrift het zegt, zóó is het en niet anders! Eenmaal zal de Schrift gelijk krijgen, omdat zij gelijk *heeft.* De waarheid gaat bovenal! Alle vleesch is als gras, maar het Woord des Heeren blijft in der eeuwigheid.

3. Dit artikel is een loflied op den Bijbel. Dit artikel is een lofgedicht op den Bijbel, een strijdlied tegen de valsche vroomheid en menschelijke wijsheid, die dwaasheid is bij God. Als een boom in vollen bloei staat, begaat niemand de dwaasheid, daaraan nog een tak te binden. Zoo is het organisme van de Schrift *af.* In de genoegzaamheid van Gods Woord zien wij de hooge eer, die de Schrift heeft. Daarvan te zingen is schoon.

B. Voor de kerk.

1. De Kerk moet de Schrift onderzoeken. De kerk heeft een dure roeping: Gods Woord te onderzoeken en te prediken en tegenover elke dwaalleer te strijden met het wapen: *"daar staat geschreven".*

Uit den schat van Gods Woord moet zij altijd weer oude en nieuwe dingen te voorschijn halen, opdat het goud blinke.

2. De Kerk moet zich altijd gronden op de Schrift. Er is gevaar, dat de kerk niet alleen uit de Schrift zou spreken, maar ook zou decreteeren dingen, die *naast* de Schrift gezag hebben. *Daartegen heeft zij te allen tijde te waken.* In al hare beslissingen, op de meerdere vergaderingen, heeft zij zich te gronden op Gods Woord. Zij moet haar besluiten geldig maken met de hand op den Bijbel. Zij moet altijd bereid zijn, wanneer iemand meent, dat een uitspraak niet in overeenstemming is met de Schrift, dat te onderzoeken, want het Woord des Heeren alleen heeft gezag over de consciëntie.

3. Hierin ligt de vastheid van de Kerk. Wanneer de Kerk overtuigd is, dat, wat zij uitspreekt, is naar het Woord des Heeren, moet zij pal staan, wat de menschen ook zeggen. Op de synode van Assen is dit artikel gehandhaafd. Daar is gehandeld naar Gods Woord en op grond van de Heilige Schrift. De argumenten, die tegen deze besluiten en uitspraken zijn ingebracht, waren niet geput uit de Heilige Schrift.

4. De Kerk bindt hier zichzelve. Het is duidelijk, dat deze belijdenis van de volkomenheid van de Heilige Schrift niet in strijd is met het hebben van formulieren en belijdenisschriften, als accoord van kerkelijke gemeenschap. In deze belijdenis bindt de Kerk zichzelve en ook haar symbolen en belijders alleen en geheel aan de Schrift. Zij spreekt hier uit, dat men geen schriften van menschen, dus ook geen belijdenis, gelijk mag stellen met de Heilige Schrifturen.

5. De Kerk spreekt hier uit, dat gravamen plicht kan zijn. In dit artikel wordt erkend, dat iemand een gravamen, een bezwaarschrift tegen de belijdenis kan indienen, wanneer hij zich alleen stelt op den grondslag van Gods Woord en uit Gods Woord bewijst, dat een bepaald gedeelte niet in overeenstemming zou zijn met den Bijbel. Het Woord Gods is het einde van alle tegenspraak.

C. Voor de geloovigen.
1. In hun strijd tegen den twijfel. Wij hebben in ons persoonlijk leven aan den Bijbel genoeg. In ons hart komt zoo licht de gedachte op: "Zou het wel voor mij genoeg zijn?"

Daarom hebben de mystieken zooveel aanhang. Omdat zij misbruik maken van de zwakheid en arglistigheid van het hart, om naast of boven Gods Woord nog iets te zoeken tot steun van het geloofsleven. Het schijnt toch zoo gemakkelijk te zijn, om, behalve aan de beloften uit Gods Woord, ook nog vast te houden aan *eigengemaakte* beloften. Om behalve naar de stem des Heeren, ook nog te luisteren naar aparte stemmen en te wachten op visioenen, droomen en bijzondere openbaringen. Laat ons toch bedenken, dat wij *aan de Schrift genoeg* hebben.

Al wat wij erbij zoeken, is niet naar Gods Woord en daarom te verwerpen. In ons geloofsleven hebben wij alleen te steunen op Gods Woord.

2. Voor elken tijd. Gods Woord houdt stand in eeuwigheid. Het verduurt de eeuwen. Andere boeken worden vergeten of verouderen. Gods Woord veroudert nooit, blijft altijd jong en frisch. Alle menschen, uit alle tijden, moeten voor hun geloofsleven alleen steunen op de Schrift. Ook de mannen van wetenschap moeten het aandurven, dat zij uitgaan van hun geloofsvooroordeel. Wij stellen niet de filosofie boven de theologie. Wij verwerpen de evolutieleer en verstaan door het geloof, dat de wereld door het Woord Gods is toebereid. Altijd weer beginnen wij met en eindigen wij in de Schrift, die genoegzaam is voor den rijke en den arme, voor den eenvoudige en den wijze, voor de menschen uit de zestiende eeuw en de menschen uit de twintigste eeuw.

Dan verwerpen wij van ganscher harte *al* wat met dezen onfeilbaren regel niet overeenkomt!

ARTIKEL VIII: DAT GOD EENIG IS IN WEZEN EN NOCHTANS IN DRIE PERSONEN ONDERSCHEIDEN.

Volgens deze waarheid en dit Woord Gods, zoo gelooven wij in een eenigen God; Die een eenig wezen is, in Hetwelk zijn drie personen, in der daad en waarheid en van eeuwigheid onderscheiden naar hunne onmededeelbare eigenschappen: namelijk de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. De Vader is oorzaak, oorsprong en begin aller dingen, zoowel zienlijke als onzienlijke. De Zoon is het Woord, de Wijsheid en het Beeld des Vaders. De Heilige Geest de eeuwige Kracht en Mogendheid, uitgaande van den Vader en den Zoon. Alzoo nochtans, dat dit onderscheid niet maakt, dat God in drieën gedeeld zij, aangezien dat de Heilige Schrifture ons leert, dat de Vader en de Zoon en de Heilige Geest, elk Zijn zelfstandigheid heeft, onderscheiden door haar eigenschappen; doch alzoo, dat deze drie Personen maar één eenig God zijn. Zoo is het dan openbaar, dat de Vader niet is de Zoon, en dat de Zoon niet is de Vader, dat ook insgelijks de Heilige Geest niet is de Vader, noch de Zoon. Intusschen deze Personen, zoo onderscheiden, zijn niet gedeeld, noch ondereen gemengd. Want de Vader heeft het vleesch niet aangenomen, noch ook de Heilige Geest, maar alleen de Zoon. De Vader is nooit zonder Zijn Zoon, noch zonder Zijn Heiligen Geest geweest, want zij zijn alle drie van gelijke eeuwigheid, in één zelfde wezen. Daar is noch eerste, noch laatste; want zij zijn alle drie één in waarheid, in mogendheid, in goedheid en barmhartigheid.

DE LEER DER DRIEËENHEID.

I. Wat de kerk belijdt.

De Kerk spreekt in haar belijdenisschriften zeer uitvoerig over de Drieëenheid, over den Drieëenigen God. Dat kan moeilijk anders. Want dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, den eenigen waarachtigen God en Jezus Christus, Dien Gij gezonden hebt.

God heeft Zich in Zijn Woord geopenbaard en zóó moeten wij Hem kennen en dienen. Wij mogen ons niet buigen voor een denkbeeld van God. Die tot Hem komt, moet gelooven dat Hij *is,* en een Belooner dergenen, die Hem zoeken. Daarom wordt in onze belijdenisschriften, op verschillende plaatsen, gesproken over den Drieëenigen God.

A. De algemeene belijdenisschriften van de Christelijke kerk.

1. De Apostolische geloofsbelijdenis. In de 12 artikelen wordt duidelijk gesproken over den Drieëenigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest. Het is wel wonderlijk, dat er zoovelen zijn, die met de 12 artikelen dwepen, geen andere belijdenis willen aanvaarden, en toch de Drieëenheid loochenen. Wij zouden best de 12 artikelen als accoord van gemeenschap kunnen aanvaarden, wanneer dan maar de *volle* inhoud aanvaard werd. Velen maken eerst de flesch leeg, vullen die met ander vocht, en zetten dan hetzelfde etiket op de flesch. Maar het is ons niet om het etiket te doen, doch om den *inhoud.* En de inhoud is de belijdenis, dat God de Drieëenige God is. Ik geloof *in God den Vader en in Jezus Christus.* Ik geloof *in den Heiligen Geest.* Wij moeten letten op het woordje *in,* dat herhaald wordt.

2. De Geloofsbelijdenis van Nicéa. (325). Wij lezen in deze belijdenis: *Ik geloof in éénen God,* den almachtigen *Vader,* Schepper des hemels en der aarde, aller zienlijke en onzienlijke dingen. *En in éénen Heere Jezus Christus,* den eeniggeboren *Zoon* van God, geboren uit den Vader voor alle eeuwen, *God uit God,* licht uit licht, waarachtig God uit waarachtig God, geboren en niet gemaakt, van hetzelfde wezen met den Vader, door Welken alle dingen gekomen zijn. *En in den Heiligen Geest,* Die Heere is en levend maakt, Die van den Vader en den Zoon uitgaat, Die tezamen met den Vader en den Zoon aangebeden en verheerlijkt wordt, Die gesproken heeft door de Profeten.

3. De Geloofsbelijdenis van Athanasius. In deze belijdenis wordt in bijzonderheden getreden en de leer van de Drieëenheid nader ontvouwd. Wij lezen:
Zoo wie wil zalig zijn, dien is voor alle ding noodig, dat hij het algemeen geloof houde, en zoo wie dit niet geheel en ongeschonden bewaart, die zal zonder twijfel *eeuwiglijk verderven.* Het algemeen geloof nu is dit: Dat wij den *eenigen* God in de *Drieheid* en de *Drieheid* in de *Eenheid* eeren, zonder de personen te vermengen, of het wezen, de substantie, te deelen. Want het is een andere Persoon des Vaders, een andere des Zoons, een andere des Heiligen Geestes; maar de Vader de Zoon en de Heilige Geest hebben ééne Godheid, gelijke eere, en gelijke eeuwige heerlijkheid. Hoedanig de Vader is, zoodanig is ook de Zoon, zoodanig is ook de Heilige Geest.

De Vader is ongeschapen, de Zoon is ongeschapen, de Heilige Geest is ongeschapen; onmetelijk is de Vader, onmetelijk is de Zoon, onmetelijk is de Heilige Geest; de Vader is eeuwig, de Zoon is eeuwig, de Heilige Geest is 'eeuwig; nochtans zijn het niet drie eeuwige, maar één eeuwige, gelijk ook niet drie ongeschapene, noch drie onmetelijke, maar één ongeschapene en één onmetelijke. Alzoo is ook de Vader God, de Zoon God, de Heilige Geest God. En nochtans zijn het niet drie Goden, maar het is één God; alzoo is de Vader Heere, en de Zoon Heere en de Heilige Geest Heere, en nochtans zijn het niet drie Heeren, maar het is één Heere; want gelijk wij door de Christelijke waarheid gedwongen worden, een iegelijken Persoon in het bijzonder God en Heere te noemen, alzoo is het ons ook door het algemeen geloof verboden, drie Goden of Heeren te belijden.

De drie algemeene belijdenisschriften spreken over de Drieëenheid. Door onze drie formulieren van eenigheid is hierop voortgebouwd. De belijdenis noemt in *artikel IX* alle drie: "Overzulks nemen wij in dit stuk gaarne aan de drie geloofssommen, namelijk der Apostelen, van Nicéa en van Athanasius, insgelijks hetgeen daarvan door de Ouden in gelijkvormigheid met deze besloten is."

B. De belijdenisschriften van de Gereformeerde Kerken.
1. De Nederlandsche Geloofsbelijdenis. In onze geloofsbelijdenis wordt zeer uitvoerig over de Drieëenheid gehandeld.

Artikel 1 spreekt over God. Dan volgen art. 2-7 over de kenbron van de Godskennis en in *art. 8-11* wordt gesproken over de Drieëenheid. De Locus de Sacra Scriptura (de Heilige Schrift) staat dus midden in de Locus de Deo (over God).

2. De Heidelbergsche Catechismus. Reeds in *Zondag* 1 worden de drie Personen genoemd. De *Zoon,* Wiens eigendom wij zijn, de *Vader,* zonder Wiens wil geen haar van ons hoofd zal vallen, de *Heilige Geest,* Die ons van het eeuwige leven verzekert en ons bereid en gewillig maakt God te dienen.

In *Zondag 7* begint de catechismus met de bespreking van de 12 artikelen. Van God den Vader en onze schepping. *Zondag 9 en 10.* Van God den Zoon en onze verlossing. *Zondag 11-19.* Van God den Heiligen Geest en onze heiligmaking. *Zondag 20-22.*

3. De V artikelen tegen de Remonstranten. In deze artikelen worden de drie Personen geregeld genoemd. Toch wordt ook expres over de Drieëenheid gehandeld.

Hoofdstuk II, art. IV: De eeniggeboren Zoon van God, van éénzelfde, eeuwig en oneindig wezen met den Vader en den Heiligen Geest.

Hoofdstuk V, art. XV: Welken eenigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest zij eere en heerlijkheid in eeuwigheid. Amen.

II. Eén Goddelijk Wezen.

Bij de bespreking van de Drieëenheid moeten wij uitgaan van de eenheid van het Goddelijk Wezen. Daarop wordt ook in onze belijdenis de nadruk gelegd: *Artikel I:* "Dat er is *een eenig* en eenvoudig, geestelijk wezen, hetwelk wij God noemen." En in dit artikel staat: "Zoo gelooven wij *in een eenigen God, Die één eenig wezen is."*

In de Schrift wordt op die eenheid gewezen. Wij lezen in *Deuteronomium 6:4:* "Hoor Israël! de HEERE, onze God, is een eenig HEERE." Israël leefde 'te midden van de heidenen, die veel goden aanbaden en Israël heeft één God. Vergel. *Matth. 22:37 .*

Eén Goddelijk *Wezen.* De Remonstranten achtten het ongeoorloofd, te spreken van Gods *Wezen.* Zij meenden, dat God boven het Wezen verheven was. De Schrift leert echter anders. "Raad *en Wezen zijn Mijne"* staat in *Spreuken 8:14.*

Toch moeten wij van een definitie afzien. Grondbegrippen laten zich niet definieeren. God *is.* Hij *bestaat.* Hij heeft een Goddelijk Wezen, dat essentieel van het wezen van alle schepselen is te onderscheiden. Gods Wezen is eeuwig, van eeuwigheid en in eeuwigheid. Er is bij God geen samenstelling van deelen. Hij is het Licht. Het Leven. In God is geen samenstelling van momenten. Hij zal zijn, Die Hij zijn zal.

Bij de bespreking van de Drieëenheid legt de belijdenis dus terstond den vollen nadruk op de eenheid Gods, op het ééne, Goddelijke Wezen.

Daarom heeft Christus ook opdracht gegeven te doopen *in den naam* des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes. Éénmaal gebruikt Hij den NAAM, die uitdrukking is van het WEZEN Gods.

III. De drie Personen.

De eenheid sluit de verscheidenheid niet buiten. Neen, die eenheid komt tot rijke openbaring in de drie Personen. Wij hebben bij God niet te denken aan een abstracte eenheid, maar aan een volheid van Goddelijk leven. In God is de rijkdom van de eenheid en de veelheid. Eén eenig Goddelijk Wezen en drie Personen.

In God is een volheid van leven en actie. Zóó vol, dat bij Hem niet is de éénpersoonlijkheid, maar de *Driepersoonlijkheid.* De Personen zijn niet drie openbaringswijzen van de eene Goddelijke Persoonlijkheid, maar het Goddelijk Wezen bestaat niet anders dan driepersoonlijk, juist, omdat zij Goddelijke persoonlijkheid is. In het ééne Goddelijk Wezen zijn drie Personen: de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. En deze drie zijn één. Wij staan hier voor een ondoorgrondelijk mysterie, dat ons is geopenbaard. Wij kunnen wel kennen, doch niet begrijpen. In God is een volheid van leven. God is groot en wij begrijpen het niet.

IV. De drie Personen zijn onderscheiden.

A. In namen.

In die namen vinden wij de onderscheiding van de Personen. Het Modalisme en het Patripassianisme ziet in de drie namen niet anders dan drie openbaringswijzen, drie vormen, waarin God is verschenen. Zooals de zon een hemellichaam is en een warmtebron en een lichtbron, zoo is God nu eens Vader, dan weer Zoon en dan weer Heilige Geest. Wij kunnen Hem verschillend *noemen.* Dit is een groote dwaling!

Want *de Vader* is van eeuwigheid en nooit Zoon of Heilige Geest. In den Vadernaam onderscheidt Zich de Vader van den Zoon en den Heiligen Geest. *De Zoon* is Zoon, van eeuwigheid gegenereerd door den Vader, maar de Zoon is nooit Vader of Heilige Geest. Door dezen naam onderscheidt Zich de Zoon van den Vader en den Heiligen Geest.

De Heilige Geest gaat uit van den Vader en van den Zoon. Door dezen naam onderscheidt Zich de Heilige Geest van den Vader en van den Zoon.

B. In orde van bestaan.
De Vader is, wat orde van bestaan betreft, de eerste. Dat wil niet zeggen, dat de Vader ooit is geweest, voordat de Zoon en de Heilige Geest waren, want er is één eenig Goddelijk Wezen en de drie Personen zijn alle van eeuwigheid.

De Zoon is van eeuwigheid gegenereerd door den Vader, Hij is in orde van bestaan de tweede.

De Heilige Geest gaat uit van den Vader en van den Zoon. Hij is, wat bestaansorde betreft, de derde.

C. In werken.
De Vader is de hoofdpersoon in het groote werk der schepping. De schepping is het werk van den Drieëenigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest. God zegt: "Laat *Ons* menschen maken, naar *Ons* beeld en naar *Onze* gelijkenis."

De Zoon is de hoofdpersoon in het groote werk der *verlossing.* Het verlossingswerk is het werk van den Drieëenigen God. De Vader heeft den Zoon gegeven en de Heilige Geest heeft Christus gezalfd.

De *Heilige Geest* is de hoofdpersoon in het werk der *heiligmaking.* Ook dit is het werk van den Drieëenigen God. De Vader heiligt de Zijnen. Christus is onze heiligmaking. De Heilige Geest is de hoofdpersoon.

V. De drie Personen zijn één in Wezen.

A. Zoo is het ons geopenbaard.
God heeft Zich geopenbaard als de eenige, Drieëenige God, Vader, Zoon en Heilige Geest. Zij zijn niet gedeeld, niet dezelfde, niet ondereen gemengd. Zij zijn alle drie van gelijke eeuwigheid, in eenzelfde Wezen. De Vader is God, de Zoon is God, de Heilige Geest is God. Zij zijn één in waarheid, mogendheid, goedheid en barmhartigheid. Nooit is er strijd tusschen de drie Personen.

B. Deze verborgenheid is groot.
God is groot en wij begrijpen het niet. Wij mogen de leer van de Drieëenheid nooit aannemelijk maken voor het verstand, omdat wij het niet kunnen! Ook de analogieën in de schepping, b.v. fontein, beek, rivier; wortel, stam, tak; vuur, licht en warmte; brengen ons geen stap verder, wel achteruit. De Drieëenheid is wel *boven* de rede, *niet* tegen de rede. Wij gelooven geen "nonsens"; dat laten wij aan het ongeloof over. Wij leeren niet, dat God is één persoon en drie Personen, of één Wezen *en* drie Wezens. Wij belijden, dat God is één Wezen en drie personen.

C. Wij gelooven in den Drieeenigen God.
Hij is de eenige, waarachtige, eeuwige God. Wie Hem niet heeft en in Hem niet gelooft, heeft een *afgod,* al meent hij den waren God te dienen.

Onze vaderen hebben bij deze belijdenis geleefd. Zie het *Doopsformulier* en het *Avondmaalsformulier.* Daar wordt gewezen op het werk van den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest. Zelfs in de formuliergebeden komt dat uit. De gebeden eindigen in den naam van den Drieëenigen God.

God is de Drieëenige God. Nu weten wij ook, dat Hij is de Volzalige in Zichzelf, Die niemand noodig heeft.

De *modernen* spreken bijna alleen over den Vader. De *methodisten* spreken bijna alleen over den Zoon. De *mysticisten* spreken in hoofdzaak over den Heiligen Geest. Wij gelooven in den Drieëenigen God.

VI. De Drieëenheid en de ware Godskennis.

Wie de leer van de Drieëenheid verwerpt, komt of tot het Deïsme, of tot het Pantheïsme.

Het Deïsme leert, dat God *éénzijdig transcendent* is. Hij is ver verheven boven het schepsel. God heeft de wereld geschapen en bemoeit zich verder niet met de wereld. Zooals een horlogemaker een uurwerk heeft gemaakt en dan niet almaar met dat uurwerk bezig is, zoo gaat het ook in ons leven. God treedt alleen tusschenbeide als er wat aan hapert. Godsdienst is dus goed voor zieke, zwakke menschen, voor ellendigen, vooral in dagen van tegenspoed. Wanneer alles naar wensch gaat, heeft de mensch God niet noodig, en wil God Zich ook niet met al die nietigheden inlaten. Daarvoor is Hij te hoog. Wij zijn in ons leven ook vaak "practische Deïsten". Maar het Deïsme loopt uit op Atheisme.

Het Pantheïsme vereenzelvigt God en wereld. Het onderscheid wordt opgeheven. God is de oceaan en de schepselen vormen de golven. God wordt in den mensch Zich-Zelf-bewust. Er is geen God, verheven boven ons, Die de wereld geschapen heeft. Want God is ook onderworpen aan de wetten van het *worden.* Hij bestaat niet van eeuwigheid, maar *wordt.* Het Pantheïsme voert practisch tot fatalisme. De menschen *worden* geleefd. Verantwoordelijkheid en schuldbesef bestaan niet. De mensch is product van zijn omgeving en van zijn familie. Alles is onderworpen aan vaste natuurwetten. Het Pantheïsme leert *eenzijdig de immanentie Gods.*

En hiertegenover staat *het Theïsme,* dat uitgaat van de Heilige Schrift, die ons leert, dat God is de eenige waarachtige God. Eén Wezen en drie Personen. Zoo handhaven wij eenerzijds de *transcendentie* Gods, dat God verheven is boven de wereld en anderzijds de *immanentie* Gods, want in Hem leven wij, bewegen wij ons en zijn wij. Het komt inderdaad op de ware Godskennis.

VII. De Drieëenheid en de schepping.

God heeft Zich aan den Zoon absoluut meegedeeld, in de eeuwige generatie. Dat mogen wij nooit op de schepping toepassen. Dan vallen wij in de zonde van het Pantheïsme. Toch ligt in de verhouding van den Vader tot den Zoon en den Heiligen Geest de *grondslag* voor de schepping.

Nu verstaan wij tevens, dat God de schepping *niet noodig* had. Hij heeft niet geschapen, omdat Hij *moest.* Niet, omdat Hij zoo eenzaam was. In den Drieëenigen God is een volheid van het leven. God heeft de wereld geschapen, omdat Hij *wilde.* Hij heeft in Zichzelf een volheid van leven, een rijkdom van gedachten, een onuitputtelijke bron, om Zichzelf te verheerlijken. Hij heeft de engelen niet noodig en ook de menschen niet. Hij behoeft niet van menschen gediend te worden, aangezien Hij Zelf allen het leven, de adem en alle dingen geeft.

VIII. De Drieëenheid en de verlossing.

A. In den raad des vredes.

In het verbond der verlossing, of den raad des vredes, is het verlos-singsplan opgenomen. *De Vader stelt* den eisch, die vervuld moet worden, om de verlossing van den zondaar te bewerken. De *Zoon* geeft Zichzelf en is bereid, dat werk tot stand te brengen. Zie, ik kom, om Uw wil te doen, o God! En de *Heilige Geest* neemt op Zich, de zondaren, die door Christus bevrijd worden, te brengen tot Hem en al de ge-gegevenen des Vaders in te lijven in hun Borg en Middelaar.

B. In het verbond der genade.

De Vader heeft verkoren ten eeuwigen leven. Hij geeft Zijn Zoon. De *Zoon* treedt terstond na den val op, als *Hoofd* van de uitverkorenen en als *Middelaar* van het verbond der genade. Hij komt, in de volheid des tijds, in het vleesch en heeft zich vernederd tot den dood des kruises. Hij is ten hemel gevaren en komt weder om te oordeelen de levenden en de dooden.

De Heilige Geest heeft Christus gezalfd. Hij is op den Pinksterdag uitgestort in de Kerk. Hij woont in de kerk en werkt de wedergeboorte, zoodat de doode zondaren levend worden en uit de volheid van Christus ontvangen genade voor genade. Hij doet de kinderen Gods roepen: Abba — Vader.

Zoo is ook de verlossing alléén het werk van den Drieëenigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest. Onze zaligheid ligt vast in Zijn hand. Uit Hem, door Hem en *tot* Hem zijn alle dingen!

ARTIKEL IX: BEWIJS DES VOORGAANDEN ARTIKELS VAN DE DRIEHEID DER PERSONEN IN EENEN GOD.

Dit alles weten wij, zoo uit de getuigenissen der Heilige Schrifture, als ook uit hunne werkingen, en voornamelijk uit degene, die wij in ons gevoelen. De getuigenissen der Heilige Schrifturen, die ons leeren deze Heilige Drievuldigheid te gelooven, zijn in vele plaatsen des Ouden Testaments beschreven; welke niet van noode is te tellen, maar alleen met onderscheid of oordeel uit te kiezen. In Genesis Kap. 1:26, 27, zegt God [Gen. 1:26-27]: *Laat Ons menschen maken, naar Ons beeld en naar Onze gelijkenis,* enz. *En God schiep den mensch naar Zijn beeld; man en vrouw schiep Hij ze.* Insgelijks Gen. 3:22 : *Zie, de mensch is geworden als Onzer Eén.* Daaruit blijkt, dat er meer dan één Persoon in de Godheid is, als Hij zegt: Laat *Ons* menschen maken, naar *Ons beeld;* en Hij wijst daarna de eenigheid aan, als Hij zegt: *God schiep.* Het is wel waar, dat Hij niet zegt, hoeveel Personen dat er zijn; maar hetgeen voor ons wat duister is in het Oude Testament, dat is zeer klaar in het Nieuwe. Want als onze Heere gedoopt werd in den Jordaan, zoo is de stem des Vaders gehoord geweest, zeggende: *Deze is Mijn geliefde Zoon;* de Zoon werd gezien in het water; en de Heilige Geest openbaarde Zich in de gedaante van een duif. Ook mede is in den doop aller geloovigen deze forme ingesteld door Christus: *Doopt alle de volkeren in den naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes.* In het Evangelie van Lukas spreekt de engel Gabriël tot Maria, de moeder des Heeren, aldus: *De Heilige Geest zal over u komen, en de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwen; daarom ook, dat Heilige, dat uit u geboren zal worden, zal Gods Zoon genaamd worden.* Insgelijks: *De genade van onzen Heere Jezus Christus en de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij met u. Drie zijn er, Die getuigen in den hemel, de Vader, het Woord en de Heilige Geest; en deze Drie zijn één.* In alle deze plaatsen wordt ons ten volle geleerd, dat er drie Personen zijn in een eenig Goddelijk Wezen. En hoewel deze leer de menschelijke verstanden verre te boven gaat, nochtans gelooven wij die nu door het Woord, verwachtende, totdat wij de volkomen kennis en vrucht daarvan genieten zullen in den hemel. Voorts staan ook aan te merken de bijzondere ambten en werkingen dezer drie Personen te onswaarts; de Vader is genaamd onze Schepper door Zijne kracht; de Zoon is onze Zaligmaker en Verlosser door Zijn bloed; de Heilige Geest is onze Heiligmaker door Zijn woning in onze harten. Deze leer van de Heilige Drievuldigheid is altijd beweerd en onderhouden geweest bij de ware Kerk, van de tijden der Apostelen af tot nu toe, tegen de Joden, de Mohammedanen, en eenige valsche Christenen en ketters als Marcion, Mani, Praxeas, Sabellius, Samosatenus, Arius en andere diergelijken, die met goed recht door de Heilige Vaders zijn veroordeeld geweest. Overzulks nemen wij in dit stuk gaarne aan de drie geloofd sommen, namelijk der Apostelen, van Nicea, en van Athanasius, insgelijks hetgeen daarvan door de Ouden in gelijkvormigheid met deze besloten is.

HET BEWIJS UIT DE HEILIGE SCHRIFT, DAT GOD DE DRIEËENIGE IS.

I. Het Oude Testament.

A. In het Oude Testament wordt op de eenheid Gods de nadruk gelegd.

Met Schriftbewijzen moeten wij voorzichtig zijn. Wij behoeven ze niet te tellen, zegt de belijdenis, wij moeten ze met oordeel uitkiezen. Het gaat ook hier om de juiste verhouding van het Oude Testament tot het Nieuwe.

Wij waken tegen *twee gevaren.* Wij moeten niet meenen, dat de geloovigen onder het oude verbond *dezelfde* kennis hadden als wij. Maar ook niet, dat het Oude Testament *minder* is dan het Nieuwe. De Voetianen liepen gevaar in de eerste en de Coccejanen liepen gevaar in de tweede dwaling te vervallen. Het is er mee, als met een bloembol. De tulp zit in de bol. Al de kleuren zijn dus reeds in die bol. Later komt, wat er in zit, tot openbaring, maar er komt

niet iets bij, dat er niet was. Zoo is het Nieuwe Testament verborgen in het Oude, en het Oude Testament wordt openbaar in het Nieuwe. Er is dus een *voortschrijdende openbaring.* Dat moeten wij vooral bedenken, wanneer wij over de Schriftbewijzen voor de Drieëenheid spreken.

En dan is het wel opmerkelijk, dat in het Oude Testament heel sterk de nadruk wordt gelegd op de *éénheid* Gods, op het ééne Goddelijk Wezen.

Vooral omdat Israël leefde te midden van de heidenen, die *vele* goden hadden. Daarom is die tekst in *Deuteronomium 6:4* ook in het Hebreeuwsch geënclaveerd door twee woorden, elk met een zeer groote letter. Dat heeft den vollen nadruk. God zegt heel duidelijk tot Zijn volk: "Hoor, Israël, de HEERE onze God is *een eenig HEERE."*

Zóó moest het volk verstaan, dat hun God, in onderscheiding van de vele goden der volkeren, die geen goden zijn, de éénige, waarachtige, Drieëenige God is.

B. In het Oude Testament worden de drie Personen bij elkander genoemd.
In *Genesis 1:26-27* lezen wij: "En God zeide: Laat *Ons* menschen maken naar *Ons* beeld en naar *Onze* gelijkenis; en dat zij heerschappij hebben over de visschen der zee, en over het gevogelte des hemels en over het vee en over de geheele aarde en over al het kruipend gedierte, dat op de aarde kruipt. En God schiep den mensch naar *Zijn* beeld, naar het beeld van God schiep Hij hem, man en vrouw schiep Hij ze".

Daar wordt het *meervoud* en het *enkelvoud* gebruikt. Nu kan dit *niet* zijn een *majesteitsmeervoud.* Immers dat majesteitsmeervoud wordt in het Oude Testament niet gevonden. Dat is afkomstig van de Romeinsche keizers. Koning Nebukadnezar zegt: *Ik,* koning Nebukadnezar. En als hier van een majesteitsmeervoud gesproken zou moeten worden, dan moest dat ook zoo zijn op den Sinaï, ja vooral daar, bij de wetgeving. En daar zegt God: *"Ik* ben de HEERE uw God, Die u uit Egypteland uit het diensthuis uitgeleid heb."

In *Genesis 1* wordt door de drie Personen van het Goddelijk Wezen een raadslag gehouden om den mensch te scheppen. In *Genesis 3:22* zegt God: "Zie de mensch is geworden als *Onzer één."*

Wij denken hier ook aan den Oud-Testamentischen zegen, die de hoogepriester het volk moest geven. God Zelf had dat verordineerd. Deze zegen luidt aldus: De *HEERE* zegene en behoede u. *De HEERE* doe Zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig. *De HEERE* verheffe Zijn aangezicht over u en geve u vrede. *Numeri 6:24-26.*

Driemaal wordt hier de naam HEERE genoemd. Dat zegt op zichzelf reeds veel. Dat is geen paralellisme. Wij moeten bijzonder letten op wat God het volk *geeft.*

Verschillende gaven worden genoemd, die met de Drieëenheid in verband staan.

Het *behoeden,* bewaren, beveiligen is het voorzienig bestel des *Vaders,* Die ons alzoo bewaart, dat zonder Zijn wil, geen haar van ons hoofd zal vallen.

Het *genadig* zijn wijst ons op de verlossing door *den Zoon* aangebracht.

De *vrede* wordt door den *Heiligen Geest* in ons hart gewerkt.

In *Psalm 33:6* lezen wij: "Door het *Woord* (de Zoon) des HEEREN (de Vader) zijn de hemelen gemaakt en door den *Geest* (de Heilige Geest) zijns monds al hun heir."

In *Jesaja 61:1* staat: De Geest des Heeren HEEREN is op Mij, omdat de HEERE Mij gezalfd heeft, om een blijde boodschap te brengen den zachtmoedigen. Hier worden genoemd: de *HEERE,* de *Geest* en de *Gezondene* des Vaders, de Gezalfde. In *Jesaja 63:9-10* lezen wij: "In al hun benauwdheid was Hij benauwd en de Engel Zijns aangezichts heeft hen behouden. Door Zijn liefde en door Zijn genade heeft Hij hen verlost. Hij nam hen op en Hij droeg hen als in de dagen van ouds. Maar zij zijn wederspannig geworden en zij hebben Zijnen Heiligen Geest smarten aangedaan."

C. In het Oude Testament worden de onderscheiden Personen genoemd.
In *Genesis 1* wordt reeds gesproken van den Geest, Die zweefde op de wateren. Christus treedt op als *de* Engel des HEEREN. Hij verschijnt eerst aan Hagar. Dan aan Abraham, aan Jacob te Pniël, waar Jacob worstelt met God. Straks aan Mozes en aan het geheele volk.

Dan wordt van Christus gesproken als de *Wijsheid,* Die van eeuwigheid gezalfd is, Die reeds voor de schepping was, Die ook aan de schepping heeft deelgenomen en de zondaren verlost. *Spreuken 8:12.*

God noemt Zich in het Oude Testament de *Vader* van Zijn volk, Hij openbaart Zich door den *Zoon,* den Knecht des Heeren, Dien Hij, als een Engel, voor het aangezicht van Israël zendt, om hen te behoeden op den weg, terwijl Zijn naam in het binnenste van Hem is.

De *Heilige Geest* heeft de schrijvers van het Oude Testament gedreven, zoodat zij Gods Woord hebben geschreven. De Heilige Geest heeft de profeten geïnspireerd, Hij heeft gaven en krachten gegeven. Zij hebben door de zonde Zijn Heiligen Geest smarten aangedaan *(Jes. 63:10).*

Dan wordt ook gezegd, dat de Vader Zijn Zoon heeft gezalfd tot Koning over Sion, den berg Zijner heiligheid. Christus zegt Zelf, door den Heiligen Geest: "De HEERE heeft tot Mij gezegd: Gij zijt Mijn Zoon, heden heb Ik U gegenereerd". En de Kerk des Heeren zingt: "Daarom heeft U, o God, Uw God gezalfd met vreugdeolie boven Uw medegenooten." Telkens lezen wij in het Oude Testament van de onderscheiden Personen. Ook onder den ouden dag is deze waarheid geopenbaard. Niet in dien zin, als in het Nieuwe Testament. Er is een *voortschrijdende* openbaring. Al wat straks in kleurenpracht tot volle openbaring zal komen, wordt reeds in het Oude Testament gevonden. Wie zóó de Schrift leest en het Nieuw-Testamentisch licht laat vallen op het Oude Testament, ziet duidelijk, dat God zich van stonde aan als de Drieëenige God heeft bekend gemaakt. God openbaart Zich niet anders dan Hij is. Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, den eenigen waarachtigen God en Hij is de Drieëenige God.

II. Het Nieuwe Testament.

A. In het Evangelie.
Nu zien wij de voortschrijdende openbaring. Het licht wordt helderder ontstoken. Vooral groepeert zich die openbaring om den Christus en om Zijn werk. Omdat de Zoon door den Vader in de wereld is gezonden en door den Heiligen Geest is bekwaamd tot Zijn Middelaarstaak. Het verlossingswerk is het werk van den Drieëenigen God. De Vader heeft ons den Zoon gegeven. De Zoon heeft Zichzelf gegeven tot een rantsoen voor velen, en de Heilige Geest past het werk van Christus toe aan de uitverkorenen. Hij brengt hen, door den Zoon, tot den Vader. Daarom zien wij, dat God de Drieëenige God is, *bij alle hoofdmomenten,* van Christus' werk hier op de aarde.

1. Vóór Zijn geboorte. De Zoon van God komt in het vleesch. Hij, Die het Zich geen roof heeft geacht, Gode evengelijk te zijn, heeft die gestaltenis van een dienstknecht

aangenomen. Hij is ons in alles gelijk geworden, uitgenomen de zonde. Hij is de Reine, Die uit een onreine geboren is. En die komst van Christus is niet alleen in het Oude Testament aangekondigd, maar wordt door den engel Gabriël aan Maria bekend gemaakt. Dan zegt de engel tot Maria: "De *Heilige Geest* zal over u komen, en de kracht des *Allerhoogsten* zal u overschaduwen, daarom dat Heilige, dat uit u geboren zal worden, zal *Gods Zoon* genaamd worden" *(*Luk. 1:35*).*

Hier wordt door Gabriël gesproken over den Allerhoogste, den Vader, over Gods Zoon en over den Heiligen Geest. De drie Personen worden bij de geboorte genoemd.

2. Bij Zijn doop. Wanneer Christus zal optreden, gaat Hij eerst naar Johannes den Dooper. Hij zal gedoopt worden. Johannes weigert en zegt tot Christus: "Mij is noodig van U gedoopt te worden en hoe komt Gij tot mij?" Johannes ziet op het *persoonlijke,* en als Hij zich dan met Christus vergelijkt, dan meent hij, dat Christus hem moet doopen. Maar Christus wijst op het *ambtelijke* en zegt: "Laat af, want aldus betaamt *ons* alle gerechtigheid te vervullen". Johannes staat hier als ambtsdrager en als zoodanig heeft hij een taak, een roeping, Christus te doopen, omdat Christus in onze plaats is gekomen. En dan openbaart God weer, dat Hij is de Drieëenige God. Immers de Zoon wordt gedoopt. De Vader zegt: Deze is Mijn geliefde Zoon, in welken Ik Mijn welbehagen heb, en de Heilige Geest daalt neder in de gedaante van een duif. En God had Zelf tot Johannes gezegd, dat hij den Heiligen Geest op den Christus zou zien nederdalen.

3. Vóór het sterven van Christus. Christus heeft dikwijls tot Zijn discipelen gesproken over Zijn sterven. Dat Hij de roeping had, Zijn leven af te leggen en het weder aan te nemen. Dat Hij gekomen was, om Zijn ziel te geven tot een rantsoen voor velen. Toen Hij van Zijn heengaan sprak, was er droefheid in de harten van de discipelen, die Hem gaarne bij zich wilden houden. En dan heeft Christus Zijn jongeren getroost. Door tot hen te spreken van den Heiligen Geest, Die in Zijn plaats zou komen en bij de gemeente zou blijven.

De Heilige Geest zou hen in alle waarheid leiden en zou voor hen zorgen, hun Advocaat, hun Trooster zijn, zoodat zij een rijk geloofsleven zouden ontvangen.

En als Christus daarvan spreekt, dan treedt ook weer het mysterie van de Drieëenheid naar voren. In *Johannes 14:16 en 17* zegt Hij [Joh. 14:16-17]: "En *Ik* zal den *Vader* bidden en Hij zal u een anderen *Trooster* geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid, namelijk den Geest der Waarheid, welken de wereld niet kan ontvangen, want zij ziet Hem niet en kent Hem niet, maar gij kent Hem, want Hij blijft bij ulieden en zal in u zijn." De Zoon bidt, dat de Vader den Heiligen Geest zal zenden.

4. Bij Jezus' hemelvaart. Na zijn opstanding is Jezus nog een tijd bij Zijn jongeren gebleven, opdat zij getuigen zouden zijn van Zijn opstanding. Straks komt het oogenblik, dat Hij ten hemel vaart. Dan spreekt Hij tot de discipelen, bemoedigt hen en geeft hun opdracht, het Evangelie te brengen aan alle volkeren, en ze te doopen in den naam van den Drieëenigen God: "Gaat dan heen", zoo zegt hij, "onderwijst alle volkeren, dezelve doopende in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes". *Matth. 28:19-20.*

Deze uitspraak van Christus is van zeer groote beteekenis. Daarin wordt ons duidelijk gezegd, dat er is *één* Goddelijk Wezen en dat er zijn *drie* Personen. Eén Goddelijk Wezen. Immers de naam is uitdrukking van het wezen. En hier wordt door Christus *één maal* de *naam* genoemd. Dat is van beteekenis. Christus zegt niet: Hen doopende in den naam des Vaders en in den naam des Zoons en in den naam des Heiligen Geestes. Neen, eenmaal de NAAM en dan de drie Personen. Dus één Goddelijk Wezen en drie Personen.

B. In de brieven.

Ook in de brieven wordt de Drieëenheid geopenbaard. Wij zullen nog een paar bewijsplaatsen noemen.

Allereerst *1 Cor. 12:4-6*: "En daar is verscheidenheid der gaven, doch het is dezelfde Geest; en daar is verscheidenheid der bedieningen, en het is dezelfde Heere; en daar is verscheidenheid der werkingen, doch het is dezelfde God, Die alles in allen werkt."

Hier wordt gesproken van de verscheidenheid der *gaven,* die door den *Geest* worden gegeven. Dan van verscheidenheid der *bedieningen* of ambten die door *Christus* zijn ingesteld. En eindelijk van verscheidenheid der *werkingen,* van krachten, die door den *Vader* worden gegeven.

Den Nieuw-Testamentischen zegen lezen wij in *2 Corinthe 13:13.* "De genade van onzen Heere Jezus Christus en de liefde Gods en de gemeenschap van den Heiligen Geest zij met u allen."

De apostel Petrus schrijft in zijn eersten brief aan de uitverkorenen naar de voorkennis Gods des *Vaders* in de heiligmaking des *Geestes,* tot gehoorzaamheid en besprenging des bloeds van *Jezus Christus.* Ook hier worden de drie Personen in hun onderscheiden werkingen genoemd. [1 Petr. 1:2]

In *1 Johannes 5:7* lezen wij: "Drie zijn er, die getuigen in den hemel: De Vader, het Woord en de Heilige Geest en deze drie zijn één."

Wij denken ook aan den zegen, die in de *Openbaring van Johannes* wordt gegeven: "Genade en vrede zij u van Hem, Die is en Die was en Die komen zal en van de zeven Geesten, Die voor Zijn troon zijn, en van Jezus Christus, Die de getrouwe Getuige is, de Eerstgeborene uit de dooden en de Overste van de koningen der aarde." [Openb. 1:4-5]

Wanneer wij zoo de verschillende bewijsplaatsen zien, die in de Schrift ons worden gegeven, verstaan wij, dat de waarheid, die God ons heeft geopenbaard, al duidelijker en helderder is geworden. God heeft Zichzelf alzoo bekend gemaakt. Hij heeft ons gezegd, wie Hij is. En wij kennen Hem zoo alleen als de God van onze volkomen zaligheid, in Wien een volheid van leven is.

III De bestrijding.

In dit artikel worden verschillende bestrijders van de Drieëenheid genoemd. De leer van de Drievuldigheid is door de Kerk beleden en bewaard, van de tijden der apostelen tot nu toe, tegen allen die haar tegenstaan. Nu willen wij niet al de genoemde richtingen afzonderlijk behandelen, omdat er in hoofdzaak *twee richtingen* zijn bij de bestrijders. Dat laat zich gemakkelijk verstaan. Wij leeren, dat God één Goddelijk Wezen is en dat er drie Personen zijn. Dus nu moet òf de eenheid het ontgelden, òf de drie personen moeten het ontgelden.

Men wil de eenheid handhaven ten koste van de drie Personen, of men wil de drie Personen handhaven ten koste van de eenheid.

Beide gevaren zien wij in de dwalingen: Het *Arianisme* en het *Sabellianisme.* Aanhangers van beide richtingen vinden wij in heel de geschiedenis.

A. Het Arianisme. (De Drie Personen ten koste van de eenheid.)
1. Arius. Arius heeft geleerd, dat God is de ongeborene. Hij is de Vader. En Vader is Hij niet van eeuwigheid, zooals de Schrift zegt, maar Vader is Hij geworden, door de schepselen. Hij is de Vader van alle schepselen.

Maar voordat de Vader overging tot de schepping van de wereld van engelen en menschen heeft Hij voortgebracht een *Bemiddelaar,* met een zelfstandig bestaan, een zelfstandig wezen. Deze Bemiddelaar, die vóór de schepping tot stand is gebracht, maar niet van eeuwigheid is, is de Logos, de Zoon.

Voordat de schepping is ontstaan, heeft God den Zoon geschapen. En dan heeft God daarna, door den Zoon, de wereld voortgebracht.

De Zoon, de Logos, is dus niet van eeuwigheid gegenereerd, maar *geschapen* of geboren. Hij is niet God, maar schepsel. Er was een tijd, dat Hij niet was. Hij is wel ontstaan vóór de wereld geschapen is, de wereld is ook door Hem geschapen, de Vader heeft Hem als Bemiddelaar gebruikt, maar toch is Hij niet van eeuwigheid de Zoon van God, evenmin als de Heilige Geest van eeuwigheid is. Omdat de Zoon er was vóór de schepping en omdat Hij, Die zoowel voor het kwade, als voor het goede kiezen kon, voor het goede heeft gekozen, daarom heeft de Vader Hem tot God *verheven.* Volgens Arius is de Zoon een schepsel des Vaders, ontstaan vóór de wereld. Bij de schepping is de Zoon werkzaam geweest. Later is Hij mensch geworden en heeft door Zijn gehoorzaamheid zich opgewerkt tot de Godheid, en wordt nu als zoodanig vereerd.

Deze dwaling van Arius is een zeer ernstige aanranding van de leer der Drieëenheid. De gevolgen van dit standpunt zijn voor de kerk des Heeren ontzettend geweest, omdat deze ketterij telkens weer is opgekomen, zoodat de kerk de taak had, tegen dit gevoelen te strijden met de wapenen van Gods Woord.

De dwaling van Arius is, dat de Zoon is een schepsel, minder dan de Vader en meer dan de schepselen. De Zoon wordt geplaatst *tusschen* God en de menschen. Nu spreekt het vanzelf, dat bij de doorwerking van deze dwaling heel wat variaties mogelijk zijn. De vraag kan dan gesteld worden: Waar moet de Zoon geplaatst worden? Tusschen God en mensch is een oneindige afstand. Dus is er overvloedige gelegenheid den Zoon een plaats te geven. Men kan Hem stellen *heel dicht bij God* en men kan Hem ook plaatsen *heel dicht bij den mensch.* Naarmate men Hem nu dichter bij God stelt, heeft men kans, dat men nog gehouden wordt voor orthodox. Dan kan men de namen en de termen der Kerk gebruiken en de belijdenis schijnbaar handhaven.

Stelt men daarentegen den Zoon heel dicht bij den mensch, zoodat het onderscheid tusschen Zijn schepping en de schepping van de wereld wordt uitgewischt, dan komt men in het *moderne* kamp terecht. En omdat alle dwalingen te herleiden zijn tot de dwaling inzake de Drieëenheid, moet de Kerk zich houden aan het Woord van God en aan de belijdenis, die in de hitte van den strijd is geboren.

Het Arianisme heeft dus verschillende vormen aangenomen.

2. Het Subordinatianisme. Hier wordt de Zoon gesteld heel dicht bij den Vader. Zoo dicht mogelijk. Zelfs wil het subordinatianisme nog spreken van de eeuwige generatie. De Zoon staat niet op één lijn met den Vader, maar is *ondergeschikt* aan den Vader, Hij is aan den Vader gesubordineerd. Hij is minder dan de Vader. Hij is wel *gelijkend* op den Vader (homoios) maar *niet gelijk* aan den Vader (homos).

Deze Homoi-ousianen wilden een middenstandpunt innemen. Hiertegen stelden zich de aanhangers van onze belijdenis, die Homo-ousianen genoemd werden.

Dit subordinatianisme, dat de Zoon wel gelijkend is op, maar niet gelijk aan den Vader, dus ondergeschikt aan, is ook verdedigd geworden door de *Remonstranten.*

De Remonstranten dwaalden niet alleen in de leer der verkiezing, hun dwaling is ook te herleiden tot een afwijking inzake de Drieëenheid. Vele theologen uit den nieuweren tijd hebben zich aan deze zelfde dwaling schuldig gemaakt. Christus wordt als de Logos, als de Zoon van God, zoo dicht mogelijk bij den Vader geplaatst, maar toch ondergeschikt aan den Vader. Hij zou eveneens in deze wereld gekomen zijn, als de mensch niet gevallen ware. Dit is ook het standpunt van het Oud-Liberalisme (Muntinghe).

3. Die het standpunt van Arius overnemen. Nu een stap verder. Zeggen de eersten (2), dat de Zoon gegeneerd is door den Vader, maar ondergeschikt is aan den Vader, zij, die het standpunt van Arius overnemen, gaan verder en beweren, dat de Zoon door den Vader is geschapen. Hij mag dan voor de grondlegging der wereld geschapen zijn, Hij is niet anders, dan een schepsel Gods. Dit standpunt werd ingenomen door *vele Remonstranten,* en ook door de *Groninger richting.* Zoo wordt de Godheid van den Zoon en van den Heiligen Geest geheel geloochend.

4. Het Socinianisme. De Socinianen gingen weer een stap verder. Het subordinatianisme stelt den Zoon heel dicht bij den Vader. Zij, die het standpunt van Arius innemen, stellen Hem zoo ongeveer in het midden tusschen God en mensch. Maar de Socinianen stelden den Zoon *heel dicht bij den mensch.* Wel iets hooger, maar tot de Goddelijke natuur komt Hij niet.

De Vader is volgens hen de eenige God. De Zoon is wel op bovennatuurlijke wijze ontvangen uit de maagd Maria en daarom ook als heilig mensch geboren, maar vóór Zijn ontvangenis bestond Hij niet. Hij heeft als heilig mensch geleefd en is voor Zijn beginsel gestorven. Hij heeft Zijn Vader in alles gehoorzaamheid betoond, na Zijn sterven is Hij in den hemel gekomen, en heeft daar Goddelijke eer en genade ontvangen, zoodat wij Hem nu vereeren en hoogachten. Volgens dit standpunt is de Heilige Geest een kracht Gods en de Zoon een mensch, die ons tot een voorbeeld is geschonken. Zoo komen wij tot het standpunt van het *modernisme.*

Wij zien, dat de zonde en ook de dwaling een hellend vlak is. Wie den Zoon een plaats geeft tusschen God en mensch, stelt Hem al verder van God af en al dichter bij den mensch. Wie zal keeren, wanneer men zich niet onderwerpt aan het volle Woord onzes Gods?

B. Het Sabellianisme. (De eenheid ten koste van de drie Personen.)

1. Sabellius. Hij leefde in de derde eeuw na Christus. Sabellius leerde, dat Vader, Zoon en Heilige Geest drie verschillende *namen* zijn voor een en denzelfden Persoon. God is de zwijgende, Monas, Die niet werkt. Maar die onwerkzame God treedt straks te voorschijn. En dan zwijgt Hij niet meer en dan is Hij niet meer onwerkzaam. Hij gaat spreken en werken. Hij treedt naar voren, als de sprekende en werkende Logos. Vanwege de zonde der menschen openbaart Die God, Die eerst heeft gezwegen en niet gewerkt, Die toen heeft gesproken en gewerkt, Zich op *verschillende wijzen.*

Hij openbaart Zich eerst als *Vader.* Als Vader is Hij de Schepper. Hij schept de wereld en onderhoudt de wereld, en geeft den schepselen wetten, waarnaar zij hebben te leven. De Vader is dus de Schepper en de Wetgever.

Diezelfde God openbaart zich daarna als de *Zoon.* Immers, Hij moet nu het werk der verlossing werken. Hij heeft geschapen en, de wet gegeven. De mensch heeft gezondigd. Nu komt de volgende openbaring, dat Hij Zich openbaart als de Verlosser. Derhalve dezelfde Persoon, Die Zich nu als Zoon openbaart, Die verlost.

Daarna openbaart God Zich *als de Heilige Geest.* Dan gaat Hij het nieuwe leven werken. Hij werkt in de harten van de menschen.

Sabellius heeft dus dezelfde *namen* voor Vader, Zoon en Heiligen Geest als wij. Maar hij neemt niet drie personen als wij, doch één Persoon, Die Zich eerst openbaart als Vader, dan als Zoon en eindelijk als Heilige Geest.

De drie namen zijn niet anders dan *openbaringsvormen.* Om een beeld te gebruiken. De zon schijnt, openbaart zich aan den hemel; dezelfde zon geeft licht en die zon geeft ook warmte, maar in alle gevallen is het een en dezelfde zon. God is de Vader, zooals de zon in haar verschijning is. God is de Zoon, zooals de zon licht geeft. God is de Heilige Geest, zooals de zon warmte uitstraalt, zoodat wij verblijd worden.

Sabellius handhaafde de *eenheid,* maar hij loochende de Drieëenheid, dat er zijn drie Personen in het Goddelijk Wezen. Wel het ééne Goddelijke Wezen, maar niet de drie Personen, doch drie openbaringsvormen, drie verschijningsvormen. Zooals een koning zich openbaart als Koning in zijn rijk, als man van zijn vrouw en als vader van zijn kinderen.

2. Het Sabellianisme. De gedachte van Sabellius heeft grooten invloed in den loop der tijden gehad. Men wil van de leer van de Drieëenheid niet weten en toch de namen houden. Dat dit gevoelen tot velerlei consequenties heeft geleid, spreekt vanzelf. De dwaling is een hellend vlak. Nooit staat een afwijkend gevoelen op zichzelf.

a. *Het Patripassianisme.*
De naam beteekent, dat *de Vader geleden* heeft. Dat is de gevolgtrekking, waartoe men moest komen. De Zoon is immers een andere naam voor den Vader, een andere verschijningsvorm, maar toch één en dezelfde persoon. Wanneer de Zoon lijdt en sterft, dan kunnen wij, volgens dat standpunt ook wel zeggen, dat de Vader geleden heeft: het Patripassianisme. Tertullianus heeft reeds gezegd, dat men daartoe *moest* komen. Hij liet zien, waartoe dat fatale standpunt moest leiden. De Vader Zelf heeft geleden, al heeft Hij toen een anderen naam gekozen. Het Sabellianisme ondermijnt heel het Borgtochtelijk lijden en sterven van onzen Heere Jezus Christus.

b. Het Modalisme.
Modalisme is afgeleid van het woord *modi,* d.w.z. dat God verschillende *openbaringswijzen heeft.* Dat de drie Personen niet anders zijn dan drie modi, drie verschillende wijzen van openbaring van het ééne Goddelijke Wezen.

Dit modalisme vinden wij later bij verschillende secten. Deze maken onderscheid tusschen drie verschillende *tijdperken.*

Het eerste tijdperk is het tijdperk van den *Vader.* Dit is de periode van de werkzaamheid van den Vader alleen. Hij schiep de wereld en houdt het leven in stand.

Dan komt het tweede tijdperk van den *Zoon.* De mensch is gevallen en de Zoon treedt op, om verlossing tot stand te brengen.

En daarna is gekomen het tijdperk van den *Heiligen Geest.* Hij wederbaart de geloovigen, die verlost zijn.

Dr Kuyper schrijft er van in *Het Werk van den Heiligen Geest* I. 57: "De voorstelling wordt dan, dat wij als kinderen, in onze jeugd, zoolang wij maar eten en drinken en spelen, eigenlijk alleen met den Vader te doen hebben. Dat wij eerst later, als wij ons van zonde bewust worden, den Zoon noodig krijgen. En dat de Heilige Geest eerst notitie van ons gaat

nemen, als in ons het leven der heiligmaking begint." En "Sabellius kwam er toe om in den Vader, Zoon en Heiligen Geest slechts één Persoon te zien, die eerst Vader was, en toen schiep; daarna Zoon wierd en toen verloste; en nu Heilige Geest is en thans heilig maakt."

Voor verschillende secten en dwaalgeesten was dit een schoone gelegenheid tot verdere speculatie. Mannen als Servet, Schleiermacher en andéren hebben op de leer van de Drieëenheid scherpe critiek gegeven, alsof deze moest leiden tot driegodendom.

Schleiermacher heeft geleerd, "dat God met de menschheid is vereenigd in den persoon van den Christus en door den gemeenschappelijken geest van de Kerk". Tegen deze opvattingen stellen wij het Woord van onzen God en de belijdenis van de kerk des Heeren.

IV. De werkingen in ons.

De belijdenis zegt: Dit alles weten wij, zoo uit de getuigenissen der Heilige Schrifture, als ook uit hun werkingen, *en voornamelijk uit degene, wie wij in ons gevoelen.*

De belijdenis spreekt derhalve uit, dat de Drieëenheid nooit omgaat buiten ons leven. Hoe zou het kunnen? God is de Drieëenige God. Zoo heeft Hij Zich in Zijn Woord geopenbaard. Zoo hebben wij Hem leeren kennen, en daarmee moet ons geloofsleven overeenstemmen.

Daarom gevoelen wij de werkingen van de drie Personen in ons.

Allereerst van *den Vader,* door Zijn voorzienig bestel over alle dingen, ook in ons leven. En als wij gezondigd hebben, weten wij, dat wij tegen God overtreden hebben en gedaan, dat kwaad is in Zijn oogen: "Vader ik heb gezondigd tegen den hemel en voor U en ik ben niet waard Uw kind genaamd te worden." [Luk. 15:21]

Dan de werking van *den Zoon.* Wij vragen om vergeving der zonden en krijgen die alleen door het bloed, het lijden en den dood van onzen Heere Jezus Christus. Zijn bloed reinigt van alle zonde. Wij hebben gezondigd tegen God en die zonde wordt ons door God vergeven.

En eindelijk de werking van *den Heiligen Geest.* Wanneer wij dan de vraag stellen, hoe het komt, dat *wij* last van onze zonden hebben en anderen niet, dat wij onze zonden belijden en vergeving zoeken en ontvangen, terwijl duizenden wandelen naar het goeddunken van hun boos hart, dan moeten wij tot God terug en zeggen: Dat komt, omdat *God* in onze harten heeft gewerkt en ons tot schuldbesef heeft gebracht. Dat komt, omdat de Heilige Geest ons ontdekt heeft aan onze zonden en ons heeft uitgedreven tot het kruis van Christus, om te zoeken en te vinden en niet los te laten, voordat de Heere ons heeft gezegend.

Zoo wordt in die geloofservaring God verheerlijkt. Gods kind kent een God, tegen Wien hij gezondigd heeft, Die hem verlost en Die in Zijn hart woont. Want ook onze bevinding is alleen het werk van den Drieëenigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest.

ARTIKEL X: DAT JEZUS CHRISTUS WAARACHTIG EN EEUWIG GOD IS.

Wij gelooven, dat Jezus Christus, naar Zijn Goddelijke natuur, de eeniggeboren Zoon van God is, van eeuwigheid geboren; niet gemaakt, noch geschapen (want alzoo zoude Hij schepsel zijn) maar eenswezens met den Vader, mede-eeuwig, het uitgedrukte beeld der zelfstandigheid des Vaders en het afschijnsel Zijner heerlijkheid, Hem in alles gelijk zijnde. Dewelke is Gods Zoon, niet alleen van dien tijd af, dat Hij onze natuur heeft aangenomen, maar van eeuwigheid; gelijk ons de getuigenissen leeren, wanneer zij met malkanderen vergeleken worden: Mozes zegt, dat God de wereld heeft geschapen en de Heilige Johannes zegt, dat alle dingen zijn geschapen door dat Woord, dat Hij God noemt; de Apostel zegt, dat God de wereld door Zijn Zoon gemaakt heeft; insgelijks, dat God alle dingen door Jezus Christus geschapen heeft; zoo moet dan degene, die genaamd wordt God, het Woord, de Zoon en Jezus Christus, toen al geweest zijn, toen alle dingen door Hem geschapen werden. En daarom zegt de profeet Micha: *Zijne uitgangen zijn van ouds, van de dagen der eeuwigheid.* En de Apostel: *Hij is zonder beginsel der dagen en zonder einde des levens.* Zoo is Hij dan de ware, eeuwige God, die Almachtige, Denwelken wij aanroepen, aanbidden en dienen.

DE GODHEID VAN CHRISTUS.

I. Dat Christus waarachtig God is.

A. Hij is de eeniggeboren zoon van God.
"Wij gelooven, dat Jezus Christus, *naar Zijn Goddelijke natuur, de eeniggeboren Zoon* van God is, *van eeuwigheid geboren."*

In *de geloofsbelijdenis van Nicéa* lezen wij: "En in eenen Heere Jezus Christus, den eeniggeboren Zoon van God, geboren uit den Vader, voor alle eeuwen; God uit God, licht uit licht, waarachtig God uit waarachtig God, geboren, niet gemaakt, van hetzelfde wezen met den Vader, door Welken alle dingen gemaakt zijn."

In den *Catechismus* wordt gevraagd (vr. 33): "Waarom is Hij Gods eeniggeboren Zoon genaamd, zoo wij toch ook Gods kinderen zijn?" En het antwoord luidt: "Daarom, dat Christus alleen de eeuwige, natuurlijke Zone Gods is, maar wij zijn, om Zijnentwil, tot kinderen Gods aangenomen."

De belijdenis zegt heel duidelijk, dat Christus de eeniggeboren Zoon van God is en wel naar Zijn Goddelijke natuur, van eeuwigheid. Hij is van eeuwigheid door den Vader gegenereerd. Gij zijt Mijn Zoon, heden heb ik U gegenereerd. Dat "heden" is een eeuwig heden. De verhouding van den Vader tot den Zoon, is de verhouding van generatie, zoodat de Vader Zijn Wezen meedeelt aan den Zoon. En dan niet zoo, dat er dus een ander, een nieuw Wezen ontstaat, naast of tegenover den Vader. De Zoon is éénswezens met den Vader. God uit God, licht uit licht, waarachtig God uit waarachtig God. De generatie is van eeuwigheid en in eeuwigheid, een eeuwigheden.

Christus is de eeniggeboren Zoon van God. Ook hier kunnen wij nooit *begrijpen.* Wij weten en gelooven, dat Christus is de eeniggeboren Zoon des Vaders, want God heeft het ons geopenbaard en wij weten, dat Christus is de eeuwige Zone Gods, die waarachtig en eeuwig God is en en blijft (Zondag XIV. vr. 35).

B. Niet gemaakt, noch geschapen.

Arius leerde, dat de Zoon was het eerste schepsel Gods, des Vaders, wel geschapen vóór den tijd, vóór de grondlegging der wereld, dus toen de menschen en engelen er nog niet waren, maar toch *geschapen* en dus niet van eeuwigheid. En daarmee wordt de Godheid van Christus geloochend. (Zie Art. IX. III. A.)

Al stelt men dan Christus nog zoo hoog boven het schepsel, al beweert men dan, om toch weer een beetje in de lijn van de Schrift te komen, dat de geschapen Zoon van God, ook de Middelaar is van de schepping, en derhalve aan de schepping der wereld heeft deelgenomen, — men verlaagt Hem toch tot het schepsel en stelt Hem op één lijn met de menschen en engelen. Het eenige verschil is dan, dat Hij wat *eerder* is *ontstaan.* Wie de Drieëenheid loochent, kent niet den Christus der Schriften. Hij komt tot een eigengemaakten en verzonnen Christus. Hij randt de eer aan van den Zoon van God, die niet gemaakt, noch geschapen is.,

C. Eenswezens met den Vader.
De Zoon heeft hetzelfde wezen als de Vader. Er zijn niet twee of drie Goddelijke wezens. Er is één Goddelijk Wezen, één waarachtige God. En de drie Personen zijn van een en het zelfde Wezen. De Vader genereert den Zoon, God uit God, waarachtig God uit waarachtig God, licht uit licht.

Hiermee nemen wij ook positie tegen het *pantheïsme,* dat leert, dat de wereld uit Gods Wezen is uitgevloeid. God is een bron en die bron is zóó vol, dat het water eruit springt, en door die overvolheid is de wereld ontstaan, die uit God is uitgestroomd, zoodat God en wereld één zijn. Het water, dat uit de bron omhoog borrelt, is immers hetzelfde water, dat in de bron verborgen is. Zoo is de wereld dezelfde als God, uit Wien de wereld is uitgevloeid.

Neen, God heeft de wereld geschapen, niet uit Zijn Wezen, maar *door Zijn wilsdaad. Hij* spreekt en het is. Hij gebiedt en het staat. Hij roept de dingen, die niet zijn, alsof zij waren. [Rom. 4:17] God is boven de wereld.

De Zoon is eenswezens met den Vader.

D. Mede-eeuwig.
De Vader is eeuwig, de Zoon is eeuwig, de Heilige Geest is eeuwig. De eeuwigheid is anders dan de tijd. Er is tusschen eeuwigheid en tijd geen graadverschil, maar een *wezens*verschil. De eeuwigheid is niet een-naar-beide-zijden-tot-in-het oneindige-verlengde-tijd, maar *zonder begin,* en *zonder einde en zonder opeenvolging van oogenblikken.* Dat is het eeuwige *heden.* Heden heb Ik u gegenereerd. Duizend jaren zijn als één dag en één dag is als duizend jaren. De belijdenis zegt van Christus, dat Hij is mede-eeuwig, het uitgedrukte beeld der zelfstandigheid des Vaders en het afschijnsel Zijner heerlijkheid. Gods Zoon van alle eeuwigheid.

II Wat Gods Woord ons leert.

A. Welke plaatsen de belijdenis noemt.
"Mozes zegt, dat God de wereld heeft geschapen". *Genesis 1:1.* "In den beginne schiep God den hemel en de aarde." En de Heilige Johannes zegt dat alle dingen zijn geschapen door het Woord, hetwelk hij God noemt." *Johannes 1:1-3:* "In den beginne was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God. Dit was in den beginne bij God. Alle dingen zijn door Hetzelve gemaakt en zonder Hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is."

"De Apostel zegt, dat God de wereld door Zijn Zoon gemaakt heeft". Wij lezen dat in *Hebreen 1:2:* "Welken (de Zoon) Hij gesteld heeft tot een erfgenaam van alles, door Welken Hij ook de wereld geschapen heeft."

"Insgelijks, dat God alle dingen door Jezus Christus geschapen heeft?'. Wij lezen in *Efeze 3:9:* "En allen te verlichten, dat zij mogen verstaan, welke de gemeenschap der verborgenheid zij, die van alle eeuwen verborgen is geweest in God, Welke alle dingen *geschapen heeft door Jezus Christus."*

En dan trekt de belijder de conclusie: *"Zoo moet dan Degene, Die genaamd wordt God, het Woord, de Zoon en Jezus Christus, toen al geweest zijn, toen alle dingen door Hem geschapen werden."* Gods Woord zegt ons, dat Jezus Christus is de Zoon, het Woord, God en dat door Hem alle dingen zijn geschapen. Zeer duidelijk wordt dit ook gezegd in Col. 1:16 *:* "Want door Hem zijn alle dingen geschapen, die in de hemelen en die op de aarde zijn, die zienlijk en die onzienlijk zijn, hetzij tronen, hetzij heerschappijen, hetzij Overheden, hetzij Machten; alle dingen zijn door Hem en tot Hem geschapen. En Hij is voor alle dingen en alle dingen bestaan tezamen door Hem."

Dan citeert de belijdenis nog twee teksten: *Micha 5:1 [*Micha 5:2*]:* "Wiens uitgangen zijn van ouds van de dagen der eeuwigheid." En in *Hebr. 7* lezen wij van den Christus, dat Hij is zonder beginsel der dagen en zonder einde des levens [Heb. 7:3].

Maar er zijn veel meer bewijsplaatsen. Opmerkelijk is het, dat aan den Zoon gegeven zijn Goddelijke *namen,* dat van Hem wordt gezegd, dat Hij doet Goddelijke *werken,* Hem worden toegekend Goddelijke *eigenschappen.* En Hij ontvangt met den Vader eenzelfde Goddelijke *eer.*

B. Hij heeft Goddelijke namen.
In *Jesaja 9:5* lezen wij [Jes. 9:6]: "Want een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven, en de heerschappij is op Zijn schouder; en men noemt Zijn naam Wonderlijk, Raad, *Sterke God, Vader der eeuwigheid,* Vredevorst.

Christus wordt genoemd Sterke God en Vader der eeuwigheid.

In *Johannes 1:1* lezen wij: "In den beginne was het Woord en het Woord was bij God *en het Woord was God."* En in vers *14* [Joh. 1:14]*:* "Het Woord is vleesch geworden en heeft onder ons gewoond en wij hebben Zijne heerlijkheid aanschouwd, een heerlijkheid als des Eeniggeborenen van den Vader, vol van genade en waarheid." Het Woord is de Zoon, en het Woord is God.

C. Hij doet Goddelijke werken.
In *Psalm 33:6* staat: "Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt en door den Geest Zijns monds al hun heir." Johannes zegt ons, dat alle dingen door den Zoon, door het Woord gemaakt zijn en dat zonder Hem geen ding is gemaakt. De Vader heeft geschapen door den Zoon. Het groote scheppingswerk wordt ook aan den Zoon toegekend.

D. Hij heeft Goddelijke eigenschappen.
De Zoon is *van eeuwigheid.* Hij Zelf zegt: "Eer Abraham was, ben Ik." [Joh. 8:58] Hij bidt, om te mogen ontvangen de heerlijkheid, die Hij bij den Vader had, eer de wereld was, dus voor de grondlegging der wereld. Hij wordt door Jesaja genoemd Vader der eeuwigheid [Jes. 9:6].

Hij is alomtegenwoordig. Want tot de discipelen heeft Hij gezegd: "Ziet, Ik ben met ulieden, alle de dagen, tot aan de voleinding der wereld." *Matth. 28:20.*

E. Hij ontvangt Goddelijke eer.

Christus ontvangt dezelfde eer, als de Vader en de Heilige Geest, in doop en zegen. Wij worden gedoopt in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes. En de zegen, die, in naam des Heeren, de gemeente geschonken wordt, luidt: "De genade van onzen Heere Jezus Christus en de liefde Gods en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij met u allen". *2 Cor. 13:14.*

III. Door wie Christus Gods Zoon is genoemd.

A. De Vader noemt Hem Zijn Zoon.
Wanneer de Heere Jezus door Johannes gedoopt is, worden de hemelen geopend. De Heilige Geest daalt neder in de gedaante van een duif en dan zegt de Vader: "Deze is *Mijn geliefde* Zoon, in Welken Ik Mijn welbehagen heb." [Luk. 3:22]

Terstond daarna wordt Christus door den Heiligen Geest weggeleid, om verzocht te worden van den duivel. De duivel *moet* hem verzoeken, want de leiding gaat uit van God. Christus kan niet zondigen. Hij zal toonen, dat Hij niet vallen kan en dus de betrouwbare Weg is voor allen, die Hem zoeken. Dan wijst de duivel op wat God de Vader bij den doop heeft gezegd: *"Indien Gij Gods Zoon zijt"...* De verzoeking staat in verband met den doop, toen Hij is gezalfd met den Heiligen Geest. [Luk. 4:3]

En dan de *verheerlijking op den berg.* Het is een week na de belijdenis van Petrus in de deelen van Caesarea Filippi. Christus heeft gesproken van Zijn lijden. Nu zal de hemel spreken van Zijn lijden. Mozes en Elia spreken met Hem van den uitgang, dien Hij te Jeruzalem volbrengen zal. Zij leggen Hem het lijdensprogram voor. Zelf heeft Hij een week tevoren, na de belijdenis van Petrus, dat Hij is de Zoon van God, daarvan tot de jongeren openlijk gesproken. Simon heeft Hem daarvan willen terughouden. Hij is Christus tot een satan geweest. En nu wordt weer over dat lijden gesproken. En dan zegt de Vader: "Deze is *Mijn geliefde Zoon,* in Welken Ik Mijn welbehagen heb. *"Hoort Hem!" [*Matth. 17:5*]*

Mozes heeft Hem aangekondigd als de Profeet uit uwe broederen, als mij. En Mozes heeft gezegd: *"Naar Hem zult gij hooren!" [*Deut. 18:15*]* Nu zegt de Vader, terwijl Mozes er bij is, die thans de vervulling van zijn eigen woorden heeft gezien, in verband met die woorden: *"Hoort Hem!"*

B. De discipelen hebben Hem Gods Zoon genoemd.
De belijdenis van Petrus, in de deelen van Caesarea Filippi, is vrucht van het onderwijs van den Heere Jezus Christus Zelf. Hij heeft, door den Heiligen Geest, de jongeren tot die belijdenis gebracht. Petrus zegt immers: "Gij zijt de Christus, *de Zoon des levenden Gods."* [Matth. 16:16]

En dat is geen resultaat van vleesch en bloed. Niet eigen inzicht heeft Petrus zoover gebracht. Hij weet dat door de openbaring des Vaders en door het werk des Heiligen Geestes. Een week later mag Petrus van den Vader op den berg der verheerlijking hooren, dat die belijdenis goed is.

Ook Thomas heeft Hem zoo genoemd. Thomas is, na de opstanding des Heeren, een *geloovige, die niet gelooft.* Zijn geloof is niet actief, niet werkzaam. Hij blijft in het donker. Wanneer de kerk vergadert, een week later, is Thomas er bij. Thomas wil eerst zien en dan gelooven. En intusschen is toch de belijdenis bij hem gerijpt. Want als hij den Christus ziet, dan zegt hij: "Mijn Heere en *mijn God."* En dan antwoordt Christus: "Omdat gij gezien hebt, daarom hebt gij geloofd. Zalig, die niet gezien en nochtans geloofd zullen hebben." [Joh. 20:28-29]

C. De duivelen hebben Hem Gods Zoon genoemd.

Satan zelf is er mee begonnen, by de verzoeking in de woestijn. Hij zegt: *"Indien Gij Gods Zoon zijt,* zeg tot deze steenen, dat zij brood worden." [Luk. 4:3] Satan gaat uit van het *feit,* dat Christus Gods Zoon *is.* Hij weet dat. De Vader heeft het immers bij den doop gezegd. Laat Hij het dan ook *toonen,* dat Hij Gods Zoon is. Dat inderdaad, wat door den Vader gezegd is, waar is. Alweer de strijd van den vader der leugenen en den menschenmoorder van den beginne tegen de waarheid Gods. En ook de daemonen hebben Christus genoemd Zoon van God, want zij wisten, dat Hij gekomen was om hen te pijnigen en te overwinnen.

D. Christus heeft Zichzelf Gods Zoon genoemd.
Hij sprak telkens van Zijn Vader. Hij bidt den Vader, dat Deze Hem de heerlijkheid zal geven, die Hij bij den Vader had, eer de wereld was. Hij bidt den Vader, dat deze een anderen Trooster zende. Wanneer Petrus de belijdenis aflegt, dat Christus is de Zoon van God, dan bevestigt Christus dat, door te zeggen, dat de Vader dit heeft geopenbaard. Hy zegt dan ook *nooit* tot de discipelen: *Onze* Vader. Wel wil Hij, dat *wij* zullen bidden: *Onze Vader.* Maar Hij zegt expres tot Maria Magdalena: "Ik vaar op tot *Mijn* Vader en *uw* Vader, tot *Mijn* God en *uw* God." [Joh. 20:17] Hij zegt *niet:* Ik vaar op tot *onzen* Vader. Hij maakt daar onderscheid tusschen het *Zoonschap* van Zichzelf en het *kindschap* der geloovigen.

En dan eindelijk komt Hij voor het sanhedrin. De goddelooze Kajafas wil, dat Christus den eed zal afleggen. Hij zegt: "Ik bezweer U bij den levenden God, dat Gij mij zegt, of Gij zijt de Christus, *de Zoon des levenden Gods."* En dan antwoordt Christus: "Gij hebt het gezegd." [Matth. 26:63] Hij heeft nu *onder eede* betuigd, dat Hij is Gods Zoon. En zoo vat Kajafas het ook inderdaad op. Want deze zegt: "Wat getuigenis hebben wij meer van noode? Hij heeft God gelasterd!" [Matth. 26:65] Als Godslasteraar wordt Hij dan veroordeeld, en des doods schuldig verklaard. Daarom staan wij, *òf* aan de zijde van Kajafas, *òf* aan de zijde van Petrus. Iemand, die loochent, dat Christus is de Zoon van God, kan Hem ook *niet* een *edel mensch* noemen, want hij verklaart openlijk, dat Christus den meineed heeft afgelegd.

Christus is de eeuwige, natuurlijke Zoon van God. Wat getuigenis hebben wij nog van noode?

Prof. Bavinck zegt in zijn Dogmatiek, II, blz. 319: "Die generatie is dan ook in waren zin als een eeuwige op te vatten. Zij is niet eens in de eeuwigheid afgeloopen en volbracht, maar zij is een eeuwige, onveranderlijke, en dus tegelijk eeuwig voltooide en eeuwig voortgaande daad Gods. Gelijk de zon het licht uitstraalt en de bron het water uitstroomt, zoo is de generatie eigen aan de natuur des Vaders. De Vader was en is nooit zonder generatie. Hij genereert altijd."

IV. De naam "zoon van God" in andere beteekenis.

A. In ambtelijke verhouding.
In Gods Woord wordt de naam "zoon van God" en "kind van God" ook gebruikt als ambtsnaam. Zoo worden de *rechters* genoemd in *Psalm 82:6:* "Ik heb wel gezegd: Gij zijt *goden,* en gij zijt allen *kinderen des Allerhoogsten."*

Van de *engelen* staat geschreven in Job 38:7 *:* "Toen de morgensterren tezamen vroolijk zongen, en al de kinderen Gods juichten."

Tot den *koning* wordt gezegd: "Ik zal hem zijn tot een Vader en hij zal Mij zijn tot een *zoon." 2 Samuël 7:14.*

De naam "zoon van God" of "kind van God" wijst dus in veel gevallen op de ambtelijke verhouding.

B. In verbondsverhouding.
Daarom wordt *Adam* genoemd de zoon van God in *Lukas 3:38.* Ook het *volk Israël,* dat tot God stond in byzondere verbondsverhouding, als theocratisch volk wordt door God Zelf geheeten Zijn zoon. Wij lezen in *Exodus 4:22:* "Dan zult gij tot Farao zeggen: Alzoo zegt de HEERE: *Mijn zoon, Mijn eerstgeborene, is Israël."*

Hosea zegt in hoofdstuk 11:1 [Hos. 11:1]: "Als Israël een kind was, toen heb Ik hem liefgehad en Ik heb *Mijnen zoon uit Egypte geroepen."* Dat ziet *terug* op de verlossing van het volk Israël uit het diensthuis van Egypte. Maar het ziet ook *vooruit* en wordt vervuld in den tocht, dien de Heere Jezus naar Egypte heeft gemaakt, met zijn ouders.

Immers in *Mattheus,* die voor de Joden schrijft en op de vervulling van de profetie wijst, staat, hoofdstuk *2:14, 15 [*Matth. 2:14-15*]:* "Hij dan, opgestaan zijnde, nam het Kindeke en Zijne moeder tot zich in den nacht en vertrok naar Egypte; en was aldaar tot den dood van Herodes; opdat vervuld zou worden hetgeen van den Heere gesproken is, door den profeet, zeggende: Uit Egypte heb Ik Mijn Zoon geroepen."

De *naam "zoon van God" wordt door* Hosea gebruikt met *het oog* op Israël in theocratischen zin en met het oog op Christus in den echten zin des woords, als de natuurlijke Zoon van God.

C. De geloovigen zijn kinderen Gods.
De catechismus vraagt: "Waarom is Hij Gods eeniggeboren Zoon genaamd, zoo wij toch ook Gods kinderen zijn?" En het antwoord luidt: "Daarom, dat Christus alleen de eeuwige, natuurlijke Zoon van God is, maar wij zijn, om Zijnentwil, tot kinderen Gods aangenomen." [Zondag 13, vr. 33]

Hier zien wij het verband tusschen het kindschap van de geloovigen en het Zoonschap van Christus. Dat is echt *zielkundig,* want daar vindt, in het groote voorrecht, dat de geloovigen kinderen Gods genaamd worden, *de dwaling* een *aanknoopingspunt* om de eer van Christus aan te randen. Wanneer God ons nooit toegestaan had, dat wij Zijn kinderen genoemd zouden worden, zou de dwaling daarin ten minste geen gelegenheid hebben gevonden. Zoo worden de voorrechten, die wij van God ontvangen, *tegen* God misbruikt.

De groote vraag is ook hier: "Is de zaligheid het werk van onzen God, of het werk van den mensch. Komt de mensch tot God, of komt God tot den mensch." Verdienste of genade. En de mensch wil niet graag van genade leven.

Daarom mogen wij de grenzen niet wegdoezelen. Christus is de *eeuwige* Zoon van God en wij worden *in den tijd* tot kinderen Gods aangenomen. Christus is *alléén* de Zoon van God en de kinderen Gods vormen een *schare,* die niemand tellen kan. En dan zijn wij kinderen Gods, alleen *om Zijnentwille.* Zoovelen Hem aangenomen hebben, die heeft Hij macht gegeven, kinderen Gods genaamd te worden. Hoe meer gij Christus verheerlijkt, als uw Borg en Zaligmaker en als Zoon van God, te meer zult gij u bewust worden van uw kindschap. Met het Zoonschap van Christus staat en valt het christendom en staat en valt ook uw kindschap. Anders zou het christendom niet anders zijn dan een bloot historisch verschijnsel. Nu staat het merk der eeuwigheid er op. Het gaat niet om een naam, het gaat om de werkelijkheid. Van nature zijn wij kinderen des toorns en wij worden in genade aangenomen tot kinderen Gods. Christus is *de* Held Gods. Wij kunnen roemen: *Mijn Redder is Mijn God.* (Zie mijn: Het eigendom des Heeren, blz. 62, 63).

ARTIKEL XI: DAT DE HEILIGE GEEST WAARACHTIG EN EEUWIG GOD IS.

Wij gelooven en belijden ook, dat de Heilige Geest van eeuwigheid uitgaat van den Vader en den Zoon; niet zijnde gemaakt, noch geschapen, noch ook geboren, maar alleen van beiden uitgaande; welke is in orde de derde Persoon der Drievuldigheid, van eenzelfde wezen, majesteit en heerlijkheid met den Vader en den Zoon; zijnde waarachtig en eeuwig God, gelijk ons de Heilige Schriften leeren.

DE GODHEID VAN DEN HEILIGEN GEEST.

I. Wie de Heilige Geest is.

A. De Heilige Geest is geen kracht, maar een Persoon.
1. Wat de belijdenis zegt. Over den Heiligen Geest wordt gesproken in Zondag XX. Daar wordt de vraag gesteld: Wat gelooft gij van den Heiligen Geest? En het antwoordt luidt: "Eerstelijk, dat Hij te zamen met den Vader en den Zoon, waarachtig en eeuwig God is. Ten andere, dat Hij ook mij gegeven is, opdat Hij mij door een waar geloof Christus en al Zijne weldaden deelachtig make, mij trooste en bij mij eeuwiglijk blijve."

En in dit artikel belijden wij, dat de Heilige Geest van eeuwigheid uitgaat van den Vader en den Zoon, dat Hij niet is gemaakt, noch geboren, maar van beiden uitgaande. Dat Hij is de derde Persoon der Drievuldigheid, van hetzelfde wezen met den Vader en den Zoon, waarachtig en eeuwig God.

De Heilige Geest is, evenals de Vader en de Zoon, niet maar een kracht, doch een *Persoon,* de derde Persoon van het Goddelijk Wezen.

2. Wat Gods Woord ons leert. Dat de belijdenis zoo spreekt, is alleen, omdat zij is gegrond op de Heilige Schrift en haar kennis heeft geput uit het Woord van onzen God.

Nu komen wij hier te staan voor een dubbele taak. Immers, ten opzichte van den Zoon moeten wij, tegenover de dwalingen, uit de Schrift aantoonen, dat Hij is waarachtig en eeuwig God. Dat de Zoon een persoon is, wordt door allen aangenomen. Daaraan twijfelt men niet.

Maar zoo is het niet ten opzichte van den Heiligen Geest. Velen zien den Heiligen Geest niet anders dan een Goddelijke *kracht.* Hij is, zoo zeggen zij, geen persoon, doch een kracht, die van God uitgaat. Die kracht wordt geest genoemd, en omdat deze kracht uitgaat van den heiligen God, kan zij ook genoemd worden heilige geest.

Nu is het waar, dat ook wel eens in den Bijbel gesproken wordt over de kracht des Geestes, over Zijn werk. Hij wordt genoemd de kracht uit de hoogte.

Maar dat wil geenszins zeggen, dat de Heilige Geest niet anders zou zijn, dan een kracht. De Heilige Geest *is een Persoon,* want:

a. Hij heeft persoonlijke namen.
Hij wordt genoemd: *Trooster.* "Ik zal den Vader bidden en Hij zal u een anderen Trooster geven". Joh. 14:16. De Heilige Geest is de *Voorspreker.* Welnu, zulke namen worden niet aan een kracht gegeven. Zij zijn persoonlijke namen.

b. Hij heeft persoonlijke eigenschappen.

De Heilige Geest heeft *verstand.* Wij lezen in *1 Cor. 2:10:* "Doch God heeft het ons geopenbaard door Zijnen Geest; want de Geest *onderzoekt* alle dingen, ook de diepten Gods". En in *1 Corinthe 12:11* staat: "Doch deze dingen alle werkt een en dezelfde Geest, deelende aan een iegelyk in het bijzonder gelijkerwijs Hij *wil".* De Heilige Geest heeft een wil, en dat kan van een kracht niet worden gezegd.

c. *Hij doet persoonlijke werken.*
Van den Heiligen Geest wordt gezegd, dat Hij ons leert, dat Hij oordeelt en openbaar maakt, dat Hij onderzoekt, spreekt, bidt, indachtig maakt, in de waarheid leidt, enz.

d. Hij ontvangt dezelfde eer als de Vader en de Zoon.
In doop en zegen wordt Zijn naam genoemd naast de namen van den Vader en van den Zoon, wier persoonlijkheid vaststaat, ook volgens de dwaalleeraars. Gods Woord leert ons, dat de Heilige Geest is een Persoon.

B. De Heilige Geest is waarachtig God.
1. Hij heeft Goddelijke namen. Zeer duidelijk zien wij dat in de geschiedenis van Ananias en Saffira. Zij liegen en onttrekken van den prijs van het land, zonder dat zij het eerlijk aan de apostelen mededeelen. Wanneer Ananias het geld gebracht heeft, zegt Petrus tot hem: "Ananias, waarom heeft de satan uw hart vervuld, dat gij *den Heiligen Geest liegen zoudt* en onttrekken van den prijs des lands? Zoo het gebleven ware, bleef het niet uwe en verkocht zijnde, was het niet in uw macht? Wat is het, dat gij deze daad in uw hart hebt voorgenomen? *Gij hebt den menschen niet gelogen, maar Gode." [*Hand. 5:1-4*]*

Zij hebben den Heiligen Geest gelogen en zij hebben Gode gelogen. De Heilige Geest wordt door Petrus God genoemd.

2. Hij heeft Goddelijke eigenschappen. De Heilige Geest is *alomtegenwoordig. Psalm 139:7:* "Waar zou ik heen gaan voor uwen Geest en waar zoude ik heenvlieden voor Uw aangezicht?" De Heilige Geest is *alwetend. 1 Cor. 2:10-11.* "Doch God heeft het ons geopenbaard door Zijnen Geest; want de Geest onderzoekt alle dingen, ook de diepten Gods. Want wie van de menschen weet, hetgeen des menschen is, dan de geest des menschen, die in hem is? alzoo weet ook niemand hetgeen Gods is, dan de Geest Gods". De Heilige Geest is almachtig. *2 Cor. 12:11.* "Doch deze dingen alle werkt een en dezelfde Geest, deelende aan een iegelijk in het bijzonder, gelijkerwijs Hij wil."

3. Hij doet Goddel ij ke werken. Het werk der *schepping.* Want door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt en door den Geest Zijns monds al hun heir. Het werk der *herschepping.* De Heilige Geest wederbaart. De wedergeboorte wordt door den Heiligen Geest tot stand gebracht. Christus spreekt daarvan tot Nicodemus in Johannes 3.

4. Hij ontvangt Goddelijke eer. Wij worden gedoopt in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes. De gemeente ontvangt den zegen van den Vader en den Zoon en den Heiligen Geest.

De loochening van de persoonlijkheid en de Godheid van den Heiligen Geest is zoo fataal. Prof. Bavinck zegt in zijn Dogmatiek II. 320, 321: "De loochening van het persoonlijk bestaan en de Goddelijke natuur van den Heiligen Geest komt altijd bewust, of onbewust uit een rationalistisch, pelagiaansch, deïstisch principe voort. Zij hoort thuis in den kring der Arianen, Socinianen, Remonstranten enz. Hieruit blijkt ook terstond, dat de belijdenis van de persoonlijkheid en de Godheid des Heiligen Geestes niet voortgekomen is uit de philosophie, maar uit het hart der christelijke religie zelve, uit het geloof der gemeente. Er is met haar, evenals met de Godheid des Zoons, een diep religieus belang, er is met haar de christelijke religie zelve gemoeid. Dit staat toch op grond der Schrift ontwijfelbaar vast, dat de Heilige

Geest het subjectieve principe is van alle heil, van wedergeboorte, geloof, bekeering, heiligmaking en dat er geen gemeenschap is met den Vader en den Zoon, dan in en door den Heiligen Geest. En nu één van beide: De Heilige Geest is een schepsel, hetzij dan een kracht, een gave en persoon, of waarachtig God. Indien Hij een schepsel is, dan kan Hij ons niet inderdaad en in der waarheid zelf den Vader en den Zoon met al hun weldaden deelachtig maken; dan kan Hij niet het principium zijn van het nieuwe leven in den christen en in de gansche gemeente, dan is er geen waarachtige gemeenschap van God en mensch, dan blijft God boven en buiten ons en woont Hij niet in de menschheid, als in Zijn tempel. Maar een schepsel is de Heilige Geest niet en kan Hij niet zijn ...

Bij dit soteriologisch belang komt dan nog de theologische beteekenis van de persoonlijkheid en de Godheid van den Heiligen Geest. Zonder deze komt het niet tot een waarachtige eenheid van Vader en Zoon; wie de Godheid des Heiligen Geestes loochent, kan die van den Zoon niet staande houden; eerst in den Goddelijken Persoon des Heiligen Geestes, sluit zich de Drieëenheid af, komt de eenheid des wezens in de drieheid der personen en de drieheid der personen in de eenheid des wezens tot stand."

Met de persoonlijkheid en de Godheid van den Heiligen Geest staat of valt ons heil in Christus en de gemeenschap met Christus, ja zelfs het leerstuk van de Drieëenheid.

II. Van wie de Heilige Geest uitgaat.

A. De strijd tusschen het Oosten en het Westen.

In de kerk is strijd ontstaan over de vraag, of de Heilige Geest uitgaat van den Vader *en* van den Zoon, of dat de Heilige Geest alleen uitgaat van den Vader. Deze strijd is een van de oorzaken, waarom de Oostersche en Westersche kerk tot scheiding zijn gekomen in 1054.

Augustinus leert, dat de Heilige Geest uitgaat van den Vader en van den Zoon. Door de synode van Toledo 589 is dit uitgesproken in de belijdenis. De synode van Toledo laschte het *"filioque"* in den tekst van het Constantinopolitanum in. Deze synode sprak dus uit, dat de Heilige Geest uitgaat van den Vader en van den Zoon (filioque).

Hiertegen heeft zich de kerk van het Oosten verzet. Zij leerde wel, dat de Heilige Geest in eenig verband staat met den Zoon, maar niet, dat Hij uitgaat van den Zoon. Hoogstens wil men dan zeggen: De Heilige Geest gaat uit van den Vader, *door den Zoon. Door* den Zoon en niet *van* den Zoon. Alle pogingen tot eenheid te komen faalden en zoo is eindelijk de scheuring ontstaan. Deze strijd is niet maar een woordenstrijd, doch een beginselstrijd. Hier zit een diep verborgen beginsel achter. De gevolgen zijn dan ook in de Oostersche kerk openbaar geworden.

B. De Oostersche kerk leerde, dat de Heilige Geest alleen uitgaat van den Vader.

De Oostersche kerk heeft het filioque verworpen, maar:
1. Dit is in strijd met de Drieëenheid. Prof. Bavinck noemt in zijn Dogmatiek de bestrijding van het Filioque het laatste overblijfsel van het *subordinationisme.* Feitelijk worden de Heilige Geest en de Zoon ondergeschikt gemaakt aan den Vader. Voor de Grieken, zegt Prof. Bavinck, ligt de eenheid des wezens niet in de Goddelijke natuur als zoodanig, maar in den Persoon des Vaders. Hier is derhalve een belangrijke kwestie, die in consequentie voert tot de loochening van de Drieëenheid. Zoo is het niet bedoeld, maar het gevaar dat dreigt, is zeer groot. Als de Heilige Geest alleen uit zou gaan van den Vader, dan wordt de verhouding van de drie Personen in het Goddelijke Wezen onzuiver voorgesteld. Omdat de Heilige Geest en de Zoon ondergeschikt worden gemaakt aan den Vader, moet dit standpunt, consequent doorgevoerd, leiden tot de loochening van de Drieëenheid.

2. Dit leidt tot orthodoxisme. De Oostersche kerk leert, dat de Heilige Geest alleen uitgaat van den Vader en niet van den Zoon. Hiermee wordt afbreuk gedaan aan het groote werk van onzen Heere Jezus Christus. Christus Zelf heeft gezegd, dat de Heilige Geest het wiit *het Zijne* zal nemen. De band tusschen Christus en den Heiligen Geest wordt losgemaakt. En het gevolg is, dat de leer van de kerk wordt tot een petrefact, tot een versteening. In plaats van te putten uit den rijkdom en volheid van onzen Heere Jezus Christus, blijft men op een en hetzelfde standpunt staan. Er wordt streng scheiding gemaakt tusschen leer en leven. En daarom wordt de leer een systeem zonder meer.

3. Dit leidt tot mysticisme. De uitersten raken elkaar. De bestrijding van het filioque leidt tot orthodoxisme, zoodat de belijdenis is geworden een petrefact. En tevens komt men tot mysticisme. Omdat de scheiding tusschen leer en leven wordt gemaakt, zullen zij, die dan eenzijdig den nadruk op de leer leggen, vervallen in orthodoxisme en zij, die eenzijdig den nadruk op het leven leggen, komen tot mysticisme.

Het werk van den Heiligen Geest wordt immers losgemaakt van het werk van den Zoon. En dat is de groote fout. Dan toch werkt de Heilige Geest los van en buiten den Zoon. De Zoon heeft het verlossingswerk wel tot stand gebracht, maar de Vader werkt nu rechtstreeks in de harten van de kinderen Gods.

En datzelfde zien wij ook in ethische kringen en in valsch mystieke kringen. Men hoort dan spreken over de ervaringen en leidingen des Heiligen Geestes, en niet over de machtige beteekenis van het Borgtochtelijk lijden en sterven van onzen Zaligmaker, Die door Zijn lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid de gerechtigheid tot stand heeft gebracht.

De mysticist spreekt veel meer over zijn eigen ervaringen, over het werk des Geestes dan over het werk van Christus. Volgens den mysticist brengt de Heilige Geest aan de geloovigen aparte bezoeken. Zij zijn als in de cel van ellende opgesloten en dan komt de Heilige Geest en spreekt rechtstreeks tot hen. Dan valt er iets met kracht in hun ziel, dan gebeurt er wat, dan krijgen zij inwendig licht. En dat niet in de gemeenschap der heiligen, maar zuiver individueel, los van het verband, los van het lichaam van Christus en het verbond der genade, los van het Woord des Heeren. Dat is dezelfde dwaling, die in de Oostersche kerk wordt gevonden. Zoo komt men tot de scheiding van leer en leven, van hoofd en hart, die dualistisch naast elkaar worden gesteld.

Wij denken hier ook aan de house-parties van de zgn. Groepsbeweging. Van kerk tot kring is afval, welke kring het ook zij. Bij de Groeps-beweging wordt niet gewezen op de machtige beteekenis van het borgtochtelijk lijden en sterven van Christus voor onze zonden, maar op de leiding door den Heiligen Geest. En dat werk des Geestes wordt losgemaakt van het werk van Christus. Zij willen geleid worden door God, opdat zij zoo Zijn wil leeren kennen en ook doen. Daarom kan de kerk des Heeren niet meedoen. Het gaat in de eerste plaats om de eer van onzen Heere Jezus Christus. Jesaja 53 mag niet uit den Bijbel geschrapt worden. Wij worden door Gods Geest niet geleid, wanneer wij niet door Christus verzoening ontvangen hebben. De Oostersche kerk zij hier tot een waarschuwend voorbeeld. Wij hebben de wacht te houden bij de beginselen. Het is niet in orde, wanneer een bruid meer oog heeft voor het bruiloftskleed, dan voor den Bruidegom. En zoo moet de kerk des Heeren in de eerste plaats oog hebben voor haar Bruidegom, den Koning zien in Zijn schoonheid en de eer van Christus verbreiden.

C. De Heilige Geest gaat uit van den Vader en den Zoon.

1. Dit wordt ons in Gods Woord geleerd. Gods Woord leert ons, dat de Heilige Geest uitgaat van den Vader en den Zoon. De Zoon wordt van eeuwigheid door den Vader gegenereerd en de Heilige Geest gaat uit van den Vader en den Zoon. Daarom wordt ook de uitstorting van den Heiligen Geest zoowel aan den Vader, als aan den Zoon toegekend.

In Joh. 14:16 *lezen* wij: "En *Ik* zal den *Vader* bidden en Hij zal u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid."

En in *vers 26* staat [Joh. 14:26]: "Maar de Trooster, de Heilige Geest, Welken *de Vader zenden zal in Mijnen naam,* Die zal u alles leeren en zal u indachtig maken, wat Ik u gezegd heb".

In *Rom. 8:9b [*Rom. 8:9*]* wordt de Heilige Geest genoemd "de *Geest van Christus".* Wij lezen: "Maar zoo iemand .den Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe."

In Galaten 4:6 [Gal. 4:6]: "En overmits gij kinderen zijt, *zoo heeft God den Geest Zijns Zoons* uitgezonden in uwe harten, Die roept: Abba, Vader!"

In *Filippenzen 1:19* wordt gesproken van de toebrenging *des Geestes van Jezus Christus.*

Dan wijzen wij op Joh. 15:26*:* "Maar wanneer de Trooster zal gekomen zijn, Dien Ik u zal zenden van den Vader, namelijk de Geest der waarheid, Die van den Vader uitgaat Die zal van Mij getuigen en gij zult ook getuigen, want gij zijt van der beginne met Mij geweest."

2. Dit is tot rijken troost. Zoo word God verheerlijkt. Wij zien de eenheid in de Drieheid. God is de Volzalige in Zichzelf. Uit Hem zijn alle dingen. En dan zien wij ook Gods werk bij het rechte licht. De zaligheid is het werk van den Drieëenigen God, van den Vader, van den Zoon en van den Heiligen Geest.

Wie het werk van den Heiligen Geest en ook de Persoon van den Heiligen Geest los maakt van den Zoon, komt tot allerlei dwalingen. En als wij daartegen de juiste verhoudingen zien, dan stellen wij leer en leven niet tegenover elkaar. Dan plaatsen wij de heiligmaking niet voor de rechtvaardigmaking. Wij zien dat God voor alle dingen een gestelde orde heeft gegeven, omdat de Heilige Geest het neemt uit den Zoon en uit den Vader, zoodat alles is het werk van den eenigen Drieëenigen God.

III. Het werk van den Heiligen Geest.

A. De Heilige Geest en de schepping.

1. De Heilige Geest werkt levenwekkend. Wij mogen de werkzaamheid van den Heiligen Geest niet beperken, door alleen te denken aan de wedergeboorte en het geloof, dat door den Heiligen Geest in de uitverkorenen wordt gewrocht. Reeds in *Genesis 1:2* lezen wij: "En de Geest Gods zweefde op de wateren". De Geest broedde op de wateren. De materie, de stof is van God den Vader. Door het Woord heeft Hij geschapen. De gedachten, door God in de schepping gelegd, zijn door den Zoon, die het Woord, de Logos genoemd wordt.

En de Heilige Geest werkt levenwekkend, bezielend. Alle leven is door God den Heiligen Geest. Het leven in de onbezielde natuur, in de planten, in de sterren. Het leven in de dieren en in de redelijke schepselen.

Alle levenprincipe en alle redelijk bewustzijn is door God den Heiligen Geest gewerkt en wordt door Hem onderhouden. In *Psalm 104:30* lezen wij: Zendt Gij Uwen Geest uit, zoo worden zij geschapen, en Gij vernieuwt het gelaat des aardrijks."

In Job 26:13 staat: "Door Zijnen Geest heeft Hij de hemelen versierd; Zijn hand heeft de langwemelende slang geschapen". En in *Psalm 33:6:* "Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt en door den Geest Zijns monds al hun heir." Alle leven is van den Heiügen Geest en wordt door Hem onderhouden.

2. De Heilige Geest werkt de gaven. Gods Woord leert ons ook, dat alle gaven en krachten, die de menschen hebben, gewrocht zijn door den Heiligen Geest. Wij denken hier aan *Exodus 31:2-3*. Daar wordt gezegd van Bezaleël: "En Ik heb hem vervuld met den Geest Gods, met wijsheid en verstand en met wetenschap, namelijk in alle handwerk, om te bedenken vernuftigen arbeid: te werken in goud en in zilver en in koper en in kunstige insnijding, om in te zetten en in kunstige houtsnijding, om te werken in alle handwerk".

Bezaleël is door den Geest des Heeren bekwaamd om die werken te maken. Van Saul lezen wij, dat de Geest des Heeren vaardig over hem is geworden, terwijl hij toch geen kind des Heeren is geweest. Hij ontvangt, voor de vervulling van zijn koninklijke taak, den Geest, terwijl straks, als David tot koning gezalfd wordt in de plaats van Saul, de Geest van Saul wijkt en tot David komt. De Heilige Geest geeft gaven en krachten tot de taak, waartoe wij worden geroepen.

B. De Heilige Geest en de herschepping.
1. De inspiratie. De Heilige Geest heeft de sprekers en schrijvers gedreven. Alle Schrift is van God ingegeven. De heilige menschen Gods door den Heiligen Geest gedreven zijnde, hebben gesproken. Zoowel bij het spreken, als ook bij het schrijven, heeft de Heilige Geest de openbaringsorganen geïnspireerd. [2 Pet. 1:21]

2. Hij heeft Christus gezalfd. De Zoon van God, Christus is ontvangen van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria. Bij den doop in de Jordaan, daalt de Heilige Geest op Christus in de gedaante van een duif. Zoo wordt Hij toegerust tot Zijn ambtelijke taak. Hij is van den Vader verordineerd en met den Heiligen Geest gezalfd, om te zijn onze hoogste Profeet, onze eenige Hoogepriester en onze eeuwige Koning.

3. De uitstorting van den Heiligen Geest op de kerk. Onder het Oude Testament werkte de Heilige Geest van uit den hemel in de geloovigen. Zooals in Kanaan de regen nederdaalt en het land bevochtigt, zooals vroeger op de dorpen het regenwater opgevangen werd in de regenbakken, zoo ook werkte de Heilige Geest onder het Oude Testament als de vruchtbaarmakende regen uit den hemel. En op den Pinksterdag is de Heilige Geest uitgestort in de kerk. Zooals de Nijl in Egypte is en het land vruchtbaar maakt, zooals de waterleiding in ons huis is, zoodat wij, als er aansluiting is, kunnen drinken, zoo ook werkt de Heilige Geest nu in de kerk en van uit de kerk. De woonplaats van den Heiligen Geest is nu geworden de kerk. Wanneer Paulus op zijn tweede zendingsreis is, gaat de Heilige Geest mede. Hij laat Paulus niet toe, verder in Azië te werken. Hij wil, dat Paulus naar Europa gaat. Daarin zien wij zeer duidelijk, dat de zending niet is de taak van een vereeniging, maar van *de kerk* des Heeren, de woonstede van den Heiligen Geest. Hij bereidt de bruid voor, met het oog op de komst van den Bruidegom.

C. De Heilige Geest en de geloovigen.
1. De Heilige Geest werkt in de harten. De Heilige Geest woont in de kerk, maar ook in de afzonderlijke geloovigen. Ons lichaam en onze ziel zijn tempelen des Geestes. Hij maakt woning in de harten van de uitverkorenen. Hij maakt ons Christus en al Zijn weldaden deelachtig. Eerst Christus. Door de wedergeboorte en het geloof verbindt Hij de uitverkorenen aan Christus en lijft hen in in Hem. Dan zijn zij ranken van den Wijnstok. En in dien weg ontvangen wij, uit de volheid van Christus, genade voor genade, al Zijn schatten en gaven. Wie Hem door een waar geloof *worden* ingelijfd en al Zijne weldaden aannemen. Zondag VII. Vr. 20.

2. De Heilige Geest is de Trooster. Christus is onze voorspraak in den hemel bij den Vader. Hij bidt voor ons. De Heilige Geest is onze voorspraak, onze advocaat op de aarde. Tegenover uw twijfel en ongeloof richt Hij almaar uw oog op de gerechtigheid van Christus.

Tegenover de beschuldigingen van den duivel wijst Hij op het volbrachte werk van onzen Zaligmaker en Verlosser. Hij troost meer dan een moeder troost.

3. Verschil tusschen buitengewone en gewone werkingen. Toen de Heilige Geest is uitgestort was Zijn werk buitengewoon. Teekenen, talen enz. Zooals een rivier afstort van de bergen en watervallen vormt en geweldig bruist, zoo is de Heilige Geest *uitgestort* onder machtige teekenen in de kerk des Heeren. En dan stroomt die rivier kalm verder en werkt de Heilige Geest nu niet meer zoo geweldig en schokkend. Het is toch hetzelfde water en dezelfde stroom. Daarom verlangen wij niet terug naar het buitengewone. De Heilige Geest werkt in de kerk des Heeren. Hij troost mij en zal bij mij eeuwig blijven.

IV. De zonde tegen den Heiligen Geest.

A. Wat de Schrift zegt van deze zonde.

Door Gods Woord wordt gesproken over de zonde tegen den Heiligen Geest, welke zonde een speciaal karakter draagt en niet vergeven wordt.

Wij lezen van deze zonde in *Matth. 12:31-32.* De Heere Jezus heeft een bezetene, die blind en stom was, genezen, zoodat hij kon zien en spreken. Al de scharen ontzetten zich daarover. Maar de Farizeërs gaan Hem lasteren. Zij zeggen: "Deze werpt de duivelen niet uit, dan door Beëlzebul, den overste der duivelen." De Heere Jezus zegt, dat satans rijk dan niet zou kunnen bestaan, omdat de satan tegen zichzelf verdeeld zou zijn. Maar hun zonen zullen hun rechters zijn, want die werpen ook wel duivelen uit. Christus werpt de duivelen uit door den Geest Gods. En dan zegt de Heere: "Alle zonde en lastering zal den menschen vergeven worden. En zoo wie eenig woord gesproken zal hebben tegen den Zoon des menschen, het zal hem vergeven worden, maar zoo wie tegen den Heiligen Geest gesproken zal hebben, het zal hem niet vergeven worden, noch in deze eeuw, noch in de toekomende." Hier wordt door Christus gesproken van de *lastering* tegen den Heiligen Geest, omdat Christus door den Heiligen Geest de duivelen uitwerpt en de Farizeën, tegen beter weten in, zeggen, dat Hij het doet door Beëlzebul, den overste der duivelen.

Dan wordt over deze zonde gesproken in *Hebreen 6:4-6*. "Want het is onmogelijk degenen, die eens verlicht geweest zijn en de hemelsche gaven gesmaakt hebben en des Heiligen Geestes deelachtig geworden zijn en gesmaakt hebben het goede Woord Gods en de krachten der toekomende eeuw, en afvallig worden, die zeg ik, wederom te vernieuwen tot bekeering, als welke zichzelven den Zoon van God wederom kruisigen en openlijk te schande maken."

Daar wordt gesproken over menschen, die eens verlicht zijn geweest, die dus de algemeene verlichting des Geestes hebben gekregen, die de hemelsche gaven *gesmaakt* hebben, niet gegeten, maar geproefd, en zij vonden dat toen lekker. Zij hebben deel gehad aan de gaven des Geestes, zonder dat zij wedergeboren waren. Zij konden bidden en vermanen, spreken over de dingen van Gods koninkrijk en troosten, maar het was niet een zaak des harten. En dan worden zij afvallig en is het onmogelijk, hen tot bekeering te brengen.

Eindelijk lezen wij over deze zonde ook in *1 Joh 5:16:* "Indien iemand zijn broeder ziet zondigen een zonde niet tot den dood, die zal God bidden, en Hij zal hem het leven geven, dengenen, zeg ik, die zondigen niet tot den dood. Er is een zonde tot den dood; voor die zonde zeg ik niet, dat hij zal bidden". Ook hier wordt door Christus gesproken over de zonde tegen den Heiligen Geest, de zonde tot den dood, waarvoor niet meer gebeden zal worden.

B. Het karakter van deze zonde.

1. Door wie zij bedreven kan worden. De zonde tegen den Heiligen Geest kan niet door een wereldling, niet door een heiden bedreven worden. Zij komt alleen voor *in de kringen des verbonds.* Zij, die deze zonde doen, hebben eerst anders over de dingen gedacht, zijn misschien in een Godvreezend gezin opgevoed, hebben wellicht belijdenis afgelegd, en dagen gekend, waarin zij met vreugde konden spreken over de dingen van Gods koninkrijk. Zij hebben een tijdgeloof, of een historisch geloof gehad.

2. Waarin die zonde bestaat. Hier wordt niet gesproken van een *bedroeven* van den Heiligen Geest, waaraan de kinderen Gods zich schuldig kunnen maken, als zij in zonden vallen. Het is ook niet zonder meer een zondigen tegen beter weten in, waaraan zich de kinderen Gods ook wel kunnen schuldig maken in bepaalde tijden.

Neen, het is dit, dat zij, die tevoren in de dingen van Gods koninkrijk geleefd hebben, afvallen, de wereld gaan dienen en dan in de wereld het nog erger maken, dan de ongeloovigen zelf. Zoodat zij met opzet leugen noemen, wat zij weten dat waarheid is. Dat zij den Heiligen Geest lasteren. Een moedwillig verklaren, dat de Heilige Geest is de geest uit den afgrond.

Dr. Bavinck schrijft in zijn *Dogmatiek II, 157:* "En dan bestaat zij niet in een twijfelen aan, of eenvoudig ontkennen van de waarheid, maar in een loochening, die tegen de overtuiging des verstands, tegen de verlichting des gewetens, tegen de inspraak van het hart ingaat. In een welbewust, moedwillig, en opzettelijk toeschrijven van hetgeen klaar als Gods werk is erkend, aan den invloed en de werking van satan, d.i. in een besliste lastering van den Heiligen Geest, in een met moedwil verklaren, dat de Heilige Geest de geest uit den afgrond is, dat de waarheid de leugen, dat Christus satan zelf is."

3. Deze zonde werkt verharding. De zonde tegen den Heiligen Geest gaat gepaard met verharding. Deze menschen krijgen nooit meer berouw. Zij verharden zich zoo, dat zij zich almeer verzetten tegen den Geest des Heeren. De zondaar gaat voort op dat pad en wil niet anders. Wij zien dan ook, dat de mannen, die in den strijd van het ongeloof vooraan staan en de godloozenactie steunen, soms gekomen zijn uit de kringen van het geloof. De haat is het felst bij hen, die vroeger hebben deelgenomen aan den dienst des Heeren.

4. Voor deze zonde is geen vergeving mogelijk. God heeft bepaald, dat deze zonde niet vergeven wordt. Het is voor ons uiterst moeilijk te zeggen, wie aan deze zonde zich hebben schuldig gemaakt. Wij zijn geen hartenkenners. Er kan ook zijn een tijdelijke verharding en afval, waarop bekeering volgt. Dat God deze zonde niet vergeeft, staat ook weer in verband met het feit, dat er *blijvende verharding* komt, zoodat de zondaren geen berouw krijgen en dus ook niet bidden om vergeving van hun zonde. God heeft deze wet gegeven, dat zij, die de zonde tegen den Heiligen Geest bedrijven, geen vergeving ontvangen, omdat zij den Zoon van God zichzelven wederom kruisigen, en openlijk te schande maken.

C. Wie bevreesd is deze zonde bedreven te hebben, staat niet schuldig.
Vele kinderen Gods hebben zich gekweld met de gedachte, dat zij deze zonde hadden bedreven. Hoe bedroefd konden zij dan zijn. Vooral de gedachte, dat er geen vergeving voor hen was, heeft hun hart met angstige zorg vervuld. En de duivel heeft zeer veel teedere zielen daarmee aangevochten en het leven moeilijk gemaakt.

Wie bevreesd is, deze zonde te hebben bedreven, mag daarin een bewijs zien, dat het niet zoo is. Want dan zou er verharding zijn en geen berouw.

Wel moeten de kinderen Gods, die hiermee aangevallen worden, zichzelf onderzoeken, of er ook oorzaak is, waarom zij tot die gedachte komen. Immers, de oorzaak ligt dikwijls hier, dat zij *boezemzonden* hebben. En dan strijden zij niet voldoende tegen die zonden, beloven

beterschap en zij vallen toch weer. En dan komt de duivel en zegt: Ziet gij wel, dat gij zondigt tegen beter weten in. En dan kwelt de duivel de zielen en zegt, dat er geen vergeving is.

Daarom moet met kracht tegen alle zonden worden gestreden.

Maar onze vaderen hebben altijd de geloovigen vertroost, door te zeggen, dat wie bevreesd is, dat hij in die zonde gevallen is, het weten mag, dat hij zich aan haar niet heeft schuldig gemaakt, omdat deze zonde altijd gepaard gaat met de absolute verharding, zoodat er nooit berouw en schuldbesef komt.

ARTIKEL XII (1): VAN DE SCHEPPING ALLER DINGEN EN MET NAME DER ENGELEN.

Wij gelooven, dat de Vader, door Zijn Woord, dat is door Zijn Zoon, den hemel, de aarde en alle schepselen uit niet heeft geschapen, wanneer het Hem heeft goedgedacht, aan een iegelijk schepsel zijn wezen, gestalte en gedaante en onderscheidene ambten gevende, om zijnen Schepper te dienen. Dat Hij ze ook nu alle onderhoudt en regeert naar Zijne eeuwige voorzienigheid en door Zijne oneindige kracht, om den mensch te dienen, ten einde dat de mensch zijnen God diene (eerste gedeelte).

DE SCHEPPPING ALLER DINGEN.

I. God heeft de schepping niet noodig.

Wij hebben gezien in de artikelen 8-11, dat God is de Drieëenige God, de Volzalige in Zichzelf. Hij heeft de schepping niet noodig. Hij wordt door ons niet gediend, als iets behoevende. Al wat wij hebben is van Hem. Hij is de fontein van alle goed.

Wie echter de leer van de Drieëenheid loochent, moet wel komen tot de gedachte, dat God de schepping en vooral de engelen en de menschen noodig heeft.

Immers dan is God, voordat Hij geschapen heeft, zoo *eenzaam* geweest. Hij had niemand, aan wien Hij Zijn liefde kon bewijzen. Om uit die eenzaamheid te komen en die ledigheid te verlaten, heeft Hij geschapen. En dan kunnen de menschen en de engelen Hem dienen en kan Hij tot Zijn schepselen Zich richten in liefde.

Anderen gaan niet uit van de leegheid en de eenzaamheid van God, maar van Zijn *overvolheid.* Dat is de pantheïstische opvatting. God is zoo overvol, dat de wereld noodzakelijk uit Hem moest uitvloeien, zooals een fontein het water omhoog spuit.

Zoo is de wereld uit Hem uitgevloeid. Zij komen tot de vergoddelijking van het schepsel. Beide opvattingen zijn goddeloos. Het schepsel wordt naast of zelfs boven God geplaatst. God is dan feitelijk van ons afhankelijk. Hij kan niet buiten ons. Hij heeft ons noodig. En die gedachte wordt door de Schrift zoover mogelijk weggeworpen. God is de Volzalige in Zichzelf. Hij is nooit ledig geweest. Hij is de Drieëenige God. Vader, Zoon en Heilige Geest. Hij is de Vader van eeuwigheid en heeft den Zoon als Voorwerp van Zijn liefde. De Heilige Geest gaat uit van den Vader en den Zoon. God heeft de wereld, de menschen en de engelen geschapen niet, omdat Hij *moest,* maar omdat Hij het heeft *gewild.* Hij heeft het zoo besloten. De belijdenis zegt: "Wanneer het Hem heeft goedgedacht."

II. De schepping en Gods Woord.

A. God heeft ons in Zijn Woord geopenbaard, dat Hij heeft geschapen

Van de schepping kunnen wij alleen kennis *ontvangen* door Openbaring. Anders zouden wij er niets van weten. Niemand is er bij geweest. De mensch is geschapen, toen alles klaar was. Wij moeten, vooral bij de bekendmaking van de schepping, van genade leven. Immers een van tweeën: of de openbaring Gods *geeft* ons het antwoord op de vraag naar den oorsprong van alle dingen, of de rede *zoekt* een antwoord. En als wij door de rede een antwoord moeten zoeken, dan komen wij hoogstens tot een *hypothese,* tot een veronderstelling, hoe het naar onze gedachte heeft kunnen plaats vinden en wij komen nooit tot zekerheid.

Dat is dan ook met de ongeloovige wetenschap het geval. Zij zoekt een antwoord op de belangrijke vraag, hoe alles, wat gezien wordt, kan zijn ontstaan. En omdat zij een antwoord zoekt, en het terrein van de empirie verlaat, daarom komt zij tot verschillende hypothesen, hoe het volgens de geleerden heeft kunnen geschied zijn. Wij staan dus voor de keuze: of leven van genade, van openbaring, of zelf een antwoord zoeken op de som, die door ons niet kan worden opgelost.

Of van God een antwoord krijgen, of zelf een antwoord verzinnen.

Wij willen het eerste. De schepping is immers *praehumaan,* voordat de mensch er was. De mensch is de kroon der schepping. Eerst toen alle dingen geschapen waren, heeft God den mensch geschapen. En Eva is geschapen, toen Adam sliep. Daarom heeft God ons alles *geopenbaard.* Dat heeft Hij eerst gedaan aan Adam en Eva, voor den zondeval.

Door den zondeval is datgene, wat God mondeling heeft geopenbaard, verloren gegaan of verdonkerd geworden, zoodat God ons heeft gegeven de openbaring van de schepping, die wij vinden in Genesis 1 en 2.

Daar wordt ons gezegd, hoe God de wereld heeft geschapen. Daar wordt ons gezegd, wat wij van onszelf niet kunnen weten. De Schepper van hemel en aarde verkondigt ons, dat Hij de wereld en alle schepselen op Zijn machtwoord in het aanzijn heeft geroepen, dat Hij heeft gesproken en het was, omdat Hij de dingen, die niet zijn, roept alsof zij waren. Wij kunnen zelf van het voortbestaan niet teruggaan tot het ontstaan. Bij de schepping is de grens, die wij niet kunnen en niet mogen overschrijden. Dan komt de mensch met allerlei dwaze veronderstellingen, omdat hij de duisternis liever heeft dan het licht en van genade niet wil leven.

Wij willen alleen van genade leven. Wij weten niets van onszelf, en luisteren aandachtig naar wat God ons in Zijn Woord heeft geopenbaard.

God geeft ons een zuivere mededeeling.

Velen willen vasthouden aan Genesis 1 en 2 en toch niet de letterlijke opvatting daarvan aanvaarden. Zij meenen, dat het om den *hoofdinhoud* is te doen. Wij zouden het in onze dagen anders zeggen en de schrijver heeft het toen zóó gezegd.

Of, zoo zegt een ander, de schrijver heeft een geheel ander *wereldbeeld* gehad, dan wij nu bezitten. Hij had een heel anderen kijk op de wereld, en zoo is het scheppingsverhaal ontstaan.

Maar dan zijn wij tevens de Godsopenbaring kwijt. Wie dien weg inslaat, becritiseert Gods Woord en rekent niet met de inspiratie van de Heilige Schrift. Wij moeten niet wijzer willen zijn dan God. Wij zijn dankbaar voor de eenvoudige, duidelijke taal van Gods Woord. Zeer aanbevelenswaard is het boek van *Dr G. Ch.* Aalders, De *Goddelijke Openbaring in de eerste drie hoofdstukken van Genesis.*

Prof. Aalders gaat op deze kwestie in den breede in. Hij schrijft: "Wij mogen derhalve als resultaat van ons uitvoerig onderzoek vaststellen, dat de gronden, waarop men aan het scheppingsbericht het karakter van historische mededeeling heeft meenen te moeten ontzeggen, geen steek houden. Het blijkt ten duidelijkste, dat er exegetisch geen enkele reden is, om in twijfel te trekken, dat dit bericht bedoelt een beschrijving te geven van gebeurtenissen, die werkelijk hebben plaats gehad, dat het dus metterdaad wil teekenen, hoe de schepping zich heeft toegedragen.

Als dit het resultaat is van nauwkeurige onbevangen exegese, dan staat daarmee ook voor ieder, die het gezag der Heilige Schrift erkent, haar als Gods Woord eert, vast, dat de schepping der wereld werkelijk aldus heeft plaats gehad, gelijk in Genesis 1 en 2 ons wordt verhaald. En welke bezwaren zich ook mogen voordoen, in verband met de uitkomsten, waartoe de natuurwetenschappen zijn gekomen, de oplossing van die moeilijkheden kan nimmer daarin worden gezocht, dat men het historisch karakter van het scheppingsbericht prijs geeft. Dan gaat men tegen de duidelijke bedoeling van den tekst in. En daardoor komt men in strijd met een van de allereerste eischen eener wetenschappelijke behandeling van het vraagstuk, dat zich hier voordoet," 162, 163. Het scheppingsverhaal biedt ons dus historie en volle werkelijkheid.

Door het geloof verstaan wij, dat de wereld door het Woord Gods is toebereid, alzoo dat de dingen, die men ziet, niet geworden zijn uit dingen, die gezien worden.

B. De schepping en de traditie.

1. De voorstelling bij de heidensche volken wijkt ver af van de Openbaring Gods. Ook bij de heidensche volkeren zijn voorstellingen, die sterk herinneren aan wat de Bijbel ons leert. De ongeloovige wetenschap zegt, dat Israël van de heidenen deze gedachten heeft overgenomen en uitgewerkt. Dit is onjuist.

Wat wij bij de heidenen vinden is principieel onderscheiden van Gods Woord.

Prof. Aalders wijst op *een viertal fundamenteele verschillen,* waardoor, afgedacht nog van de zeer talrijke en sterk in het oog loopende afwijkingen, ten aanzien van bijzonderheden, de voorstellingen der volkeren zich van het Bijbelsche verhaal onderscheiden.

Ten eerste is aan al die voorstellingen het veelgodendom gemeen. De gedachtenwereld, waaruit de denkbeelden omtrent de wording der wereld is opgekomen, is door en door van het veelgodendom doortrokken.

Ten tweede is de wording der wereld met de wording der goden op het nauwste verbonden, de kosmogonie is tegelijk theogonie, de wereldwording is tegelijk godenwording.

Ten derde ontbreekt bij al die voorstellingen de ware scheppingsidee. Er is een zekere stof voorhanden. Men neemt aan een oerstof.

Ten vierde dragen de voorstellingen der volkeren meer het karakter van ontwikkeling, dan van schepping. Het een wordt uit het ander. Wij zien dus, dat er een principieel onderscheid is tusschen de voorstelling, die de volkeren hebben en den inhoud van Gods Woord.

2. Wel zijn er trekken van overeenkomst. In de traditie der volkeren komen dingen voor, die ons doen denken aan wat de Bijbel ons leert. Er is geweest een chaotische toestand. Zij kennen het onderscheid tusschen *dag en nacht.* Er zijn geweest een *man* en een *vrouw* en de vrouw is uit den man.

Wat blijkt hieruit? Dat er bestaan heeft een gemeenschappelijke traditie. De scheppingstraditie werkt onder de volken na. Zij zijn allen uit Noach en de zijnen. Wat bij Noach bekend was, is door de volken meegenomen en die overblijfselen vinden wij verminkt in hun boeken weer. Dat moet ons niet verwonderen. Het zou ons moeten verbazen, als het niet zoo was. Gods Woord wordt er door bevestigd.

3. De Bijbel geeft ons het juiste inzicht en de traditie is vervalscht. Bij de traditie der heidenen zien wij, waartoe het ook bij ons zou gekomen zijn, als God Zijn Woord niet te

boek had doen stellen. Dan zouden wij ook tasten en niet vinden en geen antwoord weten op deze belangrijke vragen.

Wij zien hier de doorwerking der zonde. Door het verduisterd verstand is het oorspronkelijke vervalscht.

De mensch heeft zelf een verhaal verdicht en heeft daarbij toch nog onbewust gebruik gemaakt van de erfenis, die hij had meegekregen.

Israël heeft niet gebruik gemaakt van de heidensche voorstellingen.

In Gods Woord vinden wij de waarheid, de werkelijkheid. Wij hebben daar geschiedenis, die God ons heeft bekend gemaakt. Wij vinden daar feiten, die zoo hebben plaats gevonden. Maar bij de heidenen is vervalsching. Wij zien den Bijbel niet bij het schemerlicht van de heidensche voorstellingen, wij zien de verkeerde opvatting der volkeren in het volle zoeklicht van Gods Woord, dat schijnt te midden van een donkere plaats. Laat men daarom met het onderzoek van de traditie gerust voortgaan. Wij willen geen relativisme, maar aanvaarden de tegenstelling van *waar* en *valsch,* waarheid en leugen. Wij stellen de leugen niet naast, of boven de waarheid. Neen, wij willen de leugen veroordeelen bij het licht van Gods Woord. Zoo wordt God verheerlijkt.

C. De schepping en de natuurwetenschap.

1. Tusschen Gods Woord en de feiten kan geen conflict zijn. Men wijst in onze dagen op feiten, die door de natuurwetenschap worden geconstateerd, die dan in strijd moet komen met wat Gods Woord ons leert. En dan zegt men vooral tot de jonge menschen, dat *zij er zich* maar niets *van moeten aantrekken, wat de* Bijbel leert, omdat deze geen handboek is voor natuurwetenschap.

En dan willen wij eens met vollen nadruk zeggen, dat er *geen strijd kan zijn tusschen Gods Woord en de feiten, die gezien worden. Prof. Aalders* heeft in zijn boek: De *Goddelijke Openbaring in de eerste drie hoofdstukken van Genesis* daarop gewezen. De natuurwetenschappelijke feiten kunnen nooit strijden met de Schrift. Immers God, Die door Zijn Geest Zijn Woord ons heeft gegeven, heeft ook als Schepper en Onderhouder van de wereld, gezorgd voor de feiten, die alle voortvloeien uit Zijn raadsbesluit. Er kan geen strijd wezen tusschen die beide, omdat God de waarachtige is. Daarom houden wij ons geheel en al aan Genesis 1 en 2. Wij gaan daarvan uit. In de eerste plaats vragen wij wat de Schrift ons leert. In Genesis hebben wij een historische mededeeling en de feiten kunnen daarmee nooit strijden. Dat is ten eenenmale onmogelijk.

Dan ook waken wij voor *twee gevaren.* Wij mogen niet zeggen: In Genesis 1 en 2 hebben wij *alles,* wat ons is geopenbaard en nu kan het ons verder niets schelen, wat de resultaten van de natuurwetenschap *zijn.* En in de tweede plaats mogen wij ook niet zeggen: In Genesis hebben wij slechts *fundamenteele* waarheden en nu zullen wij maar de resultaten van de natuurwetenschap afwachten, opdat wij nader ingelicht worden, hoe het inderdaad is geweest. In beide gevallen doen wij verkeerd. Wij hebben ons in kinderlijk geloof te houden aan wat in Genesis staat en dan kunnen wij gerust hooren, welke feiten door de wetenschap zijn opgespoord.

2. Tusschen Gods Woord en de gevolgtrekkingen is vaak strijd. Gods Woord en de feiten kunnen niet met elkaar strijden. Heel anders staat het met de door de menschen gemaakte gevolgtrekkingen. Het feitenmateriaal wordt verzameld, en dan worden op grond van de feiten, *conclusies* gemaakt. En dan komen de *conflicten.* Immers dan begint men met de *waardeering* van de feiten. En de mannen, die onvoorwaardelijk buigen voor Gods Woord, moeten dan tot *andere conclusies* komen, dan zij, die met de Schrift geen rekening willen

houden. Hier gaan geloof en ongeloof uit elkaar. De feiten zijn voor beide gelijk. En de gevolgtrekkingen loopen mijlen ver uit elkaar.

Zoo komt de ongeloovige wetenschap tot de conclusie, dat er geen schepping, maar evolutie is geweest. Op grond van aardlagen bewijst men, dat de aarde millioenen jaren heeft bestaan. Hoe gemakkelijk men met hypothesen werkt, bewijst het feit, dat de een spreekt van 100 millioen jaren en een ander op grond van de radio-activiteit van 1600 millioen jaren. Nog al geen klein verschil! Cijfers, die bitter weinig waarde kunnen hebben en door Gods Woord ten eenenmale weersproken worden. Wie met de gevolgen van de zondvloed wil rekenen, ziet deze millioenen jaren weer in het niet verdwijnen, omdat fossielvorming alleen plaats vindt bij catastrofen, terwijl de feiten leeren, dat sommige aardplakkaten onderstboven liggen. De geologie rekent met den tijd en niet met den belangrijksten factor, de *kracht.* Daarom zijn de gevolgtrekkingen in strijd met Gods Woord en dus te veroordeelen.

3. De natuurwetenschap moet staan op den grondslag van Gods Woord. Wij moeten uitgaan van Gods Woord en zoo het licht doen vallen op de feiten. De Schrift wijst ons den weg. De feiten kunnen nooit strijden met Gods Woord, maar de gevolgtrekkingen, die gemaakt worden, zijn zoo fataal. De evolutietheorie kan zich nooit beroepen op de feiten en is in strijd met de feiten. Men kan alle dingen wel zoo draaien en omzetten, dat men tot een vooropgestelde conclusie moet komen, maar dat is niet wetenschappelijk. Daarom heeft de christelijke natuurwetenschap een geweldige taak. Zij moet zich ten volle gronden op de Schrift. Al kunnen dan niet alle feiten verklaard worden en alle raadsels worden opgelost, wij weten toch, dat er een oplossing zal komen, wanneer wij maar onvoorwaardelijk buigen voor wat de Schrift ons zegt. Wij hebben de zekerheid, dat wij de waarheid aan onze zijde hebben.

Laat ons de smaadheid van Christus dragen, een ergernis voor den Jood en een dwaasheid voor den Griek, maar hun die gelooven is Christus de kracht Gods en de wijsheid Gods.

D. De schepping en de evolutieleer.

De evolutieleer zegt, dat het lagere zich tot het hoogere heeft ontplooid en dat het hoogere zich uit het lagere heeft ontwikkeld. Zij wijzen op de sterke overeenstemming van verschillende wezens, op de embryologie, omdat zij in de wording van het individu zien de herhaling van de wording van de soort. Uit de feiten worden zoomaar verkeerde conclusies getrokken. Gods Woord leert ons zoo anders. Adam en Eva zijn volwassen geschapen, in den staat der rechtheid. Ook planten en dieren zijn volwassen geschapen. Feitelijk is het een kwestie van 't hart. De mensch wil veel liever zeggen: Zie eens, hoe ver ik al gevorderd ben, uit het lagere tot het hoogere, dan dat hij met schaamte zou belijden, hoe diep hij gevallen is. Gods Woord leert ons, dat er nooit is een overgang van de eene soort naar de andere soort. Zie ook 1 Cor. 15:39. Tot zesmalen toe is er een *aparte* scheppingsdaad van God geweest. De zesdaagsche schepping is de veroordeeling van de evolutie. Wij zoeken de oplossing niet in dwaasheid, die de moeilijkheden nog grooter maakt. Wij gaan uit van het Woord onzes Gods.

Nu heeft men op allerlei wijze gepoogd verzoening aan te brengen tusschen de ongeloovige wetenschap en de Schrift. En dan gaat men aan de letterlijke beteekenis van Gods Woord tornen, want die wetenschap heeft immers gelijk, hoe vaak zij zichzelf ook heeft moeten corrigeeren. Van de verschillende verzoeningspogingen noem ik hier de concordistische opvatting, die de scheppingsdagen ziet als tijdperken van langer duur. Velen meenen, dat die concordistische opvatting ook wel de Gereformeerde kan zijn. En dat is niet waar. *Prof. Bavinck* heeft met klem daartegen gewaarschuwd. De dagen van Genesis zijn geen perioden.

Ook *Prof. Aalders* bestrijdt in zijn boek (blz. 244) deze theorie. Hij wijst de tijdperken-theorie af op exegetische gronden.

Nu willen velen wel de scheppingsdagen zien als buitengewone dagen, die langer dan 24 uur hebben geduurd. Prof. Aalders schrijft, dat ze langer, maar ook wel korter dan onze dagen kunnen geweest zijn (blz. 253).

Hierin kunnen wij niet meegaan. Wij houden ons aan dagen zooals onze dagen. Op exegetische gronden kunnen wij niet anders concludeeren. Zelfs, als men uit de eerste drie dagen wil argumenteeren, heeft men nog geen bewijs. Wie zegt ons, dat de eerste drie dagen, toen de zon nog niet was, anders van duur zijn geweest? Wij concludeeren niet uit het onbekende, maar uit het *bekende.* Wij concludeeren uit *de laatste drie dagen tot de eerste drie.* En als wij dan zien, dat in Genesis 1:14 [Gen. 1:14] nauwkeurig onderscheid gemaakt wordt tusschen *gezette tijden* en *dagen* en *jaren,* wie geeft ons dan het recht, de scheppingsdagen anders te zien dan als gewone dagen? Wij houden ons aan de eenvoudige, letterlijke beteekenis van Gods Woord. Exegese is geen inlegkunde, maar uitlegkunde. Wij leggen niet, om de wetenschap in het gevlij te komen, er in, wat er niet in zit, maar wij halen er alleen uit, wat er in zit. Zoo gaan wij veilig!

III. De Vader heeft door den Zoon en den Heiligen Geest geschapen.

A. De Drieëenige God heeft geschapen.
De schepping is het werk van den Drieëenigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest. "Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt ten door den Geest Zijns monds al hun heir." *Psalm 33:6,* vergel. *Hebr. 1:2. Efeze 3:9.* Alle dingen zijn uit den Vader en door den Zoon en den Heiligen Geest. Daarin zien wij ook de eenheid en de verscheidenheid van Gods werk.

B. God heeft geen middenoorzaken gebruikt.
Prof. *Schilder* wijst in zijn boek: *Wat is de hemel?* op den geweldigen invloed van het Neo-Platonisme, met zijn emanatieleer. Volgens dit stelsel vloeit uit God het geschapene procesgewijze voort en aldoor laat God uit Zich nog schepselen uitvloeien.

De hoogste sferen zijn de hemelen en de laagste de duistere gebieden, die wel kwaad genoemd worden, maar toch niet anti-Goddelijk zijn. De hoogste en laagste sferen zijn verbonden. Verlossing door genade is niet noodig, als de mensch maar opstijgt uit het lagere tot het hoogere. Ook zijn, volgens dit stelsel, de onvergankelijke dingen door God geschapen en de vergankelijke dingen door middenoorzaken. Dit is tegen Gods Woord, dat leert, dat God alle dingen geschapen heeft door het Woord Zijner kracht.

C. Scheppen is een spreken Gods.
De beste definitie voor scheppen is: *Spreken en het is, gebieden en het staat, de dingen, die niet zijn, roepen, alsof zij waren. Deze* definitie is uit den Bijbel genomen. Men heeft vaak een definitie gebruikt, die ontleend is aan de apocriefe boeken, de Maccabeën, waar wij lezen, dat scheppen is: "iets maken uit niets" [2Mac 7:28]. Maar dat is een contradictio in terminis.

Spreken en het is! God zeide: Daar zij licht en daar was licht. Dan verstaan wij, dat elk schepsel een gedachte Gods vertolkt. Zie artikel II.

IV. God heeft hemel en aarde en alle dingen geschapen.

A. Bij de schepping gaat God van het mindere tot het meerdere.

Er is in de scheppingsdagen een heilige orde. God schept niets, of Hij heeft eerst de voorwaarde voor het bestaan en voortbestaan geschapen. De visschen schept Hij, nadat Hij eerst de zeeën heeft geformeerd. De mensch wordt geschapen, als al het andere is tot stand gebracht. Het licht, voorwaarde van alle leven, schept God op den eersten dag.

B. Er is overeenkomst tusschen de verschillende scheppingsdagen.
God schept op den eersten dag het *licht.* En op den vierden dag de *dragers* van het licht, de zon, de maan en de sterren.

Op den tweeden dag heeft God scheiding gemaakt tusschen de wateren *beneden* en de wateren *boven* aan het uitspansel, dus tusschen de wateren op aarde en de wolken des hemels. En op den vijfden dag schept God de *visschen* in het water beneden en de *vogelen* in de lucht.

Op den derden dag heeft God scheiding gemaakt tusschen de wateren en het droge. Hij heeft geschapen *kruiden, planten en boomen.* God heeft de aarde bewoonbaar gemaakt. En op den zesden dag schept God de bewoners, die op de aarde leven, *het vee, de kruipende dieren, het wild gedierte en den mensch.*

Op den zevenden dag heeft God *gerust* van Zijn werk. God is nooit ledig. Hij houdt nu op met scheppen. Hij neemt de schepping, tot Zijn eer, in gebruik. Hij heeft Zich verlustigd in het werk Zijner handen. Die zevende dag is door God geheiligd. De sabbat is een scheppings-ordinantie.

Wij hebben hier het werk des Vaders. Wanneer de *Vader* met Zijn werk gereed is, rust Hij. Die dag is de Oud-Testamentische sabbat, de *zevende dag.*

De *Zoon* verlost en als Hij Zijn werk af heeft, rust Hij. Hij staat op uit de dooden. Die dag is de Nieuw-Testamentische sabbat, de eerste *dag.*

De *Heilige Geest* bereidt de bruid van Christus voor de komst van haar Bruidegom. Straks is Zijn werk af en dan komt de *eeuwige sabbat.*

In artikel XVI wordt over de schepping van den mensch gesproken.

V. God heeft aan alle dingen een bestemming gegeven.

Elk schepsel belichaamt een gedachte Gods. Adam gaf de dieren namen, die uitdrukking zijn van het wezen. Er is in de schepping een rijke verscheidenheid en een groote veelvormigheid. De Schepper heeft elk schepsel gezet op zijn plaats, dus daar, waar het behoort te zijn. De belijdenis zegt, dat God *aan een iegelijk schepsel zijn wezen, gestalte, en gedaante en onderscheiden* ambten *gegeven heeft.*

God heeft elk schepsel een taak gegeven.

De mensch heeft een bijzondere roeping, een mandaat, dat hij vervullen moet. Zie Zondag III vr. 6. Hij is de kroon van de schepping. Alle dingen zijn hem onderworpen, en hij heeft de taak, uit de schepping te halen, wat er in zit en dat alles te gebruiken tot eer van den Schepper. Door de zonde heeft de mensch die roeping weggeworpen.

In Christus heeft God herschapen. Zie Zondag XII vr. 32. God handhaaft Zijn eer. De Heere God onderhoudt en regeert alle schepselen, *opdat zij den mensch dienen, ten einde dat de mensch zijnen God diene.* De Heere heeft alles gewrocht om Zijns Zelfs wil. Hem

komt alleen de eer toe. Want uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid.

ARTIKEL XII (2): VAN DE SCHEPPING ALLER DINGEN EN MET NAME DER ENGELEN.

Hij heeft ook de engelen goed geschapen, om Zijne zendboden te zijn, en Zijne uitverkorenen te dienen; van welke sommigen van die uitnemendheid, in dewelke God hen geschapen had, in het eeuwig verderf gevallen zijn, en de anderen, door de genade Gods, in hun eersten staat volhard hebben en staande gebleven zijn. De duivelen en booze geesten zijn alzoo verdorven, dat zij vijanden Gods en alles goeds zijn; naar hun vermogen als moordenaars loerende op de Kerk en ieder lidmaat van die, om alles te verderven en te verwoesten, door hunne bedriegerijen; en zijn daarom door hun eigen boosheid veroordeeld tot de eeuwige verdoemenis, dagelijks verwachtende hun schrikkelijke pijnigingen. Zoo verwerpen en verfoeien wij dan hierin de dwaling der Sadduceën, welke loochenen, dat er geesten en engelen zijn, en ook de dwaling der Manicheën, die zeggen, dat de duivelen hun oorsprong uit zichzelven hebben, zijnde door hunne eigen natuur kwaad, zonder dat zij verdorven zijn geworden (tweede gedeelte).

DE SCHEPPING DER ENGELEN.

I. De schepping van de engelen.

A. God heeft de engelen geschapen.
Over de schepping van de engelen wordt niet in den breede door Gods Woord gesproken. Toch weten wij uit de Schrift, dat de engelen door God zijn geschapen.

Wij lezen in *Psalm 104* over de schepping van de aarde en haar bewoners, en ook over de schepping van den hemel en zijn bewoners. "Hij maakt Zijne engelen geesten, Zijn dienaars als een vlammend vuur." [Psa 104:4]

In Col 1:16 staat: "Want door Hem zijn alle dingen geschapen, *die in de hemelen zijn* en die op de aarde zijn, die zienlijk zijn en die *onzienlijk* zijn, hetzij *tronen,* hetzij *heerschappijen,* hetzij *overheden,* hetzij *machten,* alle dingen zijn door Hem en tot Hem geschapen. En Hij is voor alle dingen en alle dingen bestaan tezamen door Hem".

Prof. Biesterveld schrijft in zijn verklaring van Colossenzen: "Duidelijk leert Gods Woord hier, dat alles in de schepping, ook de hoogste en heerlijkste engelen, de suprematie en glorie van den Christus heeft te erkennen. De hoogste plaats in de schepping is door een oneindigen afstand van zijn troon gescheiden. Alle geschapen wezens, ook die staan rondom Gods troon, in sterkte en macht meerder dan alle anderen, hebben hulde te bewijzen aan den Eerstgeborene aller creaturen, aan het Beeld Gods, Zijn Zoon Christus Jezus onzen Heere" (blz. 142).

De engelen zijn door God in grooten getale geschapen. Gods wagens zijn tienmaal tienduizend, de duizenden verdubbeld. Christus zegt, dat Hij Zijn Vader kan bidden en Hij zal Hem meer dan twaalf legioenen engelen bijzetten. Er wordt gesproken van de hemelsche heirscharen.

B. Wanneer God de engelen heeft geschapen.
Deze vraag is niet met zekerheid te beantwoorden. Wij kunnen alleen de grenzen vaststellen. Het kan op den eersten dag en ook later geweest zijn. Door velen wordt uit *Job 38:7* afgeleid, dat de engelen geschapen zijn in den beginne. Zeer waarschijnlijk heeft God, tegelijk met hun woonplaats, ook de bewoners, de engelen tot het aanzijn geroepen.

C. Hoe God de engelen heeft geschapen.

De engelen zijn geesten, die aan een plaats zijn gebonden, niet alomtegenwoordig zijn en hun woonplaats hebben in den hemel. God heeft de engelen anders geschapen dan den mensch. Uit éénen bloede heeft Hij het gansche menschelijk geslacht gemaakt. By de engelen is geen bloedverwantschap. De menschheid is als een *boom* met takken. De engelenwereld is als een *bosch,* waarin de afzonderlijke boomen zijn.

Zij zijn zóó geschapen, dat zij konden vallen. Vele engelen zijn gevallen onder hun hoofd satan. De duivel heeft zich ingedacht een levens- en wereldbeschouwing, waarin niet God, maar hij de eerste zou zijn.

De andere engelen zijn staande gebleven, omdat God hen verkoren heeft, niet tot de zaligheid, maar tot het *blijven* in de zaligheid, waarin God hen gesteld had.

De mensch is hooger geschapen dan de engelen. Dat was het groote raadsel, hoe het kon zijn, dat God den engel, den *knecht,* gesteld heeft in Zijn nabijheid en den *zoon,* den mensch op een afstand van Hem. Hij heeft den mensch een weinig minder gemaakt dan de engelen. Die verhouding is niet blijvend. De mensch zal door het verlossingswerk van Christus komen tot hooger plaats. Wanneer Christus komt op de wolken des hemels, zal de woonstede Gods zijn bij de menschen. Dan zullen de engelen wel dicht bij den troon staan, maar de menschen zullen als koningen heerschen. Ook zullen de engelen door de menschen geoordeeld worden. *1 Cor. 6:2 [*1Co 6:2*].*

De engelen hebben groote macht. Zij weten veel, maar niet alles. Hun kennis is beperkt en hun macht is beperkt. Zij zijn en blijven schepselen, die met diep ontzag voor God vervuld zijn, gedienstige geesten, die bereid zijn tot Zijn dienst.

II. De namen van de engelen.

A. De gewone namen.
De naam engel beteekent *bode, gezant, gezondene.* Daarmee wordt gezegd, dat zij een ambt hebben ontvangen, en uitgezonden worden tot den dienst des Heeren. Diezelfde naam wordt ook aan menschen gegeven. Christus zegt tot Johannes, dat hij moet schrijven aan den engel der gemeente. De engelen worden in de Schrift ook genoemd: zonen Gods, geesten, heilige wachters.

B. De namen, die aan bepaalde klassen van engelen worden gegeven.
De engelen zijn niet alle gelijk. Zij vormen niet een ongeordenden hoop, maar een heirleger, waarin door God een vaste ordening is gegeven. Onder de engelen zijn verschillende rangen.

1. De Cherubijnen. De cherubs komen voor in verschillende gedaante. In *Genesis 3:24* staat: "En Hij dreef den mensch uit; en stelde cherubim tegen het oosten van den hof van Eden, en een vlammig lemmet eens zwaards dat zich omkeerde, om te bewaren den weg van den boom des levens". De cherubs worden door God in den hof van Eden geplaatst, om te zorgen, dat de mensch niet terugkeere en ete van den boom des levens.

Ook vinden wij de cherubijnen afgebeeld op het verzoendeksel. Zij zijn begeerig in het verlossingswerk van Christus te zien, en bedekken het verzoendeksel met hun vleugelen. Dan wordt over de cherubs gesproken in *Ezechiël* en in de *Openbaring van Johannes.* In de cherubs openbaart zich de kracht Gods op bijzondere wijze. Zij zijn rondom den troon van God.

2. De Serafijnen. Over de Serafs wordt gesproken in *Jesaja 6,* als Jesaja door den Heere tot profeet geroepen wordt. Zij hebben zes vleugelen. Twee om hun aangezicht te bedekken,

twee om hun voeten te bedekken, en twee om te vliegen. Een van hen neemt een kool vuur van het altaar en gaat daarmee naar Jesaja, om de zonde der lippen uit te branden. Ook roepen de Serafijnen: "Heilig, heilig, heilig is de HEERE der heirscharen, de gansche aarde is van Zijn heerlijkheid vol." [Isa 6:2-7]

De Serafijnen waken voor de *heiligheid* Gods, branden de zonde uit, en zijn volwaardig tot Zijn dienst.

3. Tronen, Machten, Overheden, Heerschappijen en Krachten. Er zijn verschillende klassen van engelen, die iedereen bijzondere taak van God hebben ontvangen.

C. Engelen, die bij name genoemd worden.
1. Gabriël. De engel Gabriël wordt in het boek Daniël genoemd. Wij lezen in *Daniël 8:16:* "En ik hoorde tusschen Ulai eens menschen stem, die riep en zeide: Gabriël, geef dezen het gezicht te verstaan." Aan den engel Gabriël wordt opdracht gegeven, aan Daniël het gezicht te doen verstaan, dat hij heeft gezien. De geschiedenis van de volkeren, die Israël zullen overheerschen, wordt aan Daniël geopenbaard. Wij lezen in *Daniël 9:21 [*Dan 9:21*]:* "Als ik nog sprak in het gebed, zoo kwam de man Gabriël, dien ik in het begin van een gezicht had gezien, snellijk gevlogen, mij aanrakende ten tijde des avondoffers en hij onderrichtte mij en sprak met mij en zeide: Daniël, nu ben ik uitgegaan om u den zin te doen verstaan".

Daniël denkt na over de zeventig jaren, die in het boek van Jeremia genoemd worden. Hij gaat in het gebed. Dan wordt door den engel Gabriël aan Daniël bekend gemaakt, dat er nog zeventig jaarweken zullen zijn voor de komst van den Messias. Gabriël moet de openbaring Gods bekend maken.

Hij komt ook tot Zacharias in den tempel. Hij zegt: Ik ben Gabriël die voor God sta. Dat is zijn plaats. Hij staat voor God. Hij heeft een zeer hooge plaats. Hij zegt tot Zacharias, dat zijn zoon de voorlooper zal zijn van den Christus. In de zesde maand wordt Gabriël gezonden naar Maria. Hij openbaart, dat zij een Zoon zal baren en Zijn naam zal heeten Jezus. Hij heeft de geboorte van den Zaligmaker aangekondigd. Uit al deze plaatsen blijkt dat Gabriël in den naam des Heeren moet *spreken,*

2. Michaël. Over den engel Michaël lezen wij ook in *Daniël.* In *hoofdstuk 10:13* staat [Dan 10:13]: "Doch de vorst des koninkrijks van Perzië stond tegenover mij, een en twintig dagen, en ziet Michaël, een van de eerste vorsten kwam om mij te helpen, en ik werd aldaar gelaten met de koningen van Perzië." Daniël is drie weken in vasten en gebed geweest. In diezelfde weken is er een strijd der geesten gevoerd, een strijd tusschen de booze geesten en de heilige engelen. Dan komt ook de engel Michaël om te strijden. De vorst van Perzië zal niet meer door de booze geesten worden beïnvloed, die het kwade zoeken voor het volk des Heeren, maar nu door Christus en Zijn heilige engelen, opdat het volk straks worde vrijgelaten uit de ballingschap. Wij lezen in *vers 21 [*Dan 10:21*]:* "En er is niet een, die zich met Mij versterkt, tegen dezen, dan uw Vorst Michaël." Michaël wordt daar Vorst genoemd. Hij treedt op als *gehandeld* moet worden.

In *Daniël 12:1* lezen wij [Dan 12:1]: "En te dier tijd zal Michaël opstaan, de groote Vorst, die voor de kinderen uws volks staat, als het zulk een tijd der benauwdheid zal zijn." Daar wordt van Michaël gezegd, dat hij staat voor het volk des Heeren. Hij heeft in den strijd tegen den duivel een bijzondere taak, als het volk des Heeren verdrukt wordt.

Ook wordt over Michaël gesproken in *Judas, vers* 9 [Jud 1:9]. "Maar Michaël, de archangel, toen hij twistte met den duivel en handelde over het lichaam van Mozes, durfde geen oordeel der bestraffing tegen hem voortbrengen, maar zeide: de Heere bestraffe u". De duivel wilde het lichaam van Mozes hebben. Hij had daarmee satanische bedoelingen.

Michaël weerstond den duivel en stelde zich tegen den eerst gevallen engel. Toch gaat Michaël hier niet zelfstandig optreden, maar geeft het oordeel over aan den Heere, Die den duivel zal bestraffen.

Zoo ook lezen wij in *Openbaring 12:7 [*Rev 12:7*]:* "En er werd krijg in den hemel. Michaël en zijne engelen krijgden tegen den draak en de draak krijgde ook en zijn engelen." Weer vinden wij Michaël met zijne engelen tegenover den duivel en zijne booze geesten in den geestelijken strijd, die gestreden wordt. Michaël is de groote engel, die handelt, die strijdt.

III. De verhouding van den Zoon tot de engelen.

A. De engelen zijn door den Zoon geschapen.
"In den beginne was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God. Door Hetzelve zijn *alle dingen* gemaakt en zonder Hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is." En de apostel Paulus zegt in Col 1:16 *:* "Want door Hem (den Zoon) zijn alle dingen geschapen, die *in de hemelen* en die op de aarde zijn, die zienlijk en die *onzienlijk* zijn, hetzij *tronen,* hetzij *heerschappijen,* hetzij *overheden,* hetzij *machten;* alle dingen zijn door Hem en tot Hem geschapen, en Hij is voor alle dingen en alle dingen bestaan tezamen door Hem."

De engelen zijn door den Zoon geschapen en bestaan door Hem. Onder het Oude Testament verschijnt de Zoon als *de* Engel des HEEREN, Die zich het eerst aan Hagar openbaart. Christus is het Hoofd van de engelen. Hij strijdt tegen den duivel en in dien strijd zijn ook betrokken de engelen. De heilige oorlog wordt ook door de engelen gevoerd.

B. De engelen dienen den Zoon.
Gabriël is door God gezonden om de komst van den Zoon van God aan te kondigen. In Bethlehems velden is een menigte des hemelschen heirlegers, lovende en prijzende God. Wanneer Christus den satan bij de verzoeking heeft overwonnen, komen de engelen om den Zoon te dienen. In Gethsemané wordt Christus door een engel gesterkt.

Bij de opstanding en bij de hemelvaart zijn er engelen, die de jongeren troosten in naam van Christus. De engelen dienen Hem, want Hij is het Hoofd van de engelen. Hij kan den Vader bidden en Deze zal Hem meer dan twaalf legioenen engelen zenden.

C. De engelen zullen deelen in de overwinning van den Zoon.
Door den val in de engelenwereld zijn ook de engelen gewikkeld in den geestelijken strijd. Door de zonde zijn de verhoudingen anders geworden. De heilige oorlog wordt gevoerd tusschen den Zoon en satan.

Aan de eene zijde staat Christus. Hij is het Hoofd van de engelen, die staande zijn gebleven. Zij strijden met de kerk tegen den duivel. En zij mogen uitgaan van de overwinning, omdat Christus heeft overwonnen.

Aan de andere zijde staat de duivel. Hij is de overste van de booze geesten, die met hem van God zijn afgevallen, en nu overal verderf stichten. Die duivelen zijn zoo verdorven, dat zij vijanden van God en van alle goed zijn. Zij loeren als moordenaars op de kerk en op ieder geloovige, om alles te verderven en te verwoesten. Aan hun zijde staat de Godevijandige wereldmacht, en allen, die de zonde en den duivel dienen. Dat is een geweldige strijd. Maar de eindoverwinning is zeker. De duivel, de booze geesten zullen met de goddeloozen gaan in het eeuwig verderf en de uitverkorenen zullen met de heilige engelen God verheerlijken en eeuwig loven. De oorspronkelijke verhoudingen worden hersteld. Wij lezen in Col 1:20*,* dat God door Christus vrede gemaakt hebbende, door het bloed Zijns kruises, alle dingen verzoenen zou tot Zichzelven, hetzij de dingen, die op de aarde, hetzij de dingen, die in de hemelen zijn.

IV. De verhouding van de engelen tot de menschen.

A. God heeft den mensch hooger dan de engelen geschapen.

Prof. Schilder schrijft in *Wat is de hemel?:* "Dat de mensch de meerdere is, behoeft geen breed betoog. De mensch is Gods hoogste schepsel, vooral, wanneer men hem ziet in zijn uitgebreidheid: heel de menschheid." Dat bij het begin der wereld twee menschen tegenover een menigte des hemelschen heirlegers staan, bewijst niets tegen onze stelling; 't is in het aantal niet gelegen, al zijn er duizenden bijeen. Dat ééne menschenpaar draagt in zich heel de menschheid en haar ziet God in haar voltooiden bloei. Daarin is de menschheid meer dan het engelenleger. In dien tijd, die voor de "evolutie" der menschheid is gesteld, ontplooit deze zich in al haar heerlijkheid. En binnen den kring van het geschapene heeft zij rijker uitdrukkingsmogelijkheid, een breeder functioneerend leven dan de engel.

De engel heet *liturgische* geest, tot dienst uitgezonden ter wille van de menschen, die de zaligheid zullen beërven. Op zichzelf, zou dit voor ons doel nog niets zeggen, indien niet door den brief aan de Hebreën, in het tweede hoofdstuk, de meerderheid van den mensch boven den engel duidelijk geleerd werd. Wij bedoelen hier een plaats, die schijnbaar het tegendeel bewijst: 2:7 [Heb 2:7]. Daar wordt gezegd, dat God den mensch "een weinig minder dan de engelen gemaakt heeft". Evenwel, deze vergelijking wijst niet naar den oorspronkelijken toestand in den staat der rechtheid, maar op hetgeen daarna gevolgd is; de uitspraak is gedaan uit het standpunt der gevallen wereld. Psalm 8, waaruit Hebreën citeert [Psa 8:5], is uit het standpunt van de gevallen wereld geschreven. Dat blijkt uit het spreken van een "vijand", een "wraakgierige". Dan wijst Prof. Schilder er op, dat dit woord *minder maken* eigenlijk beteekent *vernederen.* De mensch is vernederd onder de engelen. En dan kan de Grieksche term, die vertaald is door *een weinig* ook beteekenen *voor korten tijd.* God heeft dus den mensch hooger geschapen, dan de engelen. De mensch is de zoon en de engelen zijn knechten, die uitgezonden worden om dergenen wil, die de zaligheid beërven.

B. Door de zonde is de mensch beneden de engelen gekomen.

De oorspronkelijke verhoudingen zijn door de zonde geheel veranderd. Zoo is de mensch vernederd en onder de engelen gesteld. De *knechten* zijn bij den Vader thuis en de verloren *zoon* zwerft heen ver van het vaderhuis. De zoon is gevallen en deze knechten zijn staande gebleven. Prof. Schilder schrijft: "Dat de trouwgebleven knechten krachtiger zijn dan de ontrouwe zonen en nu bij God wonen, in tegenstelling met de menschen, dat wettigt in geen enkel opzicht eenige filosofisch-theologische uitspraak over een absolute rangorde in de oorspronkelijke, of ook in de straks herstelde wereld."

C. In Christus wordt de oorspronkelijke verhouding hersteld.

Dat is reeds geschied bij de hemelvaart. "Christus is gezeten aan de rechterhand der Majesteit in de hoogste hemelen en zooveel treffelijker geworden dan de engelen, als Hij uitnemender naam heeft geërfd boven hen" Heb 1:3-4.

De engelen zullen als knechten hun zeer hooge plaats behouden. De kinderen Gods zullen als *zonen* zitten op de tronen. Wel staat in den Bijbel, dat wij den engelen *gelijk* zullen worden, maar dat ziet op de verhoudingen, die er nu zijn en straks niet. De engelen huwen niet en in zoover zullen wij den engelen gelijk worden, omdat er in den hemel geen huwelijk meer zal zijn. Het gaat hier echter om de *juridische* verhouding. De nieuwe menschheid ontvangt een plaats boven de engelen.

V. De dienst der engelen

A. Hun buitengewone dienst.

1. In het Oude Testament. Zoodra de mensch gevallen is, treden de cherubijnen op, om in naam des Heeren den mensch te verdrijven, en den weg tot den boom des levens te bewaken. Meermalen worden door God engelen uitgezonden om Zijn openbaring bekend te maken. Zoo komt de Engel des HEEREN met twee engelen bij Abraham, om bekend te maken, dat Sodom en Gomorra verwoest zullen worden. Wanneer Jacob vluchten moet voor Ezau, verschijnt de HEERE hem in den droom en ziet hij de hemelen geopend en de engelen Gods afdalen en opklimmende. Bij zijn terugkeer uit Padan-Aram ziet hij twee heirlegers van engelen te Mahanaïm.

De engelen hebben dienst gedaan, toen God de wet op Sinaï heeft gegeven. Stefanus zegt in *Handelingen* 7:*53 [*Act 7:53*]:* "Gij, die de wet ontvangen hebt, door de bestellingen der engelen en hebt ze niet gehouden."

In *Galaten 3:19* lezen wij [Gal 3:19]: "Waartoe is dan de wet? Zij is om der overtredingen wil daarbij gesteld, totdat het zaad zou gekomen zijn, die het beloofd was; en zij is door de engelen besteld in de hand des Middelaars."

De engelen hebben de wetten in de hand van Mozes gegeven. Ook nemen zij deel aan den strijd. Michaël strijdt, om het Perzische hof te beïnvloeden. Een engel des Heeren verslaat het groote leger der Assyriërs. De engelen hadden tijdens het Oude Testament de taak, om Gods wil bekend te maken, de zonde te straffen, den vijand te verdelgen en Gods volk te beschermen.

2. In het Nieuwe Testament. De engel Gabriël gaat naar Zacharias en Maria, om de geboorte van Johannes en van den Heere Jezus bekend te maken. De engelen komen in Bethlehems velden. Dan treden zij op in Gethsemané, bij de opstanding en bij de hemelvaart. Petrus wordt door een engel uit de gevangenis verlost. Herodes wordt door een engel gedood. Tijdens den storm verschijnt een engel des Heeren aan Paulus. Ook in het Nieuwe Testament zien wij, dat de engelen tot buitengewone diensten door God zijn geroepen.

3. Bij de wederkomst van Christus. Christus komt met Zijne heilige engelen. "Want de Zoon des menschen zal komen in de heerlijkheid Zijns Vaders, met Zijne engelen". *Matth. 16:27 [*Mat 16:27*].* Zie *2 Thess. 1:*7 [2Th 1:7]. De engelen krijgen opdracht de uitverkorenen te vergaderen. "En Hij zal Zijne engelen uitzenden, met een bazuin van groot geluid, en zij zullen Zijne uitverkorenen bijeenvergaderen uit de vier winden, van het eene uiterste der hemelen tot het andere uiterste derzelve". *Matth. 24:31 [*Mat 24:31*].*

Ook zullen de engelen de goddeloozen werpen in den vurigen oven. "De Zoon des menschen zal Zijne engelen uitzenden, en zij zullen uit Zijn koninkrijk vergaderen al de ergernissen en degenen, die de ongerechtigheid doen, en zullen hen in den vurigen oven werpen; daar zal weening zijn en knersing der tanden." *Matth. 13:41 en 49 [*Mat 13:41*,* Mat 13:49*].* De engelen zullen Christus bij Zijn komst vergezellen. Zij zullen den eindstrijd tegen de booze geesten aanbinden. De uitverkorenen zullen zij vergaderen en tot Christus brengen, en de goddeloozen werpen in het eeuwig verderf.

B. Hun gewone dienst.

1. Zij dienen God. In het Onze Vader wordt tweemaal door Christus gesproken over de engelen. Hij spreekt over de engelen en over den duivel. Over de engelen in de bede: Uw wil geschiede, gelijk in den hemel, alzoo ook op de aarde. Over den duivel in de bede: En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den booze.

De engelen worden ons ten voorbeeld gesteld, om den wil des Heeren te doen. Zij doen, wat God beveelt, gewillig en getrouw. Zij loven God en prijzen Zijn naam. Zij worden door

Christus ons dagelijks tot een voorbeeld gegeven, opdat wij ook onze roeping zoo gewillig en met vreugde mogen verrichten en zonder tegenspreken, als de engelen in den hemel doen.

2. Zij helpen de geloovigen. Wanneer een zondaar tot God bekeerd wordt, is er vreugde in den hemel. De engelen waken over de geloovigen. De engel des Heeren legert zich rondom degenen, die Hem vreezen. De *kleinen* worden door engelen bewaard. Niet alsof alle kinderen aparte beschermengelen zouden hebben. Maar wel spreekt Christus over de engelen van deze kleinen. "Ziet toe, dat gij niet een van deze kleinen veracht. Want Ik zeg ulieden, dat *hunne* engelen in de hemelen altijd zien het aangezicht Mijns Vaders, Die in de hemelen is." [Mat 18:10]

Dan stellen de engelen ook belang in het verlossingswerk van onzen Heere Jezus Christus. Zij zijn begeerig in die dingen in te zien, *1 Petrus 1:12 [*1Pe 1:12*].* De engelen hebben een taak in de kerk des Heeren. Wij lezen in *Efeze 3:10 [*Eph 3:10*]:* "Opdat nu, door de gemeente, bekend gemaakt worde aan de overheden en machten in den hemel, de veelvuldige wijsheid Gods". De gemeente moet de engelen onderwijzen. Let hierbij op *vers 9 [*Eph 3:9*],* waarin gesproken wordt over "God, Die alle dingen *geschapen* heeft door Christus Jezus." De engelen zijn ook schepselen. Zij weten veel, maar niet alles.

Wij moeten leeren van de onbewuste schepping. Deze is voor ons als een schoon boek, waarin alle schepselen als letteren zijn, die ons de onzienlijke dingen Gods geven te aanschouwen. De hemelen vertellen Gods eer en het uitspansel verkondigt Zijner handen werk. God geeft aan de onbewuste schepping eene roeping, om ons te onderwijzen. En zoo hebben wij een taak, de engelen te onderwijzen. Zij zijn begeerig in die dingen in te zien. Zij bukken zich neer over het verzoendeksel. En dan zien de engelen in de kerk de wondere wegen des Heeren. Hoe God Zijn volk leidt. Hoe Hij zondaren trekt. Hoe Hij door Zijn Woord en Geest het geloof versterkt. De engelen zien, wanneer zij uitgezonden worden, om te helpen, gebedsverhooringen van de kinderen Gods. Zij zien geloovigen, op de knieën, smeeken en ook danken. En zoo leeren zij al meer de *veelkleurige* wijsheid Gods.

De engelen brengen de geloovigen bij hun dood in den hemel. Lazarus wordt van de engelen gedragen in Abrahams schoot. Gods Woord leert ons deze dingen tot onzen troost.

3. Zij strijden tegen den duivel. Zij strijden mee den strijd van Christus tegen satan. Elisa vraagt, of de oogen van zijn jongen mogen geopend worden en dan ziet deze, dat zij omringd zijn door heilige engelen. Wij worden bewaard in de kracht Gods, tot de zaligheid, die bereid is, om geopenbaard te worden in den laatsten tijd.

VI. De zonde van de gevallen engelen.

A. Het feit van die zonde.

De *Sadduceën* loochenden het bestaan van engelen en dus ook van de duivelen. Zij meenden, dat men alleen maar kan spreken van het booze en het goede, maar niet van booze en goede engelen. Christus heeft tegen hen gestreden. Waar zij de opstanding ook loochenden en alleen de vijf boeken van Mozes wilden erkennen, heeft Christus gewezen op het feit, dat God Zich noemt de God van Abraham, Izak en Jakob. En God is niet een God der dooden, maar der levenden, zoodat Abraham en Izak en Jakob moeten leven. Een bewijsplaats juist uit de boeken van Mozes, de Pentateuch.

De *Manicheën* leerden, dat er altijd goede en booze geesten zijn geweest. Dat er is een eeuwige strijd van de duisternis tegen het licht. De duivelen zijn dus niet gevallen, maar altijd boos geweest. Volgens dit standpunt wordt God de Bewerker van het kwade.

Gods Woord leert ons, dat de eerste zonde gezocht moet worden in de engelenwereld. Wij lezen in Joh 8:44 *:* "Gij zijt uit den vader den duivel, en wilt de begeerten uws vaders doen; die was een menschenmoorder van den beginne en is in de waarheid niet staande gebleven. Want geen waarheid is in hem. Wanneer hij de leugen spreekt, zoo spreekt hij uit zijn eigen, want hij is een leugenaar van den beginne en de vader der leugen."

In *Judas, vers 6* staat [Jud 1:6]: "En de engelen, die hun beginsel niet bewaard hebben, maar hun eigen woonstede verlaten hebben, heeft Hij tot het oordeel des grooten dags met eeuwige banden onder de duisternis bewaard."

Van den duivel wordt gezegd, dat hij in de waarheid niet staande gebleven is. De engelen hebben hun beginsel niet bewaard, en hun eigen woonstede verlaten.

B. Het karakter van die zonde.
De duivel is in de waarheid niet staande gebleven. Waarheid en leugen staan tegenover elkaar. God heeft Zijn schepselen geplaatst in de waarheid. Daar was hun staat. Zoo stonden zij in de rechte verhouding tot God en tot elkander. De duivel was met die plaats niet tevreden. Hij heeft zich ingedacht een levens- en wereldbeschouwing, waarin niet God de eerste zou zijn, maar hij. Hij wilde staan niet onder God, maar naast en zelfs *boven* God. Hij wilde niet blijven daar, waar God hem had gesteld. Hij is *in de waarheid niet staande gebleven.*

De duivel heeft zich een wereld ingedacht, waarin hij de eerste zou zijn. En dat is de leugen.

C. De gevolgen van die zonde.
De gevolgen van die zonde van de engelen zijn zoo ontzettend. God heeft hen van Zich gestooten en heeft hun een andere woonplaats gegeven, de plaats des verderfs. Vanuit die burcht binden zij den strijd aan tegen Christus en Zijn kerk. Straks zal de duivel zijn macht nog eens openbaren door den antichrist. En wanneer Christus komt op de wolken des hemels, zal de duivel, met de booze engelen, geworpen worden in den poel des vuurs, die eeuwig brandt. Voor den duivel en zijn engelen is geen redding mogelijk.

Leugen en *dood* gaan samen. De duivel is de vader der leugenen en de menschenmoorder van den beginne.

Waarheid en *leven* gaan ook samen. Want Christus is de Waarheid en het Leven. Daar zien wij, dat belijdenis en leven geen tegenstellingen vormen, maar een eenheid. De wereld leeft uit den leugen en beleeft, wat zij belijdt. Wij moeten ook beleven, wat wij belijden en leven uit de waarheid, want de waarheid zal ons vrij maken. God zal zijn recht handhaven, de zonde straffen. De duivelen zijn veroordeeld tot eeuwige verdoemenis, en verwachten dagelijks hun schrikkelijke pijnigingen.

ARTIKEL XIII: VAN DE VOORZIENIGHEID GODS EN REGEERING ALLER DINGEN.

Wij gelooven, dat die goede God, nadat Hij alle dingen geschapen had, deze niet heeft laten varen, noch aan het geval of de fortuin overgegeven, maar ze naar Zijn heiligen wil alzoo stiert en regeert, dat in deze wereld niets geschiedt, zonder Zijne ordinantie; hoewel nochtans God noch auteur is, noch schuld heeft van de zonde, die er geschiedt. Want Zijne macht en goedheid is groot en onbegrijpelijk, dat Hij zeer wel en rechtvaardiglijk Zijn werk beschikt en doet, ook wanneer de duivelen en goddeloozen onrechtvaardiglijk handelen. En aangaande hetgeen Hij doet boven het begrip des menschelijken verstands, datzelve willen wij niet curieuselijk onderzoeken, meer dan ons begrip verdragen kan; want wij aanbidden, met alle ootmoedigheid en eerbied, de rechtvaardige oordeelen Gods, die ons verborgen zijn; ons tevreden houdende, dat wij leer jongeren van Christus zijn, om alleen te leeren, dat Hij ons onderwijst in Zijn Woord, zonder deze palen te overtreden. Deze leering geeft ons een onuitsprekelijken troost, als wij door haar geleerd worden, dat ons niets bij geval overkomen kan, maar door de beschikking onzes goedertieren hemelschen Vaders, Die voor ons waakt met een vaderlijke zorg, houdende alle schepselen onder Zijne heerschappij, alzoo dat *niet één haar van ons hoofd (want die zijn alle geteld), ook niet één muschken op de aarde vallen kan zonder den wil onzes Vaders.* Waarop wij ons verlaten, wetende, dat Hij de duivelen in toom houdt en alle onze vijanden, die ons, zonder Zijne toelating en wil niet schaden kunnen. En hierin verwerpen wij de verdoemelijke dwaling der Epicureën, dewelke zeggen, dat Zich God nergens meer bemoeit en alle dingen bij geval laat geschieden.

DE VOORZIENIGHEID GODS.

I. Wat de belijdenis zegt.

A. De Nederlandsche Geloofsbelijdenis.
In dit artikel wordt zeer uitvoerig gesproken over Gods voorzienig bestel. Onderscheiden dingen worden genoemd.

God laat de schepping niet aan zichzelf over, noch aan het noodlot en toeval, maar Hij bestuurt alle dingen, zoodat er niets geschiedt, zonder Zijn ordinantie.

1. God is niet de Auteur van de zonde, want Hij bestuurt het kwade, en werkt Zelf zeer wel en rechtvaardig.

2. Er zijn dingen, die wij niet kunnen doorgronden. Maar dan aanbidden wij de rechtvaardige oordeelen Gods, als leerjongeren van Jezus Christus, die de palen niet willen overtreden.

3. De leer van de voorzienigheid is ons tot rijken troost, omdat wij weten, dat ons niets bij geval kan overkomen.

4. Wij vertrouwen daarom op God, en weten, dat Hij voor ons zorgt, ook tegen de vijanden, die ons verderf beoogen.

5. Wij stellen ons tegen de dwalingen, die zeggen, dat God zich nergens mee bemoeit en dat alle dingen toevallig zijn.

Het treft ons terstond, dat onze belijdenis de voorzienigheid Gods niet als een dor begrip leert, maar zet midden in de praktijk van het leven, en dat zij ook de voorzienigheid Gods niet losmaakt van het werk van Christus. Dat is het kenmerkend Gereformeerde standpunt. Het

bestel des Heeren over alle dingen wordt in rechtstreeksch *verband* gebracht *met het werk van den Heere Jezus Christus.* Zelfs de zonde. Immers door de verschrikkelijke openbaring van de zonde, toen de Zoon van God door zondaren aan het kruis is gehecht, heeft God Zijn raad tot verlossing van zondaren vervuld. "Dezen, door den bepaalden raad en voorkennis Gods overgegeven zijnde, hebt gij genomen en door de handen der onrechtvaardigen aan het kruis gehecht en gedood." Gods voorzienig bestel gaat over alle dingen, ook over de zonde.

B. De Heidelbergsche Catechismus.
Reeds in *Zondag 1* wordt over de voorzienigheid Gods gesproken en wel in verband met de verlossing door Christus. Wie het eigendom van Christus is, wordt alzoo door Hem bewaard, dat zonder den wil des hemelschen Vaders geen haar van zijn hoofd kan vallen, ja ook dat alle ding tot zijne zaligheid moet dienen. De voorzienigheid wordt ook hier verbonden met het verlossingswerk van onzen Heere Jezus Christus.

In *Zondag IX* wordt terloops en in *Zondag X* zeer uitvoerig over de voorzienigheid gehandeld. En ook deze belijdenis komt op uit het zaligmakend geloof. Hij, Die regeert, is de eeuwige Vader van onzen Heere Jezus Christus, Die, om Christus' wil, ook mijn God en mijn Vader is.

II. Wat de Schrift zegt.

A. De naam voorzienigheid komt in de Schrift niet voor.
Gods Woord kent het woord voorzienigheid niet. Wel heeft men een beroep willen doen op *Genesis 22:8,* waar Abraham tot Izak zegt: "God zal Zichzelf een lam ten brandoffer voorzien, mijn zoon", maar hier wordt niet van de voorzienigheid Gods gesproken, omdat voorzien daar de beteekenis heeft van *kiezen, bepalen.* "De Schrift vat de werkzaamheid Gods niet samen in een abstract begrip en houdt er geen theologische verhandeling over. Maar zij schildert haar op de rijkste en levendigste wijze en laat haar ons zien in de historie. De Schrift in haar geheel is het boek der voorzienigheid Gods en zoo die voorzienigheid teekenend, spreekt zij van een scheppen, levendmaken, vernieuwen, zien, schouwen, bewaren, leiden, regeeren, werken, dragen, zorgen." *Dr H. Bavinck,* Dogm. II. 640.

B. Wat de Schrift van de voorzienigheid Gods zegt.
1. Een rust Gods. De voorzienigheid is ten nauwste verbonden met de schepping en volgt terstond op de schepping. God heeft de dingen doen ontstaan en laat ze voortbestaan. Als God even Zijn hand terugtrok, zouden alle dingen in het niet verdwijnen. God heeft op den zevenden dag gerust. Hij heeft toen opgehouden met scheppen. Maar dat is niet een rusten in den zin van niets doen. God is ten allen tijde vol activiteit. Daarom ligt in dat rusten ook opgesloten, dat God Zich in Zijn werk, dat af is, verlustigt, en dat Hij de schepping tot Zijn eer in gebruik heeft genomen. Maar tevens zegt ons het rusten Gods, dat Hij de schepping nu doet voortbestaan, niet aan zichzelve overlaat, maar haar onderhoudt en regeert, zoodat, wat er in is, tot ontwikkeling komt en er uitgehaald zal worden, om God te verheerlijken. In het woord rusten ligt dus de voorzienigheidsgedachte. Rusten is geen ledigheid, maar activiteit tot eer van God.

2. Andere namen door Gods Woord gebruikt. Gods Woord spreekt ook over de voorzienigheid met den naam *scheppen.* God schept de duisternis en het kwade. Dit mogen wij niet misverstaan. De voorzienigheid is *niet een voortgezette schepping.* Maar wel is waar, dat dezelfde kracht, die noodig was voor de schepping, ook noodig is voor de voorzienigheid. "Die almachtige en alomtegenwoordige kracht Gods, waardoor Hij alles doet voortbestaan."

Dan spreekt Gods Woord van *levendmaken,* van het *vernieuwen* van het gelaat des aardrijks. God *ziet, leidt, regeert, zorgt.* Gods Woord spreekt van de voorzienigheid bijna op elke bladzijde. De Bijbel laat ons zien, dat God de schepping nooit loslaat, dat Hij menschen, dieren, visschen en vogelen en al het geschapene van dag tot dag onderhoudt en regeert. Dat Hij alle dingen doet medewerken ten goede dengenen, die naar Zijn voornemen geroepen zijn. Dat Hij de volkeren ook in hun dwaasheid overgeeft, maar zoo, dat ook de zonde in Zijn bestel van beteekenis is, zoodat Hij nooit verrast wordt door de zonde of de gevolgen der zonde. Gods Woord leert ons, dat in den hemel en op de aarde en ook in ons leven niets bij geval kan gebeuren. Zie ook Zijn zorg en leiding in het leven van Abraham, Jacob, David, het volk Israël, enz.

III. De verhouding van God tot de schepping.

A. Wat het Deïsme leert.

1. De eenzijdige vooropstelling van de transcendentie Gods. Het gaat bij de voorzienigheid om de juiste *verhouding,* waarin God staat tot de schepping. Bij het Deïsme vinden wij de eenzijdige vooropstelling van de transcendentie Gods. God heeft, als een uurwerkmaker, de klok gemaakt. Alle raderen hebben een eigen plaats en taak. De klok wordt opgewonden en loopt dan vanzelf. Alleen als er iets stuk is, moet het uurwerk gerepareerd worden. Zoo heeft God de wereld gemaakt, vaste wetten gegeven en dan bemoeit God zich verder niet meer met de wereld. Alleen als er iets aan hapert, moet God tusschenbeide treden. De wereld en de mensch zijn op hun best, als zij zichzelf kunnen redden. En de godsdienst is goed voor zwakken, zieken, armen, ellendigen, die geholpen moeten worden. Zooals een reeder een schipper een goeden reis wenscht, maar er verder ook niet veel aan doen kan, en afwachten moet, zoo heeft God het schip bemand, gezorgd voor de netten en het proviand, en dan moeten de menschen zelf maar zorgen, dat zij met de vangst komen in de goede haven.

Ook de dialectische theologie, die ook wel souvereiniteits- en grens-theologie wordt genoemd, komt in de Deïstische lijn. Zij wil ook een scherpe grens tusschen God en schepsel. Alle grensoverschrijding is geraffineerd. Tusschen God en mensch ligt de doodslijn. Er is geen blijvende relatie, alleen een verhouding van gericht. God kan ons raken, zooals een bom inslaat in den bodem, zooals een naaimachine telkens inslaat en gaten maakt, maar geen lijnen trekt. Dan gebeurt er wat!

2. Het Deïsme komt tot toeval of willekeur. De gevolgen van dit standpunt zijn ontzettend. De teedere verhouding ontbreekt. God bemoeit zich niet met de schepping en dus zijn wij aan het toeval overgegeven. Practisch leidt het Deïsme tot *atheïsme.*

Ook bij de dialectische theologie moet men komen tot *willekeur* bij God. Gods vrijmacht wordt willekeur. Wij zeggen, dat God geen rekenschap geeft van Zijn daden, maar tevens, dat Hij nooit iets doet, dat in strijd is met Zijn wezen.

Volgens de dialectici moet er iets gebeuren. Daarom zijn wij altijd in spanning. Er is alleen maar gericht en crisis. God kan alles. Hij kan den rechtvaardige verdoemen en den goddelooze behouden. Er is dan geen voorzienigheid Gods, Die ons in Christus alzoo bewaart, dat alle dingen medewerken ten goede.

3. Zoo wordt de voorzienigheid Gods ontkend. Op het Deïstische standpunt is geen plaats voor Gods voorzienig bestel. God is zoo hoog boven de schepping, dat Hij zich niet met al die nietigheden bemoeit. Het Deïsme rekent in het leven alleen met de tweede oorzaken. God wordt losgemaakt van de schepping en door dien afstand komt er verwijdering, een breuk, die alleen bij sommige gelegenheden geheeld wordt.

"God is in den hemel en wij zijn op de aarde" is de geliefkoosde tekst en zij vergeten dat er ook staat, dat de aarde is *de voetbank Zijner voeten.* De voorzienigheid is de alomtegenwoordige kracht Gods. Wij belijden, dat God zoo hoog is, dat Hij niets aan zichzelf overlaat en alle dingen leidt en regeert.

B. Wat het Pantheïsme leert.

1. Het Pantheïsme stelt de immanentie Gods eenzijdig voorop. Het Pantheïsme vereenzelvigt God en de wereld. Pantheïsme en evolutieleer zijn onlosmakelijk verbonden. God en wereld zijn één in wezen en één in openbaring. God is de groote oceaan en de schepselen zijn de golven en droppelen in dien oceaan.

Zelfs kan bij God van *"worden"* gesproken worden. Het pantheïsme heeft zeer veel invloed, omdat het den mensch wil ontslaan van zijn verantwoordelijkheid, dewijl de dingen moeten zijn, zooals ze geschieden. Vooral de valsche mystiek gaat in die richting. Men noemt dan nog de besluiten Gods, maar deze zijn niet anders geworden dan een noodlot in pantheïstischen zin.

2. Het Pantheïsme leert het noodlot. De gevolgen van dit standpunt zijn vreeselijk. Wanneer God en wereld worden vereenzelvigd, is er geen verantwoordelijkheid meer. Wij worden dan overgegeven aan het heidensch noodlot. Een misdadiger is product van zijn familie en omgeving. Men kan een boom niet kwalijk nemen, dat hij scheef is gegroeid, en hoe zou men dan een mensch kunnen kwalijk nemen, wanneer hij niet zoo recht is gegroeid als anderen, die onder gunstiger omstandigheden hebben geleefd. De mensch is niet zondig en schuldig, maar zwak en ziek en moet geholpen worden.

Wij zijn aan een onontkoombaar noodlot overgegeven en het beste is, dat wij de dingen aanvaarden, zoo zij zijn. Hoogstens kunnen wij de menschen wat helpen, beter leiden, zooals een stok gezet wordt bij een plant, die scheef groeit, en dan zal het misschien in de gewenschte richting gaan.

3. Zoo wordt Gods voorzienigheid ontkend. Het pantheïsme kent geen voorzienig bestel des Heeren. Alle dingen vinden plaats volgens een zekere natuurnoodwendigheid, zoodat er geen wrikken of bewegen aan is. Men kan raden, hoe het gaan moet, maar er is geen vertrouwen op God, Die alle dingen bestuurt. "Zij schenkt den mensch het zelfvertrouwen, dat hij in de stijgende lijn der evolutie de bergtoppen bereiken zal, maar zij fluistert ook in zijn hart: Er is geen God. Want als deze schepping en deze gansche wereld zich ontvouwt, door eigen kracht, naar onverbreekbare ordeningen, kan zij een almachtig Regeerder, Die haar zou onderhouden en bestieren, geheel en al missen." *Dr K. Dijk, De voorzienigheid,* blz. 89.

IV. De onderhouding.

A. God heeft de schepping afhankelijk geschapen.

Alle schepselen zijn afhankelijk. De band, die de wereld aan God bindt, kan niet losgemaakt worden, want dat zou beteekenen de vernietiging van de schepselen. Niemand en niets kan bestaan, zonder God of los van God. De schepping is in haar geheel en in haar afzonderlijke deelen levend, omdat God is de levende. "Gij maakt die alle levend". *Nehemia 9:6.*

Hoe dwaas, te meenen, dat wij zonder God zouden kunnen leven. Hoe afhankelijker wij zijn, des te gelukkiger zijn wij. Wanneer wij zwak zijn, dan zijn wij machtig, want Gods kracht wordt in zwakheid volbracht.

B. God doet de dingen voortbestaan.
De voorzienigheid Gods is die actie Gods, die almachtige daad Gods, waardoor Hij de schepping brengt van het punt van vertrek naar het punt van aankomst. Dat wil niet zeggen, dat de schepselen in zichzelf hebben een depot van kracht, die latent blijft, tot ze gebruikt wordt. Zeker er zijn veel latente krachten in de schepping. Evenals bij een vuurwerk verborgen krachten zijn, die straks tot openbaring komen, als het vuurwerk wordt aangestoken, zoo ook heeft God in de schepping zeer veel gelegd, dat in later eeuwen pas ontdekt is en gebruikt. Toch mogen wij niet zeggen, dat die latente krachten een *onafhankelijk* bestaan hebben. Elk moment worden zij door God onderhouden. God laat de dingen niet voortbestaan, maar *doet* ze voortbestaan. Dat de dingen voortbestaan, is te danken aan de inwonende kracht Gods, die elk oogenblik in het schepsel is en blijft.

C. God onderhoudt alle dingen.
Niets mag hier worden uitgezonderd. Tot alle dingen behoort zoowel het groote als het kleine. De zon, de maan, de sterren worden door God onderhouden. Ook de zee, de droppelen, de bacteriën, de wereld, die alleen wordt gezien door de microscoop. Zie *Matth. 5:45; Jes. 40:25;* Job 38:34-35; *Psalm 29:3; Matth. 10:30; Matth. 6:26, 28.* God onderhoudt alle dingen, zoowel de groote als de kleine, zoowel de gewichtige als de nietige.

D. De onderhouding is een almachtige daad Gods.
Voor de onderhouding is dezelfde almachtige kracht noodig, als voor de schepping. De voorzienigheid is de almachtige en alomtegenwoordige kracht Gods, door welke Hij hemel en aarde en alle dingen doet voortbestaan. In Hem leven wij, bewegen wij ons en zijn wij. Wij zien Zijn groote kracht in storm en orkaan, in de geweldige baren der zee, in aardbeving en zeebeving en ook in de gewone dingen van den dag. De Gereformeerde beschouwing heeft zoo rijke beteekenis, omdat God verheerlijkt wordt, niet alleen in het schokkende en bijzondere, maar ook in het gewone dagelijksche leven.

E. De onderhouding geschiedt onmiddellijk en middellijk.
Er zijn schepselen, die, zoover wij weten, door God *onmiddellijk* worden onderhouden. De zon, de maan, de sterren. En toch staan de hemellichamen ook met elkaar in het nauwste verband. De engelenwereld wordt ook door God onmiddellijk in stand gehouden. Maar in den regel gebruikt God den *middellijken* weg. Nu moeten wij niet denken, dat de middellijke weg eenvoudiger is dan de onmiddellijke. Als men van eenvoudig wil spreken, dan is de onmiddellijke eenvoudiger dan de middellijke. Wij kennen den middellijken beter en daarom heeft het den schijn, alsof die meer gewoon is. Dat wij gevoed worden en medicijnen gebruiken, als wij ziek zijn, is zoo eenvoudig en toch zoo wonderlijk. Wij mogen het werk Gods zonder de middelen niet hooger stellen, dan het werk Gods door de middelen. God Zelf onderwijst den landman. Gods Woord wijst op de beteekenis van de middelen, zelfs in verband met het gebedsleven. *Hosea* spreekt daarvan. Hij zegt, dat er eerst een rechte verhouding van God tot Zijn volk moet komen. God zal eerst Zijn volk, dat van Hem is afgeweken, ondertrouwen. En dan zal Hij den hemel verhooren en die zal de aarde verhooren en de aarde zal het koren verhooren en het koren zal Jizreël verhooren. Daar hebt gij de schakel die God gebruikt. De weg der middelen. Bij een bruiloft behoort een bruiloftsgeschenk. En God geeft dat middellijk. Zoo krijgt het volk, dat in de rechte verbondsverhouding tot God is gekomen, een overvloedigen oogst. *Hosea 2:8-22.*

F. De onderhouding geschiedt langs buitengewone en gewone wegen.
Mozes en Elia hebben veertig dagen geleefd zonder voedsel. God heeft hen in stand gehouden langs buitengewone wegen. Daarin toont Hij, dat Hij aan de middelen niet is gebonden. Hij is de Almachtige, Die doet, wat Hem behaagt.

In de gewone wegen merken wij ook de hand onzes Gods op. Wanneer iemand na een operatie genezen is, of door geneesmiddelen hersteld is, zien wij daarin de hand onzes

Gods. De middelen zijn ook van Hem. Gods kind leert in het heel gewone leven opmerken de trouwe hand Zijns Vaders, Die alle dingen bestuurt en leidt.

V. De medewerking.

A. Onderscheid tusschen de eerste Oorzaak en de tweede oorzaken.
Jesaja zegt in hoofdstuk *10:15 [Jes. 10:15]:* "Zal een bijl zich beroemen tegen dien, die daar mee houwt? Zal een zaag pochen tegen dien, die ze trekt? Alsof een staf bewoog degenen, die hem opheffen? Als men een stok opheft, is het geen hout?" Assyrië meende, dat hij en niet Jehova de geschiedenis maakte. Dat is groote dwaasheid. Assyrië is in de hand des Heeren een bijl, waarmee de Heere afhouwt, een zaag, die God gebruikt. Daar wordt dus onderscheid gemaakt tusschen de eerste Oorzaak, de Heere God en de tweede oorzaak, Assyrië. De planken worden gemaakt door een zaag (tweede oorzaak) door een man, die zaagt, (eerste Oorzaak).

Zoo wordt Israël getuchtigd door Assyrië (tweede oorzaak) door God (eerste Oorzaak). In *Spreuken 16:9* lezen wij: "Het hart des menschen overdenkt zijn weg, maar de Heere stiert zijnen gang." In *Hebreen 1:3* staat: "dat God alle dingen draagt door het Woord Zijner kracht." In *Filippenzen 2:15* schrijft Paulus: "Want het is God, Die in u werkt beide het willen en het werken, naar Zijn welbehagen."

God is van alle dingen de eerste Oorzaak, terwijl wij dan tevens te letten hebben op de tweede oorzaken, die door Hem worden gebruikt.

B. De verhouding van de eerste Oorzaak tot de tweede oorzaken.
1. Hoe de verhouding niet is. Het *Déisme* maakt scheiding tusschen beide en plaatst ze los naast elkaar. Volgens het Deïsme werken de eerste oorzaak en de tweede oorzaak samen als twee paarden voor een ploeg.

Het *Pantheïsme* vermengt beide. Zoo komt men tot fatalisme en determinisme.

2. Hoe de verhouding wel is.
a. De *tweede oorzaak dankt haar bestaan aan de eerste Oorzaak.*
De tweede oorzaak is zelf als schepsel afhankelijk, staat dus nooit zelfstandig naast de eerste Oorzaak, maar dankt haar ontstaan geheel aan de eerste Oorzaak. Er zouden geen tweede oorzaken zijn, als God ze niet had gemaakt en in stand gehouden. De tweede oorzaak heeft haar ontstaan, haar roeping, haar taak en bestemming geheel te danken aan God, Die de eerste Oorzaak van alle dingen is.

b. *De tweede oorzaak heeft haar voortbestaan te danken aan de eerste Oorzaak.*
De tweede oorzaken worden door God ook in stand gehouden. Velen willen de tweede oorzaken een geheel zelfstandig bestaan geven en dan loopt het fout. Als God een zaag gebruikt, kan Hij die zaag ook weer wegwerpen. Daarom mag de zaag zich niet beroemen. Ook in de uitwerking is de tweede oorzaak in alles afhankelijk van God.

c. *De eerste Oorzaak gebruikt de tweede oorzaken naar haar aard.*
God werkt in en met alle schepselen, maar gebruikt die verschillende schepselen naar hun aard. Daarom is de medewerking Gods in de schepselen zoo verschillend. Hij werkt mede in de *planten,* maar die werking is heel anders dan in de *dieren,* die instinct hebben en deze werking is weer anders in de *menschen,* die verstand en wil hebben. De zelfwerkzaamheid van de tweede oorzaken wordt gebracht tot volle ontplooiing. God handhaaft de orde, die Hij Zelf in de schepping heeft gegeven. Een klimop klimt in een boom, een eekhoorn klimt in een boom en een jongen klimt in een boom. Alle drie doen het naar hun eigen aard. God werkt in hen, als de eerste Oorzaak, mede. Zoo gaat het zonder horten en stooten. Daarom

kunnen wij van verschillende verrichtingen zeggen, dat zij gedaan zijn door de tweede oorzaken en ook, dat zij gedaan zijn door de eerste Oorzaak. Tusschen beide is een organisch verband.

d. De eerste Oorzaak brengt de tweede oorzaken tot zelfwerkzaamheid.
De eerste Oorzaak stelt de tweede niet op non-activiteit, maar brengt de tweede tot echte zelfstandigheid. Als God iemand geneest door middel van een operatie, dan geeft Hij den doktoren die wijsheid en die kracht, zoo dat zij schijnbaar geheel zelfstandig de operatie verrichten. Zij denken, zij overleggen, zij opereeren, zij treden met beslistheid op. En intusschen is het God, die medewerkt zóó, dat zij zonder Hem niets hebben kunnen doen. Het geloof geeft Gode alleen de eer.

C. De medewerking Gods en de schepselen.
1. De medewerking Gods en de onbewuste schepping. Wij spreken van natuurwetten. Deze zijn niet zelfstandig. De wet wordt door velen losgemaakt van den Wetgever. Neen, de natuurwet is de uitdrukking van den constanten wil van God. God heeft bij de schepping ordinantiën gegeven, die Hij elk oogenblik nog handhaaft. Als een steen valt, dan valt hij niet, omdat de zwaartekracht der aarde den steen naar beneden trekt, maar omdat God die wet heeft gegeven en door die wet den steen naar beneden trekt.

Gods Woord wijst op de werking des *Heeren.* Lees *Psalm 147 [*Ps. 147:16-17*]: "Hij geeft sneeuw als wol. Hij strooit rijm als asch. Hij werpt Zijn ijs heen als stukken, en wie zou bestaan voor Zijne koude?"* [Ps. 147:8] "*Die de hemelen met wolken bedekt, Die voor de aarde regen bereidt, Die het gras op de bergen doet uitspruiten.*"

Nu spreekt de Schrift niet van natuurwetten. En dat is te verstaan. *Wet, thora* beteekent *onderwijzing.* En God onderwijst den ploeger, den mensch. Daarom gebruikt Gods Woord voor de wetten van de natuur den naam *bepalingen, ordinantiën.* Bepalingen en hekken worden gezet voor niet redelijke wezens.

In *Jeremia 31* lezen wij eerst, dat God met het huis van Israël een verbond maakt, en dat Hij Zijn *wet* in hun binnenste schrijft, *vers 34,* en even later lezen wij: "Zoo zegt de Heere, Die de zon ten licht geeft des daags, de *ordeningen* der maan en der sterren ten lichte des nachts." Daar wordt dus onderscheid gemaakt tusschen de *wet* en de *ordeningen.* De wet voor het huis van Israël en de ordeningen voor de natuur, de zon, de maan, de sterren. Zie ook *Psalm 119:91. Psalm 19:5 [*Ps. 19:4*]. Jeremia 8:7*. God handhaaft, bij de medewerking, ook Zyne ordinantiën, die Hij heeft gegeven.

2. De medewerking Gods en de dieren. De dieren hebben van God een andere bestemming ontvangen dan de steenen en planten. Daarom is de medewerking Gods hier weer anders. Bij de planten hebt ge functies, bij de dieren komt de zelfstandige actie.

Bij het dier zijn onbewuste factoren, zooals het uitbroeden van eieren door de vogels. Wanneer een politiehond een misdadiger opspoort, dan is dat werking van het instinct. Een paard helpt zijn ruiter mee, ziet ook de gevaren en luistert naar de stem van den berijder. Een hond redt een kind uit het water, of past op een kind, zoodat niemand het kwaad kan doen. Wij worden vaak gewezen op het beschamend voorbeeld van de dieren: "Een os kent zijn bezitter en een ezel de kribbe zijns heeren, maar Mijn volk heeft geen kennis" [Jes 1:3]. Een luiaard moet gaan naar de mieren, om haar wegen te zien en wijs te worden. De Schrift spreekt dikwijls over de dieren.

3. De medewerking Gods en de menschen. Bij de menschen komt de medewerking Gods tot de hoogste openbaring, omdat God den mensch heeft geschapen naar Zijn beeld. Bij den mensch werken ook dikwijls onbewuste factoren, zooals bij de spijsvertering en de

ademhaling. Maar bij hem werken ook bewuste factoren. Hij overlegt en handelt niet willoos, maar na overleg. Wij meenen vaak, dat alleen de twee oorzaken openbaar worden, als er is een conflict tusschen beide. Maar de hoogste vorm van medewerking is daar, waar God zoo werkt, dat wij willen, wat Hij wil, als Hij in ons werkt beide het willen en het werken, naar Zijn welbehagen. De medewerking is die almachtige en alomtegenwoordige kracht Gods, waardoor Hij medewerkende invloeit in alle bewegingen van de schepselen, elk naar zijn aard.

D. De medewerking en de zonde.

1. God is niet de Auteur van de zonde. Hierop wijst de belijdenis met nadruk. De zonde is geen substantie, maar een actieve berooving. De mensch zondigt met de gaven en krachten, die Hij van God ontvangt, tegen Hem. Niet met eigen kracht, maar met ontvangen kracht en dat maakt de zonde zoo vreeselijk. Gods Almacht en Vrij-macht is nooit willekeur. God kan niet zondigen. Verre zij de Almachtige van onrecht. *In deze wereld geschiedt niets zonder Zijn ordinantie, hoewel nochtans God noch auteur is, noch schuld heeft van de zonde.*

2. God heeft de zonde in Zijn bestel opgenomen. God wordt nooit door de zonde verrast, noch door de zonde als een vreemde macht aan banden gelegd. Simeï vloekt David en David zegt: De Heere heeft gezegd: vloek David.

De Joden en de heidenen hebben Christus gekruisigd en de Schrift zegt: "Dezen, door den bepaalden raad en voorkennis Gods overgegeven zijnde, hebt gij genomen en door de handen der onrechtvaardigen aan het kruis gehecht en gedood." Wie bezwaar maakt tegen Gods voorzienigheid en de zonde, moet dat bezwaar niet tegen ons maken, maar tegen Gods Woord, dat ons duidelijk leert, dat God de zonde in Zijn raad heeft opgenomen.

De energie in de zonde is van God. Een zondige daad zou ten eenenmale onmogelijk zijn, als God de kracht daartoe niet gaf. Energie beteekent *inwerking.* Wanneer iemand een moord doet, ontvangt hij de kracht van God. Wanneer iemand vloekt, geeft God hem kracht, om te spreken, en het vermogen, om die vloek te denken en te zeggen. De energie in de zonde is van God, afgezien van alle zondige motieven. Daarom zeggen wij ook niet, dat God de zonde toelaat. *"Want Zijn macht en goedheid is groot en onbegrijpelijk, dat Hij zeer wel en rechtvaardiglijk Zijn werk beschikt en doet, ook wanneer de duivelen en goddeloozen onrechtvaardiglijk handelen,* zegt de belijdenis. En zij kunnen ons zonder Zijn toelating en *wil* niet schaden.

3. De zonde in de daad is van den mensch. De zonde staat en blijft voor rekening van den mensch, die haar bedreven heeft. David telt het volk. De Heere port hem aan, het volk te tellen. Maar Davids hart sloeg hem, als hij het volk heeft geteld en straks zegt hij: Ik heb gezondigd. Wij zondigen met verkregen krachten en met verkregen gaven. Dat is het ontzettende, dat wij de zonde bedrijven met de gaven en energieën, die wij van God hebben ontvangen en dagelijks moeten krijgen. Wij zijn en blijven ten volle verantwoordelijk voor alles wat wij doen.

VI. De regeering.

A. De regeering en Gods soevereiniteit.

God doet al, wat Hem behaagt. Zijn raad zal bestaan en Hij zal al Zijn welbehagen doen. Die souvereiniteit is geen willekeur. God geeft ons geen rekenschap van Zijn doen en Hij doet niets, dat in strijd is met Zijn wezen. Omdat Hij de Souverein is, daarom leidt Hij alle dingen naar Zijn wil. Niets kan zich aan Zijn bestel onttrekken.

B. De regeering en Gods besluit.
God heeft van eeuwigheid bepaald, wat in den tijd zal geschieden. Het besluit zal *baren,* de werkelijkheid baren. Alles komt op Gods tijd en geen schakel kan er worden gemist. Niemand kan Gods raad verijdelen. Hij leidt en regeert alle dingen.

C. De regeering en Gods eer.
Alles loopt uit op de eer van God, *Soli Deo Gloria.* Nu hangt Gods eer niet af van onze instemming. Of de mensch Hem wil verheerlijken, of niet, God *zal* verheerlijkt worden in al Zijn daden. Hij verlustigt Zich in Zijn eigen werk. Eenmaal zal God ons toonen, dat, wat hier verward scheen te zijn, deel zal uitmaken van het architectonisch geheel. Zijn naam moet eeuwig eer ontvangen.

D. De regeering gaat over alle dingen.
Niet alleen over gewichtige dingen, ook over schijnbaar nietige. Hij is zoo groot dat de allernietigste dingen staan onder Zijn bestel. Ook de zonde wordt door Hem geregeerd. Door de zonde brengt God den mensch, in den weg van herschepping, tot hooger genieting, zoodat de verloste schare zal zingen: Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed.

Wanneer wij zóó de voorzienigheid Gods in ons leven zien, dan mogen wij door het geloof verstaan, dat wij *in voorspoed dankbaar* zijn en *in tegenspoed geduldig* en *voor de toekomst* ons *vertrouwen* stellen op onzen getrouwen God en Vader, wetende, dat geen schepsel ons van Zijn liefde zal kunnen scheiden, aangezien alle schepselen alzoo in Zijn hand zijn, dat zij zich, zonder Zijn wil, noch roeren, noch bewegen kunnen. *Deze leering geeft ons een onuitsprekelijken troost, als wij door haar geleerd worden, dat ons niets bij geval kan overkomen, maar door de beschikking onzes goedertieren hemelschen Vaders, Die voor ons waakt met een vaderlijke zorg, houdende alle schepselen onder Zijne heerschappij, alzoo dat niet één haar van ons hoofd op de aarde kan vallen zonder den wil onzes Vaders.*

Zie mijn: De voorzienigheid Gods.

ARTIKEL XIV (1): VAN DE SCHEPPING EN VAL DES MENSCHEN EN ZIJN ONVERMOGEN TOT HET WARE GOED.

Wij gelooven, dat God den mensch geschapen heeft van het stof der aarde en heeft hem gemaakt en geformeerd naar Zijn beeld en gelijkenis, goed, rechtvaardig en heilig; kunnende met zijnen wil in alles overeenkomen met den wille Gods (eerste gedeelte).

DE SCHEPPING VAN DEN MENSCH.

I. God heeft den mensch geschapen.

A. God heeft Adam geschapen.
Ook aan het scheppen van den mensch is voorafgegaan een spreken Gods. En God zeide: "Laat Ons menschen maken naar Ons beeld en naar Onze Gelijkenis. En God schiep den mensch naar Zijn beeld, naar het beeld van God schiep Hij hem, man en vrouw schiep Hij ze" Gen. 1:26-27. En in Gen. 2:7 staat: "En de HEERE God had den mensch geformeerd uit het stof der aarde en in zijn neusgaten geblazen den adem des levens; alzoo werd de mensch tot een levende ziel."

En in *1 Corinthe 15:45* wordt door den apostel gezegd: "Alzoo is er geschreven: De eerste mensch Adam is geworden tot een levende ziel; de laatste Adam tot een levendmakenden geest."

Adam is geworden tot een levende psyche, ziel. Hij was nog veranderlijk. Hij kon nog vallen. De laatste Adam, Christus tot een levendmakenden Geest. Hij heeft het onvergankelijke leven. Hij is een levendmakende pneuma. En daarom wordt ons psychisch lichaam gezaaid en zullen wij opgewekt worden met een pneumatisch lichaam.

God heeft den mensch geschapen uit het stof der aarde. Hij staat dus niet los van den kosmos. Hij is de kroon der schepping. Hij staat met de schepping in het nauwste contact. Daarom kan hij uit die schepping gevoed worden, en heeft hij de taak ontvangen, de schepping aan zich te onderwerpen en er uit te halen, wat God erin heeft gelegd. Dat de mensch geschapen is uit het stof der aarde heeft ook beteekenis voor de wetenschap, omdat de mensch niet tot een vreemde macht komt, maar als kroon van de schepping de opdracht heeft, haar te bestudeeren en aan zich te onderwerpen. Opdat de schepping den mensch diene en de mensch God diene. De mensch heeft een tweevoudig bestaan, lichaam, en ziel, dat wij niet in den Platonischen zin dualistisch mogen opvatten, maar moeten zien als een organisch geheel.

B. God heeft Eva geschapen.
1. God heeft besloten Eva te scheppen na Adam. Gode zijn alle Zijne werken van eeuwigheid bekend. In Gods raad is opgenomen, dat Hij Eva na Adam zou scheppen. Wij zien in de schepping van de vrouw de vervulling van Gods besluit. Daarom zegt de HEERE God, als Hij Adam geschapen heeft: "Het is niet goed, dat de mensch alleen zij, Ik zal hem eene hulpe maken, die als tegenover hem zij."

2. God laat Adam eerst zien het incomplete. God heeft besloten Eva te scheppen, en Hij laat Adam eerst zien het incomplete. Adam krijgt opdracht, de dieren namen te geven. God had de dieren paarsgewijze geschapen. En daarin heeft Hij gegeven een *praeformatie* van den mensch. In zekeren zin kunnen wij zeggen, dat het dier geschapen is naar het beeld van den mensch. Dat ziet Adam in de dieren, die tot hem komen. God toont Adam het bij hem ontbrekende. En Adam heeft die gedachte Gods verstaan, "want voor de mensch vond hij geene hulpe, die als tegen hem over ware", *vers 20 [*Gen. 2:20*].*

Zoo wordt in den mensch een behoefte wakker, die door de schepping van Eva zou worden vervuld.

3. Hoe God Eva heeft geschapen. God gaat dan over tot de completeering. "Toen deed de HEERE God een diepen slaap op Adam vallen en hij sliep, en Hij nam één van zijn ribben en sloot de plaats toe met vleesch; en de HEERE God bouwde de ribbe, die Hij van Adam genomen had tot eene vrouw en Hij bracht haar tot Adam." *Vers 21, 22 [*Gen. 2:21-22*].*

God doet op Adam een diepen slaap, een tardemah, vallen. Wanneer iemand geopereerd moet worden, dan wordt door de narcose een diepen slaap op hem gelegd. De medische wetenschap had in Genesis reeds een aanwijzing van God kunnen zien. God neemt een rib uit Adam en sluit de plaats toe met vleesch en bouwt uit die rib de vrouw.

4. God heeft het eene menschelijke geslacht geschapen. Uit éénen bloede heeft God het menschelijk geslacht gemaakt. De vrouw is uit den man. Allen zijn uit Adam. Dan zingt Adam het bruiloftslied: "Deze is ditmaal been van mijn gebeente en vleesch van mijn vleesch. Zij heete manninne, want zij is uit den man genomen." Dat is het *eerste lied* in den Bijbel. Niet het wraaklied van Lamech is het eerste lied. Adam bezingt de eenheid van het menschelijk geslacht.

God heeft terstond het *huwelijk* ingesteld. "Daarom zal de man zijn vader en zijne moeder verlaten, en zijne vrouw aankleven en die twee zullen tot één vleesch zijn." In elk huwelijk moet het zoo zijn, dat God man en vrouw tot elkaar heeft gebracht en voor elkaar heeft bestemd. Man en vrouw zijn verschillend. Degeneratie ontstaat, wanneer de man wil zijn als de vrouw, en ook wanneer de vrouw wil zijn als de man. Het huwelijk is door God ingesteld en heilig, niet minderwaardig, niet een contract, maar een ordinantie des Heeren. Een gelukkig Christelijk huwelijk is van groote beteekenis voor de Kerk des Heeren, voor den staat en ook voor het maatschappelijke leven. God wil door het huwelijk Zijn kerk en Zijn koninkrijk uitbreiden.

II. God heeft den mensch geschapen naar Zijn beeld.

A. Wat de Schrift zegt.
In *Genesis 1:26* staat: "En God zeide: Laat Ons menschen maken naar Ons beeld en naar Onze gelijkenis" en in *vers 27 [*Gen. 1:27*]:* "En God schiep den mensch naar Zijn beeld; naar het beeld Gods schiep Hij hem, man en vrouw schiep Hij ze." In *Genesis 9:6* zegt God tot Noach [Gen. 9:6]: "Wie des menschen bloed vergiet, zijn bloed zal door den mensch vergoten worden; want God heeft den mensch naar Zijn beeld gemaakt."

In *1 Cor. 11:7* wordt de man het beeld en de heerlijkheid Gods genoemd.

Jacobus zegt in zijn brief, hoofdstuk *3:9 [*Jac. 3:9*]:* "Door haar (de tong) loven wij God en den Vader en door haar vervloeken wij de menschen, die naar de gelijkenis Gods gemaakt zijn."

Gods Woord spreekt dus op verschillende plaatsen over de schepping van den mensch naar Gods beeld.

B. Wat de belijdenis zegt.
Dit artikel zegt: "Wij gelooven, dat God den mensch geschapen heeft van het stof der aarde en hem gemaakt heeft en geformeerd *naar Zijn beeld en gelijkenis,* goed, rechtvaardig en heilig; kunnende met zijnen wil in alles overeenkomen met den wille Gods."

Dan wordt over dit beeld Gods gehandeld in de *V artikelen,* tegen de Remonstranten, *Hoofdstuk III en IV,* artikel I.

De *Heidelbergsche Catechismus* spreekt over het beeld Gods in *Zondag III, vr. en antw.* 6. In de drie formulieren van eenigheid wordt, geheel naar Gods Woord, aan het beeld Gods bijzondere waarde toegekend.

C. De mensch is beeld Gods.
Twee woorden worden gebruikt, beeld en gelijkenis en in het Hebreeuwsch zelem en demoeth. Beeld kan ook schaduw beteekenen, en wijst derhalve op het schaduwbeeld. Gelijkenis zegt ons, dat het beeld een passend beeld is. De beide woorden belichten de zaak van twee zijden. God heeft den mensch geschapen naar Zijn beeld en gelijkenis, zoodat de mensch beeld van God is, een *gelijkend beeld* van God vertoont.

1. Wij mogen het beeld niet aanzien voor het wezen. Een van de ergste zonden is de zonde van zelfvergoding. De *mensch,* die beeld Gods is, wil *als* God zijn. Nu hij het gelijkend beeld door de zonde verloren heeft, wil hij, in plaats van het door Christus te herkrijgen, zelf God zijn. De mensch stelt zich in hoogmoed in de plaats van God. De mensch wordt dan vergoddelijkt en God wordt neergetrokken tot het schepsel.

2. Wij mogen Gods beeld niet namaken. God heeft in Zijn wet verboden, een beeld van Hem te maken. In deze zonde openbaart zich de zucht naar het oorspronkelijke, naar het verlorene. Die zonde wordt door God streng gestraft. Dat zien wij in *Romeinen 1.* God geeft dan den mensch over aan de zonde en ongerechtigheid. Valsche munters zijn zij, die de door het rijk geslagen munten nabootsen en laten circuleeren onder de menschen. Op geestelijke wijze wordt de munt vervalscht. Het beeld Gods wordt nagemaakt. Wij mogen Gods beeld niet namaken, Christus is gekomen, om het beeld Gods te herstellen. Wij moeten leven van genade, opdat wij naar dat beeld worden vernieuwd.

D. De mensch is niet geschapen "in" Gods beeld.
Dr Böhl en de Neo-Kohlbrüggianen willen lezen: Laat ons menschen maken *in* Ons beeld en naar Onze gelijkenis. Volgens dit standpunt is de mensch geen beeld Gods, maar *gezet in* het beeld van God, zooals iemand, die in het donker is, in het licht wordt geplaatst. Wordt dat licht weggenomen, dan is de mensch wel in het donker, maar toch in wezen niet veranderd. Wanneer ik in het donker zit, kan ik niet zien. Als iemand blind is, kan hij ook niet zien. De blinde moet ziende gemaakt worden. Wie oogen heeft om te zien, maar in het donker is, moet licht ontvangen en hij kan zien. De mensch is *niet* geschapen *in* Gods beeld, zoodat hij nu wel oogen heeft, na de zonde, maar niet zien kan, omdat het zoo donker is. Neen, de mensch is *blind.* Hij is geschapen naar Gods beeld en dat beeld heeft hij door de zonde verloren, zoodat hij herschapen moet worden door Christus naar Gods beeld.

De mensch is *niet* geschapen naar *het beeld des Zoons.* Dan wil men, dat Christus ook zonder den val zou gekomen zijn, om de tegenstellingen te verzoenen. Christus is niet gekomen, om de tegenstellingen weg te nemen, zooals van eeuwigheid en tijd, oneindigheid en eindigheid, maar om de straf der zonde te betalen. God heeft den mensch niet geschapen naar het beeld van den Zoon, maar naar het *beeld van den Drieëenigen God.* Daarom staat er: Laat Ons menschen maken naar *Ons* beeld en naar *Onze* gelijkenis.

E. Waarin het beeld Gods bestaat.
Doordat God den mensch geschapen heeft naar Zijn beeld, kan de mensch tot Hem staan in verbondsverhouding. Met dat verbondsverkeer staat of valt het beeld. Wanneer hij ambtelijk God dient, kan hij Gods beeld vertoonen.

In de Schrift wordt over dat beeld gesproken. Christus heeft de roeping, den mensch naar Gods beeld te herscheppen. Daarom moeten wij zien, wat Gods Woord ons leert van dat werk van Christus.

Wij lezen in *Col. 3:10:* "En aangedaan hebt den nieuwen mensch, die vernieuwd wordt tot *kennis,* naar het evenbeeld Desgenen, Die hem geschapen heeft."

En in *Efeze 4:24* staat: "En den nieuwen mensch aandoen, die naar God geschapen is in ware *rechtvaardigheid en heiligheid."*

En in de *Dordtsche Leerregelen* staat, Hfdst. III en IV, 1: "De mensch is van den beginne naar het beeld Gods geschapen, versierd in zijn verstand met *vyare en zalige kennis* van zijnen Schepper en van andere geestelijke dingen; in zijnen wil en zijn hart met *gerechtigheid;* in alle zijne genegenheden met zuiverheid en is overzulks geheel *heilig* geweest."

Drie zaken worden dus genoemd, *kennis, gerechtigheid* en *heiligheid.* Deze drie mogen onderscheiden worden, als wij maar goed begrijpen, dat zij nooit kunnen worden gescheiden. Het gaat bij het beeld Gods om den mensch als ambtsdrager en dan zóó, dat dit ambt met alle den mensch gegeven gaven in het allernauwste verband staat. Als profeet moet hij bezitten kennis, gerechtigheid en heiligheid, ook als priester en ook als koning. Geheel de mensch, met al zijn gaven en krachten, ook zijn lichaam, staat in verbondsverhouding tot zijnen God.

De kennis, die hij van God heeft, is niet zonder de gerechtigheid en de heiligheid is niet zonder de kennis en de gerechtigheid.

Prof. Schilder handelt hierover in zijn verklaring van den catechismus blz. 242-247. Hij schrijft over de *kennis:* "Het is een kennen, dat nadenkt over wat God heeft voor-gedacht. Het keert daarom terug van het eind aller op een bepaald moment afgewikkelde geschiedenis tot haar begin, tot wat daarachter ligt, tot het eeuwig besluit van God. Het keert van tweezijdig verbondsverkeer tot eenzijdige verbondsstichting terug. Het keert van de zedelijke gerechtigheid tot de geschonken gerechtigheid terug. Het maakt de kennis van God in het paradijs tot "theologie", zóó dat de vraag onzinnig wordt, hoe onze "logie" nu wel waarlijk "theologie" zou kunnen zijn, een logisch reflectief kennen van dien God, die levend en krachtig is, en een verterend vuur. Want juist met het doel, dat de mensch Hem kennen zou, geeft God hem deze kennis en vermeerdert ze."

En over de *gerechtigheid:* "De gerechtigheid, voorzoover zij onderdeel is van het beeld Gods, is te onderscheiden van de forensische (het vrij uitgaan tegenover de wet); ze beteekent hier een zoowel in de uiterlijke handelingen, als in de bewegingen van den inwendigen mensch in overeenstemming zijn met een geest, die recht oordeelt, alsmede met de wet van God.

Heiligheid is dan daarnaast het woord, waarmee de hoedanigheden van den mensch worden geteekend. Gerechtigheid en heiligheid verschillen dus niet veel; ze liggen ditmaal beide op zedelijk gebied."

God wilde een mensch hebben, die mensch Gods was, die als beeld Gods den Schepper zou dienen volkomen. Hem zou kennen uit Zijn openbaring steeds meer, Hem zou liefhebben van ganscher harte met een liefde, die God Zelf hem had gegeven, en daarom ook geheel rechtvaardig voor Zijn aangezicht zou leven.

Dat beeld Gods is door de zonde geheel verloren, maar God zal het handhaven in Christus. Hij zal het herstellen in Christus. Daartoe heeft Hij Zijn Zoon beloofd en gegeven. Dan zal de herschapen mensch Hem liefhebben van ganscher harte, Hem kennen in Zijn rijke openbaring en Hem dienen met geheel zijn kracht. Al zijn gaven zal hij geven in dienst van Zijn Schepper. Heel zijn levensopenbaring zal zijn ambtelijke dienst. Hij zal God verheerlijken en prijzen, Hij zal kennen, om steeds meer te kennen. Hij zal liefhebben, om in

die liefde te groeien. Hij zal rechtvaardig zijn, om steeds meer te ontvangen. Want die heeft, dien zal gegeven worden. De bron is in der eeuwigheid onuitputtelijk. "O, diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennisse Gods, hoe ondoorzoekelijk zijn Zijne oordeelen, hoe onnaspeurlijk Zijne wegen. Want wie heeft den zin des Heeren gekend, of wie is Zijn raadsman geweest? Of wie heeft Hem te voren gegeven, zoodat hem vergelding zou moeten geschieden? Want uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in der; eeuwigheid."

III. De bestemming van den mensch.

A. Het verbond der werken.

1. God heeft den mensch in verbondsverhouding tot Zich geschapen. De oorspronkelijke verhouding waarin God den mensch tot Zich gesteld heeft, is eene verbondsverhouding. Alleen de weg van het verbond is de weg van het verkeer met God, de gemeenschap met God en de zaligheid in God. Dat verbond is bij de schepping gegeven en niet na dien erbij gekomen. Vandaar, dat wij niet van een bijzondere oprichting van het verbond lezen. Dat was niet noodig. De verhouding, waarin een kind staat tot zijn moeder, is een verbondsverhouding. Maar dat verbond wordt niet apart gesloten, het is er reeds vóór de geboorte en ook terstond bij de geboorte.

Iets anders is bijvoorbeeld de verhouding van man en vrouw. Het huwelijk wordt gesloten. Omdat man en vrouw eerst niet waren verbonden.

Zoo heeft God bij de schepping den mensch terstond tot Zich gesteld in verbondsverhouding. Daarom kan de mensch zeggen: Mijn Maker (de Schepper) is mijn *Mart* (de verbondsverhouding).

Hierin ligt de mogelijkheid van verkeer met God. Daarom zijn al de handelingen, die de mensch deed, verbondshandelingen. De verbondszegen, dien God beloofd had, was zoo rijk en de verbondswraak, die God gedreigd had, was zoo vreeselijk. De mensch mocht zijn Maker noemen zijn Man, Hij was de *vriend* van God en ook *kind* van God. Christus heeft de discipelen Zijn vrienden genoemd. Want de vriendschap der wereld is vijandschap tegen God.

2. Het verbond is in oprichting eenzijdig. God alleen heeft het verbond opgericht. Hij heeft den mensch geschapen naar Zijn beeld. Daar heeft de mensch niets bijgedaan. Wij kunnen niet zeggen, dat God en mensch samen een verbond hebben gesloten, neen, God heeft het opgericht. Het verbond is in oorsprong éénzijdig, of *monopleurisch.* De eenzijdige gedachte vinden wij ook in den naam testament. Het testament wordt eenzijdig gemaakt, alleen door den testamentmaker.

Alles in het verbond is alleen van God. Daarom is het blijvend en zal God Zelf voor het verbond, dat Hij heeft opgericht, zorgen, ook als de mensch het verbroken heeft. Daarom laat Hij het verbond nooit los en zal Hij Zijn belofte en Zijn wraak vervullen in den weg des verbonds.

3. Het verbond is in uitwerking tweezijdig. Krachtens de eenzijdige wilsbeschikking van God wordt het verbond, dat eenzijdig in oorsprong is, tweezijdig in uitwerking. Zoo wil God het. Zoodra God Adam tot Zich in verbondsverhouding had gesteld, trad deze als tweede (ongelijke) partij op in dat verbond, dat in oorsprong eenzijdig of monopleurisch is, en in uitwerking tweezijdig of dupleurisch. Nu kan de mensch zeggen: Mijn Maker is mijn Man. En dan is daar ook de *vrouw,* die haar Man moet liefhebben met de volle liefde van haar hart. Nu moet de mensch zijn Schepper recht kennen, van harte liefhebben, en met Hem in de eeuwige zaligheid leven.

B. Adam is ons verbondshoofd.

1. Hij kon het eeuwige leven niet verdienen. Adam kon, in de verbondsverhouding met God, niets verdienen. Hij kon geen enkel werk verrichten, waardoor God bij hem in de schuld kwam, en God hem iets verschuldigd werd. Het is niet waar, dat Adam de zaligheid kon verdienen en dat wij de zaligheid uit genade ontvangen. Dat laatste is wel juist, maar het eerste niet.

Alles wat Adam bezat, was van God. Zijn handen, zijn hersenen, zijn mond, zijn voeten, heel zijn lichaam en zijn ziel en dan ook heel de schepping, die hem omringde, was van God. Wat Adam ook mocht doen, er was van verdienste geen sprake. Zoo stellen wij het verbond der werken in het rechte licht van Gods souvereiniteit.

2. Hij kon het eeuwige leven wel verwerven. God heeft Adam niet aan het einde van den weg, maar aan het begin gesteld. Hij kon vallen en ook staande blijven. Adam zou het eeuwige leven ontvangen in den weg der werken. Dat was het pad, dat hij moest betreden, om tot het eeuwige onveranderlijke leven te komen. Maar dat was niet de reden, de oorzaak waardoor hij het eeuwige leven zou ontvangen. Dat hij tot het eeuwige leven kon komen, was alleen te danken aan Gods souvereiniteit. God heeft hem den weg gewezen en hem in staat gesteld, dien weg te bewandelen. De werken waren de *rails,* waarlangs de mensch moest gaan, om te komen tot zijn bestemming. Er waren twee wegen, de weg tot het eeuwige leven en de weg tot het eeuwig verderf. De mensch moest vrijwillig kiezen en beslissen.

3. Het verbond omvat heel zijn persoon. Het verbond is iets anders dan een verdrag, of een verbintenis. Het is volstrekt. God heeft geheel den mensch geroepen tot Zijn dienst. Bij een verbond wordt gestreden tegen een gemeenschappelijken vijand, en die vijand is de duivel. Tusschen den duivel en God is geen synthese mogelijk. Daar is alleen de antithese. De vriendschap met God beteekent de vijandschap met den duivel. De Heere heeft in het verbond geheel den mensch aan zijn kant gesteld. Daarom moet de mensch zich geven met geheel zijn hart, met geheel zijn ziel, met geheel zijn verstand en met al zijn kracht. Niets kan buitengesloten worden. In het verbond geldt als regel: *Alles of niets.*

De eisch, waarmee God tot Adam is gekomen, is volstrekt. Daar kan niets af. Het verbond omvat geheel zijn persoon.

4. Het verbond geldt voor altijd. Het wordt niet gesloten op proef. En daarom kan het verbond van Gods zijde niet verbroken worden. En als het door den mensch wordt verbroken, dan wordt het door God terstond weer opgericht. Immers van eeuwigheid heeft God gemaakt het verbond der verlossing, door den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest. Dat verbond der verlossing, de vrederaad is de grondslag voor het verbond der werken en ook voor het genadeverbond. Zoodra Adam was gevallen, is Christus opgetreden, Die niet kon vallen. Van Gods zijde is het verbond niet verbroken. Het verbond geldt voor altijd.

4. Dat verbond omvat allen in Adam. Zelfs de godde-loozen in de hel raken nooit van het verbond af, omdat zij ontvangen zullen de verbondswraak. Het lijden in de hel zou niet zoo ontzettend zijn, als er geen verbond was. Omdat het verbond alles omvat, is de verbondswraak ook allesomvattend en zoo vreeselijk. Daarom zijn *alle menschen in Adam bondsbrekers.* Wij hebben allen in hem gezondigd en de schuld van hem wordt allen toegerekend. Zij zullen allen in Adam sterven. Wij hebben in hem de hand uitgestrekt naar den boom der kennis des goeds en des kwaads. Laat ons toch zien de ontzaglijke beteekenis van het verbond, opdat de bondsbrekers de toevlucht leeren nemen tot den tweeden Adam, in Wien alleen redding en behoud is te vinden.

C. De beide boomen van het verbond.

1. De boom der kennis des goeds en des kwaads. God heeft den mensch de *zedewet* ingeschapen, zoodat hij wist, dat Hij God moet liefhebben bovenal en den naaste als zichzelf. De Heere geeft daarbij een *proefgebod,* opdat de mensch vrijwillig God zal liefhebben bovenal.

Hij mocht niet eten van den boom der kennis des goeds en des kwaads. Deze boom staat daar als een wissel. God heeft gezegd en daarom is het zoo, dat, als zij van dien boom eten, zij den dood zullen sterven. Dat wil niet zeggen, dat die boom een soort giftboom geweest is, neen, omdat God het gezegd had, daarom was het zoo. Als Adam den wissel overhaalde, dan zou de trein van het menschelijk geslacht storten in het eeuwig verderf. De boom der *kennis* van goed en kwaad! Kennen is hier *keuren, beslissen.* De mensch mag niet zelf beslissen, wat goed en kwaad is. God is Wetgever.

2. De boom des levens. De weg der gehoorzaamheid gaat langs den boom des levens. Wanneer zij daarvan zullen eten, zullen zij het leven hebben in eeuwigheid. De werking van den boom des levens was gebonden aan eene beslissing, die door den mensch genomen was, namelijk absolute gehoorzaamheid aan het gebod des Heeren.

Daarom mocht de mensch, na den val, *niet eten van den boom des levens.* God zegt: "Nu dan, dat hij zijn hand niet uitsteke, en neme ook van den boom des levens en ete, en leve in eeuwigheid". En dan wordt de mensch verdreven door cherubijnen, die den weg van den boom des levens bewaren. Wij hebben hier geen symbolische voorstelling, maar geschiedenis. God is *rechtvaardig.* Hij drijft den mensch uit het paradijs. Hij wil niet, dat hij eten zal van den boom des levens. Hij mag geen heilstaat op aarde zoeken en niet zelfverlossing bewerken. Wanneer de mensch terug zou willen gaan, dan zal hij *teruggedreven* worden. God is ook *lankmoedig.* De mensch is veranderd, maar God is niet veranderd. God geeft den weg tot verlossing door Christus en daarom mag de mensch niet eten van den boom des levens, opdat hij niet in dien staat zou leven in eeuwigheid en dus onredbaar zou zijn. En nu mag hij de aarde bewonen en bebouwen. God zal het paradijs bewaren. God stelt de straf uit en zorgt dat alle verkeerde wegen, om tot verlossing te komen, worden afgesneden. Geen zelf-verlossing. Hij mag zijn hand niet uitsteken naar den boom des levens.

Dan zien wij Gods *genade.* Christus zal doen, wat Adam niet heeft gedaan. Deze weg tot den boom des levens wordt afgesneden. Hij is *de* weg tot den boom des levens. Hij heeft dien weg ontsloten. Tot den moordenaar aan het kruis zegt Hij: "Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn". En in Openbaring geeft Hij de belofte: "Die overwint, Ik zal hem geven te eten van den boom des levens, die in het midden van het paradijs Gods is."

De weg des verbonds liep dus langs deze beide boomen. De boom der kennis en des goeds en des kwaads, was de weg tot verbondsverbreking, en dus ook tot de verbondswraak. De boom des levens was de weg tot de verbondshandhaving, tot het eeuwige leven, en dus tot den verbondszegen. Een van beide, zoo was de keuze, waarvoor God den mensch heeft gesteld. En de mensch heeft gekozen!

ARTIKEL XIV (2): DE VAL VAN DEN MENSCH

Maar *als hij in eere was, zoo heeft hij het niet verstaan,* noch zijne uitnemendheid erkend; maar heeft zichzelven willens der zonde onderworpen, en over zulks den dood en de vervloeking, het oor biedende aan het woord des duivels. Want het gebod des levens, dat hij ontvangen had, heeft hij overtreden en heeft zich van God, Die zijn ware leven was, door de zonde afgescheiden, en heeft zijne geheele natuur verdorven; waardoor hij zich schuldig gemaakt heeft des lichamelijken en geestelijken doods, (tweede gedeelte).

DE VAL VAN DEN MENSCH.

I. De oorsprong der zonde.

A. Wat de belijdenis leert.
De groote vraag, die gesteld wordt altijd weer, is deze, of de oorsprong der zonde in God, of in het schepsel gezocht en gevonden moet worden. Onze belijdenis geeft, op grond van Gods Woord, geen onzeker geluid. Reeds in *artikel XII* is op den val der duivelen gewezen. De belijdenis heeft daar gezegd, dat zij verdorven zijn *geworden.* God heeft ze goed geschapen. Ze zijn gevallen. En in *dit artikel* wordt gehandeld over den val van den mensch. Hij heeft zich willens der zonde onderworpen. Hij heeft geluisterd naar satan. Hij heeft zichzelf van God, Die zijn ware leven was, afgescheiden. De oorsprong der zonde is bij den duivel en bij den mensch te zoeken. Dat wordt ook geleerd door de *Dordtsche Leerregelen. Hoofdstuk I, art. I. Hoofdstuk III en IV,art. I en II.*

Dan wordt over den val des menschen gesproken in *Zondag III.*

B. De oorsprong der zonde is niet in God.
1. Dit is de kernkwestie. Zoo diep is de mensch gevallen, dat hij het durft wagen, de schuld van zich af te schuiven en op God te leggen. Adam is er al mee begonnen. De vrouw, die Gij bij mij gegeven hebt, heeft mij gegeven van de vrucht en ik heb gegeten. Het is heel erg, wanneer de schuldige beschuldiger wordt. Dat gebeurt in het leven heel vaak. Dan gaat de ontrouwe man zijn vrouw van echtbreuk beschuldigen. Daarom worden de zondaars altijd zoo brutaal, omdat ze gaan beschuldigen. En dan zijn er, die God gaan beschuldigen. Had God de zonde niet kunnen verhinderen? Waarom heeft God de zonde in zijn besluit opgenomen? Had Hij niet kunnen zorgen, dat Adam niet gevallen was? Dat zijn vragen, die ook bij ons opkomen en die zoover mogelijk moeten worden weggeduwd. De oorsprong der zonde is *niet* in God.

2. De zonde is een donkere achtergrond in God, zeggen velen. Dan is de zonde eeuwig. Zooals er geen licht is zonder schaduw, zoo is er ook geen goed zonder kwaad. De zonde is dus noodzakelijk en van verlossing is geen sprake meer. Ge kunt de schaduw toch niet wegwerken en in sommige tijden is de schaduw nog verkieselijker dan de zonnehitte. Dus het kwade wordt goedgepraat.

3. De zonde wordt gezocht in de stof. Dat is de oude Platonische zonde. Dan is de stof zonde en de geest goed. Deze gedachte heeft heel wat onheil gesticht. Dan is het lichaam zondig en de ziel is rein. De ziel is het hooger deel, dat uit de kooi bevrijd moet worden. Neen, de zonde is niet in de stof. God heeft de wereld geschapen. God is niet de Bewerker van de zonde. Verre zij de Allerhoogste van onrecht. De oorsprong der zonde mag niet in God gezocht worden. Dat zou immers zijn de grootste nonsens.

C. De oorsprong der zonde behoort niet tot een bovengeschtedenis.
De dialectische theologie wijst op een *voortijdelijken val.* Wat wij in Genesis lezen, is niet anders dan een *heenwijzen* naar dat voortijdelijke. En dan heeft daar de Schriftcritiek vrij

spel. Dan kan en mag men Genesis 3 verklaren, zoo men wil. Wanneer wij maar vasthouden aan de hoofdwaarheden. Immers, wij hooren nog dagelijks, dat de mensch als God wil wezen. Wij zien nog den hoogmoed van den mensch. Dat staat dus wel vast, maar of daar nu boomen geweest zijn, of niet, doet er minder toe. Dan mag de critiek het bericht qualificeeren als een *sage* of *legende.* Prof. Barth wil *niet* spreken van een *mythe,* omdat zij een fantasiebeeld is. De dialectische theologie heeft in de historie geen plaats voor zondelooze aanvangen. Het historische is altijd zondig. Zonde als voorval in den tijd wijst altijd heen naar een achter alle tijdelijkheden liggenden val. In Adams zonde heeft de val wel zijn eerste werking en symptoom, maar niet zijn begin en oorzaak.

Wat blijft er dan nog over van het proefgebod. Dan herhaalt zich wat Adam gedaan heeft, nog telkens in de geschiedenis. Met een zoogenaamde bovengeschiedenis verschuift men de moeilijkheden en komt van het pad af. Wij houden ons aan de eenvoudige beschrijving, die Gods Woord ons geeft van den val des menschen.

D. De oorsprong der zonde is in de geschiedenis.
Bij de schepping begint de geschiedenis, die niet minderwaardig, of zondig is. Er is ook geschiedenis geweest, toen er nog geen zonde was, en de mensen stond in den staat der rechtheid. Er is een historie geweest zonder zonde. Ook de val is daarom *echte historie.* Genesis 3 is geen mythe, geen sage, geen legende, maar beschrijving van de werkelijkheid. Op een bepaalden dag, op een bepaald uur is de mensch gevallen. God weet, op welken dag na de schepping en op welk uur de zonde in de wereld is gekomen. De oorsprong van de zonde is in de historie.

E. De oorsprong der zonde is in den mensch.
De duivel en de booze geesten hebben de eerste zonde bedreven. Daarvan is gesproken in *artikel XII.* De mensch heeft zichzelven willens der zonde onderworpen, en overzulks den dood en de vervloeking, het oor biedende aan het woord des duivels. Hij is door moedwillige ongehoorzaamheid van God afgevallen, en heeft zich van de gaven, die God hem gegeven had, beroofd.

II. Het proefgebod.

A. Door God gegeven.
God heeft de zedelijke wet ingeschapen, zoodat de mensch wist, dat hij God moet liefhebben bovenal en den naaste als zichzelf. Naast die zedewet, heeft God gegeven een *proefgebod,* om den mensch te beproeven, of hij geheel vrijwillig God wilde liefhebben boven al en den naaste als zichzelf. Wanneer de duivel tot den mensch gekomen was en gezegd had, dat hij God niet moest liefhebben, dan zou de mensch terstond den duivel hebben weerstaan. Nu echter komt de verzoeking. God plaatst bij den boom der kennis des goeds en des kwaads de wissel. God heeft gezegd: "Ten dage, als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven," wanneer gij dien wissel overhaalt, zult gij in het eeuwig verderf gestort worden. De duivel zegt, dat dit niet waar is. Wanneer de mensch eet, zal hij als God zijn, kennende het goed en het kwaad, dan krijgt hij dus een prachtreis, niet eentonig, maar langs bergen en dalen. De mensch mag echter niet beslissen, wat goed en kwaad is. God als Souverein zal het alleen doen. Hij moet eenvoudig gehoorzamen, omdat God het zegt. Hij moet het goede niet maar doen, omdat hij ziet, dat het goed voor hem is, maar omdat God het wil. Dat is de beteekenis van het proefgebod door God gegeven.

B. Door den duivel aangerand.
De duivel maakt, bij de verzoeking, gebruik van een slang. De eigenlijke verzoeker houdt zich schuil, en laat het dier tot Eva spreken. Niet zij, maar Adam heeft rechtstreeks het proefgebod ontvangen. Hij zaait twijfel in het hart van Eva. "Is het ook dat God gezegd heeft: Gijlieden zult niet eten van allen boom dezes hofs?" En dat deze vraag ingang heeft, blijkt uit het antwoord. Immers, zij overdrijft en zegt het sterker, dan God het gezegd heeft.

Zij zegt: "Van de vrucht der boomen dezes hofs zullen wij eten, maar van de vrucht des booms, die in het midden des hofs is, heeft God gezegd: Gij zult van die niet eten, *noch die aanroeren."* De woorden "noch die aanroeren" worden er door haar bijgevoegd, en wij weten wel, dat als iemand zeer sterke uitdrukkingen gebruikt, dat meestal een bewijs is van zwakheid.

Dan komt de slang met de brutale leugen: "Gijlieden zult den dood niet sterven, maar God weet, dat ten dage als gij daarvan eet, zoo zullen uwe oogen geopend worden en gij zult als God zijn, kennende het goed en het kwaad."

De duivel maakt God tot een Leugenaar, en dicht God verkeerde bedoelingen toe. Het proefgebod wordt door den duivel aangerand. De menschen meenen soms, dat het een heel lichte zaak is geweest en satan heeft zeer goed begrepen, dat hier de wissel geplaatst is door God, en dat die wissel moest worden overgehaald, als hij zijn goddeloos doel wilde berejken.

C. Door den mensch overtreden.

"En de vrouw zag, dat die boom goed was tot spijze, en dat hij een lust was voor de oogen, ja een boom om verstandig te maken; en zij nam van hare vrucht en at, en zij gaf ook haren man met haar en hij at." De vrouw steekt de hand uit naar de verboden vrucht. Zij neemt zelf de beslissing in handen. Eva heeft overtreden en zij heeft Adam verleid. Het ideaal van onafhankelijke souvereiniteit, door den duivel haar voorgespiegeld, het zelfbeschikkingsrecht lokte haar aan, en zij nam van de vrucht en zij at en zij gaf ook haren man en hij at. Het proefgebod is door God gegeven, door den duivel aangerand en door den mensch overtreden.

En de mensch zou terstond den eeuwigen dood zijn gestorven indien Christus niet ware opgetreden. God heeft gezegd: *"Ten dage,* als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven" en de mensch is niet terstond gestorven den dood in vollen omvang. Wanneer een dokter een giftfleschje heeft en zegt: Ten dage, als iemand dat fleschje leegdrinkt, zal hij sterven; en iemand doet het en de dokter geeft terstond, op datzelfde oogenblik, een tegengift, zoodat de man gered wordt, dan is er niemand, die zegt, dat de dokter heeft gelogen. Als hij niet geholpen had, zou die man terstond op dien dag gestorven zijn. Zoo ook heeft God terstond door Christus de hand der redding uitgestoken. Christus treedt op, als Adam valt.

III. Verschillende opvattingen van de Paradijsgeschiedenis.

A. De moderne opvatting.

De moderne, of naturalistische opvatting ziet in het verhaal van den zondeval niet anders dan *fantasie.* Evenals de heidensche volkeren een mythe hebben over het ontstaan van het kwade, zoo is Genesis 3 ook een mythe, waardoor de schrijver ons wil zeggen, hoe hij zich heeft voorgesteld, dat de zonde en het kwade *kan* zijn ontstaan. Het is niet zoo geweest, de schrijver heeft het zich zoo ingedacht. Hij wil een antwoord geven op de vraag, hoe het kwade kan zijn ontstaan. Met den eersten Auteur van de Heilige Schrift wordt dan niet gerekend en achter dit standpunt ligt het ongeloofsbeginsel.

Deze opvatting is zeer goddeloos, omdat de Bijbel op één lijn gesteld wordt met de boeken van andere volkeren. Het is zeer te betreuren, dat ook de *dialectische theologen* met deze moderne opvatting een heel eind meegaan en al willen zij hier geen mythe zien, dan toch het verhaal een sage noemen. De dialectische theologie ontkomt niet aan den verderfelijken invloed van het modernisme en van de Schriftcritiek, omdat zij niet onvoorwaardelijk wil buigen voor de Heilige Schrift.

B. De symbolische opvatting.

Genesis 3 is niet anders dan symbolisch te verstaan. Wel kan men aan het verhaal nog eenige historische beteekenis geven, maar dan moeten toch bepaalde elementen symbolisch worden opgevat. De slang is geen werkelijke slang geweest, maar een symbolische voorstelling van de begeerlijkheid, die den mensch van God heeft afgetrokken. Zij zien hier een zinnebeeldig verhaal, waarin een *andere werkelijkheid* wordt beschreven. Ook dit standpunt is voor den Schriftgeloovige niet te aanvaarden. Ik weet wel, dat men zich beroept op uitspraken der Schrift, als "het land naderde", waar de schrijver ook een beschrijving geeft naar den schijn. Maar dat mogen wij nooit doen ten opzichte van de geschiedenis. Uitspraken als "het land naderde" zijn te *allen tijde te controleeren.* Ieder kan weten, wat daarmee bedoeld wordt. Maar bij een symbolische beschrijving van de historie kan niemand zeggen, wat dan inderdaad werkelijkheid is geweest. Zoo wordt de geschiedenis onwerkelijk!

C. De concessioneele opvatting.
Deze opvatting wordt door vele Roomschen gedeeld. Rome wil handhaven de inspiratie van de Heilige Schrift, en tevens doen aan Schriftcritiek. Die beide kunnen niet samengaan. En toch tracht men ze beide te verbinden, door vast te houden aan de inspiratie en tevens concessie te doen aan de moderne wetenschap. Wanneer de ongeloovige wetenschap nu maar uitgemaakt heeft, dat het verhaal een mythe is, welnu dan is dat zoo en heeft dus de Heilige Geest die mythe willen gebruiken. Maar dan gelooft men onvoorwaardelijk de ongeloovige wetenschap, die met Gods Woord geen rekening houdt. Dit is een *halfslachtig* standpunt. Er is geen wetenschap, die buiten Gods Woord ons kan zeggen, hoe wij Genesis 3 hebben op te vatten. Wij hebben hier te vragen, wat Gods Woord ons zegt. Wij moeten Schrift met Schrift vergelijken.

D. De Gereformeerde opvatting.
De Gereformeerde opvatting is, dat wij de dingen nemen, zooals ze ons worden beschreven. Genesis 3 is historie, volle werkelijkheid. Daarin zegt ons de Heilige Geest precies, hoe het is toegegaan. Hoe onze eerste voorouders Adam en Eva in het paradijs hebben overtreden. De Schrift beschrijft het in alle soberheid en eenvoud en eenvoud is ook hier kenmerk van het ware. Wij aanvaarden deze geschiedenis zoo werkelijk en zoo geheel, als het staat geschreven. Wij willen niet knoeien met de Schrift, maar ons geloovig buigen voor haar en door haar onderwezen worden. Wij hebben hier echte geschiedenis. Er staat geschreven!

IV. De beslissing van de synode van Assen (1926).

A. Het standpunt van Dr Geelkerken.
1. De traditioneele opvatting mag niet worden opgelegd als de eenig mogelijke. Dr Geelkerken zeide, dat de Gereformeerde opvatting juist kan zijn, maar het niet behoefde te wezen. Men mag, volgens hem, niet zeggen, dat dit de eenig mogelijke verklaring is, waaraan wij ons hebben te houden. Het kan zoo wezen en het kan ook anders zijn. Dat is in den grond der zaak *relativisme.*

Wij zeggen: Daar staat geschreven. Niet het kan zoo en het kan ook wel anders. Niet en — en, maar of — of. Niet wit kan wit zijn en ook zwart. Neen, alleen maar wit. Eén van tweeën! Of de Gereformeerde opvatting is de juiste, en indien dat niet zoo is, dan moet uit Gods Woord bewezen worden, hoe het dan wel moet worden opgevat. Dat is het onbevredigende bij Dr Geelkerken geweest, dat hij *niet* heeft gezegd, hoe het dan volgens hem wel opgevat kan worden.

2. Disputabel moet gesteld worden, of boom, slang enz. zintuigelijk waarneembare werkelijkheden zijn geweest. Die dingen moeten disputabel gesteld worden. Wie ze niet letterlijk neemt, mag niet van Schriftaanranding beschuldigd worden. Jammer, dat hij ook hier niet gezegd heeft hoe het zijns inziens dan wel kan zijn. Wilde hij deze dingen zien als mythe, als sage, als symbool?

3. Het is hier een kwestie van exegese. Hij beriep zich op de vrijheid van exegese. Waarom zou die vrijheid niet mogen worden toegepast op Genesis 3? In veel gevallen verschillen de exegeten met elkaar, waarom mag het dan hier niet?

B. De argumenten van Dr Geelkerken.
1. Een Schriftuurlijk argument. Hij wijst op het groote onderscheid, dat in de Schrift wordt gevonden, als gesproken wordt over gewone dingen en als gehandeld wordt over het rijk der heerlijkheid. Immers over den staat der heerlijkheid wordt in de Openbaring gesproken in bewoordingen, die aan onze aardsche bedeeling ontleend zijn, en wij vatten niet alles precies letterlijk op. Dat geldt dan ook van den staat der rechtheid.

Toch is dit argument niet Schriftuurlijk. Immers vóór den val was een boom een boom en een slang een slang. Ook mogen wij den staat der rechtheid nooit op één lijn stellen met den staat der heerlijkheid. De staat der rechtheid is het *punt van vertrek* en de staat der heerlijkheid het *punt van aankomst.* De staat der rechtheid is in den *tijd* en de staat der heerlijkheid in de *eeuwigheid.* In den staat der rechtheid hebben wij eenvoudige historie en in den staat der heerlijkheid vervulling van de profetie.

2. Een wetenschappelijk argument. Dr Geelkerken wees op het licht, dat door de Oostersche wereld is ontstoken, zoodat zij de dingen anders zien, dan wij Westerlingen gewend zijn. Maar Dr Geelkerken is in gebreke gebleven, te zeggen, welk licht door de Oostersche wereld ontstoken is. En dat is toch in de eerste plaats noodig. Immers de *feiten* kunnen met Gods Woord nooit strijden, maar wel de *conclusies,* die getrokken worden. Wij moeten argumenten hebben, die gegrond zijn op Gods Woord.

C. Hoe de synode heeft gehandeld.
1. Negatief. De synode heeft de argumentatie afgewezen. De vergelijking tusschen den staat der rechtheid en dien der heerlijkheid gaat niet op. God heeft op menschvormige wijze tot ons gesproken, maar wij hebben zuivere Godskennis ontvangen. Wij moeten onderscheid maken tusschen *adaequate* kennis en *zuivere* kennis. Adaequate kennis hebben wij niet, zuivere hebben wij wel ontvangen.

God spreekt over schepping en val tot ons niet in woorden, die raadselachtig zijn, maar zeer duidelijk en door den eenvoudige te verstaan.

Wij hebben hier *historie* en in den staat der heerlijkheid de vervulling van de profetie. Het Oostersch licht heeft ons wel gediend, zoodat veel dingen duidelijker zijn geworden, maar dit licht heeft, voor wie de Schriftinspiratie vasthoudt, niets met de realiteit van deze geschiedenis te maken.

2. Positief. De synode heeft gezegd, dat wij hier hebben *echte historie.*
a. Het *paradijsverhaal* vertoont duidelijk zijn *historische strekking,* en geeft, als geschiedbeschrijving, antwoord op de gewichtige vraag hoe wij het ontstaan van de zonde, in ons menschelijke geslacht, hebben te zien.

b. *Genesis 2 en 3,* zijn *evenals de andere hoofdstukken* van Genesis echte *geschiedenis.* De rivieren worden bij name genoemd. Deze geschiedenis staat aan het begin van een zuiver historisch boek. Wat voor bewijs hebben wij dan meer van noode?

c. *Dit wordt in het Nieuwe Testament bevestigd.* Wij lezen in *1 Cor. 11:3:* "Doch ik vrees, dat eenigszins, gelijk *de slang Eva* door haar arglistigheid bedrogen heeft, alzoo uwe zinnen bedorven worden, om af te wijken van de eenvoudigheid, die in Christus is". Het feit dat de slang Eva bedrogen heeft, wordt genoemd.

In *1 Tim. 2:13-14* staat: "Want Adam is eerst gemaakt, daarna Eva. En Adam is niet verleid geworden, maar de vrouw, verleid zijnde, is in overtreding geweest." Dan denken wij aan *Romeinen* 5, waar een vergelijking getrokken wordt tusschen den eersten en den tweeden Adam, en gewezen wordt op de geweldige beteekenis van de zonde van Adam.

Gods Woord zelf leest Genesis 2 en 3 als geschiedenis. Wie kinderlijk wil buigen voor Gods Woord, staat hier voor een feit, dat hij ten volle moet aanvaarden.

3. Conclusie van de synode. De synode heeft besloten aan Dr Geelkerken de volgende verklaring ter onderteekening voor te leggen:

"Ondergeteekende, kennis genomen hebbende van de uitspraak der synode: dat de boom der kennis des goeds en des kwaads, de slang en haar spreken, en de boom des levens, naar de klaarblijkelijke bedoeling van het Schriftverhaal van Genesis 2 en 3, in eigenlijken of letterlijken zin zijn op te vatten, en dus zintuigelijk waarneembare werkelijkheden waren; en dat derhalve de meening van Dr Geelkerken, als zou men disputabel kunnen stellen, of deze zaken en feiten zintuigelijk waarneembare werkelijkheden waren, zonder met het in art. 4 en 5 der Nederlandsche geloofsbelijdenis beleden gezag der Heilige Schrift in strijd te komen, moet worden afgewezen, verklaart zich aan deze beslissing te conformeeren en het Schriftverhaal van Genesis 2 en 3 naar zijn, in de uitspraak der synode aangegeven zin, zonder eenig voorbehoud te aanvaarden en ten grondslag te zullen leggen, aan wat hij in dezen zal leeren."

Dr Geelkerken heeft geweigerd dit stuk te onderteekenen. Hij wordt dan voor drie maanden in zijn dienst geschorst. Dr Geelkerken, die zich aan deze schorsing niet heeft onderworpen en tot scheurmaking is overgegaan, wordt dan uit het ambt van dienaar des Woords bij de Gereformeerde Kerken afgezet, naar art. 80 K.O. Zie Acte *van de buitengewone synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland* gehouden te *Assen 1926.* Blz. 53, 54, 68, 71, 123 (bijlage) 72, 76, 78, 81, 89, 92.

D. Dat de synode niet anders kon handelen.
Het ging in Assen om een principieele beslissing, die van groote beteekenis is geweest. De synode kon niet anders handelen, want:

1. Of wij met historie te doen hebben, ja dan neen, zal Gods Woord zelf beslissen. Een oneigenlijke zin is niet toelaatbaar, dan wanneer Gods Woord zelf het ons zegt. Volgens de Schrift is Genesis 2 en 3 historie, want deze geschiedenis staat aan het begin van een historisch boek en ook het Nieuwe Testament spreekt er zoo over.

2. Wij hebben hier niet een kwestie van exegese en vrijheid van exegese. Exegese is uitlegging. Dus uit de Schrift halen, wat er in zit. Niet anders. Wij mogen niet doen aan *inlegkunde.* Wij hebben te vragen, wat de Schrift ons zegt. Vrijheid van exegese is *niet vrijheid van historieopvatting.* Dr Geelkerken gaf geen exegese. Voor wie vroeg hij vrijheid? Exegese is altijd vrij, mits gebonden aan de Schrift zelve. Het ging niet om vrijheid van exegese, maar het ging hierom, of het geoorloofd is historie ook als niet-historie op te vatten en dat is niet geoorloofd. Wij mogen niet dubieus stellen, wat Gods Woord duidelijk leert.

3. Het ging over de kwestie: zintuigelijk waarneembare werkelijkheden of ideëele werkelijkheid. De historie mag niet vervluchtigd worden tot het ideëele. Dan zouden wij dat ook toe kunnen passen op de geboorte van Christus, de opstandig, de hemelvaart en wat blijft er dan van de heilsfeiten over, als wij ze ideëel opvatten? Dan zijn de feiten geen feiten meer!

Christus is niet ideëel, maar werkelijk opgestaan uit de dooden. Adam heeft niet ideëel, maar werkelijk gegeten van den boom der kennis des goeds en des kwaads.

4. De synode heeft het gezag van Gods Woord gehandhaafd. Zij heeft onze belijdenis niet uitgebreid, zooals sommigen beweren, maar toegepast. De feitelijkheid van het meegedeelde is niet een vraagstuk van exegese. Wel bijvoorbeeld de vraag, waar het paradijs gelegen heeft, enz. De synode heeft alleen geconstateerd, wat de Heilige Schrift ons duidelijk leert. "Wij gelooven zonder eenige twijfeling, al wat in dezelve begrepen is" zoo spreekt onze belijdenis, en zoo heeft de synode gesproken en niet anders.

5. De grondwaarheden komen hier in gedrang. Wij kunnen dan geen antwoord geven op vragen als: Wat is het proefgebod, wat is de eerste zonde van den mensch geweest, wat is het werkverbond en wat is de val? Ik wil herinneren aan een uitspraak van *Prof. Chantepie de la Saussaye.* Hij zegt: "Op een verhaal, dat zoo kennelijk beeldspraak is, als Genesis 3, kunnen wij natuurlijk geenerlei zekerheid bouwen, dat de staat der rechtheid en de zondeval feitelyk gegeven zijn. *In zoo gansch onhistorisch milieu zoeken wij geen historische feiten."* Daar hebben wij de consequentie van de critische Schriftbeschouwing. Wij mogen dankbaar zijn, als het zoo duidelijk ons wordt gezegd.

6. Men mag geen exegese hebben, waarbij de feiten worden weggeëxegetiseerd. De feitelijkheid van het meegedeelde is geen vraagstuk van exegese. Wanneer men door de exegese de geschiedenis aanrandt, is de exegese geen uitlegging meer, maar verdoezeling van de feiten.

7. Dr Geelkerken heeft een andere opvatting mogelijk, en dus de Gereformeerde disputabel gesteld. Daarmee worden ook de feiten disputabel gesteld. Dat is de consequentie, die niet altijd bedoeld wordt, maar toch getrokken kan worden.

8. Heeft de synode zich gesteld tusschen God en de ziel, door deze uitspraak te doen? Zoo wordt gezegd. Maar dat is niet waar. Niemand wordt in zijn consciëntie gebonden. Nooit kan de synode iemand binden, de Gereformeerde opvatting te hebben. Maar wel moet de synode den eisch stellen, dat wie het Woord bedient, zich in alles zal houden aan de belijdenis, die hij heeft onderteekend. En indien iemand dat niet kan of niet wil, dan wordt door de synode zijn consciëntie niet verkracht, maar zal hij, als eerlijk man, zelf moeten erkennen, dat hij in die kerken niet thuis behoort. Dat is heel eenvoudig.

9. Is er dan geen recht van gravamen? Zeker, dat recht bestaat. Maar dan ook moet het volgende in acht worden genomen. Wie gravamen indienen wil, onthoudt zich van publicatie en wacht eerst de uitspraak van de kerkelijke vergadering af. Het gravamen, dat ingediend wordt, moet gegrond zijn op Gods Woord.

10. Het ging in deze kwestie om de zeer gewichtige vraag, of wij het wapen: "Daar staat geschreven" moeten hanteeren, ja dan neen. Als wij dat wapen niet meer, bij alle dingen, kunnen gebruiken, dan wordt het een hopelooze zaak. Daarom heeft de synode zoo moeten handelen, opdat wij alleen zullen strijden met het wapen van Gods Woord.

ARTIKEL XIV (3): HET ONVERMOGEN VAN DEN MENSCH TOT HET WARE GOED

En in alle zijne wegen goddeloos, verkeerd en verdorven geworden zijnde, heeft hij verloren alle zijne uitnemende gaven, die hij van God ontvangen had, en heeft niets anders overig behouden, dan kleine overblijfselen daarvan, dewelke genoegzaam zijn, om den mensch alle onschuld te benemen; overmits al het licht, dat in ons is, in duisternis veranderd is, gelijk de Schrift ons leert, zeggende: *Het licht schijnt in de duisternis, en de duisternis heeft het niet begrepen;* alwaar de Heilige Johannes de menschen duisternis noemt. Daarom verwerpen wij al wat men hier tegen leert van den vrijen wil des menschen, aangezien de mensch niet dan een slaaf der zonde is, en *geen ding kan aannemen zoo het hem uit den hemel niet gegeven zij.* Want wie is er, die zich beroemen zal, iets goeds te kunnen doen als uit zichzelven, daar toch Christus zegt: *Niemand kan tot Mij komen, tenzij dat de Vader, die Mij gezonden heeft, hem trekke.* Wie zal met zijn wil voorkomen, die daar verstaat, dat *het bedenken des vleesches vijandschap is tegen God?* Wie zal van zijn wetenschap spreken, ziende, dat *de natuurlijke mensch niet begrijpt de dingen, die des Geestes Gods zijn?* Kortelijk, wie zal eenige gedachte voorstellen, dewijl hij verstaat, dat wij *niet bekwaam zijn van onszelven iets te denken, als uit ons zelven, maar dat onze bekwaamheid uit God is?* En daarom hetgeen de Apostel zegt, behoort met recht vast en zeker gehouden te worden, dat *God in ons werkt beide het willen en het werken, naar Zijn welbehagen,* want er is noch verstand, noch wil, den verstande en wille Gods gelijkvormig, of Christus heeft ze in den mensch gewrocht, hetwelk Hij ons leert, zeggende: *Zonder Mij kunt gij niets doen* (derde gedeelte).

HET ONVERMOGEN VAN DEN MENSCH TOT HET WARE GOED.

I. De geheele natuur des menschen is verdorven.

A. Wij zijn onbekwaam tot eenig goed en geneigd tot alle kwaad.

1. Zoo leert ons Gods Woord. Het is een ontzettende, diep vernederende gedachte, dat wij door den val geworden zijn onbekwaam tot eenig goed en geneigd tot alle kwaad. Dat is zoo volstrekt mogelijk. Van onszelf kunnen wij geen goed doen en alleen maar kwaad doen. Zoo zegt de Schrift het ons, want anders zouden wij het niet eens weten en ook niet willen weten. In *Genesis 6:*5 staat: "En de HEERE zag, dat de boosheid des menschen menigvuldig was op de aarde, en al het gedichtsel der gedachten zijns harten ten allen dage alleenlijk boos was." En in *Genesis 8:21:* "Want het gedichtsel van 's menschen hart is boos van zijne jeugd af en Ik zal voortaan niet meer al het levende slaan, gelijk als Ik gedaan heb."

In *Jeremia 17:9* lezen wij: "Arglistig is het hart, meer dan eenig ding, ja, doodelijk is het, wie zal het kennen?" Leest dan eens, wat de apostel Paulus in den brief aan de *Romeinen* zegt: "Er is niemand rechtvaardig, ook niet één, er is niemand, die verstandig is, er is niemand, die God zoekt. Allen zijn zij afgeweken, tezamen zijn zij onnut geworden, er is niemand, die goed doet, er is ook niet tot één toe. Hun keel is een geopend graf, met hunne tongen plegen zij bedrog, slangenvenijn is onder hunne lippen; welker mond is vol van vervloeking en bitterheid, hunne voeten zijn snel om bloed te vergieten, vernieling en ellendigheid is in hunne wegen, en den weg des vredes hebben zij niet gekend. Er is geen vreeze Gods voor hunne oogen. Wij weten nu, dat al wat de Wet zegt, zij dat spreekt tot degenen, die onder de Wet zijn; opdat alle mond gestopt worde en de geheele wereld voor God verdoemelijk zij", Rom. 3:10-19.

In *Romeinen 7:18 zegt* de apostel: "Want ik weet, dat in mij, dat is in mijn vleesch, geen goed woont; want het willen is wel bij mij, maar het goede te doen, dat vind ik niet." En in *hoofdstuk 8:7 en 8 [*Rom. 8:7-8*]:* "Daarom, dat het bedenken des vleesches vijandschap is

tegen God; want het onderwerpt zich der wet Gods niet, want het kan ook niet. En die in het vleesch zijn, kunnen Gode niet behagen."

Gods Woord zegt, dat er in den mensch geen goed woont en wij zien ook, wat het wordt, als God den mensch aan zich zelf overgeeft. Onbekwaam tot eenig goed en geneigd tot alle kwaad.

2. Zoo zegt de belijdenis. De belijdenis geeft in *dit artikel* niet een onzeker geluid. Het licht is in duisternis veranderd. De menschen worden duisternis genoemd. De mensch is een slaaf der zonde. Hij kan niets uit zichzelven.

Verschillende bewijsplaatsen worden door de belijdenis genoemd. "Niemand kan tot den Christus komen, tenzij de Vader hem trekke. De natuurlijke mensch begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn. Zonder Christus kunnen wij niets doen." En als wij iets doen, dat naar Gods wil is, dan heeft Christus het in ons gewrocht.

De *Heidelbergsche Catechismus* handelt over de verdorvenheid des menschen in *Zondag III en IV.* "Wij zijn van nature geneigd God en onzen naaste te haten. Wij zijn onbekwaam tot eenig goed en geneigd tot alle kwaad. En de mensch heeft zich zelf en al zijn nakomelingen, door het ingeven des duivels en door moedwillige ongehoorzaamheid van al deze gaven beroofd."

In de *Dordtsche Leerregelen* wordt over deze verdorvenheid gesproken in *Hoofdstuk III en IV, artikel 1, 2, 3, 4.*

"De mensch heeft over zich gehaald blindheid, schrikkelijke duisternis, ijdelheid en verkeerdheid des oordeels in zijn verstand, boosheid, wederspannigheid en hardheid in zijn wil en zijn hart, mitsgaders ook onzuiverheid in al zijn genegenheden (1). Hij zelf, verdorven zijnde, brengt ook verdorvene kinderen voort (2). Alle menschen worden in zonde ontvangen en als kinderen des toorns geboren, onbekwaam tot eenig zaligmakend goed, geneigd tot kwaad, dood in zonden en slaven der zonde. En willen, noch kunnen tot God niet wederkeeren, noch hun verdorven natuur verbeteren, noch zichzelven tot de verbetering daarvan schikken, zonder de genade des wederbarenden Heiligen Geestes (3)."

B. Het pessimisme.
Wij moeten voorzichtig zijn. Er zijn wijsgeeren, die ook den mensch teekenen *in zijn* gruwelijke slechtheid. Die *van* de verdorvenheid van de menschen een donkere schilderij geven. Dan lijkt het, dat zij het met onze belijdenis eens zijn. En toch is dat niet het geval. Zij gronden zich niet op Gods Woord, maar trekken conclusies uit de praktijk des levens. Zij zijn gedesillusionneerd. Zij zijn teleurgesteld. En nu zien zij de gevolgen der zonde, en zij klagen: "Het is toch zoo heel erg, de ellende is zoo groot en de menschen zijn zoo slecht." Maar dat is niet het offer van een verbroken en verslagen hart. In dat alles beluisteren wij vaak nog een stille aanklacht tegen God.

C. De Evolutietheorie.
Volgens de evolutietheorie gaan wij omhoog. Wij zijn al een heel eind gevorderd, sedert de eerste mensch kwam, die uit de dieren was ontstaan. Als wij ons met de primitieven vergelijken, zijn wij al heel ver. Maar toch werkt het dierlijke in den mensch nog na en dat moet bestreden worden, dan zal de wereld vanzelf *wel* beter worden. Gods Woord zegt ons, dat wij zijn afgeweken, dat Hij ons zoo hoog heeft geplaatst en dat wij *zoo diep* zijn gezonken.

D. De modernen en ethischen.

De modernen en de ethischen meenen ook, dat in den mensch nog heel veel goeds is. Zij hebben ook wel oog voor het zondige, het zwakke, het onvolkomene, maar ieder mensch heeft toch nog heel wat, dat als een aanknoopingspunt kan dienen voor de Goddelijke genade. Als de mensch wil en door God zich laat leiden, kan hij het heel ver brengen. Van onze belijdenis moeten zij niet veel hebben.

E. De Gereformeerde opvatting.
De mensch heeft zich schuldig gemaakt des geestelijken en lichamelijken doods. Het leven is compositie, de dood is decompositie. Het leven is saambinding en de dood is ontbinding van de banden, die God heeft gegeven. De band tusschen ziel en lichaam, de band, die den mensch bond aan de menschheid, de band, die hem bond aan God. En die banden worden door den dood losgemaakt en in Christus hersteld. Was Christus niet terstond opgetreden, de mensch zou den vollen dood gestorven zijn, lichamelijk, geestelijk en eeuwig. Hij heeft zich dien dood schuldig gemaakt.

II. De mensch heeft zijn uitnemende gaven verloren.

A. De mensch heeft het beeld Gods verloren.
Hij is verduisterd van verstand, hij is onrechtvaardig en onheilig. De *projeet,* die zooveel kennis had ontvangen van God en de schepping, is geworden iemand, die als een blinde rondtast. De *priester,* die God kon liefhebben bovenal en den naaste als zichzelven, is nu geneigd God en den naaste te haten. De *koning,* die de scepter zwaaide over de wereld, is slaaf van den duivel geworden. De mensch heeft het beeld Gods verloren.

B. Door de zonde is alles gaan werken in tegengestelde richting.
De zonde is actieve berooving. De mensch is mensch gebleven, maar zijn gaven en krachten, die hij ontvangen heeft, werken nu in tegenovergestelde richting. Zijn liefde is veranderd in haat, zijn geloof in ongeloof, zijn vriendschap in vijandschap. In plaats van *naar* God, werkt alles in den mensch *tegen* God.

C. Al het gedichtsel des harten is ten allen dage alleenlijk Boos.
Zoo ziet God den mensch. Daarom is de zondvloed gekomen en daarom komt de zondvloed niet weer. Omdat er toch geen blijvende vrucht is. Straks zal de menschheid weer tot volle uitgieting van zonde komen. De ongerechtigheid zal worden vermenigvuldigd. Wie vuil is, zal nog vuil worden. Dan zal de mensch openbaren, wie hij is. Want een kwade boom kan geen goede vruchten voortbrengen. Het bedenken des vleesches is vijandschap tegen God, het onderwerpt zich der wet Gods niet, want het kan ook niet. De mensch is onbekwaam tot eenig goed.

III. Kleine overblijfselen heeft de mensch behouden.

A. Welke die overblijfselen zijn.
Onze belijdenis zegt, dat de mensch niets anders overig behouden heeft, dan kleine overblijfselen, dewelke genoegzaam zijn, om den mensch alle onschuld te benemen. Dat zijn dus de resten van Gods beeld, die er nog zijn na den val. Wij hebben het beeld Gods verloren, maar overblijfselen behouden. Zooals wrakhout overblijfsel is van een schip, zoo zijn er in ons overblijfselen van het oorspronkelijke. In de *Dordtsche Leerregelen* lezen wij in *Hfdst. III, IV, art. IV:* "Wel is waar, dat na den val in den mensch eenig licht der natuur is overgebleven, waardoor hij behoudt eenige kennis van God, van de natuurlijke dingen, van het onderscheid tusschen hetgeen betamelijk en onbetamelijk is, en ook betoont eenige betrachting tot de deugd en tot uiterlijke tucht." Maar het gaat er met die resten verkeerd toe. De norm is weg en de leiding is weg. Men kan prijzen, waar te laken valt, en omgekeerd. De uitspraak van het geweten deugt niet. En die overblijfselen van Gods beeld stelt God in functie. God houdt den mensch aan zijn natuur, ook al werkt hij tegen. Binnen dat door God

gegeven kader zal werken de gehoorzaamheid en ook de ongehoorzaamheid, de reformatie en de revolutie, de Geest en het beest. Ook de ongeloovige wetenschap heeft haar geloof, want er zijn overblijfselen van het beeld Gods. (Zie *Prof. Schilder,* Catech. Verklaring.)

B. Die overblijfselen zijn niet zaligmakend.
Met die overblijfselen kunnen wij geen zaligmakend goed doen. Daartoe is noodig de wedergeboorte, door den Heiligen Geest. De mensch misbruikt die overblijfselen en zal daarom eenmaal het oordeel ontvangen. De natuurlijke mensch begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn. Hij kan ze niet verstaan. Wij kunnen daar lezen: *"aanvaardt niet* de dingen, die des Geestes zijn." Zij zijn hem een ergernis en een dwaasheid.

C. Die overblijfselen worden door velen misbruikt.
De ingeschapen Godskennis is een voorrecht, maar wordt door den mensch misbruikt, zoodat hij komt tot afgodendienst, duivelsaanbidding, en menschvergoding. Omdat de mensch nog overblijfselen heeft, komt hij in de zondeopenbaring zoo ver. Het bederf van het beste wordt het slechtste. God heeft hem overgegeven aan de dwaasheid van zijn hart, zoodat hij komt, door het verlaten van God, tot de schandelijkste zonden, waarvan in *Romeinen 1:18-32* wordt gesproken.

D. Niemand zal te verontschuldigen zijn.
God heeft den mensch in die overblijfselen een groot voorrecht gegeven, maar zij zullen ook het gericht verzwaren. Niemand zal kunnen zeggen, dat hij niet heeft geweten, dat God bestaat. Zelfs de atheïst niet. Alle tegenspraak zal in den dag der dagen verstommen. De zondaren zullen erkennen: Wij gaan verloren door onze eigen schuld. Zalig, wie tot Christus de toevlucht heeft genomen, Die ons naar Gods beeld herschept. Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het, Die rechtvaardigt. Wie is het, die verdoemt?

IV. Wij verwerpen de leer van den vrijen wil.

A. Wij moeten zuiver onderscheiden.
De mensch kan niet zelf beslissen ten goede. Dat heeft hij wel gekund voor den val. Maar nadat hij gevallen is, kan hij dat niet. Zonder wedergeboorte komt niemand tot het geloof in Christus. De wil is niet vrij.

Dr K. Dijk schrijft bij *W.H. Gispen, Geloofsbelijdenis, blz. 91,* noot: "Hierbij moet nauwkeurig worden onderscheiden tusschen de materieele wilsvrijheid (de vrijheid om het goede of kwade te kiezen), die door de zonde verloren is gegaan, en de formeele vrijheid, d.i. dat een mensch als redelijk-zedelijk wezen, geen machine is, maar zelf kiest en verantwoordelijk is." Formeel is onze wil vrij en materieel is onze wil niet vrij, maar door de zonde verdorven en in verkeerde richting.

De belijdenis zegt: *"Daarom verwerpen wij al wat men hiertegen leert van den vrijen wil des menschen, aangezien de mensch niet dan een slaaf der zonde is en geen ding kan aannemen, zoo het hem uit den hemel niet gegeven zij."*

B. De wil is niet vrij.
De mensch heeft na den val geen vrijen wil. De wil is dood en verdorven. Daar komt nog iets bij. Onze wil is *geen weegschaal,* maar als een *spoorlijn.* Gij kunt bij uw wil niet steeds iets nieuws constateeren. Elke daad heeft beteekenis voor de volgende daad. Wie de zonde doet, wordt een dienstknecht der zonde, een slaaf van de zonde. De strijd tegen de zonde, die wij gemakkelijk en vaak bedrijven, wordt veel zwaarder en moeilijker, omdat elke zonde nawerkt en den wil verslapt. Wij staan ook in ons wilsleven, onder ontzaggelijk veel invloeden. De invloed van den duivel, van de wereld, van de menschen, met wie wij

omgaan, van ons milieu, van de ouders, uit wie wij geboren zijn, enz. Wat ik wil, is resultaat van mijn bestaan, en mede weer van invloed op mijn leven, zooals bij een stroom, die slib achterlaat.

De wil van den zondaar is niet vrij. Hij kan niet willen, wat God wil. Wanneer een wagen staat op een weg, die heel sterk naar beneden helt, dan kan die wagen uit zichzelf niet naar boven rijden. Wel naar beneden, dat gaat vanzelf. De wagen is, door de helling van den weg, gedetermineerd. Hij *moet* naar beneden gaan. En dan kan er nog wel een rem wezen, die de vaart stuit, zoodat hij langzaam naar beneden gaat. De zondaar is door den val zóó geplaatst, dat hij noodzakelijk naar beneden moet, en tegen Gods wil ingaat. Wel is er nog een rem, zoodat de zondaar niet terstond in de hel is gekomen, maar de richting gaat toch naar beneden, naar de hel. De wil is *niet* vrij. En dan is het God, Die Zelf door de wederbarende kracht des Heiligen Geestes, dien zondaar ombuigt, zoodat de wil, die dood was, levend wordt, die verdorven was, geheiligd wordt. Waar onze natuur door de zonde verdorven is, keert zich al het begeeren niet naar God, maar *tegen* God. De zondaar kan niet anders, dan tegen den wil des Heeren ingaan.

C. Het willen is vrij.
Bij den *wil* denken wij aan de *materieele* wilsvrijheid en bij het *willen* aan de *formeele* wilsvrijheid. De wagen, die op de helling staat, moet naar beneden, materieel. Maar de wielen kunnen, formeel gezien, zoowel in de eene richting, als ook in de andere richting gaan. En zoo is het met den zondaar. Wij zijn geen stokken en blokken, die verplaatst moeten worden, wij zijn niet als een slede, die voortgesleept wordt. De wagen moet gereden worden en de *wielen moeten draaien.*

Wanneer een zondaar de zonde doet, dan is zijn wil *niet vrij.* Hij is geneigd tot dat kwade. Maar als hij zondigt, dan doet hij dat geheel *vrijwillig.* Hij wordt niet gedwongen tot zonde en gesleept in de zonde. Hij *wil* zondigen. Hij wil het kwade doen. De wielen bewegen zich.

En als een kind des Heeren, door Gods Geest bewerkt, het goede wil doen, dan wil dat kind des Heeren ook inderdaad het goede, omdat God den wil heeft omgebogen en bekrachtigd. Zoo strijden wij tegen de *lijdelijkheid* en het *fatalisme.* Wie Christus verwerpt, doet dat, omdat hij niet anders wil. Christus zal zeggen: *Gij hebt niet gewild.* De wil is niet vrij, het willen is vrij. De wagen gaat, of naar beneden van nature, of door de kracht des Heiligen Geestes naar boven, maar de wielen draaien en kunnen formeel zich bewegen, zoowel naar de eene, als naar de andere richting. Het is voor den zondaar onmogelijk het goede te willen. Als de Heilige Geest de materieele wilsvrijheid werkt, dan willen wij het goede, door Gods genade en kracht.

V. De onmacht des menschen.

A. Gods Woord leert het.
Velen meenen, dat de mensch zelf het goede kan doen en de zaligheid kan verwerven, tenminste door het geloof zich tot Christus kan wenden. Als hij wil, kan hij zalig worden. Gods Woord leert ons anders. De mensch is onmachtig.

Christus zegt: "Niemand kan tot Mij komen, tenzij dat de Vader, Die Mij gezonden heeft, hem trekke." "Niemand komt tot den Vader dan door Mij." "Zonder Mij kunt gij niets doen." Dat zijn duidelijke uitspraken van Gods Woord, waaraan wij ons hebben te houden.

B. Wij mogen van die onmacht geen misbruik maken.
Wij zijn geen stok of blok, zooals de valsche mystiek leert. Wij zijn als een misdadiger, die tegen werkt. Wij verzetten ons in onze onmacht. Zelfs bij het trekken des Vaders wordt de

tegenwerking van den zondaar openbaar. Wij mogen ons dus nooit achter onze onmacht verschuilen.

C. Wij willen niet.
Het bedenken des vleesches is vijandschap tegen God, het onderwerpt zich der wet Gods niet, het kan ook niet. Wij zijn niet willoos, maar onze verdorven wil richt zich op de zonde. Zoo zelfs, dat een kind des Heeren moet zeggen: "Het goede, dat ik wil, doe ik niet en het kwade, dat ik niet wil, doe ik." Wanneer een boot in een bepaalde richting stoomt, dan kan het gebeuren, dat de gezagvoerder bevel geeft, terug te stoomen, dat de machines ook in tegengestelde richting werken, en dat toch de oude vaart er nog in zit. Dan stoomt de boot terug en toch gaat het nog een poosje in tegenovergestelde richting. Zoo kunnen wij het goede willen en toch het kwade nog doen.

D. Het onverstand van den mensch.
De wijsheid der wereld is *dwaasheid* bij God. De *dwaas* zegt in zijn hart: Er is geen God. Het kruis van onzen Heere Jezus Christus is een ergernis voor den Jood en een *dwaasheid* voor den Griek. Hun hart verzet er zich tegen. Wij zjjn niet bekwaam, iets van onszelven te denken, als uit onszelven. Onze bekwaamheid is uit God. Daarom ook de felle Schriftcritiek, omdat de natuurlijke mensch zich verzet tegen de openbaring Gods, en Gods Woord wil becritiseeren met zijn verduisterd verstand.

VI. God werkt in ons het willen en het werken.

A. Wij zijn dood in zonden en misdaden.
Wanneer de mensch *zwak* is, moet hij gesterkt worden. Wanneer de mensch *ziek* is, moet hij genezen worden. Gods Woord leert, dat wij van nature *dood* zijn in de zonden en misdaden. Daarom moet de mensch *wedergeboren* worden. De wedergeboorte is het werk van den Heiligen Geest, Die onwederstandelijk werkt, zoodat de wil, die dood was, levend wordt, zoodat de zondaar, die niet wilde, nu wel wil. Wat onmogelijk is bij de menschen, is mogelijk bij God.

B. De werkzaamheid des geestes brengt ons tot werkzaamheid.
God wil een *bereidwillig* volk. Hij wil niet gedwongen gediend worden, maar vrijwillig. Hij maakt Zijn volk tot Zijnen dienst bereid. De wil, die door God bewogen wordt, werkt zelf. De wagen wordt immers niet omhoog gesleept, maar de wielen gaan draaien en de sterke kracht van den Heiligen Geest werkt de wagen naar boven. Zoo krijgt God een volk, dat bereidwillig is Hem te dienen en Christus als Koning te erkennen. Zoo leeren wij onzen eigen wil te verzaken en Gods wil, die alleen goed is, zonder eenig tegenspreken gehoorzaam zijn, evenals de engelen in den hemel.

C. Daarom kan de Schrift tot ons komen met den eisch van geloof en bekeering.
Als God het geloof werkt, kunnen wij gelooven. Wanneer God de bekeering werkt, zal de zondaar zich tot God bekeeren. Daarom zegt Gods Woord tot ons: "Werkt uws zelfs zaligheid met vreeze en beven, want het is God, Die in u werkt beide het willen en het werken naar Zijn welbehagen." De *Dordtsche Leerregelen* zeggen, *Hoofdstuk III, IV, art. XII:* "En alsdan wordt de wil, zijnde nu vernieuwd, niet alleen van God gedreven, en bewogen, maar van God bewogen zijnde, werkt hij ook zelf. Waarom ook terecht gezegd wordt, *dat de mensch,* door de genade, die hij ontvangen heeft, *gelooft en zich bekeert."*

ARTIKEL XV: VAN DE ERFZONDE.

Wij gelooven, dat door de ongehoorzaamheid van Adam de erfzonde is uitgebreid geworden over het gansche menschelijk geslacht; welke is eene verdorvenheid der geheele natuur en een erfelijk gebrek, waarmede de kleine kinderen zelfs besmet zijn in hunner moeders lichaam en die in den mensch allerlei zonden voortbrengt, zijnde in hem als een wortel daarvan; en zij is daarom zoo leelijk en gruwelijk voor God, dat zij genoegzaam is, om het menschelijk geslacht te verdoemen. Zij is ook zelfs door den Doop niet ganschelijk te niet gedaan, noch geheel uitgeroeid, aangezien de zonde daaruit altijd, als opwellend water ontspringt, gelijk uit eene onzalige fontein, hoewel zij nochtans den kinderen Gods tot verdoemenis niet toegerekend, maar door Zijne genade en barmhartigheid vergeven wordt; niet om in de zonde gerust te slapen, maar opdat het gevoelen van deze verdorvenheid, de geloovigen dikwijls zoude doen zuchten, om van het lichaam des doods verlost te worden. En hierin verwerpen wij de dwaling der Pelagianen, die zeggen, dat deze zonde niet anders is dan uit navolging.

DE ERFZONDE.

I. De zonde van Adam en de erfzonde.

A. Adam is ons verbondshoofd.
Om de ontzettende gevolgen van de zonde recht te zien, moeten wij letten op de verhouding, waarin God Adam geplaatst heeft tot ons. Adam is het hoofd van het verbond der werken. De verhouding, waarin hij tot God gesteld is bij de schepping, is een verbondsverhouding. En als hij dan zondigt, heeft dat de meest verstrekkende gevolgen. Hij zondigt als verbondshoofd, en die zonde is van beteekenis voor allen, die in dat verbond begrepen zijn. In Adam zijn alle menschen begrepen. God heeft Zijn verbond in Adam met geheel de menschhejd opgericht. Wat Adam deed, was van beteekenis voor allen en gold voor allen, omdat allen in hem begrepen zijn. Hij is ons verbondshoofd, en daarom hebben wij *erfschuld.* Wij zijn in hem schuldig verklaard.

B. Adam is ons geslachtshoofd.
Adam is niet alleen door God gesteld als ons verbondshoofd, hij is tevens ons aller *vader.* Daarom heeft God uit éénen bloede het gansche menschelijk geslacht gemaakt. Eva is niet apart, naast Adam geschapen, maar uit een rib van Adam.

De vraag wordt wel eens gedaan, wat er gebeurd zou zijn, als wel Eva en niet Adam gevallen ware. Wij moeten met zulke vragen heel voorzichtig wezen, omdat zij niet op feiten gegrond zijn. Toch weten wij, dat het in den grond der zaak niet ging om Eva, maar om Adam. Wanneer niet Adam, maar Eva alleen gevallen ware, dan zou het werkverbond niet verbroken zijn geworden. Dan zou God een andere vrouw aan Adam gegeven hebben uit hem. Maar zulke vragen berusten op speculatie en zijn meestal vrucht van twijfel en ongeloof. Wij gaan op zulke vragen niet verder in, omdat het ons niet is geopenbaard. Adam is ook ons geslachtshoofd en daarom worden wij in zonde ontvangen en geboren. Daarom hebben wij *erfsmet.*

C. Wij hebben in Adam gezondigd.
Gods Woord wijst ons op de verhouding van het priesterschap van Aäron en dat van Melchizedek. Abraham heeft aan Melchizedek de tienden gegeven. De schrijver van den brief aan de Hebreen zegt, dat Levi en ook Aaron, toen zij *in de lendenen van hun vader* Abraham waren, de tienden gegeven hebben. Wie de tienden neemt, is meer dan hij, die de tienden geeft. Melchizedek is meer dan Aäron en Levi. Christus is priester naar de ordening van Melchizedek.

En dat mogen wij ook op Adam toepassen. Adam heeft gezondigd. Maar wij waren *in* hem. Toen hij zijn hand uitstrekte naar den boom der kennis des goeds en des kwaads, toen hebben *wij in hem* onze handen daarnaar uitgestoken. Zoo is de verhouding van Adam en ons. Heel het menschelijk geslacht is vertegenwoordigd in die twee menschen, die toen het menschelijk geslacht waren. Alleen *Christus is niet in Adam begrepen.* Hij zegt: "Eer Abraham was, ben ik." Hij kan zeggen: Eer Adam was, ben ik. Hij staat buiten de erfschuld en erfsmet. Maar *wij allen* hebben *in* Adam gezondigd.

II. De erfschuld.

A. De schuld van Adam wordt ons toegerekend.

God rekent ons de zonde van Adam toe. Wij erven de schuld, die ook op onze rekening wordt gezet. Van zulk een erfenis willen velen niet weten. Zij stellen alleen een erfenis op prijs, als er wat te halen valt. Daarom is er zooveel verzet tegen de Schriftuurlijke gedachte van de *toerekening* van de schuld van Adam. Was Adam staande gebleven, dan zou zijn gerechtigheid ook op onze rekening zijn gekomen. Zoo heeft God gewild. Of zijn gerechtigheid, of zijn schuld wordt ons toegerekend. Evenals God recht zou gedaan hebben, wanneer Adam staande gebleven ware, en ons die gerechtigheid zou hebben gegeven en het eeuwige leven, zoo ook is God nu rechtvaardig, nu Adam gevallen is en, naar Gods rechtvaardig oordeel, ons deze schuld wordt toegerekend.

Die erfenis moet de zondaar aanvaarden, of hij wil of niet. *Er is geen keus.* God geeft ons die schuld. De schuld van Adam, ons verbondshoofd, wordt ons *toegerekend.*

B. De gerechtigheid van Christus wordt ons toegerekend.

Wij mogen dankbaar zijn, dat God ons de schuld van Adam heeft toegerekend. Juist in die verbondsverhouding heeft God gelegd de mogelijkheid van de verlossing door Christus. Toen de eerste Adam gevallen is, is de tweede Adam terstond in zijn plaats getreden. Dat verbond is van gelijke kracht. Voor onzen Heere Jezus Christus is het genadeverbond het werkverbond. Hij moet doen, wat Adam had moeten doen. Christus is de Middelaar van het verbond der genade. En dan rekent God ons de gerechtigheid van Christus toe. Is er misschien ook bezwaar, die *toerekening* te aanvaarden? Neen! Welnu, wil dan ook geen bezwaar maken tegen de eerste toerekening. Wie de schuld van den eersten Adam niet wil aanvaarden, zal de gerechtigheid van den tweeden Adam niet kunnen aanvaarden. Wij danken God, dat Hij ons de schuld van Adam heeft willen toerekenen, omdat Hij ons nu ook de genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus wil toerekenen.
Gods rekening is beter dan onze rekening!

C. De verhouding van Adam tot Christus.

In *Romeinen 5* wordt daarover gesproken. In Adam hebben allen gezondigd en in Christus worden alle uitverkorenen zalig. Nu wordt in Romeinen 5 gesproken over *velen* en over *allen.* Dat mag bij ons geen verwarring stichten. De algemeene verzoening wordt door de Schrift niet geleerd, alsof Christus voor allen gestorven is. Christus is alleen voor de uitverkorenen gestorven. Wanneer Paulus zegt: allen in Adam en *allen* in Christus, dan wijst hij op de *organische* verhouding. *Allen* in Christus, d.w.z. niet alle menschen hoofd voor hoofd, maar alle ranken van den Wijnstok, allen, die Christus door een waar geloof aannemen. En als hij spreekt van *velen,* dan ziet dat op de afzonderlijke individuen. Adam is de stam van het menschelijke geslacht. De zonde van Adam gaat door *alle takken.* Christus is de ware Wijnstok en de gerechtigheid van Christus gaat ook door tot *alle ranken* in den Wijnstok.

D. De genade is veel meer overvloedig.

Wanneer wij de zonde van Adam en de gerechtigheid van Christus met elkaar vergelijken, komen wij licht tot een verkeerde conclusie, dat de zonde van Adam *meer* is dan de gerechtigheid van Christus, omdat alle menschen in Adam gezondigd hebben en niet alle menschen in Christus behouden worden. En toch de gerechtigheid van Christus is *veel meer* overvloedig.

1. Een huis in brand steken is eenvoudiger, dan een huis opbouwen. Als het eenmaal brandt, gaat het verder vanzelf. De gevolgen van de zonde van Adam gaan vanzelf wel verder, zelfs in het lichaam van de moeder, zegt onze belijdenis. De gerechtigheid van Christus moet aan ieder uitverkorene afzonderlijk worden toegepast en gegeven, door den Heiligen Geest.

2. De genade is onverliesbaar. De zonde en schuld van Adam is vreeselijk. Maar, Gode zij dank, de zondaar kan uit de macht van den duivel verlost worden. Christus is machtiger dan de duivel. De genade van Christus kan de zondaren rukken uit de macht van satan, maar satan kan den zondaar niet meer rukken uit de macht van Christus. Wat is nu overvloediger, de genade of de zonde? Het spreekt vanzelf, dat de genade *veel meer overvloedig* is geweest. Zoo moeten wij zien de verhouding van Adam tot Christus.

III. De erfsmet.

A. De erfsmet volgt op de erfschuld.
De vraag kan worden gesteld, wat eerst is, de erfschuld, of de erfsmet. De meeste menschen zeggen, dat de erfsmet voorafgaat. Zij willen van erfschuld liever niet weten. Wij zijn uit zondige ouders geboren, dus de erfsmet is het een en al. En zullen wij nog van erfschuld spreken, dan moet deze volgen op de erfsmet.

Dat is niet juist. Adam is ons verbondshoofd en daarom hebben wij *erfschuld.* Hij is ons geslachtshoofd en daarom hebben wij *erfsmet. De erfschuld gaat vooraf.* De rechtvaardigmaking gaat ook vooraf aan de heiligmaking. Het Paaschfeest, toen Christus is opgestaan om onze rechtvaardigmaking, gaat vooraf aan het Pinksterfeest, toen de Heilige Geest in de kerk is gekomen, om haar heilig te maken. Diezelfde lijn moeten wij ook volgen bij de erfzonde. De *erfzonde bestaat in erfschuld en erfsmet.* Evenals de rechtvaardigmaking voorafgaat aan de heiligmaking, zoo ook gaat de erfschuld vooraf aan de erfsmet. Omdat God ons in Adam heeft schuldig verklaard, worden wij in zonde ontvangen en geboren.

B. De erfsmet is de bron van alle zonden.
"Zij is een erfelijk gebrek, die in den mensch allerlei zonden voortbrengt, zijnde in hem als een wortel daarvan. De zonde ontspringt daaruit als opwellend water, gelijk als *uit een onzalige fontein."*

Wij staan in beginsel schuldig aan alle zonden. Van elke zonde dragen wij de kiem in ons hart. Daarom mogen wij ons nooit boven anderen verheffen. *"Het gevoel van deze verdorvenheid moet de geloovigen dikwijls doen zuchten van het lichaam dezes doods verlost te worden.*

Naarmate de kinderen Gods vorderen op den weg, krijgen ze meer schuldgevoel over hun erfzonde. Het is oppervlakkig, wanneer wij alleen onze dadelijke zonden voor God belijden. Wij moeten veel dieper afdalen. Het erge is niet alleen, dat wij zonden doen, maar dat wij zondaren zijn. Zie *Psalm 51:3 her [*Ps. 51:1-5*].*

C. De erfsmet en de heilige ontvangenis en geboorte van Jezus Christus.

Wij zouden de vraag kunnen stellen, waarom de eerste Adam volwassen geschapen is en de tweede Adam ontvangen is van den Heiligen Geest en geboren uit de maagd Maria. Dat is, omdat Christus moet *beginnen bij het begin.* Daar, waar onze zonde begint, daar begint Hij Zijn Borgtochtelijk werk. Daarom heeft het Kerstfeest ook voor onze kinderen zoo heerlijke beteekenis. Er zou voor de kinderen geen redding zijn, als Christus niet was ontvangen en geboren. Daarom, zegt de belijdenis, moeten de Godzalige ouders niet twijfelen aan de verkiezing en zaligheid van hun kinderen, welke God in hun kindsheid uit dit leven wegneemt *(Dordtsche Leerregelen. I. 17).*

Christus is tot de wortelvezelen der zonde doorgedrongen, om ze daar te bestrijden. De catechismus wijst op de beteekenis van de ontvangenis en geboorte van Christus. "Wat nuttigheid krijgt gij door de heilige ontvangenis en geboorte van Christus? Dat Hij onze Middelaar is, en met Zijne onschuld, mijne zonde, waarin ik ontvangen en geboren ben, voor Gods aangezicht bedekt."

Daar begint Zijn borgtochtelijk werk. Daar bedekt Hij onze erfzonde voor God.
Zijn bloed reinigt van alle zonde, ook van de erfzonde.

IV. De beteekenis van de erfzonde.

A. De oorsprong der erfzonde.
"Door de ongehoorzaamheid van Adam, is de erfzonde uitgebreid geworden over het gansche menschelijk geslacht." Daar is de oorsprong. In die ééne zonde. In de bondsovertreding van Adam. "Ongehoorzaamheid" zegt de belijdenis. De schuld ligt bij den mensch zelf. Wij hebben in Adam overtreden. Die zonde is de eerste zonde en de oorsprong van alle zonden, die bedreven zijn en worden.

B. De omvang van de erfzonde.
"Uitgebreid over het gansche menschelijk geslacht". Niemand valt er buiten. Zelfs de ongeboren en pasgeboren kinderen niet. *"De kleine kinderen zijn er mee besmet in hunner moeders lichaam."* Daarom zegt David: Ik ben in ongerechtigheid geboren, de zonde maakt mij 't voorwerp van Uw toorn, reeds van het uur van mijn ontvang'nis af. De zonde is *niet uit navolging,* zooals de *Pelagianen* en modernen leeren. Al zou een kind op een onbewoond eiland geplaatst worden en zoo opgevoed kunnen worden, dat het de zonde van andere menschen nooit zou zien, dan zou het kind toch, bij het opgroeien, zondigen, en zelfs tot *alle* zonde in staat zijn.

C. Het wezen van de erfzonde.
"De erfzonde is een verdorvenheid der geheele natuur en een erfelijk gebrek." Onze geheele natuur is door de zonde bedorven. Er is niets in ons bestaan, of het deelt in de gevolgen van de zonde. Het hart is verdorven en daarom zijn ook de uitgangen des harten zondig. De zonde heeft den mensch in geheel zijn wezen aangerand. De zonde heeft ons bestaan aangetast.

D. De werking van de erfzonde.
De erfzonde is als een wortel, waaruit de zonden ontspruiten. Als een fontein, waaruit de zonden omhoog gestuwd worden. Uit het hart komen voort booze bedenkingen, ja alle zonden. Het hart is een bron van vuilheid en ongerechtigheid. Daarom moeten wij altijd op onze hoede zijn. Wij kunnen, als wij anderen zien zondigen, nooit zeggen: Aan die zonde zal ik mij nooit schuldig maken, want de kiem van die zonde woont ook in ons hart. En wij zien heel vaak, dat zij, die zoo hard tegen anderen kunnen zijn, zelf aan de zonden schuldig staan, die zij in anderen zoo streng bestraffen en veroordeelen.

E. De verdoemelijkheid van de erfzonde.

Dat is het fijne puntje, waar het op aan komt. Wij zijn door de erfzonde verdoemelijk voor God. In ons doopsformulier staat, dat onze kinderen zonder hun weten der verdoemenis in Adam deelachtig zijn, en in het rijk Gods niet kunnen komen, tenzij zij van nieuws worden geboren. Onze belijdenis zegt: "Zij *is daarom zoo leelijk en gruwelijk voor God, dat zij genoegzaam is, om het menschelijk geslacht te verdoemen."* Wij zijn zondaren, wij zijn schuldig.

V. De erfzonde en de doop.

A. De erfzonde is door den Doop niet geheel uitgeroeid.
1. Over de woorden: "*Zij is ook zelfs door den doop niet ganschelijk uitgeroeid"* is heel wat geschreven. Leert de belijdenis, dat de Doop zelf de kracht heeft, de erfzonde gedeeltelijk weg te nemen? Neen!

In de oorspronkelijke lezing van 1560 staat: *"Même pas".* In de Nederlandsche vertaling van 1562 staat: *"Ende en werd ook door den doope niet weggenomen."*

Dit is dus later gewijzigd geworden. *Van Toorenbergen* schrijft hierbij: "Blijkbaar heeft men bij de nadere bewerking van dit artikel willen doen uitkomen, dat men niet te kort heeft willen doen aan de kracht van den Doop, die de verzekering geeft, dat de schuld van de erfzonde den kinderen Gods niet wordt toegerekend en dus in zoo verre de erfzonde te niet doet, maar evenzeer, dat de Gereformeerde belijdenis verre bleef van de Roomsche dwaling, die leert dat door de doopsgenade hersteld is alles, wat de Roomsche kerk als erfelijk gebrek erkent."

2. De beteekenis van die woorden. De Heilige Doop beteekent en verzegelt ons de beloften van het verbond der genade, namelijk de afwassching der zonden, door het bloed van Jezus Christus. Wanneer een kind nu krijgt het teeken en de beteekende zaak, die beloofd wordt, dus ook de afwassching der zonden, dus ook de uitdelging van de erfzonde, dan is het niet zoo, dat een kind rein wordt, in den strikten zin van het woord. De erfzonde zal in geheel het leven blijven nawoelen en zijn een bron en onzalige fontein van zonde en ongerechtigheid. De rechtvaardigmaking is in dit leven volkomen, maar de heiligmaking is onvolkomen. Al hebben wij in Christus geen erfschuld meer, omdat Hij voor ons heeft voldaan, wij blijven de erf smet houden.

B. Zij wordt den kinderen Gods niet toegerekend.
"Hoewel zij nochtans den kinderen Gods tot verdoemenis niet wordt toegerekend, maar door Zijne genade en barmhartigheid vergeven wordt." De gerechtigheid en heiligheid van Christus wordt ons toegerekend, evenals hadden wij nooit *zonde gehad* of gedaan, ja, als hadden wij zelf de gerechtigheid volbracht, die Christus voor ons heeft volbracht.

C. Dit mag ons niet brengen tot valsche gerustheid.
1. Niet om in de zonde gerust te slapen. Gods genade maakt ons nooit lijdelijk. De antinomiaan zegt: Ik doe de zonde, opdat de genade te meerder worde, maar dat is goddeloos. Hoe zullen wij, die der zonde gestorven zijn, in dezelve leven? Wie de zonde doet, met een beroep op genade, bewijst daarin zijn onbekeerlijkheid. Wie in de zonde gerust slaapt, staat buiten het koninkrijk Gods. Een kind des Heeren kan wel in de zonde *vallen,* maar niet in de zonde *leven.* Dat is ten eenenmale onmogehjk.

2. Dit wekt in de harten der geloovigen een heilig verlangen. *"Het gevoel van deze verdorvenheid doet de geloovigen dikwijls zuchten, om van het lichaam dezes doods verlost te worden."* Wij worden niet lijdelijk, maar werkzaam. De nawerking van de erfzonde drijft ons uit tot God. De geloovigen hebben last van die zonde en zij belijden die zonde, maar zij verlangen ook van die zonde geheel verlost te worden. Hoe kan een kind des Heeren

uitzien naar het oogenblik, dat ook de erfzonde uit zijn hart zal gebannen worden. Als hij volmaakt God zal dienen. Wanneer zijn hart zelfs de beginselen der zonde niet meer zal kennen. Deze zonde wordt in het leven tot last. Daarom zegt Paulus: "Ik ellendig mensch, wie zal mij verlossen van het lichaam dezes doods? Ik dank God, door Jezus Christus onzen Heere!"

ARTIKEL XVI: VAN DE EEUWIGE VERKIEZING GODS.

Wij gelooven, dat het geheele geslacht van Adam, door de zonde des eersten menschen, in verderfenis en ondergang zijnde, God Zichzelven zoodanig heeft bewezen, als Hij is, te weten: Barmhartig en Rechtvaardig. Barmhartig, doordien Hij uit deze verderfenis trekt en verlost degenen, die Hij in Zijnen eeuwigen en onveranderlijken raad, uit enkel goedertierenheid, uitverkoren heeft in Jezus Christus, onzen Heere, zonder eenige aanmerking hunner werken. Rechtvaardig, doordien Hij de anderen laat in hun val en verderf, waarin zij zichzelven geworpen hebben.

DE PRAEDESTINATIE.

I. Het feit van de praedestinatie.

A. Geopenbaard in Gods Woord.
In de Heilige Schrift wordt ons geleerd, dat God besloten heeft, hoe de eeuwige staat des menschen zal zijn. God heeft alles gewrocht om Zijns Zelfs wil, ook den goddelooze tot den dag des kwaads. Hij heeft Jeremia liefgehad met een eeuwige liefde. Hij zegt tot Rebekka, eer de kinderen geboren waren, dat de meerdere den mindere zou dienen, want Jakob heeft Hij liefgehad en Ezau heeft Hij gehaat. In *Romeinen 9-11* laat de apostel ons zien de vrijmacht des Heeren in *Farao,* die tot verharding komt, in *Izak* die verkoren en *Ismaël* die verworpen wordt, en vooral in de tweeling *Jakob* en *Ezau.* In Gods Woord wordt gesproken over het *boek des levens,* waarin de namen der uitverkorenen geschreven zijn. God heeft vaten ter eere en ter oneere. Christus spreekt van de *gegevenen* des Vaders, die verkoren zijn voor de grondlegging der wereld. Er geloofden zoovelen, als er *verordineerd* waren ten eeuwigen leven. De Schrift spreekt telkens weer van de praedestinatie.

B. Geleerd in onze belijdenisschriften.
1. De Nederlandsche geloofsbelijdenis handelt over de praedestinatie in dit artikel. Hier wordt niet alleen gesproken over de verkiezing, maar ook over de verwerping, dus over de praedestinatie, de voorverordineering.

Dan wordt in artikel XXXVII over de uitverkorenen gesproken.

2. De Heidelbergsche Catechismus spreekt over de verkiezing alleen in *Zondag 19 en Zondag 21.* In *Zondag 19* belijden wij, dat "Christus mij, *met alle uitverkorenen* tot Zich in de hemelsche blijdschap en zaligheid zal nemen." En in *Zondag 21* wordt gesproken over de kerk en gezegd: "dat Christus uit het gansche menschelijk geslacht, Zich een gemeente, tot *het eeuwige leven uitverkoren,* door Zijn Woord en Geest vergadert." De kerk is object van de verkiezing, niet een menschelijke, maar een Goddelijke instelling.

3. De Dordtsche Leerregelen. Deze handelen geheel over deze materie. Het ging in den strijd tegen de Remonstranten over dit leerstuk. En nu wilden de Remonstranten wel den naam behouden, maar, in den grond van de zaak, hebben zij de praedestinatie verworpen. In de Dordtsche Leerregelen wordt op schoone en teedere wyze uiteengezet, hoe de verkiezing en verwerping van eeuwigheid zijn naar Gods besluit, en tevens, hoe de volle verantwoordelijkheid van den mensch moet worden gehandhaafd. God is niet de Auteur van de zonde.

C. Een van de meest bestreden dogma's.
1. De Remonstranten leerden, dat God verkoren heeft, op grond van een vooruitgezien geloof. God heeft te voren geweten, wie het Evangelie zouden aannemen, wie zouden gelooven en hen heeft Hij verkoren. Dan is er geen verkiezing meer. Dan beslist de

mensch. Dan moet God te voren rekenen met wat de mensch zal doen. God heeft ons niet verkoren, *omdat* wij zouden gelooven, maar *opdat* wij zouden gelooven.

2. De Ethischen willen wel spreken van de verkiezing, maar dan van de verkiezing *der gemeente,* en niet van de afzonderlijke personen. God heeft in het algemeen de gemeente verkoren. Hoe is dat mogelijk, als niet vaststaat, wie daartoe zullen behooren? Hiermee ontkomt men niet aan de moeilijkheden. Die worden eerder grooter. De Schrift zegt: *Jakob* heb Ik liefgehad.

3. De Methodisten spreken soms nog wel van verkiezing, maar zoeken, door hun leer van de algemeene verzoening (dat Christus voor alle menschen is gestorven, en dat het nu van den mensch afhangt, of hij in Christus wil gelooven, ja dan neen) den grond in den mensch.

4. De dialectische theologie gebruikt ook heel graag de namen verkiezing en verwerping. Maar zij wil de praedestinatie in geen geval zien als een feit, dat vaststaat, waardoor de menschen in twee groepen zouden kunnen worden verdeeld, namelijk verkorenen en verworpenen. Wel is er een dubbele praedestinatie, maar deze bestaat slechts hierin, dat God vrij is, te verkiezen en te verwerpen. Dat is niet van eeuwigheid gebeurd, dat doet God nog! En daarom mogen wij ook niet onderscheiden tusschen kerk en wereld. Immers de kerk kan, volgens dit standpunt, elk oogenblik verworpen worden en de wereld kan ieder oogenblik verkoren worden. Ook een kind des Heeren staat dagelijks onder de crisis van verkiezing en verwerping. De verordineering is niet anders dan de *aanduiding,* dat er een spanning is van gericht en genade. Wij kunnen steeds verkoren en ook verworpen worden. God is vrij. Het Damocleszwaard hangt dreigend boven ons hoofd. Maar dan blijft van de praedestinatie niets over. Zie mijn: "De dialectische theologie", blz. 36-40.

5. Alle niet Gereformeerden bestrijden de praedestinatie. Hier staan wij in ons isolement, geheel alleen. Het is een van de meest bestreden en ook een van de meest gewichtige dogma's.

D. De praedestinatie en de besluiten Gods.

1. De besluiten Gods. De raad Gods is de eeuwige voorstelling van Zijn verstand en de eeuwige bepaling van Zijn wil, van al wat in den tijd worden en geschieden zou. Deze besluiten zijn *eeuwig.* Zij zijn af. Gode zijn al Zijne werken van eeuwigheid bekend. Sommigen zeggen, om de verantwoordelijkheid des menschen te redden, dat God *aldoor* besluit, en zoo achter den mensch aanloopt, die met zijn vrijen wil beslissingen neemt, terwijl God Zijn besluiten daarnaar weer moet richten. Neen, Gods raad is van eeuwigheid af. Zijn raad is van voor de grondlegging der wereld. Gods raad is *onafhankelijk, onvoorwaardelijk, wijs, vrij en eeuwig.* Gods raad gaat over alle dingen, ook over de allernietigste dingen, ook over de schijnbaar toevallige.

Nu vormen al de besluiten Gods één organisch geheel. Zij liggen niet afzonderlijk, als zandkorrelen, naast of boven elkaar, zonder eenig verband, neen, zij zijn organisch verbonden, zoodat niet één besluit kan gemist worden en elk besluit zijn eigen plaats inneemt. De Schrift gebruikt het beeld van een *kind,* dat geboren wordt. Dat kind is er vóór de geboorte reeds. Het moet geboren worden.

Zoo zegt *Zefanja 2:2:* "Eer het besluit *bare".* Het is er dus te voren.

De besluiten Gods zijn van eeuwigheid, als een kind voor de geboorte. En straks worden de besluiten geboren in de werkelijkheid.

2. De praedestinatie is het "hart" van de besluiten. De praedestinatie, of voorverordening is het besluit aangaande des menschen eeuwigen staat. En dat besluit is het *centrum* van alle

besluiten, de *spil* van Gods raad. De besluiten Gods vormen *één* geheel en van al die besluiten is de praedestinatie het meest belangrijke en het centrale. De besluiten zijn als een kind, dat geboren zal worden, en nu is de praedestinatie het hart van dat kind, het centrale punt, waarom al het andere zich beweegt. Gods Woord zegt, dat *alle dingen zullen medewerken ten goede dengenen, die naar Zijn voornemen geroepen zijn.* Al de besluiten dus in dienst van de verkiezing.

E. De praedestinatie in verband met andere besluiten Gods.
1. In verband met het besluit van de schepping. God heeft bij de schepping met de praedestinatie rekening gehouden. De schepping mogen en moeten wij bezien, bij het licht van de praedestinatie. Want God heeft een *redbaren* mensch geschapen. Een porseleinen vaas, die stukgestooten wordt, is niet redbaar, kan alleen gelijmd worden, maar niet omgesmolten. *Goud* is redbaar. Het kan omgesmolten worden. Zoo leert ons de Schrift, dat de gevallen engelen niet gered worden en de mensch wel. God heeft den mensch zóó geschapen, dat Hij, na den val, kon gered worden. De schepping staat dus niet los van de praedestinatie.

2. In verband met het besluit van de verbonden. God heeft Adam geschapen, als hoofd van het werkverbond en ook, als hoofd van het menschelijk geslacht. In de schepping van den eersten Adam zag God de vleeschwording van den tweeden Adam, Die als Middelaar van het genadeverbond, de uitverkorenen brengt tot het eeuwige leven.

3. In verband met de voorzienigheid Gods. Om de uitverkorenen tot Christus te brengen, gebruikt God zeer vele middelen en wegen. Door Zijn voorzienig bestel gebruikt Hij geboorte, opvoeding, vriendschap, leiding, onderwijs, en soms een heel klein tractaatje, of een kort gesprek, als middel, om iemand tot Christus te brengen.

Wanneer wij zien de wondere leidingen en wegen, die God houdt, om de uitverkorenen tot Christus te brengen, dan weten wij, dat de praedestinatie in het nauwste verband staat met Gods voorzienig bestel. Ook ten opzichte van de verdere leiding van de kinderen Gods, zoodat alle dingen medewerken ten goede dengenen, die naar Gods voornemen geroepen zijn.

II. De voorwerpen van de praedestinatie.

A. De praedestinatie en de kosmos.
1. De mensch is de kroon der schepping en beeld van God. Er is een organisch verband gelegd tusschen den mensch en den kosmos. Er is een innig contact tot in de fijnste onderdeelen, want God heeft den mensch geschapen uit het stof der aarde. Daarom is de praedestinatie niet los van den kosmos, omdat de mensch niet als een standbeeld op een voetstuk is, dat er zoo kan worden afgenomen, maar de kroon der schepping is.

2. In den mensch is dus de kosmos gevallen. Omdat de verhouding zoo innig is, is de val zoo verstrekkend. Toen de mensch viel, ging de schok van dien val door tot alle onderdeelen van den kosmos. Niet één gedeelte bleef ongeschonden. Het aardrijk is vervloekt! Die vloek wordt openbaar op *elk* terrein.

3. In Christus wordt ook de kosmos gered. Christus is de Middelaar van de herschepping. God zal geen enkel stuk van de schepping in handen van den duivel laten. Er komt een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, waarop gerechtigheid woont. De taak van Christus is *wereldomvattend.* In *Openb. 5:8-14* zien wij eerst de *kerk,* de nieuwe menschheid, die God verheerlijkt, de 24 ouderlingen (8-10 [Openb. 5:8-10]).

Daarna zien wij de *engelen,* rondom de nieuwe menschheid, die ook het Lam prijzen (11, 12 [Openb. 5:11-12]). En dan zien wij *heel de kosmos:* "En alle schepsel, dat in den hemel is en op de aarde en onder de aarde, en die in de zee zijn, en alles, wat daarin is, hoorde ik zeggen: Hem, Die op den troon zit en het Lam, zij de dankzegging en de eer en de heerlijkheid en de kracht, in alle eeuwigheid" (13 [Openb. 5:13]).

"En wanneer Hem alle dingen zullen onderworpen zijn, dan zal ook de Zoon Zelf onderworpen worden, Dien, Die Hem alle dingen onderworpen heeft, opdat God zij alles in allen." *1 Cor. 15:28.*

B. De praedestinatie en de engelen.
Er is tusschen de engelen en den mensch een scheppingsverband. Zie *Col. 1:16.*

In Christus, door Wien God alle dingen geschapen heeft, komen engelen en menschen bijeen. Door den val der engelen en den val van den mensch is dat verband ook verbroken. Dat die verhouding geheel anders geworden is, blijkt hieruit, dat zelfs cherubijnen den hof bewaken moeten tegen den mensch. Dat verband is door Christus hersteld. De niet gevallen engelen zijn ook verkoren. *1 Tim. 5:21.*

In *Ef. 1:10* lezen wij: "Om in de bedeeling der volheid der tijden wederom alles tot één te vergaderen in Christus, beide, dat in den hemel is en dat op de aarde is." In het oorspronkelijke staat voor bijeenvergaderen: *weer onder één Hoofd brengen."* Het oorspronkelijk verband tusschen engelen en menschen wordt door Christus hersteld. Zij zullen weder onder één Hoofd komen.

C. De praedestinatie en Christus.
1. Christus is als Middelaar verkoren. Gods Woord spreekt hier zeer duidelijk. "In de rol des boeks is van Mij geschreven." Ps. 40:8. *Jesaja zegt:* "Ziet, Mijn Knecht, Dien ik ondersteun, Mijn Uitverkorene, in Den welken Mijn ziel een welbehagen heeft," Jes. 42:1. "Mijn Knecht, Dien Ik uitverkoren heb," Jes. 43:10. Dit wordt in Matth. 12:17 toegepast op den Christus.

Petrus zegt ook dat "Christus is voorgekend van voor de grondlegging der wereld," *1 Petr. 1:20.* "Hij is de levende Steen, die door de menschen verworpen is en door God verkoren is," *1 Petr. 2:4, 6.* Christus is verkoren door den "Vader, om te zijn onze Verlosser en Zaligmaker.

2. Wij zijn in Christus verkoren. Onze verkiezing is niet los van de verkiezing, van Christus. Christus is niet de grond van de verkiezing, maar wel het fundament van onze zaligheid.

Wij zijn nooit los van Hem te denken. Hij is het Hoofd en de kerk is het *Lichaam.* Christus is de wijnstok en wij zijn de ranken. Wij zijn *in* Hem verkoren, en daarom is de taak van den Heiligen Geest, de verkorenen in Christus in te lijven, en met Christus, door den band des geloofs, te vereenigen. Zie het artikel!

D. De praedestinatie en de menschen.
De belijdenis wijst op de praedestinatie des menschen. Deze voorverordineering bestaat in de verkiezing en in de verwerping. In de verwerping betoont God Zijn rechtvaardigheid en in de verkiezing betoont Hij Zijn genade en barmhartigheid.

III. De praedestinatie bestaat in de verkiezing en de verwerping.

A. De verkiezing is de kern van de voörverordineering.
De Voorverordineering is de spil van al de besluiten, en *het middelpunt* is de verkiezing. De *praedestinatie* gaat over alle menschen. Daarom maken wij onderscheid tusschen de

verkiezing, die gaat over de gegevenen des Vaders, en de *verwerping,* die zich richt op allen, die verloren gaan en in het eeuwig verderf zullen geworpen worden. Maar de verkiezing is het centrum, waarom zich de andere besluiten bewegen. Daarom is de verkiezing *niet gecoördineerd* met de verwerping. Wij mogen beide niet op één lijn stellen. Het eeuwige leven heeft in Gods raad een geheel andere plaats dan het eeuwig verderf. Wanneer beide gecoördineerd waren, zouden zij van gelijke waarde zijn. Op een dorschvloer zien wij koren en kaf. Deze beide vormen één geheel en toch stellen wij *koren en kaf niet op één lijn.* Zij zijn niet gecoördineerd.

De verwerping is *gesubordineerd* aan de verkiezing. De verkiezing gaat over den *boom* van het menschelijk geslacht, de verwerping over vele losse *takken.* Daarom is de verwerping *ondergeschikt* aan de verkiezing. Gods volk is als de kurk, waar de wereld op drijft. Was er geen verkiezing, er was geen geschiedenis der menschheid. Alles beweegt zich om de verkiezing.

B. De verkiezing.

1. Wat Gods Woord ons leert. God verkiest Zich de heilige linie. Noach, Abraham, Izak, Jacob. Er is een boek des levens. Mozes pleit voor Israël en zegt: "Delg mij uit Uw boek." *Jesaja* spreekt van hem, die geschreven is ten leven te Jeruzalem, *4:3.* Daniël zegt, dat het volk zal verlost worden, al wie gevonden wordt geschreven te zijn in het boek.

Christus dankt den Vader, dat Hij deze dingen den wijzen en ver-standigen verborgen heeft en den kinderkens geopenbaard. In *Marc. 13:19-20* staat, dat om der uitverkorenen wil, de dagen verkort zullen worden. In Matth. 20:16 lezen wij: "Want velen zijn geroepen en weinigen uitverkoren." In *Rom. 9-11* wijst Paulus op de vrijmacht Gods, geteekend in de verkiezing en verwerping. De Pottenbakker heeft macht over het leem, om te maken een vat ter eere of een vat ter oneere. Petrus schrijft aan de uitverkorenen, naar de voorkennis Gods des Vaders.

2. In de verkiezing heeft God geen voorkeur. De belijdenis zegt: *"zonder eenige aanmerking hunner werken, uit enkel goedertierenheid".* Als er bij God voorkeur was, omdat de eene mensch beter is, dan de andere, dan zou de grond voor de verkiezing liggen in den mensch. Dat er onderscheid is tusschen de verkorenen en de verworpenen, is alleen, omdat God heeft verkoren. Eer de kinderen geboren waren, werd tot Rebecca gezegd, dat de meerdere den mindere dienen zou.

3. De verkiezing richt zich op de afzonderlijke personen. God verkiest niet maar in het algemeen, een gemeente zonder meer, doch *speciaal.* De genade is *particulier.* De *namen* zijn geschreven in het boek des levens. Christus heeft Zijn leven niet gegeven voor onbekenden, maar voor de *gegevenen* des Vaders. De ethischen bestrijden de persoonlijke verkiezing. Zij kennen alleen een verkiezing in het algemeen en dan moet God maar afwachten, wie tot Christus komen en in Hem gelooven zullen.

4. De persoonlijke verkiezing is niet individualistisch. De valsche mystiek vervalt in de fout van het individualisme. Zij maakt de verkiezing los van Christus, en legt eenzijdig den nadruk op het werk van den Heiligen Geest. Zij meenen, dat de Vader, los van den Zoon, werkt in de harten der uitverkorenen. Voor het verbond der genade hebben zij geen oog. Zij gebruiken graag de uitdrukking: één uit een stad en één uit een dorp. En zoo komen zij tot het individualisme. Ieder staat op zichzelf. Zij moeten persoonlijk bezoek ontvangen, als een gevangene in de cel. Zij moeten een tekst krijgen, waardoor zij weten, dat God hen heeft uitverkoren, alsof de groote kloof door een tekst of psalm gedempt zou kunnen worden. Wij zijn uitverkoren *in* Christus Jezus onzen Heere.

5. De persoonlijke verkiezing is organisch. De uitverkorenen vormen tezamen een organisme. De afzonderlijke personen vormen het Lichaam van Christus, de ranken van den Wijnstok. De uitverkorenen zijn in Christus de nieuwe menschheid. De duivel krijgt de meeste takken. Christus krijgt niet een bouquet van losse bloemen, maar den *boom.* Hij is het Hoofd en wij zijn Zijn lichaam. De verhouding van de uitverkorenen tot elkaar is niet als de verhouding van één, twee, drie, enz. Neen, de verhouding van de uitverkorenen tot elkaar is als van de *hand* tot den *voet.* De hand kan tot den voet niet zeggen: Ik heb u niet van noode. Zoo krijgen wij den troost van de verkiezing en zeggen wij niet egoïstisch, hoogmoedig, individualistisch: Ja, *ik* ben verkoren, en die anderen gaan verloren. Neen, dan zeggen wij, dat wij vertrouwen, dat *niet alleen anderen, maar ook ons* vergeving der zonden van God geschonken is uit louter genade. Dan leggen wij niet eenzijdig den nadruk op het persoonlijke en ook niet op het gemeenschappelijke, en zien wij de wisselwerking van beide en het verband tusschen die beide.

Dan is de vraag voor ons, of *wij behooren tot het lichaam van Christus* en of wij *persoonlijk* daaraan deel hebben.

De verkiezing gaat dus over de ranken van den wijnstok, over de leden van het lichaam, over degenen, die in Christus zijn. *"In Christus Jezus onzen Heere".*

***C.* De verwerping.**

1. God betoont Zich als de Rechtvaardige. *"Rechtvaardig, doordien Hij de anderen laat in hun val en verderf, waarin zij zichzelf geworpen hebben."* Wij lezen in de Dordtsche *Leerregelen I, art. 1:* "Aangezien alle menschen in Adam gezondigd hebben en des vloeks en eeuwigen doods zijn schuldig geworden, zoo zoude God niemand ongelijk hebben gedaan, indien Hy het gansche menschelijke geslacht in de zonde en vervloeking had willen laten en om de zonde verdoemen."

Dat moeten wij meer verstaan. Wie verloren gaat, heeft niets te zeggen. God is strikt rechtvaardig. Wie verloren gaat, gaat door eigen schuld verloren. Wanneer allen verloren gingen, zou niemand kunnen zeggen, dat God onrechtvaardig is. En nu God zoo groote liefde bewezen heeft, dat Hij Zijn eigen Zoon voor zondaren heeft gegeven in den dood, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe, nu beschuldigt de mensch God, dat Hij niet allen geeft, wat Hij voor Zijn uitverkorenen heeft bestemd. God betoont in de verwerping zijn rechtvaardigheid. Weet gij, wat ons allen zou moeten verwonderen? Niet, dat er verworpenen zijn, dat is heel gewoon, maar dat er *verkorenen* zijn! En de strijd gaat tegen de verwerping en niet in de eerste plaats tegen de verkiezing!

2. De verwerping gaat over enkele personen. De namen van sommige verworpenen worden in de Schrift genoemd. God verwerpt Kaïn, drijft Ismaël uit, heeft Ezau gehaat en Farao verwekt, opdat deze zich zou verharden. De verwerping gaat over de afzonderlijke personen. Het getal van hen, die verworpen zijn, is bij God bekend.

3. De verwerping gaat over de personen, losgerukt uit het verband. Zij vormen tezamen geen organisch geheel, zooals de uitverkorenen. Zij zullen als losse, op zichzelf staande individuen, naast elkaar en tegen elkaar zijn. De boom van het menschelijk geslacht blijft behouden en de meeste takken worden in het vuur geworpen. In de hel is geen organisme. Zij zullen God haten en elkaar haten. Daar is geen eenheid. In de hel vinden wij het *individualisme* ten top.

4. De bestrijding.

a. Door de leer van de alverzoening. De leer van de alverzoening houdt in, dat alle menschen eenmaal zullen zalig worden en dat ook de duivelen weer hersteld zullen worden,

zoodat er alleen maar een eeuwig leven zal zijn. Hier geldt, dat wat de mensch graag wil, hy ook graag gelooft. Gods Woord leert ons duidelijk, dat er is een eeuwig leven en een eeuwig verderf, waar de worm niet sterft en het vuur niet wordt uitgebluscht.

b. De leer van de algemeene verzoening. De leer van de algemeene verzoening is niet, dat alle menschen zullen zalig worden. Maar wel, dat Christus voor alle menschen is gestorven. Christus heeft voor alle menschen de *mogelijkheid* tot verlossing gegeven en nu moeten de menschen die mogelijkheid tot werkelijkheid maken. Het hangt van den mensch af, of hij wil gelooven, ja dan neen. Gods Woord leert ons, dat Christus geen mogelijkheid, maar *werkelijkheid* geeft en dat Hij de uitverkorenen redt. Op het standpunt van de algemeene verzoening is geen praedestinatie.

c. *De leer van de conditioneele onsterfelijkheid.* Zij, die gelooven, blijven voortbestaan en de ongeloovigen zullen worden vernietigd. Er is dus wel een eeuwig leven, maar geen eeuwig verderf. Gods Woord zegt ons anders. Zij zullen gaan in de eeuwige pijn.

IV. Het misbruik van de praedestinatie.

A. Uit onverschilligheid.
Alle dogma's kunnen misbruikt worden. Vooral de voorverordineering. Hoevelen zeggen: "Als ik verkoren ben, dan kom ik er wel en als ik verworpen ben, dan zal het mij niets baten, ik kan er dan ook niets aan doen, dus zal ik maar afwachten."

Zoo hebben zij een mooi argument voor hun onbekeerlijkheid. Die redeneering is *onzin.* God heeft gepraedestineerd tot verantwoordelijkheid. Wanneer iemand geopereerd moet worden, dan zegt hij toch ook niet: "God heeft besloten, hoe het met mij zal gaan, dat staat te voren al vast. Welnu, als ik sterven moet, dan kan de moeite van de operatie gespaard blijven. En als ik beter moet worden, dan kan ik de kosten ook wel sparen." Dan zegt ieder: dat is nonsens. Wij hebben niet te handelen naar Gods verborgen, maar naar Gods geopenbaarden wil. En zoo is het hier ook!

B. Uit lijdelijkheid.
Deze menschen zijn overtuigd, dat God de Vrijmachtige is. Zij gelooven, dat God verkoren en verworpen heeft, maar zij zijn fatalist. Zij beroepen zich op hun onmacht en op Gods vrijmacht en zitten lijdelijk neer. Met een beroep op Gods verborgen wil, onttrekken zij zich aan Gods geopenbaarden wil. Paulus strijdt tegen hen en zegt: "Zullen wij de zonde doen, opdat de genade te meerder worde? Dat zij verre!" Ook Jacobus strijdt tegen een dood geloof.

V. Het rechte gebruik van de praedestinatie.

A. Wij maken onze verkiezing vast.
Het ligt vast in God, en nu moeten wij op dien weg wandelen, opdat die weg voor ons vast worde. Als wij door het geloof, Christus toebehooren en de vraag stellen, hoe het komt, dat wij wel en anderen niet gelooven, dan is er maar één antwoord: omdat God ons heeft verkoren ten eeuwigen leven. Zoo worden wij *verzekerd* van onze verkiezing. Zie hiervoor de mooie artikelen van de *Dordtsche Leerregelen, Hoofdstuk V, art. IX, X.*

B. Wij kennen onze verantwoordelijkheid.
Wij worden, als wij de leer van de praedestinatie kennen, niet lijdelijk. Wie inderdaad oog heeft voor Gods Souvereiniteit, zal komen tot de *hoogste activiteit.* De geschiedenis heeft bewezen, dat het leven des geloofs bloeide, wanneer de Gereformeerde leer werd beleden en beleefd. Deze leer maakt geen zorgelooze en goddelooze menschen, maar menschen,

die hun zaligheid werken, omdat zij weten, dat het God is, Die in hen werkt, beide het willen en het werken.

C. Wij verheerlijken God.
Die roemt, roeme in den Heere. De verkiezing en de verwerping zijn tot Gods eer. God heeft alle dingen gewrocht om Zijns Zelfs wil, ook den goddelooze, tot den dag des kwaads. Wij leeren van genade leven, en zien, dat alle dingen zullen uitloopen op de verheerlijking van den naam des Heeren.

God heeft Zich zoodanig bewezen als Hij is. Hij is de Rechtvaardige en dat wordt openbaar in de verwerping. De Heer is recht in al Zijn weg en werk.

Hij is de Barmhartige, dat zien wij bij de verkiezing. Zie Art. XXIII. A1.

Uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Wij steken 't hoofd omhoog en zullen d'eerkroon dragen, door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen!

ARTIKEL XVII: VAN DE WEDEROPRICHTING DES GEVALLEN MENSCHEN.

Wij gelooven, dat onze goede God, door Zijne wonderlijke wijsheid en goedheid, ziende, dat de mensch zich alzoo in den lichamelijken en geestelijken dood geworpen en geheel ellendig gemaakt had, Zichzelven begeven heeft, om hem te zoeken, toen hij al bevende voor Hem vlood, en heeft hem getroost, belovende hem Zijn Zoon te geven, *die worden zou uit eene vrouw, om den kop der slang te vermorzelen,* en hem gelukzalig te maken.

DE MIDDELAAR VAN HET VERBOND.

I. Het verbond der verlossing.

A. Het verbond der verlossing is van eeuwigheid.
Bij de leer der verbonden gaan wij terug tot God. Daarom heeft de Gereformeerde theologie den nadruk gelegd op het verbond der verlossing, den raad des vredes. Voordat de mensch geschapen en gevallen was, voordat het werkverbond werd verbroken en het genadeverbond is opgericht, lag het alles reeds vast van eeuwigheid.

Het verbond des vredes gaat wel over den mensch, maar de mensch is er niet bij. Er wordt over hem beschikt. Hier gaat het om de *vastheid* van de verbonden en ook om hun *eenheid.* De vrederaad, of het verbond des vredes, is dus, en nu citeer ik wat *Prof. Schilder* schrijft in *Wat is de hemel? blz. 263:* "een voor den tijd tusschen Vader, Zoon en Geest van eeuwigheid gestelde verbondsrelatie, waarin zich elk der drie Goddelijke personen aan een ander bond in eeuwige toeneiging; opdat elk van deze drie zou doen, wat noodig is ter behoudenis van de wereld, ter toebereiding van de bruid van den Drieëenigen God en tot de groote apodosis de groote weder-heenleiding tot God van het Zijne."

Zoo wordt de verbondsverhouding teruggevoerd tot den Drieëenigen God en zien wij, dat God Zelf Zich garant stelt voor Zijn werk. Zonder den vrederaad staat alles op losse schroeven. Dat wij hier beginnen, vindt zijn oorzaak hierin, dat in *artikel XVI* gehandeld is over de praedestinatie en nu over de oprichting van den gevallen mensch.

B. Het verbond der verlossing is tusschen Vader, Zoon en Heilige Geest.
God zorgt van eeuwigheid, dat het verlossingsplan klaar ligt. Er kunnen voor Hem geen verrassingen komen, ook niet door de zonde. Het verbond des vredes is in den echten zin een verbond. Daar treden partijen op, die geheel zelfstandig naast elkander staan en tot elkaar staan in de hoogste liefdesverhouding. *Prof. Schilder* schrijft blz. 264: "Zoo is de vrederaad in engeren zin, onzerzijds gezien, een bondsbeschikking tusschen den Vader, Zoon en Geest, waarbij de een in vrijheid tot den ander zegt: ga en Hij gaat, kom en Hij komt, doe dat en Hij doet het. In deze leer van den vrederaad als eigenlijk gezegde verbondsrelatie tusschen de drie Personen, heeft de Gereformeerde theologie haar dieptepunt bereikt. Zij heeft daarin aan Gods toegekeerd-zijn tot den kosmos, tot engel en tot mensch, zijn diepsten grond toegewezen."

De *Vader* stelt den eisch tot de verlossing en Hij geeft, in verbondsrelatie, aan Zijn Zoon de groote opdracht, voor de gegevenen des Vaders Zijn leven te stellen.

De Zoon verbindt Zich, in het verbond der verlossing, om straks, in de volheid des tijds, als Middelaar van het genadeverbond, op te treden en voor de gegevenen des Vaders Zijn bloed te storten: "Zie, Ik kom, om Uw wil te doen, o God." Het was Zijn spijze, den wil des Vaders te doen.

De *Heilige Geest* neemt op Zich, de gegevenen des Vaders, door de wedergeboorte, in te lijven in Christus, en door den Zoon tot den Vader te brengen. Onze zaligheid ligt van eeuwigheid vast. Niemand kan daaraan wrikken. Zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid.

C. Het verbond der verlossing is de grondslag voor de andere verbonden.
Nu staan wij op vasten bodem. Want zal Adam, als hoofd van het werkverbond, verleid worden en vallen, nu zal de tweede Adam terstond optreden. Daarom staat in dit artikel, *"dat God Zichzelf heeft begeven, om den mensch te zoeken, toen deze al bevende voor Hem vlood, belovende hem Zijn Zoon te geven."*

Wie behooren straks tot de nieuwe menschheid? Zij, die door den Vader gegeven zijn aan den Zoon. De uitverkorenen ten eeuwigen leven, *artikel XVI,* wier namen geschreven zijn in het boek des levens. Voor hen is de Zoon gekomen, om Gods wil te doen. Hij heeft hen ontvangen van den Vader en gekocht door Zijn bloed. En de Heilige Geest heeft hen in Christus ingelijfd. Hij zal de bruid toebereiden voor den Bruidegom. *Prof. Schilder* schrijft, blz. 265: "Welnu, wanneer dan straks in het nieuwe Jeruzalem het groote Avondmaal gevierd wordt, dan zal dit pactum salutis, gelijk het van alle eeuwigheid bondig is geweest, zichzelf bekroond en gehandhaafd vinden in de uitkomst van Gods werken. Het is die vrederaad geweest, die, ter ontplooiing van Gods heerlijkheid en van den heirgang der drie Personen van en om en tot elkander de historie stelde en heel de wereld in het aanzien riep. En nu de historie tot haar rust is ingegaan, nu keeren Vader, Zoon en Geest tot elkander in, Zich eeuwig verblijdend in de vervulling van de trouw, die elk van hen van eeuwigheid beloofde aan den ander."

II. Het verbond der werken.

Voor de beteekenis van het verbond der werken wijs ik heen naar de behandeling daarvan bij *Artikel XIV, (1), III, enz.*

Nog één opmerking daarbij. *Ds S. G. de Graaf* schrijft in zijn *"Verbondsgeschiedenis"* blz. 14, 15 het volgende: "Wij zijn gewoon, dit verbond te noemen het verbond der werken. Men stelle dit echter niet zoo voor, alsof de mensch door goede werken het eeuwige leven moest verdienen, in dien zin, dat het eeuwige leven als loon kon gelden. Er is tusschen God en den mensch, die alles aan God dankt, nooit in letterlijken zin van verdienen en loon sprake. Daarom is het misschien beter te spreken van het *verbond van Gods gunst."*

Toch zien wij niet de reden, waarom deze verandering van naam moet geschieden.

Zeker, ik stem toe, dat er bij den mensch nooit sprake kan zijn van verdienste. Maar Adam zou het eeuwige leven verkregen hebben, langs het pad der werken. Het werk in het verbond zou niet zijn de reden waarom, maar de *weg,* waarlangs de zaligheid hem zou toekomen. Nu ligt echter in den naam werkverbond geenszins opgesloten, dat de mensch de zaligheid zou verdienen. De naam werkverbond wijst alleen op den weg, die ingeslagen moest worden. Daar komt bij, dat Christus den eisch van het werkverbond heeft vervuld. En hierom zou ik graag den naam werkverbond behouden, omdat wij dan zien het *groote werk,* dat de tweede Adam tot stand heeft gebracht. Hij heeft het werk gedaan, dat Adam had moeten doen.

III. Het genadeverbond.

A. God handhaaft Zijn verbond.
God verbreekt Zijn verbond nooit. Hij handhaaft het, wat er ook gebeure. Daarom zien wij in het genadeverbond de voortzetting van het werkverbond. De vastheid van het werkverbond

wordt bewezen door het bestaan van het genadeverbond. Toen de mensch het verbond heeft verbroken, heeft God het vastgehouden. Het werkverbond bestaat nog. In plaats van den eersten Adam is gekomen de tweede Adam. Hij is gaan staan, waar de eerste Adam stond. God heeft den mensch Zijn Zoon beloofd. Het verbond der genade is voor Christus, in den vollen zin des woords, een werkverbond. Hij moet de straf dragen en den eisch vervullen. Voor ons is het werkverbond geworden een genadeverbond, omdat wij van genade moeten leven.

B. Christus is de Middelaar van het genadeverbond.
Hij is het *Hoofd* der Zijnen en de Middelaar van het verbond. God heeft dit verbond opgericht *in* Christus, met ons en onze kinderen. Bij een verbond hebben wij altijd te rekenen met *drie* dingen:

Ten eerste de eed of *belofte,* die gegeven en gehouden wordt.

Ten tweede de *vloek,* die hem treft, die het verbond breekt.

Ten derde de *ceremonieele handeling,* die bij het verbond plaats vindt.

God heeft alles gezet op rekening van Zijn Zoon. Zie Rom. 5:12-21 en 1 *Cor. 15:22* en 45 *v.v. [1 Cor. 15:22; 1 Cor. 15:45-58]*

C. In Christus zijn al de Zijnen begrepen.
Bij het verbond geldt de Goddelijke rekening. Wat Adam heeft gedaan, is voor allen, die in hem begrepen zijn. Wat Christus, als Middelaar van het verbond, heeft gedaan, wordt toegerekend aan allen, die in Hem begrepen zijn. De sectemensch vraagt naar het inwendige. Wij rekenen met de beloften des Heeren, die Hij in het verbond heeft beteekend en verzegeld.

D. Het verbond en de praedesttnatie.
Sommigen leggen eenzijdig den nadruk op de verkiezing en het verbond. Dan loopt men gevaar aldus te redeneeren: "Wie verkoren is, behoort alleen tot het verbond. Wie niet verkoren is, behoort niet tot het verbond en heeft er nooit toe behoord. Hij is feitelijk niet echt gedoopt, enz." Dit is onjuist. Wij moeten rekenen met de *voorverordineering* en *het verbond.* Dwars door het verbond loopt de verkiezing en de verwerping. *Jakob heb Ik liefgehad en Ezau heb Ik gehaat* en beiden waren bondelingen. Het verbond heeft *twee zijden.* Er is een *belofte* en een *bedreiging.* Er is *verbondswraak* en *verbondszegen.* Zelfs in de hel zal het verbond zich doen gelden in de eeuwige straf. Voor bondelingen zal het vreeselijk zijn, met een gedoopt voorhoofd verloren te gaan.

E. Geen uitwendig en inwendig verbond.
Er is met het verbond heel wat gemarchandeerd. Men zit eenmaal met de praktijk. Maar de praktijk mag niet de norm aangeven. Dat is het gevaar van de secte. Het onderscheid tusschen kerk en secte is gelegen in de beteekenis van het verbond der genade. En zoo is men gekomen tot de valsche onderscheiding van een uit- en inwendig verbond. Uitwendig is het verbond dan voor de uitwendige christenen, en inwendig voor de ware geloovigen. Zoo krijgt men een *kerk in de kerk.* De grens ligt dan achter den doop, de belijdenis en het Avondmaal.

De menschen, die tot het uitwendig verbond behooren, hebben dan recht op Doop en Avondmaal. Maar zullen zij tot het inwendig verbond behooren, dan is meer noodig. *Door deze leer van in- en uitwendig verbond wordt de Gereformeerde verbondsleer geheel bedorven.* Wat blijft er dan nog over van de beteekenis van het verbond der genade en van

de beloften Gods? Deze beschouwing mag opgeld doen in een volkskerk, bij ons mag er geen plaats voor zijn.

Dr Kuyper zegt in de *Loei:* "Terwille van een volkskerk mag het genadeverbond niet worden vervalscht. Het moet genomen in vollen ernst. De regel is, dat men in het genadeverbond geboren wordt, en daarop rust de kinderdoop. Maar er zijn ook, die in de kerk geboren worden en er niet toe behooren. Voor hen geldt, dat het Sodom en Gomorra verdraaglijker zal zijn dan hun. Hun verantwoordelijkheid toch is veel hooger, aangezien het een hardere verharding des harten vereischt, om het onder de middelen der genade tegen God te blijven volhouden. Christus is gezet tot een val of een opstanding. Onverschillig tegenover Hem blijft men nooit."

F. De belijdenis maakt onderscheid tusschen geloovigen en hypocrieten.
Dat is de onderscheiding, die door den catechismus en de belijdenis wordt gemaakt. Wanneer wij die onderscheiding goed in het oog vatten, loopen wij, ook met het genadeverbond, ter wille van de praktijk, niet in het verkeerde spoor. Dan weten wij, dat het niet alles Israël is, wat Israël genaamd wordt, en dat kinderen des koninkrijks zullen worden buitengeworpen. Het vaste fundament Gods staat. Dat fundament is Christus. Op dat fundament wordt gebouwd. De Heere kent degenen die de Zijnen zijn. Dat zijn de *uitverkorenen.* En een iegelijk, die den naam van Christus noemt (in zijn belijdenis), sta af van ongerechtigheid (de levenswandel).

G. De verbondszegen en de verbondsvloek.
Wie onderscheid maakt tusschen in- en uitwendig verbond, ziet het snoode karakter van de *bondsbreuk* over het hoofd. Hij kan zeggen: Ik ben nooit in het verbond geweest, als ik niet tot bekeering kom. En zoo willen zij ontkomen aan de geweldige bedreiging, die in het verbond aan allen is gegeven, die het verbond breken. Zij, die door het geloof zich aan Christus overgeven en aan Hem toevertrouwen, ontvangen den verbondszegen. Zij pleiten op de beloften, die God gegeven, beteekend en verzegeld heeft. Maar daarnaast staat de *verbondsvloek.* God is een ijverig God. Verbondsbreuk is de ontzettende zonde van geestelijke hoererij. Wanneer de vrouw ontrouw wordt, dan wordt dat genoemd in de Schrift, *afhoereeren.*

Wie met een gedoopt voorhoofd verloren gaat, zal het zwaarder te verantwoorden hebben, dan de heidenen. Die twee zaken moeten in de verbondsprediking telkens naar voren treden. Het is zoo heerlijk en ook zoo vreeselijk, tot de kerk des Heeren te behooren. Dan hebben wij niet noodig een kerkje in de kerk. Dan maken wij onderscheid tusschen kaf en koren, tusschen hypocrieten en geloovigen.

H. De rijke beteekenis van het genadeverbond.
1. Voor de kerk. Het genadeverbond heeft rijke beteekenis voor de kerk des Heeren. Zoo worden wij bewaard voor *individualisme* en *sectarisme.* De kerk is niet een vereeniging, zooals de secte zegt. Dan treedt men tot die vereeniging toe, als men volwassen is en de kinderen behooren er niet bij. Neen, de kerk is een *volk* des Heeren. Christus is een eeuwig *Koning,* Die zonder onderdanen niet zijn kan. Tot een volk behooren wij krachtens geboorte. Christus is niet voorzitter van een vereeniging, maar Koning van Zijn volk en Hoofd van de uitverkorenen. Toch zullen er tot dat volk behooren, die later zeggen: "Wij willen niet, dat Hij Koning over ons zij." Daarom houdt de kerk aan het verbond vast. De kerk wordt in den regel gebouwd door inwendigen groei en ook doordat er zijn, die van buiten af in Sion worden ingelijfd.

2. Voor de geloovigen. Zij behooren tot het genadeverbond. Zij worden *vrienden* genoemd, want in den naam vriend ligt de verbondsgedachte. Abraham was de vriend van God en Christus noemt de discipelen vrienden. Het verbond heeft rijke beteekenis voor de kinderen

der geloovigen. De doop is het teeken en zegel. Paulus wijst Timotheus op het rijke voorrecht, dat hij heeft in het verbond, want het geloof, dat in hem is, heeft ook gewoond in zijne moeder en in zijne grootmoeder. Paulus wijst op de lijn der geslachten. Het verbond drijft de geloovigen altijd weer uit tot den Christus. Wij ontvangen alles door Hem. En ook mogen de godzalige ouders niet twijfelen aan de verkiezing en zaligheid van hun kinderen, welke God in hun kindsheid wegneemt uit dit leven. Zie *Dordtsche Leerregelen I, art. XVII.*

3. Voor de zekerheid der zaligheid. De valsch-mystieken leven niet uit het verbond. Zij willen alles losmaken van den Christus. Zij komen niet tot de blijdschap des geloofs. De Heilige Geest werkt organisch. Wie tot de zekerheid van zijn verkiezing en zaligheid wil komen, moet haar zoeken in de gemeenschap der heiligen, zoodat hij kan zeggen, dat niet alleen anderen, ook hem vergeving der zonden is geschonken. Waar met het verbond wordt geknoeid, kan geen zekerheid van de zaligheid zijn. Wij mogen ook niet zeggen: Als ik maar tot het verbond behoor, is het wel in orde. Wij rekenen met de verbondswraak en den verbondszegen.

IV. Het natuurverbond.

A. Bij Adam begonnen.

God heeft het natuurverbond op bijzondere wijze opgericht met Noach, maar dat wil niet zeggen, dat het toen pas begonnen is. God heeft het genadeverbond speciaal opgericht met Abraham en toch is het reeds in het paradijs ontstaan. Hoe zou immers de heilige linie kunnen bestaan en voortbestaan, wanneer er niet ware een geregeld leven en een voortplanting van het menschelijk geslacht? Welnu, Eva krijgt de belofte, dat zij kinderen zal baren. Er zullen kinderen geboren worden. Er zal *geschiedenis* zijn. Aan Adam wordt brood beloofd, om het leven in stand te houden.

In het vonnis over de slang ligt de belofte van het genadeverbond en in het vonnis, dat man en vrouw krijgen, liggen de beloften van het natuurverbond.

B. Aan Noach bekend gemaakt.

God heeft aan Abraham het genadeverbond bekend gemaakt en aan Noach het natuurverbond. God belooft, na den vloed, aan Noach, dat er afwisseling zal zijn, zoodat de geschiedenis rustig kan doorgaan. Zomer, herfst, winter en lente zullen elkaar opvolgen en er zal zijn zaaïing en oogst. Ook zullen de leeftijden tien maal zoo kort zijn. Door de hooge leeftijden hadden de zondaren een bijzondere gelegenheid in goddeloosheid toe te nemen. In onze dagen is een inbreker op tachtigjarigen leeftijd uitgewerkt. Toen hadden zij allen tijd, zonde op zonde te stapelen.

Ook krijgt de mensch weer heerschappij over de dieren. Hij mag het vleesch eten zonder het bloed. Hij moet respect hebben voor het leven en mag het dier niet eten, zooals een roofdier doet, terwijl het levensbloed er nog in is. Het leven moet voldoende er uit zijn en dan mag hij het vleesch eten. Ook is door God de *doodstraf* ingesteld en met de doodstraf de *overheid.* De doodstraf is dus niet een Mozaïsche, schaduwachtige instelling, maar een Noachietisch gebod, dat geldt voor alle tijden.

De Schrift wijst dus vooral op twee dingen. Ten eerste dat er *afwisseling* van jaargetijden zal zijn. En ten tweede, dat die afwisseling *normaal* zal wezen. Dan kan er *geschiedenis* zijn. Niet een herhaling, maar groei, zoodat het eene jaar winst afwerpt voor het volgende jaar. En dan heeft God gegeven den regenboog tot een teeken en zegel. Dan gedenkt God Zijn verbond, dat Hij met de menschheid heeft opgericht.

C. In Christus vervuld.

Christus is ook de Vervuller van het natuurverbond. De eer en de heerlijkheid der volkeren zal in het nieuwe Jeruzalem gebracht worden. Het natuurverbond wordt door Christus vervuld. In de Openbaring van Johannes lezen wij van den regenboog rondom den troon en ook, dat de levensboom vrucht geeft van maand tot maand. Belofte en vervulling zijn één geworden. Prof. *Schilder* schrijft in Wat *is de hemel?:* "Daarom zal de vernieuwde aarde geen plaats meer hebben voor nieuwe beloften. De belofte houdt op mogelijk te zijn, in hetzelfde oogenblik, waarin de vervulling aanvangt werkelijk te zijn. Het eindigen der belofte evenwel is niet een wegvallen van rijkdom, doch het staan in den vollen rijkdom. Het is geen einde nemen van wat rijk maken kan, doch een bevestiging van het rijk gemaakt zijn van alle ding — *alle ding: natuurverbond!* — ten behoeve van de gemeenschap met God."

V. Het natuurverbond en het genadeverbond.

A. De verhouding van het natuurverbond en het genadeverbond.
Het natuurverbond is een *phase* van het genadeverbond. Toen God de belofte van het vrouwenzaad had gegeven, in het genadeverbond, toen heeft Hij ook gesproken van het voortbestaan van het menschelijk geslacht in den weg van voortplanting en voeding. In den weg van rustige ontwikkeling geeft God Zijn volk den zegen. Het natuurverbond moet meewerken, om het genadeverbond tot volle ontplooiing te brengen. En zoo krijgt Noach de belofte, dat er een geschiedenis door God zal gemaakt worden. En Abraham krijgt de belofte, dat Christus het middelpunt van die geschiedenis zal zijn, omdat in hem alle geslachten der aarde gezegend zullen worden. Heel de natuur wordt in den opbouw van het nieuwe Jeruzalem betrokken. Heel de wereld moet bouwsteenen aandragen. Toen Christus in de wereld kwam, was er één rijk, één taal en er waren groote wegen, die moesten dienen om het Evangelie den volkeren te brengen. Natuur en genade zijn geen tegenstellingen.

B. De eenheid van het genadeverbond en het natuurverbond.
De eenheid van beide vinden wij in Christus. Christus is het Woord en door Hetzelve zijn alle dingen gemaakt. Het Woord is vleesch geworden. Alles staat Christus bij Zijn Middelaarswerk ten dienste. Hij leidt en regeert de geschiedenis. Hij vervult Gods raad en alle dingen zullen medewerken ten goede. Het natuurverbond is de werkvloer voor den kerkvloer van het genadeverbond (Schilder).

Christus houdt het natuurverbond in stand, opdat Hij, in dien weg, rustig het genadeverbond tot volle ontplooiing kan brengen, tot verheerlijking van den naam des Heeren.

C. De zegen van het genadeverbond en van het natuurverbond.
1. De zegen van het natuurverbond voor het genadeverbond. Zonder natuurverbond was er geen rustige ontwikkeling voor het genadeverbond mogelijk. Dan zou de duivel dat belemmeren. En nu stelt God het natuurverbond tot rijken zegen voor het genadeverbond. De radio komt in dienst van het Evangelie. De vliegtuigen zijn in dienst van de zending. De uitvindingen, hoe ook misbruikt, staan in dienst van Christus. En alle cultureele dingen hebben tenslotte hierom waarde, omdat God ze gebruiken wil in Zijn koninkrijk. Christus gebruikt voor den bouw van Zijn rijk ook arbeiders, die niet tot dat rijk behooren. De eer en de heerlijkheid der volkeren komt in het nieuwe Jeruzalem.

2. De zegen van het genadeverbond voor het natuurverbond. Er is wisselwerking. Door Gods Woord leeren wij pas de rijke beteekenis van het natuurverbond kennen, en de weldaden waardeeren. Dan zien wij den regenboog ook anders dan de ongeloovigen. Opmerkelijk is, dat het natuurverbond tot de hoogste ontplooiing komt, door de inwerking van het genadeverbond. Dat wil zeggen: "In die landen, waar het Woord Gods gekend wordt, en naar Gods Woord geleefd wordt, komt de cultuur tot de hoogste ontwikkeling." Dat beteekent niet, dat de uitvinders dan zelf ook christenen moeten zijn. Neen, vaak zijn de geleerden ongeloovige menschen. Maar in die landen, waar Gods Woord niet gekend werd,

is minder ontwikkeling, dan daar waar Gods Woord heerschappij heeft. Het natuurverbond bereikt doel, als het werkt in dienst van het genadeverbond. Door het Christendom is het Romeinsche leven tot hooger ontwikkeling gekomen. Zoo wordt God in het natuurverbond verheerlijkt.

VI. Wat dit artikel ons leert.

Wij zien, bij het licht van het voorafgaande, dat de God der verkiezing (artikel XVI), Die van eeuwigheid het verbond der verlossing heeft gesloten, den mensch geschapen heeft in verbondsverhouding, door hem te stellen in het verbond der werken. De mensch heeft dat verbond verbroken. De mensch heeft zich in den lichamelijken en geestelijken dood geworpen, en zich geheel ellendig gemaakt. Hij is dood in zonden en misdaden. Hij is ellendig en zal die ellende alleen kunnen leeren kennen uit de Wet Gods, die blijft.

In dien ellendigen toestand zou de mensch nooit tot God teruggekeerd zijn, uit zich zelf. Dat is onmogelijk, omdat hij dood is. Hij vlood bevend voor het aangezicht des Heeren. En toen heeft God, door Zijne wonderlijke wijsheid en goedheid, Zich zelf begeven om hem te zoeken. God heeft den mensch gezocht. Toen behoefde God niet eerst raad te schaffen, alsof Hij verrast was door den val, neen, alle dingen waren gereed. De Middelaar van het verbond der genade stond gereed, omdat Hij Zich in het verbond der verlossing bereid verklaard had. Zoodra Adam is gevallen, is Christus opgetreden. En als God tot den mensch komt, om hem te zoeken, dan wil God den mensch troosten, door hem te geven de beloften van Zijn Zoon, dat Zijn Zoon, Die terstond is opgetreden als Middelaar, straks in de volheid des tijds zal komen, om den kop der slang te vermorzelen en den mensch gelukkig te maken. God geeft de moederbelofte. Hij richt zich tot de slang en Hij belooft den Zaligmaker. God *zet* vijandschap tusschen de slang en de vrouw. Zij waren door de zonde vrienden geworden. God is vijand van den satan en door nu vijandschap te zetten tusschen de slang en de vrouw, worden God en mensch weer vrienden. Dat is het verbond der genade. Vijandschap met den duivel en vriendschap met God. Zoo heeft Christus de eer van God tegenover den duivel gehandhaafd, want het lag van eeuwigheid vast, in het verbond der verlossing, den raad des vredes.

ARTIKEL XVIII: VAN DE MENSCHWORDING VAN JEZUS CHRISTUS.

Wij belijden dan, dat God de belofte, die Hij den Oudvaderen gedaan had, door den mond Zijner heilige Profeten, volbracht heeft, zendende Zijn eigen Eeniggeboren en eeuwigen Zoon in de wereld, ten tijde door Hem bestemd. Dewelke eens dienstknechts gestaltenis aangenomen heeft, en den mensch gelijk geworden is, waarachtiglijk aannemende een ware menschelijke natuur, met al hare zwakheden (uitgenomen de zonde) ontvangen zijnde in het lichaam der gelukzalige maagd Maria, door de kracht des Heiligen Geestes zonder mans toedoen. En heeft niet alleen de menschelijke natuur aangenomen, zooveel het lichaam aangaat, maar ook een ware menschelijke ziel, opdat Hij een waar mensch zoude zijn. Want aangezien de ziel zoowel verloren was als het lichaam, zoo was het van noode, dat Hij ze beide aanname, om ze beide zalig te maken. Daarom belijden wij (tegen de ketterij der Wederdooperen, die loochenen, dat Christus menschelijk vleesch van Zijne moeder heeft aangenomen), *dat Christus is deelachtig geworden des vleesches en bloeds der kinderen; dat Hij een vrucht der lendenen Davids is, zooveel het vleesch aangaat; geworden uit het zaad Davids naar het vleesch; een vrucht des buiks van Maria; geworden uit eene vrouw; een Spruite Davids; een scheut uit de wortelen van Isaï; gesproten uit het geslacht van Juda, zooveel het vleesch aangaat; uit den zade Abrahams, aangezien Hij aangenomen heeft het zaad Abrahams en is Zijnen broederen in alles gelijk geworden, uitgenomen de zonde;* alzoo, dat Hij in der waarheid *onze Immanuël is, dat is, God met ons.*

DE VLEESCHWORDING DES WOORDS.

I. De grondslagen voor de vleeschwording des Woords.

A. God is een Drieëenig God.
De strijd tegen de vleeschwording des Woords is een strijd tegen den Drieëenigen God. De vraag: Wat dunkt u van den Christus, staat in het nauwste verband met de vraag: Wat dunkt u van den Drieëenigen God? De vijandschap zit zoo diep. *God zendt,* zoo zegt de belijdenis, *Zijn eigen eeniggeboren en eeuwigen Zoon in de wereld.*

Wanneer in het Goddelijk Wezen slechts één Persoon ware, zou de vleeschwording des Woords een onmogelijkheid zijn, en moesten wij komen tot het Patripassianisme: dat de Vader geleden heeft. In de Drieëenheid ligt de grondslag voor de vleeschwording van Christus. Want niet de Goddelijke natuur, maar de tweede Persoon van het Goddelijk Wezen heeft menschelijke natuur aangenomen. *,In den beginne was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God",* zegt Johannes en dan gaat hij verder: *"het Woord is vleesch geworden" [*Joh. 1:1*,* Joh. 1:14*].* De Schrift zelf wijst op dien grondslag. Wie het ééne loochent, moet het andere loochenen. De Vader zendt den Zoon. De Heilige Geest werkt in de maagd Maria en de Zoon neemt menschelijke natuur aan. Hij, Die waarachtig en eeuwig God is en blijft, heeft menschelijke natuur aangenomen uit het vleesch en bloed der maagd Maria.

B. God heeft de wereld geschapen.
"Alle dingen zijn door het Woord gemaakt en zonder Hetzelve is geen ding gemaakt, dat gemaakt is". God heeft den mensch geschapen naar Zijn beeld, en naar Zijne gelijkenis. En daarin heeft God ook den grondslag gelegd voor de vleeschwording des Woords. Eerst, doordat Hij dien mensch tot Zich in verbondsverhouding heeft geplaatst. Bij de schepping van den eersten Adam heeft God gerekend met den tweeden Adam. In de schepping van den mensch, naar Gods beeld, geeft God de mogelijkheid van de latere vleeschwording des Woords. Christus is ons in alles gelijk geworden, opdat Hij ons zou herscheppen naar Gods beeld.

C. God heeft Zichzelf geopenbaard.
God heeft Zich aan den mensch geopenbaard. De hoogste openbaring ligt in de vleeschwording des Woords. Daarom wordt door Johannes gewezen op het *Licht* der wereld. Dat licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft het niet begrepen. Christus is het licht der wereld. In de openbaring Gods hebben wij ook een grondslag voor de vleeschwording des Woords. Zoo zien wij het *eerste hoofdstuk van Johannes.* "In den beginne was het Woord en het Woord was God." De *Drieëenheid.* "Door Hetzelve zijn alle dingen gemaakt." De *schepping.*

"In Hetzelve was het leven en het leven was het licht der menschen." De *openbaring.* En dan volgt: "Het Woord is vleesch geworden en wij hebben Zijne heerlijkheid aanschouwd, een heerlijkheid als des Eeniggeborenen van den Vader."

II. Christus vóór de vleeschwording des Woords.

A. In de Profetie.
De belijdenis zegt, *"dat God de belofte, die Hij dén Oudvaderen gedaan heeft, door den mond Zijner heilige profeten, volbracht heeft."*

Christus was reeds onder het Oude Testament werkzaam. Hij is *de* Profeet van het Oude Testament. *(1 Petr. 1:10-11)* Christus heeft, door den Heiligen Geest, in de profetie gesproken van Zichzelf. In de moederbelofte spreekt God reeds over Zijn Zoon. De heilige linie krijgt de belofte. Gezegend zij de HEERE, de God van Sem. In Abraham zullen alle geslachten der aarde gezegend worden. Izak is de zoon der belofte. Juda wordt door Jakob aangewezen. Christus zal, evenals het volk Israël, uit Egypte geroepen worden. David zingt in zijn psalmen van het lijden en ook van de opstanding van Christus. Jesaja wijst op het teeken, dat een maagd zwanger zal worden en een Zoon zal baren en zijn naam Immanuël zal heeten. Jesaja teekent het lijden van Christus en Filippus zegt tot den kamerling, dat Jesaja niet van zichzelf heeft gesproken. Micha wijst Bethlehem aan als de plaats van geboorte, De voorlooper wordt aangekondigd door Jesaja en Maleachi. Daniël deelt ons mede, hoeveel jaren moeten verloopen, eer de Christus komt. En in het Nieuwe Testament lezen wij telkens, dat iets gebeurt, opdat de Schrift zou vervuld worden. Tot de Emmaüsgangers zegt Christus: "O, gij onverstandigen en tragen van hart om te gelooven, al hetgeen door de Profeten gesproken is. Moest de Christus niet deze dingen lijden en alzoo tot Zijn heerlijkheid ingaan?"

B. In de Symboliek.
Christus is onder het Oude Testament en daarom zien wij *Zijn schaduw.* En er kan geen schaduw van iemand gezien worden, als de Persoon er zelf niet is. De ark van Noach is schaduw, want Christus is voor de kerk de ark des behouds. De koperen slang is schaduw, want evenals de slang is verhoogd, zoo ook moest de Zoon des menschen verhoogd worden. Het manna is het brood, dat uit den hemel daalt en de rotssteen is Christus. Het Paaschlam ziet op het Lam Gods, dat de zonde der wereld draagt. De offeranden wijzen op het offer, dat op Golgotha is gebracht. En zoo zien wij in heel den tempeldienst een symboliek, die heenwijst naar den Christus, die beteekenis heeft alleen door den Christus. Er is geweest een vooruitleven, door aanschouwelijk onderwijs, totdat de vervulling is gekomen en het voorhangsel is gescheurd. Het vooruitleven is soms veel sterker dan het beleven. Vergelijk Jesaja 53 met de tobbende discipelen, die de beteekenis van het lijden van Christus maar niet kunnen verstaan.

C. In de Typiek.
De symboliek richt zich op de zaken en de typiek op de personen. Wij mogen geen typen maken, maar moeten ze van God ontvangen. Abraham is type van Christus in zijn voorbede

voor Sodom. Melchizedek is type van Christus als Priester-Koning. Mozes is type van Christus als Middelaar. David is type van Christus als Koning in den staat van vernedering, en Salomo is type van Christus als Koning in den staat van verhooging. Jona wordt door Christus zelf als type aangewezen, omdat Hij drie dagen en drie nachten zijn zal in het hart der aarde. Alles, de profetie, de symboliek, de typiek wijst heen naar Hem, Die komt om te vervullen. Daarom heeft Abraham den dag van Christus gezien en hij is verblijd geweest. Christus is onder den ouden dag in schaduwvorm en in de schaduw zien wij den Persoon.

III. De vleeschwording des Woords.

A. Besloten in Gods raad.
Alle dingen zijn in Gods raad besloten. Dus ook de vleeschwording des Woords. En toch is hier onderscheid. Want Christus was, als Zoon van God, er bij. Hij heeft aan dien raad deelgenomen, en in het verbond der verlossing die taak op Zich genomen. Zie daarvoor Artikel XVII, I.

B. Voorbereid onder den ouden dag.
Daarom, omdat het in Gods raad was besloten, geeft God terstond na den val de moederbelofte. Hij gaat de vleeschwording des Woords voorbereiden. Hij zorgt voor de instandhouding van de heilige linie waaruit de Christus zal voortkomen, naar Zijn menschelijke natuur. Christus moet zijn het zaad Abrahams en uit het geslacht van Juda, een scheut uit de wortelen van Isaï, een vrucht der lendenen Davids. Zie het artikel. De duivel werkt tegen. Hij wil de vleeschwording des Woords *verhinderen.* Dat zoekt hij te bereiken door eerst de heilige linie met de onheilige linie te vermengen. Als hem dat niet gelukt, tracht hij de heilige linie te *vernietigen,* door de verdrukking in Egypte, de haat van Saul tegen David, door Athalia, die in het koninklijk huis een groote slachting aanricht. Maar God zorgt. Hij bewaart de heilige Unie, zelfs in Babel, tijdens de ballingschap. Jojachin is naar Babel gebracht. En straks wordt de Christus geboren uit de maagd Maria. Dan wil de duivel weer de vleeschwording des Woords vernietigen, door den kindermoord te Bethlehem en als hem het niet gelukt, tracht hij twijfel in het hart te werken en gaat de duivel door de dwaalleer de vleeschwording des Woords bestrijden en loochenen.

C. Geschied in de volheid des tijds.
De belijdenis zegt: *"Hen tijde door God bestemd."* Wij lezen in *Galaten 4:4:* "Maar, wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God Zijn Zoon uitgezonden, geworden uit eene vrouw, geworden onder de Wet." God heeft den tijd vol gemaakt, om den Christus te ontvangen.

1. *Positief,* want er was toen één taal en hoe gemakkelijk kon daarom het Evangelie gebracht worden tot de volkeren. Er was één rijk en dat was ook ter vergemakkelijking van de prediking. Er waren door de keizers wegen gebaand, die ten goede kwamen aan de zendingsreizen. En de Septuagint, de Grieksche vertaling van het Oude Testament, stelde de heidenen in de gelegenheid Gods Woord te onderzoeken. God heeft positief gewerkt voor de volheid des tijds.

2. Negatief, want de heidenen vonden geen bevrediging meer in hun eigen godsdiensten. Er is bij hen een verlangen gewekt naar iets beters. Het zedelijk leven was diep gezonken. Er was een groote behoefte aan de verlossing, en als straks de Joden den Christus verwerpen, dan komen er vele gemeenten uit heiden-christenen. God heeft den tijd vol gemaakt, rijp gemaakt, om den Christus te ontvangen.

IV. Het Mysterie van de vleeschwording des Woords.

A. Wij kunnen het niet begrijpen.

De vleeschwording des Woords is een mysterie, dat wij niet kunnen doorgronden. Zij is het wonder van alle wonderen. Bij een mysterie, dat ons geopenbaard is, letten wij op twee dingen. Dat wij *niet* kunnen *begrijpen* en toch moeten *kennen.*

Wie eenzijdig op het onbegrijpelijke den nadruk legt, komt tot het niet kennen, het agnosticisme, zooals de dialectische theologie. Wie alleen op het kennen den nadruk legt, meent, dat hij het ook kan begrijpen. Voor beide gevaren moeten wij op onze hoede zijn. Gods Woord heeft ons geopenbaard, dat Hij, Die het geen roof geacht heeft Gode gelijk te zijn, dienstknechtsgestalte heeft aangenomen. Het Woord is vleesch geworden en wij zeggen: De *verborgenheid* der godzaligheid is groot: God is *geopenbaard* in het vleesch.

B. Wij moeten het wel kennen.
God heeft ons dit mysterie geopenbaard en dus bekend gemaakt, opdat wij het zouden weten. De Zoon van God, Die waarachtig God is en blijft, heeft menschelijke natuur aangenomen. Hij is niet Goddelijk, maar *God,* de tweede Persoon van het Goddelijke Wezen. Dat mysterie is voor den Griek dwaasheid. Hij wil begrijpen en hij kan het niet en het wordt hem ook niet verklaard. Het is voor den Jood een ergernis en die ergernis wordt niet weggenomen. Christus is voor hen, die gelooven, de Kracht Gods en de Wijsheid Gods. Wij zien het, maar doorgronden 't niet.

C. Wij willen het geloovig aanvaarden.
Zonder de vleeschwording des Woords is er geen verlossing en geen kerk. Christus is *niet naast* ons geslacht gaan staan. Hij is *in* ons geslacht gekomen. Door het geloof nemen wij aan, wat Gods Woord ons zegt. Die in den Zoon gelooft, heeft het eeuwige leven. Wij rusten alleen op Zijn volbracht werk. Wij aanvaarden het mysterie, dat wij nooit kunnen begrijpen en toch mogen kennen, door het geloof, tot eer van den Drieëenigen God.

V. De noodzakelijkheid van de vleeschwording des Woords.

A. De vleeschwording des Woords is niet natuurnoodwendig.
Hegel en, in navolging van hem, de *ethische richting,* beweert, dat de vleeschwording des Woords natuurnoodwendig is. Hegel héeft een drievoudige onderscheiding. Hij gaat uit van de absolute Idee. Deze Idee is God, de Stelling, *de These.* De absolute Geest wil Zich Zelf leeren kennen in den weg van de tegenstelling, de *antithese* en die tegenstelling is de natuur.

Doordat de These komt tot de antithese, ontstaat de saamstelling, de *Synthese.*

Zoo wordt de grenslijn tusschen Schepper en schepsel uitgewischt.

De ethische richting heeft dit toegepast op den Christus.

God is de *These,* de mensch is de *antithese* en Christus is de *Synthese.*

De Middelaar is de verzoening van alle tegenstellingen, God en mensch, geest en lichaam, hemel en aarde, eeuwigheid en tijd.

Dat is de *grondfout* van de ethische richting. Volgens dit standpunt zou Christus ook gekomen zijn, als Adam niet gevallen ware, om de tegenstellingen, die er bij de schepping zijn, weg te nemen. Dan zou God Zelf de vleeschwording des Woords noodig hebben, om zoo te komen tot rijker kennis van Zichzelf en op te lossen de tegenstellingen, die Hij Zelf heeft gemaakt. Dit moet leiden tot *pantheïsme.*

Maar er is geen tegenstelling tusschen eeuwigheid en tijd, wel *onderscheid.* De mensch is door God niet geschapen, als Zijn tegenstelling, maar naar Zijn beeld en gelijkenis. De vleeschwording des Woords is niet natuurnoodwendig. Zie Art. XX. C. 1.

B. De vleeschwording des woords is noodzakelijk om de zonde.
Door de Schrift wordt de vleeschwording des Woords in verband gezet met de zonde.

Joh. 3:16*:* "Want alzoo Hef heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eeniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die in Hem gelooft *niet verderve,* maar het eeuwige leven hebbe."

1 Tim. 1:15: "Dit is een getrouw woord en alle aanneming waardig, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is, om *de zondaren zalig te* maken, van welke ik de voornaamste ben."

1 Tim. 3:16*:* "En buiten allen twijfel, de verborgenheid der godzaligheid is groot; God is geopenbaard in het vleesch, is gerechtvaardigd in den Geest, is gezien van de engelen, *is gepredikt onder de heidenen, is geloofd in de wereld,* is opgenomen in heerlijkheid."

1 Joh. 3:8*:* "Hiertoe is de Zoon van God geopenbaard, opdat *Hij de werken des duivels verbreken zou."*

De Bijbel brengt de vleeschwording des Woords in verband met den val en de zonde.

Eer God de zonde ongestraft liet, heeft Hij ze gestraft in Zijn eigen Zoon.

Christus is niet gekomen, om de tegenstellingen weg te nemen, om eeuwigheid en tijd te verzoenen, maar om *den gevallen zondaar* met God te verzoenen, door Zijn voldoening. De tegenstelling is niet natuur en genade, maar zonde en genade.

C. De vleeschwording des Woords is vernedering.
Door de Schrift wordt nadruk gelegd op de dienstknechtsgestalte, die Christus heeft aangenomen. Wij kunnen niet zeggen, dat de vleeschwording des Woords op zich zelf vernedering is, want ook nu in den hemel, in den staat van verhooging, heeft Christus de menschelijke natuur behouden. Wel is zij een daad van Gods nederbuigende goedheid. Maar toch is *deze* vleeschwording des Woords *vernedering.* Omdat Christus aangenomen heeft, niet een verheerlijkte menschelijke natuur, maar *dienstknechtsgestalte.* Hij was veracht en wij hebben Hem niet geacht. Hij is ons in alles gelijk geworden, uitgenomen de zonde. Zie *Jes. 53:2-3.* Joh. 1:14*;* Joh. 17:5; *1 Cor. 2:8; 2 Cor. 8:9.*

VI. Wat dit artikel ons leert.

A. Christus heeft de menschelijke natuur aangenomen.
1. God heeft de belofte gegeven, door de Profeten.
2. God heeft, in de volheid des tijds, Zijn Zoon gezonden.
3. Christus heeft de menschelijke natuur aangenomen.
4. Christus is ontvangen van den Heiligen Geest en geboren uit de maagd Maria.

B. Christus heeft ware menschelijke natuur aangenomen.
1. Opdat Hij waar mensch zou zijn. Volkomen mensch, met lichaam en ziel. Luk. 2:52*.* Joh. 11:35*.* Matth. 15:32*.*
2. Hij maakt lichaam en ziel zalig. Zie Zondag 1.
3. De bestrijding door de Wederdoopers. De Gnostieken leerden, dat de zonde zit in de stof. Dus kon Christus, die zonder zonde was, geen lichaam hebben aangenomen. De Wederdoopers leerden daarom, dat Christus een *schijnlichaam* heeft aangenomen.

Maar dan is alles *schijn* geweest, ook het lijden en sterven en wordt heel het verlossingswerk krachteloos gemaakt.

4. De Schriftbewijzen. De belijdenis wijst, ter overtuiging, op verschillende uitspraken van Gods Woord. *Christus is onze Immanuël: God met ons.* Zie ook Zondag XIV!. Christus is plaatsbekleedend begonnen, waar onze zonde begint, opdat Hij mijn zonde, waarin ik ontvangen en geboren ben, voor Gods aangezicht bedekt.

ARTIKEL XIX: VAN DE VEREENIGING EN HET ONDERSCHEID DER TWEE NATUREN VAN CHRISTUS IN EEN PERSOON.

Wij gelooven, dat door deze ontvangenis de Persoon des Zoons onafscheidelijk vereenigd en te zamen gevoegd is met de menschelijke natuur; zoodat er niet zijn twee Zonen Gods, noch twee Personen, maar twee naturen in één eenigen Persoon vereenigd; doch elke natuur haar onderscheidene eigenschappen behoudende. Gelijk dan de Goddelijke natuur altijd ongeschapen gebleven is, zonder beginsel der dagen, of einde des levens, vervullende hemel en aarde, alzoo heeft de menschelijke natuur hare eigenschappen niet verloren, maar is schepsel gebleven, hebbende beginsel der dagen, zijnde een eindige natuur, en behoudende al hetgeen, dat een waar lichaam toebehoort. En hoewel Hij haar door Zijne verrijzenis onsterfelijkheid heeft gegeven, nochtans heeft Hij de waarheid Zijner menschelijke natuur niet veranderd, dewijl onze zaligheid en verrijzenis mede hangen aan de waarheid Zijns lichaams. Doch deze twee naturen zijn alzoo tezamen vereenigd in één persoon, dat zij ook zelfs door den dood niet gescheiden zijn geweest. Zoo was dan hetgeen Hij stervende in de handen Zijns Vaders bevolen heeft een ware menschelijke geest, die uit het lichaam scheidde; maar intusschen bleef de Goddelijke natuur altijd vereenigd met de menschelijke, ook zelfs, toen Hij in het graf lag; en de Godheid hield niet op in Hem te zijn, gelijk zij in Hem was, toen Hij een klein kind was, hoewel zij zich voor een kiemen tijd niet zoo openbaarde. Hierom bekennen wij, dat Hij waar God en waar mensch is; waar God, om door Zijn kracht den dood te overwinnen en waar mensch, opdat Hij voor ons zou kunnen sterven uit de zwakheid des vleesches.

DE TWEE NATUREN VAN CHRISTUS.

I. Christus heeft twee naturen in eenigheid des Persoons.

A. Christus is de tweede Persoon van het Goddelijk Wezen.
Christus is waar God, zegt de belijdenis, *om door Zijn kracht den dood te overwinnen.* "In den beginne was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God." [Joh. 1:1] De apostel Paulus zegt in *Filippenzen 2,* dat Hij, in de gestaltenis Gods zijnde, het geen roof geacht heeft, Gode evengelijk te zijn [Filipp. 2:6-7]. Toen de Zoon van God de *gestalte* van een dienstknecht heeft aangenomen, was dat niet, omdat Hij de gestaltenis Gods geroofd had en deze dus *moest* afleggen. Hij heeft het geen roof geacht, Gode evengelijk te zijn. Hij kan zeggen: Eer Abraham was, ben Ik en ook: eer Adam was, ben Ik. *Wij* hebben *in* Adam gezondigd. Hij heeft niet in Adam gezondigd. Hij was eer dan Adam. De tweede Persoon van het Goddelijke Wezen bezit van eeuwigheid de Goddelijke natuur en in de volheid des tijds heeft Hij de menschelijke natuur, de dienstknechtsgestalte, aangenomen, uit het vleesch en bloed van de maagd Maria. Daarom krijgt heel Zijn arbeid bijzondere beteekenis. Al wat Hij doet, lijdt, spreekt, dat doet, lijdt, spreekt de Zoon van God, de tweede Persoon van het Goddelijk Wezen. Zijn borgtochtelijk lyden en sterven krijgt daardoor een bijzonder karakter.

B. Christus heeft aangenomen een menschelijke natuur.
Wij moeten het vraagstuk zuiver stellen. Meermalen is men gekomen tot een dualisme, tot een tweeslachtigheid tusschen de Goddelijke en de menschelijke natuur van onzen Heere Jezus Christus. De *Dooperschen* leerden, dat Christus Zijn menschelijke natuur uit den hemel had meegebracht. Daardoor komt de menschelijke natuur geheel los van ons menschelijke geslacht.

Maar wij mogen het ook niet zoo voorstellen, dat Christus in een apart-geformeerden-mensch is ingegan. Dat God eerst een mensch heeft doen onstaan en toen de tweede Persoon van het Goddelijk Wezen in dien mensch heeft doen ingaan. Dan krijgen wij een dualisme. De duivel heeft de vleeschwording des Woords willen *nabootsen.* Wij lezen, dat

er, ten tijde van Jezus' omwandeling, zeer veel bezetenen zijn geweest. Satan zond zijn booze geesten in de menschen. Maar daar is geen vereeniging van twee naturen. Er is en blijft een dualisme. Nu eens spreekt de mensch, die bidt, om verlost te worden van den boozen geest, en dan weer spreekt die booze geest. Satan kan nabootsen, maar er zijn dan twee personen en twee naturen. Christus heeft aangenomen een menschelijke natuur. De belijdenis zegt: *"Wij gelooven, dat door deze ontvangenis de Persoon des Zoons onafscheidelijk vereenigd en te zamen gevoegd is met de menschelijke natuur; zoodat er niet zijn twee Zonen Gods, noch twee Personen, maar twee naturen in één eenigen persoon vereenigd."*

C. Christus heeft aangenomen een volkomen menschelijke natuur.
Wij mogen aan de volkomenheid van de menschelijke natuur geen schade berokkenen. Christus heeft aangenomen een volledige menschelijke natuur, zoodat hem niets ontbrak, wat wij bezitten. Hij is ons in *alles* gelijk geworden, uitgenomen de zonde.

1. Hij is waarachtig mensch. Hij is een echt mensch. De Gnostieken leerden, dat Christus een schijnlichaam had aangenomen. Zij maakten de tegenstelling tusschen geest en stof. De stof is zonde, dus het lichaam is zonde, en Christus kan niet een lichaam, zooals wij bezitten, hebben aangenomen. Door de Wederdoopers is deze Gnostische gedachte nader uitgewerkt. Zij leerden, dat Christus een lichaam uit den hemel had meegenomen, of ook, dat Hij een schijnlichaam heeft gehad. Maar Christus is waarachtig mensch. Hij is geboren uit de maagd Maria.

2. Hij is rechtvaardig mensch. Hij is ons in alles gelijk geworden, uitgenomen de zonde. God heeft een Reine gegeven uit een onreine. Want Christus is niet alleen geboren uit de maagd Maria, maar ook ontvangen van den Heiligen Geest. Niemand kan Hem van zonde overtuigen. Hij heeft geen erfzonde, geen erfschuld en geen erfsmet. Hij is naar Zijn menschelijke natuur uit Adam en tevens is Hij de tweede Adam, de Wortel van de nieuwe menschheid.

3. Hij is volkomen mensch. De vraag, of de menschelijke natuur van Christus zoo volkomen is, als onze menschelijke natuur, moet bevestigend beantwoord worden.

Prof. Bavinck schrijft in zijn *Dogmatiek* III, 320: "Arius loochende dit en zeide, dat de Logos, die immers een schepsel was, geen mensch kon worden, maar slechts in menschelijke gedaante verschenen was en daartoe alleen een lichaam, maar geen ziel had aangenomen. Daarentegen wilde Apollinaris juist vasthouden, dat Christus niet slechts een door den Logos verlicht mensch was, gelijk Paulus van Samosate zeide, maar dat Hij Zelf God was en zijn werk Goddelijk; zoo kwam hij tot de leer, dat de Logos een bezield menschelijk lichaam, zonder pneuma, had aangenomen, zelf de plaats van het pneuma vervulde. Maar de Schrift zegt duidelijk, dat Jezus een volkomen mensch was, en schrijft hem alle bestanddeelen der menschelijke natuur toe, niet alleen een lichaam, Matth. 26:26; Joh. 20:21 [Joh 2:21??]; Filipp. 3:21; 1 Petr. 2:24; vleesch en bloed Heb. 2:14, beenderen en zijde Joh. 19:33-34, hoofd, handen en voeten Matth. 8:20; Luk. 24:39, maar ook een ziel, Matth. 8:20, geest, Matth. 27:50; Luk. 23:46; Joh. 13:21, bewustzijn, Marc. 13:32 en wil, Matth. 26:39; Joh. 5:30; Joh. 6:38, enz. Het Apollinarisme werd daarom door de Christelijke kerk en theologie te allen tijde veroordeeld; zij begrepen het belang, dat hiermee gemoeid was."

Er zijn altijd twee gevaren. Ten eerste, dat de Goddelijke natuur wordt aangerand. De belijdenis zegt, *dat de Goddelijke natuur altijd ongeschapen is gebleven, zonder beginsel der dagen of einde des levens, vervullende hemel en aarde.*

Ten tweede, dat de echtheid en volkomenheid van de menschelijke natuur geloochend wordt. De belijdenis zegt, *dat de menschelijke natuur haar eigenschappen niet heeft*

verloren, maar schepsel is gebleven, hebbende beginsel der dagen, zijnde een eindige natuur, en behoudende al hetgeen, dat een waar lichaam toebehoort.

Christus is kind geweest, Hij heeft met andere kinderen gespeeld, Hij heeft zijn pleegvader Jozef geholpen bij den arbeid, zoodat Hij zelfs de timmerman genoemd wordt. Hij had honger, dorst, droefheid. Hij had behoefte aan slaap enz. Hij was volkomen mensch, opdat Hij voor ons een volkomen offerande zou aanbrengen in onze plaats en wij door het geloof in Hem gerechtvaardigd zouden worden.

II. De verhouding van de beide naturen tot elkander.

Er is een zeer nauwe verhouding van de beide naturen. De belijdenis zegt: *Wij gelooven, dat door deze ontvangenis de Persoon des Zoons onafscheidelijk vereenigd en samengevoegd is met de menschelijke natuur.* De vereeniging van beide is zeer innig. Hoe is dan de verhouding van die beide tot elkander? Mede door den strijd tegen de dwalingen heeft de kerk zich rekenschap moeten geven, hoe die verhouding is.

A. De naturen zijn onvermengd en onveranderd.
1. Elke natuur behoudt haar eigenschappen. De belijdenis zegt: *Doch elke natuur haar onderscheidene* eigenschappen *houdende.* De beide naturen worden niet met elkaar vereenigd. Dat leerde *Eutyches.* Hij zeide, dat Christus feitelijk slechts één natuur heeft gehad, een God-menschelijke natuur. Zooals water en wijn in een glas zich vermengen, zoo hadden de Goddelijke en de menschelijke natuur zich vermengd tot een andersoortige, een God-menschelijke natuur. Op het *vierde Oecumenisch concilie te Chalcedon in 451* heeft Leo de Groote de volgende formule voorgesteld: Na Zijne menschwording bestaat de eenheid des Persoons in twee naturen, die *onvermengd en onveranderd,* maar ook *ongedeeld en ongescheiden* zijn vereenigd. Deze formule is toen aanvaard. Later is de *Luthersche kerk* gekomen tot een gelijksoortige dwaling, dat de beide naturen zóó vereenigd zijn, dat de Goddelijke natuur haar eigenschappen heeft meegedeeld aan de menschelijke natuur. Dit hangt ook samen met de Luthersche opvatting van het Heilige Avondmaal en van de hemelvaart van Christus. Immers de hemelvaart is, volgens de Lutherschen, geen verandering van plaats, maar van *toestand.* De menschelijke natuur is niet van de aarde naar den hemel gegaan, maar alomtegenwoordig geworden, dus zoowel in den hemel gekomen, als op de aarde gebleven. En bij het Avondmaal is, volgens Luther, Christus lichamelijk in brood en wijn aanwezig. Door deze vermenging van beide naturen komt men tot pantheïsme. De grenzen worden uitgewischt tusschen Schepper en schepsel, tusschen God en mensch. Er is geen vermenging van de Goddelijke en de menschelijke natuur. Beide behouden haar eigenschappen. Zie ook *Zondag XVIII, vr. en antw. 48.*

2. De menschelijke natuur is niet veranderd. De Luthersche kerk leert, dat de menschelijke natuur, in den staat van verhooging, vergoddelijkt is. Dit is niet juist. Wel heeft de menschelijke natuur, bij de opstanding, onsterfelijkheid gekregen. Christus is geworden tot een *levendmakenden geest.* Adam was een levende ziel. Christus heeft thans niet meer, zooals in den staat van vernedering, een menschelijke natuur met al hare zwakheden, doch een verheerlijkte menschelijke natuur. En *hoewel Hij haar bij Zijne verrijzenis onsterfelijkheid heeft gegeven, nochtans heeft Hij de waarheid Zijner menschelijke natuur niet veranderd, dewijl onze zaligheid en verrijzenis mede hangen aan de waarheid Zijns lichaams.* Dat is ook de beteekenis van de verschijningen, vooral van de verschijning aan Thomas en aan de discipelen.

B. De naturen zijn ongedeeld en ongescheiden.
Nestorius maakte scheiding tusschen de beide naturen van Christus. Zooals water en olie in een glas zich niet vermengen, maar gescheiden van elkaar blijven, zoo worden de naturen van Christus van elkander gescheiden. Ook hiertegen gaat de belijdenis in. Zij zegt: *"Doch*

deze twee naturen zijn alzoo te zamen vereenigd in één Persoon, dat zij ook zelfs door den dood niet gescheiden zijn geweest."

Zoo komt de beteekenis van het graf van Christus duidelijk naar voren. Ook in het graf is Christus borgtochtelijk werkzaam geweest. Het verblijf in het graf is voor Hem geweest een staat van vernedering. Hij heeft onzen smaad en onze vernedering gedragen.

Dr A. Kuyper schrijft in *E Voto 1, blz. 441:* "Dit is nu juist hetzelfde, als bij Jona. Jezus heeft geweten, dat Hij in het graf ging. In het graf heeft Hij de bangheid van het graf gevoeld, gepeild, gedragen, niettegenstaande Zijn gescheiden menschelijke geest in het paradijs was. En als Hij uitkomt op den derden morgen, is het niet een ontwaken, zonder te weten, wat er met Hem geschied was in dien tusschentijd; maar een bewust uittreden uit het ingewand van de aarde, gelijk Jona uitkwam uit het ingewand van den visch. *"Intusschen bleef de Goddelijke natuur altijd vereenigd met de menschelijke, ook toen Hij in het graf lag. En de Godheid hield niet op in Hem te zijn, gelijk zij in Hem was, toen Hij een klein kind was, hoewel zij zich voor een kleinen tijd zoo niet openbaarde."* Ook dit mysterie hebben wij te aanvaarden door het geloof.

III. De vereeniging van de beide naturen.

A. Zij is een Persoonsvereeniging.
1. Hoe deze niet is. De modernen meenen, dat de twee naturen zijn *twee zijden* van Jezus' persoonlijkheid. Ook leeren zij, dat Jezus vóór Zijn sterven mensch is geweest en na Zijn dood de Goddelijke *waardigheid* heeft ontvangen. Nestorius maakte scheiding tusschen de twee naturen, die door Eutyches werden vermengd.

2. Hoe deze wel is. Er is niet een zedelijke eenheid, als van man een vrouw, maar een *Persoonseenheid.* De tweede Persoon van het Goddelijk Wezen kwam niet uit de menschheid voort, maar kwam tot haar en ging in haar. Wij lezen in dit artikel: *"Wij gelooven, dat door deze ontvangenis de Persoon des Zoons onafscheidelijk is vereenigd en tezamengevoegd met de menschelijke natuur, zoodat er niet twee Zonen Gods, noch twee personen, maar twee naturen in één eenigen Persoon vereenigd zijn. Doch deze twee naturen zijn alzoo te zamen vereenigd in één Persoon, dat zij ook zelfs door den dood niét gescheiden zijn geweest."* Het Woord is vleesch geworden.

B. In de daden van Christus is dubbele energie.
1. Deze Persoon wordt genoemd met een Goddelijken en een menschelijken naam. Wij lezen in *Johannes 3:13:* "En niemand is opgevaren in den hemel, dan die uit den hemel is nedergekomen, namelijk *de Zoon des menschen,* die in den hemel is. Daar wordt gesproken over Christus, als de Zoon des menschen, terwijl toch gedacht wordt aan hetgeen Hij gedaan heeft als de Zoon van God.

Hij, die het geen roof heeft geacht, Gode evengelijk te zijn, heeft Zich vernederd.

En in *1 Johannes 1:7* lezen wij: "Maar indien wij in het licht wandelen, gelijk Hij in het licht is, zoo hebben wij gemeenschap aan elkander en het bloed van Jezus Christus, *Zijn Zoon,* reinigt ons van alle zonde."

Daar wordt gesproken over het bloed des Heeren en dan wordt Hij genoemd *Gods Zoon,* ofschoon Hij naar Zijn *menschelijke* natuur Zijn bloed heeft gestort.

Hij wordt *Zoon des menschen* genoemd, wanneer Hij als Gods Zoon uit den hemel is gekomen.

Hij wordt *Gods Zoon* genoemd, wanneer Hij als mensch Zijn bloed heeft gestort. Dat komt door de vereeniging van beide naturen in één Persoon. Christus heeft Zijn verlossingsdaden verricht naar beide naturen.

2. Daarom is in Zijn werken dubbele energie. Wanneer de Heere Jezus aan het kruis sterft, dan lijdt Hij naar Zijn menschelijke natuur. Hij draagt de straf der zonde. Maar Hij kan die straf *intensief* uitdragen en anderen er van verlossen, omdat Hij is waarachtig God. Daarom kan Hij zeggen: *Het is volbracht.* Hij is om onze zonden in den dood gegaan, maar Hij heeft, door Zijn opstanding, krachtig bewezen de Zoon van God te zijn. De beide naturen kunnen onderscheiden worden, maar mogen *nooit gescheiden* worden. De daden, die Christus verricht, zijn niet tweevoudig, maar één. Zijn daden hebben dubbele energie.

C. De menschelijke natuur is begiftigd met de gaven des Geestes.
1. Daarom is er ontwikkeling van de menschelijke natuur. Christus is eerst een klein kind geweest. Wij lezen, dat Hij *toenam* in wijsheid en in genade bij God en de menschen. Er is bij Hem ontwikkeling geweest. Hij heeft ontvangen bijzondere gaven des Geestes. Hij is, bij Zijn optreden, ook gezalfd met den Heiligen Geest. Bij Christus is zoowel lichamelijke als geestelijke *groei* geweest.

2. Al de Middelaarsdaden zijn gelijktijdig vruchten van één actie, zoowel van de Goddelijke, als ook van de menschelijke natuur. De beide naturen kunnen nooit gescheiden worden. Zij zijn organisch verbonden. Zoo krijgt de plaatsbekleeding van Christus bijzondere beteekenis. Dan ook waken wij voor het gevaar, dat bij menigeen dreigt. Wanneer iets door Christus wordt gedaan, dat wij ook kunnen doen, dan zeggen de menschen: dat doet Hij als mensch; en als er een wonder plaats vindt, dan zeggen zij: dat wonder doet Hij als God. En bij sommige gevallen staan zij verlegen. Neen, *altijd* is werkzaam *de tweede Persoon* van het Goddelijk Wezen, de Zoon van God, de Christus, Die het geen roof geacht heeft, Gode evengelijk te zijn en dienstknechtsgestalte heeft aangenomen.

IV. Welke menschelijke natuur?

A. Niet een gave menschelijke natuur.
Toen God Adam en Eva had geschapen, hadden zij een gave menschelijke natuur. Zij kenden geen lijden en smart, geen honger en dorst. De tweede Adam heeft niet aangenomen een gave menschelijke natuur. Hij was daarin van Adam onderscheiden, ofschoon de menschelijke natuur bij Christus *veel rijker* ontvouwd was dan bij Adam vóór den val. Christus heeft ons bezocht met de innerlijke bewegingen van Gods barmhartigheid. Hij heeft ons in Zijn menschelijke natuur die rijke wereld des gemoeds geopend, die bij Adam nog niet bestond en niet bestaan kon. Zie *Dr Bavinck, Dogmatiek III, blz. 339.*

Christus is ons gelijk geworden in alles, uitgenomen de zonde, maar niet uitgenomen de gevolgen van de zonde.

B. Een menschelijke natuur, met al hare zwakheden.
Wij lezen in *artikel XVIII:* "Dewelke eens dienstknechtsgestaltenisse heeft aangenomen en den menschen gelijk geworden is, waarachtiglijk aannemende een ware menschelijke natuur, *met alle hare zwakheden* (uitgenomen de zonde) ontvangen zijnde in het lichaam der gelukzalige maagd Maria, door de kracht des Heiligen Geestes, zonder mans toedoen." Daar wordt gesproken van *de menschelijke natuur, met al hare zwakheden.* Gods Woord spreekt van de *dienstknechtsgestalte,* die de Zoon heeft aangenomen. *Prof. Bavinck* schrijft *blz. 338:* "Hierover was toch geen strijd, dat Christus een zwakke, aan lijden en dood onderworpen, menschelijke natuur aannam, en dat dit een daad van vernedering voor den Zoon van God was. De Schrift stelt dit immers buiten allen twijfel vast. Jes. 53:2-3. Joh. 1:14; Joh. 17:5; 1 Cor. 2:8; 2 Cor. 8:9; Filipp. 2:7-8 enz."

Christus is gekomen in de zwakheid des zondigen vleesches en Zelf zonder zonde. Hij was veracht en wij hebben Hem niet geacht. Al onze krankheden heeft Hij op Zich genomen. Hij kon lijden, smart hebben, weenen. Zijn ziel is geheel bedroefd geweest tot *den* dood toe.

In *dit artikel* staat: *"Hierom bekennen wij, dat Hij waar God en waar mensch is; waar God, om door Zijn kracht den dood te overwinnen en waar mensch, opdat Hij voor ons zou kunnen sterven uit de zwakheid des vleesches."*

***C.* Het aannemen van een menschelijke natuur met al hare zwakheden was vernedering.**
Christus zou niet in de wereld gekomen zijn, indien de mensch niet gevallen ware. *Zie art. XVIII, V, A. B.* Christus is in de wereld gekomen, om de *zondaren* zalig te maken. Hij heeft dienstknechtsgestalte aangenomen, en *dat* is voor Hem vernedering. Nu heeft Hij in den hemel een *verheerlijkte* menschelijke natuur, die Adam ook zou gekregen hebben, als hij staande ware gebleven, en de eisch van het werkverbond had vervuld. Christus is thans, ofschoon Hij de menschelijke natuur heeft behouden, in den staat van verhooging. Wij lezen: "Daarom heeft God Hem ook uitermate verhoogd en heeft Hem een naam gegeven welke boven allen naam is, opdat in den naam van Jezus zich zou buigen alle knie dergenen, die in den hemel en die op de aarde, en die onder de aarde zijn en alle tong zou belijden dat Jezus Christus de Heere zij, tot heerlijkheid Gods, des Vaders." *(Filipp. 2:9-11).*

Wanneer wij de vraag stellen, of het hebben van een menschelijke natuur, voor den Zoon van God, vernedering is, dan antwoorden wij: *neen.* Want dan zou Christus ook nu in den staat van vernedering moeten zijn. Maar als wij de vraag stellen, of voor den Zoon van God het aannemen van *deze* menschelijke natuur met *al hare zwakheden* vernedering is geweest, dan antwoorden wij: *ja.* Hij heeft dienstknechtsgestalte aangenomen. Hij was veracht en wij hebben Hem niet geacht. Waarlijk Hij heeft onze krankheden op Zich genomen en onze smarten heeft Hij gedragen. Zie *art. XVIII, V. C.*

D. Zonder zonde.
Christus heeft Zelf geen zonde gekend, maar is *tot zonde voor ons gemankt.* Hij is het Lam Gods, dat de zonde der wereld draagt. Hij heeft geen erfzonde en geen dadelijke zonden. Hij kon zeggen: Wie overtuigt Mij van zonde? Niemand heeft dat ooit kunnen doen. Zij hebben, voor Zijn veroordeeling, *valsche* getuigen geroepen.

E. Christus kon verzocht worden.
Terstond na den doop is de Heere Jezus, door den Heiligen Geest weggeleid, om verzocht te worden van den duivel. De hoogtepunten en de dieptepunten (de geopende hemel en de helsche aanvallen), grenzen vaak aan elkander. Petrus valt, als hij even te voren Avondmaal heeft gevierd. Na de overwinning op den Karmel wil Elia sterven, zoo moedeloos is hij. De Heilige Geest leidt Christus dus in de verzoeking. De duivel heeft de leiding niet. Hij zal Christus aanvallen en verzoeken. Nu zijn er velen, die meenen, dat de Heere Jezus inderdaad kon zondigen, want, zeggen zij, als dat niet zoo was, dan zou de verzoeking een schijnvertooning zijn geweest. En dat is niet juist! Christus *kon* verzocht worden. Hij *moest* als de tweede Adam, verzocht worden. Omdat Hij een menschelijke natuur met al hare zwakheden had, daarom was die verzoeking voor Christus zoo zwaar. Adam had geen honger en heeft toch gegeten. Christus had wel honger en heeft geen brood uit steenen gemaakt. De verzoeking is geen schijn!

F. Christus moest toonen, dat Hij niet kon vallen.
Christus *moest* verzocht worden. Wanneer dat niet gebeurd was, zouden de menschen kunnen zeggen: "Ja, Hij is staande gebleven, maar er is ook nooit een verzoeking tot Hem gekomen!" Christus zal *toonen,* dat Hij niet kan vallen. Wanneer een spoorbrug gebouwd is,

dan wordt in den regel eerst een proefrit gehouden. Waarom? Omdat de ingenieurs en de bouwers van die brug de zaak niet vertrouwen? Omdat zij niet weten, of die brug wel goed gemaakt is? Dus een proefrit om eens te probeeren, of die brug wel betrouwbaar is? Maar als dat zoo was, zou ik ook later niet over die brug willen gaan. Neen, de proefrit wordt gehouden, om te *toonen* hoe sterk de brug is, zoodat de menschen er gerust kunnen overgaan in den trein.

Onze Heere Jezus Christus is niet verzocht geworden, omdat de mogelijkheid bestond, dat Hij ook wel zou kunnen vallen. Neen, Hij is verzocht geworden, *om te toonen, hoe betrouwbaar Hij is.* Hij is *de Weg,* de Waarheid en het Leven.

Hij is de door God Zelf gebouwde brug. Volkomen betrouwbaar! Hij is in alles verzocht geworden. Zijne menschelijke natuur was *aanvechtbaar.* Maar Hij kon niet vallen. En daarom jubelt het volk des Heeren: "Gode zij dank, wij hebben een Verlosser en Zaligmaker, aan Wien wij ons volkomen kunnen toevertrouwen. Hij is verzocht geworden, maar Hij is niet gevallen. Hij heeft den duivel overwonnen. Hij heeft ons gebracht, waar de eerste Adam ons had moeten brengen. Wij rusten in Zijn volbracht werk. Wij gaan op dien Weg. Wij steken 't hoofd omhoog en zullen d'eerkroon dragen, door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen!"

ARTIKEL XX: GOD HEEFT ZIJNE RECHTVAARDIGHEID EN BARMHARTIGHEID BEWEZEN IN CHRISTUS.

Wij gelooven, dat God, Die volkomen barmhartig en rechtvaardig is, Zijnen Zoon gezonden heeft, om aan te nemen de natuur, in dewelke de ongehoorzaamheid begaan was, om in haar te voldoen en te dragen de straf der zonden, door Zijn zeer bitter lijden en sterven. Zoo heeft dan God Zijne rechtvaardigheid bewezen tegen Zijnen Zoon, als Hij onze zonden op Hem gelegd heeft; en heeft uitgestort Zijne goedheid en barmhartigheid over ons, die schuldig en der verdoemenis Waardig waren, voor ons gevende Zijnen Zoon in den dood, door een zeer volkomen liefde, en Hem opwekkende tot onze rechtvaardigmaking, opdat wij door Hem zouden hebben de onsterfelijkheid en het eeuwige leven.

GOD BEWIJST IN CHRISTUS ZIJNE RECHTVAARDIGHEID EN BARMHARTIGHEID.

I. God heeft Zijn Zoon gezonden.

A. De grondslag voor de vleeschwording des Woords ligt in God.
1. God doet het om Zijns Zelfs wil. Nooit mogen wij de oorzaak of den grondslag voor de vleeschwording des Woords zoeken in ons. De engelen hebben gezongen: Eere zij God in de hoogste hemelen en vrede op aarde, in de menschen een welbehagen. Wij zingen soms: "Die met ons lot bewogen" en de engelen zeggen: Het is Gods welbehagen. God heeft redenen uit Zichzelf genomen. Hij heeft in den raad des vredes alles vastgelegd. De Vader heeft den Zoon aangewezen, de Zoon heeft Zich bereid verklaard, om den wil des Vaders te doen en de Heilige Geest heeft de taak op Zich genomen, de gegevenen des Vaders in den Zoon in te lijven. En in de verkiezing heeft God van eeuwigheid de namen geschreven in het boek des levens, zoodat het plan klaar is, niet alleen, *dat* de Zoon zou komen, maar ook *voor wie* Hij zou komen. In dit artikel wordt door den belijder teruggegrepen naar de verkiezing, naar artikel XVI. In artikel XVI lezen wij: "God heeft Zichzelf zoodanig bewezen als Hij is, te weten: *barmhartig en rechtvaardig."* En in dit artikel wordt ook over de *rechtvaardigheid en barmhartigheid* Gods gesproken. Wij gaan terug tot de praedestinatie. Wij hebben door ons gebed God niet bewogen. Wij zijn niet geklommen ten hemel, om het vandaar te halen. *"Wij gelooven, dat God, Die volkomen barmhartig en rechtvaardig is, Zijnen Zoon gezonden heeft."*

2. God wordt hierin verheerlijkt. De Heere onze God heeft voor de zending van Zijn Zoon redenen uit Zich Zelf genomen en het groote doel, dat Hij beoogt, is de verheerlijking van Zijn naam, opdat Zijne deugden zullen schitteren, en Zijn naam zal worden geheiligd. Daarom hebben de engelen gezongen: Eere zij God in de hoogste hemelen.

Zelfs de zonde moet medewerken. Want de openbaring van Gods deugden wordt des te heerlijker, nu God Zijn Zoon zendt, opdat Hij Zijne barmhartigheid en rechtvaardigheid bewijze. God is de Onveranderlijke, maar de *openbaring* van Zijn deugden komt tot rijker ontwikkeling.

Uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid.

B.God is volkomen barmhartig en rechtvaardig.
1. Deze beide deugden strijden niet tegen elkaar. In God zijn alle deugden één. Nooit kunnen twee deugden Gods met elkaar in strijd zijn. Dat is onmogelijk. Wel zijn er, die meenen, dat het recht lager is en de liefde het hoogste. Maar er is geen liefde zonder recht en geen recht zonder liefde. Dr Bavinck schrijft in zijn *Dogmatiek* III 405: "Immers is zij (de gerechtigheid Gods) juist die deugd Gods, welke Christus gaf tot een verzoening, omdat God de zonden vergeven zou uit genade, en met behoud van het recht. Van een strijd van Gods

gerechtigheid en liefde, gelijk het Evangelisch gezang 125:5 dien voorstelt, is dus geen sprake. In onzen zondigen toestand kan ons dit wel zoo voorkomen, maar in God zijn alle deugden één en in volle harmonie".

God, Die volkomen barmhartig en rechtvaardig is, heeft Zijn Zoon gezonden.

2. Deze beide deugden zijn één. De electrische draad brengt den trein in beweging en doet hem voortsnellen naar de plaats van bestemming. Wanneer iemand ongewapend dien draad aanraakt, wordt hij gedood. Dezelfde draad geeft kracht en licht en brengt ook verderf.

Wanneer deze draad een man niet kon dooden, zou hij niet een trein kunnen doen rijden. Zoo zijn de deugden van Gods barmhartigheid en rechtvaardigheid één. God straft de zonde in Christus, en Hij bewijst door Zijn Zoon genade. Gods barmhartigheid werkt verlichtend en verlossend en Zijn gerechtigheid straffend en verdervend.

3. Gods barmhartigheid en rechtvaardigheid werken samen. Nooit mogen wij een tegenstelling zien tusschen die beide deugden. Er dreigt gevaar van *Jesulatrie,* die zich stelt in de plaats van de verheerlijking van den Drieëenigen God. Dan dweept men met een "lieven Jezus", die zoo goed is, die alleen liefde predikt, en de menschen redt. Die niet kent een rechtvaardig God, maar ons leert, dat God alleen maar liefde is en er zelfs nooit aan gedacht heeft, de menschen te straffen. Als wij God nu maar leeren zien als een Vader, Die al Zijn schepselen liefheeft, dan verstaan wij, wat Jezus wil. Hij is miskend en de menschen hebben Hem niet begrepen, en daarom moet die oude gedachte van een wrekend God op zij worden gezet. De strenge God van het Oude Testament heeft afgedaan.

Wat is dat een vreeselijke leer! Neen, de Vader is *zóó rechtvaardig* dat Hij, eer Hij de zonde ongestraft liet blijven, ze gestraft heeft in Zijn eigen Zoon. En de Vader is *zóó vol liefde,* dat Hij Zijn eeniggeboren Zoon heeft gegeven, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe.

C. Christus neemt de natuur aan, in welke de ongehoorzaamheid begaan was.

1. Zonder zondeval zou Christus niet gekomen zijn. God heeft redenen uit Zichzelf genomen. Hij bewijst Zijne rechtvaardigheid en barmhartigheid. Hij heeft verkoren en verworpen. Christus is gezet tot een val, en tot eene opstanding. Hij is niet in de wereld gekomen, om de tegenstellingen, die door de schepping ontstaan zijn, te verzoenen en weg te nemen. Christus is niet gekomen om eeuwigheid en tijd, oneindigheid en eindigheid te verzoenen.

Dr A. Kuyper schrijft in *"Het werk van den Heiligen Geest?',* dl. II, blz. 169 v.v.: Men herinnert zich onder anderen Professor Gunnings werkje: De Middelaar Gods en der menschen, waaruit wij nog kort geleden deze zinsnede aanhaalden: "Jezus Christus, is de Middelaar, gelijk tusschen Jood en heiden, zoo tusschen alles, waar verzoening, bemiddeling tusschen noodig is: God en mensch, geest en lichaam, hemel en aarde, eeuwigheid en tijd. In dit denkbeeld, in deze voorstelling nu ligt de grondfout van de ethische theologie. Zij laat de door God gestelde grenzen niet staan. Ze wischt die uit. Ze maakt, dat alle tegenstelling ten slotte wegvalt. En zonder het te bedoelen, is ze juist daardoor dienstbaar aan de verspreiding van het pantheïsme der wijsgeerige school. Zoolang men dit niet inziet, dweept men met dit stelsel. Want het pantheïstisch woelen zit diep in ons zondig hart. Neen, de tegenstelling tusschen God en mensch moet *niet* opgeheven worden, de tegenstelling tusschen oneindig en eindig moet *niet* door den Middelaar uitgewischt; tijd en eeuwigheid moeten *niet* in elkaar opgaan. Er moet verzoening voor *den zondaar* teweeggebracht worden. Dat is het één en al. Een verzoening dus, die zou zijn uitgebleven,

bijaldien de mensch niet in de zonde ware gevallen, en die alleen door dien val in zonde noodig is geworden."

2. Christus is gekomen voor de zondaren. Christus is niet gekomen voor rechtvaardige menschen, maar voor zondige menschen. Als de mensch van God is afgevallen, geeft God Zijn Zoon. De mensch heeft niet vast gehouden aan de stellige verwachting. Hij heeft het verbond verbroken en is afgevallen. Daarom zegt de belijdenis, *dat God Zijn Zoon gezonden heeft, om aan te nemen de natuur, in dewelke de ongehoorzaamheid begaan was.* Dit is een getrouw woord en alle aanneming waardig, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is, om de *zondaren* zalig te maken.

II. God heeft Zijne rechtvaardigheid bewezen tegen Zijn Zoon.

A. God heeft Zijn rechtvaardigheid bewezen.
God is de Rechtvaardige. Het komt hier aan op de *patefactie* van Gods deugden. Dat Gods deugden *openbaar worden.* Zooals de belijdenis zegt: *"God heeft Zijn rechtvaardigheid bewezen."* God is Rechtvaardig. Hij trekt de lijnen zuiver en recht. Nooit is er een kronkeling. Want in Hem is alle recht en Hij is de Bron van het recht. Niet wat de menschen recht noemen, maar wat Hij recht noemt, is recht. Hij is ook de Handhaver van het recht. Nooit is er bij God willekeur. De dialectische theologie legt den vollen nadruk op de souvereiniteit Gods. Zij zegt, dat God kan, wat Hij wil, en dat is juist. Als wij maar verstaan, dat Hij nooit iets wil, dat in strijd is met Zijn wezen. Ook de verlossing van zondaren gaat alleen langs den weg van het recht Gods. Als God Zijn eigen Zoon zendt, dan past Hij op Zijn Zoon geen andere wet toe, dan die voor ons geldt. Waarom heeft Christus Zich tot in den dood moeten vernederen? Daarom, dat vanwege de gerechtigheid en de waarheid Gods niet anders voor onze zonden betaald konde worden, dan door den dood van den Zoon van God (cat. vr. 40). Het kan niet anders. God zal Zijn gerechtigheid bewijzen. Hij heeft het recht gegeven en dat recht zal worden gehandhaafd. Sion zal door recht verlost worden. Eer God de zonde ongestraft liet blijven (denk u dat in) heeft Hij ze gestraft in Zijn eigen Zoon.

B. God heeft Zijn rechtvaardigheid bewezen tegen Zijn Zoon.
1. Christus is tot zonde voor ons gemaakt. De apostel Paulus schrijft in *2 Cor. 5:20-21:* "Zoo zijn wij dan gezanten van Christus' wege, alsof God door ons bade; wij bidden van Christus' wege: laat u met God verzoenen! Want dien, die geene zonde gekend heeft, *heeft Hij zonde voor ons gemaakt,* opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem".

Wij lezen in *Romeinen 3:25-26:* "Welken God voorgesteld heeft, tot een verzoening, door het geloof in Zijn bloed, tot *een betooning van Zijne rechtvaardigheid,* door *de* vergeving der zonden, die te voren geschied zijn, onder de verdraagzaamheid Gods; tot *een betooning van Zijne rechtvaardigheid* in dezen tegenwoordigen tijd, *opdat Hij rechtvaardig zij en rechtvaardigende* dengene, die uit het geloof van Jezus is."

God heeft te voren de straf niet ten volle gegeven, want dan zouden alle menschen in het eeuwig verderf terstond moeten zijn gestort. God heeft Zijn lankmoedigheid bewezen. God heeft Zijn gerechtigheid betoond in den kruisdood van Christus. Christus is nedergedaald ter helle. Hij is van God verlaten geweest. De volle straf is op den Zoon van God neergekomen. Christus is tot zonde voor ons gemaakt.

2. Christus is in den staat van een schuldige gesteld.
a. De staat is de plaats, waar God ons stelt.
Het woord "staat" komt van staan. Ik sta, waar ik ben gaan staan, of waar ik ben geplaatst. Wanneer wij spreken van den staat van Christus, zien wij, waar God Hem heeft gesteld. De "Vader heeft Hem daar geplaatst en Hij Zelf is vrijwillig daar gaan staan. Door beschikking

van de overheid worden wij in een bepaalden staat gesteld. Wie veroordeeld wordt, komt in den staat van een schuldige, al zou hij inderdaad onschuldig zijn. Wie vrijgesproken wordt, is in den staat van een onschuldige, zelfs al zou hij inderdaad schuldig zijn, en bij gebrek aan bewijs moeten worden vrijgesproken.

Christus is door den Vader gesteld in den staat van een schuldige. Hij is tot zonde gemaakt. Hij is in onze plaats gesteld. Hij is met de misdadigers *gerekend.* Zoo heeft God Zijn rechtvaardigheid betoond.

b. *Verschil tusschen staat en toestand.*
Een gezagvoerder op een schip heeft daar alles te zeggen. Wanneer hij ernstig ziek wordt, hooge koortsen krijgt, gaat ijlen en wartaal spreekt, heeft hij op dat schip niets meer te zeggen. De dokter heeft dan alles over hem te zeggen. Hij is in den staat van gezagvoerder en in een droeven toestand. Zoo is een kind des Heeren in den staat van een rechtvaardige. Hij is gerechtvaardigd door het geloof in Christus, en toch kan hij zijn in een aller-bedroevendsten toestand. Dan meent hij, dat hij arm is en hij is rijk. In zulke tijden kunnen de kinderen Gods, als zij in zulk een toestand zijn, wel eens *aan hun staat twijfelen,* doordat zij niet zuiver onderscheid maken tusschen staat en toestand. De staat is het blijvende en de toestand is het wisselende. Wij moeten zuiver onderscheiden, opdat wij niet voor toestand aanzien, wat staat is en voor staat, wat toestand is.

c. Overgang van den eenen staat in den anderen. Bij Adam.
Adam is door God gesteld in den staat van een rechtvaardige, in den *staat der rechtheid.* Door den zondeval, de apostasie, is hij door God geplaatst in den *staat van een schuldige,* van een onrechtvaardige. Vervloekt is een iegelijk, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek der wet, om dat te doen.

Bij Christus. Christus wordt door den Vader gesteld in *den staat van vernedering.* Wanneer Hij heeft geleden en gehoorzaam is geweest tot den dood des kruises, dan wordt Hij door God gesteld in *den staat van verhooging.* Daarom heeft God hem uitermate verhoogd.

Bij den geloovige. Wij zijn van nature in *den staat van een schuldige.* De gerechtigheid van Christus wordt ons toegerekend, wij aanvaarden haar door het geloof en God stelt ons in den staat *van een rechtvaardige,* evenals hadden wij nooit zonde gehad of gedaan, ja, als hadden wij alle gerechtigheid volbracht, die Christus voor ons heeft volbracht.

C. God heeft onze zonden op Hem gelegd.
1. Evenals bij het offerdier. De Oud-Testamentische offeranden hebben schaduwachtige beteekenis. Zij zien heen naar het offer van onzen Heere Jezus Christus. De zondaar moest de handen leggen op het offerdier, dat in zijn plaats moest worden geslacht. Zoo heeft God onze zonden gelegd op den Zoon.

2. Wat de Schrift zegt. In *2 Cor. 5:21* zegt de apostel: "Want Dien, Die geen zonde gekend heeft, *heeft Hij zonde voor ons gemaakt,* opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem". En in *Galaten 3:13* lezen wij: "Christus heeft ons verlost van den vloek der wet, *een vloek geworden zijnde voor ons,* want er is geschreven: vervloekt is een iegelijk, die aan het hout hangt."

Hij is de losprijs voor onze zonden. Hij is het Lam Gods, dat de zonde der wereld draagt. Daarom is hij verhoogd aan het kruis evenals de slang in de woestijn. Hij is overgeleverd om onze zonden *(*Rom. 4:25*).*

"Want hetgeen der wet onmogelijk was, dewijl zij door het vleesch krachteloos was, heeft God, Zijn Zoon zendende *in gelijkheid des zondigen vleesches, en dat voor de zonde,* de zonde veroordeeld in het vleesch" *(*Rom. 8:3*).*

Hier valt te aanbidden. Begrijpen kunnen wij niet. Want nauwelijks zal iemand voor een rechtvaardige sterven. Maar God bevestigt daarmede Zijne liefde jegens ons, dat Christus voor ons is gestorven, als wij nog vijanden waren.

Zoo zien wij de beteekenis van *Jesaja 53:* "Waarlijk Hij is om onze overtredingen verwond, om onze ongerechtigheden is Hij verbrijzeld. De straf, die ons den vrede aanbrengt, was op Hem, en door Zijne striemen is ons genezing geworden. Wij dwaalden allen als schapen, wij keerden ons een iegelijk naar zijnen weg, doch de Heere heeft *ons aller ongerechtigheid* op *Hem doen aanloopen." "Zoo heeft dan God Zijne rechtvaardigheid bewezen tegen Zijnen Zoon, als Hij onze zonden op Hem gelegd heeft."*

III. God heeft Zijne barmhartigheid uitgestort over ons.

A. Wij waren der verdoemenis waardig.
1. Het onderscheid tusschen artikel XVI en artikel XX. In artikel XX wordt gesproken over Gods *rechtvaardigheid* en Zijne *barmhartigheid.* Eerst over de rechtvaardigheid Gods, die Hij bewezen heeft in Zijn Zoon, die in onze plaats is gekomen. En dan wordt gesproken over Zijn barmhartigheid, die Hij over ons uitstort in rijke mate.

In artikel XVI hebben wij een andere volgorde. Daar wordt eerst gesproken over Gods *barmhartigheid* en dan over Gods *rechtvaardigheid.* En dat zeer terecht. In artikel XX mag niet de *barmhartigheid* Gods vooropgaan, omdat God Zijn barmhartigheid in zondaren alleen dan kan bewijzen, als Hij Zijn *gerechtigheid* in Christus heeft geopenbaard. Maar in artikel XVI wordt gesproken over de praedestinatie, over de verkorenen en de verworpenen. Welnu, de verkiezing is niet gecoördineerd met de verwerping, neen, de verwerping is gesubordineerd aan de verkiezing. De verkiezing is de spil, waarom alle besluiten Gods zich bewegen. En daarom gaat de verkiezing voorop en dus ook Gods *barmhartigheid,* die in art. XVI het eerst genoemd wordt.

2. Gods barmhartigheid is overvloedig. De belijdenis spreekt van een *uitstorten.* Zoo overvloedig is de betooning van Zijne barmhartigheid, goedheid en genade in Christus. Wij worden er klein onder. "En waar de zonde meerder is geworden, daar is *de genade veel'meer overvloedig."* Rom. 5:20*.* Wij toch waren schuldig en der verdoemenis waardig. God maakt schuldige zondaren vrij. De zonde is voor Hem geen belemmering. Zoo is er dan geene verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn. Wij zien de openbaring van Gods deugden.

B. God heeft voor ons Zijn Zoon gegeven.
Hoe groote liefde heeft God ons bewezen, dat Hij Zijn Zoon gegeven heeft in onze plaats. Dat Hij, om ons Zijn barmhartigheid te betoonen, Zijn recht heeft vervuld in Zijn eigen Zoon. Dat is *een zeer volkomene liefde.* Die liefde is niet te peilen. God heeft Zijn Zoon onschuldig doen veroordeelen, opdat wij in Zijn gericht zouden worden vrijgesproken. Christus heeft den *zwarten* keursteen ontvangen, opdat wij den *witten* keursteen uit de handen van den Rechter zouden krijgen.

Bar-Abbas, de moordenaar, moest gekruisigd worden. Hij wordt vrijgemaakt. Christus gaat aan zijn kruis. Zoo is Christus voor ons in den dood gegaan. Dat heeft de Vader bevolen. "Daarom heeft Mij de Vader hef, overmits Ik het leven afleg, opdat Ik het wederom neme. Niemand neemt het van Mij af. Ik heb macht het af te leggen en heb macht het wederom aan te nemen. Dit *gebod* heb Ik van Mijnen Vader ontvangen." Joh. 10:17-18*.* "Alzoo lief

heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eeniggeboren Zoon heeft gegeven, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe."

C. God heeft Christus opgewekt.
1. Het werk des Vaders. De opstanding van Christus is in de eerste plaats het werk des Vaders. Christus is door den Vader *opgewekt.* De Vader stelt Hem in een anderen staat. De opstanding is *staatsovergang.* God heeft Hem uitermate verhoogd.

De Vader zendt daarom een engel naar het graf. De engel heeft de opdracht van den Vader ontvangen het graf te openen, de gevangenis te ontsluiten. De straftijd is voorbij. Christus is gehoorzaam geweest en heeft niet eigenmachtig het graf verlaten. De Vader heeft Hem opgewekt, de smarten des doods ontbonden hebbende. De smarten des doods waren de barensweeën voor het leven. De Zoon is de *eerstgeborene* uit de dooden. Hij heeft, door de opstanding, krachtelijk bewezen, de Zoon des Vaders te zijn.

2. Het werk des Zoons. Wanneer Christus door den Vader is opgewekt en de engel het graf heeft geopend, dan is Hij *opgestaan.* Hij heeft te voren gezegd: "Breekt dezen tempel af en in drie dagen zal Ik dezelve opbouwen." Jona is drie dagen en drie nachten in het ingewand van den visch geweest en de Zoon des menschen in het hart der aarde. Voor Christus is de opstanding de kroning tot Koning. Dat feit staat vast.

De duivel heeft op Paaschfeest de leugen verzonnen en doen verspreiden. Die leugen is geloofd. Want de zondaar *heeft angst voor de waarheid en haat de waarheid.* Daarom heeft Christus tegenover de leugen de waarheid gesteld, zoodat Thomas moet zeggen: "Mijn Heere en mijn God". De Heere is waarlijk opgestaan.

3. Het werk des Heiligen Geestes. Ook de Heilige Geest heeft bij de opstanding van Christus een taak gehad. Christus is levend gemaakt door den Heiligen Geest. De Heilige Geest werkt het leven. Bij de schepping en ook bij de herschepping. De Heilige Geest gaat in tegen de ontbinding, tegen den dood. Daarom wordt Hij genoemd de Geest der heiligmaking. Zie *1 Petr. 3:18;* Rom. 1:4*.* Daarom kon de dood Christus wel nemen, maar niet houden. De Heilige Geest heeft gezorgd, dat Zijn Heilige geen verderving heeft gezien. De opstanding is het werk van den Drieëenigen God.

D. De beteekenis van Christus' opstanding voor ons.
1. De rechtvaardigmaking. Het feit is de grond. Wij moeten gelooven en dat geloof staat tegenover de leugen en ook tegenover alle koude orthodoxie. Het feit is een vruchtbare bodem voor de geloofservaring. Want Christus is overgeleverd om onze zonden en opgewekt om onze rechtvaardigmaking. Onze zonden zijn oorzaak, dat Christus aan het kruis is gehecht. Onze rechtvaardigmaking is oorzaak, dat Christus is opgestaan. God heeft het offer genoeg gerekend, omdat het af was, en daarom heeft Hij Zijn Zoon opgewekt. Door de opwekking van Christus zegt de Vader: de schuld is betaald.

De heiligmaking. Er is ook door den Heiligen Geest levensgemeenschap met Christus. Hij is één met Zijn lichaam. Hij is de Wijnstok en wij zijn de ranken. Hij is het Hoofd en wij zijn het lichaam. Wij worden met Hem opgewekt tot een nieuw leven. *Laat men toch zulke kenmerken zoeken.* Wie strijdt tegen de zonde en in gehoorzaamheid wandelt, behoort Christus toe. Die in Mij blijft en Ik in hem, draagt veel vrucht, want zonder Mij kunt gij niets doen. Alle rank, die geen vrucht draagt, wordt afgesneden en in het vuur geworpen.

2. De heerlijkmaking. *"Opdat wij door Hem zouden hébben onsterfelijkheid en het eeuwige leven."* Buiten Christus is de dood en het eeuwig verderf. Door Christus ontvangen wij het eeuwige leven. “Geloofd zij de God en Vader van onzen Heere Jezus Christus, Die naar Zijne groote barmhartigheid ons heeft wedergeboren tot een levende hoop door de

opstanding van Jezus Christus uit de dooden, tot een onverderfelijke en onbevlekkelijke en onverwelkelijke erfenis, die in de hemelen bewaard wordt voor u, die in de kracht Gods bewaard wordt, door het geloof tot de zaligheid, die bereid is om geopenbaard te worden in den laatsten tijd." *1 Petr. 1:3-5*. Zoo zien wij, dat God Zijn goedheid en barmhartigheid heeft *uitgestort* over ons. Welk een overvloed. Uitstorten. Vele wateren zouden deze liefde niet kunnen uitblusschen.

IV. Christus heeft door Zijn voldoening verzoening aangebracht.

A. Geen verzoening zonder voldoening.
Door zeer velen wordt met Jezus gedweept. Hij is immers gekomen, om de tegenstellingen, die er zijn, weg te nemen. Hij is de synthese van eeuwigheid en tijd, oneindigheid en beperktheid, en dus ook van het kwade en het goede. Hij is gekomen om God en mensch met elkaar te verzoenen. Hij is de Middelaar, Die God en mensch vereenigt. De naam *verzoening* is een zeer geliefkoosde naam, die ook door modernen, ethischen en methodisten graag wordt gebruikt. Wanneer een Evangelie verkondigd wordt, waarin alleen gesproken wordt van verzoening met God, dan behoeft gij nog geen last te hebben van de ergernis van het kruis en van de dwaasheid der prediking. Want dat wil men nog wel.

Hoe anders wordt het echter, als gesproken wordt van *voldoening.* Dat Christus gekomen is om God en mensch te verzoenen, dat vindt men prachtig, maar dat dit gedaan is in den weg van voldoening, werpt men zoover mogelijk weg.

Verzoening vindt plaats als twee menschen, die niet bij elkaar zijn en in oneenigheid met elkaar leven, tot elkaar gebracht worden en elkander de hand reiken. Dan is er tusschen die twee verzoening.

Maar zoo eenvoudig gaat het niet tusschen een schuldeischer en een schuldenaar. Dan moet er meer gebeuren. Dan moet er eerst *betaald* worden. En als er betaald is, dan vindt de verzoening plaats. Het zou al heel gemakkelijk worden, als tusschen schuldeischers en schuldenaars alleen maar verzoening moest plaats vinden en geen voldoening. Gods Woord leert, dat er geen verzoening is zonder voldoening. Eer God de zonde ongestraft liet blijven, heeft Hij ze gestraft in Zijn eigen Zoon. *"Hij heeft Zijn rechtvaardigheid bewezen tegen Zijn Zoon."*

B. Alleen verzoening door voldoening.
Wanneer twee menschen ruzie hebben, dan kunt gij beiden soms met elkaar verzoenen, zoodat zij elkander de hand toereiken. Wanneer de een aan den ander een groote som schuldig is, dan gaat het zoo gemakkelijk niet. Er moet eerst *betaald* worden. En dat is dan nog maar geldschuld. Maar dan onze groote schuld, die wij bij God hebben. Er moet betaald worden. Er moet *voldaan* worden. En Christus heeft betaald. Tot de laatste penning toe. Hij heeft door Zijn lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid de schuld voldaan en de gerechtigheid aangebracht. En daarom, omdat Hij voldaan heeft, in onze plaats, daarom is er verzoening met God. "Wij dan, gerechtvaardigd door het geloof, hebben vrede met God." Er is alleen maar verzoening door de voldoening van onzen Borg en Middelaar. Hij heeft gezegd: Het is volbracht. Indien de Zoon u zal vrijgemaakt hebben, zult gij waarlijk vrij zijn.

Een Christus, Die alleen verzoening aanbrengt, zonder voldoening, is niet de Christus der Schriften, maar een *eigengemaakte* Christus.

C. Geen alverzoening.

De voorstanders van de leer van de alverzoening leeren, dat alle dingen, alle menschen en alle duivelen tot God in verzoende verhouding zullen komen. Er is geen eeuwig verderf en geen eeuwige straf. Alles zal wel terecht komen.

Wat de mensch graag wil, gelooft hij graag en het is niet zoo moeilijk, een paar teksten te vinden, die op de klank af steun geven, al moeten zij dan ook heel wat andere teksten negeeren.

Gods Woord zegt immers, dat *alle* dingen in Christus tot één vergaderd worden, dat God *alle* dingen met Zichzelf verzoent. Gelijk zij allen in Adam sterven, zullen zij *allen* in Christus levend gemaakt worden. God zal alles tot één vergaderen, beide dat in den hemel en dat op de aarde is. Zie Rom. 11:32; *1 Cor. 15:22; Kol. 1:20.* Maar Gods Woord leert ons duidelijk, dat er is een eeuwig leven en een eeuwig verderf. Christus spreekt van de plaats, waar de worm niet sterft en het vuur niet wordt uitgebluscht. En als men dan zegt, dat het woord "eeuwig" daar een geheel andere beteekenis heeft, waarom wordt dit dan ook niet toegepast op de zaligheid. Komt er aan de zaligheid dan ook een einde? Beide worden in de Schrift juist tegenover elkaar geplaatst. Wanneer de zaligheid wel eeuwig is, dan is de rampzaligheid ook eeuwig. Een andere exegese is ongeoorloofd.

En wat de woorden "allen" en "alles" betreft, die hebben wij te zien in organisch verband. Evenals allen, die uit Adam zijn, onder den vloek zijn, zoo zijn allen, die in Christus zijn, van den vloek bevrijd. Allen, die Adam toebehooren en allen, die Christus toebehooren. Gods Woord leert ons, dat het offer van Christus beteekenis heeft voor heel den kosmos en ook voor alle schepselen. En daarom zal Hij alle dingen tot één vergaderen.

Laat ons de volle werkelijkheid onder de oogen zien. De dwaling is zoo meedoogenloos hard. Vreeselijk, als tot een kankerlijder gezegd wordt, dat hij heel gauw weer beter zal worden. Hoe hard, tot de menschen te zeggen, dat zij allen zalig zullen worden. En straks komen velen in het eeuwig verderf. Neen, wij bidden u van Christus wege: Laat u met God verzoenen. Die in den Zoon gelooft, heeft het eeuwige leven. Die den Zoon ongehoorzaam is, zal het leven niet zien, de toorn Gods blijft op hem.

D. Geen algemeene verzoening.

1. Alsof Christus voor allen gestorven is. De leer van de alverzoening zegt, dat alle menschen en ook de duivelen zullen zalig worden. De voorstanders van de leer van de algemeene verzoening spreken, evenals wij, van een eeuwig verderf en een eeuwige zaligheid. Maar zij meenen, dat de Heere Jezus voor alle menschen hoofd voor hoofd is gekomen en ook verzoening voor allen heeft aangebracht. Het moet nu alleen nog door de menschen worden aanvaard, en dat gebeurt niet door allen, zoodat zij, die gelooven, zalig worden en zij, die niet gelooven, verdoemd worden.

Deze voorstelling is niet naar Gods Woord. Want als Christus inderdaad voor *allen* verzoening heeft aangebracht, dan zullen ook *allen* zalig worden. Gods Woord leert ons, dat Christus niet voor alle menschen gestorven is, doch alleen voor de *uitverkorenen,* de gegevenen des Vaders. De goede Herder heeft Zijn leven gesteld voor de schapen.

Hij bidt niet voor de wereld, maar voor degenen, die de Vader Hem heeft gegeven.

2. Alsof Christus alleen de mogelijkheid tot verlossing verworven heeft. Christus heeft gezorgd, dat het voor alle menschen *mogelijk* is zalig te worden. Ieder krijgt een *kans* die hij moet grijpen. Hoe zwak zou de Heere Jezus toch moeten zijn, als Hij niet meer had tot stand gebracht. Dan is Hij een Redder, die een reddingslijn heeft gespannen, en het verder aan de schipbreukelingen moet overlaten, of zij het wagen, ja dan neen. En Hij Zelf staat er als een machtelooze bij. Want Hij werkt wel de mogelijkheid en niet de werkelijkheid.

Neen, zoo is het niet. God geeft ons geen mogelijkheden en geen kansen, maar volle *werkelijkheid.* Christus is in de wereld gekomen, om zondaren zalig te *maken.* Wij moeten door Hem geheel en al gered worden.

3. Alsof wij de mogelijkheden tot werkelijkheid moeten maken. Christus heeft dus de lijn van het zinkend schip naar de reddingsboot gespannen en de menschen op het schip, al zijn ze bewusteloos, moeten nu maar zien, dat zij langs die lijn behouden worden. Christus zal het wel afwachten, en zien, dat zij langs die lijn behouden aankomen. Maar zoo is het gelukkig niet. Want dan werd er niemand gered. Wij grijpen de kansen door God ons geboden *niet.* Wij kunnen geen mogelijkheden tot werkelijkheid maken. Wij leven alleen van genade. Christus heeft gezegd: Zonder Mij kunt gij *niets* doen. Zijn kracht wordt in zwakheid volbracht.

E. Voor wie is de voldoening van Christus?
1. Zij zou voor allen toereikend zijn. Wij lezen in de Dordtsche Leerregelen II, art. 3: "Deze dood des Zoons van God is de eenige en volmaakte offerande en *genoegdoening* voor de zonden; van oneindige kracht en waardigheid, *overvloediglijk genoegzaam tot verzoening van de zonden der gansche wereld."* Daar wordt gesproken over de genoegdoening voor de zonden. Wanneer God gewild had, zou zij overvloediglijk genoegzaam geweest zijn tot verzoening van de zonden der gansche wereld. De catechismus zegt ook, dat Christus den toorn Gods tegen de zonde van het gansche menschelijk geslacht gedragen heeft. Om één zondaar te bevrijden, had Christus niet minder behoeven te lijden en om allen te bevrijden, had Hij niet meer behoeven te lijden. Zijn offer is genoegzaam voor allen, toereikend voor allen. Wanneer niet allen behouden worden, dan is dat niet, omdat het offer van Christus niet toereikend zou zijn.

2. Zij is bestemd voor de uitverkorenen. Er geloofden zoovelen, als er verordineerd waren ten eeuwigen leven. Velen zijn geroepen en weinigen uitverkoren. Christus dankt den Vader, dat Hij deze dingen den wijzen en verstandigen heeft verborgen en den kinderkens heeft geopenbaard. In de Dordtsche Leerregelen belijden wij: II. art. 7: "Want dit is geweest de gansch vrije raad, de genadige wil en voornemen Gods des Vaders, dat de levendmakende en zaligmakende kracht van den dierbaren dood Zijns Zoons zich uitstrekken zou tot alle uitverkorenen, om die alleen met het rechtvaardigmakend geloof te begiftigen, en door ditzelve onfeilbaar tot de zaligheid te brengen."

Zie ook mijn: *Voor wie is de verzoening met God door Christus?* uitgave Kok.

De geloovigen en uitverkorenen zullen gekroond worden met heerlijkheid en eer.

ARTIKEL XXI. (1): VAN DE VOLDOENING VAN CHRISTUS, ONZEN EENIGEN HOOGEPRIESTER, VOOR ONS.

Wij gelooven, dat Jezus Christus een eeuwige Hoogepriester is, met eede, naar de ordening van Melchizedek, en Zichzelven in onzen naam voor Zijnen Vader heeft gesteld, om Zijnen toorn te stillen met volle genoegdoening, Zichzelf opofferende aan het hout des kruises en vergietende Zijn dierbaar bloed tot reiniging onzer zonden, gelijk de Profeten hadden voorzegd (eerste gedeelte).

DE VOLDOENING VAN CHRISTUS ALS HOOGEPRIESTER.

I. De ambten van den Middelaar.

A. Van eeuwigheid is Christus verordineerd.
Wij lezen in den catechismus, dat Christus van den Vader is verordineerd en met den Heiligen Geest is gezalfd tot onzen hoogsten Profeet, tot onzen eenigen Hoogepriester en tot onzen eeuwigen Koning.

Het ambt is van eeuwigheid op den Middelaar gelegd. Reeds in den raad des vredes. De Vader heeft den Zoon van eeuwigheid aangewezen, om als Koning te heerschen over Sion, den berg Zijner heiligheid, om als Profeet het boek van Gods raadsbesluit te openen, en als Priester de gerechtigheid te vervullen en de straf der zonde te dragen. Nu weten wij, dat onze zaligheid niet ligt in onze handen, maar in de handen van den Drieëenigen God. Eer de schepping bestond, eer Adam gezondigd had, voordat het werkverbond Was verbroken door den mensch, stond het vast, dat het ambt, dat God bij de schepping gegeven heeft, in Christus hersteld zou worden.

B. Christus treedt terstond na den val op.
Wij denken te weinig aan het feit, dat Christus terstond na den val als Ambtsdrager Gods is opgetreden. Het ambt is niet één oogenblik onbediend gebleven. Zoodra Adam was gevallen, stond de tweede Adam gereed. Na den val was niet eerst noodig een besluit. Christus is van eeuwigheid verordineerd.

Dat zien wij ook in de geschiedenis. God had gezegd: *"Ten dage* als gij daarvan eet, zult gij den dood sterven." En zij zijn dien dag niet gestorven. Omdat de Christus *terstond* is gekomen. Adam en Eva zijn gespaard gebleven, als vrucht van het plaatsbekleedend werk van onzen Borg en Middelaar.

Eer zij roepen, zal Ik antwoorden, is vervuld geworden in het paradijs. Zoo zien wij de verlossingsgeschiedenis in het rechte licht. Hoe dwaas zijn zij, die meenen, dat God door ons *bewogen* is geworden, en nog door onze tranen en door ons berouw bewogen moet worden. God heeft redenen uit Zichzelf genomen.

C. Christus handhaaft de eere Gods.
Het gaat in den strijd van den Christus tegen den satan om de eere Gods. Het lijkt, dat de duivel het gewonnen heeft en dat God Zich na den val zal moeten schikken naar de gangen, die de duivel heeft voorgeschreven. Neen, ook de satan moet Gods raad dienen, want God zal al Zijn welbehagen doen. Daarom heeft God een redbaren mensch geschapen. Daarom heeft God den mensch tot Zich gesteld in verbondsverhouding. Want nu kan er plaatsbekleeding zijn. En te voren staat vast, dat, hoe machtig de duivel ook zij, hij het zal moeten verliezen. Gods eer zal worden gehandhaafd. Wij roemen in Gods Zelfliefde en welbehagen. Hoe de duivel woede, hij kan en zal nooit triumfeeren. Christus is een eeuwig Koning, Die zonder onderdanen niet zijn kan.

D. De drie ambten mogen niet gescheiden, wel onderscheiden worden.
Christus is de Ambtsdrager. Hij heeft *één drievoudig* ambt. Want de ambten van den Middelaar mogen wel onderscheiden worden, maar nooit gescheiden. Wanneer in dit artikel gesproken wordt over het hoogepriesterlijk werk van onzen Borg, dan staat dat geenszins los van Zijn profetische en koninklijke roeping. Daarom wordt ook de profetische taak hier genoemd. En omdat Hij Zichzelf vernederd heeft tot den dood des kruises, daarom heeft God Hem ook uitermate verhoogd en heeft Hem gegeven een naam boven allen naam, opdat in dien naam zich zou buigen alle knie en alle tong zou belijden, dat Jezus Christus de Heere is.

II. Christus is onze hoogste Profeet.

A. Voor Zijn komst in het vleesch.
1. Christus is de eenige Profeet. Een Profeet is iemand, die in Gods raad inzicht ontvangt en daarvan mededeeling doet. Een profeet staat tusschen God en het volk in. God zegt het den profeet en de profeet maakt het geopenbaarde aan het volk bekend. Nu kan een profeet Gods raad zien ten opzichte van het *verleden,* het *heden* of de *toekomst.* Wanneer een profeet Gods raad ziet ten opzichte van het *verleden,* beschrijft hij de historie. De historische boeken zijn meestal door profeten geschreven. Mozes is ook een profeet, als hij de pentateuch schrijft. Wanneer een profeet Gods raad bekend maakt voor het *heden,* openbaart Hij ook, wat God wil. Wij denken hier aan profeten als Elia en Elisa. Dan kan een profeet ook een blik ontvangen in de *toekomst,* zoodat hij toekomstige dingen bekend maakt, die God hem heeft geopenbaard.

Hierdoor wordt de ware van de valsche profetie onderscheiden. Zie *Deuteronomium 18:15* vergeleken *met vs 14 en vs 22.* [Deut. 18:14-15; Deut. 18:21]

Christus is *de* Profeet van het Oude Testament. Wij lezen in *1 Petr. 1:10-11:* "Van welke zaligheid ondervraagd en onderzocht hebben de Profeten, die geprofeteerd hebben van de genade aan u geschied, onderzoekende, op welken en hoedanigen tijd *de Geest van Christus, Die in hen was,* beduidde en tevoren getuigde het lijden, dat op Christus komen zou, en de heerlijkheid daarna volgende."

Christus heeft terstond na den val Zijn profetischen arbeid verricht. Hij heeft onder het Oude Testament de historie doen zien bij het zuivere licht. Hij heeft Gods wil bekend gemaakt voor het heden en Hij heeft toekomstige dingen geopenbaard.

2. Christus heeft Zijn instrumenten gebruikt. Voor Zijn arbeid heeft Hij Zich bediend van theofanie en christofanie. *Theofanie* is verschijning van God en *Christofanie* is de verschijning van den Christus Zelf, als de Engel des HEEREN. Straks geschiedt de Christofanie minder vaak en wordt de profetie duidelijker. Christus gebruikt de menschen als instrumenten. Hij gebruikt hun verstand, om de gedachten Gods daarin te leggen, hun tong, om deze te vertellen, hun vingeren om de gedachten Gods op te teekenen en hun mond, om den lof des Heeren te verkondigen. Christus is *de* Profeet. Hij is onder heel het Oude Testament bezig, Zichzelf aan te kondigen. Hij spreekt van Zijn komst in de wereld, van Zijn lijden en sterven, van Zijn opstanding, hemelvaart en zitten ter rechterhand Gods.

3. Christus heeft de Oud-Testamentische canon vastgesteld. De Oud-Testamentische canon was vastgesteld vóór de komst van Christus in het vleesch. Ook dien arbeid heeft Christus verricht. Hij heeft daarvoor zorg gedragen. Daarom heeft Hij zoo dikwijls op dat te boek gestelde Woord gewezen. Hij zegt: "Onderzoekt de Schriften, die zijn het, die van Mij getuigen." Het Oude Testament is *Zijn boek.* Hij heeft dat boek klaargemaakt en toen Hij in de wereld is gekomen, heeft Hij de Wet en de Profeten niet ontbonden, maar vervuld.

B. Tijdens Zijne omwandeling op de aarde.
1. Zijn onderwijs. Het onderwijs van Christus draagt een profetisch karakter. Dat blijkt zeer duidelijk uit de bergrede, die staat in *Matth. 5; 6;* 7. Vooral komt het aan op het begin. Wij lezen: "En *Zijnen mond geopend hebbende,* leerde Hij hun, zeggende."

In *Deuteronomium 18* wordt Christus aangekondigd als Profeet. Een Profeet zal Ik hun verwekken, uit het midden hunner broederen, als u; en *Ik zal Mijne woorden in Zijn mond leggen.* Dan komt de Profeet, en als hij begint te spreken, staat er expres bij: Hij, *Zijn mond geopend hebbende.* De Vader heeft de woorden in Zijn mond gedaan en Hij doet Zijn mond open, om de woorden, die de Vader er in gelegd heeft, uit te spreken. Zie Joh. 12:49-50.

Als Profeet heeft de Heere Jezus verschillende gesprekken gehouden. Hij heeft het volk geleerd. Hij heeft gesproken met Nicodemus en met de Samaritaansche vrouw. Hij spreekt tot de discipelen, tot de Farizeërs, tot den blindgeborene.

Het onderwijs, dat Hij heeft gegeven, is van groote beteekenis geweest. Hij heeft ook gesproken door gelijkenissen. Eerst heeft Hij geleerd zonder gelijkenissen. Hij heeft zeer duidelijk en eenvoudig gesproken. Maar hoe eenvoudig het ook was, de massa heeft niet willen gelooven. Daarom gaat de Heere Jezus tot hen spreken door gelijkenissen. Een gelijkenis is een slot zonder sleutel. Christus heeft het slot en dan zijn er, die het open willen maken en het verknoeien. Zoo hebben de vijanden de "masjaal" misbruikt tegen den Christus. De gelijkenis over het breken en bouwen van den tempel. Hadden zij den sleutel gevraagd, dan zouden zij de gelijkenis hebben kunnen verstaan. Wil iemand een gelijkenis verstaan, dan moet hij tot Christus Zelf gaan, evenals de discipelen, die gezegd hebben: Heere verklaar ons de gelijkenis. Anders zullen zij hoorende niet hooren en niet verstaan.

2. Zijne wonderen. Christus heeft vele wonderen verricht. Het eerste wonder is dat te Kana. Op een bruiloft. Daar, waar het huwelijk wordt gesloten en het gezin wordt gevormd. Christus doet het teeken, niet als Maria het wil, maar als *Zijne ure* gekomen is. Als de Vader het wil. Hij is gehoorzaam. Dat wonder is het *beginsel* der teekenen. En een beginsel leeft. Het laatste wonder, door Christus verricht, is de genezing van Malchus' oor.

Christus heeft vele genezingen verricht. Daarin zien wij de rijke beteekenis ook van de medische zending. Christus heeft dooden opgewekt, melaatschen gereinigd, blinden ziende gemaakt.

Door de wonderen heeft Hij getoond, dat er een tijd zal komen, waarin alle gevolgen der zonde zullen worden weggenomen. Hij zal geven een nieuwen hemel en een nieuwe aarde, waarop gerechtigheid woont.

3. Zijn profetische redenen. De Heere Jezus heeft meer dan eens van Zijn lijden en sterven gesproken. Hij heeft ons ook de toekomst bekend gemaakt. In Matth. 24 geeft hij *perspectivistische profetie.* Wanneer gij in een bergland zijt, dan ziet gij verschillende bergtoppen vlak achter elkaar. Het lijkt, dat zij heel dicht bij elkaar zijn. Maar als gij van de top van den eenen berg wilt gaan naar den top van den anderen berg, dan ziet gij, dat er is een geweldige afstand. Zoo is de verwoesting van Jeruzalem en het einde der wereld door Christus aangekondigd als twee bergtoppen, die vlak bij elkander liggen. Perspectivistische profetie! Wanneer de vervulling komt, blijkt dat er een geweldige tijdsruimte is tusschen die twee.

Zoo moeten wij de Schrift lezen. Christus heeft ons de toekomst geopenbaard.

C. Van uit den hemel.
1. Zijn onderwijs. Christus heeft gezorgd, dat het Nieuwe Testament tot stand is gekomen. Hij is gezeten aan de rechterhand des Vaders en Hij heeft den Heiligen Geest gezonden. De Trooster heeft de apostelen alles indachtig gemaakt, wat de Heere Jezus gezegd had, zoodat het *Evangelie* is geschreven. Hij heeft hen in alle waarheid geleid, zoodat zij tegenover de dwaalleer *de brieven* konden schrijven, gedreven door den Geest van Christus. En de Trooster heeft *toekomstige dingen* bekend gemaakt, Christus heeft van uit den hemel als Profeet gezorgd, dat het Nieuwe Testament tot stand is gekomen. En nog altyd wil Hij, door den dienst des Woords, Zijne gemeente bouwen.

2. Zijne wonderen. Ook de apostelen hebben, na de hemelvaart van Christus, veel wonderen verricht, door de kracht van Christus. Denk slechts aan den kreupele aan de schoone Poort, die ook door Jezus zal zijn gezien en door de apostelen wordt genezen. Zelfs zijn dooden opgewekt. En toch zullen de wonderen verdwijnen. De gemeente moet op zulk een standpunt komen, dat zij gemist kunnen worden. Het voornaamste blijft, nml. dat *den armen het Evangelie verkondigd wordt.* Wie het teeken begeert boven het Woord, zal niet gelooven. De Joden begeeren een teeken. Het wonder is voor den begintijd. Christus heeft ze gegeven aan de Kerk in haar jeugdjaren, tot versterking van het geloof. De wonderen zijn als 't luiden van de klok voor den Dienst des Woords. Maar 't gaat om den dienst des Woords.

3. Zijn Apocalypse. De profetie trekt de lijnen uit het heden naar de toekomst. De apocalypse neemt het deksel weg, zoodat wij kunnen zien, wat na dezen geschieden zal.

Christus Zelf heeft ons de Openbaring gegeven. Nu weten wij, wat zal geschieden. Daarom moeten wij acht geven op de teekenen der tijden. Alles werkt heen naar de wederkomst van Christus. De Geest en de bruid zeggen: Kom, Heere Jezus, ja kom haastiglijk.

III. Christus is onze eenige Hoogepriester.

A. Voor Zijn komst in het vleesch.
1. De Priesters. Een priester dient voor God. *Ezechiël 40:45* zegt ons, dat de priesters de wacht van het huis des Heeren waarnemen.

In *Joel 1:9* worden de priesters genoemd des Heeren *dienaars.* De priesters hebben het recht, te komen, waar het volk niet mag komen, in het huis van den Koning der koningen. Zij mochten in het paleis, den tempel, binnengaan, om de wacht des Heeren waar te nemen. De hoogepriester mocht zelfs komen in het heilige der heiligen.

God heeft eerst de eerstgeborenen voor Zijn dienst bestemd. In plaats van de eerstgeborenen is later de stam van Levi aangewezen voor den tempeldienst. En zie dan het wondere bestel des Heeren.

Wanneer het volk geteld wordt, blijkt, dat het aantal eerstgeborenen ongeveer gelijk is aan het aantal Levieten. Het aantal eerstgeborenen is volgens Num 3:43*: 22273.* Het aantal Levieten volgens Num 3:39*: 22000. Ruim twee en twintig duizend, eerstgeborenen en twee en twintig duizend Levieten.* Christus heeft door hen den priesterdienst verricht.

2. De Tempel. Bij een priester behoort een heiligdom. Daarom heeft God opdracht gegeven een heiligdom te maken. Hij heeft aan Mozes gezegd, *dat* en *hoe* hij den tabernakel moest maken. "Zie dan, dat gij het alles maakt naar het voorbeeld, dat u op den berg is getoond" [Exo. 25:40]. God heeft aan Mozes gegeven bestek en teekening. Het oorspronkelijke is in den hemel. Daar is *het* heiligdom, daar is *de* tempel.

Salomo heeft den tempel gebouwd. En ook die tempel is schaduw van den tempel in den hemel. Wanneer de ark naar Jeruzalem gaat, dan gaat Christus naar Zijn paleis, dan vindt plaats de koninklijke intocht in Jeruzalem. Christus is in het heiligdom geweest.

3. De offeranden. Al de Oud-Testamentische offeranden zien heen naar het offer van onzen Heere Jezus Christus. De offeranden hebben geen beteekenis, zonder het offer van Hem.

"Brandofferen noch offer voor de schuld voldeden aan Uw eisch noch eer, Toen zeid' Ik, Zie, Ik kom, o Heer; de rol des boeks is met Mijn naam vervuld." [Heb. 10:6-7]

Hij brengt de offeranden, die schaduw zijn van Golgotha. Hij bidt voor Zijn volk. Hij legt, door den Hoogepriester, den zegen op het volk des Heeren. Heel het Oude Testament wijst, als met uitgestrekten vinger, heen naar de vervulling in Christus.

B. Tijdens Zijne omwandeling op de aarde.
1. Christus wordt als Eerstgeborene gelost. "Wanneer de volheid des tijds gekomen is, heeft God Zijn Zoon gezonden, geworden uit een vrouw, geworden onder de wet." Onder de wet en daarom is Hij besneden ten achtsten dage. Onder de wet en daarom is Hij gelost. Deze lossing kostte vijf sikkels, naar de sikkel des heiligdoms. Zoo hebben Jozef en Maria den Heere Jezus gelost. Zij geven Hem aan God en krijgen Hem terug, opdat een Leviet voor Hem dienst zal doen in den tempel. Want Jezus is uit Juda en niet uit Levi. De Zoon, Die komt, is vrij. Maar de Zoon des menschen is niet vrij. Hij moet betalen en gelost worden. Hij, Die Zelf de betaling is. Een zoon van Levi zal voor Hem dienen, opdat Hij zal kunnen dienen, niet naar de ordening van Aäron, maar naar de ordening van Melchizedek. Een luttele prijs wordt voor Hem als losgeld gegeven, opdat Hij ons zou vrijkoopen met Zijn dierbaar bloed uit de macht van den duivel. Daarom neemt Simeon het kindeken in zijn armen en zegt: Nu laat Gij Heer Uw dienstknecht gaan in vrede naar Uw woord. Gaanlaten is *loslaten, lossen.* Hij wordt gelost door den Eerstgeborene, Die gelost is. Hij, Die gelost is, is de Losser.

2. Christus is het Lam Gods. De lammeren, die, al de eeuwen door, geslacht zijn voor den dienst des Heeren, hebben alle heengewezen naar het Lam Gods, dat de zonde der wereld draagt. Jezus is het ware Paaschlam. God heeft onze zonden op Hem gelegd.

Daarom heeft Christus tevoren van Zijn lijden gesproken. Hij wijst op de slang, die in de woestijn is verhoogd. In Caesarea Filippi spreekt Hij van Zijn lijden en een week later wordt door den hemel op den berg der verheerlijking gesproken van zijn uitgang, dien Hij te Jeruzalem zou volbrengen. En bij het Avondmaal zegt Hij: "Dat is Mijn lichaam, dat voor u gebroken wordt, dat is Mijn bloed dat voor u vergoten wordt." Christus is het Lam Gods, dat de zonde der wereld draagt.

3. Christus offert Zichzelf. Hoe wordt Hij geperst tot het volbracht zij. In Gethsemané wordt de drinkbeker Hem voorgezet. Hij *moet* dien drinken. Zoo is besloten van eeuwigheid. Hij *wil* dien drinken, want niet Zijn wil, maar de wil des Vaders zal geschieden. Hij *kan* dien drinken, want Hy is de Zoon van God, die den beker kan leegdrinken, opdat Hij den Zijnen zou geven den beker des heils.

Hij wordt gevoerd buiten de poort. Hij draagt Zijn kruis. Hij gaat aan het kruis en wordt tot een vloek. Hij daalt neer in de hel, van God verlaten. Hij zegt: Het is volbracht. Door Zijn voldoening is verzoening aangebracht.

Nu heeft de Oud-Testamentische eeredienst afgedaan. Het voorhangsel des tempels scheurt van boven naar beneden. De schuld Uws volks hebt G'uit Uw boek gedaan.

C. Van uit den hemel.
1. Christus past Zijn Borgtochtelijk werk toe. Christus is met Zijn offer ingegaan in den hemel. De voldoening van onzen Borg wordt uitgewerkt en toegepast. Hij, de Hoogepriester is ingegaan in het heilige der heiligen, om daar voor de Zijnen werkzaam te zijn, opdat wij zouden deelen in den rijkdom Zijner genade. Zonder Christus zou de hemel voor ons geen hemel zijn. De Vader ziet ons in den Zoon. Daarom hebben de geloovigen verlangen ontbonden te worden en *met Christus* te zijn. Christus is ons Hoofd, en wij zijn Zijn lichaam. Hij heeft ons van uit den hemel Zijn Geest gezonden, Die bij ons blijft, en het neemt uit de offerande van Christus, zoodat wij nooit gebrek hebben. Christus heeft Zelf gezegd: "Hij zal het uit het Mijne nemen." [Joh. 16:15]

2. Christus bidt voor de Zijnen. Deze voorbede draagt een bijzonder karakter. Hij kan zeggen: "Vader, Ik wil dat, waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt." [Joh. 17:24] Wanneer wij in de zonde vallen, bidt Hij voor ons, dat ons geloof niet ophoude.

De voorbede van Christus werpt ook licht op onze zoogenaamde onverhoorde gebeden. Paulus bidt, dat de doorn uit zijn vleesch mag worden weggenomen. Maar Christus heeft gebeden: Vader, doe het niet, want Mijn kracht wordt in de zwakheid van Paulus volbracht. [1 Cor. 12:7-9] En als Paulus dien doorn behoudt, dan zal hij, omdat hij zwak is, heel veel kunnen doen in Mijn dienst. Daarom willen wij alleen rusten in de voorbede van onzen Heere Jezus Christus. Rome zegt: Maria, bid voor ons. Wij zeggen: Heere Jezus, bid voor ons.

3. Christus zegent de Zijnen. Toen de Heere Jezus ten hemel gevaren is, heeft Hij de Zijnen gezegend. En dan, als Hij de jongeren zegent, wordt Hij door den Vader opgenomen in den hemel. Hij wordt *niet* opgenomen ten hemel, *nadat* Hij de Zijnen heeft gezegend, maar *als* Hij het doet. De *zegenende Zaligmaker* wordt door den Vader al zegenend opgenomen in heerlijkheid. Hij is in den hemel nooit los van Zijn kerk. Zijne handen blijven zegenend uitgebreid over Zijn kerk, vooral als deze dagen van vervolging beleeft. De volle stroomen van zegen dalen neer van uit den hemel op de Kerk. Hij zegent ons en stelt ons tot een zegen. De genade van onzen Heere Jezus Christus en de liefde Gods en de gemeenschap des Heiligen Geestes zij met ons allen.

IV. Christus is onze eeuwige Koning.

A. Onder het Oude Testament.
1. Van Adam tot Abraham. Christus is terstond na den val als Koning opgetreden. Hij heeft het koningschap gehandhaafd tegenover den duivel. De duur van het eerste tijdperk is meer dan 1600 jaar. Ongeveer evenlang als de tijd van Abraham tot de ballingschap. Die eerste tijd is een gewichtige tijd van ongeveer 16 eeuwen. Terstond zien wij den strijd van het slangenzaad tegen het vrouwenzaad, tusschen de onheilige linie van Kaïn en de heilige linie van Seth. Wanneer wij beide geslachten met elkaar vergelijken, zien wij, dat in de Schrift de onheilige linie *afbreekt* bij Lamech en zijn zonen, terwijl de heilige linie *doorloopt tot* Noach. Bij de onheilige linie noemt de Schrift *geen jaartallen,* en bij de heilige linie worden de *jaartallen* wel genoemd en de leeftijden vermeld. De scherpste *tegenstelling* zien wij bij de zevende van Adam. De zevende in het geslacht van Kaïn is *Lamech,* die zeer goddeloos is, twee vrouwen heeft, een wraaklied zingt, en optreedt met bruut geweld.

De zevende in het geslacht van Seth is *Henoch,* die met God wandelt, tegen de goddeloosheid profeteert en weggenomen wordt, opdat hij den dood niet zou zien. Later is er vermenging van de heilige en de onheilige linie. Door den zondvloed komt het behoud. Dan wordt de heilige linie voortgezet in het geslacht van *Sem.* Gezegend zij de HEERE, de God van Sem. Op den Pinksterdag komt Jafeth in Sems tenten. Hoe donker het ook

schijnt, Christus is en blijft de Koning, die regeert en zorgt, dat de eere Gods wordt gehandhaafd, ook als de geslachten uiteengaan bij den torenbouw van Babel.

2. Van Abraham tot David. In Abraham zet de heilige linie zich voort. In Hem zullen alle geslachten der aarde gezegend worden. Christus regeert. Het volk Israël komt in Egypte als *familie* en wordt als *volk* in Egypte geboren en uit Egypte verlost. Bij den Sinaï wordt ingesteld *de Theocratie,* de Godsregeering, de Christusregeering. De tekst voor de theocratie vinden wij in Jesaja 33:22: "Want de HEERE is onze *Rechter,* de HEERE is onze *Wetgever,* de HEERE is onze *Koning".* De Richterentijd is de *theocratische proeftijd.* God regeert, maar het volk wil een koning, evenals de andere volken en heeft den Christus daarmee verworpen. "Zij hebben Mij verworpen, dat Ik geen Koning over hen zij," *1 Sam. 8:7.*

Israël mocht wel een koning begeeren, maar dan een theocratisch vorst, die niet meer dan stadhouder van Christus wilde zijn. In Zijn toorn geeft de HEERE aan het volk een *antitheocratisch vorst* Saul, niet uit Juda, maar uit Benjamin.

Wanneer *de* Koning bevel heeft gegeven Amalek uit te roeien, dan spaart Saul koning Agag en het beste van het vee. Dan wordt hij door den HEERE verworpen.

3. Van David tot Christus. David is een theocratisch koning. Hij is uit Juda. Abigaïl ziet hem als theocratisch vorst als zij zegt, dat hij de "oorlogen des HEEREN" voert [1 Sam. 25:28]. Dat David een theocratisch koning is, zien wij bij den intocht van de ark te Jeruzalem. Christus gaat, als *de* Koning, naar Jeruzalem, zie *Psalm 24.* God Zelf heeft dezen berg begeerd ter woning, zie *Psalm 68.* Daarom kleedt David zich bij den intocht niet als koning. Hij neemt een eenvoudigen linnen lijfrok. Michal veracht de theocratie. Haar begeerte is, dat het antitheocratisch koningschap van Saul zal samengaan met de theocratie van David. Maar Christus zorgt, dat zij niet komt in de heilige linie. Zij had geen kind tot den dag van haar dood toe.

De telling des volks is een antitheocratische zonde van David, die zwaar wordt gestraft. Salomo is de vredevorst. Christus zegt: Meer dan Salomo is hier. En dan zorgt God voor de heilige linie, die zelfs in ballingschap wordt bewaard. Totdat de volheid des tijds is aangebroken en *de* Koning komt.

B. Tijdens Zijne omwandeling op de aarde.

1. De aankondiging door Johannes den Dooper. Johannes de Dooper is de voorlooper, de wegbereider van den Messias. Hij zelf is door de profeten aangekondigd. *Jesaja* noemt hem de stem des roependen in de woestijn en *Maleachi* spreekt van hem, als hy zegt: "Ziet, Ik zende Mijnen engel, die voor Mijn aangezicht den weg bereiden zal." [Mal. 1:1] Johannes zegt, dat het volk zich moet bekeeren, omdat het koninkrijk der hemelen *nabij* is gekomen. [Matth. 3:2] Onder den ouden dag was het in schaduwvorm en nu komt het in Christus, Die ook door Johannes wordt aangewezen als de Koning. Want nu de komst van den Koning nabij is, zendt God eerst een Wegbereider, die het volk moet voorbereiden, de oneffenheden wegnemen, de steenen uit den weg ruimen, opdat er een volk zal zijn, dat den Koning der eere ontvangt.

2. De komst van den Koning. Christus is de geboren Koning der Joden. Uit het geslacht van Juda. Daarom worden in *Matth. 1* en in *Lukas 3* de geslachtslijsten gegeven, zoodat wij zien, dat zoowel Jozef als Maria uit het koninklijk geslacht van David zijn. De Wijzen uit het Oosten zoeken den geboren Koning der Joden, die volgens de Schriftgeleerden in Bethlehem moet zijn. Herodes de Groote, die zijn koningschap bedreigd ziet, wil Hem dooden. Christus heeft dikwijls gesproken over het koninkrijk der hemelen. Hij spreekt als machthebbende. Hij houdt Zijn koninklijken intocht in Jeruzalem. De schare begroet Hem

als Koning: Gezegend is Hij, Die komt in den naam des Heeren. [Matth. 21:9] Wanneer Hij gevangen wordt genomen, *eischt* Hij, als Koning, vrijlating van Zijn discipelen. Hij heeft bij de gevangenneming en bij heel het proces de leiding. Pilatus vraagt, of Hij een Koning is en Christus antwoordt, dat Zijn koninkrijk niet van deze wereld is, omdat Zijne dienaars dan voor Hem zouden gestreden hebben.

Als Koning wordt Hij bespot. De soldaten defileeren voor Hem en zeggen: "Wees gegroet, Gij Koning der Joden." [Matth. 27:29] Straks wordt boven het kruis geschreven: "Jezus, de Nazarener, de Koning der Joden." [Joh. 19:9] Hij is Koning over heel de wereld.

3. De opstanding van den Koning. Deze Koning is gekomen, gestorven en opgewekt. Hij heeft als Koning den dood overwonnen. Hem zijn gegeven de sleutelen van de hel en den dood.

Eenmaal heeft de duivel Hem alle koninkrijken der aarde aangeboden voor een knieval. Maar Hij heeft den duivel overwonnen en zegt: "Mij is gegeven alle macht in den hemel en op de aarde" [? Matth. 4:8-10: “Toen zeide Jezus tot hem: Ga weg, satan, want er staat geschreven: Den Heere, uw God, zult gij aanbidden, en Hem alleen dienen.”]. En dan zendt Hij als Koning Zijne jongeren uit in de geheele wereld: "Gaat dan henen, onderwijst al de volkeren, dezelve doopende in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, leerende hun onderhouden wat Ik u geboden heb." [Matth. 28:19] En dan worden de onderdanen toegebracht uit alle deelen der wereld. De zendingsarbeid draagt altijd vrucht. Want God is ons ten schild in 't strijdperk van dit leven en onze Koning is van Isrels God gegeven.

C. Van uit den hemel.

1. Toen Hij ging naar den hemel. Wanneer de ark in Jeruzalem gebracht is, heeft David gezongen. Wij denken vooral aan *Psalm 24:* "Heft uwe hoofden op, gij poorten! en verheft u gij eeuwige deuren! opdat de Koning der eere inga. Wie is de Koning der eere? De HEERE sterk en geweldig, de HEERE geweldig in den strijd. De HEERE der heirscharen, die is de Koning der eere." [Ps. 24:7-10] De Heilige Geest heeft David daarbij gedreven, opdat hij niet alleen zou spreken van den intocht in Jeruzalem, maar ook van de hemelvaart van onzen Heere Jezus Christus. Dan gaat de Koning naar Zijn residentie. De hemelvaart is *de* koninklijke intocht in het Jeruzalem dat boven is.

Het is wel opmerkelijk, dat de discipelen zeggen: "Heere, zult Gij in dezen tijd aan Israël het *koninkrijk* wederom oprichten?" En dan antwoordt Christus: "Het komt u niet toe te weten, de tijden of gelegenheden, die de Vader in Zijn eigen macht heeft gesteld, maar gij zult ontvangen de kracht des Heiligen Geestes." [Hand. 1:6-8]

Bij de hemelvaart bewoog zich alles om het koningschap van Christus. Hij is de Heere der heeren en de Koning der koningen.

2. Nu Hij in den hemel is. Hij is gezeten aan de rechterhand des Vaders. Hij heeft ontvangen de hoogste macht en eer. "Tot wie van de engelen is ooit gezegd: Zit aan Mijne rechterhand, totdat Ik uwe vijanden gezet zal hebben tot een voetbank uwer voeten?" [Heb. 1:13] De Vader regeert door Hem alle ding. De wereldregeering is in handen van Christus. Hoe veilig! En dan regeert Hij Zijn kerk. De kerkregeering is van het grootste belang. De hoofdvraag is: Wie regeert de Kerk? Deze Koning is Hoofd van Zijn kerk, *Efeze 4:10-12.* Hij is het Hoofd en door de ambtelijke bediening wil Hij de hemelsche gaven uitgieten. Wij krijgen alles van Hem. Alle verkwikking en versterking, die gij ontvangt, hebt gij te danken aan Christus. Al wat u ontbreekt, schenk Ik, zoo gij 't smeekt, mild en overvloedig. De vijand is machtig, maar onze Koning is almachtig. Wij zijn veilig in Zijn hand. Wij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid. Niemand kan ze uit Zijne hand rukken.

3. Als Hij wederkomt. Christus komt op de wolken des hemels. Heel het wereldgebeuren loopt daarheen en bereidt de komst van Christus voor. Alles moet rijpen. Christus zal als Koning wederkomen, om te oordeelen de levenden en de dooden. Dan zullen allen voor Hem gesteld worden. Hij zal rechtvaardig oordeelen en al Zijne vijanden in de eeuwige verdoemenis werpen. Dan zal Hij regeeren over een volk, dat tot Zijnen dienst bereid is. En dan komt de Zoon en geeft het koninkrijk in handen van den Vader, en zal God zijn alles en in allen, *1 Corinthe 15:24-28.*

V. Christus is Priester naar de ordening van Melchizedek.

A. Het oorspronkelijk priesterschap.
Christus is Priester naar de ordening van Melchizedek. In *Genesis 14* lezen wij de geschiedenis van de ontmoeting van Abraham en Melchizedek. Abraham geeft Melchizedek de tienden en Melchizedek heeft Abraham gezegend. Van het priesterschap, naar de ordening van Melchizedek wordt gesproken in *Psalm 110. Hebreen* 5:*6, 10; 6:20* en in *Hebreen 7.*

In *Hebreen 5:11* heeft de apostel beloofd nader op dat vraagstuk in te gaan. Het is zwaar om te verstaan. En zijn lezers zijn traag om te hooren. Zij willen liever gevoed worden met melk, dan met vaste spijze, omdat zij nog kinderen zijn.

Zij hooren liever de leer van God, de bekeering, de doop, de oplegging der handen. En nu zal de apostel hun geven stevig voedsel.

Melchizedek was Koning te Salem. Hij was Priester des Allerhoogsten Gods. Zijn naam beteekent: *koning der gerechtigheid.* En Salem beteekent: *vrede.*

Melchizedek had het oorspronkelijke priesterschap, zooals God het bij de schepping aan Adam had gegeven. Immers de apostel zegt van hem, dat hij was, *zonder vader, zonder moeder, zonder geslachtsrekening.* Zijn vader was geen priester en zijn moeder was niet uit een priesterlijk geslacht en in zijn familie was er geen opvolging. Hij was priester zonder vader, zonder moeder, zonder geslachtsrekening. Bij het priesterschap van Aäron wat dat noodzakelijk.

Het Aäronietische priesterschap ging van vader op zoon en zoo door. Bij Melchizedek vinden wij het oorspronkelijke, evenals bij Adam, die als priester ook was zonder vader en zonder moeder. Christus is Priester, niet naar de ordening van Aäron, maar naar de ordening van Melchizedek, omdat Hij is de tweede Adam, omdat Hij gekomen is, het oorspronkelijke te herstellen.

De duivel heeft het niet gewonnen. God Zelf zorgt voor het herstel van het oorspronkelijke. En het geloof zegt: Gij zijt Priester naar de ordening van Melchizedek. Het oorspronkelijke priesterschap.

B. Het volkomen priesterschap.
Wanneer een arm gebroken is, wordt die arm gezet en in een gipsverband gedaan. Dat verband is tijdelijk en moet er weer van verwijderd worden, als de arm is genezen. Toen Adam gevallen is, is de priesterlijke arm gebroken. Deze arm kan niet meer de offeranden brengen. Alles valt er uit voor den duivel, die gelachen heeft. God Zelf zal dien arm genezen door Christus. Daarom treedt Christus terstond na den val op en onder het Oude Testament legt Hij alvast een gipsverband om dien arm, en dat is het Aäronietische priesterschap. Wie priester werd, moest uit een bepaalden stam, en uit een bepaald geslacht zijn. Hij kon als priester niet zijn zonder vader, zonder moeder en zonder

geslachtsrekening. Niet in de eerste plaats werd gevraagd, *wie priester werd,* maar *uit welk geslacht* hij was. Een man uit Juda, hoe vroom ook, kon nooit priester worden. Maar dat Aäronietische priesterschap is *onvolkomen.* Aäron is minder dan Melchizedek. Abraham heeft aan Melchizedek de tienden gegeven. Die de tienden neemt, is meer dan die de tienden geeft. Welnu, *Levi* geeft *in* Abraham aan Melchizedek de tienden, zoodat het priesterschap van Aäron minder is.

"Indien dan nu de *volkomenheid* door het Levietische priesterschap ware, wat nood was het nog, dat een ander Priester naar de ordening van Melchizedek zou opstaan en die niet gezegd kon worden te zijn naar de ordening van Aäron? Heb. 7:11.

Onze Heere Jezus is uit den stam van Juda. Hij is gelost. Een zoon van Levi dient voor Hem in den tempel, opdat Hij zal dienen naar de ordening van Melchizedek. "En dat is niet naar de wet eens vleeschelijken gebods, maar naar de kracht des onvergankelijken levens" *vs. 16. [*Heb. 7:16*]*

Het Aäronietische priesterschap is volgens afstamming, niet volkomen, zooals een gipsverband. Christus herstelt den arm naar de kracht des onvergankelijken levens. Christus heeft het volkomen priesterschap. Hij heeft een volkomen gerechtigheid aangebracht. Zoo leven wij van genade. Christus is voor ons alles of niets. Dat werk kan en mag niet aangevuld worden. Daarom hebben wij geen ceremoniën meer. Daarom willen wij niet het priesterschap van Rome. Daarom geen chiliasme, dat het oude gipsverband weer om den arm wil doen. Wij hebben in Christus de volkomen vervulling.

C. Het onvergankelijk priesterschap.
Dat priesterschap van Christus, naar de ordening van Melchizedek, is eeuwig. Hij is Priester in der eeuwigheid. Het priesterschap van Adam was *vergankelijk.* Hij is gevallen. Hij had het moeten bewaren. Het priesterschap van Aäron is ook *vergankelijk.* Wanneer Christus den priesterlijken arm hersteld heeft, wordt het gipsverband, dat er tijdelijk omheen gezeten heeft, afgedaan. Het gipsverband gaat er af. "Want de *vernietiging* van het voorgaande gebod geschiedt om *deszelfs zwakheid en onprofijtelijkheids wil". [*Heb. 7:18] "Maar deze, omdat Hij in der eeuwigheid leeft, heeft een *onvergankelijk priesterschap". [*Heb. 7:24*]* En dat steunt op den eed, die het einde is van alle tegenspraak. In *vers 21* lezen wij: "Maar deze met eedzwering, door Dien, Die tot Hem gezegd heeft: De Heere heeft gezworen en het zal Hem niet berouwen: Gij zijt Priester naar de ordening van Melchizedek". [Heb. 7:21] Het priesterschap van Christus ligt bij eede vast. Wij gelooven, dat Jezus Christus een eeuwige Hooge-priester is, met eede, naar de ordening van Melchizedek.

De Oud-Testamentische priesters, hoe oud zij ook werden, stierven, de een na den ander. Er moest opvolging zijn. Maar Christus heeft een *onvergankelijk* priesterschap. Dit is voor de volmaakten, de volwassenen, zielespijs. Het oorspronkelijke is door den duivel bedorven, maar door Christus hersteld. Gij, Heer alleen, Gij zijt Verwinnaar in den strijd en geeft Uw volk den zegen.

"Hij heeft Zichzelven in onzen naam voor Zijnen Vader gesteld, om Zijn toorn te stillen met volle genoegdoening." De schuld Uws volks hebt G'uit Uw boek gedaan.

Zoo zien wij de voldoening van Christus als Hoogepriester.

ARTIKEL XXI (2): DE VOLDOENING VAN CHRISTUS DOOR ZIJN PLAATSBEKLEEDING.

Want er is geschreven, *dat de straffe, die ons den vrede aanbrengt, op den Zoon van God was en dat door Zijne striemen ons genezing is geworden; Hij is ter slachting geleid als een lam; met de misdadigers gerekend,* en als een kwaaddoener veroordeeld door Pontius Pilatus, hoewel hij Hem onschuldig verklaard had. *Zoo heeft Hij dan wedergegeven, wat Hij niet geroofd had, en heeft geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen;* en dat zoowel in Zijn lichaam als in Zijne ziele, gevoelende de schrikkelijke straf, die onze zonden verdiend hadden, zoodat Zijn zweet werd gelijk druppelen bloeds, op de aarde afloopende; Hij heeft geroepen: *Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten?* en heeft zulks alles geleden tot vergeving van onze zonden. Daarom zeggen wij terecht met Paulus, *dat wij niet anders weten, dan Christus en Dien gekruisigd; wij achten alle dingen voor drek, om de uitnemendheid der kennis van onzen Heere Jezus Christus;* wij vinden allerlei vertroosting in Zijne wonden, en hebben niet van noode eenig ander middel te zoeken, of uit te denken, om ons met God te verzoenen, dan alleen *deze eenige offerande, eenmaal geschied, door welke de geloovigen in eeuwigheid volmaakt worden.* Dit is de oorzaak, waarom Hij door den engel Gods genaamd is Jezus, dat is Zaligmaker, vermits *Hij Zijn volk zoude zalig maken van hunne zonden* (tweede gedeelte).

DE VOLDOENING VAN CHRISTUS DOOR ZIJN PLAATSBEKLEEDING.

I. De plaatsbekleeding van Christus.

A. Christus is de tweede Adam.
In dit artikel wordt zeer duidelijk gesproken over de plaatsbekleeding van onzen Heere Jezus Christus. Hij heeft Zichzelf in onzen naam voor den Vader gesteld, om Zijnen toorn te stillen. En ook de teksten, die door de belijdenis genoemd worden, wijzen alle op de plaatsbekleeding, want "de straf, die ons den vrede aanbrengt, was op Hem, door Zijn striemen is ons genezing geworden. Hij heeft geleden, Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen."

En dan komt het aan op de juiste beschouwing. Immers allen, die Jezus vereeren, ook in onze dagen, willen wel erkennen, dat Hij *iets* voor ons heeft gedaan. Dat wij door Hem de zaligheid beërven. Maar dan moet gij daar ook niet nader op ingaan, want dan wordt alles even vaag en onbestemd.

De Gereformeerde theologie geeft geen onzeker geluid. Dat komt, omdat zij vasthoudt aan de Schriftuurlijke verbondsbeschouwing. Wij kunnen de plaatsbekleeding van Christus niet recht zien, als wij niet uitgaan van het verbond. Adam heeft het werkverbond verbroken. Terstond is Christus opgetreden als de tweede Adam. Hij heeft op Zich genomen, dat verbond te handhaven. Dat verbond is voor Hem en blijft voor Hem een werkverbond en voor ons is het een genadeverbond geworden. Christus is gaan staan in de plaats van Adam en daarom is Zijn werk plaatsbekleedend. De eerste Adam is geworden tot een *levende ziel.* Hij moest het eeuwige leven nog verwerven en komen van het psychische tot het pneumatische, tot het onvergankelijke leven. De laatste Adam is geworden tot een *levendmakenden geest,* tot een levendmakende pneuma. Hij heeft het eeuwige leven aangebracht voor de Zijnen, die Hij levend maakt.

B. Christus is de Middelaar van het genadeverbond.
Christus is de Middelaar van het verbond der genade, dat God met de geloovigen en hun zaad heeft opgericht. Nu is er een zeer nauwe band tusschen den Middelaar van het verbond en de bondelingen. Het werk van Christus is niet alleen *ten: behoeve van* de

geloovigen, de uitverkorenen, gedaan, maar ook *in de plaats* van de uitverkorenen, die tot dat verbond behooren en Christus zijn ingelijfd. Wij zijn *in Christus* gedoopt. "Wij zijn met Hem begraven, door den doop, in den dood, opdat, gelijkerwijs Christus uit de dooden is opgewekt, tot heerlijkheid des Vaders, alzoo wij in nieuwigheid des levens zouden wandelen". [Rom. 6:4] Wij zijn met Hem één plant in de gelijkmaking Zijns doods en zullen het ook zijn in de gelijkmaking Zijner opstanding.

C. De verdienste van Christus wordt ons toegerekend.
Wij hebben in Adam gezondigd. Evenals Levi *in* Abraham aan Melchizedek de tienden gegeven heeft, zoo hebben wij *in* Adam gegeten van den boom der kennis des goeds en des kwaads. Zoo Wordt ons ook de gerechtigheid van Christus door God geschonken en *toegerekend* in den weg des verbonds. Dan krijgt het verbond rijke beteekenis voor ons en voor onze kinderen.

II. Christus is onze Borg.

A. Christus is onze Borg bij God.
Wij lezen in *Hebreen 7:22:* "Van een zooveel beter verbond is Christus Borg geworden". Het woord, dat hier door verbond vertaald is, beteekent *testament.* De apostel wijst hier op het onderscheid tusschen het Oude en het Nieuwe Testament. Hij denkt aan de verschillende bedeelingen van het verbond der genade. *Prof. Grosheide* schrijft hierbij in *de Korte verklaring,* uitgave Kok, blz. 86: "Wanneer die openbaring van genade testament heet, wijst dat, als wij zeiden, eenerzyds daarheen, dat wij een beschikking Gods hebben, waardoor aan Zijn volk als erfgenaam iets wordt toegezegd, aan de andere zijde daarop, dat er tot bevestiging van dat testament gestorven moet worden. Heet Jezus de Borg van dit testament, dan wordt Hij aangewezen als Degene, Die sterven moet, willen de erfgenamen de baten der erfstelling verkrygen. Borg is iemand, die ergens voor staat, die optreedt als de zaak gevaar loopt, en maakt dat alle dingen gaan, gelijk zij behooren te gaan. Zoo staat Jezus ten opzichte van het testament, zooals het tijdens Zijne omwandeling op aarde door God is geopenbaard."

Hier wordt gesproken over de verhouding van de oude tot de nieuwe bedeeling van het verbond der genade. Christus is de Borg van dit testament.

Nu komt de vraag, hoe wij dat hebben te verstaan. Is Christus Gods Borg bij ons, of is Hij onze Borg bij God? Sommigen willen het eerste. Dat Christus voor God Borg is bij ons, dat Hij er Borg voor is, dat God Zijn beloften vervult. Hij biedt voor God zekerheid aan bij den mensch. En dat is niet juist. God heeft geen Borg noodig. Wij moeten God gelooven op Zijn Woord. Hij is de Waarachtige.

Neen, Christus is *onze Borg bij God.* Hij treedt op in onze plaats, Hij doet, wat wij hadden moeten doen, Hij vervult, wat door Adam niet is vervuld geworden, en Hij is daarvoor Borg. Wij hebben door Hem zekerheid, dat het alles voor ons en in onze plaats is volbracht. Testament beteekent hetzelfde als verbond. Christus moet als Borg sterven en dan heeft het testament voor de erfgenamen waarde. Hij sterft en staat op, opdat de erfgenamen deel zullen hebben aan de erfenis, die in de hemelen bewaard wordt voor de erfgenamen.

B. Christus heeft als Borg aan Gods recht voldaan.
Tegen de gedachte van plaatsbekleeding wordt door velen bezwaar ingediend. Zij meenen, dat wij onze rechtsidee toepassen willen op God en dat er bij God een heel ander recht is, zoodat wij bij Hem alleen spreken van de liefde, terwijl Hij dan in de openbaring van Zijn liefde geheel souverein is en vrij. Maar deze vrijheid wordt verlaagd tot Willekeur. God doet niets ten koste van Zijn Wezen. Al Gods deugden zijn één en er is geen ware liefde zonder recht. Sion zal door recht verlost worden. De hoogste liefdesopenbaring zien wij op

Golgotha, waar God onze zonden straft in Zijn eigen Zoon, opdat wij gerechtvaardigd zouden worden. God is liefde, maar dan liefde met volle handhaving van het recht, dat Hij Zelf heeft gegeven. Adam heeft dat recht Gods niet gehandhaafd. Christus heeft als onze Borg aan het recht Gods geheel voldaan. Hij heeft voor de zonde betaald. Hij is om onze overtredingen verwond. De straf, die ons den vrede aanbrengt, was op Hem, door Zijne striemen is ons genezing geworden. Hij is met de misdadigers *gerekend.* Hij, onschuldig, is als een kwaaddoener veroordeeld.

Hij heeft betaald. De belijdenis zegt: *"En* dat zoowel *in Zijn lichaam als in Zijne ziele, gevoelende de schrikkelijke straf, die onze zonden verdiend hadden, zoodat Zijn zweet werd gelijk druppelen bloeds, op de aarde afloopende. Hij heeft geroepen: Mijn God, Mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten? en heeft zulks alles geleden tot vergeving onzer zonden."*

III Christus heeft de straf gedragen.

A. Aldus is door de Profeten voorzegd.
Heel het Oude Testament spreekt van den Christus, Die komen zal. De Geest van Christus heeft door de Profeten verkondigd het lijden, dat op Hem zou komen. Christus heeft Zelf van Zijn lijden gesproken en straks komt Hij om te vervullen, wat Hij heeft aangekondigd. Vooral *Jesaja 53* spreekt heel duidelijk. Dat hoofdstuk kan bij het kruis van Golgotha gelezen worden en het zou bij het kruis geschreven kunnen zijn. De kamerling vraagt, of de profeet van zichzelven, of van een ander spreekt en dan wijst Filippus hem op den Heere Jezus, in Wien Jesaja 53 geheel vervuld is.

Christus heeft de Emmaüsgangers bestraft, omdat zij onverstandig waren en traag om te gelooven. Hij heeft tot hen gesproken over Mozes en de Profeten en gevraagd: "Moest de Christus niet alle deze dingen lijden en alzoo tot Zijne heerlijkheid ingaan?" [Luk. 24:26]

B. Christus heeft de volle straf gedragen aan lichaam en ziel.
God heeft den mensch geschapen naar lichaam en ziel. Hij heeft Adam geschapen uit het stof der aarde en heeft in zijn neusgaten geblazen den adem des levens. De mensch heeft gezondigd en daarom moet de mensch betalen. Christus heeft als Borg naar lichaam en ziel de straf der zonde gedragen. In de hel zullen, na den jongsten dag, de menschen gepijnigd worden naar lichaam en ziel beide. Want niet zielen, maar *menschen* worden zalig en *menschen* worden rampzalig. Daarom heeft de Heere Jezus lichamelijk ontzettend geleden en Zijn ziel is geheel bedroefd geweest tot den dood toe. Hij heeft naar lichaam en ziel de volle straf ondergaan. Hij is nedergedaald ter helle en is van God verlaten geweest.

C. Christus heeft de eeuwige straf intensief gedragen.
Christus is waarachtig God en waarachtig mensch. Daarom heeft Hij de straf, die eeuwig is, intensief kunnen dragen. Anders zou de Heere Jezus niet klaar gekomen zijn en nu heeft Hij gezegd: "Het is volbracht." Wij kunnen immers deze vraag stellen. Wanneer de goddeloozen in de plaats des verderfs gestraft worden, dan duurt die straf eeuwig. Nooit komt er een einde. Nooit kunnen zij zeggen: Nu hebben wij genoeg geleden. De Heere Jezus draagt in onze plaats de straf der zonde. Maar Hij komt wel klaar. Hij behoeft die straf niet eeuwig te lijden. Heeft Christus dan wel ten volle geleden? Om die vraag te beantwoorden, moeten wij letten op het verschil tusschen extensief en *intensief.* Een eenvoudig voorbeeld kan dit duidelijk maken. Daar zijn op een plaats honderd gewichten van een pond. Deze moeten verplaatst worden, dus naar een andere plaats worden gebracht. Een klein kind zal het doen. Dat kind neemt telkens één pond en brengt dat pond op de plaats van bestemming. Het kind loopt dus honderd keer heen en terug en zoo wordt die honderd pond van de eene plaats naar de andere gebracht. Dat duurt heel lang, want het kind doet het *extensief.*

Dan komt er een man, die het ook zal doen. Hij doet die honderd ponden in een zak, neemt ze op zijn sterke schouders en brengt ze weg in één keer. Hij doet het *intensief.*

Welnu, de goddeloozen in de hel zullen de straf en de toorn Gods dragen. Maar zij doen het *extensief.* Zij doen er eeuwig over, zij komen er niet mee klaar, want het is de eeuwige straf.

En Christus, Die waarachtig God en waarachtig mensch is, Hij neemt dienzelfden last op Zijne schouders, en omdat Hij waarachtig God is, daarom krijgt dat dragen een eeuwig karakter. Hij draagt den toorn Gods *intensief.* Hij verplaatst dien toorn en daarom kan Hij straks zeggen: "Het is volbracht".

IV. Dwalingen, die bestreden moeten worden.

A. De Acceptilatie-leer.
1. Haar beteekenis. De naam acceptilatie komt van het woord accepteeren. En dan in dien zin, dat iemand voor het volle aanneemt, wat niet het volle is. Een eenvoudig voorbeeld ter toelichting. Daar is een dokter, die weken en weken, maanden en maanden bezocht heeft een vader van een groot gezin. Eindelijk is de vader gestorven en de weduwe met haar kinderen is achtergebleven. De rekening van den dokter moet betaald worden. De weduwe heeft haar uiterste best gedaan en eindelijk komt zij bij den dokter met een gedeelte van de som. Zij kan het volle niet betalen, daarom zal zij alvast een gedeelte aflossen. Zij telt het geld, dat zij bij zich heeft, uit. De dokter ziet het en weet, wat er in haar hart omgaat en ook in zijn eigen hart. Opeens zegt hij: hou maar op, het is genoeg. Hij neemt de rekening en zet er voldaan onder. Een gedeelte accepteert hij voor de geheele som. En dat is zeer te prijzen.

Welnu, dit hebben de Remonstranten en, in navolging van hen, vele half-orthodoxen, die van de Gereformeerde voldoeningsleer niets moeten hebben, op God toegepast. En dat spreekt tot de menschen! Dat vinden zij zoo mooi! Dan verstaan zij het offer van Christus ook beter. Immers Christus is gekomen om voor ons te betalen, maar dat offer van Christus heeft toch niet dezelfde waarde, als de gezamenlijke zondaren schuldig zijn. Maar dat geringere wordt door God geaccepteerd voor het volle. En de rekening is, ofschoon niet alles betaald is, toch door God voldaan. Deze theorie is een leer niet tegen, maar *naar* den mensch. Zoo komt men den zondaar in het gevlij en wil men de werkelijkheid niet zien. God als Rechter, Die het onrecht niet kan dulden, wordt vergeleken met een dokter, die medelijden toont. De groote liefde Gods is hierin openbaar geworden, dat Hij Zijn eeniggeboren Zoon heeft gegeven, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. De acceptilatietheorie ziet het lijden en sterven van onzen Heere Jezus Christus als iets geheel bijkomstigs, dat feitelijk niet eens noodig is. God zou, volgens hen, de zonde ook zóówel kunnen kwijtschelden, maar dat wil Hij niet. Er moet wel *iets* voldaan worden. Niet het volle bedrag, maar een gedeelte. En dan draagt de zonde ook niet zulk een schrikkelijk karakter. Als de menschen maar berouw toonen over hun zonde en schuld, dan is God wel zoo goed, hun die schuld kwijt te schelden. Als Hij maar den goeden wil bij de menschen ziet, dan accepteert hij den goeden wil voor de daad. Als Hij maar ziet, dat er aan gewerkt is, dat wij ons best gedaan hebben, dan komt het overige vanzelf in orde.

2. De bestrijding. Deze acceptilatie-theorie is geheel in strijd met Gods Woord. Eer God de ongehoorzaamheid ongestraft liet blijven, heeft Hij ze gestraft in Zijn eigen Zoon.

Dr A. Kuyper heeft in zijn *Loei* daartegen het volgende gezegd: "Op grond van de Heilige Schrift leeren de Gereformeerden de noodzakelijkheid; aan die noodzakelijkheid kan men altijd de Gereformeerden kennen; wat geschied is, moest gebeuren. Het is geen schijnvertooning van God geweest, maar heilige noodzakelijkheid. Een Remonstrantsch mensch daarentegen is een knoeier en knutselaar, een vertooner van spelletjes, die ons

allerlei chassinetten voor de oogen draait. Een Gereformeerde is een logicus met kracht en innerlijke band. Een Remonstrant rijdt op een waggelend wagentje met losse spaken; een Gereformeerde wil een locomotief, waar alle scharnieren en raderen vast ineensluiten en die langs vaste rails rijdt. Dat waggelende, die zeezieke wiegelingen, dat slingerend op- en neergaan, mogen wij niet in God stellen, dat is wel zoo in ons zwakke menschen, maar dat op God over te brengen, is ongodvruchtig, irreligieus. Als wij reeds onder menschen het constante, vaste, besliste, gesloten karakter eeren, dan is het een valsch anthropomorphisme, om juist het onvaste en onbesliste op God over te brengen. Tegenover al dat losse en wiegelende van de Ethischen, Remonstranten, en Pelagianen, stelt de Schrift zoo sterk mogelijk, dat er een heilige noodzakelijkheid is; ze verkondigt den wil Gods, den 'vasten raad des Allerhoogsten als het cement van alle vastigheden. Volgens de Remonstranten is het lijden van Christus niet noodzakelijk. God had het ook op andere manier kunnen doen. Het is geen straf, maar een waarschuwing, geen verzoening, maar mogelijkheid tot verzoening, er is geen effect, geen besliste vaste lijn. Niets daarvan, zegt de Gereformeerde. Christus moest lijden. Het is Gode diep onwaardig te zeggen, dat Hij het lijden en den dood van Zijn Zoon heeft gewild, als het niet noodzakelijk was, en anders had kunnen geschieden. Het is, wat wij knoeierij noemen, als God een pretium aanneemt, wat niet aequivalent is. Dan is de vrucht van Christus' lijden onvast en onzeker, afhangende van den vrijen wil des menschen, die de verzoening accepteeren."

Zoo komt men inderdaad tot de grootste willekeur. Als God met een gedeelte tevreden is, waarom heeft Hij dan niet *alles* kwijtgescholden? Neen, alleen het bloed van Jezus Christus reinigt van alle zonde. Christus heeft Zijn ziel gegeven tot een rantsoen voor velen.

B. De superabundantie-leer.
1. Haar beteekenis. De superabundatie-leer staat lijnrecht tegenover de acceptilatie-theorie. De acceptilatieleer is van *Duns Scotus.* Duns Scotus leert, dat God op verschillende manieren ons kan verlossen. Hij kan het doen, zooals Hij het wil. En die wil behoeft niet in overeenstemming te wezen met Zijn Wezen. De dialectische theologie gaat ten opzichte van de souvereiniteit, de vrijmacht Gods, ook in het voetspoor van Duns Scotus. Gods souvereiniteit is dan in den grond van de zaak willekeur.

De superabundantie-leer is van *Thomas van Aquino.* Superabundantie is "meer-dan-overvloed". Hij leert, dat het lijden van onzen Heere Jezus Christus meer dan overvloedig is geweest. Christus heeft veel meer gedaan dan noodig was tot onze verlossing. Er is een overtollige schat. Zelfs zou één druppel bloed van Christus genoegzaam zijn geweest en hoeveel heeft de Heere Jezus geleden.

Om deze leer goed te verstaan, moeten wij letten op het onderscheid, dat door Rome gemaakt wordt tusschen de eeuwige en de tijdelijke straf. Rome leert, dat Christus voor de eeuwige straf des menschen heeft geleden. En de mensch moet door boete, gebed, goede werken en straks in het vagevuur de tijdelijke straffen boeten. De kerk ontvangt het overtollige van Christus' lijden in bezit. Dat bezit kan de kerk uitdeelen. Zoo zien wij de beteekenis van den aflaathandel. Door de aflaat werden de menschen in staat gesteld, uit dien schat van de kerk, een gedeelte voor geld te krijgen. Dan behoefde de gestorvene niet zoo lang in het vagevuur te zijn. De Kerk van Rome heeft dus een groote safe, waarin al die schatten opgestapeld liggen. Daar heeft Christus ingedaan het overtollige van Zijn werk. Daar hebben de heiligen bijgedaan het overtollige van hun goede werken. De kerk heeft den sleutel. Wie iets wil ontvangen, moet er een stoffelijk goed voor over hebben.

2. De bestrijding.
a. Christus heeft zoowel de eeuwige als de tijdelijke straf gedragen. De leer, dat Christus alleen de eeuwige straf heeft gedragen en dat de tijdelijke straffen nu moeten worden betaald door het overtollige van Christus' werk, is in strijd met de Schrift.

Dr A. Kuyper zegt in de *Loei* V. blz. 133: "Christus moet beide de tijdelijke en de eeuwige straf gedragen hebben. De eeuwige straf, bestaande in oneindige intensiteit; dat is haar karakter. Nu kan een oneindige intensiteit tweeërlei vorm hebben; of een eindige maat met een oneindigen duur, of een eindige duur met een oneindige maat. De zondaar is een schepsel; dus een eindig wezen met een eindige maat, daarom kan hij de oneindige straf niet dragen, dan door een oneindigen duur; vandaar de worm, die niet sterft en het vuur dat nooit gebluscht wordt. Christus daarentegen is een oneindige Persoon; Hij kan daarom lijden met een oneindige maat en dus vervalt bij Hem de oneindige duur." Christus heeft de volle straf gedragen.

b. Het offer van Christus is van oneindige waardij. Wij lezen in de *Dordtsche Leerregelen II,* art. III: "Deze dood des Zoons is de eenige en volmaakte offerande en genoegdoening voor de zonden; van oneindige kracht en waardigheid, *overvloediglijk genoegzaam tot verzoening van de zonden der gansche wereld".* Daarop wordt veel te weinig gewezen. Het offer van Christus is *niet* voor alle menschen *bestemd,* maar zou toereikend zijn voor allen, als God het wilde. Dan hebben wij met overtolligheid niets te maken. Rome ziet de zonde atomistisch. Als een optelsom. Zooveel zonden en dus zooveel betaling. Gij kunt er potlood en papier bij nemen. Reken maar uit, wat wij schuldig zijn en dan kan er betaald worden en Christus zorgt voor de eeuwige straf en Hij geeft ook nog voldoende voor de tijdelijke straf, tot aanvulling van die velen, die zoover niet komen in hun leven.

Maar Gods Woord weet daar niets van. Het lijden en sterven van onzen Heere Jezus Christus kan niet in stukjes en brokjes geknipt worden. Het is één geheel en van oneindige waardij. Als het moest, konden alle menschen er uit putten en dan was het nog niet uitgeput. De zon schijnt. Of er nu op aarde twee menschen zijn, Adam en Eva, of millioenen menschen, om één grasspriet te laten groeien, of heele grasvelden, om één halm te doen groeien, of een geheel korenveld, de zon is noodig en de wolken en de regen. De zon schijnt zoowel voor Adam en Eva, als voor een wereld vol menschen.

Zoo wordt het offer van Christus toegepast voor alle uitverkorenen, maar het zou voldoende zijn voor alle menschen. Dat zoovelen verloren gaan is niet, omdat Christus niet voldoende heeft aangebracht, maar omdat velen Hem verwerpen in ongeloof. Zij hebben niet kunnen ingaan vanwege hun ongeloof.

V. Wij hebben in Christus alles, wat tot onze zaligheid noodig is.

A. Voor die kennis hebben wij alles over.
De kennis, die wij hebben van onzen Heere Jezus Christus, is *exclusief.* Want Christus' kruis is voor de Joden een ergernis en voor de Grieken een dwaasheid. De Jood ergert zich aan een gekruisigden Zaligmaker, en de Griek kan er met zijn verstand niet bij. Hij wil begrijpen en hier valt te aanbidden. Daarom is Christus voor hen, die geroepen zijn, de kracht Gods en de wijsheid Gods. Wanneer wij over de plaatsbekleeding van onzen Heere Jezus Christus spreken, dan moeten wij er rekening mee houden, dat wij zullen worden uitgemaakt voor dwazen.

Maar dat hebben wij er best voor over, want het dwaze Gods is wijzer dan de menschen, en het zwakke Gods is sterker dan de menschen. Wij kunnen onmogelijk heerlijkheid zien in de wereld, die buiten God leeft, als wij de heerlijkheid van Christus kennen. Wij gaan uit van het geloofsvooroordeel, omdat de Schrift het ons zegt, en wij ons onvoorwaardelijk aan Gods Woord *willen* onderwerpen. Wij mogen niet wijzer zijn dan God. Wij zijn leerjongeren van Christus. Al scheldt men ons voor dwazen en onwetenschappelijken, dan willen wij belijden, dat wij alleen roemen in het kruis van Christus en dat wij ons, door het geloof, aan Hem geheel overgeven en toevertrouwen. Wij achten dan alle dingen schade en drek om de

uitnemendheid van Christus Jezus. God heeft uit éénen bloede het gansche menschelijk geslacht gemaakt en Hij heeft ook door éénen bloede het menschelijk geslacht verzoend.

"Daarom zeggen wij terecht met Paulus, dat wij niet anders weten, dan Christus en Dien gekruisigd; wij achten alle dingen voor drek, om de uitnemendheid der kennis van onzen Heere Jezus Christus; wij vinden allerlei vertroosting in Zijne wonden, en hebben niet van noode, eenig ander middel te zoeken of uit te denken, om ons met God te verzoenen, dan alleen deze eenige offerande, eenmaal geschied, door welke de geloovigen in eeuwigheid volmaakt worden."

B. Wij zoeken niemand naast, of in plaats van Hem.
Bij niemand anders is eenige zaligheid te zoeken of te vinden. Niemand kon het boek van Gods raadsbesluit openen. Geen engel en geen mensch. Dan zegt een van de ouderlingen tot Johannes: "Ween niet; zie de Leeuw, die uit den stam van Juda is, de wortel Davids heeft overwonnen, om het boek te openen en zijne zeven zegelen open te breken." [Openb. 5:5] Dan ziet Johannes het Lam staande als geslacht. Hij heeft het boek genomen en de zegelen verbroken (Openbaring 5). Het Lam, staande als geslacht. Christus is het Lam, dat *geslacht* is: de staat van vernedering. En het Lam *staat:* dat is de staat van verhooging. Christus is de eenige en de volkomen Zaligmaker. Buiten Hem is de rampzaligheid. In Hem hebben wij alles, of niets. Jezus, Uw verzoenend sterven blijft het rustpunt van ons hart. Als wij alles, alles derven, blijft Uw liefd' ons bij in smart. Och, wanneer mijn oog eens breekt, 't angstig doodszweet van mij leekt. Dat Uw bloed mijn hoop dan wekke en mijn schuld voor God bedekke.

VI. De Naam Jezus.

A. De beteekenis van den Naam.
1. De naam is uitdrukking van het wezen. De namen hebben oorspronkelijk rijke beteekenis. Wanneer God een naam noemt, openbaart Hij. God heeft meermalen een naam veranderd. Abram, groote vader, wordt genoemd Abraham, vader van velen. Jacob, hiellichter, wordt genoemd Israël, man Gods.

Een naam kan bij ons conventie zijn en ook essentieel. *Conventie,* als het ding, dat ik noemen wil, van buiten af gemerkt wordt, zoo maar een naam krijgt om het van andere te onderscheiden. *Essentieel,* wanneer het ding, dat genoemd wordt, zelf den naam aangeeft en de naam dus zegt, wat het ding is.

Al de boeken in een bibliotheek hebben een conventioneelen naam en een essentieelen naam. *Conventioneel* hebben al die boeken een naam gekregen, om ze van elkander gemakkelijk te onderscheiden. Dat is het *nummer,* dat elk boek heeft. Wanneer ik een boek vraag, geef ik den conventioneelen naam op. Het kost dan geringe moeite, het boek te vinden. Maar al die boeken hebben ook een *essentieelen* naam, dat is *de titel.* Als de titel goed is, dan drukt hij uit, wat de inhoud van het boek is.

En zoo hadden alle namen oorspronkelijk *essentieele* beteekenis. Gods Woord leert ons ook, dat wij later zullen ontvangen een nieuwen naam, dien niemand kent, dan die hem ontvangt. Die naam zal ons wezen uitdrukken. In *Micha 6:9* lezen wij: "Want Uw naam ziet het wezen."

2. De naam heeft rijke beteekenis. Wanneer wij zien de beteekenis van den naam als uitdrukking van het wezen, dan verstaan wij ook beter de uitdrukkingen, die in Gods Woord worden gevonden. De Schrift zegt, dat wij moeten gelooven in den naam des Heeren. Wij worden gedoopt in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes. Er is onder den hemel geen andere naam, door welken wij moeten zalig worden, dan de naam

Jezus. Wij ontvangen vergeving der zonden door Zijn naam. Paulus heeft eertijds tegen den naam van Jezus vele wederpartijdige dingen gedaan. Wij vergaderen in Zijn naam. Velen hebben in Zijn naam geprofeteerd en zelfs duivelen uitgeworpen. Deze naam heeft rijke beteekenis, want hij is nooit los van het wezen.

3. Daarom beginnen wij bij den naam. Er is een principieel verschil tusschen hen, die bij de namen van den Middelaar eindigen en die er mee beginnen en er van uitgaan. Ons beginsel zegt ons, hoe wij zullen doen. Wij kunnen *komen tot* den naam en ook *uitgaan van* den naam.

Wij kunnen *komen tot den naam.* Dat doen zij, die den Heere Jezus zien als een gewoon mensch, zij het ook de eerste van allen. En dan gaan zij over hem denken en spreken. Zoo komen zij tot een beschouwing over hem. De een stelt Hem wat hooger dan de ander, maar allen komen tot een bepaalde conclusie en zij zeggen: Volgens ons is Jezus zoo en zoo. En als zij dan hun studie voltooid hebben, dan *geven* zij Hem een naam, en die naam is vrucht van hun denken. Dan gaan zij Hem noemen en zij zeggen: Jezus is een nobel, verheven mensch, Jezus is een religieus genie, Jezus is een Martelaar voor Zijn beginsel, Jezus is een maatschappelijk hervormer, Jezus is de Synthese tusschen God en mensch, enz. De een noemt Hem zus en de ander noemt Hem zoo. Maar wij *gaan uit van den naam.* Omdat de naam openbaring is. Omdat God ons door dien naam zegt, wie Christus is. Omdat wij door dien naam moeten leeren en naar de beteekenis van dien naam moeten luisteren. Daarom begint de catechismus zoo echt. Waarom wordt de Zone Gods Jezus" genaamd? Waarom wordt Hij Christus genaamd? Waarom Gods Zoon? Waarom onze Heere? Zondag XI-XIII.

B. De beteekenis van den naam Jezus.
1. De naam Jezus onder het Oude Testament. De naam Jezus is een eigennaam. Wij moeten niet meenen, dat die naam onbekend was. Ook in dit opzicht heeft de Heere Jezus dienstknechtsgestalte aangenomen. Jezus is hetzelfde als Jozua.

Jozua, de zoon van Nun, wordt in het Nieuwe Testament ook Jezus genoemd. Wij lezen in *Hand. 7:45:* "Welken (de tabernakel) ook onze vaders ontvangen hebbende, met *Jezus* gebracht hebben in het land, dat de heidenen bezaten, die God verdreven heeft, van het aangezicht onzer vaderen, tot de dagen van David toe."

Hetzelfde vinden wij in Heb. 4:8: "Want indien *Jezus* hen in de rust gebracht heeft, zoo had hij daarna niet gesproken van een anderen dag."

In het Oude Testament zijn er twee personen, die als typen van den Heere Jezus ook Jezus of Jozua zijn genoemd.

Ten eerste *Jozua, de zoon van Nun.* Te voren heette hij Hosea.

Wij lezen in *Numeri 13:16:* "En Mozes noemde Hosea, den zoon van Nun, Jozua. Hosea beteekent: God redt. *Hosea* wijst op de hoop, de mogelijkheid van verlossing. God kan redden. Hij is de Machtige, het te doen.

Maar *Jozua* beteekent: God *zal* redden. Jozua zegt ons, dat het zeker is. Wanneer dus Jozua bij het volk in de woestijn is, dan zegt die naam, dat God het volk zal redden en in Kanaan zal brengen. In dien naam zit een belofte.

Jozua is de type van Jezus, Jezus zal Zijn volk brengen in het hemelsch Kanaan.

Ten tweede denken wij aan *Jozua, den zoon van Jozadak.* Hij leefde tijdens en na de ballingschap. Wanneer het volk uit Babel door de woestijn trekt, stelt God aan het hoofd, met Zerubbabel den zoon van Sealtiël, Jozua, den zoon van Jozadak, den hoogepriester. Weer een Jozua! Ook nu moet het volk door het geloof leven: God *zal* redden. De tocht is moeilijk en vol gevaren, maar God zal Zijn volk brengen in Kanaan: Jozua. Zacharia ziet in een van de nachtgezichten Jozua staan voor het aangezicht des Heeren, bekleed met vuile kleederen. Die vuile kleederen wijzen op de zonde van het volk. Zoo is Jezus bekleed geweest met onze zonden. Hij is voor ons tot zonde gemaakt. Hij is het Lam Gods, dat de zonde der wereld draagt. De satan beschuldigt Jozua en wijst op die vuile kleederen. Dan wordt Jozua verdedigd. De Heere schelde u, gij satan, is deze niet als een vuurbrand uit het vuur gerukt? Dan krijgt Jozua de reine priesterkleederen. Jozua wordt door den duivel beschuldigd en door God gerechtvaardigd. Deze Jozua wijst op het verzoenend karakter van het werk van Jezus. Jozua wil zeggen: God zal redden. "En gij zult Zijn naam heeten Jezus, want Hij zal Zijn volk zalig maken van hunne zonden." [Matth. 1:21]

2. De Middelaar heeft dien naam ontvangen. De engel Gabriël heeft tot Maria gezegd: "En gij zult bevrucht worden en een Zoon baren en zijn naam heeten Jezus." [Luk. 1:31] Deze naam is door God Zelf aan Zijn Zoon gegeven. In den hemel is deze naam bekend gemaakt aan de heilige engelen, aan Gabriël, die voor God staat, en als hij naar de aarde gaat, om tot Maria te zeggen, dat zij de gezegende is onder de vrouwen, dan moet hij tevens tot Maria zeggen, dat zij haar eerstgeboren Zoon zal noemen Jezus. Deze naam, hoe gewoon ook in die dagen, is niet door Maria uitgedacht voor haar zoon, maar door God zelf *gegeven* aan Zijn Zoon, als Deze dienstknechtsgestalte heeft aangenomen. Daarom wordt hetzelfde ook tot Jozef gezegd. De engel des Heeren verschijnt hem in den droom en zegt tot hem: "En zij zal een Zoon baren, en gij zult Zijn naam heeten Jezus, want Hij zal Zijn volk zalig maken van hunne zonden". [Matth. 1:21]

Daar wordt tevens de verklaring van dien naam gegeven. Wanneer de Heere Jezus ten achtsten dage wordt besneden, dan wordt die naam Hem gegeven. Wij lezen in *Lukas 2:21:* "En als acht dagen vervuld waren, dat men het Kindeken besnijden zou, zoo werd Zijn naam genoemd Jezus, welke genaamd was van den engel, eer Hij in het lichaam ontvangen was." Met dien naam is de Middelaar genoemd. Zoo kenden de menschen Hem, zoo hebben zij over Hem gesproken. Wanneer de Heere Jezus aan het kruis wordt gehecht, en als Priester het offer voor onze zonden brengt, dan wordt zelfs boven het kruis geschreven: "Jezus, de Nazarener, de Koning der Joden." Alweer een getuigenis, een Evangelieprediking, dat Hij gekomen is, om de zondaren zalig te maken.

3. De beteekenis van dien naam. Die naam zegt ons, dat Hij is de *Zaligmaker.* Hij verlost ons van het hoogste kwaad en geeft ons het hoogste goed. Hij is de *eenige* Zaligmaker. Buiten Hem is geen zaligheid. Jehova zal redden. En Jehova is de Verbonds-God. Christus zal redden, als Middelaar van het Verbond. Jehova redt, dat is uit Egypteland, uit het diensthuis, waar wij zwart zijn van dienstbaarheid, en uit Babel, waar het volk is heengegaan om de zonde. Jehova redt, maar door de woestijn.

Hij is de *eenige* Zaligmaker. Niemand komt tot den Vader, dan door Hem. Er is onder den hemel geen andere naam, door welken wij moeten zalig worden. Dat is exclusief, dat is de antithese. Niemand buiten Hem. Hoe scherp, neen, hoe liefdevol, om dat te zeggen. Hoe liefdeloos is het, de menschen verloren te laten gaan met een ingebeelden hemel. Wij moeten luisteren naar den naam, dien God aan Zijn Zoon heeft gegeven en dan weten wij, dat onze zaligheid vast ligt in Hem. Wie een "Lieven Jezus" wil en een "dierb'ren Jezus" en "wil-zijn-als-Jezus", en geen voldoening voor de zonden, die gaat met zulk een eigengemaakten Jezus verloren voor eeuwig.

Hij is de *volkomen* Zaligmaker. Wij hebben in Hem alles. Maar dan moet het ook blijken. In Hem hebben wij alles of niets. Niet alleen de zaligheid in Hem, ook de welvaart. Sommigen willen een Jezus voor de binnenkamer, voor de kerk, voor den Zondag en niet voor de levensopenbaring. Wat een opvatting! En dan vragen zij angstvallig, hoever zij nog met de wereld kunnen meedoen, in schouwburg en bioscoop, en met de moderne huwelijksopvattingen en -zaken. Zij kennen Jezus niet. Want, wie Jezus kent, vraagt niet, hoever hij kan meedoen en meegaan, maar: Wat zou mijn Heiland doen? Dan krijgen wij geen kwesties meer. Dan achten wij alle dingen schade om de uitnemendheid van Christus *(J. G. Feenstra, Het eigendom des Heeren,* blz. 52, 53). Wij moeten allen ballast over boord werpen, om Christus te gewinnen en in Hem gevonden te worden.

ARTIKEL XXII: VAN ONZE RECHTVAARDIGMAKING DOOR HET GELOOF IN JEZUS CHRISTUS.

Wij gelooven, dat, om ware kennis dezer groote verborgenheid te bekomen, de Heilige Geest in onze harten ontsteekt een oprecht geloof, hetwelk Jezus Christus met alle Zijne verdiensten omhelst, Hem eigen maakt, en niets anders meer buiten Hem zoekt. Want het moet noodzakelijk volgen, of dat niet al wat tot onze zaligheid van noode is, in Jezus Christus zij; of, zoo het alles in Hem is, dat degene, die Jezus Christus door het geloof bezit, zijne geheele zaligheid heeft. Nu, dat men zeggen zoude, dat Christus niet genoegzaam is, maar dat er nog benevens Hem iets meer toe behoeft, ware een al te ongeschikte godslastering; want daaruit zoude volgen, dat Christus maar een halve Zaligmaker ware. Daarom zeggen wij terecht met Paulus, *dat wij door het geloof alleen,* of *door het geloof zonder de werken gerechtvaardigd worden.* Doch wij verstaan niet, dat het, om eigenlijk te spreken, het geloof zelf is, dat ons rechtvaardigt; want het is maar een instrument, waarmede wij Christus, onze rechtvaardigheid, omhelzen. Maar Jezus Christus, ons toerekenende alle Zijne verdiensten en zoo vele heilige werken, die Hij voor ons en in onze plaats heeft gedaan, is onze rechtvaardigheid; en het geloof is een instrument, dat ons met Hem in de gemeenschap aller Zijner goederen houdt; dewelke, de onze geworden zijnde, ons meer dan genoegzaam zijn tot onze vrijspreking van onze zonden.

DE RECHTVAARDIGMAKING DOOR HET GELOOF.

I. Het wezen van het geloof.

A. Wat de belijdenis zegt.

1. De Geloofsbelijdenis. In dit artikel wordt gehandeld over de rechtvaardigmaking door het geloof. In artikel 17-21 is gesproken over den *Verlosser* Jezus Christus. En dan volgen in art. 22-26 de *weldaden* van de verlossing. Hoe krijgen wij deel aan het werk van Christus? Hoe kunnen wij deelen in Zijn borgtochtelyk werk, waarover gesproken is? De belijdenis zegt: "Wij gelooven, dat, om ware kennis van deze groote verborgenheid te bekomen, de Heilige Geest in onze harten ontsteekt een oprecht geloof, hetwelk Jezus Christus met alle Zijne verdiensten omhelst, Hem eigen maakt, en niets anders meer buiten Hem zoekt." Daar wordt gewezen op de groote beteekenis van het geloof. De Heilige Geest werkt het in onze harten. Wij omhelzen door het geloof Christus met al Zijn verdiensten, en wij zoeken het alleen in Hem. Door het geloof eigenen wij ons toe, wat God ons in Christus heeft geschonken. Daarom worden wij door het geloof gerechtvaardigd, omdat het geloof het instrument is, waarmee wij Christus, onze rechtvaardigheid, omhelzen.

2. De Heidelbergsche Catechismus. In *Zondag VII* wordt over het geloof gehandeld. "Een waar geloof is niet alleen een zeker weten of kennis, waardoor ik alles voor waarachtig houde, wat ons God in Zijn Woord heeft geopenbaard, maar ook een vast vertrouwen, hetwelk de Heilige Geest door het Evangelie in mijn hart werkt, dat niet alleen anderen, maar ook mij, vergeving der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken is uit louter genade, alleen om de verdienste van Christus' wille". In *Zondag XXIII* wordt gesproken over de *bate* van het geloof, de rechtvaardigmaking, en in *Zondag XXV* over den *oorsprong* van het geloof, dat door den Heiligen Geest wordt gewerkt.

3. De Dordtsche Leerregelen. Hier wordt op vele plaatsen over het geloof gehandeld. Enkele wil ik noemen.

I. art. III.	God zendt verkondigers van het Evangelie, om de menschen tot het geloof te brengen.

I. art. IV.	Op de ongeloovigen blijft de toorn Gods. Zij, die in Christus gelooven, worden van het verderf verlost.
I. art. V.	De schuld van het ongeloof is in den mensch. Het geloof is een gave Gods.
I art. IX.	De verkiezing is niet uit een vooruitgezien geloof, maar *tot* het geloof.
II art. VI.	Dat velen in ongeloof vergaan, komt niet uit gebrek van het offer van Christus, maar door hun eigen schuld.
III en IV. art. X.	Dat sommigen gelooven, komt niet door den mensch, maar door God.
III en IV. art. XIV.	Het geloof is een gave Gods, den mensch gegeven. Zie ook Verwerping der dwalingen I. 1. 5. III en IV. 6. V. 7.

B. Het geloof is een gave Gods.

1. Zoo leert de Schrift. Wij lezen in *Efeze 2:8-9:* "Want uit genade zijt gij zalig geworden, door het geloof en dat niet uit u, het is Gods gave, niet uit de werken, opdat niemand roeme."

Over deze woorden is heel wat strijd gevoerd. Sommigen laten de woorden: "het is Gods gave" niet slaan op het geloof, maar op het zalig worden. Zij lezen dus: Uit genade zijt gij zalig geworden, door het geloof en dat zalig worden is Gods gave. Zij beroepen zich daarbij op het oorspronkelijke, omdat het woord, dat door "het" vertaald is, in het Grieksch staat in het onzijdige, terwijl geloof in het Grieksch vrouwelijk is. Ziet ge wel, zoo zeggen zij, wij hebben gelijk, het kan niet op het geloof slaan, het moet zien op het zalig worden. Dus wel het zalig worden is Gods gave, maar niet het geloof.

Dr A. Kuyper heeft in zijn *Het Werk van den Heiligen Geest* over deze kwestie een artikel geschreven: *onbeholpen geleerdheid.*

Hij zegt: "Mogen wij onze lezers voor goed waarschuwen, om toch nooit ook maar één oogenblik aan zulk gekeuvel der oppervlakkige schoolgeleerdheid het oor te leenen. Men moet namelijk weten, dat de tekst, dien wij in *Ef. 2:8* lezen, schier alle eeuwen door altoos verklaard is in den door ons bedoelden zin en dat de opinie, alsof het "dit niet uit u, het is Gods gave" op het zalig worden sloeg, slechts door zeer enkelen in latere tijden der kerk gedeeld is.

Dat wil zeggen, dat schier alle kerkvaders en schier alle in het Grieksch doorkneede theologen steeds van oordeel geweest zijn, dat de woorden “het is Gods gave”, van het geloof moesten worden verstaan. En let nu wel op, dat deze woorden dus in dien zin allereerst zoo verstaan zijn door hen, die nog door oude traditie heugenis hadden van de opvatting der kerken, in wier midden Paulus zelf gewerkt had. Ten tweede door hen, die zelf Grieksch spraken en het in het Grieksch schreven en dus geacht konden worden zeer wel het eigenaardig karakter van een Griekschen term te verstaan. Ten derde door Latijnsche Kerkvaders, die met de Grieksche wereld nog in onmiddellijke aanraking stonden. Ten vierde door eminente geleerden als Erasmus, Grotius en anderen, die onvergelijkelijk goede taalkenners waren, iets wat te sterker spreekt, daar deze mannen persoonlijk het geloof liever als gave des menschen verstonden."

Dan wijst Dr Kuyper op het feit, dat de zuivere exegese is en moet zijn, *dat het geloof is een gave Gods.* In een naschrift neemt hij voorbeelden uit Plato, om te bewijzen, dat een onzijdig woord op een vrouwelijk zelfstandig naamwoord te laten terugslaan geen fout is, maar uitmuntend Grieksch.

In dit artikel staat: “*Dat de Heilige Geest in onze harten ontsteekt een oprecht geloof."*

2. Door het geloof worden wij Christus ingelijfd. Alleen zij worden zalig, die Christus door een waar geloof worden ingelijfd. Zondag VII. Zij *worden* Christus ingelijfd. Zullen wij in Christus gelooven, dan moeten wij *in* Christus *zijn,* zooals de ranken in den Wijnstok. Dat is de geloofshebbelijkheid, de habitus, het geloof als gave Gods. Dan behooren wij tot het lichaam van Christus, dan zijn wij ranken van den Wijnstok. "De Heilige Geest ontsteekt in onze harten een oprecht geloof, hetwelk Jezus Christus met alle Zijne verdiensten omhelst, Hem eigen maakt, en niets anders meer buiten Hem zoekt."

3. Door het geloof worden wij verbonden aan het Woord Gods. Door het geloof worden wij Christus ingelijfd. Maar dan Christus, zooals Hij tot ons komt *in het gewaad van de Heilige Schrift.* Wij moeten gelooven in den Christus der Schriften. Vandaar dat de Heilige Geest ons terstond bindt aan het Woord van onzen God. De wedergeborene put zijn kennis niet uit zijn eigen hart, want wat zou hij daaruit anders te voorschijn halen, dan dwaasheid en duisternis.

Hij ontvangt ook niet een inwendige onderwijzing door den Heiligen Geest, los van het Woord des Heeren. De valsche mystiek veracht Gods Woord.

De Heilige Geest bindt ons aan de Schriften, die van den Christus getuigen en door den Heiligen Geest zijn ingegeven. Altijd weer worden de geloovigen heengewezen naar de openbaring Gods in Christus Jezus.

Daarom bestaat de eerste werking van den Heiligen Geest ook in de verlichting des verstands. Christus heeft ons gebonden aan het Woord Gods. Hij bestraft de Emmaüsgangers en toont hun de vervulling van de wet en de Profeten. Hij noemt hen onverstandigen en tragen van hart, om te gelooven, al wat de Profeten geschreven hebben. Daarom is het geloof een zekere kennis, waardoor ik het al voor waarachtig houd, wat mij God in Zijn Woord heeft geopenbaard. Het Woord is de voedingsbodem voor het geloof.

II. Het geloof voor en na den val.

A. Het geloof voor den val.
Het geloof behoort bij de menschelijke natuur. Adam heeft van God gekregen geloof. Adam heeft God geloofd op Zijn Woord, en zich geheel en al aan God toevertrouwd. Er is geen kennis mogelijk zonder geloof. De kennis van Adam is geweest geloofskennis. Omdat hij geloofde, wat God hem had geopenbaard. Door het geloof staan wij op vaste basis. Door het geloof geven wij ons geheel en al over aan onzen God, zoodat wij weten, omdat Hij het zegt, zoodat wij vertrouwen, omdat God het heeft beloofd, zoodat wij niet aanmerken de dingen, die men ziet, maar de dingen, die men niet ziet. De verhouding, waarin Adam stond tot God, was een geloofsverhouding. Door dat geloof kende hij Zijn God, kende hij ook de gedachten, die God in de schepping had gelegd. Door het geloof wist Adam, dat hij in de wegen des Heeren moest wandelen en dat hij in den weg der gehoorzaamheid zou ontvangen het eeuwige leven.

B. Het geloof en de val.
Het geloof is dus het normale, het ongeloof is het abnormale. Wij moeten van het oorspronkelijke uitgaan. Toen de mensch gevallen is, heeft hij geloof gehecht aan de woorden van den duivel. De satan is de vader der leugen en de menschenmoorder van den beginne. Daarom stelt de duivel de kwestie van geloof en ongeloof. Adam gelooft, wat God heeft gezegd en de duivel brengt twijfel aan het Woord des Heeren. "Is het ook, dat God gezegd heeft?" [Gen. 3:1] En dan stelt hij de leugen tegenover de waarheid Gods: "Gijlieden zult den dood sterven." [Gen. 3:4] Het gaat er dus om, of de mensch gelooft, wat God heeft gezegd, of gelooft, wat de duivel zegt.

Nu zien wij tevens, dat het ongeloof meer is dan afwezigheid van geloof. Ongeloof staat niet negatief tegenover het geloof, maar is de *antithese* van geloof. Het ongeloof staat *vijandig* tegenover het geloof. De liefde is veranderd in haat, het geloof is veranderd in ongeloof. *Het ongeloof is de sterkste uiting van de zonde.* Het is ontzettend, God tot een Leugenaar te maken en den duivel te gelooven. Het ongeloof is nooit neutraal, maar altijd vijandig. Het ongeloof tast God aan in Zijn eer en wil, door de leugen, de waarheid verdringen. Het ongeloof is de tegenstelling van het geloof.

C. Het geloof is herstel van het oorspronkelijke.
Wij moeten verstaan, dat Christus gekomen is om het oorspronkelijke te herstellen. De duivel is de vader der leugen en de menschenmoorder van den beginne. *Leugen en dood* zijn onafscheidelijk verbonden. Wie de leugen liefheeft, komt tot den dood, en in Christus hebben wij de *waarheid en* het *leven.* God herstelt door Christus het oorspronkelijke.

D. Het onderscheid tusschen het geloof voor den val en het geloof na den val.
1. Vóór den val richtte zich het geloof van Adam op *den Drieëenigen* God rechtstreeks, zonder Middelaar. De Drieëenige God stond in rechtstreeksche verhouding tot den mensch, tot Adam.

Dit is na den val anders geworden. Er is nu geen gemeenschap met den Drieëenigen God, dan alleen *door den Middelaar Jezus Christus,* Die door Zijne borggerechtigheid de verzoening heeft aangebracht, en door Zijn voldoening de gemeenschap met God heeft hersteld.

2. Vóór den val was de verhouding van God en mensch een verhouding van den *Schepper* tot Zijn *schepsel.* Na den val is er een verhouding van den *Rechtvaardigen God* en den *zondigen mensch.* Deze verhouding is door Christus hersteld. Hij is voor ons tot zonde geworden. Hij heeft de straf gedragen in onze plaats.

3. Vóór den val richtte zich het geloof van den mensch op de *deugden Gods,* zooals Hij ze *in de schepping* heeft geopenbaard en door Zijn bijzondere openbaring heeft leeren kennen. Na den val zien wij, door het geloof, den rijkdom van Gods *barmhartigheid, en genade* in Christus. De vrijgekochte schare zal jubelen: "Gij hebt ons Gode gekocht met Uw dierbaar bloed." [Openb. 5:9]

4. Het geloof was vóór den val *verliesbaar.* De mensch moest een beslissing nemen en kiezen voor de waarheid of de leugen. Als Christus het oorspronkelijke herstelt, dan zorgt hij dat dit *niet weer verloren* gaat. "Simon, Simon, ziet, de satan heeft ulieden zeer begeerd te ziften als de tarwe, maar Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude." [Luk. 22:31-32] Het geloof, door den Heiligen Geest gewerkt, is onverliesbaar.

III. Het geloof en de natuur des menschen.

A. Het geloof is niet bovennatuurlijk.
Dat is de Roomsche dwaling, die het geloof ziet als iets, dat van boven af bij onze natuur bijkomt. Deze beschouwing hangt ten nauwste samen met hun opvatting van het beeld Gods. Het beeld Gods is, volgens Rome, iets, dat de mensch gekregen heeft en dat niet tot zijn wezen behoort. Een *gouden teugel* om de hartstochten te bedwingen, een aangestoken licht, dat het pad beschijnt. En dan is het geloof ook bovennatuurlijk. *Prof. Bavinck* wijst daarop in zijn Dogmatiek IV. 86: "Deze kennis wordt nu in de Schrift nader omschreven als kennis des geloofs. Het is geheel in overeenstemming met de Schrift te zeggen, dat de kennis Gods in het aangezicht van Christus zalig maakt, rechtvaardigt, vergeving der zonden en eeuwig leven schenkt. Maar wijl zij krachtens haar oorsprong, wezen en voorwerp een geheel bijzonder karakter draagt, zoo wordt zij een kennis des geloofs

genoemd. Zoo bepaald wordt zij daarmede volstrekt niet aangeduid, als iets dat aan de menschelijke natuur als zoodanig vreemd is en in den zin van een donum superadditum aan haar toegevoegd wordt. Duisternis, dwaling en leugen zijn tegennatuurlijk, eigenschappen der gevallen natuur, maar het licht der kennis behoort tot het beeld Gods, dat den mensch oorspronkelijk en wezenlijk eigen was. En ook de kennis des geloofs is *geen* volstrekt bovennatuurlijk toevoegsel aan den mensch. Wel is het geloof een gave Gods, bepaaldelijk door den Heiligen Geest geschonken, maar zij is toch een gave, die niet in absoluten zin, doch slechts toevallig terwille van de zonde, noodzakelijk is. De herschepping toch brengt nooit een nieuwe substantie in de wereld of menschheid in; ook in het geloof schenkt zij aan den mensch niet zulk een nieuw vermogen, kracht of werkzaamheid, welke de oorspronkelijke naar Gods beeld geschapen menschelijke natuur niet bezat".

Deze zelfde Roomsche fout vinden wij ook in sommige mysticistische kringen. Dan is het geloof iets, dat er extra bijkomt. En wanneer zij spreken over de dingen van Gods koninkrijk, dan gebruiken zij aparte woorden en hebben zij een andere stem. Zeker het geloof is Gods gave en niet de vrucht van eigen akker. Maar te gelooven gaat niet boven de natuur van den mensch. Let wel! Gelooven gaat *wel* in *tegen de zondige natuur* van den mensch. Maar als de Heilige Geest het geloof in onze harten werkt, dan worden wij weer *echt* mensch. Het is niet iets, dat er van boven af opgeplakt is, het is herstel van het oorspronkelijke. Christus geeft ons terug, wat wij door de zonde verloren hebben, zoodat wij dan pas gelukkig zijn en echt mensch zijn.

B. Het geloof is niet tegen-natuurlijk.
Velen meenen, dat het geloof tegennatuurlijk is en de menschen tegennatuurlijk maakt. Wie gelooft, staat eigenlijk buiten het leven, kan niet meedoen en telt ook niet mee. Wetenschappelijk heeft hij voor zich den weg toegesloten, want hij gaat uit van vooronderstellingen, die hem belemmeren de dingen zuiver en objectief te bezien. Hij is gebonden en zit in boeien. Daarom hebben zij medelijden met die geloovigen, die zich niet vrij kunnen bewegen op de paden van de Schriftcritiek, die in hun natuurwetenschappelijke beschouwingen gebonden zijn, die van evolutie niet mogen spreken, omdat de Bijbel spreekt van de schepping. En ook in het gewone leven hebben die geloovigen het moeilijk. Zij kunnen niet neutraal zijn en zijn diep te beklagen.

Dat is niet waar! Het geloof is niet een tegennatuurlijk iets. *Het ongeloof is tegennatuurlijk.* De leugen der dwaling is tegennatuurlijk. Wie door de leugen omstrikt is, is niet meer vrij. De ongeloovige gaat uit van zijn vooroordeelen, die wij gelukkig niet kennen. Hij staat nooit vrij tegenover de dingen, die hem omringen. Hij moet denken in een bepaalde richting en is zeer te beklagen, dat hij dwaasheden gelooft en voor de hoogste wetenschap aanziet. Neem eens het standpunt van een ongeloovige, die meent, dat alles door evolutie is ontstaan. Er moet toch heel wat gebeuren, en alles wat in ons is, moet het zwijgen opgelegd worden, eer de mensch zoover is gekomen, dat hij inderdaad gelooft, dat de menschen van de apen afstammen. En om dan die "nonsens" ook nog te vertellen en dan een gezicht te zetten, alsof *zij* de grootste dwazen zijn, die dat niet zoo maar aanvaarden, dat is inderdaad tegennatuurlijk.

Het is zoo moeilijk te gelooven, zeggen de menschen. Zeker, maar dat komt niet, omdat het zoo dwaas is, doch omdat de mensch *niet wil gelooven,* omdat het hart zoo verdorven is. Neen, *het is zoo moeilijk te gelooven, wat de ongeloovige zegt.*

Ik vind het veel moeilijker, de dwaasheden van het ongeloof te aanvaarden, de evolutie-theorie te zien als de oplossing van de zware problemen, dan eenvoudig kinderlijk geloovig te aanvaarden, wat God in Zijn Woord ons heeft geopenbaard.

Soms wordt dat ook door de ongeloovige wetenschap verstaan. *Prof. Aalders* wijst in zijn: "De eerste drie hoofdstukken van Genesis" op een uitspraak van Prof. Dr J. A. Honing, Hoogleeraar te Wageningen, die in November 1920 gezegd heeft: "Werkelijk wij zijn nog niet veel verder dan Genesis 1, dat wij ook niet gelooven."

Dat wij ook niet gelooven! Konden zij dat maar aanvaarden als het Woord des Heeren, en daarvan uitgaan, hoe anders zouden dan de problemen worden, en hoe zou de naam des Heeren worden verheerlijkt. Het geloof is niet tegennatuurlijk, maar het ongeloof.

De waarheid is altijd goed en de leugen is altijd kwaad. De leugen houdt ons in banden en de waarheid maakt ons vrij.

Het geloof gaat wel in tegen de *verdorven* natuur des menschen, maar niet tegen zijn natuur. Wel tegen zijn *zondigen* aard, maar niet tegen zijn aard. Het ongeloof is abnormaal. De dwaas zegt in zijn hart: Er is geen God. Wie belijdt, dat God bestaat en in Hem gelooft en Zijn Woord ten volle aanvaardt, is wijs, en wie dat niet doet, is dwaas. Wanneer wij gelooven, zijn wij echt mensch.

IV. Het geloof en gelooven.

A. De geloovige moet gelooven.
De dialectische theologen maken scherp onderscheid tusschen het geloof en het gelooven. Voor hen is het gelooven één en al. Zij vragen niet, of iemand een geloovige is, maar of iemand inderdaad gelooft. Het komt bij hen immers aan op de actie, op het moment. Daarom maken zij geen onderscheid tusschen geloovigen en ongeloovigen, kerk en wereld, maar wel tusschen hen, die gelooven en hen, die niet gelooven en dan kan iemand nu gelooven en straks weer niet gelooven.

Toch is het goed te letten op de onderscheiding, die door hen wordt gemaakt. Het is noodig, dat wij de dingen zuiver zien. Het is niet waar, dat een geloovige straks het geloof weer verliezen kan. Maar wel kan iemand een geloovige zijn en toch op een bepaald moment niet gelooven. Thomas was een geloovige en hij geloofde niet, dat de Heere Jezus was opgestaan uit de dooden. De geloovige is niet altijd bezig te gelooven. Het geloof is een gave Gods, en gelooven is een roeping, waartoe God ons roept. Als een ongeloovige niet gelooft, staat hij schuldig. Hij bedroeft den Heiligen Geest. De zonde van ongeloof is voor den geloovige zoo ernstig. De geloovige moet gelooven.

God wil het en als God het wil, bekwaamt Hij ook. Hij zegt: Gelooft in den Heere Jezus Christus en gij zult zalig worden. Wie gelooft, wordt zalig. Wie de geloofshebbelijkheid van God heeft ontvangen, moet ook beoefenen de geloofswerkzaamheid. Een geloovige, die niet gelooft, is als iemand, die met gesloten oogen over den weg loopt. Het is zijn eigen schuld, als hij in de gracht valt. Zoo was het Thomas' eigen schuld, dat hij een geheele week in het donker heeft geleefd. Daarom wordt hij door Christus bestraft. De geloovige Thomas gelooft dan weer, maar hij had het eerder kunnen en moeten doen.

B. Het gelooven hangt niet af van condities.
Velen meenen, dat iemand niet kan en niet mag gelooven, voordat er eerst iets heel bijzonders bij hem heeft plaats gevonden. Hij moet dan eerst aan bepaalde condities voldoen. En dan krijgt hij een getuigschrift, zoodat hij mag gelooven.

Dan stelt men het werkverbond weer in de plaats van het genadeverbond. Het hart is zoo arglistig. De mensch wil verdienen en iets hebben, waarop hij zich kan beroepen. Sommigen zoeken die conditie in een gestalte des harten, of in een tekst of vers, dat zij eerst hebben gekregen. Weer anderen meenen, door zelfonderzoek, iets in zich te vinden,

waarop zij hun geloof mogen gronden. Zij zoeken iets, waardoor zij vrijmoedigheid tot het geloof ontvangen. Maar dan is het geloof geen geloof meer. Want het geloof is een vaste grond der dingen, die men hoopt en een bewijs van de zaken, die men niet ziet. [Heb. 11:1] Neen, er zijn, Gode zij dank, geen condities, om te gelooven. Wij moeten leven van genade. Wij worden om niet gerechtvaardigd door het geloof. In Christus hebben wij alles of niets.

"O, alle gij dorstigen! komt tot de wateren". [Jes. 55:1] Wij moeten *komen, koopen,* niet maar kijken, doch koopen en ons de gerechtigheid van Christus toeëigenen. Wij moeten *eten* en genieten van de weldaden, die God ons uit genade in Christus heeft geschonken. En als wij dan iets willen aanbrengen en toonen, dan zegt de Heere, dat wij moeten koopen en *niets* mogen *betalen.* Wij ontvangen het zonder prijs en zonder geld. Wie niets heeft, ontvangt de rijkste schatten. Zoo wordt God verheerlijkt.

C. De vrijmoedigheid om te gelooven ligt in den ernst van de prediking.
God zendt de predikers van het Woord. De prediking is ernstig gemeend. Zie de Dordtsche Leerregelen III en IV. art. VIII

Wij kunnen staat maken op de beloften Gods, die in Christus ja en amen zijn. Christus heeft Zelf gezegd: "Wie tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen. Die in den Zoon gelooft, heeft het eeuwige leven." Daarom moeten wij, als wij het moeilijk hebben, komen en zeggen: "Ik geloof, Heere, kom mijn ongeloovigheid te hulp."

De vrijmoedigheid ook voor onze menschen om te gelooven, ligt niet in ons, niet in een gestalte, maar alleen in het feit, dat God belooft en dat Zijn beloften ernstig gemeend zijn. God meent wat Hij zegt. Hij belooft niet te veel en ook niet te weinig. Daarom is de vraag: Mag ik wel gelooven, een ongeloofsvraag. Wie op zichzelf ziet, vindt in zich nooit eenigen grond om te gelooven. De twijfel is verschrikkelijk, een woekerplant, die zich vasthecht aan de geloofsplant, en het geloof de beste sappen ontneemt. Gelooven is geen waagstuk. God wil geen waagstukken van ons hebben. Gelooven is aannemen, Gods beloften aanvaarden en zich eenvoudig houden aan wat de Heere ons zegt, al zou de duivel het van ons willen nemen. *Gelooven is God altijd gelijk geven.*

V. De geloofswerkzaamheden.

A. Kennen en vertrouwen.
1. Kennen en vertrouwen worden in den catechismus genoemd. *Prof. Honig* schrijft in zijn *Handboek van de Gereformeerde Dogmatiek,* 566: "Er bestond eenig verschil van gevoelen onder de Gereformeerde theologen over de vraag, hoeveel het getal der werkzaamheden des geloofs waren. Witsius en Lampe plachten te spreken van *negen* geloofsdaden; drie voorafgaande, drie wezenlijke en drie achtereenvolgende. Dan, dit gevoelen stond vrijwel op zich zelf. Algemeen oordeelde men, dat tot het geloof deze drie stukken behooren: Kennis, toestemming en vertrouwen. Anderen achtten, dat wij met kennis en vertrouwen kunnen volstaan, aangezien in de geloofskennis vanzelf de toestemming begrepen is. In den grond van de zaak was men het dus eens. Toch schijnt het ons beter, alleen van kennis en vertrouwen te spreken. Zoo doet trouwens ook de Heidelbergsche Catechismus."

Deze zijn de beide geloofswerkzaamheden. Wie gelooft, houdt Gods Woord voor waarachtig en vertrouwt, dat Christus Zijn Borg is. Dr Bavinck schrijft: "Er is eigenlijk geen schooner definitie denkbaar dan deze, dat het geloof is een vaste en zekere kennis van de barmhartigheid, welke God in Christus ons heeft betoond" IV. 121.

2. Kennen en vertrouwen mogen niet gescheiden worden. Wij mogen niet scheiden, wel onderscheiden. Velen doen dat. En dan zijn zij met de geloofskennis heel gauw klaar en de weg naar het vertrouwen is een zeer lange, moeizame weg. Het is opmerkelijk, dat de

menschen met de geloofskennis zoo gauw klaar komen. Het wil anders nog al wat zeggen. Dat wij *alles* voor waarachtig houden, wat ons God in Zijn Woord heeft geopenbaard. Dus ook alles, wat God ons beloofd heeft, de beloften Gods, die in Christus ja en amen zijn. Er wordt over de geloofskennis zoo gemakkelijk heengeloopen en dan blijft men staan voor het vertrouwen, en dat wordt het groote struikelblok. Wij mogen beide niet scheiden. Bij velen is geen vertrouwen, omdat zij geen kennis hebben.

Toen eenmaal scheiding was aangebracht tusschen kennen en vertrouwen, ging men tusschen die beide een soort "tusschentoestand" maken van het zoogenaamde "toevluchtnemend geloof". Wie dan wel de kennis had en niet het vertrouwen, die werd getroost omdat hij toch wel een toevluchtnemend geloof mocht bezitten. En dan kwam de beurt aan het zelfonderzoek. Tusschen het toevluchtnemen en het vaste vertrouwen lag de weg van het zelfonderzoek, hoe het dan wel met het geloof stond, of het er was, ja dan neen. En het gevolg was, dat de geloovigen werden ingedeeld in allerlei groepen en klassen, die in de stichtelijke boeken en in de prediking afzonderlijk werden toegesproken en behandeld. Zoo werden de menschen onrustig gemaakt en van het echte gezonde geloofsleven afgetrokken.

Prof. Bavinck waarschuwt daartegen, blz. 125, Deel IV. Hij schrijft: "Naar de andere zijde dwaalde het nomistisch piëtisme daarin, dat het de zekerheid des heils uit het wezen naar het welwezen des geloofs overbracht, en, behalve door buitengewone openbaringen, alleen bereikbaar achtte in den weg van eene voortdurende zelfbespiegeling en een lang en angstig zelfonderzoek. In plaats van het geestelijk leven langs dezen weg tot die hoogte op te leiden, heeft het echter aan dat leven meer en meer alle vastigheid ontnomen en het van alle spontaneïteit beroofd." Door niets wordt immers een gevoel meer tegengehouden, dan door een voortdurend angstvallig onderzoek er naar, of men het ook heeft. Slechts bij uitzondering brengt men het hiermee verder, dan tot een klagen over eigen "doodigheid". En nog meer dan het spontane gevoelen wordt het spontaan handelen, door het aanhoudend inzien in zichzelf, belemmerd. Het goede zaad kan niet welig groeien als het telkens wordt losgewoeld, om zijn wasdom te kunnen constateeren. Het letten op de, bevindingen verlamt den wil. Men heeft het te druk met zichzelf, om tot een krachtig handelend optreden te kunnen geraken. Laten wij altijd verstaan, dat de echte zelfbeproeving door het geloof moet geschieden. Zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen en al wat uit het geloof niet is, is zonde, dus ook het zelfonderzoek, dat niet uit het geloof is. Meent ge, dat een hypocriet door zelfonderzoek tot een zuivere conclusie ooit zal komen? Hij bedriegt zichzelf en anderen.

Al onze conclusies zijn van nature valsch. De ongeloovige en de hypocriet maken na zelfonderzoek hun conclusies altijd veel mooier dan de werkelijkheid is.

Zelfonderzoek, los van het geloof, is niet gezond. Wie aan het zelfonderzoek, dat niet door het geloof geschiedt, gezaghebbende waarde toekent, misleidt de zielen. Dus alleen *zelfbeproeving door het geloof.* En dan met de norm: het Woord des Heeren.

3. Kennen en vertrouwen zijn onafscheidelijk verbonden. Het geloof is niet enkelvoudig, maar gecompliceerd en daarom zouden ook meer werkzaamheden genoemd kunnen worden. Maar al die werkzaamheden vallen samen in de ééne geloofsdaad. Het geloof is de vertrouwensvolle overgave aan God en Zijn Woord. Het geloof aanvaardt met één daad, met één en dezelfde werkzaamheid de Schrift als Gods Woord en Christus als den Zaligmaker. Omdat wij Christus alleen kunnen aannemen *in het gewaad van de Heilige Schrift,* zooals Hij in de Schrift tot ons komt. Wij gelooven in den Christus der Schriften.

Wanneer het geloof niet een werk Gods was, zouden wij het in stukjes kunnen knippen. Een stoel, een machine kan in verschillende stukken uit elkaar worden genomen. Dat gaat bij

een organisme nooit. Een boom kunt gij niet in verschillende stukken slaan en dan straks weer in elkaar zetten. Een lichaam kan niet losgeschroefd worden. De catechismus zegt niet: het geloof is *eerst* een zekere kennis en *daarna* ook een vast vertrouwen. Neen, de catechismus zegt: Het geloof is *niet alleen* een zekere kennis, *maar ook* een vast vertrouwen.

B. De geloofskennis.

1. Is een zekere kennis. Dikwijls wordt door ongeloovige menschen tot ons gezegd: "Jullie gelooft en wij weten. Wij hebben zekerheid van de dingen en jullie gelooft, wat niet te bewijzen valt." Het geloof is echter een *zeker weten.* De kennis van het geloof staat niet tegenover bewijsvoering, maar tegenover de leugen. Wanneer een ongeloovige zegt, dat de wereld ontstaan is door evolutie, zoodat het hoogere zich uit het lagere heeft ontwikkeld na millioenen jaren, dan is dat een hypothese, een veronderstelling, hoe het volgens het ongeloovig denken heeft kunnen zijn.

Maar wanneer ik door het geloof onvoorwaardelijk aanneem, dat God de wereld heeft geschapen, zoodat Hij de dingen, die niet waren, geroepen heeft, alsof zij waren, dan neem ik eenvoudig aan, wat God in Zijn Woord ons heeft geopenbaard. Dan is het niet zoo, dat de ongeloovige weet en dat ik geloof. Neen, wij beiden gelooven, maar de ongeloovige gelooft de leugen en ik geloof de waarheid. Wij hebben geen hypothesen, maar volle werkelijkheid. Zooals Gods Woord het zegt, zoo is het en niet anders. Wij putten de geloofskennis uit Gods Woord en de Heilige Geest verlicht ons verstand, zoodat wij het aanvaarden.

Daar zijn twee jongens in een bosch verdwaald. De een zegt: Als ik goed mijn hersens gebruik, dan moeten wij dien linkschen weg inslaan. Dat is de goede weg, de juiste richting. En de andere jongen zegt: Neen, ik ben hier eens met mijn vader geweest en toen wilde ik ook dien weg inslaan en toen heeft mijn vader mij gezegd, dat ik den rechtschen weg moest kiezen. De eene jongen neemt den weg, die hem zelf het beste lijkt en de andere neemt den weg, dien zijn vader hem heeft gewezen. Hij gelooft zijn vader op zijn woord. En zoo gelooven wij ook, wat onze Vader zegt op Zijn Woord. Daarom hebben wij zekere kennis.

2. Is een practische kennis. Wanneer ik een reisbeschrijving lees en een kaart van Zwitserland bestudeer, dan kan ik veel van het land en de bergen weten. Als ik een reis door Zwitserland maak, dan weet ik ook, hoe Zwitserland is en heb ik practische kennis.

Deze kennis des geloofs komt door de verlichting des verstands, zoodat wij ons de beloften toeëigenen. Wij genieten van de vergezichten. De erfenis, die ons getoond wordt, is van ons. *Wij* zijn die zondaren, die daar geteekend worden. Christus is niet maar de Zaligmaker, doch *onze* Verlosser. Ik roem in God, ik prijs 't onfeilbaar Woord. Ik heb het zelf uit Zijnen mond gehoord.

3. Richt zich in alles op geheel Gods Woord. Een zekere kennis, waardoor ik *alles* voor waarachtig houd, wat ons God in Zijn Woord heeft geopenbaard. Daarmee kiezen wij positie tegenover de Schriftcritiek. Wie zelfs de mogelijkheid van Schriftcritiek onder de oogen ziet, is daarmee al weggegaan van onder de norm van Gods Woord. Wel maken wij bij de geloofskennis onderscheid tusschen wat in het centrum ligt en wat op de periferie is. De Heilige Geest werkt de verlichting des verstands en deze richt zich in de eerste plaats op de centrale dingen. Hoe vaster het geloof wordt, te meer richt zich bij het onderzoek van Gods Woord die geloofskennis ook op de dingen, die op den cirkelomtrek liggen. Alles wat ons God in Zijn Woord heeft geopenbaard. Alles voor waarachtig houden! Omdat Hij het zegt.

C. Het geloofsvertrouwen.

1. Het vertrouwen behoort tot het wezen van het geloof. *Prof. Honig,* die van deze kwestie veel studie heeft gemaakt, wijst er op, dat er tusschen de Gereformeerde theologen in de 18e eeuw strijd is geweest over het wezen des geloofs. In het kort geef ik weer, wat Dr Honig zegt in zijn *Handboek,* blz. 559: "Deze strijd is gevoerd mee onder invloed van à Brakel, die zeide, dat de verzekering niet tot het wezen, maar tot het welwezen van het geloof behoort Zoo vond hoe langer hoe meer het denkbeeld ingang, dat het wezen des geloofs bestond in een toevluchtnemen tot Christus en het welwezen in de verzekerdheid der schuldvergeving. Hiertegen streed van Tuinen, die de zekerheid tot het wezen van het geloof rekende, maar hij vond weinig vertrouwen, omdat hij op de fijnen smaalde. Comrie heeft den principieelen strijd tegen de opvatting van à Brakel en anderen gestreden. Hij bepleitte de stelling, dat het vertrouwen wel degelijk tot het wezen van het geloof behoort. Van der Groe was het met Comrie eens. Hij schrijft (blz. 14 van zijn "Beschrijvinge van het geloof"): "Want ik wil niet verbergen, dat ik tegen de stelling, dat namelijk in den zevenden zondag van den catechismus niet het eigenlijke wezen, maar alleen het welwezen des geloofs beschreven wordt, of anders, dat tot het wezen des waren geloofs niet zou behooren de particuliere toepassing en inwendige verzekering van de vergeving der zonden in Christus, zeer vele, maar mijn gedachte, allergewichtigste en onoplosbare zwarigheden heb in te brengen."

De strijd liep dus over de vraag, of het vertrouwen tot het wezen, dan wel tot het welwezen van het geloof behoort. Of het zonder schade gemist of niet gemist kan worden. Comrie en van der Groe zeggen, dat het vertrouwen behoort tot het wezen van het geloof. Het is een bestanddeel van het geloof. Geloof staat altijd lijnrecht tegenover twijfel, ongeloof en onzekerheid. Niet altijd is dit vertrouwen even sterk. Maar het is niet een sieraad, doch een bestanddeel van het geloof. Het geloof is vertrouwend van aard. Er is geen geloof zonder vertrouwen. Het is ook een vast vertrouwen.

2. Het vertrouwen en de gemeenschap der heiligen. Wij maken het geloof dikwijls los van Christus en Zijn kerk. Dat is een groote fout. De geloovige is één met Christus en met het lichaam van Christus, de Kerk. Het geloof is niet los van de gemeenschap der heiligen. Dat is het fijne puntje in den catechismus, als er staat, dat het ook is een vast vertrouwen, dat *niet alleen: anderen, ook mij* vergeving der zonden geschonken zij.

Hiermee neemt de belijdenis positie tegen het mysticisme. Het mysticisme is zuiver individualistisch en let alleen op het persoonlijke. Volgens het mysticisme zitten de zondaren ieder afzonderlijk in een cel opgesloten. De Heilige Geest komt, doet de deur van de cel open en voert met ieder afzonderlijk een gesprek. Zoo komt de bevrijding. Gods Woord leert ons, dat de Heilige Geest werkt in en van uit de Kerk. God werkt het geloof in organisch verband met het lichaam van Christus, met de kerk, omdat alle geloovigen in Christus zijn ingelijfd. Daarom is er bij de mysticisten zooveel twijfel, en zoo weinig geloofsblijdschap. Er behoort moed toe, om los van allen te zeggen, hoe het staat. Daarom kweekt het mysticisme geestelijken hoogmoed. Wij kunnen het zoo goed van anderen gelooven vaak. Maar door het geloof verstaan wij: Niet alleen anderen, ook mij.

3. Het vertrouwen en de toeëigening des geloofs. Twijfel is een woekerplant, die moet worden uitgeroeid. De twijfel moet als zonde beleden en bestreden worden. De verzekerdheid door het geloof krijgen wij niet door bijzondere openbaringen. Wij worden van onze verkiezing en zaligheid alleen verzekerd, door het geloof, als wij de hand des geloofs vertrouwend leggen op de beloften des Heeren ook voor ons. Een geloovige heeft aan het Woord des Heeren genoeg. En als wij de beloften aannemen door het geloof, dan krijgen wij ook de zekerheid door het geloof. Het gelooft *mijnt* de beloften des Heeren, koopt zonder geld en zonder prijs wijn en melk. In *Romeinen 8:14-16* hebben wij de juiste volgorde. Zoovelen door den Geest geleid worden, die zijn kinderen Gods. De Heilige Geest werkt de *wedergeboorte.* Dan leert de Heilige Geest, evenals een moeder, het kind.

De moeder leert het kind eerst zeggen: vader, moeder! Zoo *leert* de Heilige Geest ons eerst *zeggen: Abba, Vader.* En dan leert de moeder nog iets. Als dan gevraagd wordt: van wie ben je een kind, dan moet het daarop antwoord kunnen geven.

Zoo leert de Heilige Geest ons eerst Vader zeggen. Dan gaat de Heilige Geest verder en leert ons antwoorden op de vraag, Wiens kind zijt gij? En dan leert de geloovige zeggen: *Ik ben een kind des Heeren.* Die Geest getuigt met onzen Geest, dat wij kinderen Gods zijn. Het kindschap grondt zich op het Vaderschap, maar het Vaderschap grondt zich niet op het kindschap. De Heilige Geest put uit de volheid van Christus. Dan leven wij van genade. Wie God op Zijn Woord gelooft, kan en mag niet twijfelen. De halmen op een korenveld groeien afzonderlijk. Zoo wil de valsche mystiek. Een boom met takken is een organisme. Zoo wil Gods Woord ons geloofsleven zien. Christus is de Wijnstok en wij zijn de ranken. Niet het *gemeenschappelijke* alleen, want dan worden wij napraters en meeloopers. Niet het *persoonlijke* alleen, want dan komen wij tot geestelijken hoogmoed. Zoowel het gemeenschappelijke als ook het persoonlijke. *Niet alleen anderen, ook mij!*

VI. Het geloof rechtvaardigt zonder de werken.

A. Anders zou Christus niet genoegzaam zijn.
Het geloof omhelst Christus met al Zijne weldaden en verdiensten, en zoekt niets buiten Hem. De strijd gaat tegen de voldoening van Christus en al dat zoeken van iets in den mensch geschiedt alleen, omdat de zondaar niet van genade wil leven. Daarom steunt hij zoo graag op goede werken, bevindingen en ervaringen, woordjes en toestanden, die als evenzoovele steunpunten moeten dienen naast en in plaats van Christus. Onze belijdenis wil daarvan niets weten. Eén van tweeën. Of Christus heeft niet alles, wat tot onze zaligheid van noode is. Of wie Christus door het geloof bezit, heeft in hem alles, wat tot zaligheid noodig is. Als wij zeggen, dat wij in Christus niet genoeg hebben, en dat er naast Hem nog iets noodig is, dat ware een al te erge lastering. Dan zouden wij de conclusie moeten maken, dat Christus maar een halve Zaligmaker ware. Wij hebben in Christus alles of niets. En daarom willen wij door het geloof ons aan Hem alleen overgeven, om dan ook uit Zijne hand alles te ontvangen. Het geloof rechtvaardigt zonder de werken.

B. Gods Woord leert ons, dat het geloof in Christus rechtvaardigt zonder werken.
1. De belijdenis doet een beroep op de Heilige Schrift. Daarom *zeggen wij terecht met Paulus, dat wij door het geloof alleen, of door het geloof zonder de werken der wet, gerechtvaardigd worden.* Rom. 3:28*.* Wij worden gerechtvaardigd, zonder de werken der wet. Abraham geloofde en dat is hem tot rechtvaardigheid gerekend.

2. Een schijnbare tegenstrijdigheid. Tusschen Paulus en Jacobus is een schijnbare tegenstrijdigheid. Paulus zegt: Wij besluiten dan, dat de mensch door het geloof gerechtvaardigd wordt, *zonder de werken der wet.* Rom. 3:28*.* En in *Jac. 2:24* lezen wij: Ziet gij dan nu, dat een mensch *uit de werken* gerechtvaardigd wordt en *niet alleenlijk uit het geloof.*

3. Het onderscheid tusschen beiden. *Paulus strijdt tegen de doode werken.* Hij schrijft aan menschen, die meenen, dat zij ook moeten meewerken en door de werken moeten verdienen. Paulus doet een beroep op Abraham (Rom. 4:1). Wanneer Abraham nog geen zoon heeft, wijst God hem op de sterren des hemels en zegt, dat zijn zaad alzoo zal zijn en dan gelooft Abraham, en dat wordt hem tot rechtvaardigheid gerekend. Zoo moeten de kinderen van Abraham ook gerechtvaardigd worden zonder de werken.

Jacobus strijdt tegen een dood geloof. Jacobus schrijft tegen de antinomianen, die wel weten, dat zij uit genade gezaligd worden en van de heiligmaking niets willen weten. Zij leven er maar op los. Wanneer iemand zegt, dat hij barmhartig is en een arme broeder komt

tot hem en hij klopt hem op de schouders, en zegt: Beste broeder, ga heen in vrede en God moge u zegenen, dan *zegt* die man wel, dat hij barmhartig is en dan *toont* hij, dat hij het *niet* is. En zoo kan iemand wel *zeggen,* dat hij een geloovige is, en als hij dan geen vruchten van dankbaarheid voortbrengt, *toont* hij, dat hij geen geloovige is, zegt Jacobus. Jacobus beroept zich ook op Abraham, maar dan als hij Izak moet offeren. Dan worden de vruchten van het geloof openbaar.

4. De eenheid van beiden. Plant een vruchtboom, dan zijn er aan dien boom, die geplant wordt, geen vruchten. Maar als de boom geplant is, dan zal hij wel vruchten voortbrengen. Zoo is het met het geloof. Wij gelooven zonder de werken, maar als wij gelooven, brengen wij vruchten voort van geloof en bekeering waardig. *Want het geloof rechtvaardigt alleen, zonder de werken, maar het geloof, dat rechtvaardigt, blijft niet alleen, het openbaart zich door de werken.* De eenheid ligt ook hier, dat zoowel Paulus als Jacobus wijzen op den vader der geloovigen, Abraham.

Wanneer gij uw eigen gerechtigheid opbouwt, bij anderen alleen maar zonden ziet en zelf op vroomheid of gestalte bouwt, dan moet gezegd worden, dat wij alleen door het geloof gerechtvaardigd worden. En wanneer gij een dood geloof hebt, niet tegen uw zonden strijdt en niet wandelt in gehoorzaamheid, dan moet verstaan worden, dat het geloof alleen, zonder de vruchten, geen echt geloof is en dus ook niet kan rechtvaardigen. Het geloof moet vruchten voortbrengen.

C. Het geloof rechtvaardigt niet om zijn wezen.

1. Het geloof is een gave Gods. Het geloof kan niet om zijn wezen rechtvaardigen, want God werkt het geloof in de harten. God rechtvaardigt *goddelooze* menschen, die niets hebben dan zonde en schuld. Als iemand zoomaar een groote som gelds krijgt en die aanneemt met zijn hand, dan is hij niet rijk, omdat hij die hand heeft, maar *om* hetgeen hij met die hand aanneemt. Zoo nemen wij, door het geloof, de gerechtigheid van Christus aan. *"Doch wij verstaan niet, dat het, om eigenlijk te spreken, het geloof zelf is, dat ons rechtvaardigt."*

2. Het geloof is een instrument om Christus aan te nemen. *"Want het is maar een instrument, waarmede wij Christus, onze rechtvaardigheid, omhelzen."* Niet, dat ik vanwege de waardigheid van mijn geloof Gode aangenaam ben, maar daarom, dat alleen de genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus mijne gerechtigheid voor God is en dat ik die niet anders, dan alleen door het geloof aannemen en mij toeëigenen kan. Het geloof is de hand, waarmee ik aanneem den beker, die met het water des levens wordt gevuld.

3. De inhoud van het geloof is de gerechtigheid van Christus. Christus is onze gerechtigheid. De belijdenis zegt: *"Maar Jezus Christus, ons toerekenende alle zijne verdiensten en zoo vele heilige werken, die Hij voor ons en in onze plaats heeft gedaan, is onze rechtvaardigheid."* Het komt dus aan op den *inhoud* van ons geloof. Het geloof rechtvaardigt niet om zijn wezen, maar om zijn inhoud en die inhoud is *de gerechtigheid van onzen Heere Jezus Christus.* En daarover wordt in het volgende artikel in den breede gesproken.

Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede met God!

ARTIKEL XXIII: DAT ONZE RECHTVAARDIGMAKING BESTAAT IN DE VERGEVING DER ZONDEN EN TOEREKENING DER GEHOORZAAMHEID VAN CHRISTUS.

Wij gelooven, dat onze gelukzaligheid gelegen is in de vergeving onzer zonden, om Jezus Christus' wille, en dat daarin onze rechtvaardigheid voor God begrepen is; gelijk David en Paulus ons leeren, verklarende *de gelukzaligheid des menschen te zijn, dat God hem de rechtvaardigheid zonder de werken toerekent.* En dezelfde apostel zegt: *dat wij om niet, of uit genade gerechtvaardigd zijn, door de verlossing, die in Jezus Christus is.* En daarom houden wij dit fundament altijd vast, Gode alle eer gevende, ons vernederende en bekennende zoodanigen als wij zijn, zonder iets van onszelven, of van onze verdiensten te vermeten, steunende en rustende op de gehoorzaamheid des gekruisigden Christus alleen, dewelke onze is, wanneer wij in Hem gelooven. Die is genoegzaam, om alle onze ongerechtigheden te bedekken en ons vrijmoedigheid te geven, de consciëntie vrijmakende van vreeze, verbaasdheid en verschrikking, om tot God te gaan, zonder te doen gelijk onze eerste vader Adam, dewelke al bevende zich met vijgebladeren bedekken wilde. En voorwaar, indien wij voor God verschijnen moesten, steunende op onszelven, of op eenige andere schepselen, hoe weinig het ook ware, wij moesten (helaas) verslonden worden. En daarom moet een iegelijk zeggen met David: *Heere, ga niet in het gericht met Uwen knecht, want niemand, die leeft, zal voor Uw aangezicht rechtvaardig zijn.*

DE RECHTVAARDIGMAKING DOOR DE TOEREKENING VAN DE GERECHTIGHEID VAN CHRISTUS.

I. Dat God den schuldigen zondaar vrijspreekt

A. DE RECHTVAARDIGMAKING IS GEEN ETHISCHE DAAD.

Velen willen de rechtvaardigmaking zien als een zedelijke, een ethische daad. Rechtvaardigmaken, zoo zegt men dan, is recht maken, wat krom is. Er vindt dus bij de rechtvaardigmaking een zedelijke handeling plaats. Maar die opvatting is geheel foutief. Wij mogen niet op den klank der woorden afgaan. Rechtvaardigmaking is niet recht *maken,* wat krom is, maar rechtvaardigverklaren. God groot maken is niet verandering in God aanbrengen, wat onmogelijk is, neen, het beteekent *verklaren,* uitspreken, dat God groot is, Hem verheerlijken. Rome en ook de ethische richting ziet de rechtvaardigmaking als een ethische daad. Dan gebeurt er iets *in* den zondaar, waardoor hij in de rechte verhouding tot God komt.

De rechtvaardigmaking en de heiligmaking mogen niet met elkaar verward worden. Het is een kwestie van *staat* en *wezen.*

Wanneer een dief voor den rechter komt, dan is hij een dief, een oneerlijk mensch. Als de rechter hem, bij gebrek aan bewijs, vrijspreekt, dan wordt hij door den rechter gesteld in den *staat* van een onschuldige, onschuldig verklaard, en toch is hij in *wezen* een dief. Hij komt in de staat van een eerlijk mensch en is in wezen een dief. Wanneer hij dan wordt vrijgesproken, wil dat dan zeggen, dat er opeens in hem iets veranderd is, zoodat hij geworden is een eerlijk mensch? Neen, die vrijspraak is geen ethische, zedelijke daad, doch een *rechterlijke* daad.

De rechtvaardigmaking is geen ethische daad. Om dit duidelijk te doen uitkomen, hebben sommigen voorgesteld, dat wij niet meer zouden spreken van de rechtvaardigmaking, maar van *rechtvaardiging.* Dit is echter niet noodig. Gods Woord leert ons immers, dat God den goddelooze rechtvaardigt.

B. De rechtvaardigmaking is een juridische daad.
De rechtvaardigmaking is geen zedelijke, ethische, maar een juridische, rechterlijke daad. Wij lezen in Rom 4:3, Rom 4:5 : "Want wat zegt de Schrift? En Abraham geloofde God en het is hem *gerekend* tot rechtvaardigheid. Nu, dengene, die niet werkt, maar gelooft in Hem, Die den goddelooze rechtvaardigt, wordt zijn geloof gerekend tot rechtvaardigheid".

In Rom 8:32-33 staat: "Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven, hoe zal Hij ons met Hem niet alle dingen schenken? Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het, Die rechtvaardig maakt. Wie is het die verdoemt?"

Rechtvaardigmaken staat tegenover *veroordeelen,* verdoemen, en beteekent derhalve *vrijspreken.* God spreekt den schuldigen zondaar vrij. Hij rechtvaardigt den goddelooze. De rechtvaardigmaking is een rechterlijke daad van God, waardoor hij den schuldigen zondaar in Christus vrijspreekt van de straf der zonde en recht geeft op het eeuwige leven. Wanneer wij door het geloof gerechtvaardigd zijn, dan zijn wij bevrijd van de schuld en de straf der zonde. God oordeelt als Rechter. Voor den rechterstoel van Christus worden de geloovigen vrijgesproken, de ongeloovigen veroordeeld. De vrijspraak is onze rechtvaardigmaking.

C. De rechtvaardigmaking neemt de schuld weg.
Wij hebben in Adam gezondigd en daarom worden wij in zonde ontvangen en geboren. De zonde, die wij door Adam ontvangen, is de erfzonde, die wij onderscheiden in *erfschuld* en *erfsmet.* Wij hebben *erfschuld,* omdat wij in Adam hebben overtreden, omdat wij in hem hebben gegeten van den boom der kennis des goeds en des kwaads, en omdat de schuld van Adam ons wordt toegerekend. Wij hebben erfsmet, omdat Adam is onze vader. De boom is kwaad en daarom zijn ook de takken verdorven. Wij hebben terdege onderscheid te maken tusschen schuld en smet.

De rechtvaardigheid neemt de schuld weg, en de heiligmaking neemt de smet weg. Wanneer wij gerechtvaardigd zijn door het geloof, zijn wij vrij van schuld en zullen wij niet meer veroordeeld worden, en eenmaal vrij uit gaan. Maar door de heiligmaking wordt de strijd aangebonden tegen de inwonende zonde. De rechtvaardigmaking is een rechterlijke daad en de heiligmaking is een zedelijke daad. Door de heiligmaking wordt de mensch vernieuwd en veranderd. Op dit verschil moeten wij wijzen, omdat anders groot misverstand ontstaat. Het is voor de geloovigen vaak een moeilijke zaak, alleen door het geloof te leven. Wij verstaan dan niet, dat de rechtvaardigmaking af is, volkomen is en de heiligmaking onvolkomen.

Wanneer wij door God gerechtvaardigd zijn, zijn wij vrij *van* de straf der zonde, van den vloek der wet. "Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het Die rechtvaardig maakt, wie is het, die verdoemt?" Wij zijn vrij van de straf.

Maar dat neemt niet weg, dat wij tot het laatste oogenblik van ons leven *onze stnufwaardigheid* zullen blijven gevoelen. De straf zijn wij kwijt en de strafwaardigheid behouden wij. En daardoor komen de *conflicten.* En door niet zuiver te onderscheiden, ontstaan de twijfelingen in het leven. Immers, de duivel is er altijd op uit, als hij niet meer beschuldigen kan, omdat wij van de straf bevrijd zijn, te wijzen op onze *strafwaardigheid.* Dan zegt hij: Gij zijt dan toch maar het eeuwig verderf waard. En daarop moeten wij toestemmend antwoorden. Dan wijst hij op de vuile kleederen van Jozua den hoogepriester, die uit Babel was teruggekeerd. Maar dan ook komt het aan op het geloof. Dat wij door het geloof leven en verstaan, dat door de rechtvaardigmaking wel de schuld, maar niet de smet is weggenomen, dat wij wel de straf, maar niet onze strafwaardigheid kwijt zijn.

Daarom hangt van een zuivere onderscheiding, ook voor den welstand van het geloofsleven, zooveel af. Wij moeten de dingen helder en duidelijk zien, dan zullen wij in kinderlijk geloof wandelen. Want dan mogen wij roemen, dat onze zonden zijn vergeven, dat wij van de schuld bevrijd zijn, en zullen wij tegelijkertijd moeten zeggen: "Ik ellendig mensch, wie zal mij verlossen van het lichaam dezes doods? Ik dank God door Jezus Christus onzen Heere." Eerst worden wij bevrijd van de schuld en dan van de smet. Christus is ons gegeven tot rechtvaardigmaking en tot heiligmaking.

II. Hoe God den schuldigen zondaar vrijspreekt.

A. De scherpste aanklacht.

1. De aanklacht en de Vader. God is de rechtvaardige. Hoe is het mogelijk, dat de rechtvaardige Rechter den schuldigen zondaar vrijspreekt? Dat kan en zal nooit geschieden, zonder dat aan het recht Gods is voldaan. Hij is de Kenner van de harten. Hij weet alle dingen. Hij heeft recht op den mensch als schepsel. De wet, die God den mensch heeft ingeschapen, is een *levende* wet. En als de aanklager der broederen komt en ons veroordeelt, dan zegt onze consciëntie, dat wij tegen alle geboden Gods zwaarlijk gezondigd hebben, geen van die gehouden hebben en nog steeds tot alle boosheid geneigd zijn.

Wij hebben tegen *alle* geboden zwaar gezondigd. Elk gebod hebben wij overtreden. Wij hebben *geen van die* geboden gehouden. Van niet één gebod kunnen wij zeggen, dat wij het vervuld hebben.

En wat de toekomst betreft, dan weten wij, dat er ook geen heil van ons is te verwachten, want wij zijn *nog steeds tot alle boosheid geneigd.* Daar zien wij onze strafwaardigheid. Zoo Gij in 't recht wilt treden, o Heer, en gadeslaan onze ongerechtigheden, ach, wie zal dan bestaan?

2. De aanklacht en de Zoon. Christus is de tweede Adam. Eer God de zonde ongestraft het blijven, heeft Hij ze gestraft in Zijn eigen Zoon. Hierom is Christus in de wereld gekomen. Hij is voor ons tot zonde gemaakt. Hij heeft de vuile kleederen van onze ongerechtigheden gedragen. De straf, die ons den vrede aanbrengt, was op Hem en door Zijne striemen is ons genezing geworden. De eisch van het werkverbond is door Hem vervuld. Hij heeft, door Zijne lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid, de wet vervuld. Wanneer wij dus onze schrikkelijke zonde willen leeren kennen en onze strafwaardigheid willen zien, dan moeten wij het oog richten op het bittere lijden en sterven van onzen Borg en Middelaar Jezus Christus. Op Golgotha zien wij, wat onze zonden hebben gedaan. Hoe vreeselijk onze schuld is. Christus zegt ons, dat de scherpste aanklacht geheel juist is.

3. De aanklacht en de Heilige Geest. Hoe komt het, dat velen niet weten en ook niet willen toestemmen, dat zij zoo schuldig zijn? Hoe komt het, dat velen hun eigen doodvonnis niet willen onderteekenen? Dat hun geweten zwijgt en zij almaar hun zonde en schuld trachten te vergoelijken? Dat komt, omdat zij er blind voor zijn. Omdat zij hun zonde niet willen zien en ook inderdaad niet zien. En hoe komt het dat de consciëntie van een kind des Heeren wel die aanklacht doet? Dat is het werk van den Heiligen Geest, Die ons ontdekt aan onze zonden en ons overtuigt van schuld. Alleen door de werkzaamheid van den Heiligen Geest leeren wij de scherpe aanklacht onderschrijven. Dan verstaan wij, dat wij schuldig zijn, strafwaardig en doemwaardig, zoodat wij het oordeel verdiend hebben.

B. De beste verdediging.

1. De verdediging en de Vader. Wanneer er nu niet anders was, dan deze scherpe aanklacht, dan zouden wij moeten worden veroordeeld. Zou de Rechter der gansche aarde geen recht doen? Ja, God Zelf zorgt voor het recht. Hij breekt af en Hij bouwt op. God is

het, Die rechtvaardig maakt. Op de aanklacht zou moeten volgen strenge veroordeeling. En wie zal den zondaar nu verdedigen, die zoo fel wordt aangeklaagd? Niemand! Wij zelf kunnen het niet en niemand kan het. God Zelf zorgt voor de verdediging. Sion zal door recht verlost worden. God de Vader heeft verkoren. En de verkorenen zijn gegeven aan den Zoon. De Vader heeft hun den Zoon gegeven, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe. God is het, Die rechtvaardig maakt.

2. De verdediging en de Zoon. De consciëntie heeft een drievoudige aanklacht gehad. Nu treedt Christus op. Hij zegt niet: de consciëntie spreekt onwaarheid. Maar wel heeft Hij tegenover deze drievoudige klacht iets te stellen.

Het geweten zegt, dat wij tegen alle geboden Gods zwaarlijk gezondigd hebben. Christus zegt, dat Hij voor ons heeft *genoeggedaan* door Zijne lijdelijke gehoorzaamheid.

Het geweten zegt, dat wij geen van de geboden Gods hebben gehouden. Christus zegt, dat Hij in onze plaats al de geboden Gods volkomen vervuld heeft, door Zijne dadelijke gehoorzaamheid. Hij heeft de *gerechtigheid* aangebracht.

Het geweten zegt, dat wij tot alle boosheid nog steeds geneigd zijn. Christus zegt, dat Hij volkomen heilig is en dat Zijne *heiligheid* ons wordt gegeven. Tegenover de *drievoudige aanklacht* van het geweten staat het *drievoudige werk* van onzen Middelaar. Zulk een verdediging is van de grootste beteekenis.

3. De verdediging en de Heilige Geest. De Heilige Geest heeft den Zoon bekwaamd voor het verlossingswerk door de zalving. Hij ontdekt ons aan onze zonden, maar Hij is ook de Trooster, Die ons wijst op het volbrachte werk van onzen Borg. Hij maakt ons ook de gerechtigheid van Christus deelachtig. Hij troost ons, door ons te wijzen op het volkomen werk van onzen Zaligmaker. Hij neemt het uit het Zijne. Zoo worden wij gerechtvaardigd. God is het, Die rechtvaardig maakt. Wie is het, die verdoemt?

C. De volkomen vrijspraak.

1. De vrijspraak en de Vader. Sion zal door recht verlost worden. God spreekt den schuldigen zondaar vrij. En wat is daarbij het werk des Vaders? Hij geeft ons de gerechtigheid van onzen Heere Jezus Christus. Hij rekent ons de gerechtigheid, genoegdoening en heiligheid van Christus toe. Hij spreekt vrij, evenals hadde ik nooit zonde gehad of gedaan, ja als hadde ik al de gerechtigheid volbracht, die Chrjstus voor mij volbracht heeft. God de Vader spreekt in Christus den schuldigen zondaar vrij en geeft hem recht op het eeuwige leven. Dat is het werk des Vaders, Die Christus voor ons heeft gegeven, en wat Christus heeft aangebracht, in onze plaats, ons nu ook geheel schenkt en toerekent.

2. De vrijspraak en de Zoon. Christus staat in het middelpunt. Hij wordt in de vrijspraak van den zondaar verheerlijkt. Alles komt ons toe door Hem. Hij is schuldig verklaard, in onze plaats, opdat wij zouden worden vrijgesproken. Hij heeft ontvangen de zwarte keursteen van veroordeeling, opdat Hij ons zou geven de witte keursteen van de vrijspraak. *Openb. 2:*27 [Rev 2:27].

De genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus is onze gerechtigheid voor God. Christus is het, Die gestorven is, ja wat meer is, Die ook opgewekt is, Die ook ter rechterhand Gods is, Die ook voor ons bidt. Daardoor ben ik zeker, dat Hij de vervloeking, die op mij lag, op Zich geladen heeft, want de dood des kruises was van God vervloekt.

3. De vrij spraak en de Heilige Geest. Zullen wij persoonlijk deel hebben aan de toegerekende gerechtigheid van Christus, ons door den Vader gegeven, dan komt daarbij

ook het werk van den Heiligen Geest, die het geloof ons schenkt, zoodat wij met de hand des geloofs ons die weldaad kunnen en mogen toeëigenen. Dat is het werk van den Heiligen Geest, Die ons eerst veroordeelt en dan troost. Die ons eerst onze zonden leert kennen en dan ons wijst op de gerechtigheid van onzen Borg, Die in onze plaats heeft geleden en gehoorzaamheid heeft aangebracht. Hij vereenigt ons met Christus door het geloof. Hij geeft ons te verstaan de rijke beteekenis van het "nochtans" des geloofs. Verdoemelijk en nochtans gerechtvaardigd, strafwaardig en nochtans vrij van straf. Aan de eene zijde is alles verloren en aan de andere zijde is alles gewonnen.

III. De rechtvaardigmaking is Gods werk.

A. God maakt den zondaar rechtvaardig.
God is het, Die rechtvaardig maakt. Daarop willen wij den vollen nadruk leggen. Bij de rechtvaardigmaking is niets van den mensch. Hij heeft verdiend het eeuwig verderf, de eeuwige straf. Hij is strafwaardig, en moet veroordeeld worden, wanneer hij buiten Christus leeft. Er is geen mensch, die daar verandering in kan aanbrengen. Dat vonnis ligt in Adam gereed voor allen, die uit Adam zijn en in hem gezondigd hebben. Dit is het heerlijk evangelie, dat God den schuldigen zondaar vrijspreekt en recht geeft op het eeuwige leven. Het is onbegrijpelijk en toch gebeurt het. En dan niet zondaren, die eerst wat hebben aangebracht, of hun goeden wil hebben getoond. Niet zondaren, die boven anderen uitsteken in deugd en vroomheid. Neen, *goddelooze zondaren,* die geheel schuldig staan en de strengste straf hebben verdiend. God is het, Die rechtvaardig maakt.

En dat niet, omdat God de zonde door de vingers ziet. Eer Hij de zonde ongestraft liet blijven, heeft Hij ze gestraft in Zijn eigen Zoon. Ook niet, omdat God de zonde niet voldoende zou kennen. Hij is de Kenner van de harten en Hij proeft de nieren. Zelfs de zonden, die wij niet meer kennen, zijn bij Hem opgeteekend in het boek, dat voor Zijn aangezicht ligt.

Nog meer! Hij kent niet alleen onze zonden. Hij moet ons aan onze zonden ontdekken. Naarmate wij toenemen in de genade en kennis van onzen Heere Jezus Christus, zullen wij ook onze zonden beter leeren kennen en onze doemwaardigheid duidelijker zien. Wanneer wij vrijgesproken worden, is het louter en alleen genade. Daar hebben wij niets voor gedaan. Daarvoor hebben wij ons niet verdienstelijk gemaakt.

God doet het als Souverein. Toch mogen wij van de souvereiniteit Gods geen willekeur maken. De souvereiniteit Gods beteekent niet, dat Hij alles kan, maar dat God doet wat Hij wil, wat niet in strijd is met Zijn wezen. God kan niet vandaag een zondaar vrijspreken en hem morgen weer verdoemen. God doet nooit iets, dat met Zijn wezen in strijd is. De rechtvaardigmaking is *niet,* dat onze ongehoorzaamheid het stempel van gehoorzaamheid krijgt. Neen, onze gehoorzaamheid blijft ongehoorzaamheid. Verre zij de Allerhoogste van onrecht. Hij zorgt Zelf voor het recht, voor de gehoorzaamheid, en daarom heeft Hij Zijn Zoon gegeven in den dood, opdat Christus voor ons de gerechtigheid zou aanbrengen en wij uit Zijn hand het leven zouden ontvangen.

B. God maakt den zondaar rechtvaardig in Christus.
God Zelf zorgt voor het recht. Wij allen zouden moeten worden veroordeeld. *De verdoemenis is rechtvaardig.* De uitverkorenen worden in Christus gerekend.

Nu zien wij de rijke beteekenis van het *verbond.* De erfenis, die wij van Adam hebben ontvangen en die ons toegerekend wordt, is niet aanlokkelijk. Wij zouden die erfenis graag willen weigeren. Maar wij kunnen dat niet. Wij hebben *in* Adam gezondigd en de handen uitgestoken naar de vrucht van den verboden boom. De zonde en de schuld van Adam wordt ons *toegerekend.* Maar nu wordt, in het verbond der genade, de gerechtigheid van

Christus ons ook toegerekend. Dat is het wondere geheim der plaatsbekleeding. In Christus ligt alles vast. Hij is gestorven om onze zonden en opgewekt om onze rechtvaardigmaking. Hij heeft alles betaald in onze plaats. God is het, Die rechtvaardig maakt, door het offer van Christus.

C. God maakt den zondaar rechtvaardig, door het geloof in Christus.
Wat God doet, is volkomen. God geeft, rekent toe en spreekt vrij.

Dat is dan ook geheel af. Dan is er geen aanklacht en geen verdoemenis meer. En dat is *niet* een *mogelijkheid,* die nog verwerkelijkt moet worden, maar *volle realiteit.* De gerechtigheid van Christus is onze gerechtigheid voor God. De rechtvaardigmaking is niet als een crisis, niet als een zwaard, dat boven ons hoofd hangt en ons nog raken kan, of niet, zooals de dialectische theologie leert. Dan is de rechtvaardigmaking de souvereine macht van God, om den goddelooze vrij te spreken en ook weer te verdoemen.

Dan is er hoogstens dit onderscheid tusschen de menschen, niet, dat er zijn vrijgesprokenen en veroordeelden, maar dat de geloovigen weten, dat zij goddeloos zijn en dat erkennen, en dat de ongeloovigen het niet weten en dus ook niet erkennen. De rechtvaardigmaking is dan, dat wij zondaar zijn en verzoend zijn. Wij zijn en blijven dan even goddeloos en wij weten dat ook en verwachten, dat wij de vergeving der zonden deelachtig zullen zijn.

Neen, onze gerechtigheid voor God is alleen de gerechtigheid van onzen Borg. Deze wordt ons gegeven en wij moeten die gerechtigheid aannemen door het geloof. Wij zoeken niets in onszelf. Wij krijgen alles uit de hand des Heeren. Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het, Die rechtvaardig maakt, wie is het, die verdoemt? Wij steken 't hoofd omhoog en zullen d'eerkroon dragen door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen.

IV. De rijke beteekenis van de rechtvaardigmaking.

A. De rechtvaardigmaking bestaat in de vergeving der zonden.
1. De vergeving der zonden. *"Wij gelooven, dat onze gelukzaligheid gelegen is in de vergeving der zonden,* om *Jezus Christus wille, en dat daarin onze rechtvaardigheid voor God begrepen is."* God rekent ons de zonde niet toe, omdat Hij ons de gerechtigheid van Christus toerekent. Hij delgt al onze zonden uit. Zoo volkomen worden wij vrijgesproken, evenals hadden wij nooit zonde gehad of gedaan, ja als hadden wij alle gerechtigheid volbracht, die Christus voor ons heeft volbracht. God heeft in Christus de zonden van Zijn volk uitgedelgd.

2. De vergeving der zonden om Christus' wille. God vergeeft niet zoomaar de zonden. Hij haalt niet een streep door de rekening zonder meer. Dat willen zij, die zoo graag spreken van een lieven Vader, Die er zelfs niet aan gedacht zou hebben, de zonde te straffen. God heeft Zijn rechtvaardigheid bewezen in Christus. God heeft de zonde gestraft in Zijn eigen Zoon. De Heere Jezus heeft voldaan, de schuld betaald. Door Zijne voldoening krijgen wij verzoening met God. De Vader rechtvaardigt *uitwerkenderwijze.* De Zoon rechtvaardigt *verdienenderwijze* en de Heilige Geest rechtvaardigt *toepassenderwijze.*

3. Dit is onze gelukzaligheid. Zonder vergeving der zonden is er geen gelukzaligheid. Maar wanneer wij weten mogen, dat onze zonden zijn uitgedelgd door het bloed van Christus, dan zijn wij gelukkig en zullen wij eenmaal de zaligheid beërven. Buiten Christus is de zondaar verdoemelijk voor God. Dan wacht hem het eeuwig verderf. De zaligen zingen een loflied ter eere van het Lam, dat geslacht is en zij zeggen: Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed. Welzalig hij, wiens zonden zijn vergeven, die van de straf voor eeuwig is ontheven.

B. In de rechtvaardigmaking wordt God verheerlijkt.
1. Wij geven Gode alle eer. De Heere heeft alle dingen gewrocht om Zijns Zelfs wil. Hij heeft voor de zaligheid van zondaren en voor de rechtvaardigmaking redenen uit Zichzelf genomen. Wanneer Christus geboren is, zingen de engelen: Eere zij God in de hoogste hemelen. Alle roem is uitgesloten. Wie roemt, roeme in den Heere. Wanneer wij door het geloof gerechtvaardigd zijn, zullen wij alleen God verheerlijken, omdat er niets van ons bij is, omdat uit Hem en door Hem en tot Hem alle dingen zijn en Hem de heerlijkheid toekomt in der eeuwigheid.

2. W ij vernederen onszelf. De beschuldiging van het geweten is zeer zwaar. En wij hebben daartegen niets in te brengen. Wanneer wij de vrijspraak ontvangen, kunnen wij ons alleen maar hier over verbazen, dat *wij* vrijgesproken worden en niet anderen. Dan vernederen wij ons en bekennen wij, wie wij zijn. O, de zondaar zou zoo graag iets in rekening willen brengen. Zijn deugden, zijn goede werken, zijn gebeden, gestalten, tranen, bevindingen. Vreeselijk, wanneer de tollenaar God gaat danken, dat hij niet zoo eigengerechtig als die Farizeër is. Onze beste werken zijn met zonde bevlekt. Onze *gerechtigheden* zijn als een wegwerpelijk kleed. Buiten Christus liggen wij midden in den dood. *"Zonder iets van ons zelven, of van onze verdiensten te vermeten."*

3. Wij rusten alleen op de gerechtigheid van Christus. *"Wij steunen en rusten op de gehoorzaamheid van den gekruisigden Christus alleen, dewelke onze is, als wij in Hem gelooven."* In Hem hebben wij alles en zijn wij zoo veilig. Gij kunt u geheel en al aan Hem toevertrouwen, met al uwe zonden en met al uw schuld. Jezus, Uw verzoenend sterven is het rustpunt van ons hart. Door het geloof ontvangen wij dat. Wij eigenen ons de gerechtigheid van Christus toe. Dan is Zijn gerechtigheid *de onze.*

***C.* De rechtvaardigmaking is tot troost voor Gods volk.**
1. Niemand kan zonder Christus voor God verschijnen. Ontzettende werkelijkheid, dat wij buiten Christus verloren gaan. God haat de zonde en zal haar gewisselijk straffen. Zonder de plaatsbekleeding van onzen Borg gaan wij verloren en in Hem zijn wij behouden. Wat zal het voor de zondaren zijn, wanneer zij zullen bidden: "Bergen valt op ons en heuvelen bedekt ons, voor het aangezicht van Hem, Die op den troon zit!" En dan zal Christus zeggen tot de ongeloovigen: "Gaat weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur, dat den duivel is bereid en zijn engelen." Wij kunnen op niets van onszelf steunen.

2. Niemand is in zichzelf rechtvaardig voor God. *"En voorwaar, indien wij voor God verschijnen, moesten, steunende op onszelven of op eenige andere schepselen, hoe weinig het ook ware, wij moesten (helaas) verslonden worden.* David zegt dan ook en wij zeggen met hem: *Heere, ga niet in het gericht met Uw knecht, want niemand, die leeft, zal voor uw aangezicht rechtvaardig zijn."*

3. In Christus hebben wij genoeg. *"Die is genoegzaam,"* zegt de belijdenis, *"om alle onze ongerechtigheden te bedekken en ons vrijmoedigheid te geven, de consciëntie vrij makende van vreeze en verbaasdheid en verschrikking, om tot God te gaan."* Indien de Zoon u heeft vrijgemaakt, zult gij waarlijk vrij zijn. Dan wordt de consciëntie ook bevrijd van vrees. Dan mogen wij tot God gaan en durven ook tot Hem gaan. Wij noemen Hem onzen Vader. Wij komen met al onze zonden en nooden en zorgen vrijmoedig tot den troon der genade en wij weten, dat wij geholpen zullen worden te bekwamer tijd. Want het bloed van Jezus Christus reinigt van alle zonde. Zoo komt er vrede in de ziel. Wij verbergen ons niet, zooals Adam heeft gedaan, die al bevende zich bedekken wilde met vijgenbladeren. De tweede Adam is onze bedekking voor God.

V. De stadiën in de rechtvaardigmaking.

A. De rechtvaardigmaking in Gods besluit.
Er is langen tijd strijd geweest over de vraag, of wij mogen spreken van de rechtvaardigmaking van eeuwigheid. Wij hebben daarbij tegen twee gevaren te waarschuwen. Het eerste dreigt van de zijde van de Arminianen en van allen, die het geloof zien als een werk des menschen, die daarbij alleen noodig heeft den bijstand van Gods genade. Het tweede gevaar dreigt van den kant van de Antinomianen, waar de volle nadruk wordt gelegd op het werk Gods, terwijl dan de mensch lijdelijk is. Dezelfde strijd was er in den tijd der apostelen. Paulus strijdt tegen de doode werken en Jacobus strijdt tegen een dood geloof.

Het is onjuist te zeggen, dat wij van eeuwigheid gerechtvaardigd zijn. De Schrift kent die uitdrukking niet, en ook onze belijdenis niet. Wel wordt door de voorstanders van de rechtvaardigmaking van eeuwigheid een beroep op de Schrift gedaan. In Rom 8:30 staat: "En die Hij te voren verordineerd heeft, deze heeft Hij ook geroepen, en die Hij geroepen heeft, deze heeft Hij ook gerechtvaardigd; en die Hij gerechtvaardigd heeft, deze heeft Hij ook verheerlijkt." Maar als daaruit bewezen moet worden, dat de rechtvaardigmaking van eeuwigheid is, dan kan men met evenveel recht concludeeren, dat de roeping en de verheerlijking ook van eeuwigheid is, wat niemand wil. Daarom hebben wij bezwaar tegen de uitdrukking: de rechtvaardigmaking van eeuwigheid. Wel gaat de rechtvaardigmaking tot de eeuwigheid terug. Al Gods besluiten zijn van eeuwigheid. Wij spreken ook van den raad des vredes, waarin de Vader, de Zoon en de Heilige Geest het verbond der verlossing hebben aangegaan. God heeft van eeuwigheid vastgesteld, dat Hij de verkorenen in Christus rechtvaardig rekent. Hij heeft Christus als Middelaar van het verbond der genade verkoren. Daarom spreken wij wel van de rechtvaardigmaking in Gods besluit. Dat God den zondaar in Christus rechtvaardigt, ligt vast in Zijn eeuwig besluit en dat wil die tekst in Romeinen ons leeren. Wij zijn verkoren, tevoren verordineerd. De rechtvaardigmaking gaat wel tot de eeuwigheid terug. God heeft van eeuwigheid besloten, wie Hij, in den tijd, door het geloof in Christus, zal rechtvaardigen.

B. De rechtvaardigmaking in de opstanding van Christus.
In *Romeinen 4:25* lezen wij [Rom 4:25]: "Welke overgeleverd is om onze zonden en opgewekt is om onze rechtvaardigmaking." Daar staat niet, dat Christus is opgewekt *tot* onze rechtvaardigmaking, maar wel *om* onze rechtvaardigmaking. Hij is overgeleverd om onze zonden. Onze zonden zijn oorzaak, dat Hij is overgeleverd. Daarom moest Hij overgeleverd worden. En dan gaat Christus in den dood. In dien dood blijft Hij drie dagen. Maar de dood kan Hem niet houden. De Vader zal Hem opwekken ten derden dage. Waarom? Wanneer één zonde onbetaald gebleven ware en het offer niet voldoende, niet toereikend geweest ware dan zou Christus in den dood gebleven zijn. Maar toen de Zoon met Zijn volbracht werk tot den Vader is gegaan en de Vader het offer heeft aanvaard, toen heeft de Vader ons gerechtvaardigd in Christus. Hy heeft uitgesproken het "Amen" op het woord van den Zoon: "Het is volbracht".

En daarom is de Zoon toen door den Vader opgewekt. Hij is opgewekt *om* onze rechtvaardigmaking, omdat wij, in Christus begrepen zijnde, door den Vader rechtvaardig zijn verklaard. Daarom spreken wij van de rechtvaardigmaking in de opstanding van Christus. De Vader ziet in den Zoon al de gegevenen des Vaders. Want Christus is niet voor Zichzelf, maar voor ons, den dood ingegaan. Hij heeft voor ons de genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid aangebracht. Hij is om onze zonden verwond en om onze ongerechtigheden is Hij verbrijzeld. De straf, die ons den vrede aanbrengt, was op Hem en door Zijn striemen is ons genezing geworden.

Hij is overgeleverd om onze zonden en opgewekt om onze rechtvaardigmaking. Den tekst voor de rechtvaardigmaking, die teruggaat tot Gods besluit, vinden wij in *Romeinen 8:30*

*[*Rom 8:30*]* en den tekst voor de rechtvaardigmaking in de opstanding van Christus in *Romeinen 4:25 [*Rom 4:25*].*

C. De rechtvaardigmaking door het geloof.
In datzelfde verband schrijft Paulus in *Romeinen 5:1:* "Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben vrede bij God, door onzen Heere Jezus Christus."

Daar wordt gesproken over de rechtvaardigmaking uit het geloof. Dat is meer dan een zich bewust worden, dat wij gerechtvaardigd zijn. Het geloof eigent zich het offer van Christus toe. Het geloof neemt aan, wat ons is geschonken en toegerekend wordt. Wij staan niet los van Christus, maar worden door den Heiligen Geest Hem ingelijfd, zoodat wij één zijn met Hem, ééne planting en daarom deelen wij in de zegeningen van het Hoofd. Dat geloof is ook een genadegave des Heeren. Het is niet een werk van menschen, geen vrucht van eigen akker. Het geloof wordt ons gegeven. Het is de hand, waarmee wij aannemen de gerechtigheid van Christus, Die de onze geworden is. Wij hebben een *verkregen* gerechtigheid, die echter niet is een vreemde gerechtigheid, omdat wij haar deelachtig worden en dus in bezit krijgen. Wat de eerste Adam had moeten doen, heeft de tweede Adam gedaan. Hij is voor ons veroordeeld, opdat wij zouden worden vrijgesproken. En die vrijspraak worden wij deelachtig door het geloof, dat al de weldaden van Christus zich toeeigent.

D. De rechtvaardigmaking in het laatste oordeel.
Ten jongsten dage volgt de *publieke* rechtvaardigmaking. Dan zal, wat God besloten heeft van eeuwigheid, volle werkelijkheid zijn. Allen, die in Christus gerechtvaardigd zijn, zullen publiek, openlijk gerechtvaardigd worden. Christus komt op de wolken des hemels, om te oordeelen de levenden en de dooden. De goddeloozen zullen aan Zijne linkerhand staan en zullen verdoemd worden, de geloovigen zullen aan Zijne rechterhand staan en zullen worden vrijgesproken.

Daarvan wordt in onze belijdenis gesproken in *artikel XXXVII [37].* "En alsdan zullen voor dezen grooten Rechter verschijnen alle menschen, zoowel mannen als vrouwen en kinderen, die van den aanbeginne der wereld af, tot het einde toe, geweest zullen zijn, verdagvaardigd door de stemme des archangels en door het geklank van de goddelijke bazuin. Alsdan zullen de boeken geopend worden en de dooden geoordeeld, naar hetgeen zij in deze wereld gedaan zullen hebben, hetzij goed of kwaad. De geloovigen of uitverkorenen zullen gekroond worden met heerlijkheid en eere. De Zoon van God zal hun naam belijden voor God Zijnen Vader en Zijne uitverkoren engelen, alle tranen zullen van hunne oogen gewischt worden, hun zaak, die nu tegenwoordig door vele rechteren en overheden als kettersch en goddeloos verdoemd wordt, zal bekend worden de zaak van den Zoon van God te zijn. En tot een genadige vergelding zal hen de Heere zulk een heerlijkheid doen bezitten, als het hart eens menschen nimmermeer zoude kunnen bedenken."

Paulus spreekt van de publieke rechtvaardigmaking in *Romeinen 8:23 [*Rom 8:23*]:* "En niet alleen dit, maar ook wijzelven, die de eerstelingen des Geestes hebben, wij ook zelven, zeg ik, zuchten in onszelven, verwachtende de aanneming tot kinderen, namelijk de verlossing onzes lichaams." Door het geloof belijden wij: "Daarom verwachten wij dien grooten dag met een groot verlangen, om ten volle te genieten de beloften Gods, in Christus Jezus, onzen Heere.

ARTIKEL XXIV. (1): VAN DE HEILIGMAKING DES MENSCHEN EN DE GOEDE WERKEN.

Wij gelooven, dat dit waarachtig geloof, in den mensch gewrocht zijnde door het gehoor des Woords Gods en de werking des Heiligen Geestes, hem wederbaart en maakt tot een nieuwen mensch, en doet hem leven in een nieuw leven, en maakt hem vrij van de slavernij der zonde. Daarom is het zoo verre van daar, dat dit rechtvaardigmakend geloof de menschen zoude doen verkouden in een vroom en heilig leven, dat zij daarentegen zonder ditzelve nimmermeer iets doen zullen uit liefde tot God; maar alleen uit liefde tot zichzelven en uit vreeze van verdoemd te worden (eerste gedeelte).

DE HEILIGMAKING

I. Het onderscheid tusschen de rechtvaardigmaking en de heiligmaking.

A. De rechtvaardigmaking neemt de schuld weg, de heiligmaking neemt de smet weg.
God is de Rechtvaardige en de Heilige. Hij stelt alle dingen op de rechte plaats en handelt naar het door Hem gegeven recht. Hij is de rechtvaardige, en Hij is de heilige, want Hij toornt tegen de zonde en haat de ongerechtigheid.

Door de zonde hebben wij tegen Hem overtreden. Wij zijn schuldig geworden, onrechtvaardig, zoodat wij niet meer tot Hem in de rechte verhouding staan. Wij stonden in den staat der rechtheid en zijn gekomen in den staat van een schuldige. Daarom hebben wij erfschuld. Een kind, dat geboren wordt, is een kind des tooms, dat in het rijk van Christus niet kan ingaan, tenzij het van nieuws geboren worde. De erfschuld stelt ons verdoemelijk voor God. Wij zijn schuldig en die schuld, ook de erfschuld, wordt door de rechtvaardigmaking weggenomen. Zoo is er dan geene verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn. Als de Zoon ons heeft vrijgemaakt, zullen wij waarlijk vrij zijn.

Maar wij zijn niet alleen schuldig voor God, wij zijn ook door de zonde besmet. Wij worden in zonde ontvangen en geboren. Wij hebben in ons een fontein van wanbedrijven. Wij hebben niet alleen erfschuld, ook erfsmet. En die smet moet ook worden weggenomen. Dat geschiedt door de heiligmaking. Door de heiligmaking worden wij vernieuwd naar het evenbeeld van Christus. Door de heiligmaking gaan wij strijden tegen de zonde en wandelen in gehoorzaamheid. Nu wordt de strijd aangebonden tegen de inklevende verdorvenheid.

Beide zijn het werk van Christus. Onze rechtvaardigmaking ontvangen wij door Christus en onze heiligmaking ontvangen wij ook door Hem. De rechtvaardigmaking neemt de schuld weg, zoodat wij niet veroordeeld worden en in het gericht Gods worden vrijgesproken. En de heiligmaking neemt de smet weg, zoodat wij almeer naar het beeld Gods vernieuwd worden, en eenmaal zonder vlek en zonder rimpel voor God zullen gesteld worden. Het oorspronkelijke wordt hersteld.

B. De rechtvaardigmaking is een juridische daad en de heiligmaking een etische daad.
Bij de rechtvaardigmaking moeten wij altijd denken aan een Goddelijke uitspraak. God spreekt ons vrij, of Hij veroordeelt ons. Dat is een juridische daad.

De zondaar wordt vrijgesproken, op grond van de gerechtigheid van Christus. Maar dan is die zondaar niet opeens heilig geworden. Verre van dat! Hij is vrij van de straf en de schuld, maar hij blijft nog strafwaardig. Hij is vrijgesproken, maar inwendig is hij nog zoo verdorven, dat hij telkens weer de geboden des Heeren overtreedt. Door de heiligmaking wordt de zondaar inwendig vernieuwd en gereinigd, zoodat hij gaat wandelen in de wegen des

Heeren. Dat is de zedelijke daad. Dat is de vernieuwing des levens, die zich openbaart in een Godzaligen levenswandel.

C. De rechtvaardigmaking geschiedt buiten ons en de heiligmaking geschiedt in ons.
Wanneer een dief wordt vrijgesproken bij gebrek aan bewijs, dan komt hij in den staat van een onschuldige. De rechterlijke uitspraak geschiedt buiten hem om. Hij mag er verheugd over zijn, als hij hoort, dat hij vrij is, maar er gebeurt niets in hem. Zoo is het ook met ons. Wanneer wij in Christus door God worden vrijgesproken en overgeplaatst worden van den staat van een schuldige, in den staat van een onschuldige, dan geschiedt dat buiten ons. Die Goddelijke uitspraak wordt over ons en niet in ons gedaan.

Geheel anders is het met de heiligmaking. De heiligmaking is een inwendig iets. Zij blijft niet buiten ons, maar wordt uitgewerkt in ons leven. Wij worden zelf vernieuwd naar het evenbeeld Desgenen, Die ons geschapen heeft.

D. De rechtvaardigmaking is volkomen in dit leven, de heiligmaking is onvolkomen in dit leven.
Wie door God wordt vrijgesproken, is inderdaad vrij. Daar behoeft niets aan te worden toegevoegd. Zoo is er dan geene verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn. Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? Wel zijn er verschillende stadiën in de rechtvaardigmaking, maar, om ons te doen zien, hoe volkomen zij is. De zondaar, die door het geloof gerechtvaardigd is, zal ook ten jongsten dage publiek gerechtvaardigd worden.

Heel anders is het met de heiligmaking. Deze blijft in dit leven onvolkomen. Al beweert de perfectionist, dat een kind des Heeren tot de volmaaktheid kan voortvaren, Gods Woord leert ons anders. De allerheiligsten, zoolang zij in dit leven zijn, hebben maar een *klein beginsel* dezer gehoorzaamheid.

Niet, dat ik het alreede gegrepen heb, maar ik jaag er naar, of ik het ook grijpen mocht. Onvolkomen in de heiligmaking, zoo is de ervaring van Gods kinderen. Hun beste werken zijn met zonde bevlekt. Zij belijden dagelijks hun zonde voor God. Zij bidden eiken dag om de vergeving der zonden. Een kind des Heeren is in den *staat* van een onschuldige, maar zijn *stand* kan zoo droevig zijn. Hij is vrij van schuld, maar niet vrij van de smet der zonde.

II. De verhouding van de rechtvaardigmaking tot de heiligmaking.

A. Hoe de verhouding niet is.
1. Het Nomisme. Nomisme is afgeleid van "nomos" en "nomos" beteekent *wet.* Het nomisme legt den vollen nadruk op de wet en op de vervulling der wet. De nomist stelt het leven ver boven de leer. Het komt alleen aan op de onderhouding van de geboden des Heeren. Op het zedelijk leven, want daarvan gaat kracht uit.

Bij den nomist kan van rechtvaardigmaking geen sprake zijn, als de mensch niet eerst iets heeft tot stand gebracht. Wij moeten eerst aan God iets toonen, wandelen in de wegen des Heeren, en dan pas worden onze zonden ons vergeven. God ziet eerst den goeden wil des menschen en als belooning geeft Hij daarvoor de vrijspraak en de beloften van het eeuwige leven. De heiligmaking gaat voorop en dan volgt de rechtvaardigmaking.

Nu moeten wij niet meenen, dat dit nomistische standpunt alleen gedeeld wordt door de Pelagianen, de Remonstranten, de Modernen en de Ethischen. Natuurlijk door hen in de eerste plaats. De zondaar moet de vrijspraak verdienen en zich die waardig maken.

Dit standpunt wordt ook ingenomen door zeer velen, die niet durven komen tot de zekerheid van hun verkiezing tot zaligheid. En dan gaan zij als volgt redeneeren: "Wij zouden wel gelooven, dat onze zonden vergeven zijn, als wij eerst maar wat meer goede werken hadden, als ons gebed meer oprecht was, of als wij zelf eerst wat anders waren." Maar het zou niet best zijn, wanneer iemand zou zeggen: "Nu is het met mijn gebedsleven zoo prachtig in orde en ik wandel met lust in de wegen des Heeren, ik strijd tegen de zonde, en nu mag ik dan ook wel gelooven, dat ik een kind des Heeren ben." Dan zou hij op zijn eigen werk steunen. Neen, de rechtvaardigmaking volgt niet op de heiligmaking, maar gaat *aan de heiligmaking vooraf.* Wij worden gerechtvaardigd, alleen door het geloof. En wie gerechtvaardigd is, zal ook wandelen in de geboden des Heeren. Deze dwaling, dat de heiligmaking vooraf moet gaan, dient met alle kracht bestreden te worden, omdat zij groote schade berokkent aan het leven des geloofs.

2. Het Antinomianisme. De naam antinomiaan komt ook van het woord "nomos", dat wet beteekent en "anti", dat *tegen* beteekent. Antinomianen zijn dus menschen, die van de wet niet willen weten. Paulus heeft hen reeds gekend, die zeiden: Wij zullen zondigen, opdat de genade te meerder worde. De antinomiaan wil dus wel spreken over de rechtvaardigmaking en wil niet weten van de heiligmaking.

Hij komt aan de heiligmaking niet toe. Zij is voor den hemel en niet voor de aarde. De zondaar kan niets en wil niets en doet niets. De zondaar blijft ook, na ontvangen genade, dezelfde.

Deze dwaling heeft zeer veel onheil gesticht. Vooral in valsch mystieke kringen, waar de lijdelijkheid de toon aangeeft. Met de wet wordt geen ernst gemaakt. De goede werken hebben geen beteekenis en zijn goed voor de Roomschen. De zondaar is en blijft zondaar, die niets kan en niets wil en niets weet en zich in niets van de anderen zal onderscheiden. "Mocht hij nog maar eens echt in zijn ellende komen te liggen."

Het is jammer, dat ook de dialectische theologie tot dit antinomiaansche standpunt is gekomen, al is het dan ook heel anders bedoeld. De zondaar, die door God gerechtvaardigd is, blijft, volgens hen, precies dezelfde zondaar. Er mag geen onderscheid gemaakt worden tusschen de christenen en de niet-christenen, tusschen de kerk en de wereld. Wij blijven even goddeloos, en al onze daden zijn goddeloos en mogen nooit het stempel van "christelijk" dragen, want dat is het toppunt van Farizeïsme, als wij goede werken zouden willen doen. Tusschen de wereld en Gods volk is geen verschil. Zij willen niet onderscheiden. (Zie mijn: De dialectische theologie, blz. 44, 45).

Ook op dit standpunt wordt de zekerheid van onze verkiezing gemist. Legt de nomist den vollen nadruk op de heiligmaking, de antinomiaan schakelt de heiligmaking uit.

B. Hoe de verhouding wel is.

Gods Woord spreekt ons over de rechte verhouding, waarin de rechtvaardigmaking staat tot de heiligmaking. Wij lezen in *1 Cor. 1:30:* "Maar uit Hem zijt gij in Christus Jezus, Die ons geworden is wijsheid van God en rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing". Paulus zegt in Rom. 8:1*:* "Zoo is er dan geene verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn, die niet naar het vleesch wandelen, maar naar den Geest."

Wij worden door Christus verlost van de schuld en vrijgemaakt van de dienstbaarheid der zonde. Het eene moet volgen op het andere. De catechismus geeft de juiste volgorde in Zondag XXXII. Aangezien wij uit onze ellendigheid, zonder eenige verdienste onzerzijds, alleen uit genade, door Christus verlost zijn, waarom moeten wij dan nog goede werken doen? Daarom dat Christus, *nadat* Hij ons met Zijn bloed gekocht en vrijgemaakt heeft, ons

door Zijnen Heiligen Geest tot Zijn evenbeeld vernieuwt, opdat wij ons met ons gansche leven Gode dankbaar voor Zijne weldaden bewijzen en Hij door ons geprezen worde."

En onze belijdenis zegt: "Wij gelooven, dat dit waarachtig geloof in den mensch gewrocht zijnde, door het gehoor des Woords Gods en de werking des Heiligen Geestes, hem wederbaart en maakt tot een nieuwen mensch, en doet hem leven in een nieuw leven en maakt hem vrij van de slavernij der zonde."

Christus is eerst onze rechtvaardigmaking. En dan gaat het werk van Christus door. Hij vernieuwt ons, door den Heiligen Geest, naar Zijn evenbeeld, opdat wij met ons gansche leven ons dankbaar zouden bewijzen en wij zouden leven in een nieuw leven, vrijgemaakt van de slavernij der zonde. Wij moeten niet maar *dankbaarheid* bewijzen, doch, zooals de catechismus zegt, *ons dankbaar* bewijzen. Ik zelf moet dankbaar zijn. Beide, zoowel de rechtvaardigmaking, als ook de heiligmaking, zijn het werk van Christus. Er is geen rechtvaardigmaking zonder heiligmaking en er is geen heiligmaking, die niet voorafgegaan is door de rechtvaardigmaking. God is de Rechtvaardige en de Heilige.

Wie de heiligmaking aan de rechtvaardigmaking vooraf doet gaan, ontneemt aan het offer van Christus de waarde, die het heeft. Hij wil zelf zijn zaligheid werken en verdienen, en niet alleen rusten in het volbrachte werk van Zijn Borg. Heel dat streven is ijdel. Als wij vrijmoedigheid moeten krijgen uit de werken, voordat wij de hand des geloofs uitsteken naar de vergeving der zonden, dan krijgen wij die vrijmoedigheid nooit. Gode zij dank, wij worden uit genade gerechtvaardigd, zonder de werken der wet. Het is een troostvolle gedachte, dat God den *goddelooze* rechtvaardigt en niet den vrome, niet dengene, die eerst zichzelf verbeterd heeft. Maar dan ook, als wij van genade willen leven, en om niet gerechtvaardigd zijn, dan moet zich dat in het leven openbaren. Zullen wij dan in de zonde blijven? Dat zij verre! Dan moeten wij wandelen in gehoorzaamheid.

Welzalig hij, wiens zonden zijn vergeven, die van de straf voor eeuwig is ontheven, wiens wanbedrijf, waardoor hij was bevlekt, voor 't heilig oog des Heeren is bedekt. Welzalig is de mensch, wien 't mag gebeuren, dat God, naar recht, hem niet wil schuldig keuren — *de rechtvaardigmaking. En* (niet *"maar"* zooals zoovelen zingen) die in 't vroom en ongeveinsd gemoed, geen snood bedrog, maar blank' oprechtheid voedt — *de heiligmaking.*

III. Onze heiligmaking en Christus.

A. Christus is onze heiligmaking.
In *1 Cor. 1:30* lezen wij, dat Christus ons geworden is wijsheid van God en rechtvaardigheid en heiligmaking en volkomen verlossing. Daar leeren wij, dat Christus onze heiligmaking is. Wij zijn in Hem heilig; wij ontvangen in Hem het volkomene. Hij heeft voor ons de wet gehouden. Hij heeft nooit zonde gehad of gedaan. Hij is geboren zonder zonde, zonder schuld en zonder smet. Nooit is er één zondige gedachte in Hem geweest. Al Zijn daden, woorden, gedachten waren alleen gericht op de eere Gods. Nooit is er bedrog in Zijn mond geweest en niemand heeft Hem van zonde kunnen overtuigen. Dat alles heeft Christus in onze plaats voor ons gedaan. Wanneer God ons ziet, zooals wij in onszelf zijn, dan zijn wij geheel onrein en melaatsch van hoofdschedel tot voetzool. Wanneer God ons ziet in Christus, Die onze heiligmaking is, dan zijn wij in Hem heilig. Wanneer een kind des Heeren sterft, is zijn heiligmaking in dit leven gebrekkig geweest en dan is hij terstond volkomen heilig, omdat Christus Zijne heiligmaking is.

En nu is dit het groote gevaar, dat wij bij de heiligmaking te veel letten op hetgeen *wij* doen. Het lijkt soms, alsof de heiligmaking ons werk moet zijn. Neen, ook de heiligmaking ontvangen wij geheel uit de handen van onzen Borg. Christus *is* onze heiligmaking. God ziet ons in Hem.

B. Christus werkt in ons de heiligmaking.
Het werk van Christus *voor* ons staat niet los van het werk van Christus *in* ons. Hij maakt ons heilig en reinigt ons van alle zonden en doet ons wandelen in den weg van bekeering en heiligmaking. Hij vernieuwt ons naar zijn evenbeeld. Want wij mogen de heiligmaking niet losmaken van het beeld Gods. Immers God heeft den mensch geschapen naar Zijn evenbeeld. Dat beeld heeft hij door den zondeval verloren. Christus is de tweede Adam, Hij herschept ook dat beeld Gods.

"De geloovigen worden gemetamorphoseerd in het beeld van Christus, van de eene heerlijkheid tot de andere *2 Cor. 3:18.* In Col. 3:8-17 wordt de oude mensch met zijne werken van gramschap, toornigheid, kwaadheid, lastering, vuil spreken, liegen, gesteld tegenover den nieuwen mensch, die zich openbaart in innerlijke bewegingen der barmhartigheid, goedertierenheid, ootmoedigheid, zachtmoedigheid, lankmoedigheid, vergevensgezindheid, liefde, die is de band der volmaaktheid, enz. De geloovigen moeten den ouden mensch afleggen, zooals bij den doop de kleederen werden afgelegd en zij moeten den nieuwen mensch aandoen, gelijk later de vernieuwing des levens werd gesymboliseerd, doordat in de oude kerk de catechumenen, die den doop ontvingen, in witte kleederen waren gehuld". Van der Zanden: *De mensch als beeld Gods.*

Onze heiligmaking is nooit los van Christus. Het is niet zoo, dat Christus ons in beginsel vernieuwt naar Zijn beeld en dat wij dat dan maar verder moeten uitwerken, los van Hem. Hij trekt Zijn hand nooit terug. Hij werkt het beeld Gods in ons en Hij doet dat tot het einde toe. Nooit komt de christen in de heiligmaking naast Christus te staan. Altijd is hij onder bewerking van Christus, Die nooit laat varen het werk Zijner handen. Wat wij doen in de heiligmaking is alleen aan Christus te danken. Daarom komen de goede werken nooit op onze rekening te staan. Wij zullen God er voor moeten danken en Hij is ons geen dank schuldig.

C. Christus roept ons tot heiligmaking.
Wij worden door God geroepen te wandelen in de goede werken, die Hij heeft voorbereid. Christus heeft het park van goede werken aangelegd en nu mogen wij daarin wandelen om God te verheerlijken in Zijn eigen werk. Dan heeft de roeping ook resultaat. Wanneer een zondaar geroepen wordt, zou hij kunnen antwoorden: Ik word wel geroepen, maar ik kan niet doen, wat gevraagd wordt. Dat is het antwoord van den antinomiaan. Maar als wij verstaan, dat God nooit roept, zonder ook te bekwamen, en dat Hij alles voor ons gereed heeft gemaakt, dan verstaan wij de beteekenis van die roeping.

Werkt uw zelfs zaligheid met vreeze en beven, want het is God, Die in u werkt, beide het willen en het werken, naar Zijn welbehagen.

Dan is het een voorrecht, dat wij geroepen worden. Als wij maar verstaan, dat wij zonder Hem niets kunnen doen. Dan zoeken wij ook de kracht in Hem, Wiens kracht in zwakheid volbracht wordt.

D. Christus bekwaamt ons tot heiligmaking.
Wat bij de menschen onmogelijk is, is mogelijk bij God. De heiligmaking is het werk van Christus in ons en door ons. Wij zijn daarbij niet lijdelijk. Hij vernieuwt ons naar Zijn evenbeeld en daarom ontvangen wij de kracht, te wandelen in gehoorzaamheid. De heiligmaking is niet alleen *gave,* ook *opgave.* Niet alleen een genadegift, ook opdracht, mandaat. Dat mandaat moeten wij vervullen. Die opdracht moeten wij aannemen door het geloof, door onze kracht alleen in Hem te zoeken. Zoo gaan wij voort van kracht tot kracht. Wij vorderen in de heiligmaking. Wij strijden almeer tegen onze zonden. Wij krijgen vermaak

in de wet Gods en jagen er naar, of wij het ook grijpen mochten, waartoe wij van Christus gegrepen zijn.

Dat mandaat heeft voor het leven der godzaligheid groote beteekenis, omdat de Heilige Geest de wet in onze harten heeft geschreven, en wij, hoe langer hoe meer, naar het evenbeeld Gods zullen vernieuwd worden, omdat wij weten, dat wij eenmaal tot de voorgestelde volkomenheid zullen geraken. Wij krijgen vasten grond onder de voeten. Wij zoeken onze zaligheid niet zelf te verdienen, want wij weten, dat wij onnutte dienstknechten zijn. Wij worden ook niet moedeloos en hopeloos, als wij zoo weinig vorderen, want in Christus zullen wij overwinnen. Het is onmogelijk, dat wie Christus door een waar geloof is ingelijfd, niet zou voortbrengen vruchten der dankbaarheid.

IV. Onderscheid tusschen "heilig-zijn" en "heilig-gemaakt-worden".

A. Het "heilig-zijn".
Bij de heiligmaking moeten wij zuiver onderscheiden. Er is verschil tusschen het heilig-zijn, het geheiligd-zijn en de heiligmaking in bijzonderen zin.

In het Latijn worden voor heilig twee woorden gebruikt, nml. *sacer* en *sanctus.*
Sacer beteekent: heilig-zijn, of zich bevinden op heilig terrein.
Sanctus beteekent: inwendige heiliging, dus een ethische handeling.

God is sacer en sanctus. Christus is ook sacer en sanctus.

Een kind des Heeren is wel sacer, maar moet nog sanctus gemaakt worden. Hij is geheiligd, hij bevindt zich op heilig terrein, hij is afgezonderd van de wereld en bestemd voor den dienst des Heeren, maar hij moet almeer innerlijk vernieuwd worden, naar het evenbeeld Desgenen, Die hem geschapen heeft.

Wij zouden beide woorden weer kunnen geven door *heiliging* en *heiligmaking.*

Wanneer zoo de onderscheiding kon zijn, zouden wij al gevorderd zijn. Heiliging is dan voor den zondaar, dat hij door God geplaatst is op heilig terrein. Heiligmaking is, dat hij, die op dat terrein geplaatst is, nu ook innerlijk geheiligd wordt.

Dus eerst het heilig-zijn, of de heiliging.

Gods Woord zegt ons, dat de gemeente heilig is. Dat de geloovigen ook heilig zijn. Wanneer wij de zondaren zien, zooals zij zijn in zichzelf, dan zijn zij zondaren, schuldig voor het aangezicht des Heeren. Maar als wij de zondaren zien, zooals zij in Christus gerekend worden, dan zijn zij *heilig.* Zij zijn door God in Christus uit de duisternis geroepen tot Zijn wonderbaar licht. Bij de heiliging moeten wij teruggaan tot het besluit Gods, tot de verkiezing. God heeft de Zijnen in Christus verkoren. Toen heeft Hij hun namen geschreven in het boek des levens. Hij heeft hen geheiligd in Christus. Zij zijn in de verkiezing al gerekend in den Middelaar. Dan wordt Christus gegeven voor de Zijnen. De heiligheid van Christus is voor hen. In Hem zijn zij heilig. Dat feit staat vast. Ook al zijn die zondaren nog zoo zondig en onrein, al overtreden zij van dag tot dag, zij zijn heiligen, zij behooren niet tot de wereld, zij zijn in Christus ingelijfd.

De heiliging wijst op den *staat,* waarin zij door God geplaatst zijn. Nu wordt in de Schrift gesproken van heilige plaatsen, heilige kleederen, heilige menschen. Wij zouden dat niet kunnen verstaan, als gedacht moet worden aan innerlijke heiligheid.

Heilig-zijn, de heiliging beteekent dus, dat de menschen, de voorwerpen, die heilig zijn, nu ook afgezonderd zijn van het zondige, afgescheiden van de wereld, en bestemd voor den dienst des Heeren.

Daarop moeten wij letten, anders verstaan wij de taal van de Schrift niet. Wanneer wij aan het woord heilig alleen een inwendige ethische beteekenis toekennen, staan wij voor onoplosbare moeilijkheden.

Heilig is bestemd voor den dienst des Heeren. God heeft een heilig volk, dat toch nog erg kan zondigen en soms heel onheilig doet. Wij lezen van de heilige profeten, het heilig altaar, den heiligen tempel, de heilige kerk en de heilige sacramenten. Daar zit ook het woord sacer in. Heilig is, wat van de wereld overgebracht wordt naar den dienst des Heeren. De sabbat is heilig. Een gewone dag, als de andere dagen, maar bestemd voor den dienst des Heeren. Daarom zegende God den sabbatdag en heiligde denzelven. Daarom moeten wij dien dag heiligen.

En zoo is er een volk in Christus geheiligd. Wil dat zeggen, dat de geloovigen, die heilig genaamd worden en de kerk die heilig genoemd wordt, en de kinderen, van wie wij belijden, dat zij in Christus geheiligd zijn, nu ook de inwendige heiligmaking deelachtig zijn en heilig gemaakt zijn? Neen, dat is de tweede zaak. Paulus zegt, dat zelfs de ongeloovige vrouw *geheiligd* is door den geloovigen man, en de ongeloovige man *geheiligd* is door de geloovige vrouw. Wij lezen in *1 Cor. 7:14:* "Want de ongeloovige man is geheiligd door de vrouw en de ongeloovige vrouw is geheiligd door den man; want anders waren uwe kinderen onrein en nu zijn zij heilig."

B. Het heilig-gemaakt-worden.
De gemeente is heilig en moet heilig gemaakt worden. Het volk des Heeren is sacer en moet sanctus gemaakt worden.

De zondaar wordt dus eerst overgezet van het rijk der duisternis in het rijk des lichts. Hij komt op heilig terrein en is heilig in Christus. Maar dat komt, na die heiliging en de heiligmaking. Op het heilig-zijn moet volgen het heilig-gemaakt-worden. Die heiligmaking is, dat het onheilige wordt uitgebannen en dat God door Zijn Geest zóó werkt, dat het kind des Heeren, hoe langer hoe meer, vernieuwd wordt naar het evenbeeld Gods. Wij hebben beide zuiver te onderscheiden, de heiliging en de heiligmaking.

Dan toch waken wij ook tegen de *eenzijdigheden.*

1. Die eenzijdig den nadruk leggen op de heiligmaking. De Remonstranten en de ethische richtingen leggen eenzijdig den nadruk op de heiligmaking, op de innerlijke vernieuwing des levens. Zij hebben alleen maar oog voor de zedelijke verbetering des menschen en maken de plant los van de wortel.

Zoo wordt de heiligmaking niet meer gezien als een werk Gods, als het werk van onzen Heere Jezus Christus. De menschen ontvangen het geloof en dan maken zij zichzelf heilig. Zij stellen zich met een paar uitwendigheden tevreden, en komen tot een zeer oppervlakkige heiligmaking. Zij worden zelfs perfectionist. Zij noemen zich volmaakt, en dat met een beroep op teksten, die spreken van de heiliging.

2. Die eenzijdig den nadruk leggen op de heiliging. In dit uiterste vervallen de Neo-Kohlbrüggianen, Zij spreken in hoofdzaak hierover, dat de mensch in Christus geheiligd is. Ook de dialectische theologie gaat in die richting. Immers de gerechtvaardigde mensch blijft even goddeloos. Het verschil bestaat hoogstens hierin, dat een kind des Heeren ziet, dat hij

zoo goddeloos is en dat de onbekeerde er niets van weet. Van heiligmaking in den echten zin des woords komt dan heel weinig terecht.

Deze zelfde dingen worden ook voorgestaan door het mysticisme. Zij willen zelfs zondigen, opdat de genade meerder worde.

3. Wij moeten zien de eenheid van beide. Wij zijn heilig en daarom moeten wij heilig gemaakt worden. Wij zijn in Christus geheiligd en nu zet Christus Zijn werk voort en werkt in ons de heiligmaking, terwijl wij geroepen worden tot heiligmaking. Dan zien wij de heiligmaking als een genadeweldaad van onzen God. Dan blijven wij niet liggen als stokken en blokken. Dan ook vermeten wij ons niet, om de volmaaktheid te bereiken. Wij verwachten alles van onzen Borg en Middelaar. Christus vernieuwt ons naar Zijn evenbeeld. Wie in Christus heilig is, moet heilig gemaakt worden. Wie niet in Hem heilig is, kan niet heilig gemaakt worden en kan het zelf ook niet doen. De wortel mag niet gescheiden worden van de plant en de plant mag niet losgemaakt worden van de wortel. De geheiligden worden heilig gemaakt.

V. Hoe de heiligmaking zich openbaart.

A. De heiligmaking is vernieuwing van Gods beeld.
"Wij gelooven, dat dit waarachtig geloof hem wederbaart en maakt tot een nieuwen mensch en doet hem leven in een nieuw leven en maakt hem vrij van de slavernij der zonde." Daar wordt gesproken over den nieuwen mensch en het nieuwe leven. Dat is het werk van onzen Heere Jezus Christus. Hij heeft voor de zonde betaald en de straf der zonde gedragen en Hij vernieuwt de verkorenen naar het evenbeeld Desgenen, die hem geschapen heeft. Wij lezen in Rom. 8:29 *:* "Want die Hij te voren gekend heeft, die heeft Hij ook te voren verordineerd, den beelde Zijns Zoons gelijkvormig te worden, opdat Hij de eerstgeborene zij onder vele broederen." De volkomenheid is ons voorgesteld en reeds hier in dit leven wordt de eerste hand aan de herstelling van het beeld Gods gelegd, maar dan zoo, dat de mensch dit beeld zal verkrijgen en onverliesbaar zal bezitten, omdat Christus het werkt door den Heiligen Geest en Zijn hand nooit meer terugtrekt.

Wij mogen de heiligmaking nooit scheiden van het beeld van God. Alle eigen werk valt weg. Er is veel, dat op heiligmaking gelijkt en het niet is. De ware heiligmaking is alleen vrucht van het verlossingswerk van onzen Heere Jezus Christus. Wij komen er niet met uitwendigheden. Als onze gerechtigheid niet overvloediger is dan die der Farizeërs en Schriftgeleerden, kunnen wij het koninkrijk Gods niet ingaan.

Het stemt ons tot groote vreugde, dat wij vernieuwd worden naar Gods beeld. Wij verlangen naar den tijd, dat wij het volkomen zullen bezitten. Dat zal geschieden bij ons sterven en bij de wederkomst van Christus. Dan zal de Heilige Geest de bruid van Christus aan haren Bruidegom voorstellen, zonder vlek en rimpel. Dan zal het beeld Gods schitteren in de nieuwe menschheid. Het oorspronkelijke is hersteld. God zal worden verheerlijkt, ook in het werk der heiligmaking.

B. De heiligmaking omvat geheel den mensch.
De heiligmaking richt zich niet op enkele takken, die besnoeid, of afgehouwen worden, maar omvat heel den boom, den wortel, den stam en de takken. Tusschen wortel, stam, takken en vruchten is een wisselwerking. Wij moeten toenemen in de genade en in de kennis van onzen Heere Jezus Christus. Wij moeten sterker worden in het geloof en in de liefde. Een zaak van groote beteekenis in de heiligmaking is de *gewenning.* Wanneer wij iets doen, krijgen wij vaardigheid. Zoo ook in het leven des geloofs. Wie vreemdeling is in de binnenkamer, zal zijn hart niet gemakkelijk uitstorten voor den Heere. Wie gewend is, dagelijks met den Heere om te gaan, zal in zich den drang des harten gevoelen, dat

geregeld te doen, al kent hij ook de tijden van slapte in het gebedsleven. Wie geregeld den dienst des Woord bijwoont, vindt het ontzettend, als hij een keer verzuimen moet. En wie slordig is in het kerkbezoek, zal moeite hebben, geregeld op te gaan. Zoo moeten wij ons gewennen, God te ontmoeten, te strijden tegen onze zonden en te wandelen in de wegen des Heeren. Dan komt er een wisselwerking ten goede. Wanneer de wortelen de sappen trekken uit den grond, zal de stam groeien en zullen ook de takken sterker worden en de vruchten beter. Zoo is er in het geloofsleven een wisselwerking tusschen het geloof en het gebedsleven, den strijd tegen de zonde en het wandelen in de paden des verbonds. Genade werkt genade. Zij gaan van kracht tot kracht steeds voort. Uit het hart zijn de uitgangen des levens en die uitgangen moeten zich openbaren.

C. De heiligmaking en de middelen der genade.
De Heilige Geest gebruikt voor de heiligmaking de middelen der genade. Die middelen zijn vele. Allereerst het *gebed,* de ademtocht der ziel. Wij kunnen niet leven, zonder adem te halen en wij kunnen geestelijk niet leven, zonder gebed. Wanneer wij belijden, dat wij alle dingen ontvangen uit de hand des Heeren, leven wij in afhankelijkheid en zullen wij zonder Christus ook niets kunnen doen.

Dan moeten wij dagelijks *het Woord Gods onderzoeken* en biddend lezen, opdat wij den wil des Heeren steeds beter leeren kennen.

Wij komen dan ook geregeld tot den *dienst des Woords.* Daar wil God bijzonder door Zijn Geest werken, zoodat wij niet alleen versterkt worden in het geloof, maar ook toenemen in godsvrucht. Het is heel droevig, dat zeer velen de samenkomsten der gemeente niet geregeld bijwonen. In sommige kringen woekert het kwaad voort, dat de avonddiensten niet worden bijgewoond. Onze voormannen moeten hier een voorbeeld geven. En allen hebben te buigen voor de ordinantie des Heeren, dat wij de onderlinge bijeenkomsten niet zullen nalaten. Het is bewijs van een slap geloofsleven en van wilsverslapping. Wij vragen in den dienst des Heeren niet, met hoe weinig wij wel toe kunnen, onze vraag is dan: Heere, wat wilt Gij, dat wij zullen doen?

Dan worden wij door het gebruik der *sacramenten* in de heiligmaking versterkt.

Christus wil door het Heilige Avondmaal ons geloof versterken, opdat wij hoe langer hoe meer met Hem vereenigd worden.

Het spreekt vanzelf dat er ook *invloeden van buiten* zijn, die op de heiligmaking invloed ten goede of ten kwade zullen uitoefenen. Heilige en onheilige invloeden. Roeping van de kinderen Gods is, dat zij de onheilige invloeden zullen vermijden en vlieden. Er is zooveel, dat ons aftrekt van den dienst des Heeren. Zooveel dat schade is voor het leven in gehoorzaamheid. De wereld is vol valstrikken en wee dengene, die zijn voeten daarin zet en even van het lokaas proeft. Dan zullen wij door zwakheid in zonde vallen. De duivel kent onze zwakke plekken en daarop richt hij zijn pijlen in de eerste plaats.

Er zijn ook heiligende invloeden. Door omgang met menschen, die een gezond geloofsleven hebben, door gesprekken over het Woord des Heeren, door den arbeid in Gods koninkrijk, wordt de heiligmaking bevorderd.

D. De heiligmaking is volmaakt in de deelen, niet in de trappen.
De geloovigen zijn, wat de heiligmaking aangaat, volmaakt in de deelen. Een pas geboren kind heeft al de deelen van het lichaam. Het heeft handen, voeten, ooren, oogen, hersens, longen, een hart enz. Het is volmaakt in de deelen. Maar die deelen zijn nog niet tot vollen wasdom en ontwikkeling gekomen. Het kind moet leeren loopen, spreken en werken.

Zoo ook is bij den geloovige de heiligmaking in de deelen volkomen. In de *wedergeboorte heeft God dat volkomene in beginsel gegeven. Wij* belijden, dat wij *aller* zonde vijand zijn en lust tot *alle* gerechtigheid hebben.

Maar in de trappen zijn de geloovigen niet volmaakt. De allerheiligsten hebben slechts een klein beginsel dezer gehoorzaamheid. Niemand kan de trap van volkomenheid bereiken. De perfectionisten meenen, dat zij tot de volmaaktheid kunnen geraken, maar Gods Woord en de praktijk leeren wel anders.

Wel is er een *vorderen* in de genade.

Wanneer een schip zich bevindt op *den* grooten oceaan, dan is alleen de horizon te zien. Als het schip zich nu voortbeweegt, dan zal het toch nooit den horizon bereiken, want deze wijkt steeds, naarmate het schip zich voortbeweegt.

Toch blijft het schip niet op dezelfde plaats. Het vordert. Alleen den horizon bereikt het nooit.

Zoo kunnen wij nooit de volmaaktheid bereiken. Hoe meer wij vorderen, hoe meer de horizon wijkt. Niet, dat ik het alreede gegrepen heb, maar ik jaag er naar, of ik het ook grijpen mocht, waartoe ik ook van Christus Jezus gegrepen ben.

De antinomiaan ligt lijdelijk neer. Hij wil met het schip voor anker gaan liggen, want wij bereiken den horizon toch nooit.

De perfectionist stoomt er maar op los en hij vaart in den mist en denkt, dat hij den horizon heeft gegrepen.

Wij belijden, dat de allerheiligste maar een *klein beginsel* van deze gehoorzaamheid heeft en dat wij niet alleen naar sommige, maar naar *alle* geboden Gods beginnen te leven.

VI. Het rechtvaardigmakend geloof.

A. Het rechtvaardigmakend geloof maakt ons tot nieuwe menschen
Geloof en bekeering, rechtvaardigmaking en heiligmaking, zijn onafscheidelijk verbonden. Wie gelooft, bekeert zich en wandelt in de wegen des Heeren. Het geloof, dat rechtvaardigt, blijft niet zonder de werken, en moet zich openbaren door de vruchten van geloof en bekeering.

Nu staat er in dit artikel, *dat het rechtvaardigmakend geloof den mensch wederbaart.* Hoe is dat te rijmen met de orde des heils, waarin ons geleerd wordt, dat het geloof op de wedergeboorte volgt. De orde des heils bestaat in roeping, wedergeboorte, geloof, bekeering, rechtvaardigmaking, heiligmaking en volharding.

Zoowel in de belijdenis als in de Heilige Schrift wordt in verschillenden zin over de wedergeboorte gesproken. Gods Woord handelt over de wedergeboorte in *drievoudigen* zin.

1. Het ontstaan van het nieuwe leven. De Heilige Schrift spreekt over de wedergeboorte als over het ontstaan, de oorsprong van het nieuwe leven.

Wij lezen daarvan in Joh. 3:3*,* Joh. 3:5. Nicodemus is des nachts gekomen tot den Heere Jezus. Dan zegt Christus tot hem: "Voorwaar, voorwaar zeg Ik u, tenzij, dat iemand wederom geboren wordt, hij kan het koninkrijk Gods niet zien". Nicodemus kan dat niet begrijpen. "Kan iemand andermaal in zijner moeders buik ingaan en geboren worden?"

Jezus antwoordt: "Voorwaar, voorwaar zeg Ik u: Zoo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan het koninkrijk Gods niet ingaan."

De Heilige Geest werkt de wedergeboorte, en het water van den doop wijst op de levensvemieuwing. Christus maakt de tegenstelling tusschen hen, die uit het vleesch en hen, die uit den Geest geboren zijn. In *1 Joh. 2:29; 3:9; 4:7; 5:1* wordt gesproken over "een iegelijk, die uit God geboren is, die de rechtvaardigheid doet, de zonde niet doet, liefheeft en gelooft."

In *1 Petrus* 1 *zegt* de apostel, dat "God ons heeft wedergeboren tot een levende hoop, door de opstanding van Jezus Christus uit de dooden". [1 Petr. 1:3] En tevens zegt hij: "Gij, die wedergeboren zijt, niet uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad, door het levende en eeuwig blijvende Woord van God". [1 Petr. 1:23] Het zaad der wedergeboorte is het Woord Gods, dat blijft in der eeuwigheid.

2. De openbaring van het nieuwe leven. Wij lezen in *Jac. 1:17-18:* "Alle goede gave en alle volmaakte gift is van boven van den Vader der lichten afkomende, bij Welken geen verandering is, of schaduw van omkeering. Naar Zijnen wil heeft Hij ons gebaard, door het Woord der waarheid, opdat wij zouden zijn als eerstelingen Zijner schepselen."

David bidt in Psalm 51:12 [Ps. 51:10]*:* "Schep mij een rein hart, o God en vernieuw in het binnenste van mij eenen vasten geest."

3. De voltooiing van het nieuwe leven. Christus spreekt over het herstel van de geheele wereld in *Matth. 19:28:* "Voorwaar zeg Ik u, dat gij, die Mij gevolgd zijt in de wedergeboorte, wanneer de Zoon des menschen zal gezeten zijn op den troon Zijner heerlijkheid, dat gij ook zult zitten op twaalf tronen, oordeelende de twaalf geslachten Israëls."

Wij spreken over de wedergeboorte meestal in den eersten zin, het ontstaan van het nieuwe leven. De belijdenis spreekt hier over de wedergeboorte in anderen zin. De wedergeboorte als oorsprong van het nieuwe leven gaat aan het geloof vooraf. De wedergeboorte als openbaring van het nieuwe leven *volgt* op het geloof en is vrucht van het geloof.

B. Het rechtvaardigmakend geloof maakt geen zorgelooze menschen.
De antinomianen maken misbruik van de rechtvaardigmaking door het geloof. Zij doen de zonde, opdat de genade te meerder worde. En dan wordt aan de Gereformeerden het verwijt gedaan, dat zij, door hun leer van de rechtvaardigmaking alleen door het geloof, goddelooze en zorgelooze menschen kweeken. Maar dat is niet juist. Elk dogma kan misbruikt worden. Als men een petroleumlamp te hoog opschroeft, walmt zij, in plaats van helder licht te geven. Dat zit niet in de lamp en niet in de olie, maar in het misbruik. Zoo laten de Antinomianen de leer van de rechtvaardigmaking door het geloof walmen en het roet zit in hun kleeren en in hun huis *(Romeinen 6:1-2).*

Heimelijke zondaren doen vaak een beroep op genade, om in de zonde te blijven.

De rechtvaardigmaking door het geloof kan in de levensopenbaring den toets doorstaan. Wie deze belijdenis beleeft, is niet goddeloos en zorgeloos.

Maar maakt deze leer niet zorgelooze en goddelooze menschen? Neen, want het is onmogelijk, dat, zoo wie Christus door een waarachtig geloof ingeplant is, niet zoude voortbrengen vruchten der dankbaarheid.

"Daarom is het zooverre vandaar, dat dit rechtvaardigmakend geloof de menschen zoude doen verkouden in een vroom en heilig leven, dat zij daarentegen zonder ditzelve

nimmermeer iets doen zullen uit liefde tot God, maar alleen uit liefde tot zichzelven en uit vrees van verdoemd te worden."

Zonder dit rechtvaardigmakend geloof doet niemand iets uit liefde tot God. Dan is de godsdienst zelfzuchtig. De groote kracht voor het wandelen in heiligmaking ligt in het geloof, omdat het geloof altijd weer put uit de volheid van onzen Heere Jezus Christus. Alle rank, die geen vrucht draagt, neemt Hij weg en wie vrucht draagt, reinigt Hij, opdat zij meer vrucht drage. Zonder Mij kunt gij niets doen!

ARTIKEL XXIV (2): VAN DE HEILIGMAKING DES MENSCHEN EN DE GOEDE WERKEN.

Zoo is het dan onmogelijk, dat dit heilig geloof ledig zij in den mensch, aangezien wij niet spreken van een ijdel geloof, maar van zulk een, hetwelk de Schrifture noemt *een geloof, dat door de liefde werkt,* dat den mensch beweegt, om zich te oefenen in de werken, die God in Zijn Woord geboden heeft; welke werken, als zij voortkomen uit den goeden wortel des geloofs, goed en bij God aangenaam zijn, overmits zij alle door Zijne genade geheiligd zijn. Intusschen komen zij niet in rekening om ons te rechtvaardigen; want het is door het geloof in Christus, dat wij gerechtvaardigd worden, ook eer wij goede werken doen; anderszins zouden zij niet goed kunnen zijn, evenmin als een vrucht des booms goed zijn kan, voordat de boom goed is. Zoo doen wij dan goede werken; maar niet om te verdienen (want wat zouden wij verdienen?); ja, wij zijn in God gehouden voor de goede werken, die wij doen, en niet Hij in ons: aangezien *Hij het is, Die in ons werkt, beide het willen en het werken naar Zijn welbehagen.* Laat ons dan letten op hetgeen dat er geschreven staat: *Wanneer gij zult gedaan hebben al hetgeen u bevolen is, zoo zegt: wij zijn onnutte dienstknechten, want wij hebben maar gedaan hetgeen wij schuldig waren te doen.* Intusschen willen wij niet loochenen, dat God de goede werken beloont; maar het is door Zijne genade, dat Hij Zijne gaven kroont. Voorts, al is het, dat wij goede werken doen, zoo gronden wij toch onze zaligheid niet daarop; want wij kunnen geen werk doen, of het is besmet door ons vleesch en strafwaardig; en al konden wij er één voortbrengen, zoo is toch de gedachtenis van ééne zonde genoeg, dat het van God zoude verworpen worden. Alzoo dan zouden wij altijd in twijfel staan, herwaarts en derwaarts drijvende, zonder eenige zekerheid en onze arme consciëntiën zouden altijd gekweld worden, indien zij niet steunden op de verdiensten van het lijden en sterven onzes Zaligmakers.

DE GOEDE WERKEN.

I. Het geloof en de goede werken.

A. Het ware geloof kan niet ledig zijn.
Tegen de leer van de rechtvaardigmaking door het geloof worden vele praktische bezwaren ingebracht. De praktijk bewijst daarentegen het omgekeerde. Want niet daar wordt een slappe levenshouding gevonden, waar men leeft uit de rechtvaardigmaking door het geloof, maar waar men de kracht zoekt in den mensch.

Wie de scherpe kanten afslijpt van de leer van ellende en verlossing, zal ook in de dankbaarheid verslappen. David is wel heel erg dankbaar geweest, als hij Psalm 51 heeft gedicht en gezongen heeft van de rijke genade voor arme zondaren. Onze belijdenis zegt: *"zoo is het dan onmogelijk, dat dit heilig geloof ledig zij in den mensch".* Onmogelijk is het, dat wie Christus door een waar geloof is ingelijfd, niet zou voortbrengen vruchten der dankbaarheid. Er is geen vuur zonder warmte, er zijn geen goede boomen zonder vruchten. En zoo zijn er geen kinderen Gods, die geen goede werken doen. Bij de kinderen Gods wordt de teedere godsvrucht gevonden. Het geloof is niet een sierplant, is niet voor de binnenkamer alleen. Het ware geloof kan niet ledig zijn, want de rank in den Wijnstok draagt vrucht.

B. Het ware geloof is niet een ijdel geloof.
De apostel Jacobus spreekt van een dood geloof. "Wat nuttigheid is het, mijne broeders, indien iemand zegt, dat hij het geloof heeft en heeft de werken niet. Kan dat geloof hem zalig maken?' *(*Jac. 2:14*).*

Daar is iemand, die zegt, dat hij barmhartig is. Welnu, de proef op de som. Daar komt tot hem een arme broeder, die gebrek heeft aan dagelijksch voedsel. Als hij dan heel vroom zou zeggen: Ga heen in vrede, wordt warm en verzadigd, en hij zou hem niet geven, wat hij noodig heeft, wat nuttigheid is dat? *(*Jac. 2:15-16*).* Dan *zegt* zoo iemand, dat hij barmhartig is en dan bewijst hij, dat hij het *niet* is.

Alzoo ook het geloof, indien het de werken niet heeft, is bij zichzelven dood. *(*Jac. 2:17*).* Wie zegt, dat hij een geloovige is en de werken mist, toont, dat hij niet een geloovige is. Zulk een geloof is ijdel. *"En wij spreken hier niet, zegt* de belijdenis, *"van een ijdel geloof, maar van zulk een geloof, dat door de liefde werkt."*

C. Het ware geloof beweegt den mensch, zich te oefenen in de werken.
Het ware geloof is actief. Een geloovige moet gelooven. En dat geloof is werkzaam. Het geloof leeft en waar leven is, daar is beweging. Wie leeft, wandelt in de wegen des Heeren. Dat leven moet zich openbaren. Ten eerste in het gebed, dat is het voornaamste stuk der dankbaarheid, welke God van ons vordert.

Maar dan ook komt er actie. Wij vragen in alle dingen naar den geopenbaarden wil des Heeren. *"Het geloof, dat door de liefde werkt, beweegt den mensch, om zich te oefenen in de werken, die God in Zijn Woord heeft geboden." Oefening* is noodig. Het gaat niet vanzelf. Wij worden niet gedwongen. Wij worden werkzaam gemaakt. God werkt in ons beide het willen en het werken en daarom is noodig de heilige oefening des geloofs. Dan zijn wij afhankelijk en putten onze kracht alleen uit de volheid van onzen Heere Jezus Christus. Dan onderzoeken wij Gods Woord, wij strijden tegen de zonde en krijgen lust in alle gerechtigheid. Onze geloofskracht wordt gestaald. Wij gaan van kracht tot kracht steeds voort.

II. Welke de goede werken zijn.

A. Welke geen goede werken zijn.
1. Die op ons goeddunken gegrond zijn. De dienst des Heeren is geen liefhebberijwerk. Niet wij zullen zeggen, hoe God gediend zal worden, dat zal Hij Zelf zeggen en wij hebben ons in alles daaraan te houden. Wanneer Saul het bevel heeft gekregen Amalek te verdelgen, dan spaart hij den koning Agag en het beste van het vee. Saul wil uitmaken, wat hij doen zal en dan wordt hij door den HEERE verworpen en zegt Samuel tot hem: "Gehoorzamen is beter dan offerande en opmerken dan het vette der rammen." Hij heeft den HEERE verworpen en daarom heeft de HEERE hem verworpen.

Tegenwoordig zijn er heel veel menschen, die het met hun *geweten* wel zullen uitmaken. Ieder moet het dan maar met zijn eigen geweten klaar spelen. Dat zou wat moois worden! Want ons geweten is geen norm. Paulus heeft de gemeente des Heeren vervolgd en hij meende Gode een dienst te bewijzen. Hij deed het dus met een gerust geweten. Neen, ons geweten is als een horloge. Maar dat horloge kan voor of achter loopen. Het moet geregeld worden bijgezet. En de klok, die den juisten tijd aanwijst, is Gods Woord. Gods Woord is de norm en naar dien norm moeten wij leven.

2. Die op menscheninzettingen gegrond zijn. Jerobeam, de zoon van Nebath, die Israël zondigen deed, heeft menscheninzettingen gesteld boven het Woord des Heeren. Hij heeft het volk gebracht tot eigenwilligen godsdienst, die in het tweede gebod wordt verboden en nawerkt in de geslachten. De zonde van eigenwilligen godsdienst wreekt zich in de geslachten.

De zonde tegen 't tweede gebod, eigenwillige godsdienst, vinden we reeds bij Israël in de woestijn, wanneer Aaron 't gouden kalf maakt.

Daarna zien we dezelfde zonde in den tijd der Richteren, wanneer Micha, in een kapelletje een beeld van God heeft en eerst zijn zoon, daarna een Leviet als priester aanstelt. *Richteren 17.*

Daarna wordt heel de inventaris van dit kapelletje door de stam van Dan geroofd. Weer wordt een priester aangesteld, n.m.l. Jonathan. *Richteren 18.*

Jerobeam zet deze historische lijn voort en richt 2 kalveren op te Bethel en — te *Dan.*
Jerobeam *zegt tot het volk:* "Het is u te veel, om op te gaan naar Jeruzalem." *1 Koningen 12:28.*
Jerobeam *zegt in zijn hart:* "Als het volk naar Jeruzalem gaat, zal het tot Rehabeam wederkeeren." *1 Koningen 12:27-28.*

Geen menscheninzettingen in den dienst des Heeren. Of zij nu door Rome zijn vastgesteld, of door reglementen zijn verordend, of door een vromen broeder of zuster worden voorgeschreven, zij brengen ons van het pad, dat ten leven leidt. God haat allen eigenwilligen godsdienst. Hij bezoekt de zonde der vaderen aan de kinderen, in het derde en vierde lid dergenen, die Hem haten.

B. Welke goede werken zijn.
1. De bron moet goed zijn. Goede werken zijn vruchten, door God gewerkt in Christus. Hij is de Wijnstok en wij zijn de ranken. "Wij hebben in Christus alles of niets. De goede werken zijn uit het geloof, dus uit God en uit Christus. Want het geloof wortelt in Christus en put uit Hem. Daarom zoeken wij de goede werken niet alleen in werken van barmhartigheid en liefdadigheid. De tegenstelling is niet natuur en genade, maar zonde en genade. Alles, wat uit een vergiftigde bron komt, hoe helder het ook schijnt te zijn, is verkeerd en zonde. En alles wat uit de goede bron komt, al lijkt het niet altijd even belangrijk, is goed. Wat uit Christus komt is goed, al doen wij er vaak veel bijmengselen bij, die veroordeeld moeten worden, zoodat onze beste werken in dit leven met zonde bevlekt zijn. Wij bederven het. Al wat uit den ouden mensch komt is zonde. Al wat uit het geloof niet is, is zonde. Zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen. Goed is een werk, dat komt uit het geloof. Let wel wij zeggen niet, dat alles wat uit een *geloovige* komt, goed is. Uit een geloovige komen ook nog vele zonden. Maar wat *uit het geloof* is, dat is goed, al is het nog zoo gewoon. Ook een arme moet goede werken doen, ook een zieke, een eenvoudige huisvrouw of een werkman. *"Welke werken, als zij voortkomen uit den goeden wortel des geloofs, goed en bij God aangenaam zijn, overmits zij door de genade geheiligd zijn."*

2. De maatstaf moet goed zijn. Wij hebben vaak menschelijke maatstaven, die wij zelf eerst gemaakt hebben, en waaraan wij de goede werken toetsen, waarmee wij de werken van anderen meten. Wij moeten al onze eigengemaakte maatstaven wegwerpen en alleen vragen naar den norm, dien God ons heeft gegeven. De wet is de norm. Iets is niet goed, omdat wij het goed noemen, of omdat de menschen het zeggen. Neen, Gods heilige wet moet worden aangelegd en daarnaar worden al onze daden, woorden en gedachten gemeten. En dan zijn ze vaak gewogen en te licht bevonden, ook als de menschen prijzen. God zal het zeggen. En de wet weet van geen geven en nemen. De wet dringt zelfs door tot het diepste van onze gedachten, tot de roerselen des harten.

3. Het doel moet goed zijn. En dat is de eer van God. Hoevele van onze werken stranden, omdat wij onze eigen eer beoogen. Op het allerlaatst wenden wij het roer om en zoeken onszelf, en vragen naar de goedkeuring van de menschen. Dan hebben wij ons loon al weg. God wil in Zijn eigen werk verheerlijkt worden. Wij hebben, bij wat wij doen, te vragen naar de eer van onzen God. Laat uw licht alzoo schijnen voor de menschen, dat zij uwe goede

werken zien en uw Vader in de hemelen verheerlijken. Hetzij dat gij eet, of drinkt, of iets anders doet, doet het al ter eere Gods.

C. De goede werken zijn door God voorbereid.
Daarop mogen wij wel terdege letten. God heeft de goede werken voorbereid. Zij zijn in Gods raad opgenomen. Paulus schrijft in *Ef. 2:10:* "Want wij zijn Zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, *welke God voorbereid heeft,* opdat wij in dezelve zouden wandelen."

God heeft de goede werken voorbereid. Hij heeft het park van goede werken aangelegd en hij plaatst ons daarin, opdat wij daarin zouden wandelen, om ons daarin te verlustigen en Hem te dienen en te verheerlijken.

Dan zien wij, dat ook onze verantwoordelijkheid in Gods raad is opgenomen. Gods raad en onze verantwoordelijkheid. God heeft besloten, dat wij goede werken zullen doen en wij moeten ons daarin oefenen.

Bij de verhouding van Gods raad en onze verantwoordelijkheid denken wij aan een beeld, dat deze verhouding aangeeft. Daar is een touw, dat over een katrol loopt boven op den zolder, en dat gedaan wordt door twee gaten in een plafond. Wij zien van beneden twee touwen en toch in werkelijkheid is het maar één touw.

Daar komen de lijdelijken, de *antinomianen* en zij trekken aan het eene touw van Gods raad. Zij tuimelen achterover en liggen neer in hun machteloosheid en roepen: God moet het doen, och mocht het nog eens gebeuren.

Daar komen de werkheiligen, de *perfectionisten,* en zij trekken aan het andere touw van onze verantwoordelijkheid. Zij vliegen er mee weg en meenen, dat zij de volmaaktheid kunnen bereiken.

Neen, wij nemen *beide* touwen in onze handen. Gods raad en onze verantwoordelijkheid. Werkt uw zelfs zaligheid met vreeze en beven, want het is God, Die in u werkt, beide het willen en het werken, naar Zijn welbehagen. [Filipp. 2:12-13] God heeft de goede werken voorbereid, opdat wij er in zouden wandelen. In Gods raad is onze verantwoordelijkheid opgenomen.

III. De geloovige moet goede werken doen.

A. Wij worden geroepen tot goede werken.
Wij mogen het stuk der dankbaarheid niet overschatten, niet onderschatten, maar moeten het stellen op de rechte waarde. Dan ook zien wij, dat de geloovigen geroepen worden tot goede werken, niet als een last, die zij met moeite verrichten, maar als vrucht van het werk van Christus, als werk van den Heiligen Geest.

Wij worden niet zalig, omdat wij goede werken doen, maar *omdat wij zalig worden, doen wij goede werken.*

De kinderen Gods leven en daarom doen zij goede werken. Christus zorgt er voor, dat het gebeurt. Hij vernieuwt ons naar het beeld Gods. Wij zijn geschapen tot goede werken, want de geloovigen moeten al meer worden, wat zij *zijn,* kinderen Gods. En zij wandelen als kinderen des lichts. Een van de vragen is: hoe ik Gode voor zulk een verlossing zal dankbaar zijn. Met mijn gansche leven. Niet maar met woorden, neen, door heel onze levensopenbaring, in ons huis, in de werkplaats, op het kantoor, in de fabriek, bij den naaste, in de kerk, in de binnenkamer. Dan gaat er kracht uit van het volk Gods. God heeft ons in

Christus gered en daarom willen wij wandelen in de wegen des Heeren, om te toonen, dat wij uit zoo grooten nood en dood verlost zijn. Wij moeten onze roeping verstaan. Het is geen liefhebberijwerk. Wij zijn ambtsdragers, die, krachtens het ambt der geloovigen, in heel het leven een taak hebben gekregen, die wij in de kracht van Christus moeten vervullen. De geloovigen worden geroepen goede werken te doen.

B. Wij worden bekwaamd goede werken te doen.
Het is een groot voorrecht, dat wij goede werken mogen doen, en vruchten mogen dragen als ranken in den Wijnstok. Dat wij mogen wandelen in de goede werken, die God heeft voorbereid. Dat wij mogen wandelen in het park, dat God heeft aangelegd. De goede werken staan in verband met het offer van Christus. Alleen door Christus zal de woestijn bloeien als een roos. Dan braken wij ons een braakland en zaaien niet onder de doornen. Dan strijden wij tegen de zonden, in de kracht des Heeren. Die in Mij blijft en Ik in hem, die draagt veel vrucht.

Dan ook worden wij verzekerd van onze verkiezing. Dat mogen wij niet zien als een rekensom: wij doen goede werken en daarom is ons geloof echt. Het geloof hangt nooit af van condities, die eerst vervuld moeten worden. Gelooven heeft in zichzelf zekerheid. Daarom geen angstvallig onderzoek vooraf, of wij wel geloof hebben. De Heilige Geest werkt, als wij door Zijn kracht in de wegen des Heeren wandelen, in ons de zekerheid van onze verkiezing. Een plant, die vrucht draagt, wordt al sterker. Het geloof, dat vruchten draagt, wordt al krachtiger. Door geloofsvruchten voort te brengen, door goede werken te doen, wordt het geloof gesterkt. Het is niet ons werk, maar Gods werk. Wij worden bekwaamd tot goede werken.

C. Wij worden verwaardigd tot goede werken.
Naamchristenen zijn tot schade voor de kerk des Heeren. Het koninkrijk Gods is niet gelegen in woorden, maar in kracht. De Kerk des Heeren heeft heel weinig aan menschen, die niets over hebben voor den dienst des Heeren, en altijd vragen, met hoe weinig zij wel toekunnen, die liefst op het randje van de wereld loopen en nu en dan eens van die tafel smullen. Menschen, die zich in de wereld zoo erg goed thuis gevoelen en ook nog een tikje godsdienstig zijn.

Zij houden aan hun zonden vast, blijven gierig, geven geen offers en de wereld heeft toch ook geen respect voor hen. Christus wil vruchtboomen en geen sierplanten. Christus werkt vrucht in de ranken, opdat Zijn werk worde gezien en de aandacht op Hem worde gericht. Niet door woorden en door uitwendigheden, maar door een godzaligen levenswandel.

Hoe groot is het voorrecht, dat wij goede werken *mogen* doen. En eenmaal zal Christus zeggen: "Zooveel gij dat een van Mijne minsten gedaan hebt, zoo hebt gij dat Mij gedaan". Dan zullen zij ons ontvangen in de eeuwige tabernakelen.

IV. Wij verdienen niets door de goede werken.

A. Zij komen niet in rekening, om ons te rechtvaardigen.
Velen hebben een zeer verkeerde voorstelling van de beteekenis van de goede werken. Zij meenen, dat wij daarmee iets verdienen. Dat wij dus meehelpen en voor onze zaligheid iets kunnen verwerven. Dan hebben wij een heel verkeerde gedachte ten opzichte van de goede werken. De belijdenis zegt: “*Intusschen komen zij niet in rekening, om ons te rechtvaardigen."* Zij staan niet op onze rekening, maar op de rekening van Christus. Hij heeft voor ons de zaligheid verdiend. En de goede werken zijn niet van ons, maar van Hem, Die ze in ons werkt. Wat is de rank aan den wijnstok, zonder den wijnstok? Wat is een kind des Heeren zonder Christus?

Onze gerechtigheden zijn als een wegwerpelijk kleed.

B. Het geloof rechtvaardigt zonder de werken.
Christus is onze gerechtigheid voor God. Hij is de Weg, de Waarheid en het Leven. Hij heeft Zijn leven gegeven tot een rantsoen voor velen. Door het geloof eigenen wij ons de gerechtigheid van Christus toe. De goede werken zijn niet vóór het geloof. God rechtvaardigt den zondaar, den *goddelooze,* voordat hij goede werken heeft kunnen doen. *"Want het is door het geloof in Christus, dat wij gerechtvaardigd worden, ook eer wij goede werken doen; anderszins zouden zij niet goed kunnen zijn, evenmin als een vrucht des booms goed kan zijn, voordat de boom goed is."* De goede werken zijn vruchten van het geloof. Daarom rechtvaardigt het geloof zonder de werken en komen de werken niet in rekening.

C. Wij moeten God danken voor de goede werken.
De belijdenis zegt: *"Zoo doen wij dan goede werken, maar niet om te verdienen (want wat zouden wij verdienen?); ja wij zijn in God gehouden voor de goede werken, die wij doen en niet Hij in ons."* In iemand gehouden zijn beteekent: iemand iets schuldig zijn, bij iemand in de schuld staan. Welnu, zoo zegt de belijdenis, wij staan bij God in de schuld, als wij goede werken doen en niet Hij bij ons. De goede werken zijn niet een geschenk van ons aan God, maar van God aan ons. Niet wij bieden ze Hem aan. Hij heeft ze ons gegeven en in ons gewerkt. Zij zijn een gave Gods uit Christus, en wij kunnen niet anders, dan God voor die gave, die Hij ons heeft gegeven, danken. Wel verre van ze in rekening te brengen voor God, komen wij er door in de schuld bij God. Want Hij is het, Die in ons werkt beide het willen en het werken, naar Zijn welbehagen. Wij mogen de zaak niet omkeeren. God is ons geen dank verschuldigd. Wij zijn Hem dank verschuldigd.

D. Wij blijven onnutte dienstknechten.
Dat geldt reeds voor het werkverbond. Adam kon niets verdienen. De vervulling van de wet was voor hem niet een oorzaak, waardoor hij de zaligheid zou verwerven, maar de *weg,* waarlangs hij zou komen tot het eeuwige leven. Alles, wat hij bezat en deed, had hij van God ontvangen. Hij kon niet spreken van verdienste. Hoe veel te meer geldt dit van den zondaar, die leeft in het genadeverbond. Christus heeft alles voor Hem verdiend. Laat ons dan letten op hetgeen geschreven staat: Wanneer gij zult gedaan hebben al hetgeen u bevolen is, zoo zegt: wij zijn onnutte dienstknechten, want wij hebben maar gedaan, hetgeen wij schuldig waren te doen. Onnutte dienstknechten. Wij zijn schuldig het te doen. De gedachte, dat wij door goede werken ook maar iets verdienen zouden, moet bij den wortel worden afgesneden.

V. De goede werken worden uit genade beloond.

A. Gods Woord leert het.
De Heilige Schrift wijst met nadruk op de belooning van de goede werken. Zeer nadrukkelijk spreekt de Heere Jezus daarvan in de bergrede, in *Mattheus 6.*

Hij zegt, dat de geveinsden, die alles doen, om van de menschen gezien te worden, hun loon weg hebben. Maar Hij wijst tevens op de gebeden, aalmoezen en het vasten van Gods volk, die door den Vader in het verborgen gezien worden en in het openbaar vergolden.

Wie lijdt om Zijns naams wil, zal ontvangen genadeloon. In *Matth. 5 :11-12* lezen wij: "Zalig zijt gij, als de menschen u smaden en liegende allerlei kwaad tegen u spreken om Mijnentwil; verblijdt u en verheugt u, want uw loon is groot in de hemelen." En in *Matth. 19:29:* "Zoo wie verlaten zal hebben huizen, of broeders, of zusters, of vader, of moeder, of vrouw, of kinderen, of akkers, om Mijns naams wil, die zal honderdvoud weder ontvangen." Van Mozes lezen wij, "dat hij, door het geloof, geweigerd heeft, een zoon van Farao's dochter genaamd te worden, verkiezende liever met het volk Gods kwalijk behandeld te

worden, dan voor een tijd de genieting der zonde te hebben; achtende de versmaadheid van Christus meerderen rijkdom te zijn, dan de schatten van Egypte, want hij zag op de vergelding des loons." Heb. 11:25-26.

En in *Openb. 22:12* zegt Christus: "Ziet, Ik kom haastelijk en Mijn loon is met Mij, om een iegelijk te vergelden, gelijk zijn werk zal zijn." Zoo zijn er nog vele plaatsen uit de Heilige Schrift te noemen. Het staat onomstootelijk vast, dat de leer van de belooning van de goede werken uit Gods Woord is geput en op Gods Woord is gegrond.

B. De belijdenisschriften leeren het.
Wij lezen in dit artikel: *"Intusschen willen wij niet loochenen, dat God de goede werken beloont, maar het is uit genade, dat Hij Zijne gaven kroont."*

In artikel XXXVII, dat handelt over het laatste oordeel lezen wij: "En daarom is de gedachtenis van dit oordeel met recht schrikkelijk en vervaarlijk voor de boozen en goddeloozen en zeer wenschelijk en troostelijk voor de vromen en uitverkorenen: dewijl alsdan hunne volle verlossing volbracht zal worden en zij aldaar zullen ontvangen de vruchten des arbeids en der moeite, die zij zullen gedragen hebben."

"En daartegen de geloovigen en uitverkorenen zullen gekroond worden met heerlijkheid en eere," "En tot een genadige vergelding zal hen de Heere zulk een heerlijkheid doen bezitten, als het hart eens menschen nimmermeer zoude kunnen bedenken."

In den catechismus wordt over de belooning der goede werken gesproken in Zondag XXIV vraag en antwoord 63.

Hoe? Verdienen onze goede werken niet, die God nochtans in dit en in het toekomende leven wil beloonen? Deze belooning geschiedt niet uit verdienste, maar uit genade.

C. God beloont de goede werken in dit leven.
Dat is zeker. Wij kunnen dat niet altijd nagaan, maar wij weten, dat Gods Woord waarachtig is. Een slordige levenswandel moet tot groote schade zijn voor het geloofsleven. Wie in de wegen des Heeren wandelt, zal de rijke vruchten daarvan plukken. Een gierigaard is enghartig en kent niet de waarheid van het Woord des Heeren, dat het zaliger is te geven, dan te ontvangen. De oorzaak voor den twijfel van menigeen moet gezocht worden in het leven. De diagnose moet goed worden opgemaakt, en dan zal blijken, dat er onbestreden zonden zijn, die de zekerheid van de verkiezing in den weg staan. Vele kinderen plukken hier op aarde de vruchten van de goede werken van hun ouders, die God in de kinderen beloont. Een kind des Heeren, dat blijmoedig geeft voor armen en kerk, en met lust wil werken in den dienst des Heeren, zal door God gezegend worden. Het is zeker, dat God de goede werken in dit leven wil beloonen.

D. God beloont de goede werken in het toekomende leven.
1. De zaligheid is voor allen gelijk, de heerlijkheid is verschillend. Zalig beteekent vol. Gelukzalig is vol geluk en rampzalig is vol ramp. Allen, die in Christus Jezus gelooven, worden gelukzalig, vol geluk. Maar niet allen ontvangen dezelfde heerlijkheid. Neem tien glazen van verschillende grootte, en vul deze met water, dan zijn alle glazen gevuld en toch niet gelijk. Het kleine glas heeft niet te weinig en het groote glas heeft niet te veel.

Wanneer ouders en kinderen aan den maaltijd zitten, worden allen verzadigd en toch eten niet allen evenveel.

Zoo zullen alle geloovigen in den hemel vol geluk zijn. Maar de bedding, waarin de stroom van het levende water vloeit, zal bij den een dieper zijn dan bij den ander. De heerlijkheid

van Paulus is anders, dan de heerlijkheid van den moordenaar aan het kruis. Beiden zijn zalig. Zoo is er een rijke verscheidenheid. Het *ééne* Vaderhuis heeft *vele* woningen. Er is tusschen de gezaligden wel een graadverschil, maar geen wezensverschil. De zaligheid is voor allen gelijk en de heerlijkheid is voor allen verschillend. Een andere is de heerlijkheid der zon, en een andere is de heerlijkheid der maan, en een andere is de heerlijkheid der sterren. Alzoo zal ook de opstanding der dooden zijn. *1 Cor. 15:41-42.*

Evenzoo in de rampzaligheid. De goddeloozen zullen allen zijn vol ramp, maar het zal Sodom en Gomorra, Tyrus en Sidon verdraaglijker zijn in den dag des oordeels, dan Kapernaüm en Bethsaïda.

2. De goede werken worden uit genade beloond. Het is uit genade, dat God Zijn eigen gaven kroont. Hij beloont Zijn eigen werk. De verdienste is voor Christus en Hij geeft het den geloovigen. Daarom krijgen wij de belooning uit genade. Wanneer Christus zal zeggen: Ik ben hongerig geweest en gij hebt Mij te eten gegeven, dan zullen de geloovigen antwoorden: Heere wanneer is dat geweest? Zij weten het niet eens meer. En Christus zal antwoorden: Zooveel gij dat een van Mijnen minsten hebt gedaan, zoo hebt gij dat Mij gedaan.

E. De goede werken zijn geen grond voor de zaligheid.
1. Zij kunnen geen grond zijn. Wij gronden onze zaligheid alleen op de beloften Gods, die in Christus ja en amen zijn. Op den Christus, Die door Zijn lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid de gerechtigheid heeft aangebracht in onze plaats, die voor onze schuld en zonde volkomen betaald heeft. Goede werken zijn zandgrond. Wanneer wij op de goede werken steunen, zullen wij omkomen. Wij zinken al dieper in het drijfzand. De gerechtigheid is niet uit de wet, maar uit de belofte. De wet is om der overtredingen wil daarbij gesteld.

Onze beste werken zijn met zonde bevlekt. Wij bederven het altijd weer. Want wij kunnen geen goed werk doen, of het is besmet door ons vleesch en daarom zijn wij strafwaardig. Wanneer wij met onze beste werken komen, zullen wij veroordeeld worden, omdat onze gerechtigheden zijn als een wegwerpelijk kleed. Onze goede werken moeten gereinigd worden door het offer van Christus.

2. Al konden wij één goed werk doen, het zou ons niet baten. Neem eens het geval, dat wij één werk voor God kant en klaar zouden kunnen afleveren, wat zou het dan nog zijn? Dan stond daar tegenover de bergenhooge schuld, die ons aanklaagt in het gericht. *"En al konden wij er één voortbrengen, zoo is toch de gedachtenis aan één zonde genoeg, dat het van God zoude verworpen worden."* God eischt van ons het volkomene. Hij brengt ons terug tot "in den beginne." Hij stelt ons voor de wet, die het volmaakte wil. Wij moeten Hem liefhebben met geheel ons hart, geheel onze ziel, geheel ons verstand en geheel onze kracht. Wij moeten den naaste liefhebben als onszelven. [Matth. 22:37-39] En als Adam overtreden heeft, dan vlucht hij. Hij beeft voor het aangezicht des Heeren. Zoo Gij in 't recht wilt treden o Heer en gadeslaan onze ongerechtigheden, ach, wie zal dan bestaan?

3. Wij zouden altoos moeten twijfelen. Wanneer wij door zelfonderzoek op onze goede werken moeten steunen, komen wij nooit tot zekerheid van onze verkiezing. Wij zouden altijd in twijfel moeten leven. Want de vastheid ligt alleen in God. De volharding der heiligen ligt alleen in de volharding Gods, dat Hij het werk, dat Hij begonnen is, ook gewisselijk zal voltooien. Wie door het geloof alleen rust in het volbrachte werk van Christus, zal komen tot de zekerheid van zijne zaligheid, die in Christus gewaarborgd is. Want niets zal ons kunnen scheiden van de liefde Gods, die er is in Christus Jezus onzen Heere. Bergen mogen wijken en heuvelen wankelen, maar Gods verbond wankelt nooit. *"Alzoo dan zouden wij altijd in twijfel staan, herwaarts en derwaarts drijvende, zonder eenige zekerheid en onze arme*

consciëntiën zouden altijd gekweld worden, indien zij niet steunen op de verdiensten van het lijden en sterven onzes Zaligmakers."

VI. Het doel van de goede werken.

A. Om aan de wereld Gods werk te openbaren.
De geloovigen worden als ranken in den Wijnstok geroepen tot goede werken en door Christus vernieuwd naar Gods beeld. Dat werk van Christus kan en mag niet verborgen blijven. Het licht mag niet geplaatst worden onder een korenmaat, het moet staan op den kandelaar. Laat uw licht alzoo schijnen voor de menschen, dat zij uw goede werken zien en uw Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken. [Matth. 5:16] De menschen moeten onze goede werken zien. Zij moeten zien de eenheid van de geloovigen en de kracht Gods, die in de kinderen Gods openbaar wordt. De wereld heeft voor zichzelf een bijzonder program opgesteld en nummer één op dat program is: toezien, hoe de levenswandel van de belijders is, en wee den belijder van den naam des Heeren, die iets doet, dat de critiek niet kan doorstaan. De wereld is spoedig klaar met zeer scherpe critiek. Zijn dat weer "fijnen"? "Ja, van hen kan men dat weer verwachten" en dan wordt de naam des Heeren gelasterd.

Daarentegen, wanneer de geloovigen wandelen in godzaligheid, den naaste liefhebben, zichzelf verloochenen, in dagen van tegenspoed geduldig zijn en het lijden ontvangen uit de hand des Heeren en dragen in de kracht Gods, wanneer de geloovigen eerlijk en oprecht zijn, niet gierig, niet afgunstig, maar voorbeelden van trouw, dan wijst de wereld ook op die voorbeelden en wordt de kracht des Heeren en het werk Gods voor haar openbaar. Dat is het doel van de goede werken. Dan moet de wereld tegen wil en dank zeggen: "ja, die menschen hebben iets, dat wij missen. Wij zien de kracht Gods, die in hen werkt." Het moest zoo wezen, dat het Gereformeerd-zijn, op zichzelf een aanbeveling was. Helaas is dat niet altijd het geval.

B. Om den naaste voor Christus te winnen.
Met praten alleen komen wij er niet. Het koninkrijk Gods is niet gelegen in woorden, maar in kracht. De wereld wil ook daden zien, en zij heeft daar recht op. Wie vroom praat en goddeloos doet, is voor velen een belemmering, tot Christus te gaan. Daarentegen gebeurt het ook, dat door den godzaligen wandel van een kind des Heeren, menschen getrokken worden tot den dienst des Heeren. De vruchten van geloof en bekeering kunnen niet verborgen blijven.

Een piano moet in de eerste plaats goed gestemd worden, en dan moet er ook nog goed op gespeeld worden. Zoo is de heiligmaking in de eerste plaats een zaak des harten, maar dan moet op het instrument goed gespeeld worden. De duivel speelt op zijn instrumenten valsche muziek, jazzmuziek en allerlei goddelooze en zedelooze stukken. Christus wil ook Zijn instrumenten bespelen, maar dan wordt een lofzang gehoord tot eer van onzen God. Wij zijn door de zonde oorzaak, dat er ook dissonanten in gehoord worden, maar door de goede muziek kunnen de menschen getrokken worden en tot Christus gebracht.

C. Om den zwakgeloovigen steun te bieden.
Wanneer een koor zingt, zijn er altijd vaste stemmen, die de andere meenemen. Leiders, die het geheele koor steunen. Zoo ook zullen de zwakgeloovigen en zij, die pas op den weg zijn, gesterkt worden door den godzaligen levenswandel van degenen, die sterk zijn in het geloof.

Van een kind des Heeren, dat teeder wandelt voor het aangezicht des Heeren, gaat *gezag* uit, invloed ten goede op anderen, die hun treden nog niet zoo vast gezet hebben in de wegen des Heeren. Wij kunnen een ander tot zegen en ook tot vloek zijn. De wet des

Heeren is zeer volmaakt. De Farizeën kwamen tot den Heere Jezus en wilden, dat Hij Zich eens zou uitspreken over de problemen, die zij kenden.

Bijvoorbeeld het huwelijk. Moet men in de huwelijksopvatting nu behooren tot de preciesen, of tot de rekkelijken? Dan zegt Christus: "Van den beginne is het alzoo niet geweest." Christus voert ons terug tot het begin, tot de schepping, tot het oorspronkelijke, tot het volkomene. Wij mogen met de wet des Heeren niet marchandeeren, maar hebben die wet ten volle te aanvaarden, om zoo te rusten in Christus' werk en te wandelen in de wegen des Heeren. Dan willen wij het onkruid uitroeien met wortel en al. Dan braken wij ons een braakland en zaaien niet onder de doornen.

D. Om den naam des Heeren te verheerlijken.
De duivel heeft de eer van God aangerand. Door de zonde is ontreddering gekomen. En Christus heeft als de Knecht des Heeren de roeping aanvaard en vervuld, de eer van God te handhaven tegenover satan, die door Hem overwonnen is. Hij zal de nieuwe menschheid stellen op de nieuwe aarde zonder vlek en rimpel, en overgeven in de handen des Vaders. De menschheid zal vernieuwd worden naar het beeld Desgenen, Die haar geschapen heeft. God zal verheerlijkt worden. De bruid zal God grootmaken. Zij is eerst geweest zwart van dienstbaarheid en zal dan ontvangen het feestkleed van het zuiverste wit. Dan zal zij in volle schoonheid pralen. Die gunst heeft God Zijn volk bewezen, opdat het altoos Hem zou vreezen. Uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid.

ARTIKEL XXV: VAN HET AFDOEN DER CEREMONIEELE WET.

Wij gelooven, dat de ceremoniën en figuren der wet opgehouden hebben met de komst van Christus, en dat alle schaduwen een einde genomen hebben; alzoo, dat het gebruik van die onder de christenen weggenomen moet worden; nochtans blijft ons de waarheid en substantie van die in Christus Jezus, in Denwelke zij hare vervulling hebben. Hier intusschen gebruiken wij nog de getuigenissen, genomen uit de Wet en de Profeten, om ons in het evangelie te bevestigen, en ook om ons leven te reguleeren, in alle eerbaarheid tot Gods eere, volgens Zijnen wil.

DE CEREMONIEELE WET IS VERVULD IN CHRISTUS.

I. Abrahams belofte, Mozes' wet, en de vervulling door Christus (Gal. 3:15-25**).**

A. Mozes' wet maakt Abrahams belofte van den Christus niet krachteloos.
1. Een testament wordt niet vernietigd. In de gemeenten van Galatië waren Judaïsten, die de ceremonieele wet wilden handhaven na de komst van Christus. Paulus is in hun oogen geen echte apostel. Hij is niet bij den Heere Jezus in de leerschool geweest. Paulus vertelt hun, dat hij in Arabië drie jaar van den Heere Jezus onderwijs heeft ontvangen. Hij is heel scherp tegen de Judaïsten, en spreekt van "uitzinnige" Galaten, die betooverd zijn, om van de waarheid af te wijken. Maar dan wordt hij tegenover hen, die meegesleept worden, hartelijk, noemt hen "broeders" en wil eens met hen gaan praten over de moeilijke kwestie van de ceremonieele wet. Broeders, ik spreek naar den mensch. Neem een testament, of een verbond! Als het testament klaar is, wordt het niet zoomaar door een ander vernietigd. Daar wordt niets bijgedaan en daar wordt niets afgedaan. Dat testament kan niet veranderd worden, zonder den wil van den testamentmaker. Welnu, zoo is het met de beloften, die God aan Abraham heeft gegeven. Abraham heeft een testament ontvangen. God spreekt in dat testament van de erfenis, van de erfgenamen, van den Beloofde. En Abraham heeft begeerd den dag van Christus te zien en heeft hem gezien en hij is verheugd geweest. Hij heeft geloofd en het is hem tot rechtvaardigheid gerekend. Nooit kan 't geloof te veel verwachten. Een testament wordt niet vernietigd.

1. De belofte ziet op Christus. Bij een testament komt het aan op de letter. De Schriftcritici hebben heel wat ellende bezorgd. Zij scheuren bladzij na bladzij uit den Bijbel en houden over, wat zij willen hebben. Zoo zullen zij *met* een testament niet doen. Schriftcritiek is groote zonde. Paulus wijst in dit testament, dat God aan Abraham heeft gegeven, op de beteekenis van één *letter,* van een enkelvoud. En de historie heeft zeer duidelijk aangetoond, wat wij met dat enkelvoud hebben te verstaan. Die ééne is de Christus. Eerst het enkelvoud in Izak, die type is van den Christus, en straks in Christus Zelf. Hij zegt niet: En den zaden, als van velen, maar als van één: *en uwen zade.* God heeft tot Abraham gesproken van den Christus. Het testament krijgt kracht door den dood van Christus. God wijst in de belofte aan Abraham op Hem, Die de vervulling is van de belofte.

2. De wet vernietigt de belofte niet. Nu komt de groote moeilijkheid. God heeft het testament gegeven en *vier honderd en dertig jaar later komt God met de wet.* En niet alleen met de tien geboden, maar met een reeks ceremonieele wetten voor den dienst des Heeren.

Is de belofte nu weg? Moet het opeens anders gaan? Wordt het nu toch weer verdienste en werken alleen? Zoo hebben velen gemeend en zoo denken velen nog.

Maar zoo is het gelukkig niet. En dit zeg ik: het verbond, dat te voren van God bevestigd is op Christus, wordt door de wet, die na vier honderd en dertig jaren gekomen is, niet krachteloos gemaakt, om de beloftenis te niet te doen.

De dwaalleeraars willen, dat de mensch zelf weer zal werken en de wet zal vervullen. Maar dat wil God niet. Want als de erfenis uit de wet is, dan is zij niet meer uit de belofte. Wij krijgen de hemelsche erfenis, niet door wetsvervulling, maar door het geloof in Christus. Wij hebben in Christus alles of niets. Christus heeft het voor ons verdiend. Geen zelfverlossing. Geen christelijk humanisme. De wet vernietigt de belofte niet.

B. Mozes' wet leert ons de belofte van Abraham beter kennen.
1. De wet is gegeven om der overtredingen wil. Als de wet de belofte niet krachteloos maakt, waartoe is dan de wet gegeven? Wat is dan de bedoeling des Heeren geweest, om vierhonderd jaar later de wet af te kondigen en al die ceremonieele handelingen, al de eeuwen door, te laten verrichten in tabernakel en tempel, en dat zoo stipt, naar bepaalde voorschriften? Dat is geschied om der overtredingen wil. Het is niet gemakkelijk, alleen van beloften te leven, met een testament alleen het leven door te gaan. Daarom heeft Israël zoo sterk terugverlangd naar de vleeschpotten van Egypte. En toen heeft God dat volk omtuind door de wet, en zoo van de heidenen afgezonderd. Daarom gaf God al die wetten. Zij gingen zoo gemakkelijk over de *grens,* zooals velen nog zoo gemakkelijk met de wereld meegaan. Daarom werden de grenzen scherp afgebakend en is tot dat kind, tot dat volk gezegd, dat zij niet over de grens mochten gaan. Zij wilden overtreden en de wet is om der overtredingen wil daarbij gesteld, bij de belofte. Israël liep heel groot gevaar, evenals de heidenen te worden. De oase wilde woestijn worden en moest oase blijven. Zij wilden een koning hebben als de andere volken en God was hun Koning. Daarom heeft God, door die ceremonieele wetten, de grenzen van de oase afgebakend. Het geven van de wet is ook genade. De wet moet dienen, om het volk de belofte beter te leeren kennen. Door die afbakening werden ze gedrongen het testament te lezen.

2. De wet is gegeven, totdat het Zaad zou gekomen zijn. De ceremonieele wet is gegeven en gehandhaafd tot de komst van Christus. Zoolang moest de dienst der schaduwen bestaan. De wet is om der overtredingen wil daar bij gesteld, totdat het Zaad zou gekomen zijn, dien het beloofd was.

Dat heeft Israël niet begrepen. Zij hebben gedacht, dat zij door wetsvervulling nu ook de erfenis konden verdienen. En later zijn er richtingen ontstaan. De rekkelijken hebben gezegd, dat men het niet zoo heel nauw behoefde te nemen en de preciesen hebben gezegd, dat men het wel heel nauw moest nemen.

De wet is door het volk misbruikt. Zij hebben Mozes genomen, om Christus te veroordeelen. "Wij hebben een wet en naar onze wet moet Hij sterven." Joh. 19:7.

Christus heeft de wet vervuld, en als Hij gestorven is, scheurt God het voorhangsel van boven naar beneden stuk. Levi zal dat voorhangsel weer dicht naaien, wanneer de Priester naar de ordening van Melchizedek, de wet heeft vervuld.

3. Christus is onze Middelaar. De belofte is rechtstreeks aan Abraham gegeven door God. En de wet is aan Mozes gegeven door den dienst der engelen. Bij de wet zijn twee partijen. En bij de belofte is er één. God, Die belooft. God is één. Door de wet heeft de ware geloovige de belofte beter leeren kenen, zoodat hij is gaan uitzien naar de vervulling door den Beloofde. Mozes en Abraham strijden niet tegen elkaar. Wet en Evangelie zijn geen tegenstellingen. Het is schadelijk, den een tegen den ander uit te spelen. Dan komt men of tot de dwaling van de werkheiligheid, of tot de valsche lijdelijkheid.

Beiden, Mozes en Abraham, wijzen heen naar den Christus, Hij is de Middelaar van het verbond der genade. Hij vervult de wet van Mozes en Mozes spreekt op den berg der verheerlijking van Zijn uitgang te Jeruzalem. Hij vervult de belofte aan Abraham gegeven en

kan uit steenen Abraham kinderen verwekken. God zal Zijn waarheid nimmer krenken, maar eeuwig Zijn verbond gedenken.

C. Mozes' wet leidt tot de belofte van Abraham en tot de vervulling in Christus.
1. De wet is niet tegen de belofte. Het zou den schijn kunnen hebben, dat de wet tegen de belofte is. Dat is onmogelijk, omdat God, Die de belofte heeft gegeven, ook de wet heeft bekend gemaakt. Is dan de wet tegen de beloftenissen Gods? Dat zij verre.

De wet zegt ons wel, hoe het moet, maar zij werkt het niet in ons. De wet kan een dooden zondaar niet levend maken. Als de wet machtig was, den zondaar levend te maken, zou onze gerechtigheid uit de wet zijn. Dan is de genade geen genade meer. Gods Woord leert ons, dat het alles onder de zonde besloten is. Die in Christus *gelooven,* krijgen de vervulling van de beloften. De belofte wordt gegeven. Wij moeten van genade leven en daarbij wil de wet ons helpen. Daarom is de wet zoo onverbiddelijk streng. Daarom is de Judaïstische dwaling zoo ontzettend gevaarlijk. Met een beroep op de wet wordt tegen de wet geageerd.

2. De wet is de tuchtmeester tot Christus. God heeft Israël, vóór de komst van Christus, al de eeuwen door, onder bewaring gesteld van een paedagoog, de wet. De wet moet hen bewaren voor terugzinken tot het heidendom. De wet is de opvoeder der jeugd, die den jongen moet helpen en leiden. Die hem moet waarschuwen tegen gevaren en moet opvoeden tot zelfstandigheid.

Want de wet heeft Israël bewaard, gesterkt en in den strijd staande gehouden. De wet heeft Israël al maar gewaarschuwd. En het doel van de ceremonieele wet was, zoolang het volk te wijzen op de komst van den Christus, totdat Hij gekomen zou zijn, en het volk zou komen tot de volle vrijheid in Christus. Als de Zoon u vrijgemaakt zal hebben, zult gij waarlijk vrij zijn.

Doch eer het geloof kwam, waren wij onder de wet in bewaring gesteld, en zijn besloten geweest tot op het geloof, dat geopenbaard zou worden.

Zoo dan, de wet is onze tuchtmeester tot Christus geweest, opdat wij uit het geloof zouden gerechtvaardigd zijn. En als de Christus is gekomen, krijgt de paedagoog ontslag. Dan heeft de wet haar roeping vervuld. Dan nemen alle schaduwen een einde, en wordt het voorhangsel des tempels gescheurd. Heel het Oude Testament roept om de vervulling, om het Nieuwe Testament. Daarom willen wij niet terug. Dat is verwerping van den Christus, de groote zonde van het Judaïsme en van alle wettische beweging. Wij willen niet terug, zooals Rome doet, die den ceremonieelen dienst van Israël grootendeels wil handhaven en daarom het offer van Christus ondermijnt. Niet terug zooals velen, die naast het werk van Christus stellen eigen werk en eigen ervaring en bevinding, omdat zij in zich iets willen hebben, waarop zij meenen te kunnen steunen. Wij moeten van genade leven.

3. Wij ontvangen de belofte, door het geloof in Christus. Velen stellen Mozes hooger dan Christus. Mozes is meer in hun lijn. Dan wordt hun eigengerechtigheid gestreeld en Mozes zelf heeft het niet gewild. Hij heeft het volk overgegeven in de handen van Jozua en wijst op den Christus, naar Wien zij zullen hooren. De Joden beriepen zich op Abraham en Abraham heeft verlangd den dag van Christus te zien en heeft hem gezien, en is verheugd geweest.

Nog zijn er velen, die zulk een bang leven leiden en niet kennen de troost van de beloften Gods, die in Christus ja en amen zijn. Als het geloof gekomen is, zijn wij niet meer onder den tuchtmeester. Want gij zijt alleen kinderen Gods, door het geloof in Christus Jezus. God is getrouw. Hij heeft ons aangenomen tot Zijne lieve kinderen en erfgenamen. Zoo gaan wij de eeuwigheid in. Door U, door U alleen om 't eeuwig welbehagen.

II. De ceremonieele wet heeft afgedaan.

A. De beteekenis van de ceremoniën.
1. God Zelf heeft de ceremonieele wet gegeve. God heeft aan Israël gegeven de voorschriften voor den tempeldienst tot in de fijnste bijzonderheden. De Heere heeft tot Mozes gezegd, toen Hij hem eerst bestek en teekening van den tabernakel gegeven had: "Zie dan toe, dat gij het maakt naar het voorbeeld, dat u op den berg is getoond." Exo. 25:40.

Stefanus wijst daarop in *Hand. 7:44.* Ook wordt door den apostel, in de brief aan de Hebreeën, op die uitspraak des Heeren gewezen in hoofdstuk 8:5 [Heb. 8:5]. Dat heeft dus bijzondere beteekenis. God heeft aan Mozes een teekening gegeven, een voorbeeld. En naar dat voorbeeld moet hij het alles maken. Niet hij zal zeggen, hoe het moet. God zal het zeggen. Hij kan er niets bij doen en ook niets afdoen, zonder het te bederven. In den ceremonieelen dienst vinden wij dus die voorschriften, die God zelf heeft gegeven. Wij leeren God kennen als een God, Die tot in de kleinste bijzonderheden voorschrijft, hoe Hij gediend wil worden.

In de ceremonieele wetten spreekt God over:
a. De heilige plaatsen: De tabernakel en de tempel.
b. De heilige personen: De stam van Levi. De Levieten. De Priesters. De Hoogepriester.
c. De heilige handelingen: De offeranden. De reinigingen. De besnijdenis. Het Nazireërschap. Het vasten. De ban. Het gebed.
d. De heilige tijden: De Sabbath. Het Nieuwemaanfeest. Het Sabbatjaar. Het Jubeljaar. Het Paaschfeest. Het Pinksterfeest. De groote Verzoendag. Het Loofhuttenfeest. Terwijl later hierbij zijn gekomen het Purimfeest en het feest van de inwijding des tempels.

2. God heeft de ceremoniën gegeven als schaduwen van Christus. De tabernakel is gemaakt naar het voorbeeld, dat God Mozes op den berg heeft getoond. Dus *de* tabernakel is boven. De tempel is in den hemel. Daar is *het* heiligdom, daar is *de* Hoogepriester, daar is *de* gemeenschap met God, daar woont God. Het oorspronkelijke is in den hemel en van dat oorspronkelijke heeft God aan Mozes een afbeelding gegeven, zoodat wij hier hebben de schaduw van de echte werkelijkheid. Daarom is de hoogepriester van het Oude Testament type van den Christus. Die Zichzelf zou geven tot een offerande voor de Zijnen, en met Zijn bloed zou ingaan in het heilige der heiligen. De offers wijzen allen heen naar Golgotha. Heel de ceremonieele dienst wijst, als met uitgestrekten vinger, naar de vervulling door onzen Heere Jezus Christus. Alle dingen zijn schaduw van Christus. De borstlap met de steenen en daarop de namen van de stammen. Zoo draagt Christus de namen der Zijnen in Zijn hart. Het reukofferaltaar wijst heen naar de voorbede van Christus. De gouden kandelaar naar het werk van den Heiligen Geest, Die het verstand verlicht, en de kerk maakt tot een kandelaar, in de wereld schijnende.

Christus is dus onder het Oude Testament aanwezig. Want zonder Hem is het alles ijdel. Dan heeft geen offer beteekenis. Wij zien echter alleen Zijn schaduw. Waar de schaduw van iemand is, is ook de persoon zelf. Daarom wijzen al die ceremoniën heen naar Hem en zij zijn in Hem vervuld geworden.

3. God geeft door de ceremoniën aanschouwelijk onderwijs. In de ceremonieele wetgeving moet het volk den Christus afgebeeld zien. De belijdenis spreekt over de ceremoniën en *figuren der wet.* Het bloed, dat stroomde, wees heen naar het bloed, dat op Golgotha zou gestort worden voor onze zonden. Het lam, dat geslacht werd, was schaduw van het Lam Gods, dat de zonde der wereld draagt. Het verzoendeksel wijst op de verzoening, door de voldoening van onzen Borg. Alles heeft beteekenis als aanschouwelijk onderwijs.

Ik wil hier herinneren aan het boekje van *Ds L. Schouten:* De Tabernakel Gods heiligdom, bij Israël. Hij heeft een verkleind model van den tabernakel en toebehooren doen maken. Dit model is nu in het Bijbelsch Museum, Stadhouderskade Amsterdam.

B. De ceremoniën hebben opgehouden.
1. Wanneer de Persoon Zelf komt, vervalt de beteekenis van de schaduw. Christus is onder het Oude Testament aanwezig, maar wij zien alleen Zijn schaduw. Wanneer iemand in een kamer is, waar licht brandt, dan kan het gebeuren, dat gij zijn schaduw ziet op het gordijn. Gij herkent hem, al ziet gij alleen vage trekken. Maar als de persoon naar buiten gaat en bij u komt, dan is de schaduw weg. Wij hebben geen portret noodig van hen, die bij ons zijn. Alleen wanneer zij niet meer bij ons zijn, krijgt hun portret bijzondere waarde. Zoo is Christus onder den ouden dag aanwezig geweest onder het volk. Hij is terstond na den val van Adam opgetreden als de Middelaar van het verbond der genade. God laat het licht zoo schijnen, dat zij duidelijk Zijn schaduw zien. Maar in de volheid des tijds is Hij Zelf gekomen en heeft onder ons gewoond. Daarom vervalt dan de beteekenis van de schaduw en van de ceremonieele wet. *"Wij gelooven, dat de ceremoniën en figuren der wet opgehouden hebben met de komst van Christus, en dat alle schaduwen een einde genomen hebben."* Zij waren het voorbeeld en de schaduw van de hemelsche dingen. Heb. 8:5*.* "Want indien het eerste gebod onberispelijk ware geweest, zoo zoude voor het tweede geen plaats gezocht zijn geweest." (Heb. 8:7)*.*

2. God maakt met Christus een nieuw verbond. Op het Oude Testament volgt het Nieuwe Testament. Er is een genadeverbond. Maar er zijn twee bedeelingen van dat eene verbond. De bedeeling van de schaduw en de bedeeling van de vervulling. Daarop wijst de apostel in *Hebreen 8.* "En als Hij zegt een nieuw verbond, zoo heeft Hij het eerste oud gemaakt; wat nu oud is en verouderd is nabij de verdwijning". Heb. 8:13*,* vergel. Heb. 9:9-14*,* Heb. 10:14-18*,* Heb. 13:9-14 *en* Col. 2:14*.* God heeft, toen Christus het offer gebracht had, het voorhangsel des tempels gescheurd van boven naar beneden.

C. Het gebruik van de ceremoniën moet worden weggenomen.
1. Zoo wil God het. God heeft de ceremonieele wet tijdelijk gegeven, met de bedoeling, dat zij in Christus vervuld zou worden. Dat zij dus zou verdwijnen. Daarom mogen wij niet teruggrijpen naar den Oud-Testamentischen eeredienst. Kajafas heeft zichzelf willen handhaven. Hij heeft het gescheurde voorhangsel niet erkend. Hij wilde, als zoon van Levi, niet bukken voor den Hoogepriester naar de ordening van Melchizedek. God Zelf heeft later den tempel doen verwoesten. De ceremoniën hebben opgehouden, *"alzoo dat het gebruik daarvan onder de christenen weggenomen moet worden."*

2. De strijd tegen het Judaïsme. De Judaïsten wilden, dat de heidenen zouden leven naar Joodsche wijze. Zij konden geen afstand doen van de ceremoniën. Zij meenden, dat deze blijvende beteekenis hadden. De kwestie is behandeld op het Apostelconvent te Jeruzalem, na de eerste zendingsreis. Daar heeft Petrus gewezen op het onderwijs, dat God Zelf hem had gegeven, voordat hij naar Cornelius ging. Daar hebben Paulus en Barnabas gesproken over hun ervaringen op de reis. Daar heeft Jacobus het woord gevoerd. Wij mogen God niet verzoeken, om een juk op den hals der discipelen te leggen, hetwelk noch onze vaderen, noch wij hebben kunnen dragen, zegt Petrus. Het Judaïsme loochent de beteekenis van de eenige offerande van Christus.

3. De strijd tegen Rome. Rome heeft in zijn eeredienst een tweeslachtig standpunt ingenomen. Rome heeft zeer veel van de Oud-Testamentische ceremoniën overgenomen. In de Roomsche kerk zijn altaren, priesters en allerlei ceremoniëele handelingen, die aftrekken van den Christus. Daarom heeft de Reformatie den strijd tegen Rome aangebonden, omdat het gaat over de rechtvaardigmaking door het geloof alleen. Ook bij de

Mis, die een loochening is van de eenige offerande van Christus, komt de Judaïstische trek weer boven.

4. De strijd tegen het Chiliasme. Vele Chiliasten leeren, dat nog eenmaal de tempeldienst in Jeruzalem zal worden hersteld. Zij meenen, dat Israël zijn schaduwen terug zal krijgen, om de wereld het heil in Christus te verkondigen. De zuurdeesem van het Judaïsme werkt ook hier door. Het gebruik der ceremoniën moet weggenomen worden. Een kind dat in de hoogste klas is, wenscht niet de voorbeelden uit de eerste klas terug. Wij zijn tot de vrijheid in Christus gekomen. Als de Zoon ons heeft vrijgemaakt, zijn wij waarlijk vrij.

III. Haar waarheid blijft in Christus.

A. Wij maken onderscheid tusschen bedeeling en wezen.
De Oud-Testamentische bedeeling van het genadeverbond is anders dan de Nieuw-Testamentische bedeeling. De Oud-Testamentische bedeeling was schaduwachtig. De Israëliet moest de vergeving der zonden ontvangen door de offeranden, die heenzagen naar het offer van Christus. Zij zijn alleen zalig geworden door het geloof in den Christus, Die komen zou. Het wezen van het genadeverbond is precies gelijk.

Niemand krijgt de zaligheid, dan alleen door den Zaligmaker. Daarom was Christus ook onder het Oude Testament tegenwoordig. Zonder Hem zouden al die ceremoniën niet de minste beteekenis hebben gehad.

B. Dat hebben de geloovigen gezien.
Bij Israël was het niet onbekend, dat zij onderscheid moesten maken tusschen bedeeling en wezen. "Brandofferen, noch offer voor de schuld voldeden aan uw eisch, noch eer. Toen zeid' Ik zie, Ik kom o Heer de rol des boeks is met Mijn naam vervuld." *Jesaja 58:5-6* zegt de HEERE: "Zou het zulk een vasten zijn, dat Ik verkiezen zou dat de mensch zijn ziel kwelle, dat hij het hoofd kromme, gelijk een bieze en een zak en asch onder zich spreide? Zou dit het vasten heeten en een dag den HEERE aangenaam? Is dit niet het vasten dat Ik verkies; dat gij losmaakt de knoopen der goddeloosheid, dat gij ontdoet de banden des juks, en dat gij vrij laat de verpletterden en alle juk verscheurt?"

C. Het wezen is in Christus gebleven.
"Nochtans blijft ons de waarheid en substantie van die in Christus Jezus, in Denwelken zij hare vervulling hébben." In een bloembol zitten al de kleuren van de bloem, maar nog verborgen. Wanneer de bloem komt, zien wij de kleurenpracht. Dan is er niet iets nieuws bijgekomen. Wat er in was, is naar buiten getreden en openbaar geworden. Zoo is in het Oude Testament heel het Nieuwe Testament in. Het Oude Testament is in het Nieuwe Testament openbaar geworden en het Nieuwe Testament was in het Oude verborgen. Petrus zegt op het apostelconvent: "Maar wij gelooven, door de genade des Heeren Jezus Christus, zalig te worden op *zulke wijze als ook zij", Hand. 15:11.*

D. In Christus hebben wij de ware vrijheid.
De Apostel Paulus schrijft in den brief aan de Galaten: "Staat dan in de vrijheid, met welke Christus ons vrij gemaakt heeft en word niet wederom met het juk der dienstbaarheid bevangen". Wij gaan niet terug tot Hagar, maar tot Sara. Niet tot Ismaël, maar tot Izak. Wanneer iemand zich laat besnijden, dan is Christus hem niet nut. Christus is hem ijdel geworden. Want in Christus heeft noch besnijdenis eenige kracht, noch voorhuid, maar het geloof, door de liefde werkende.

En dan zegt Paulus (Gal. 5:13): "Want gij zijt tot de vrijheid geroepen, broeders, alleenlijk gebruik de vrijheid niet tot een oorzaak voor het vleesch, maar dient elkander door de liefde". Als Christus ons heeft vrij gemaakt, dan zullen wij waarlijk vrij zijn. Vrij van de

ceremoniëele wet, en vrij tot den dienst des Heeren. Onze vrijheid is gelegen in de hoogste gebondenheid aan Gods Woord. Dan vragen wij: Heere, wat wilt gij, dat wij zullen doen?

IV. Het Oude Testament heeft blijvende beteekenis.

A. Het Oude Testament wordt in het Nieuwe Testament geciteerd.
Christus Zelf heeft het zeer dikwijls gedaan, om aan te toonen, dat Hij gekomen is, niet om de Wet en de Profeten te ontbinden, maar om ze te vervullen. Hij zegt: "Mozes heeft vanwege de hardigheid uwer harten u toegelaten uwe vrouwen van u te laten, maar van den beginne is het alzoo niet geweest." Matth. 19:8. Hij zegt tot de Farizeën: "Gij geveinsden! Wel heeft Jesaja van u geprofeteerd, zeggende: Dit volk genaakt Mij met hunnen mond en eert Mij met de lippen, maar hun hart houdt zich verre van Mij." Hij vraagt de Farizeën: "Wat dunkt u van den Christus? Wiens Zoon is Hij?" En als zij dan antwoorden: "Davids Zoon," dan zegt Hij: "Hoe noemt Hem dan David zijnen Heere? zeggende: De Heere heeft gezegd tot Mijnen Heere, zit aan Mijne rechterhand, totdat Ik uwe vijanden gezet zal hebben tot een voetbank uwer voeten?"

Tegenover den aanval van den duivel zegt Hij: "Er is geschreven: Doch de mensch zal bij brood alleen niet leven, maar bij alle woord, dat door den mond van God uitgaat." Matth. 4:4.

Door Christus en de apostelen wordt het Goddelijk gezag van het Oude Testament geleerd. Wij zien duidelijk, dat het Oude Testament in het Nieuwe vervuld is geworden. Al wat door Christus is gedaan, is te voren beschreven geworden en daarom moest het vervuld worden door Hem. Hij heeft Zelf gesproken van Zijn lijden, van Zijn sterven, van Zijn hemelvaart. Zie ook *1 Petrus 1:10-12.*

B. Het Oude Testament en het Nieuwe Testament vormen geen tegenstelling.
Wij moeten wel onderscheiden, maar mogen nooit gaan scheiden. Het is niet waar, dat Oud en Nieuw Testament tegenover elkaar zouden staan als wet en evangelie.

Want in het Oude Testament hebben wij Wet en Evangelie en in het Nieuwe Testament hebben wij ook Wet en Evangelie.

Dr H. Bavinck schrijft in zijn Dogmatiek III. 214: "Beide zijn één in oorsprong en inhoud; God of de Logos is de Auteur van beide en in beide wordt één geloof, één verbond, één weg ter zaligheid voorgesteld. Onderscheid is er alleen in vorm en dit moest zoo zijn. Want God is wel één, maar de menschen verschillen en moeten daarom verschillend worden opgevoed. God openbaart Zijn genade successief steeds rijker en voller. In de dagen van het Oude Testament was er knechtschap, maar nu is er vrijheid; toen beeld, nu waarheid; toen schemer, nu licht; toen genade voor één volk, nu voor allen; toen vreeze, nu liefde. Toen de Messias beloofd, nu gekomen, enz. Dit onderscheid doet echter aan den wezenlijken inhoud niet te kort, want de wet werd speciaal aan Israël gegeven, en alleen gegeven om zijne hardnekkigheid. Zij wees bovendien typisch heen, voedde Israël voor Christus op en heeft daarom in Christus haar einde en haar doel bereikt."

C. Wij moeten het Oude Testament gebruiken.
1. Het Oude Testament en het Nieuwe Testament vormen een geheel. De Bijbel is een organisch geheel. Het Oude Testament zonder het Nieuwe Testament is incompleet en ook omgekeerd. Daarom willen wij den Bijbel hebben en niet een gedeelte. Ook bij den Evangelisatiearbeid moeten wij Bijbels verspreiden en niet alleen het Nieuwe Testament. In de Kerk nemen wij een Bijbel mee en niet een halven Bijbel. Beide hebben Goddelijk gezag. Christus heeft ook na Zijn opstanding gewezen op de rijke beteekenis van het Oude Testament. Hij heeft de Emmaüsgangers onderwezen uit Mozes en de Profeten. Hij heeft de

Schriften geopend. *"Hier intusschen gebruiken wij nog de getuigenissen genomen uit de Wet en de Profeten".*

2. De Wetten in het Oude Testament.
a. De zedelijke wet. De zedelijke wet, of de wet der tien geboden blijft altijd van kracht. Zij is de wet, die God in het paradijs heeft ingeschapen in den mensch. Zij is de wet Gods, de regel voor ons geloof en leven. Deze wet is voor ons de kenbron van onze ellende en tevens de regel des geloofs. God zal door den Heiligen Geest de wet schrijven op de vleeschen tafelen des harten. Dan zullen wij God liefhebben boven al en den naaste als onszelf.
b. De ceremonieele wet. Deze wet is in Christus geheel vervuld geworden. De schaduwen hebben een einde genomen. De ceremoniën hebben opgehouden met de komst van Christus.
c. De burgerlijke wet. God is de Koning van Israël. In Israël is de theocratie. Daarom heeft God als de Wetgever ook wetten gegeven voor het burgerlijke leven. In die wetten vinden wij iets specifieks Israëlietisch en iets algemeen menschelijks. God had een wet gegeven, dat met het Jubeljaar alle eigendom weer terug gegeven zou worden aan den oorspronkelijken eigenaar. Feitelijk werden alleen de huurjaren van een land verkocht. Zooveel jaren nog scheidden van het jubeljaar, zooveel jaren werden gerekend voor den prijs van het land. Nu is het jubeljaar in Christus vervuld geworden. Maar de algemeen menschelijke gedachte is deze, dat wij ons moeten wachten akker aan akker te trekken en dat wij de roeping hebben, te strijden tegen de armoede. En dat algemeen menschelijke blijft van kracht. Hier heeft vooral de christen jurist de taak, de Israëlietische wetgeving te bestudeeren, om zoo de blijvende normen, die God in die wet gegeven heeft, op te sporen, en deze van kracht te doen zijn, ook voor het leven van vandaag.

Franciscus Junius heeft op de rijke beteekenis van de Israëlietische wetgeving gewezen. Deze studie moet ter hand genomen worden.

D. Waartoe wij het Oude Testament gebruiken.
1. Om ons in het Evangelie te bevestigen. Christologisch en theocentrisch moeten wij het Oude Testament zien. Dan krijgt het rijke beteekenis voor ons geloofsleven. Dan zien wij den strijd, dien God al de eeuwen gestreden heeft tegen den duivel. De strijd van den satan tegen den Christus. Dan heeft ook de historie van het Oude Testament voor ons groote waarde en worden wij getroost en bemoedigd door de leidingen, die God met Zijn volk heeft gehouden.

Dan *maken* wij geen typen, maar geeft God ons typen te zien. Dan zien wij niet vele verhalen in den Bijbel, doch één verhaal, één historie en die ééne geschiedenis zegt ons, dat God Zich openbaart in Jezus Christus. Alles onder het Oude Testament is daartoe dienstbaar. Zoo komen wij tot het wezen, de substantie, die blijvende beteekenis heeft.

2. Om ons leven te reguleeren. Het Oude Testament heeft voor ons Goddelijk gezag. De Schrift is een norm voor geloof en leven. Wij hebben ons in alles aan Gods Woord te onderwerpen. *"Hier intusschen gebruiken wij nog de getuigenissen genomen uit de Wet en de Profeten, om ons leven te reguleeren, in alle eerbaarheid tot Gods eere, volgens Zijnen wil."*

ARTIKEL XXVI (1): VAN DE EENIGE VOORBIDDING VAN CHRISTUS.

Wij gelooven, dat wij geen toegang hebben tot God, dan alleen door den eenigen Middelaar en Voorspraak Jezus Christus, den Rechtvaardige; Dewelke hierom mensch geworden is, vereenigende te zamen de Goddelijke en de menschelijke natuur, opdat wij menschen een toegang zouden hebben tot de Goddelijke majesteit; anderszins ware ons de toegang gesloten. Maar deze Middelaar, Dien de Vader ons heeft gegeven tussenen Zich en ons, moet ons door Zijne grootheid niet verschrikken, om ons een ander, naar ons goeddunken, te doen zoeken. Want er is niemand in den hemel, noch op de aarde onder de schepselen, die ons liever heeft dan Jezus Christus, *Dewelke, hoewel Hij in de gestaltenis Gods was, nochtans Zichzelven vernietigd heeft, aannemende de gestaltenis eens menschen en eens diensknechts voor ons en is in alles Zijnen broederen gelijk geworden.* Indien wij nu een anderen Middelaar zoeken moesten, die ons goedgunstig ware, wien zouden wij kunnen vinden, die ons meer beminde dan Hij, Die Zijn leven voor ons heeft gelaten, *ook toen wij vijanden waren?* En zoo wij eenen zoeken, die macht en aanzien heeft, wie is er, die daarvan zoo veel heeft als Degene, *Die gezeten is ter rechterhand Zijns Vaders, en Die alle macht heeft in den hemel en op de aarde?* En wie zal eer verhoord worden, dan de eigen, welbeminde Zoon van God? Zoo is dan alleen door mistrouwen dit gebruik ingevoerd, dat men de heiligen onteert, in plaats van te eeren, doende, hetgeen zij nooit gedaan, noch begeerd hebben, maar hebben het volstandig en volgens hun schuldigen plicht verworpen, als blijkt uit hunne Schriften (eerste gedeelte).

CHRISTUS' VOORBEDE EN ZIJNE WAARDIGHEID.

In artikel XXVII wordt gehandeld over de voorbede van onzen Heere Jezus Christus. Wij zien hier den strijd van de Reformatie tegen Rome, en tevens, hoe onze vaderen, op teedere wijze, de zielen hebben geleid in het rechte spoor. Zij wijzen eerst op de voorbede van onzen Heere Jezus Christus en *Zijne waardigheid,* om dan die voorbede aan te prijzen, ziende *onze onwaardigheid.*

I. Christus is onze eenige Voorspraak.

A. Zonder Christus is er geen toegang tot God.
1. Buiten Christus is de toegang gesloten. Daarmee begint de belijdenis. *"Wij gelooven, dat wij geenen toegang tot God hebben, dan alleen door den eenigen Middelaar en Voorspraak Jezus Christus, den Rechtvaardige".* Alle deuren worden dichtgedaan. Alle dwaalwegen worden terstond afgesneden. Uit liefde! Want het is zoo hard, de menschen te paaien met ijdele hoop. De leugen is zoo hard en de waarheid zoo liefdevol. Wij moeten de werkelijkheid kennen. En Christus heeft Zelf gezegd: Ik ben de weg, de Waarheid en het Leven. Niemand komt tot den Vader, dan door Mij. [Joh. 14:6] Hij is *de Weg.* De levende weg. Hij wijst ons niet alleen den weg. Hij brengt ons niet alleen op den weg, maar Hij *is* de Weg, Die er ons brengt. Als wij in Hem gelooven, komen wij tot den Vader. In de groote wereldsteden zijn roltrappen, die de menschen brengen naar en van de ondergrondsche spoorwegen. Wanneer gij op die trap gaat staan, dan kunt gij ook op die trap loopen en die trap brengt u meteen op de plaats, waar gij moet zijn. Welnu, zoo is Christus de Weg. Hij is de Waarheid en het Leven. Waarheid en leven zijn onlosmakelijk samenverbonden, evenals leugen en dood. Want de satan is de vader der leugen en de menschenmoorder van den beginne. Daarom zijn wij zoo tegen de dwaling, die de menschen brengt op het verkeerde spoor, zoodat zij bedrogen worden.

Niemand zou tot God kunnen gaan met al zijn nooden en zonden, zorgen en moeiten, wanneer er geen weg ware. De weg is gebaand door Christus, in opdracht van den Vader.

2. Buiten Christus is de hemel gesloten.
a. Dan geen gebedsgemeenschap met God.
Wanneer wij bidden, moet er contact zijn tusschen God en ons. Het reukwerk der gebeden moet omhoogstijgen, en het kan niet omhoog, zonder het reukwerk van de voorbede van onzen Heere Jezus Christus. Wij lezen in Openbaring 8, dat er in den hemel, wanneer het zevende zegel geopend is, een stilzwijgen is van omtrent een half uur. Christus beveelt die stilte voor het gebed. Dat is de tijd van lankmoedigheid. De oordeelen zullen komen, maar God wacht. Eerst moet er gebeden worden. Er zullen smeekschriften gebracht worden voor den troon der genade. En dan komt een engel met een gouden wierookvat. Hem werd veel reukwerks gegeven, opdat hij het met de gebeden der heiligen zou leggen op het gouden altaar, dat voor den troon is. En de rook des reukwerks, met de gebeden der heiligen, ging op van de hand van den engel voor God. Door de voorbede, door de verdienste van Christus, komen de gebeden van al de heiligen voor Gods troon. Daarom bidden wij in den naam van den Heere Jezus Christus. Want zonder Hem is er geen toegang, zonder Hem is de hemel voor ons gesloten, zoodat er geen gebed doorkomt. Dan blijven de gebeden beneden. Er is geen gemeenschap met God.

b. Dan geen antwoord van den hemel.
Wij weten, dat God een Verhoorder is van de gebeden. Dat is troostvol, dat wij onze nooden en zorgen Hem mogen bekend maken en dat Hij nooit ons zal afwijzen.

Maar dan moeten wij bidden in den naam van den Heere Jezus. De Baalpriesters roepen tot Baal en er is geen stem en geen antwoorder. Elia wendt zich tot Zijn God en hij krijgt antwoord. Het relativisme meent, dat elk gebed verhoord wordt, ook al is het adres verkeerd. Gods Woord leert ons anders. Van de afgoden geldt: "Zij hebben ooren, maar hooren niet, zij hebben oogen doch zien niet. Dat die hen maken, hun gelijk worden." [Ps. 115:6-8] Dat is ook van toepassing op een verkeerd denkbeeld., dat de menschen van God hebben gemaakt.

Wat behoort tot zulk een gebed, dat Gode aangenaam is en van Hem verhoord wordt? Eerstelijk, dat wij alleen den eenigen, waren God, Die Zich in Zijn Woord heeft geopenbaard, om al hetgeen, dat Hij ons geboden heeft te bidden, van harte aanroepen. Ten andere, dat wij onzen nood en ellendigheid recht en grondig kennen, opdat wij ons voor het aangezicht Zijner majesteit verootmoedigen. Ten derde, dat wij dezen vasten grond hebben, dat Hij ons gebed, niettegenstaande wij zulks onwaardig zijn, om des Heeren Christus' wille zekerlijk wil verhooren, gelijk Hij ons in Zijn Woord beloofd heeft. *(Catechismus, vr. en antw. 117).* Wij knielen niet voor een onbekenden God, maar wij aanbidden den eenigen en waarachtigen God, Die Zich in Zijn Woord heeft geopenbaard. En dan is de gebedsverhooring niet een psychologische werking, zoodat wij eenswillens zijn met Gods wil, zonder meer, dan bidden wij niet op goed geluk af, om later eens te zien, of er nog wat van terecht is gekomen, dan maken wij van ons gebed geen stijloefening, maar is ons bidden een uitstorten van het hart, een toegang tot den troon der genade, door het geloof in Christus Jezus. Er zou geen antwoord kunnen komen, als Christus niet was onze Voorspraak. Nu weten wij, dat God hoort. In de belofte ligt de verhooring opgesloten. Toen hoorde God, Hij is mijn liefde waardig, de Heer is groot, genadig en rechtvaardig en onze God ontfermt Zich op 't gebed.

c. *Dan geen Zelfopenbaring Gods.*
God heeft Zich geopenbaard in Christus. Zonder Christus zouden wij ook den Bijbel moeten missen, want de Geest van Christus heeft door de profeten gesproken. Hij heeft den weg gebaand en ons den weg *getoond.* Alleen in en door Christus leeren wij onzen God kennen. De hoogste Zelfopenbaring heeft God gegeven in Hem, Die kon zeggen: "Die Mij gezien heeft, heeft den Vader gezien." [Joh. 14:9] Christus is de Weg. Hij baant den weg en Hij

toont ons den weg. Laat ons dan met vrijmoedigheid toegaan tot den troon der genade, opdat wij genade vinden en geholpen worden te bekwamer tijd.

B. Christus is de eenige Middelaar en Voorspraak.
1. Christus is de Middelaar.
a. Hij is de Middelaar Gods en der menschen
Wij lezen in *1 Tim. 2:15:* "Want er is één God, er is ook één Middelaar Gods en der menschen, de mensch Jezus Christus". De naam Middelaar duidt aan een Persoon, die tusschen twee partijen intreedt, om ze met elkaar te verzoenen, of met elkaar in gemeenschap te brengen. Deze naam wijst op het karakter van het werk van onzen Zaligmaker, Die door Zijne voldoening verzoening heeft aangebracht. *Prof. Bavinck* schrijft in Zijn Dogmatiek III, 397: "Hij is niet een derde, die, van buiten af, tusschen God en ons intreedt, maar Hij is de Zoon van God Zelven, afschijnsel Zijner heerlijkheid en uitgedrukt beeld Zijner zelfstandigheid, het wezen en de eigenschappen der Goddelijke natuur deelachtig, en tegelijk de Zoon des menschen, Hoofd der menschheid, Heer der gemeente. Hij staat niet tusschen de partijen in, maar Hij is beide partijen in Zijn eigen Persoon."

b. Hij is de Middelaar van het genadeverbond.
Wij lezen in Heb. 8:6: "En nu heeft Hij zooveel uitnemender bediening gekregen, als Hij ook eens beteren verbonds Middelaar is, hetwelk in betere beloftenissen bevestigd is." In Heb. 9:15 staat: "En daarom is Hij de Middelaar des Nieuwen Testaments, opdat de dood daartusschen gekomen zijnde, tot verzoening der overtredingen, die onder het eerste Testament waren, degenen, die geroepen zijn, de beloftenis der eeuwige erve ontvangen zouden." En in Heb. 12:24 lezen wij: "En tot den Middelaar des Nieuwen Testaments, Jezus, en het bloed der besprenging, dat betere dingen spreekt dan Abel." Christus is de Middelaar van het verbond der genade. Door de zonde hebben wij een Middelaar noodig, *anderszins ware ons de toegang gesloten.* Hij heeft de straf gedragen en de gerechtigheid aangebracht in onze plaats.

2. Christus is onze Voorspraak.
c. Op grond van Zijn Middelaarswerk pleit Hij bij den Vader.
De voorbede van Christus heeft in ons leven dikwijls te weinig beteekenis. Wij zien in dit artikel, dat de kerk des Heeren uit de Reformatie daarbij heeft geleefd. Zij hebben verstaan, dat *het* heiligdom in den hemel is en dat onze Hoogepriester daar ook werkzaam is, niet alleen in onze plaats, maar ook voor ons. Hoe arm wordt het leven, als wij buiten het besef leven, dat er voor ons gebeden wordt. De hoogepriester van het Oude Testament ging in het heilige der heiligen. De hoogepriester en ook de priesters hebben voor het volk gebeden. Die schaduw is thans volle werkelijkheid geworden. "Christus is het, Die gestorven is; ja wat meer is, Die ook opgewekt is, Die ook ter rechterhand Gods is. Die ook voor ons bidt" Rom 8:34. In *1 Joh. 2:1* lezen wij: "En indien iemand gezondigd heeft, wij hebben eenen Voorspraak bij den Vader, Jezus Christus den Rechtvaardige." Hij pleit op Zijn Borgtochtelijk werk. Hij pleit op Zijne kruisverdienste. Hij is onze Voorbidder, onze Pleitbezorger, onze Advocaat.

b. Dit pleiten is een daad van Zijn wil.
Christus heeft recht om te ontvangen, wat Hij begeert. Christus zegt in Joh. 17:24: "Vader, Ik wil, dat waar Ik ben, ook die bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt; opdat zij Mijne heerlijkheid mogen aanschouwen, die Gij Mij gegeven hebt; want Gij hebt Mij liefgehad vóór de grondlegging der wereld". *Dr Bavinck* schrijft, *Dogmatiek* III, blz. 546: "De voorbede van Christus is geen smeeking meer, als in de dagen Zijns vleesches, maar is de standvastige en genadige wil van Christus, om, op grond van Zijne offerande, al Zijn volk tot de hemelsche zaligheid te leiden. Zoo is Christus onze eenige Priester, Die naar de ordening van Melchizedek eeuwig blijft, met Zijne offerande voortdurend onze zonden dekt, altijd bij den Vader als onze Parakleet optreedt, tegenover alle beschuldigingen van Satan, wereld

en eigen hart, onze partij opneemt, onze gebeden en dankzeggingen den Vader aangenaam maakt, steeds een vrijmoedigen toegang tot den troon der genade ons verzekert en alle zegeningen der genade, uit Zijne volheid, ons toekomen doet." Hij heeft recht op de verhooring en wordt daarom altijd door den Vader verhoord.

Omdat Christus waarachtig God is, treedt Hij als Middelaar op, terstond na den val en heeft Hij Zijn voorbede voor Zijn volk altijd gedaan. Onder het Oude Testament in schaduwvorm door de priesters, tijdens Zijne omwandeling op de aarde, en nu in den hemel, waar Hij toepast, wat Hij door Zijn lijden en sterven en opstanding heeft verworven.

c. *Hij bidt tegenover de aanklacht van satan en consciëntie.*
De beschuldigers zijn vele. De duivel, de wereld en onze eigen consciëntie hebben gereede aanleiding, ons aan te klagen bij God. Zij kunnen altyd wijzen op feiten, die tegen ons getuigen. Christus Zelf heeft de discipelen gewaarschuwd, toen Hij zeide: "Simon, Simon, ziet, de satan heeft ulieden zeer begeerd, te ziften als de tarwe, maar Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude." De duivel heeft de jongeren opgeëischt, zooals hij eenmaal Job heeft opgeëischt, om te ziften als de tarwe. Dan zouden de jongeren in eigen kracht afvallen. Maar zij kunnen niet uitvallen. Want Christus heeft voor hen gebeden, dat hun geloof niet ophoude. Door de voorbede van Christus wordt de aanval van den duivel heftiger. Hij weet, dat hij maar een kleinen tijd heeft. Laat ons daarom, als wij in zonde vallen, aan Gods genade niet vertwijfelen. Het geloof kan bestreden, maar niet vernietigd worden. Wij hebben zekerheid door de voorbede van onzen Middelaar, Die den duivel overwonnen heeft.

C. Daartoe is Hij mensch geworden.
1. De vleeschwording des Woords. De belijdenis wijst hier op de beteekenis van de vleeschwording des Woords. *"Dewelke hierom mensch geworden is."* Neen, Christus zou niet de menschelijke natuur aangenomen hebben, als de zonde niet in de wereld gekomen ware. Hij is niet gekomen om Schepper en schepsel te verzoenen, om Synthese te zijn tusschen God en mensch. Hij is gekomen om den schuldigen mensch met God te verzoenen. "Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijnen eeniggeboren Zoon heeft gegeven, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe." Nu kan Hij in onze plaats bidden tot den Vader.

2. Christus is waarachtig God en waarachtig mensch. Christus is Middelaar naar beide naturen, niet alleen naar Zijne menschelijke natuur, zooals de Roomschen leeren. Wanneer Christus alleen Middelaar ware naar Zijne menschelijke natuur, dan is Hij ook geen Middelaar geweest voor de vleeschwording des Woords, en zijn de geloovigen onder den ouden dag verstoken geweest van den Middelaar. De belijdenis zegt daarom: *"Dewelke hierom mensch geworden is, vereenigende te zamen de Goddelijke en de menschelijke natuur, opdat wij menschen een toegang zouden hebben tot de Goddelijke majesteit; anderszins ware ons de toegang gesloten."*

D. Zoohebben wij toegang tot God.
1. Christus is ons Hoofd. Hij vertegenwoordigt in den hemel Zijn lichaam, en daartoe behooren al de uitverkorenen. Hij is de Middelaar van het verbond der genade en het Hoofd van al de uitverkorenen. Wij zijn in Hem begrepen. Wanneer de Vader Hem ziet, dan ziet de Vader in Hem al de Zijnen, die de Vader Hem heeft gegeven. Nooit is het Hoofd los van het Lichaam. Er is een organisch, levend verband. Wat Hij doet, is ten gunste voor de Zijnen, die Hij vertegenwoordigt.

2. Christus spreekt als het Hoofd tot God voor ons. Dat beeld, dat de Schrift ons geeft, heeft rijke beteekenis. Met ons hoofd denken wij, spreken wij, nemen wij lucht en voedsel tot ons.

Het hoofd leidt en regeert het lichaam. Al wat het lichaam ontvangt, krijgt het door het hoofd.

Welnu, zoo is ons Hoofd Christus voor ons werkzaam in den hemel. Hij spreekt voor ons tot den Vader. Door Hem ademen wij, bidden wij, want zonder Hem heeft ons gebed geen waarde. In Hem hebben wij toegang tot den troon der genade, om geholpen te worden te bekwamer tijd.

3. Daarom moeten wij bidden in Zijnen naam. Al wat wij den Vader zullen bidden in Zijnen naam, dat zal Hij ons geven. Wij kunnen, als lidmaten van het lichaam van Christus, niet anders bidden dan door Hem. Zonder Hem hebben wij geen toegang tot den Vader. Niemand komt tot den Vader, dan door Hem. Wij bidden in den naam van onzen Heere Jezus, omdat wij weten, dat wij niet op onze verdiensten kunnen steunen, en alleen door Zijn kruisverdienste ontvangen genade en het eeuwige leven.

4. Wij ontvangen de zegeningen alleen door Hem. Wat opklimt tot God, komt alleen tot Hem door onzen Borg en wat nederdaalt uit den hemel, komt alleen door Christus ons toe. Hij is de eenige weg. Zonder Hem kunnen wij geen gebed krijgen in den hemel en zonder Hem kunnen wij geen zegening ontvangen uit den hemel. Gebed en zegen zijn als vraag en antwoord. Het gebed is het woord, dat gaat van den mensch naar God en de zegen is het antwoord, dat komt van God tot den mensch. Onze gebeden gaan naar God via Christus, en de zegen gaat van God naar ons via Christus. Zoo vervult Hij Zijn lichaam met alles, wat het noodig heeft.

Als wij dat zien, krijgt Christus, als onze Voorbidder, een bijzondere plaats in ons leven. Dan verstaan wij, hoe rijk wij zijn in Hem en hoe arm zij zijn, die buiten Hem leven en Hem niet kennen als hun Middelaar en Borg. Alles, wat gij ontvangt, is vrucht van Zijn kruisverdienste.

II. De grootheid van Christus als Voorbidder.

A. Die grootheid moet ons niet verschrikken.
1. De Vader heeft den Zoon gegeven. Christus is de Zoon van God. Ons arglistig hart kan uit de grootheid en hoogheid van Christus een argument nemen, om heel nederig te zeggen, dat wij een anderen Middelaar zoeken, die wat dichter bij ons staat. Daarom zegt de belijdenis: "Maar *deze Middelaar, Dien de Vader ons heeft gegeven, tusschen Zich en ons, moet ons door Zijne grootheid niet verschrikken."* De belijdenis argumenteert hier uit het feit, dat de Vader Hem ons heeft gegeven. Daarom moeten wij Hem door het geloof aanvaarden. Niet *wij* bepalen, wie voor ons zal bidden, dat zal God Zelf beslissen. En God heeft ons Zijnen Zoon gegeven.

2. Wij mogen geen anderen voorspraak zoeken. De mensch is op zoek gegaan. Hij heeft ingeroepen de voorbede van de heiligen. En wij zien in de Roomsche kerk, hoe fataal dat heeft gewerkt. Omdat Christus de Zoon van God is, en zoo hoog verheven is, daarom hebben velen hun toevlucht genomen tot het schepsel, tot de moeder des Heeren, tot de heilige apostelen, tot geloovige menschen. *"Maar deze Middelaar moet ons door Zijne grootheid niet verschrikken, om ons een ander, naar ons goeddunken te doen zoeken".* Dat is eigenwillige godsdienst, die door God verboden en gestraft wordt. De Vader heeft beslist en wij hebben ons daaraan te houden.

B. Die grootheid moet ons aanmoedigen tot Hem te gaan.
1. Niemand heeft ons meer lief.
a. Hij heeft voor ons de meeste liefde.
De gevolgtrekking moet juist andersom wezen. In plaats van ons te verschrikken, is Zijne grootheid voor ons reden, om met des te meer vrijmoedigheid tot Hem te gaan. De belijdenis

beveelt de voorbede van Christus zoo echt hartelijk bij de kinderen Gods aan. Zij zegt: "Want er is *niemand, noch* in den *hemel, noch op de aarde, die ons liever heeft, dan Jezus Christus."* Niemand is er te vinden, noch bij de engelen, die veel voor de uitverkorenen doen en uitgezonden worden om dergenen wil, die het eeuwige leven beërven, noch onder de menschen. De ouders mogen hun kinderen hartelijk liefhebben, die liefde is niet te meten met de liefde, die Christus heeft voor de verkorenen. Mozes heeft gebeden, dat zijn naam uit het boek des levens gedelgd mocht worden, in plaats van het volk: groote liefde! Maar Christus is van God verlaten geworden in onze plaats en heeft de helsche smart gedragen. Paulus wenschte wel van Christus verbannen te zijn, om zijne broederen naar het vleesch, maar Christus is van God verlaten geweest en heeft Zijn leven gegeven voor de Zijnen. Niemand heeft ons meer lief dan Hij.

b. *Christus heeft Zijn liefde getoond.*
Hij heeft Zichzelven vernietigd. Hij achtte het Zich geen roof, Gode evengelijk te zijn. Dat was door Hem niet geroofd. Hij *was* Gode evengelijk. Hij is waarachtig en eeuwig God. En toch heeft Hij, om onzentwil, de gestaltenis Gods afgelegd en Hij heeft de gestalte van een dienstknecht aangenomen en is ons in alles gelijk geworden, uitgenomen de zonde. Ziet, hoe groote liefde Hij heeft getoond voor zondaren. De engelen zijn begeerig geweest in die dingen in te zien. Zij zijn getuigen geweest, toen de Zoon de heerlijkheid des Vaders, die Hij voor de grondlegging der wereld had, heeft verlaten, toen Hij Zich vernederd heeft, de gestaltenis van een dienstknecht aangenomen hebbende. En zij hebben gezongen: "Eere zij God in de hoogste hemelen, vrede op aarde, in menschen een welbehagen." [Luk. 2:14] Toen Christus mensch geworden is, heeft Hij Zijn ondoorgrondelijke, groote liefde getoond.

c. *Niemand heeft meer liefde dan Hij.*
Er is niemand te zoeken of te vinden, van wien wij zouden kunnen zeggen: Hij heeft meer liefde voor ons, dan Christus. Want Hij heeft Zichzelven gegeven, tot in den dood des kruises. Hij heeft Zijn leven gesteld voor de schapen, als de goede Herder, Hij is voor ons tot een vloek geworden, opdat Hij ons zou verlossen van den vloek der wet. Ja, dit is het ondoorgrondelijke, dat wij Hem daartoe ook niet hebben bewogen, dat wij het niet eerst hebben gevraagd. Hij heeft Zijn leven voor ons gegeven, toen wij nog vijanden waren. *‚Indien wij nu een anderen Middelaar zoeken moesten, die ons goedgunstig ware, wien zouden wij kunnen vinden, die ons meer beminde, dan Hij, Die Zijn leven voor ons heeft gelaten, ook toen wij Zijne vijanden waren?"*

Zijne *vijanden,* die God hebben gehaat en den naaste. Vijanden van God en van den Zoon van God. Voor hen heeft Hij Zichzelf gegeven in den dood. Grooter liefde is niet mogelijk. Zoo groot is de liefde des Vaders, Die Zijn Zoon gegeven heeft. Zoo groot is de liefde des Zoons, Die Zichzelf gegeven heeft. Hoe goddeloos is het dan, een anderen te zoeken in Zijne plaats.

2. Niemand heeft meer macht. De engelen zijn machtige helden, maar hun macht is "verkregen" macht. Zij kunnen zonder den wil des Heeren zich noch roeren noch bewegen. En dat geldt ook van de menschen, hoe grooten invloed zij ook mogen hebben. Zij zijn schepselen. Christus heeft alle macht in den hemel en op de aarde. Hij is gezeten aan de rechterhand des Vaders. Tot wien van de engelen heeft Hij ooit gezegd: Zit aan Mijne rechterhand, totdat ik uw vijanden gezet zal hebben tot een voetbank Uwer voeten? Christus heeft, als Middelaar, die macht ontvangen van den Vader. De duivel heeft hem de koninkrijken der wereld aangeboden, voor een knieval. Maar Christus heeft die macht den duivel ontnomen, door Zijn gehoorzaamheid aan het kruis. *"En zoo wij eenen zoeken, die macht en aanzien heeft, wie is er, die daarvan zooveel heeft als Degene, Die gezeten is aan de rechterhand Zijns Vaders en Die alle macht heeft in den hemel en op de aarde?"* Het is een voorrecht, te weten, dat Christus ons lief heeft, zoodat Hij ons *wil* helpen, maar Hij heeft ook de macht, zoodat Hij het *kan* doen. Door Hem regeert de Vader alle ding.

3. Niemand wordt eerder verhoord. Hij wil helpen, Hij kan helpen en Hij *zal* helpen. Hij wordt zeker door den Vader verhoord. Hij is de eigen Zoon des Vaders. Hij weet, dat de Vader Hem altijd hoort. Hij komt nooit tevergeefs. De Vader heeft Hem lief. De Vader geeft Hem, wat Hij begeert. *"En wie zal eerder verhoord worden, dan de eigen, welbeminde Zoon van God?"*

C. Alleen als men Christus wantrouwt, gaat men tot de heiligen.
1. Men wantrouwt Christus. De oorsprong van de heiligen-vereering ligt in het mistrouwen van Christus. Als wij ons vertrouwen stellen op Hem, zooals het moet, dan kunnen wij niet tot anderen gaan. Wie door het geloof zich aan Christus overgeeft, wordt rustig en weet, dat hij door Zijne voorbede geholpen zal worden. Hij kan en wil en zal in nood, zelfs bij het naad'ren van den dood, volkomen uitkomst geven. Wie tot de heiligen gaat, wantrouwt Christus, en dat is groote zonde. Het gaat om de eer van den Middelaar Gods en der menschen.

2. Men onteert de heiligen. Heiligen-vereering is *heiligen-onteering.* Men stelt de heiligen op een plaats, waar Christus alleen staat en daar willen zij niet staan. Zij zouden Christus verdringen en dat is niet eervol, dat willen zij niet, en daarom mag men zich tot de heiligen niet wenden, om de voorbede. "Zoo *is dan alleen door mistrouwen dit gebruik ingevoerd, dat men de heiligen onteert, in plaats van die te eeren."*

3. De heiligen zelf willen het niet. Zij zelf hebben het ook nooit begeerd, en die eer nimmer voor zichzelf opgeëischt. Ja, zij hebben de heiligen-vereering verworpen. *Jesaja* zegt: "Gij zijt toch onze Vader; want Abraham weet van ons niet en Israël kent ons niet; Gij, o Heere! zijt onze Vader, onze Verlosser van ouds af is Uw naam" (Jes. 63:16). Wanneer de heidenen Paulus en Bamabas in Lystre willen vereeren, scheuren zij hun kleederen en roepen: "Mannen, waarom doet gij deze dingen? Wij zijn ook menschen van gelijke bewegingen als gij en verkondigen ulieden, dat gij u zoudt van deze ijdele dingen bekeeren tot den levenden God, Die gemaakt heeft den hemel en de aarde en de zee en al hetgeen in dezelve is" *(Hand. 14:14-15).*

Wanneer Johannes voor een engel nedervalt, om hem te aanbidden, zegt de engel tot hem: "Zie, dat gij dat niet doet, ik ben uw mededienstknecht en uwer broederen, die het getuigenis van Jezus hebben: Aanbid God" *(Openb. 19:10).* En als Johannes later weer voor de voeten van den engel, die hem alles getoond heeft, nedervalt, zegt deze: "Zie, dat gij dit niet doet, want ik ben uw mededienstknecht en uwer broederen, de Profeten en dergenen, die de woorden dezes boeks bewaren: aanbid God!" *(Openb. 22:9). "Wie de heiligen vereert, doet hetgeen zij zelf nooit gedaan, noch begeerd hebben, maar hebben het volstandiglijk verworpen en volgens hun schuldige plicht, als blijkt uit hunne schriften."*

In de *Christelijke Encyclopaedie,* uitgave *Kok,* wordt over de heiligen-vereering het volgende gezegd: "Het concilie van Trente bepaalde, dat de met Christus heerschende heiligen hun gebeden voor de menschen voor God brengen, dat het goed en nuttig is, hen deemoedig aan te roepen en tot hun gebeden, bijstand en hulp de toevlucht te nemen, om weldaden van God te erlangen, door Zijn Zoon Jezus Christus, Die onze eenige Verlosser en Heiland is, maar degenen, die loochenen, dat de heiligen moeten aangeroepen worden, of die beweren, dat zij niet voor de menschen bidden, of die de aanroeping, daar zij ook voor enkelen van ons bidden, afgoderij noemen, dat zij tegen Gods Woord is en in strijd met de eere, welke men schuldig is aan Jezus Christus, die de eenige Middelaar is tusschen God en de menschen, of dat het dwaas is, de in den hemel heerschende heiligen met woorden en gedachten lastig te vallen, die allen hebben een goddelooze meening.

De Gereformeerde kerken verwerpen de aanroeping der heiligen en wel op de volgende gronden:

1. De bijgeloovige praktijken onder de heidenen, om de dooden te raadplegen, worden in de Heilige Schrift veroordeeld *(*Deut. 18:11*).*

2. Er is volgens de Heilige Schrift geen gemeenschap van de levenden met de dooden. De gestorvenen hebben geen deel meer aan alles, wat onder de zon geschiedt *(Pred. 9:5-6, 12).* Abraham weet niet van van de kinderen Israëls en Israël kent hen niet, en daarom roepen zij tot den Heere, Die hun Vader is *(Jes. 63:16).* Van een verkeer der gestorvenen met de levenden is nergens sprake; zij behooren tot een ander rijk, dat van de aarde totaal is gescheiden.

3. De Heilige Schrift maakt wel telkens gewag van een voorbede der geloovigen op aarde voor elkander *(*Num. 21:7*;* Jer. 42:2*;* 1 Thess. 5:25), maar nergens gewaagt zij van een verzoek tot de afgestorvenen door de levenden. Engelen en menschen weren godsdienstige vereering af *(*Deut. 6:13*; Deut. 13:20 [?*Deu 13:2-3*];* Matth. 4:10*; Hand. 14:10 [?* Act 14:15*];* Col. 2:18-19*; Openb. 19:10; 22:9).* Rome durft dan ook niet te zeggen, dat de aanroeping der heiligen noodzakelijk is, ze spreekt alleen uit, dat ze goed en nuttig is.

4. Rome weet hoegenaamd niet duidelijk te maken, hoe de heiligen van ons kennis bekomen, en draagt allerlei gissingen aan. Sommigen beweren, dat de Engelen het aan de heiligen mededeelen, anderen, dat de heiligen zich zeer snel verplaatsen kunnen, weder anderen, dat God zelf den inhoud der gebeden aan de heiligen mededeelt. Daarbij komt, dat de Roomschen volstrekt niet weten, wie van de afgestorvenen in den hemel zijn en tot de volmaakte heiligen behooren. Vergissing is hier niet buitengesloten. Clemens Alexandrinus was eens heilig, maar heeft dat praedicaat weder verloren door Paus Benedictus XIV.

5. De vereering der heiligen ontaardt in godsdienstige vereering en dat komt inderdaad de eere van onzen Middelaar te na. Daarom verwerpen de Gereformeerde Kerken de vereering der heiligen met alle kracht."

ARTIKEL XXVI (2): VAN DE EENIGE VOORBIDDING VAN CHRISTUS.

En hier moet men niet voorbrengen, dat wij het niet waardig zijn, want het heeft hier de meening niet, dat wij onze gebeden op onze waardigheid zouden voordragen, maar alleen op de uitnemendheid en waardigheid onzes Heeren Jezus Christus, Wiens rechtvaardigheid de onze is, door het geloof. Daarom de Apostel, willende deze zotte vrees, of veelmeer dat mistrouwen van ons nemen, zegt ons, *dat Jezus Christus Zijnen broederen in alles gelijk geworden is, opdat Hij een barmhartig en getrouw Hoogepriester zoude zijn, om de zonden des volks te verzoenen; want in hetgeen Hij Zelf, verzocht zijnde, geleden heeft, kan Hij dengenen, die verzocht worden, te hulpe komen.* En daarna, om ons nog meer moed te geven, om tot Hem te gaan, zegt Hij: *Dewijl wij dan eenen grooten Hoogepriester hebben, die door de hemelen doorgegaan is, namelijk Jezus, den Zone Gods, zoo laat ons deze belijdenis vasthouden. Want wij hebben geenen Hoogepriester, Die niet kan medelijden hebben met onze zwakheden, maar die in alle dingen, gelijk als wij, is verzocht geweest, doch zonder zonde. Laat ons dan met vrijmoedigheid toegaan tot den troon der genade, opdat wij barmhartigheid mogen verkrijgen en genade vinden, om geholpen te worden te bekwamer tijd.* Dezelfde Apostel zegt, *dat wij vrijmoedigheid hebben om in te gaan in het heiligdom, door het bloed van Jezus; laat ons dan toegaan,* zegt hij, *in volle verzekerdheid des geloofs, enz.* Insgelijks: *Christus heeft een onvergankelijk priesterschap; waarom Hij ook volkomenlijk kan zalig maken degenen, die door Hem tot God gaan, alzoo Hij altijd leeft om voor hen te bidden.* Wat ontbreekt er nog meer, dewijl Christus Zelf deze uitspraak doet: *Ik ben de weg en de waarheid en het leven; niemand komt tot den Vader dan door Mij?* Waartoe zouden wij een anderen Advocaat zoeken, aangezien het God beliefd heeft, ons Zijn Zoon tot een Advocaat te geven? Laat ons Hem niet verlaten, om een anderen te nemen; of veel meer, een anderen te zoeken, zonder Hem immermeer te vinden; want toen God Hem ons gegeven heeft, zoo wist Hij wel, dat wij zondaars waren. Daarom, volgens het bevel van Christus, zoo roepen wij den hemelschen Vader aan door Christus, onzen eenigen Middelaar, gelijk wij in het gebed des Heeren geleerd zijn; verzekerd zijnde, dat *al wat wij den Vader zullen bidden in Zijnen naam, ons zal gegeven worden* (tweede gedeelte).

CHRISTUS' VOORBEDE EN ONZE ONWAARDIGHEID.

I. Onze onwaardigheid moet ons niet terughouden.

A. Wij pleiten niet op onze waardigheid.

1. Dit is echt psychologisch. Velen durven niet door het geloof tot God gaan, omdat zij zoo onwaardig zijn. Zij meenen, dat God hun gebed niet kan verhooren, omdat zij groote zondaren zijn. Hun onwaardigheid wordt een belemmering. En dat werkt zoo verkeerd. Vooral teedere, schuchtere zielen missen daardoor den troost van de vergeving der zonden. Wanneer zij eerst maar eens meer tegen de zonde konden strijden en meer liefde tot God en Zijn dienst kenden, en beter gebedsleven hadden, zouden zij wel durven aannemen de beloften des Heeren. Nu zitten zij in het donker. Zij verschuilen zich achter hun onwaardigheid en komen geen stap verder. Zij laten de Schrift wel spreken (over ellende en doemwaardigheid), maar ze laten de Schrift niet uitspreken (over de verlossing uit genade door Christus).

Daarom is het zoo goed, dat de belijdenis deze gedachte bij den wortel afsnijdt. *"En hier moet men niet voorbrengen, dat wij het niet waardig zijn, want het heeft hier de meening niet, dat wij onze gebeden op onze waardigheid zouden voordragen".* Wij kunnen en mogen nooit op onze waardigheid pleiten. Alle werkheiligheid, ook in vromen vorm, is zonde, die wij met wortel en tak moeten uitroeien.

Daarom is het zoo echt psychologisch, dat de belijdenis dit zegt, omdat de mensch altijd eenigen grond in zichzelf wil zoeken.

2. De vrijmoedigheid tot het gebed kan door de zonde belemmerd worden. Onze zonden maken scheiding tusschen ons en God. Wanneer wij in de zonde leven en boezemzonden koesteren, kunnen wij geen opgewekt gebedsleven hebben. De profeet *Jeremia* spreekt daarvan in de Klaagliederen. Hij zegt in hoofdstuk *3:8* [Klaagl. 3:8]: "Ook wanneer ik roep en schreeuw, *sluit Hij de ooren voor mijn gebed".* En in *vers 44 [*Klaagl. 3:44*]: "Gij hebt U met een wolk bedekt, zoodat er geen gebed doorkwam."* En dat alles was om de zonde van het volk, dat zoo ver van den HEERE was afgeweken. Daarom belijdt Jeremia in *vers 41* [Klaagl. 3:41-42] deze zonden. Hij zegt: "Laat ons onze harten opheffen, mitsgaders onze handen, tot God in den hemel, zeggende: Wij hebben overtreden, en wij zijn wederspannig geweest; daarom hebt Gij niet gespaard. Gij hebt ons met toorn bedekt, en Gij hebt ons vervolgd; Gij hebt ons gedood, Gij hebt niet verschoond." Door de zonde is er eene scheiding tusschen God en Zijn volk. De HEERE heeft Zich met een wolk bedekt. En het eerste, dat er weer doorkomt, is de belijdenis van zonde en ongerechtigheid, waartoe Jeremia het volk opwekt. Het is goed, dat wij, terwijl wij zonden aan de hand hebben, niet tot God kunnen en mogen gaan, zonder eerst de zonde voor Hem te belijden.

Dan is er een *dubbele* bedekking. God bedekt ons met toorn en Zichzelf met een wolk, zoodat er geen gebed doorkomt.

3. Wij mogen onze gebeden niet voordragen op onze waardigheid. De belijdenis spreekt dit duidelijk uit. Trouwens, wanneer iemand zegt, dat hij niet kan gelooven, dat God hem zal hooren, omdat hij het niet waard is, dan ligt daarin de gedachte, dat God hem dus wel zou hooren, als hij eerst maar beter ware. En dat God anderen wel hoort, omdat zij het waardig zijn. Die conclusie is fataal. Het is te hopen, dat gij in uw leven nooit zoover komt, dat gij durft zeggen: Nu geloof ik ook, dat God mij heeft verhoord, omdat ik nu zoo anders ben dan te voren. Dan is genade geen genade meer voor u. Dat is Remonstrantsch en tegen Gods Woord. Wanneer een gebed alleen dan omhoog zou gaan, als wij het eerst ons waardig zouden hebben gemaakt, dan kunt gij verzekerd zijn, dat er niet één gebed zou komen voor den troon der genade. Abraham onderwindt zich tot den Heere te spreken, als hij voor Sodom gaat pleiten. Wij moeten komen met *ledige* handen. Wij worden gerechtvaardigd als zondaren. Wij liggen als smeekelingen voor den troon der genade. Wij zijn schuldig en hebben de geringste weldaden geheel verbeurd en verzondigd. Zoo Gij in 't recht wilt treden, o Heer en gadeslaan onze ongerechtigheden, ach, wie zal dan bestaan? [Ps. 130:3] De Farizeër bad op grond van zijn waardigheid. Hij dankte God, dat hij niet zoo zondig was als de tollenaar en hij ging ledig heen. Want rijken heeft Hij ledig heen gezonden en armen heeft Hij met goederen vervuld.

't Behoeftig volk, in hunne nooden, in hun ellend' en pijn, gansch hulpeloos tot Hem gevloden, zal Hij ten redder zijn. De tollenaar durfde Zijne oogen niet opheffen ten hemel en hij ging heen gerechtvaardigd.

4. Wij mogen onze gebeden ook niet voordragen op grond van onze onwaardigheid. Ons hart is zoo arglistig. Wij kunnen de werkheiligheid de voordeur uitgezonden hebben en door de achterdeur weer binnenlaten. Nederige hoogmoed is zoo vreeselijk. Er zijn menschen, die zichzelf zoo ver wegwerpen en dan meenen, daarin bijzonder vroom te doen. Zij vinden daarin een rechtsgrond voor de gebedsverhooring. God moet hen verhooren, want zij zijn zoo onwaardig en hebben dus het kenmerk, dat eerst verkregen moet worden. Het is erg, als de tollenaar gaat danken, dat hij niet zoo eigengerechtig is als die Farizeër. Dan wordt de zondekennis verdienste, en de ongerechtigheid deugd. De antinomiaan doet de zonde, opdat de genade te meerder worde. Wij maken van de ellende geen verlossing, maar moeten van de ellende verlost worden.

B. Wij pleiten op de waardigheid van Christus.
"Wij dragen onze gebeden alleen voor op de uitnemendheid en waardigheid van onzen Heere Jezus Christus." Daar hebben wij vasten grond onder de voeten. De zekerheid, dat God Zijne beloften, om Christus' genoegdoening, wil vervullen. Nu mogen wij met vrijmoedigheid toegaan tot den troon der genade. Nu komen wij met niets van onszelf. Wij staan alleen op den grondslag, dien Christus voor ons heeft verworven. Zijne uitnemendheid en Zijne waardigheid is voor ons een reden om te gaan.

Daarom bidden wij in Zijnen naam. Want:
1. Christus heeft de gebedsverhooring verdiend. Christus heeft *recht.* Hij kan zeggen: Vader Ik *wil.* Hij pleit op Zijn volbracht werk. Zijne gerechtigheid is daarom ook onze eenige pleitgrond. *"Wiens rechtvaardigheid de onze is door het geloof."* Daarom moeten wij bidden door het geloof. Door het geloof eigenen wij ons de gerechtigheid van Christus toe. Wij hebben er deel aan. Wanneer God ons ziet, zooals wij zijn in onszelf, onwaardig, kan Hij ons niet verhooren. Wanneer Hij ons ziet in Christus, zal Hij ons verhooren.

De vervulling der beloften is door Christus verworven. En Hij zorgt voor Zijn lichaam, terwijl Hij in ons Zijne lidmaten de hemelsche gaven uitgiet. Zoo zal Hij vervullen al onze nooddruft.

2. Christus heeft de gebedsverhooring beloofd. "Al wat gij den Vader zult bidden in Mijnen naam, dat zal Hij u geven." [Joh. 16:23] Dat is een heerlijke belofte. Als wij bidden zullen wij ontvangen, wanneer wij kloppen, zal ons worden opengedaan. Nooit kan 't geloof teveel verwachten. Want het geloof is met de beloften des Heeren werkzaam. In het gebed wijzen wij op de beloften en vragen, of God ze vervullen wil om Christus' wille, gelijk ons beloofd is. Daarom mag de grootheid en waardigheid van Christus ons nooit verschrikken. Zij is een reden, om vrijmoedig te gaan tot den troon der genade.

Nu gaan wij met vasten tred. Wij spreken het volmondig uit, dat wij het onwaardig zijn, maar dat Christus het voor ons heeft verdiend en dat Hij het ons heeft beloofd. Door het geloof weten wij, dat onze gebeden niet dwarrelen naar beneden, maar opstijgen tot den troon der genade. Wij hebben gemeenschap met Hem, Die in Christus onze God en Vader is. Die weet, wat wij noodig hebben. Die mildelijk geeft en niet verwijt.

C. Gods Woord bestrijdt onze zotte vrees.
1. Gods Woord kent de arglistigheid van ons hart. Dat is het schoone van de Heilige Schrift, dat zij de diagnose vaststelt en ons geneesmiddelen geeft tegen de zonde van twijfel en ongeloof. De zotte vrees moet worden bestreden. Want door deze vrees gaan wij God en Christus wantrouwen. En dat mag niet. Deze vrees moet worden uitgebannen. Wij mogen niet twijfelen aan de genade Gods. Wij mogen niet door ongeloof Hem mistrouwen. Wanneer God Zijne beloften ons geeft, meent Hij het *ernstig.* Hij doet, wat Hij zegt, Hij geeft, wat Hij belooft. *Kinderlijke* vreeze is ontzag voor den Vader. Wie kinderlijke vreeze heeft, vertrouwt God op Zijn Woord. Hij weet, dat God in Christus Zijn Vader is, en hem nooit verlegen laat staan. Daarom spreekt de Schrift zoo beslist. Wij moeten gelooven! Gelooven in Christus? Gelooven, dat God is een Waarmaker van Zijn Woord! Gelooven, dat Hij, die het beloofd heeft, het ook doen zal!

2. Verschillende uitspraken van de Schrift. De belijdenis laat nu Gods Woord zelf spreken. Dat is het einde van alle tegenspraak. Want het ongeloof kan zoo hardnekkig zijn. En de twijfel-zucht is een woekerplant, die de geloofsplant de beste sappen ontneemt. Daarom moet het geloof door Gods Woord gevoed en versterkt worden. Alle redeneering helpt niet, als wij ons niet gronden op de Heilige Schrift. Zij is voor ons de norm, waarnaar wij ons leven, ook ons gebedsleven, hebben in te richten.

a. Hebreën 2:17-18. Hier wijst de apostel op de beteekenis van de vleeschwording des Woords. Christus is Zijnen broederen in alles gelijk geworden. Daarom kon Hij een barmhartig en getrouw Hoogepriester zijn, die Zichzelf heeft geofferd voor onze zonden. Hij heeft de zonden des volks verzoend. En daartoe heeft Hij den duivel overwonnen. Hij is door den duivel verzocht en staande gebleven. Maar Hij heeft het Zelf ervaren, als de duivel zijne heftige aanvallen op ons richt, en met zijn aanvechtingen ons bestrijdt. En daarom kan Hij, in hetgeen Hij Zelf verzocht zijnde geleden heeft, degenen, die verzocht worden, te hulp komen. Wanneer gij dan ook lijdt onder de zware verzoekingen van satan, weet, dat Christus voor die verzoekingen geen vreemde is geweest. Hij komt u te hulp. Hij houdt u staande. De satan heeft ulieden zeer begeerd te ziften als de tarwe, maar Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude.

Troostvolle gedachte, dat Christus ook door den duivel is aangevallen. Het Hoofd is staande gebleven en daarin hebben wij de zekerheid, dat de lidmaten van Christus' lichaam niet zullen uitvallen. Niemand zal ze uit Zijne hand rukken en zij zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid.

b. Hebreën 4:14-16. De apostel wil ons nog meer moed geven, om tot Christus te gaan. Want Hij is de groote Hoogepriester, die door de hemelen is doorgegaan. De hoogepriester van het Oude Testament ging in het heilige der heiligen. Daar werd verzoening gedaan voor het volk. Dan mochten zij rusten van hun zonden, door de vergeving der zonden. Christus is ingegaan in den hemel en daar heeft Hij Zijn werk den Vader getoond, zoodat wij mogen rusten van onze zonden. De schuld is betaald, de ongerechtigheid is verzoend. Wij zijn gerechtvaardigd door het geloof. Daarom moeten wij deze belijdenis vasthouden, dat Jezus Christus is de Zoon van God, de Verlosser van Zijn volk.

Hij heeft ons lief met de liefde van Zijn hart. Wij hebben geen Hoogepriester, Die niet kan medelijden hebben met onze zwakheden en onze zonden. Deze Hoogepriester kent het leed van de zonde. Hij is tot zonde gemaakt. Hij kent de verschrikkingen van de zonde. Satan poogde Hem af te trekken, maar Hij bleef staande. En daarom kan Hij ons verlossen, omdat Hij in alles verzocht is geweest, doch zonder zonde. Hij heeft overwonnen en in Hem zijn wij meer dan overwinnaars. Niets zal ons kunnen scheiden van Zijne liefde. Nu kunnen wij ook met vrijmoedigheid gaan tot den troon van God. Want wij hebben een Middelaar, en door dezen Hoogepriester is de troon geworden een genadetroon. *Vrijmoedigheid* is in het Grieksch een woord, dat beteekent: *alles zeggen.* Wij mogen God alles zeggen, wat wij op het hart hebben. Wij behoeven niets te verzwijgen. Wij mogen niets achterhouden. Wij durven gaan, al zijn wij nog zoo schuldig, want wij zullen barmhartigheid *verkrijgen.* God ziet ons, in Christus, als ellendigen, die hulp noodig hebben en ook zullen verkrijgen. En wij zullen genade *vinden.* Die genade is er al voor ons. Zij is in Christus voor ons gereed. Daarom gaan wij, om ze te vinden. Die zoekt, zal vinden. En dan worden wij geholpen op tijd. Op Gods tijd, die de beste tijd is, eer het te laat is, in het heden der genade.

c. *Hebreën 10:19-22.* Christus heeft voor ons den weg gebaand. Hij is in den hemel ingegaan. Hij heeft den weg gelegd en den weg ons gewezen, door Zijn Woord. Het volk moest onder den ouden dag vóór het voorhangsel blijven. Wij mogen gaan naar den troon der genade. Wij mogen door het geloof binnentreden en zullen straks bij Christus zijn.

Laat ons dan toegaan in volle verzekerdheid des geloofs. Niet twijfelende en aarzelende, maar geloovende, dat God is een Belooner dergenen, die Hem zoeken. Hoe overvloediger het geloof aanwezig is, te meer zullen wij, met onze gebeden, komen voor Gods troon. Er staat eigenlijk: *in overvloed van geloof.* Dat geloof, het geloof in Christus en Zijn werk, moet overvloedig aanwezig zijn, dan eerst is het toegaan goed. *Grosheide,* Korte Verklaring: Hebreën, blz. 118.

d. Hebreën 7:25. Christus is Priester, naar de ordening van Melchizedek. Hij heeft een onvergankelijk Priesterschap. Bij het Aäronietische priesterschap was de erfopvolging. Het ging van vader op zoon. Christus is en blijft Priester in der eeuwigheid. Hij heeft het oorspronkelijke. Wanneer de hoogepriester tot God ging, in het heiligdom, dan ging in hem het volk tot God. Hij vertegenwoordigde het volk. Zoo is Christus onze Hoogepriester. Wij zijn in Hem gerekend. Wij gaan door Hem tot God. Hij geeft ons de vergeving der zonden en de zaligheid. En Hij leeft altijd, om voor ons te bidden. Nooit houdt Zijn voorbede voor ons op. Als wij bidden, of niet bidden. Hij bidt voor ons. Hij pleit voor ons. Hij behartigt onze zaken.

e. De uitspraak van Christus Zelf. De belijdenis zegt: *"Wat ontbreekt er meer, dewijl Christus Zelf deze uitspraak doet: Ik ben de weg, de waarheid en het leven. Niemand komt tot den Vader, dan door Mij."* Dat is *exclusief.* Niemand komt tot den Vader, dan door Hem. Hij is de *eenige* weg. Buiten Hem is er geen weg. Door Hem komen wij zeker tot den Vader.

Wie op dezen weg is, kan niet dwalen. Hij is niet *een* weg, naast vele andere wegen. Hij is *de* weg. Geen relativisme, geen synthese!

II. Daarom zoeken wij geen anderen Voorspraak.

A. God heeft Zijn Zoon gegeven tot een Voorspraak.
1. Sterk argument tegen de heiligenvereering. Een van de sterkste argumenten tegen de heiligenvereering is wel dit, dat God Zelf ons Zijn Zoon tot een Pleitbezorger heeft gegeven. De Rechter Zelf heeft ons den Advocaat geschonken, en dan nemen wij geen anderen. De Vader zorgt, dat wij van Hem een Pleitbezorger ontvangen. Dat is het einde van alle tegenspraak, of wij moeten eigenwillig zijn. Er is niemand, die in den hemel toegang krijgt, om te pleiten. God wil geen anderen hebben, dan Dien Hij Zelf heeft aangewezen. Voor de hemelsche rechtbank kan niet komen wie wil, maar wie is *aangesteld.* De Zoon is door den Vader als Advocaat aangesteld. Hij is geroepen. Hij is de Christus, de Gezalfde, Die van eeuwigheid tot dat werk is verordineerd. De heiligen hebben geen aanstelling, daarom mogen zij zelfs niet optreden in onze plaats. Zij kunnen het niet en zij mogen het niet. God beslist! Hij alleen!

2. Christus is onze Advocaat. Christus heeft Zelf gezegd, dat Hij den Vader zal bidden en Hij zal ons een anderen Trooster of Parakleet, of Advocaat geven. Een Parakleet, of Advocaat is iemand Die *er bij geroepen wordt.* Ad is *bij,* vocare is *roepen.* Hij moet geroepen zijn. Christus is door den Vader geroepen. De Heilige Geest pleit voor ons, hier op de aarde en Christus pleit voor ons, in den hemel. De Heilige Geest pleit voor ons tegenover de beschuldiging van de consciëntie en Christus pleit voor ons in den hemel, tegenover de aanklacht van den duivel, de wereld en onze consciëntie.

Hij wijst, tegenover al de beschuldigingen, op Zijne kruisverdienste. "*Het heeft God beliefd, ons Zijn Zoon te geven tot een Advocaat!"* Gods Zoon! Die altijd door den Vader wordt gehoord. Wij kunnen geen beteren Pleitbezorger begeeren.

3. Het is dwaas, een anderen Advocaat te zoeken. *"Waartoe zouden wij een anderen Advocaat zoeken?"* Waartoe? Om er mee achteruit te gaan. Wij krijgen daardoor geen winst, maar verlies. Wij hebben daardoor alleen maar schade. God heeft, in Zijne wijsheid, voor ons gezorgd, en wij kunnen alleen bederven, als wij niet aanvaarden, wat Hij ons heeft gegeven. Heiligenvereering lijkt goed en is dwaas.

4. Niemand is beter Advocaat dan Christus. Voor de rechtbank hangt van de wijsheid van den advocaat veel af. God is getrouw, dat Hij, in onze zaak, ons de *allerbeste* Advocaat heeft gegeven. Niemand is beter, niemand is trouwer, dan Christus. Niemand is zoo welsprekend. Niemand kan pleiten op beter grond. Want Hij heeft geleden in onze plaats. Hij Zelf heeft voor het recht gezorgd en Hij heeft de gerechtigheid aangebracht. Door Zijne kruisverdienste worden wij zeker vrijgesproken. Dat staat te voren al vast. Voor ons is het een verloren zaak en voor Christus is het een gewonnen zaak. Zoo is er dan geene verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn. Wij dan, gerechtvaardigd door het geloof, hebben vrede met God.

B. Door een anderen te zoeken, zouden wij Hem verliezen.

1. Wie een ander neemt, laat Hem los. Dat is de geweldige consequentie. Christus duldt niemand naast Zich, of in Zijn plaats. God heeft Hem aangewezen als Pleitbezorger, en daarom verlaten wij Hem, als wij de toevlucht tot een ander zouden nemen. Hier is geen synthese mogelijk. Hij wordt Jezus, dat is Zaligmaker, genoemd, omdat Hij ons zalig maakt en van alle hunne zonden verlost, daarbenevens, dat bij niemand anders eenige zaligheid te zoeken of te vinden is. Gelooven dan die ook aan den eenigen Zaligmaker Jezus, die hunne zaligheid of welvaart bij de heiligen, bij zichzelven, of ergens elders zoeken? Neen zij, want zij verloochenen metterdaad den eenigen Heiland Jezus, ofschoon zij met den mond in Hem roemen; want van tweeën één: óf Jezus moet geen volkomen Zaligmaker zijn, of die dezen Zaligmaker met waar geloof aannemen, moeten alles in Hem hebben, dat tot hunne zaligheid van noode is. Daarom zegt de belijdenis: *"Laat ons Hem niet verlaten, om een anderen te nemen; of veel meer, eenen anderen te zoeken, zonder Hem immer meer te vinden."* In Christus hebben wij *alles* of *niets.* Wie een ander, buiten Hem, zoekt, zal Hem verliezen. Hij is jaloersch op Zijn eere.

2. Daarom verlaten wij Hem niet. Wie zich, door het geloof, aan den Heere Jezus. heeft overgegeven, wil geen ander en heeft aan Hem genoeg. Wij kunnen Hem dan niet verlaten. Wij weten, dat, als wij het aan een ander zouden overgeven, het voor ons zou worden een hopelooze zaak. Hoe moeten zij voor ons tusschentreden bij den Vader, zij, die zelf door Christus alleen zijn gered? Dan zouden zij hebben, wat wij moeten missen. Het gaat hier om de eer van onzen Heere Jezus Christus. De Roomschen zeggen heel dikwijls: Maria, bid voor ons. Maar wij zeggen: Heere Jezus, bid voor ons. Pleit voor ons bij Uw Vader. Wij gevoelen ons veilig. Daarom verlaten wij Hem niet.

C. God wist wel, dat wij zondaars zijn.

1. God kent onze onwaardigheid. Wij kunnen God niet tegenvallen. Toen Hij Zijn Zoon voor ons gegeven heeft, wist Hij, dat wij zondaars waren. Wij kunnen onszelf en ook de menschen tegenvallen, maar wij kunnen Hem niet tegenvallen. Want Hij weet, wat van Zijn maaksel zij te wachten, hoe zwak van moed, hoe klein wij zijn van krachten en dat wij stof van jongsaf zijn geweest. God kent onze onwaardigheid beter dan wij zelf. Hij kent ons door en door. Hij doorgrondt ons en kent ons hart. Wij moeten zelfs bidden, dat Hij ons ontdekke aan onze zonden.

2. Christus is voor zondaren gekomen. Hij is niet gekomen voor rechtvaardigen, maar voor zondaren tot bekeering. Hij heeft Zijn leven gesteld tot een rantsoen voor velen. Hij is tot zonde gemaakt in onze plaats. Hij is gekomen, om te zoeken, dat verloren was. En daarom kan onze zonde nooit oorzaak zijn, dat God ons niet in genade zou aannemen. Alleen door ongeloof worden wij buitengesloten. Want zij hebben niet kunnen ingaan vanwege hun ongeloof.

3. Deze Advocaat pleit alleen voor schuldige zondaren. God heeft Zijn Zoon doen veroordeelen, opdat wij zouden worden vrijgesproken. Christus is van God verlaten geweest opdat wij nimmermeer van Hem zouden verlaten worden. Deze Advocaat pleit

alleen voor zondaren, die het leven, buiten zichzelf, in Christus Jezus zoeken, die door den Heiligen Geest hun schuld hebben leeren kunnen en belijden, die zichzelf onwaardig kennen en weten, dat zij door het geloof gerechtvaardigd zijn, zonder de werken der wet. Daarom komen zij met vrijmoedigheid tot Hem.

D. Daarom gaan wij door Christus tot den Vader.
1. Alleen door Christus hebben wij toegang tot den Vader. De geloovigen kunnen alleen tot God spreken, door hun Hoofd, Christus Jezus. Christus vat onze gebeden samen, reinigt ze door Zijn bloed en brengt ze voor het aangezicht des Vaders. Daarom is bidden alleen dan waarlijk bidden, als wij door Christus, die de Weg is, tot den Vader gaan. Zoo hebben wij een vrijen toegang tot den troon der genade. Buiten Hem is er geen toegang. *"Daarom, volgens het bevel van Christus, zoo roepen wij den hemelschen Vader aan door Christus, onzen eenigen Middelaar, gelijk wij in het gebed des Heeren geleerd zijn."* Onze gebeden komen alleen door de voorbede van Christus tot den Vader. Anders dwarrelen zij beneden rond, en bereiken geen doel.

2. De Vader verhoort ons, om Zijns Zoons wil. De Vader heeft beloofd, dat, als wij in den naam van Christus tot Hem komen, Hij ons zal hooren. Christus heeft ons daarop gewezen, als Hij zegt: Al wat gij den Vader zult bidden in Mijnen naam, dat zal Hij u geven. Dat is een heerlijke belofte, waarop wij mogen pleiten. Wij mogen, met al onze zorgen en nooden en zonden, tot den Vader gaan en wij staan in de geloofswetenschap, dat Hij ons niet alleen *kan* en *wil,* maar ook *zal* hooren en ons gebed zal verhooren, om de verdienste van Christus! Christus heeft het voor ons verdiend en wij krijgen het uit genade.

3. Daarom moeten wij bidden naar Zijnen Wil. Wij lezen in *1 Joh. 5:14-15:* "En dit is de vrijmoedigheid, die wij tot Hem hebben, dat Hij, zoo wij iets bidden naar Zijnen wil, ons verhoort. En indien wij weten, dat Hij ons verhoort, wat wij ook bidden, zoo weten wij, dat wij de beden verkrijgen, die wij van Hem gebeden hebben."

Wij moeten bidden *naar Zijnen wil.* Een jong kind vraagt dikwijls zijn ouders dingen, die het niet mag hebben. Maar als de kinderen, bij een Godvruchtige opvoeding, ouder worden, dan zullen zij alleen leeren vragen om die dingen, waarvan zij weten, dat ze niet in strijd zijn met de levens- en wereldbeschouwing van de ouders, en mogen zij met vrijmoedigheid vragen, wat zij noodig hebben.

Welnu, zoo mogen wij in het gebed niet rijp en groen brengen voor den troon der genade. Wij hebben eerst te vragen naar den wil des Heeren. En dan bidden wij om die dingen, waarvan wij weten, dat zij niet in strijd zijn met den geopenbaarden wil van God. Wij moeten voor onze gebeden *beloften* hebben, die in Gods Woord staan. In de beloften hebben wij de zekerheid van de vervulling. Daarom zegt Johannes: "Wij weten, dat wij de beden verkrijgen", of zooals er letterlijk staat, dat wij de beden *hebben,* "die wij van Hem gebeden hebben". Wij *hebben* ze al, in de beloften, die vervuld zullen worden, in den weg der gebeden. Zoo kunnen wij zeggen: Die nimmer mij heeft afgewezen, noch mijn gebed gehoor ontzeid.

4. Zoo zien wij de zoogenaamde onverhoorde gebeden. Wij krijgen niet altijd *letterlijk* die dingen, die wij vragen. Het kan zijn, dat God het noodig keurt, ons te onthouden, wat wij graag zouden willen bezitten. Paulus heeft gebeden, dat de doorn uit zijn vleesch zou worden weggenomen en de Heere antwoordt hem, als hij tot driemaal toe heeft gebeden: "Mijn genade is u genoeg, want Mijn kracht wordt in zwakheid volbracht." [2 Cor. 12:7-9]

Dit moeten wij zien in het licht en de voorbede van Christus. Als Paulus bidt: Heere, neem toch dien doorn uit mijn vleesch, dan zal ik beter kunnen werken in uw dienst, dan bidt Christus: Vader, doe het niet, want Ik wil een zwakken Paulus, die zeer veel zal kunnen

doen in Mijn dienst, omdat Mijn kracht in zijne zwakheid wordt volbracht. Een moeder is bij het ziekbed van haar kind. Het kind vraagt om water en de moeder geeft het kind water en doet er tevens een paar droppels medicijn in. Dan krijgt het kind niet precies, wat het vraagt, maar het ontvangt het betere. Zoo geeft God ons niet altijd precies wat wij vragen, maar Hij geeft ons *altijd het betere* en dat betere is de vrucht van de voorbede van onzen Heere Jezus Christus.

5. Christus heeft ons het "Onze Vader" geleerd. Het "Onze Vader" is het volmaakte gebed, dat Christus ons heeft geleerd [Matth. 6:9-13]. Daarin wordt de naam van Christus niet genoemd. En toch zien wij daarin het werk van den Drieëenigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest. De *eerste* bede richt zich op den *Vader:* Uw naam worde geheiligd. De naam is openbaring van het wezen. God de Vader heeft Zich geopenbaard. De *tweede* bede richt zich op den *Zoon.* Uw koninkrijk kome en Christus is de Koning van het koninkrijk der hemelen. De *derde* bede richt zich op den *Heiligen Geest;* Uw wil geschiede, gelijk in den hemel, alzoo ook op de aarde. En de Heilige Geest maakt ons gewillig, den geopenbaarden wil des Heeren te doen.

De *vierde* bede richt zich op den *Vader!* Geef ons heden ons dagelijksch brood. Hij is de Schepper en Onderhouder van alle dingen. De *vijfde* bede richt zich op den *Zoon!* En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren. Christus heeft voor de schuld voldaan. Door Hem hebben wij vergeving van zonden. De *zesde* bede richt zich op den *Heiligen Geest.* En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den Booze. De Heilige Geest heeft Christus geleid naar de woestijn, opdat Hij daar zou verzocht worden van den duivel. De Heilige Geest leidt de geloovigen in de wegen van verzoeking en houdt hen staande. In Gods raad zijn onze gebeden opgenomen. Zij hebben daarin een bijzondere plaats. Het priesterschap van Christus moet voor ons zijn realiteit! Volle werkelijkheid! Zoo wordt het geloof versterkt. Zoo wordt God verheerlijkt!

ARTIKEL XXVII: VAN DE ALGEMEENE CHRISTELIJKE KERK.

Wij gelooven en belijden eene eenige Katholieke of algemeene Kerk, dewelke is eene heilige vergadering der ware Christ-geloovigen, alle hunne zaligheid verwachtende in Jezus Christus, gewasschen zijnde door Zijn bloed, geheiligd en verzegeld door den Heiligen Geest. Deze Kerk is geweest van den beginne der wereld af, en zal zijn tot den einde toe; gelijk daaruit blijkt, dat Christus een eeuwig Koning is, Dewelke zonder onderdanen niet zijn kan. En deze heilige Kerk wordt van God bewaard, of staande gehouden, tegen het woeden der geheele wereld; hoewel zij somwijlen een tijd lang zeer klein en als tot niet schijnt gekomen te zijn in de oogen der menschen; gelijk Zich de Heere gedurende den gevaarlijken tijd onder Achab zeven duizend menschen behouden heeft, die hunne knieën voor Baäl niet gebogen hadden. Ook mede is deze heilige Kerk niet gelegen, gebonden of bepaald in een zekere plaats, of aan zekere personen, maar zij is verspreid en verstrooid door de geheele wereld; nochtans te zamen gevoegd en vereenigd zijnde met het hart en wil in éénen zelfden Geest, door de kracht des geloofs.

DE ALGEMEENE CHRISTELIJKE KERK.

I. Het Wezen van de Kerk.

A. De Kerk is het eigendom van Jezus Christus.
1. De naam van de Kerk. De naam zegt ons, hoe het wezen is. Wij moeten weten, hoe Christus Zijne Kerk heeft genoemd. In de deelen van Caesarea Filippi zegt de Heere Jezus, na de belijdenis van Petrus: "En Ik zeg u, dat gij zijt Petrus en op deze petra zal Ik *Mijne gemeente* bouwen en de poorten der hel zullen haar niet overweldigen." Matth. 16:17-18. De Heere Jezus noemt de Kerk Zijne gemeente. Dat woord *gemeente, ecclesia,* beteekent een bijeengeroepen vergadering. God heeft de geloovigen geroepen, bijeengeroepen, zoodat zij in Christus één zijn. Daarin ligt opgesloten, dat zij verkoren zijn door den Vader, dat zij geroepen zijn door den Zoon en vergaderd worden door den Heiligen Geest. Dat woord ecclesia wordt in het Nieuwe Testament meer gebruikt. Soms ziet het op de *Kerk als geheel.* Dan weer wordt het gebruikt van de afzonderlijke *plaatselijke kerken.* De Kerk is één geheel en tevens is elke plaatselijke kerk geheel zelfstandig. De eenheid van de Kerk ligt in Christus. Het geheel gaat aan de deelen vooraf. Christus is een eeuwig Koning, Die zonder onderdanen niet zijn kan. Christus is het Hoofd van de Kerk en de Kerk is het Lichaam van Christus. Ecclesia wijst ons op het feit, dat Christus ons tot één geheel geroepen heeft, zoodat het is één Herder en één kudde.

De naam *Kerk* is afgeleid van een Grieksch woord: *kuriake*, dat beteekent: het eigendom van *Kurios*, het eigendom des Heeren. De Kerk is het eigendom des Heeren. De Kerk is de vergadering van de ware Christ-geloovigen. Het wezen van de Kerk ligt dus nooit in uitwendigheden. Het wezen van de Kerk ligt niet in prachtige kathedralen. Want in een prachtige kathedraal kan de Kerk dood zijn en begraven liggen, daar kan de Kerk gedéformeerd zijn, zoodat het verderf is uitgebroken. Daarentegen kan de Kerk gevonden worden in een houten schuur. Dan zeggen wij: niet in de kathedraal, maar in die houten schuur is de ecclesia, daar is de bijeengeroepen gemeente, daar heeft God Zijn volk vergaderd, daar is de samenkomst van God met Zijn volk. Waar Christus de Zijnen vergadert, daar is de Kerk. Waar Hij niet is, daar is de Kerk niet, al wordt men door schittering verblind. De groote vraag is derhalve: waar vergadert Christus Zijn volk, waar is de *wettige* openbaring van het Lichaam van Christus?

2. De Kerk is voorwerp van de verkiezing. De Kerk is object van de verkiezing. Tot de kerk behooren de uitverkorenen. Wij lezen in *Efeze 1:4:* "Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem, voor de grondlegging der wereld, opdat wij zouden zijn heilig en onberispelijk voor Hem in

de liefde." En in Zondag 21 staat: "dat de Zone Gods, uit het gansche menschelijk geslacht, Zich eene gemeente *tot het eeuwige leven, uitverkoren,* door Zijn Geest en Woord vergadert, beschermt en onderhoudt."

Zullen wij het wezen van de Kerk leeren kennen, dan moeten wij uitgaan van de verkiezing. De verkiezing gaat over de enkeling in organisch verband met het Lichaam van Christus. De Kerk heeft dus deze beteekenis, dat God door haar den stam van het menschelijk geslacht weer doet opbloeien. In de Kerk hebben wij te doen met de nieuwe menschheid. Wat is het onderscheid tusschen een mechanisme en een organisme? Wanneer van een organisme iets wordt afgenomen, zoodat het besnoeid wordt, behoeft dit geen schade te beteekenen. Een boom, die besnoeid wordt, een rozenstruik, die geducht onder handen genomen wordt, is daardoor niet minder geworden, maar beter. Wanneer gij van een mechanisme iets afneemt, dan is het onvolledig en geschonden. Een boom, die besnoeid is, groeit weer met vernieuwde kracht. Een stoel, die een paar pooten mist, is onbruikbaar geworden. Zoo zien wij in de verkiezing de beteekenis van de Kerk des Heeren. Het menschelijk geslacht is heel erg besnoeid door den zondeval en doordat de duivel de meeste takken meeneemt naar de hel. Maar God zal door Christus *de nieuwe menschheid* behouden. Het gaat niet om de redding van enkele zielen, doch om het behoud van geheel de menschheid, al zullen de meeste menschen verloren gaan. De boom wordt gered.

3. De Kerk is het Lichaam van Jezus Christus. Christus is het Hoofd en de gemeente is het Lichaam. Hij is de Wijnstok en wij zijn de ranken. De verhouding van de geloovigen onderling is dus niet een individualistische verhouding van één, twee, drie, vier enz. zooals de halmen op het korenveld, zooals de verschillende boomen in een bosch, neen, de verhouding van de kinderen Gods tot elkaar is als van de hand tot de voet, de ledematen van het lichaam. Daarom zegt de Schrift, met het oog op die gemeenschap der heiligen, dat de hand tot de voet niet mag zeggen: ik heb u niet van noode.

Er is een *organische* verhouding. Wanneer in den catechismus, juist in verband met de kerk, gevraagd wordt naar de beteekenis van de gemeenschap der heiligen, luidt het antwoord: "Eerstelijk dat de geloovigen allen en een iegelijk, als lidmaten aan den Heere Christus en al Zijne schatten en gaven gemeenschap hebben." Zij hebben allen deel aan Christus en Zijn schatten. Maar "daarom moet elk zich schuldig weten, zijn gaven ten nutte en ter zaligheid van de andere lidmaten gewilliglijk en met vreugde aan te wenden". De Vader brengt door de Kerk herscheppingswerk tot stand, als vrucht van de arbeid van Zijn Zoon, door de werking van den Heiligen Geest.

B. De Kerk is de verzameling der geloovigen.

1. De Kerk is de verzameling der geloovigen (congregatio). In onze belijdenis wordt gesproken over de Kerk als vergadering der ware Christ-geloovigen, en als verzameling dergenen, die zalig worden. In artikel 27 staat: dewelke is een *vergadering* der ware Christ-geloovigen. En in art. 28 lezen wij: Wij gelooven, aangezien deze heilige *vergadering* is een *verzameling* dergenen, die zalig worden.

Wat is het onderscheid tusschen vergadering en verzameling?

Dat kunnen wij het best verstaan, als wij letten op de Latijnsche woorden, die hier gebruikt zijn.

Voor *verzameling* staat het woord *"congregatio".* Daarin zit de naam *grex, kudde.* Congregatio beteekent, dat de kudde verzameld wordt.

Voor *vergadering* wordt genomen het Latijnsche *"coetus".* Coetus is actief. Zij, die tot een kudde verzameld worden, komen bij elkaar. Zij vormen een eenheid en komen in vergadering bijeen.

De Kerk is dus in de eerste plaats een *verzameling* van de geloovigen. Jezus Christus, de goede Herder, verzamelt Zijn kudde. Wij worden toegebracht, bijeengebracht. Dat is het werk van Christus. Hij heeft de gegevenen des Vaders van den Vader ontvangen, Hij heeft voor hen Zijn bloed gestort, Zijn leven gegeven. Door den Heiligen Geest worden alle uitverkorenen Hem ingelijfd, zoodat zij het Lichaam zijn van den Heere Jezus Christus. Het verzamelen is de taak van den goeden Herder, Die gezegd heeft, dat niemand ze uit Zijne hand zal rukken en dat zij niet verloren zullen gaan in der eeuwigheid. Hij verzamelt. Hij heeft dat gedaan van het begin der wereld af en Hij zal het doen tot het einde. De Kerk is de *verzameling* der geloovigen, de *kudde,* die door Christus gevoed en geleid wordt.

2. De Kerk is de vergadering der geloovigen (coetus). De Kerk wordt verzameld en heeft de roeping te *vergaderen.* Christus werkt de drang tot vergaderen. Wij zijn dan medearbeiders. De Kerk is in aanbouw, nog niet af. De schapen der kudde worden door Christus vereenigd en zij hebben de roeping, zich bij elkaar te voegen. Wij hebben hier dus een gave en een "opgave", een mandaat, een taak, een roeping. In den naam *vergadering* ligt de taak, die de kinderen Gods hebben ontvangen. Zij zijn één in Christus en daarom moeten zij zich *vereenigen.* Zie art. XXVIII. Niemand mag op zich zelf blijven staan. Allen zijn zij schuldig zich daarbij te voegen. Zoo wordt onderhouden de eenigheid der Kerk. Het zoeken van de eenheid is taak, krachtens het ambt der geloovigen. De geloovigen moeten één zijn. Het huisgezin behoort bijeen te zijn. Het is niet goed, wanneer kinderen van hetzelfde gezin niet bij elkander wonen. De congregatio moet coetus zijn. Daarom moeten de geloovigen zich "afscheiden van degenen, die niet van de kerk zijn."

3. Niet elke vergadering van geloovigen is een kerk. De Kerk is de vergadering van de ware Christ-geloovigen. Maar dat mogen wij niet omkeeren. Niet elke vergadering van geloovigen is een Kerk. De geloovigen kunnen ook vergaderen in een secte, of in een conferentie, ook in een gedeformeerde Kerk. Wanneer geloovigen vergaderen in een *secte,* scheiden zij zich af van de ware Kerk. Dan doen zij wat Christus heeft verboden. Zij moeten zich bij die verzameling voegen en zij weigeren samen te vergaderen.

De geloovigen kunnen ook in een *conferentie* samenkomen. Maar die conferentie mag niet doen, wat alleen de Kerk kan doen. Het is niet juist, als op zulk een conferentie des Zondags het Woord wordt bediend. Ook mag daar het Avondmaal niet gevierd worden. God heeft de bediening des Woords en der Sacramenten aan Zijn Kerk gegeven en niet aan conferenties. Wij moeten de lijn zuiver houden.

Ook kan het zijn, dat geloovigen samenkomen in een *verbasterde Kerk,* in een gedeformeerde Kerk. Wij zeggen niet, dat in andere Kerken geen kinderen Gods zijn. Maar tot die kinderen Gods komt de vraag, of zij in het vergaderen getrouw zijn. Of zij de eenheid zoeken en onderhouden met ongeloovigen, dan wel, of zij de eenheid zoeken en onderhouden met de geloovigen. In elke kerk zijn, dat spreekt vanzelf, hypocrieten, die wel *in* en niet *van* de Kerk zijn. Maar de vraag voor ons allen is deze, waar de *wettige* openbaring van het Lichaam van Christus is. Waar is de vergadering van de kudde, die Christus verzameld heeft? Daar, waar de stem van den goeden Herder gehoord wordt, waar Gods Woord zuiver wordt verkondigd, de sacramenten worden bediend naar de instelling van Christus, en de tucht wordt gehandhaafd om de zonde te straffen.

C. De Kerk is de moeder der geloovigen.

1. Haar woonplaats. *Calvijn* gebruikt den naam *"Mater fidelium",* moeder der geloovigen. Hij schrijft in Zijn Institutie IV. 1: "Zoo laat ons zelf uit den eerenaam Moeder alleen leeren,

hoe nuttig, ja hoe noodzakelijk ons de kennis van dezelve is; overmits er geen enkele ingang ten leven bestaat, tenzij zij ons in haar schoot ontvange, ons bare, ons aan hare borsten opvoede en eindelijk ons onder haar hoede en opzicht bescherme, totdat wij, het sterfelijk vleesch afgelegd hebbende, den engelen gelijk zullen zijn."

Deze naam "moeder der geloovigen" is geen vinding van Calvijn, Hij spreekt de taal van de heilige Schrift. Paulus heeft de Kerk zoo genoemd in Gal. 4:26: *"Maar Jeruzalem, dat boven is, dat is vrij, hetwelk is ons aller moeder".*

De apostel spreekt over de verhouding van de Oud-Testamentische tot de Nieuw-Testamentische bedeeling. De dwaalleeraars willen terug naar de oude bedeeling. Zij doen een beroep op het Oude Testament, om het offer van Christus waardeloos te maken. Paulus beroept zich ook op het Oude Testament. Hij gaat terug tot Abraham, den vader der geloovigen. Abraham had twee vrouwen en twee zonen. Hagar is de dienstmaagd en Ismaël is haar zoon. Sara is de vrije en Izak haar zoon. De eene is geboren naar het vleesch, omdat het ongeloof zoo sterk was, de andere is geboren uit de belofte, door het geloof. Zoo was de Oud-Testamentische bedeeling dienstbaar, gebonden aan de ceremonieele wetten. Maar de Nieuw-Testamentische bedeeling is vrij. Wij zijn door Christus vrijgemaakt. "Maar Jeruzalem, dat boven is, dat is vrij, hetwelk is ons aller moeder."

Het Jeruzalem, dat boven is. Dat is de woonplaats. *Calvijn* zegt: "Omdat het zijn oorsprong heeft van de hemelsche genade; want de kinderen Gods worden niet uit het vleesch en bloed geboren, maar uit de kracht des Heiligen Geestes. Zoo dat het hemelsch Jeruzalem, dat zijn begin uit den hemel heeft en door het geloof boven woont, is de moeder der geloovigen, want zij heeft het zaad des onverderfelijken levens, haar in bewaring gegeven, waarmee zij ons formeert, in haar schoot koestert en baart; insgelijks heeft zij melk en vaste spijze, waarmee zij degenen, die zij gebaard heeft, voortdurend voedt. Zietdaar, waarom de gemeente genoemd wordt de moeder der geloovigen, en voorwaar, wie weigert een kind der gemeente te zijn, begeert tevergeefs God tot een Vader te hebben. Want God verwekt Zijne kinderen en voedt ze op, totdat zij den wasdom bekomen en den mannelijken leeftijd bereiken, doch niet anders, dan door den dienst der gemeente". Uitlegging op *Galaten 4:26.*

Prof. Schilder heeft in *Ons aller moeder* ook deze kwestie besroken. Hij schrijft blz. 51: "Is het daarom geen tijd, dat men zich weer eens er aan gewenne, het beeld van de "moeder" te laten staan zóó, als het in Galaten bedoeld wordt? Want daar in Galaten wordt niet aan eenig instituut, dat beneden aanwijsbaar is "fix und fertig" de naam van "moeder" gegeven. De tijd, waarin dat mogelijk was, is voorbij: het was de eerste periode van het Oude Testament, toen het beneden-Jeruzalem de kinderen der verbondsgemeenschap in zich besloot. Toen "moeder" nog hetzelfde adres had als "vader" staat. En toen nog van bovenaf alles voor de geloovigen "gemassregelt" werd. Maar thans (wij lezen het in Galaten 4) thans hebben wij in het N. T. een "moeder" hierboven. Niet het beneden-Jeruzalem, maar het boven-Jeruzalem is onze "moeder". Dat baart ons: Christus zendt Zijn Woord en Geest van boven. Wij worden wedergeboren "van boven" zegt de Schrift. Dat regeert ons: Christus bestuurt en ordineert de kerk van boven: Hij geeft Zijn ambtsdragers, stelt de kerkenordening boven vast, en geeft ze ons bekend in de Schrift, waarin Hij spreekt "van boven". Ook vroeger onder het O. T. regeerde God "van boven" in zekeren zin. Maar Hij deed het door menschen — en middelaars — van-beneden (Mozes b.v.). Thans doet Hij het door de Middelaar-hierboven (Christus-meer-dan-Mozes)."

Prof. Schilder wijst er op, dat onze Metropol in den hemel is. En vandaar uit, d.w.z. uit den Vader (God) Die Zijn Kerk (als vrouw) Zich in Christus ondertrouwd heeft, moet alle moederzorg en moedergeboorte op de aarde genoemd worden. Ons politeuma is in den hemel. De staat waarvan wij burgers zijn, is in den hemel.

2. Haar werkplaats. Op de aarde zijn de kolonisten, die van uit het moederland geregeerd worden. De Kerk, die den moedernaam zal dragen, heeft in de eerste plaats te vragen, wat "boven" de wet zegt. Wat niet naar de wet van het Jeruzalem-boven geïnstitueerd is, heeft geen recht op den moedernaam. Een kolonie moet rekening houden met wat in het moederland bevolen wordt.

Daarom moet de dienstbare worden uitgeworpen. De kerk mag zich niet laten wringen in hiërarchische banden. Dat is het terugvallen tot Hagar, die dienstbaar is en het Jeruzalem dat boven is, is vrij. Alle bevelen komen van boven, waar Christus is. Hij is de Koning van Zijn Kerk, Hij heeft het alleen te zeggen. Hier op aarde is de werkplaats, maar deze werkplaats krijgt de instructies van boven. Zij ontvangt haar leven en ook de kracht van boven. God is haar Vader. Christus is haar Borg. De Heilige Geest werkt in de harten en richt het oog op Christus.

Zietdaar de plaats en de roeping van de Kerk des Heeren. Haar werkplaats is op de aarde. Daar wordt de Kerk geïnstitueerd en in stand gehouden. De Kerk, die haar woonplaats in den hemel en haar werkplaats op de aarde heeft, is de moeder der geloovigen.

3. Haar voorrecht. *Calvijn* zegt, dat wij God niet tot Vader hebben, als wij de Kerk niet tot moeder hebben. Wij zien hier de verbondsverhouding van God tot Zijn volk. De Kerk is de vrouw van God en de bruid van Christus. De verhouding van God tot Zijn volk is als de verhouding van man en vrouw. Daarom is bondsbreuk geestelijke hoererij, echtbreuk. Alle zonde in het kerkelijk leven draagt den naam van echtbreuk. Verbondsverhouding! De Kerk kan zeggen: Mijn Maker is mijn Man. Nu zien wij tevens het groote onderscheid tusschen het moeder-zijn en de gewone verzorging van het gezin. Een dienstbode kan in het gezin diensten verrichten, die van bijzondere beteekenis zijn. Maar als de dienstbode haar werk goed doet, dan zeggen wij niet, dat zij de plaats van moeder heeft ingenomen. Zij kan eten koken, de wasch doen, zij kan heel veel verrichten dat goed en nuttig is, maar zij is geen moeder. *Prof. Schilder* wijst in: *Ons aller moeder,* ook hierop. Hij schrijft: "Nu moet het ons van het hart, dat verreweg de meeste apolegetische redenen, waarmee een bepaald kerkelijk instituut ergens bestaande zich verdedigt, deze geweldige spankracht uit het tweevoudig Bijbelsche beeld van "vrouw" en "moeder" wegnemen. Gewoonlijk toch komen de "bewijzen" voor de zelfapologie, waarin men de eeretitels van "moeder" en nog-niet-verstooten-vrouw voor zijn eigen bepaald instituut opeischt, hierop neer, dat men betoogt: "onze" kerk *"zorgt" nog zoo goed voor ons!* Zij "zorgt" "nog" zoo goed voor ons! ondanks alles (!) is er "nog" zooveel goeds in haar gedrag tegenover ons." Onze Kerk staat klaar op een uitgerekenden Zondag ons kindje te doopen door onzen groepsdominee (als hij er is). En zij geeft ook catechisatie. En wij kunnen nog wel een "goeden" dominee uitzoeken, in vele gevallen tenminste. En wij hebben er onze jeugdromantiek beleefd en onze eerste gemoedelijkheid voor stichting aangezien. Moeder - de bezorgster van stichtelijkheid. Maar voelt men niet, hoe het beeld hier vervlakt wordt? Laat mij het heel populair zeggen, *maar in volkomen ernst:* al deze goed bedoelde loftuitingen bewijzen niet alleen, maar handhaven feitelijk ook de "echtbreuk", die de reden was voor Jesaja en Jeremia, om de "moeder" van het Israël hunner dagen als verstootene te zien. Wij kunnen het zoo zeggen: inplaats van den eenigen en altijd goeden *moederdienst* (baren) stellen zij een anderen en dan vaak nog zeer gebrekkigen *baker-dienst* (verzorgen) als criterium voor de kerk. "Ons aller moeder" beteekent in de practijk feitelijk niet meer dan "ons aller baker".

De moeder heeft het groote voorrecht van de verbondsverhouding. Zij is de vrouw, de moeder. Zij heeft een geheel eenige plaats.

4. Haar taak. De moeder heeft een eigen taak. Zeker, ook om te verzorgen, te leiden en te voeden. Maar haar allereerste taak is het baren van kinderen. Zij moet kinderen voortbrengen. De Kerk is de barende, zoogende, zorgende en toeziende moeder en

niemand kan haar plaats als zoodanig innemen. In het huwelijk van God en Zijn volk worden, door de wedergeboorte door den Heiligen Geest, de kinderen Gods geboren. De Kerk is de moeder van het verbondszaad. Paulus schrijft in *1 Cor. 4:14-15:* "Ik schrijf u deze dingen, niet om u te beschamen, maar als mijne lieve kinderen vermaan ik u: want al had gij tienduizend leermeesters in Christus, zoo hebt gij toch niet vele vaders, want in Christus Jezus heb ik u door het Evangelie geteeld." Zie *Filemon vers 10 [Filemon 1:10].*

De Kerk is Sara, die kinderen der belofte voortbrengt. Zij zal zalig zijn in het baren van kinderen. God maakt haar evenals Sara vruchtbaar. Alle onvruchtbaarheid van de kerk is te wijten aan ongehoorzaamheid en verlating van den Heere. Van Sion zal gezegd worden: Deze en die is daar geboren. Daarom heeft de Kerk de taak, het Evangelie uit te dragen in de heidenwereld. Zij heeft de roeping door Evangelisatie en Zending het Evangelie daar te brengen, waar het niet gevonden wordt. Deze arbeid is roeping van de Kerk des Heeren. Christus geeft het bevel: Gaat dan henen, onderwijst alle de volkeren. Maakt ze tot Mijne discipelen. Zij heeft het Woord te brengen, want het geloof is uit het gehoor en het gehoor door het gepredikte Woord. De Kerk is gelukkig in de veelheid van hare kinderen, die uit God geboren zijn. Die zendingstaak mag niet gegeven worden in handen van genootschappen. De Kerk heeft die taak te verrichten. En als de Kerk nalatig is, zeker, dan kan men krachtens het ambt der geloovigen arbeiden, maar de Kerk moet gewezen worden op haar roeping. Dan zal de Nieuw-Testamentische Kerk staan boven de Oud-Testamentische. "Er is geschreven: wees vroolijk, gij onvruchtbare, die niet baart en breek uit en roep, gij, die geen barensnood hebt. Want de kinderen der eenzame zijn meer dan dergene, die den man heeft." *Prof. Greijdanus* schrijft bij dezen tekst in Gal. 4:27: "De N. Testamentische gemeente, voor een aanzienlijk deel bestaande uit heidenen van afkomst, en die als zoodanig God niet hadden tot hun God, zooals het vleeschelijk Israël, overtreft in bezit van gerechtigheid en in getal verre het O. Testamentisch Israël en vleeschelijk zaad van Abraham, Izak en Jacob."

De Kerk heeft niet alleen de roeping kinderen te baren, zij moet de kinderen ook voedsel geven en leiden. Daartoe heeft God gegeven den dienst des Woords en der Sacramenten. Daar worden de genademiddelen uitgedeeld. En als dan de moeder uitdeelt, wat de Vader door de verdienste van Christus geeft, dan zal er zijn wasdom in het geloof en wordt de Kerk gesticht, gebouwd en versterkt in het geloof.

5. Haar trouw ten opzichte van haar Man. De trouw komt in de eerste plaats uit ten opzichte van den Man. In het huwelijk is trouw de eerste vereischte. Een vrouw kan nog heel wat voor haar man doen, hem helpen en bijstaan, voor het uiterlijke de eer van het gezin ophouden, maar wee haar, wanneer zij haar man in haar hart, of inderdaad ontrouw is. Daar is maar een woord voor en dat woord is "echtbreuk". Het is opmerkelijk, hoe dikwijls die naam in de Heilige Schrift gebruikt wordt, als gewezen wordt op de zonde van het volk des Heeren. Het mag niet van God afhoereeren en haar loon den boelen geven. De Kerk moet trouw zijn. Dat is het verbond. Wij worden geroepen tot een nieuwe gehoorzaamheid. De eerste en onvoorwaardelijke eisch is, dat de vrouw trouw is aan haar man. Trouw in het kerkelijk leven. Vragen wat God wil. De Kerk heeft op aarde de taak in alle dingen te vragen, wat de Koning der Kerk wil. Reformatie is eisch van verbondstrouw. Calvijn wil daarom den naam moeder der geloovigen handhaven, ook in zijn strijd tegen Rome, die ontrouw is geworden en in den weg van Hagar de dienstbaarheid kiest en oplegt.

6. Haar trouw ten opzichte van haar kinderen. Wanneer een vrouw haar man verlaat en een ander volgt, moet heel het gezin er onder lijden. Voor de kinderen is het uiterst smartelijk. De verhoudingen zijn niet meer recht. En al mag het moederhart nog kloppen voor haar kinderen, het kan niet meer zoo kloppen, als het behoort. Dan is er iets niet in orde, dan is de allereerste eisch overtreden, die ook van beteekenis is voor de goede opvoeding van de kinderen. Wij komen niet klaar met te zeggen, dat er in een Kerk nog zooveel goeds is.

Verbondsgehoorzaamheid is nummer één. En als de moeder haar taak verstaat, ten opzichte van haar man, dan zal die liefde, die man en vrouw kennen, tot zegen gesteld worden voor het gezin. De vader verdient het brood voor het gezin en de moeder zorgt, dat geld, dat voor het gezin benut wordt, goed wordt besteed. Dan krijgen de kinderen spijs, drank en kleederen, dan worden de kinderen opgevoed naar den eisch van Gods Woord, dan worden de kinderen geleid en beschermd en gewaarschuwd tegen de verleiding van zonde en wereld. De Kerk heeft als moeder de kinderen hef. Wanneer een op een dwaalweg is, zoekt zij dat kind op en tracht het terug te brengen in huis. Zij geeft haar kinderen brood, het brood des levens, dat Christus voor ons heeft verworven. Zij zorgt, dat de kinderen, door den dienst des Woords en der Sacramenten, worden versterkt in het geloof. Die trouw komt niet hierin uit, dat zij nog wel eens wat goeds doet voor hen, maar hierin, dat zij altijd het goede voor hen zoekt en altijd op de gevaren wijst. Van een gezond kerkelijk leven hangt alles af voor den wasdom des geloofs. De moeder moet trouw zijn ten opzichte van haar kinderen.

7. Haar trouw ten opzichte van degenen, die buiten zijn. Een vrouw, die haar man liefheeft en haar kinderen verzorgt en voedt, zal een goeden naam hebben bij degenen, die buiten zijn. Zoo moet ook de Kerk zorgen, dat haar naam naar buiten onbesproken blijft. De wereld ziet zoo nauw toe en de Kerk krijgt zoo gauw van alles de schuld. Vooral, als er kinderen zijn in het gezin, die verkeerd doen. Daarom is de tucht noodig. Zonder tucht kan de Kerk niet bestaan. De ongeloovigen moeten kerkelijk behandeld worden, de bastaarden buiten geworpen worden. De Kerk als moeder moet waken tegen zondige invloeden van de wereld. De naam des Heeren wordt om onzentwil zoo licht gelasterd. Ook moet haar trouw openbaar worden in haar arbeid naar buiten. Zij moet het licht niet plaatsen onder een korenmaat, doch op den kandelaar. Door den zendingsarbeid van de Kerk des Heeren in Indië is haar naam bekend geworden. Wanneer in Indië het Evangelie gebracht wordt, scholen gesticht worden, arbeid van barmhartigheid verricht wordt, zien de menschen daar de trouw van de moeder.

En als de moeder haar kinderen dan leert, dat zij krachtens het ambt der geloovigen in heel het leven hun roeping moeten vervullen, en het Woord Gods, dat met gezag gepredikt wordt, moeten uitdragen, daar, waar God hun een plaats heeft gegeven, dan zal weer de naam van de moeder worden geprezen. Dan zullen velen die moeder gelukkig noemen, die God heeft tot haar Man en Christus als haar Hoofd, die door den Heiligen Geest wordt toebereid als een bruid, zonder vlek en zonder rimpel.

II. De ouderdom van de Kerk.

A. De Kerk is van het begin der wereld af.

1. De Kerk in het paradijs. Christus treedt terstond na den val op als Middelaar van het verbond der genade. "Dat de Zone Gods, uit het gansche menschelijke geslacht, Zich een gemeente, tot het eeuwige leven uitverkoren, door Zijn Geest en Woord, in eenigheid des waren geloofs, *van den beginne der wereld* tot aan het einde vergadert." *Cat. vr. 54.* De Kerk is al in het paradijs, waar God vijandschap stelt tusschen de slang en de vrouw, het slangenzaad en het vrouwenzaad.

2. Van Adam tot Noach. Dit tijdperk is van groote beteekenis. De Kerk is universeel, maar God houdt de heilige linie in stand. Het verschil tusschen de heilige en de onheilige linie zien wij heel duidelijk. De *zevende* na Adam in de heilige linie is *Henoch,* die met God wandelt en door den HEERE wordt weggenomen, opdat hij den dood niet zou zien. De *zevende* na Adam in de onheilige linie is de goddelooze *Lamech,* die twee vrouwen neemt, een wraaklied zingt en zich verheft op zijn brute kracht. Niettegenstaande de vijandschap wordt de heilige linie in stand gehouden. In de dagen van Enos begon men den naam des HEEREN aan te roepen. Dan is er publieke godsdienstoefening. Later komt er vermenging

van de heilige en de onheilige linie. De geslachtslijsten worden ons in de Schrift genoemd. Die van de onheilige linie loopt slechts door tot Lamech en zijn zonen en breekt dan af, terwijl de leeftijden niet genoemd worden. De heilige linie loopt door tot Noach, terwijl de leeftijden wel genoemd worden. Straks bewaart God Zijn Kerk in de ark, hoewel ook Cham daarin is, en bewaard wordt tot het oordeel, dat hem later treffen zal.

3. Van Noach tot Abraham. Ook nu is de Kerk universeel. De heilige linie blijft en wordt ons in de Schrift genoemd, want het gaat om de komst van den Christus. De levensduur wordt tot een tiende verkort. De Kerk is nog over de wereld verbreid, hoewel de heilige linie alleen in Abraham wordt bewaard.

4. Van Abraham tot Christus. Nu komt de heilige linie binnen de nationale grenzen. Kerk en staat vallen in de theocratische staat van Israël samen. De Kerk leeft in de bedeeling der schaduwen. Enkelingen uit de heidenwereld worden toegebracht als profetie, dat eenmaal in Abraham alle geslachten der aarde gezegend zullen worden. Israël is als een oase in de woestijn, die het heil der wereld moet bewaren. De zonde van Israël is steeds, dat de "oase" woestijn wil worden. Daarom wil het volk ook een koning hebben als de andere volkeren. Maar God regeert en de koning moet een theocratisch vorst zijn. Saul is een antitheocratisch vorst. David is een theocratisch koning.

5. De Nieuw-Testamentische bedeeling. Nu is de Kerk weer universeel. Het Evangelie wordt gebracht aan alle volkeren. De woestijn zal bloeien als een roos. De muur des afscheidsels wordt gebroken. Het voorhangsel des tempels scheurt in tweeën. De Zoon van God vergadert Zich een gemeente uit het gansche menschelijke geslacht.

B. De Kerk zal zijn tot het einde der wereld.
Christus is met ons tot het einde der wereld, gelijk Hij heeft beloofd. De poorten der hel zullen Zijne gemeente niet overweldigen. *"Hij is een eeuwig Koning, Die zonder onderdanen niet zijn kan."* De Kerk blijft op de aarde tot de wederkomst van Christus. Al de uitverkorenen zullen worden toegebracht. De Koning is er niet om de Kerk, maar de Kerk is er om haar Koning. Daarom hebben wij dien Koning te eeren en naar de bevelen van dien Koning te handelen. De Geest en de Bruid zeggen: Kom, Heere Jezus.

III. De bewaring van de Kerk.

A. De wereld woedt tegen de Kerk.
Reeds in *Gen. 3:15* wordt gesproken van de vijandschap, die er is tusschen het zaad der slang en het zaad der vrouw. De strijd tegen de Kerk des Heeren is begonnen bij Kaïn, die zijn broeder Abel doodt. Abel is de eerste martelaar. Straks zien wij den vijand in Farao en Egypte, die het volk des Heeren verdrukken, in Amalek, die Israël aanvalt in de woestijn. Athalia wil het koninklijk zaad uitroeien. Haman wil de Joden van den aardbodem verdelgen. En de Godevijandige wereldmachten hebben den strijd aangebonden tegen het volk des Heeren, en hebben getracht dat volk te vernietigen, of het in de heidenwereld te doen opgaan. Zoo is het al de eeuwen door gegaan. Als satan de macht gehad had, zou er geen plaats voor de kerk des Heeren zijn geweest. Satan bewerkt in de wereld de haat tegen het volk des Heeren. En straks zal de antichrist de geloovigen boycotten en uit het leven uitsluiten. De haat tegen God en Zijn dienst is groot. Gods volk wordt, als de vijand gelegenheid heeft, vervolgd en verdrukt. Christus zegt, dat de wereld ons haat, omdat zij Hem haat. De wereld woedt tegen Sion. Maar de poorten der hel zullen de gemeente van Jezus Christus niet overweldigen.

B. God bewaart de Kerk.
"En deze heilige Kerk wordt van God bewaard en staande gehouden tegen het woeden der geheele wereld." Tegenover het woeden van satan en wereld staat de bewaring des

Vaders. De Kerk wordt in de kracht Gods bewaard, door het geloof, tot de zaligheid, die bereid is geopenbaard te worden in den laatsten tijd. God is als een vurige muur rondom de Zijnen. Omdat Christus een eeuwig Koning is, Die zonder onderdanen niet zijn kan, daarom wordt de Kerk door den Vader bewaard. Hoe fel de vijand moge woeden, nooit zal de Kerk overwonnen worden. Het bloed der martelaren is het zaad der Kerk. Door het woeden der wereld worden de kinderen Gods nauwer aan Christus verbonden. De vijand drijft hen uit tot hun Verlosser. Alle dingen werken mee ten goede dengenen, die naar Gods voornemen geroepen zijn.

C. Somtijds is de Kerk zeer klein.
1. In tijden van inzinking. In tijden van afval zijn er velen, die met de Kerk breken. Vooral de hypocrieten vallen af. Een tijdgeloof kan in vervolging geen stand houden. Wanneer wij de Kerk-historie zien, valt het ons op, dat er altijd zijn tijden van bloei en tijden van inzinking. Maar ook dan, wanneer de Kerk zeer klein en als tot niet schijnt gekomen te zijn, in de oogen der menschen, zijn er toch meer, die tot de Kerk des Heeren behooren, dan wij zouden vermoeden. Wanneer wij dan aanmerken de dingen, die men ziet, dan zeggen wij: nu is het met de Kerk spoedig gedaan. Hoe machtig is de vijand en hoe nietig is het volk des Heeren. Schijnbaar triumfeert de satan dan. En toch, de Kerk is er en de Kerk blijft. Zij blijft tot het einde der dagen.

2. Een voorbeeld van de bewaring van de Kerk. Tijdens Achab was het een zeer bange tijd in Israël. De satan had veel invloed op het heilig erf. Achab was gehuwd met de goddelooze Izebel, een dochter van Eth-Baäl, uit Phoenicië. Door middel van deze vrouw wilde de duivel de Kerk des Heeren uitroeien. De dienst van Baäl, die eerst gesteld was naast, kwam almeer in plaats van den dienst des HEEREN. De profeet Elia had een zeer zware taak, en als Izebel bericht heeft gezonden, dat zij hem zal dooden, dan klaagt hij, dat hij alleen is overgebleven. De Kerk des Heeren scheen in de oogen der menschen als tot niet gekomen te zijn. En toen heeft de HEERE hem geopenbaard, dat er nog zevenduizend menschen door Hem behouden waren, die hun knieën voor Baäl niet gebogen hadden. Dat had Elia niet durven denken. Maar de Heere kent degenen, die de Zijnen zijn. Hij kent het getal der verkorenen. Hij belacht het woeden der volkeren. Hij bewaart de Kerk als Zijn oogappel.

3. Zoo wordt Gods volk getroost. Rijke troost ligt daarin voor den geloovige. De Kerk kan zichzelve niet bewaren. De menschen staan hier machteloos. Alleen in de kracht des Heeren is mogelijk, wat bij de menschen onmogelijk is. Daarom bidden wij: "Bewaar en vermeerder Uw kerk, verstoor de werken des duivels en alle heerschappij, die tegen U zich verheft, mitsgaders alle booze raadslagen, die tegen Uw heilig Woord bedacht worden, totdat de volkomenheid Uws rijks kome, waarin Gij alles zult zijn in allen."

IV. De omvang van de Kerk.

Het opschrift boven dit artikel luidt: Van de algemeene Christelijke Kerk. Daarin vinden wij drie gedachten. Ten eerste, de Kerk is *algemeen.* Ten tweede, de Kerk is *christelijk.* Ten derde, de Kerk is *één.*

***A.* De Kerk is algemeen.**
1. De Kerk is niet aan een plaats gebonden. *"Ook mede is deze heilige Kerk niet gelegen, gebonden, of bepaald in een zekere plaats, of aan zekere personen."* Zelfs onder de Oud-Testamentische bedeeling heeft God de Kerk wel gebonden aan het volk Israël, maar tevens gezorgd, dat velen uit de heidenen in Israël werden ingelijfd. En de belofte aan Abraham gegeven luidt: "In u zullen alle geslachten des aardrijks gezegend worden" [Gen. 12:3]. De Kerk des Heeren is niet locaal en niet nationaal. Wel is elke plaatselijke Kerk zelfstandig. De Heilige Schrift leert de eenheid van de Kerk des Heeren, zoowel generaal als plaatselijk.

Maar de Kerk is niet gebonden aan een plaats. Niet aan Rome, niet aan een Paus, niet aan de clerus. Christus is de eenige Bisschop in de Kerk. En de ambten van Christus moeten in de Kerk wettig vertegenwoordigd zijn. Daarom is elke plaatselijke Kerk geheel zelfstandig en toch mag op een plaats niet meer dan één wettige openbaring van het Lichaam van Christus zijn.

2. De Kerk is verspreid over de geheele wereld. Christus heeft aan Zijn discipelen bevel gegeven, het Evangelie te brengen aan alle volkeren en ze te doopen in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes [Matth. 28:19]. Christus heeft gebeden, dat zij allen één zouden zijn. De Kerk des Heeren is over de geheele wereld verspreid. Zij mag zich niet opsluiten in een volkskerk, die het oecumenisch karakter van de Kerk verloochent, en heeft de roeping Gods Woord te brengen ook aan de heidenen, die ver verwijderd leven van God en Zijn dienst. Daarom hebben de apostelen zendingsreizen ondernomen. Christus wil niet maar enkele menschen redden. Het gaat om het behoud van het menschelijk geslacht. Al zullen vele takken van den boom door den duivel worden meegenomen naar de hel, de boom blijft behouden. Christus is niet in de wereld gekomen om, zooals het methodisme leert, enkele individuen te redden, maar om de menschheid te redden. En dan is er geen onderscheid tusschen man en vrouw, Jood en heiden, Barbaar en Scyt. De Kerk strekt zich zoover uit, als er menschen zijn. Geen enkel volk mag worden uitgezonderd. De Bijbel moet in alle talen vertaald worden. Zoo zien wij onze zendingsroeping. Wij drijven geen zending, om enkele Javanen voor Christus te winnen, maar om Java voor Christus te winnen. Het gaat om de kern, om het volk. Van Rahab en Babel, van de Filistijn en de Mooren, staat niet, dat zij als proselieten in Israël zullen worden ingelijfd, maar dat zij in Sion *geboren* worden. Zij behooren ook tot het huisgezin. De Roomsche Kerk heeft den naam Katholiek of algemeen zich willen toeëigenen. De Roomsche Kerk is niet de Katholieke Kerk. Neen, wij behooren tot de algemeene Katholieke Kerk. De Kerk van Christus, die over de geheele wereld is verspreid, is de Katholieke Kerk.

B. De Kerk is Christelijk.
"Want gelijk het Lichaam één is en vele leden heeft en al de leden van dit ééne lichaam vele zijnde, maar één lichaam zijn, alzoo ook Christus." 1 Cor. 12:12. *De* Kerk bestaat alleen om Christus. Het lichaam is zonder hoofd dood. De Kerk heeft haar ontstaan aan Christus te danken. Door Zijn Borgtochtelijk lijden en sterven heeft Hij de gerechtigheid voor alle uitverkorenen aangebracht. Door den Heiligen Geest lijft Hij de Zijnen in Zijn lichaam in, zoodat zij één zijn met Hem en door Hem leven. De Kerk kan geen oogenblik zonder Hem bestaan. De Kerk heeft haar ontstaan, haar bestaan en voortbestaan alleen te danken aan Christus. Anders was Christus niet meer dan een godsdienststichter. Nu is Hij organisch met alle geloovigen verbonden. Hij heeft gezegd: "Ziet Ik ben met ulieden, alle de dagen, tot de voleinding der wereld." [Matth. 28:20]

C. De Kerk is een.
"Wij gelooven en belijden een eenige Katholieke, of algemeene Kerk." "Nochtans te zamen gevoegd en vereenigd zijnde met hart en wil, in éénen zelfden Geest, door de kracht des geloofs."

1. De zichtbare en de onzichtbare Kerk zijn onderscheiden. Wij kunnen onderscheid maken tusschen de strijdende en de triumfeerende Kerk. De triumfeerende Kerk is in den hemel en de strijdende Kerk is op de aarde. Deze beide zijn wel onderscheiden, maar in wezen één. Wanneer we spreken over de zichtbare en de onzichtbare Kerk, bedoelen wij niet anders dan de zichtbare *zijde* en de onzichtbare *zijde* van de ééne Kerk van Christus. Dus *de* Kerk *voorzoover* zij zichtbaar en voorzoover zij onzichtbaar is.

De Kerk is zichtbaar door haar belijdenis en wandel, door haar openbaring. Wij kunnen zien, wie tot de Kerk behooren, wie gedoopt zijn en belijdenis hebben afgelegd. Maar wij zijn geen hartenkenners. Het kan gebeuren, dat wij iemand voor een geloovige houden, die het niet is en het kan ook zijn, dat wij meenen, dat iemand niet is het eigendom van Jezus Christus, terwijl hij toch behoort tot de gekenden des Heeren. De Heere kent degenen, die de Zijnen zijn. Een iegelijk, die den naam des Heeren noemt (belijdenis), sta af van ongerechtigheid (de levenswandel). Hypocrieten behooren wel tot de zichtbare en niet tot de onzichtbare Kerk. Zij zijn wel in, doch niet van de Kerk. Dan zijn er ook dwalende broeders en zusters, die tot het huisgezin behooren en zich van het gezin hebben afgescheiden. Zij moeten gewezen worden op hun zonde van ongehoorzaamheid en onkerkelijkheid.

2. De zichtbare en de onzichtbare Kerk zijn één. Wij zeggen niet, dat in artikel 27 over de onzichtbare Kerk wordt gehandeld en in artikel 28 en 29 over de zichtbare Kerk. In alle drie de artikelen wordt gehandeld over de Kerk, zoowel over de zichtbare, als over de onzichtbare zijde van de Kerk.

Twee gevaren dreigen. Er zijn menschen, die alleen den nadruk leggen op de *zichtbare* Kerk. Als men maar tot die Kerk behoort. Dat is de Roomsche dwaling. Waar de priester is, daar is de Kerk. Als men maar bij de kudde behoort. Maar een zichtbare Kerk zonder de onzichtbare is een praalgraf, dat uiterlijk mooi kan lijken en van binnen dood is.

Een ander gevaar dreigt. Er zijn menschen, die alleen den nadruk willen leggen op de *onzichtbare* Kerk. Als zij daartoe maar behooren, dan is het immers in orde. Een van de voormannen van de ethische richting heeft eens dit woord gesproken: "Wilt gij de Kerk bouwen, trek u dan zoo weinig mogelijk van de Kerk aan."

Onzichtbaar is dan de Kerk, als men let op de werkingen des Geestes en zichtbaar is de Kerk, omdat deze werkingen nog gepaard gaan met de nawerking der zonde. De zichtbare Kerk is dan minderwaardig, niet meer dan een noodzakelijk kwaad, dat moet verdwijnen.

Hieraan maken zich ook schuldig die secten, die zich met den naam der Kerk bedekken. Zij willen behooren tot de onzichtbare Kerk. De mysticist denkt alleen aan zichzelf en wil egoïstisch de vraag beantwoorden, hoe hij zalig wordt. De methodist is er op uit, ook nog anderen voor Jezus te winnen. Nu is het heel goedkoop, wanneer men alleen maar behooren wil tot de onzichtbare Kerk. Dan heeft men verder geen verantwoordelijkheid en geen verbondsgehoorzaamheid.

Neen, de onzichtbare Kerk kan zonder de zichtbare Kerk niet bestaan. Wie dat wil, maakt zich schuldig aan geestelijke hoererij. De bruid van Christus mag niet zonder het kleed, dat Christus haar gegeven heeft, door de wereld gaan. De gronddwaling is, dat velen het kerkelijk instituut zien als menschenwerk, in tegenstelling van het onzichtbare, dat dan als Gods werk wordt aangediend.

De zichtbare Kerk is niet minderwaardig, maar instelling van Christus. De onzichtbare Kerk moet openbaar worden in verschijning en die verschijning moet voortschrijden tot institueering, naar de ordinantie des Heeren. God heeft beide samengevoegd en wat God samengevoegd heeft, scheide de mensch niet.

De Kerk van Christus *wordt* en *is.* Nooit zien wij de Kerk in haar geheel. Wat in aanbouw is, is niet af. Maar wat staat, is zichtbaar. De geestelijke eenheid moet dringen tot de institutaire eenheid. Wie de zichtbare Kerk stelt tegenover de onzichtbare, of scheidt van de onzichtbare, moet derailleeren. Er zijn *niet twee Kerken.* De ééne Kerk van Christus heeft

een zichtbare en een onzichtbare zijde. Er zijn niet 2 subjecten, maar 2 zijden. De naam Kerk past alleen op de combinatie van beide, het zichtbare en het onzichtbare.

3. De eenheid van de Kerk. Christus is het Hoofd en de Kerk is het Lichaam van Christus. Ons lichaam is samengesteld en toch één. Zoo is de Kerk, als Lichaam van Christus, één. Wanneer een kind geboren wordt, en groeit, zoodat het straks den mannelijken leeftijd bereikt, dan ondergaat dat kind groote veranderingen. Maar hoe groot die verandering is, er is toch identiteit tusschen iemand op éénjarigen leeftijd en denzelfden persoon op veertigjarigen leeftijd. Hij is en blijft een en dezelfde. Zoo is het met de Kerk. De Kerk is geweest van het begin der wereld en zal zijn tot het einde. Maar er is groei. Hoe groote veranderingen ook hebben plaats gevonden, zij is één en dezelfde Kerk. Nu is er een inblijvende en een uitgaande eenheid.

a. De inblijvende eenheid.
Van het Lichaam. De Kerk is niet een vereeniging. Christus is de Wijnstok en wij zijn de ranken. Wij lezen in *Ef. 4:4:* "Eén lichaam is het en één Geest, gelijkerwijs gij ook geroepen zijt tot ééne hoop uwer beroeping." En in Rom. 12:4-5*:* "Want gelijk wij in één lichaam vele leden hebben en de leden alle niet dezelfde werking hebben, alzoo zijn wij velen één lichaam in Christus, maar elkeen zijn wij elkanders leden." Alle geloovigen zijn leden van één en hetzelfde lichaam.

Van het Hoofd. Rome wil een uitwendige eenheid, met den Paus aan het hoofd. Wij belijden, dat Christus ons Hoofd is. Hij alleen. Wij lezen in *Ef. 1:22-23:* "En heeft alle dingen Zijnen voeten onderworpen, en heeft Hem der gemeente gegeven tot een Hoofd boven alle dingen; welke Zijn lichaam is en de vervulling Desgenen, Die alles in allen vervult." Een lichaam heeft een hoofd. Alle geloovigen zijn één in Christus.

Van den Geest. In *Ef. 4:4* staat: "Eén lichaam is het en één Geest." Dezelfde Geest, Die in Christus woont, woont ook in het lichaam. Daarom is de Heilige Geest uitgestort in de Kerk des Heeren. Hij woont in de Kerk. Daarom moet de Kerk zending drijven, opdat de Heilige Geest, door de prediking des Woords, het Lichaam van Christus doe groeien.

b. De uitgaande eenheid.
Van het geloof. Allen hebben gemeen, dat zij gelooven in God, dat zij het Woord des Heeren kennen als de norm voor geloof en leven, dat zij het eigendom zijn van den Heere Jezus Christus. Zonder geloof staan zij los van het Hoofd en kunnen dus ook geen gemeenschap hebben aan het Lichaam des Heeren.

Van de hoop. Zij zijn allen wedergeboren tot een levende hoop, die zich richt op de erfenis, die voor de erfgenamen bewaard wordt. Daarin komt de eenheid naar buiten openbaar. Allen richten hun hoop op die toekomst, die voor al Gods volk is weggelegd.

Van de liefde. Alle kinderen Gods hebben God lief en hun naaste. "En boven dit alles, doet aan de liefde, dewelke is de band der volmaaktheid." Col. 3:14*.* Deze liefde is niet het bezit van sommigen, maar van allen, die tot de Kerk des Heeren behooren. Daarom zoeken zij ook de eenheid in het institutaire. Zoo wordt God in Zijn eigen werk verheerlijkt.

ARTIKEL XXVIII: DAT EEN IEDER SCHULDIG IS ZICH BIJ DE WARE KERK TE VOEGEN.

Wij gelooven, aangezien deze heilige vergadering is eene verzameling dergenen, die zalig worden, en dat buiten haar geene zaligheid is, dat niemand, van wat staat of qualiteit hij zij, zich behoort op zichzelven te houden, om op zijn eigen persoon te staan; maar dat zij allen schuldig zijn, zichzelven daarbij te voegen en daarmede te vereenigen; onderhoudende de eenigheid der Kerk, zich onderwerpende aan hare onderwijzing en tucht, den hals buigende onder het juk van Jezus Christus en dienende de opbouwing der broederen, naar de gaven, die hun God verleend heeft, als onderlinge lidmaten eenszelfden lichaams. En opdat dit te beter kunne onderhouden worden, zoo is het ambt aller geloovigen, volgens het Woord Gods, zich af te scheiden van degenen, die niet van de Kerk zijn en zich te voegen tot deze vergadering, het zij op wat plaats, dat God ze gesteld heeft; ook ofschoon het zoo ware, dat de Magistraten en plakkaten der Prinsen daar tegen waren, en dat de dood of eenige lichamelijke straf daaraan hing. Daarom alle degenen, die zich van haar afscheiden, of niet daarbij voegen, die doen tegen de ordinantie Gods.

IEDER MOET ZICH BIJ DE WARE KERK VOEGEN.

I. De geloovigen moeten zich voegen bij de ware Kerk.

A. Waarom de geloovigen zich moeten voegen bij de ware Kerk.
1. Omdat deze vergadering is een verzameling dergenen, die zalig worden. *"Wij gelooven, aangezien deze heilige vergadering is eene verzameling dergenen, die zalig worden."* Met deze woorden wordt teruggewezen naar het begin van artikel XXVII. De Kerk is de vergadering der geloovigen en zij is een verzameling dergenen, die zalig worden. Vergadering ziet op het actieve, verzameling op het passieve. De geloovigen worden door Christus verzameld (congregatio). Jezus Christus verzamelt Zijne kudde. Zij worden bijeengebracht door de werking van den Heiligen Geest. Zij zijn één Lichaam. En daarom hebben zij de roeping, te vergaderen, zich te vereenigen. De goede Herder verzamelt de kudde. En de geloovigen hebben de taak zich te laten verzamelen, bijeen te komen en zich bij de ware Kerk te voegen. Zie artikel XXVII. I. B. 1 en 2.

2. Omdat buiten haar geen zaligheid is. De belijdenis spreekt zich hier zeer beslist uit. Buiten de Kerk is geen zaligheid. Hoe moeten wij dat verstaan? Is dat de Roomsche dwaling? Neen! Rome leert, dat "buiten den priester" geen zaligheid is en de Reformatie leert, dat buiten de Kerk geen zaligheid is. Zoo is de regel, dien Christus stelt. De goede Herder verzamelt Zijne kudde. Niemand mag buiten die kudde ronddwalen. Buiten de Kerk geen zaligheid, ziet dan ook niet alleen op de onzichtbare zijde van de Kerk, maar tevens op de zichtbare zijde. *Prof. Dr K. Dijk* heeft hierover geschreven in het Jongelingsblad van 28 Maart 1930. Hij wijst op het gevoelen van Maresius en zegt: Hij (Maresius) betoogt, dat, omdat het Lichaam van Christus openbaar wordt in de vergadering van hen, die den naam van Christus belijden, ook van de zichtbare Kerk kan gezegd worden, dat er buiten haar geen zaligheid is, en dat ieder, die de gemeenschap van die Kerk veracht en verwerpt, geen waarachtig heil deelachtig wordt. Vandaar dat, zoo gaat hij verder, de Kerk gewoonlijk vergeleken wordt met de ark van Noach. De bedoeling van Maresius is dus deze, dat dit axioma (n.l. buiten de Kerk geen zaligheid) ook voor de zichtbare Kerk geldt, inzooverre n.l. Christus de onzichtbare vergadert door den dienst des Woords, en deze prediking des Evangelies plaats vindt in de zichtbare en zelfs institutaire openbaring der Kerk. Deze exegese van art. 28 komt overeen met hetgeen wij tevoren in de beschouwing van de Kerk bij Calvijn vonden, die de stelling "buiten de Kerk geen zaligheid" ook liet slaan op de zichtbare Kerk, omdat door deze de onzichtbare gemeente van Christus samengebracht

wordt en buiten het Woord en den wandel der godzaligheid geen heil is te verwachten. In die lijn beweegt zich het gevoelen van de Bres."

De vermaning in de belijdenis, dat ieder schuldig is zich bij de ware Kerk te voegen, zegt ons, dat er op dezen regel uitzonderingen kunnen zijn. Al worden er geloovigen zalig, die afdwalen van de kudde en buiten de Kerk omzwerven, dan wordt door deze uitzonderingen de regel niet krachteloos. Uitzonderingen bevestigen den regel. Buiten het Lichaam van Christus, dat zich altijd in het zichtbare, institutair moet openbaren, is geen zaligheid. Zoo is de door God gestelde regel, waaraan wij ons moeten houden. Daarom moeten de geloovigen zich voegen bij de ware Kerk des Heeren. De bruid van Christus mag niet zonder kleed over de wereld gaan. Zij moet zich tooien met het door Christus haar gegeven gewaad en dat is het kerkelijk instituut. Anders maakt zij zich schuldig aan de zonde van geestelijke hoererij. De verborgen dingen zijn voor den Heere onzen God, maar de geopenbaarde voor ons en voor onze kinderen. De zichtbare en de onzichtbare zijde van de Kerk dekken elkaar hier in dit leven niet volkomen. Er zijn schapen buiten en wolven in de schaapskooi van Christus. Maar dat doet niets af van het feit, dat buiten de Kerk geen zaligheid is. Gehoorzamen is beter dan offerande en opmerken dan het vette der rammen [1 Sam. 15:22].

B. Dat de geloovigen zich bij de ware Kerk moeten voegen.
1. Niemand mag zich op zichzelf houden. De belijdenis bindt hier den strijd aan tegen het *individualisme,* dat ook op kerkelijk gebied zooveel onheil heeft gesticht. God is geen God van willekeur, maar van orde. De een mag tot den ander niet zeggen: ik heb u niet van noode. De duivel verdeelt. In de hel wordt het ten top doorgevoerde individualisme gevonden. Daar zullen allen God haten en elkander haten. Christus vereenigt. Hij is het Hoofd en de Uitverkorenen vormen het Lichaam van Christus. Daarom is alle scheuring en tweedracht uit den booze. Niemand mag op zichzelf staan. De valsche mystiek gaat met een "boekje in een hoekje". Het sectarisme verdeelt. Maar de hoofdvraag is niet, hoe wij zalig worden, doch hoe God verheerlijkt wordt en Christus als Koning wordt erkend. Een schaap mag niet wegzwerven van de kudde. Al is iemand nog zoo hoog geplaatst, nooit mag hij zich ontslagen achten van de roeping, zich te voegen bij de kudde des Heeren. Wij kennen geen gezelschappen boven of naast de Kerk. Ook geen intellectueele gezelschappen. "Van Kerk tot kring is en blijft afval." Daarom moeten allen getrouw zijn in het bijwonen van de samenkomsten der gemeente. En dan niet alleen des morgens, ook des middags, of des avonds. "Laat ons de onderlinge bijeenkomsten niet nalaten, gelijk sommigen de gewoonte hebben." Die zondige gewoonte moet worden bestreden. Onze Heere Jezus ging volgens Zijn gewoonte op naar de synagoge. *"Daarom gelooven wij, dat niemand van wat staat* of *kwaliteit hij zij, zich behoort op zich zelven te houden, om op zijn eigen persoon te staan."*

2. Allen zijn schuldig zich bij de ware Kerk te voegen. De belijdenis wijst op de *negatieve* zijde van de roeping, zegt ons wat niet mag, dat niemand zich op zichzelven behoort te houden, om op zijn eigen persoon te staan. Zij wijst ons ook op de *positieve* zijde en zegt ons, wat wij moeten doen, dat allen schuldig zijn, zich daarbij te voegen en daarmede te vereenigen.

Christus wil, dat de geloovigen één zullen zijn. Christus bidt: Opdat zij allen één zijn, gelijkerwijs Gij, Vader, in Mij en Ik in U, dat ook zij in ons één zijn, opdat de wereld geloove, dat Gij Mij gezonden hebt". (Joh. 17:21)

Ds G. Doekes schrijft in *De Moeder der geloovigen,* bl. 52: "Deze bede van onzen Heiland is in drieërlei opzicht hoogst merkwaardig. In de eerste plaats moet het onze aandacht trekken, dat hier niet maar van een geestelijke en inwendige, maar wel ter dege ook van een *zichtbare eenheid* gesproken wordt. Immers door het zien van die eenheid moet de wereld

daarbuiten worden aangelokt, om Christus voor den waren Messias en Zijne leer voor een Goddelijke leer te erkennen (Kantt.): "opdat de wereld bekenne, dat Gij Mij gezonden hebt". Voorts blijkt deze bede niet slechts te gelden voor de Kerk der eerste eeuwen, in onderscheiding van de tegenwoordige Gemeente, want het voorgaande vers verzekert ons, dat de Heiland bad voor heel de vergadering der geloovigen, *tot het einde der wereld toe:* "En Ik bid niet alleen voor deze (Apostelen), maar ook voor degenen, die door hun woord in Mij gelooven zullen." [Joh. 17:20] Hiermede is moeilijk de gedachte te rijmen, dat een latere verbreking der eenheid naar den wil des Heeren zou zijn. En ten slotte mag er aan herinnerd worden, dat wij hier niet te doen hebben met een wensch of begeerte, zooals wij vaak voor onzen God brengen, maar met een *wilsverklaring* van onzen grooten Hoogepriester, die in den loop der eeuwen vervuld werd en nog altoos vervuld wordt." Drie dingen dus:

1. Christus wil een zichtbare eenheid.
2. Voor de Kerk van alle eeuwen.
3. En dit is niet een wensch, maar een wilsverklaring.

Die eenheid mag niet gezocht worden ten koste van de waarheid. Wij zoeken geen "Christendom boven geloofsverdeeldheid". Voor de gemeenschap der heiligen is een gezond geestelijk leven geen belemmering, maar voorwaarde. Voor de eenheid van de Kerk is een gezond kerkelijk leven geen belemmering, maar voorwaarde.

C. Waartoe de geloovigen zich bij de ware Kerk moeten voegen.
1. Zoo wordt de eenheid van de Kerk onderhouden. De eenheid van de Kerk is er. Allen zijn één in Christus. Hij is het Hoofd en de geloovigen vormen Zijn lichaam. Die eenheid moet worden onderhouden. *"Onderhoudende de eenigheid der Kerk."* Daarom mogen de ware Christ-geloovigen niet naast en tegenover elkaar leven. Zij moeten de eenheid betrachten en dat niet met woorden, maar ook met de daad jegens elkander bewijzen. Wij willen daarom met vollen nadruk uitspreken, dat de belijders van den naam des Heeren, die zich ten volle willen houden aan de ordinantie van Christus, elkander moeten zoeken.

De Gereformeerde Kerken, de Gereformeerde Kerken (Art. 31 D. K. O.), de Gereformeerden in de Hervormde Kerk en de Christelijk-Gereformeerden mogen niet gescheiden leven. Zij hebben de roeping, alles in het werk te stellen, om te komen tot de door Christus gewilde eenheid. De gedeeldheid mag niet blijven. Voor die eenheid willen wij bidden en werken. Onderhoudende de eenigheid der Kerk.

2. Zoo stellen wij ons onder de tucht van de Kerk. Een Kerk zonder tucht laat het onkruid welig groeien. Zoo wordt Gods verbond ontheiligd en de toorn Gods over de gansche gemeente verwekt. Niemand mag zich aan het onderwijs en de tucht van de Kerk des Heeren onttrekken. Onkerkelijke menschen laden groote verantwoordelijkheid op zich. Zij maken zich schuldig aan overtreding van het tweede gebod, door hun eigenwilligen godsdienst. Die zonde wordt door God gestraft in de geslachten. Hij bezoekt de zonde der vaderen aan de kinderen. En wij zien dikwijls, dat kinderen uit onkerkelijke gezinnen, geheel godsdienstloos worden.

3. Zoo nemen wij het juk van Christus op ons. De Heere Jezus heeft gezegd: "Komt herwaarts tot Mij allen, die vermoeid en belast zijt en Ik zal u rust geven. *Neemt Mijn juk op u,,* en leert van Mij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart; en gij zult rust vinden voor uwe zielen. Want *Mijn juk is zacht* en Mijn last is licht." [Matth. 11:28-30] Hij is de Atal, de groote Lastdrager, Die onze zonden gedragen heeft aan het hout des kruises. En nu is Zijn juk, dat Hij op onze schouders legt, zacht en Zijn last is licht. Hij roept ons tot Zijn dienst. Hij wil, dat wij Hem zullen gehoorzamen. *Dr S. O. Los* heeft in zijn mooi boek: *Karaktervorming bij Jeugdigen* een eigen typologie gegeven. Hij schrijft (blz. 167) het

volgende: "De mensch is een wezen met een ambt, of levenstaak. In dit begrip ligt het verdeelingsprincipe van zijn gedrag, als één geheel, of als een vaste lijn opgevat. Wij zullen daarom trachten een eigen typologie op te bouwen, uitgaande van de liefde tot de levenstaak.

De liefde is afhankelijk van God en alleen vrij binnen de door God gestelde verbanden. 's Menschen gedrag kan onderscheiden worden naar de aanvaarding van de taak, door God den mensch aangewezen bij de Schepping en bij de voortzetting daarvan in Gods voorzienig bestuur. De gedragshouding tegenover de levenstaak kan afwijzend zijn, evenals een os zijn nek stijf houdt, zoodat men het juk niet kan opleggen. Men kan zijn taak ook met plichtmatige liefde aanvaarden als een juk, dat wordt opgelegd. Voorts kan men ook zijn taak met vrijwillige liefde op zich nemen, ja ze zelfs uit eigen initiatief opzoeken. In het eerste geval spreken wij van een onvrijwillige houding tegenover het juk, dat wordt opgelegd, hetgeen men met een Griekschen term katazygisch kan noemen. In het tweede geval van een plichtmatige houding tegenover het juk, d.i. anazygisch. In het derde geval van een prozygische houding."

Welnu, ten opzichte van het juk van Jezus Christus mogen wij *niet katazygisch* zijn. Wil toch niet stug gelijk een paard weerstreven, of als een muil door domheid voortgedreven.

Wij mogen ten opzichte van het juk ons ook niet tevreden stellen met een *anazygische* houding, dat wij het alleen zouden doen uit koude plichtsbetrachting.

God roept ons ook in ons kerkelijk leven, opdat wij aannemen door de kracht des Heeren de *prozygische* houding, zooals de belijdenis zegt: *"den hals buigende onder het juk van Jezus Christus."*

4. Zoo dienen wij de opbouwing der broederen. Er is een organische verhouding in de Kerk des Heeren. Door het geloof zijn wij *lidmaten* van Christus en alzoo Zijner zalving deelachtig. Dan kan de hand tot den voet niet zeggen: Ik heb u niet van noode.

De gemeenschap der heiligen is een weldaad van de Kerk. Daarom wordt in *Zondag 21* zoowel over de Kerk, als over de gemeenschap der heiligen gesproken.

De *gemeenschap der heiligen* is in de eerste plaats een *gave,* een *voorrecht.* Tegenover het individualisme, dat in de hel ten top gevoerd zal worden, staat de eenheid van allen, die in Christus zijn, als ranken van een en denzelfden wijnstok. De geloovigen hebben allen, als lidmaten aan den Heere Christus en al Zijne schatten en gaven gemeenschap. Al hebben zij elkander nooit gezien, zijn zij toch één, broeders en zusters van hetzelfde huisgezin.

De gemeenschap der heiligen is ook *roeping.* Wij hebben een mandaat. Christus geeft aan de lidmaten gaven, die Hij uitdeelt door den Heiligen Geest. Ieder heeft een bepaalde plaats en taak ontvangen. Nu mogen wij niet in de eerste plaats vragen, wat wij door de gemeenschap der heiligen van anderen zullen ontvangen. De allereerste vraag, die gesteld moet worden, is: wat mag en moet ik doen? Wat is de taak, die God mij heeft gegeven, op de plaats waar Hij mij heeft gesteld. Verberg uw talent nooit in een zweetdoek. Ten andere, zegt de *Catechismus,* dat elk zich moet schuldig weten, zijn gaven ten nutte en ter zaligheid der andere lidmaten gewilliglijk en met vreugde aan te wenden [Cat. Zondag 21, Vr. 55]. De zegenende ziel zal vet gemaakt worden. Wie spaarzamelijk zaait, zal spaarzamelijk maaien. Wie heeft, zal ontvangen, en wie niet heeft van dien zal genomen worden, ook wat hij heeft [Marc. 4:25]. En de belijdenis zegt: *"dienende de opbouwing der broederen, naar de gaven, die hun God verleend heeft, als onderlinge lidmaten eenszelfden lichaams".* Zooveel gij dat een van Mijne minsten hebt gedaan, zoo hebt gij dat Mij gedaan.

II. De geloovigen moeten zich afscheiden van degenen, die niet van de Kerk zijn.

A. De roeping der geloovigen dit te doen.
1. Krachtens het ambt der geloovigen. De oorsprong van het ambt der geloovigen ligt in de schepping van den mensch door den Souvereinen God, naar Zijn beeld. Het ambt is een Goddelijk beroep. Het ambtelijke is het echt-menschelijke, en staat tegenover alle willekeur en eigenwilligen godsdienst. Na den val van den ambtsdrager Adam is Christus opgetreden als de Knecht des Heeren, onze hoogste Profeet, onze eenige Hoogepriester en onze eeuwige Koning. Hij zalft ons door den Heiligen Geest en roept ons tot het ambt der geloovigen, opdat wij Gods naam belijden, onszelf tot een levend dankoffer offeren en met een vrije en goede consciëntie tegen de zonde en den duivel strijden en hiernamaals met Hem over alle schepselen regeeren. Zie *Zondag 3 vr.* 6 en *Zondag 12 vr. 32.*

Wanneer een Kerk gedeformeerd is, hebben de geloovigen, krachtens dat ambt, de roeping, te reformeeren. Eerste eisch is, dat zij zich wenden tot de schuldige ambtsdragers. Wanneer zij geen gehoor verkrijgen, moeten zij zich beroepen op de meerdere vergaderingen, om in den geordenden weg te komen tot kerkherstel. Meestal is het gevolg, dat zij, die getrouw willen zijn, niet alleen met woorden, maar ook door daden, en daartoe is noodig geloofsmoed, geen gehoor vinden en uitgeworpen worden. Weet ge, wat de groote fout is, waarin velen vallen? Dat geloovigen in een gedeformeerde Kerk de dingen laten, zoo ze zijn. En dan gaan zij niet ten Avondmaal, omdat ook ongeloovigen worden toegelaten. Dan worden hun kinderen niet gedoopt, omdat zij niet kunnen instemmen met de vraag: "Of zij de leer, die alhier geleerd wordt, houden voor de volkomen leer der zaligheid." En dan blijven zij des Zondags thuis en lezen een preek. Maar dan maken zij zich schuldig aan de zonde van nalatigheid. Alleen in getrouwheid en gehoorzaamheid ligt de zegen des Heeren.

Wanneer een Kerk gedeformeerd is, en de ambten in de Kerk niet zuiver meer werken, zoodat Christus niet als Koning wordt erkend, dan moeten de geloovigen, krachtens het ambt, dat God hun heeft gegeven, handelend optreden en de Kerk reformeeren.

2. Zich afscheiden van degenen, die niet van de Kerk zijn. Wanneer een kerkelijke band geloovigen en ongeloovigen samenbindt, moet die band verbroken worden. In de Kerk des Heeren is geen plaats voor ongeloovigen. Wij denken hier niet aan de hypocrieten, die verborgen blijven. Zij geven zich uit voor geloovigen en zijn het niet. De belijdenis spreekt van hen, die niet van de Kerk zijn, die niet tot het Lichaam van Christus behooren, en als zoodanig ook gekend kunnen worden. *"En opdat dit te beter kunne onderhouden worden, zoo is het ambt aller geloovigen, volgens het Woord Gods, zich af te scheiden van degenen, die niet van de Kerk zijn."* Daar wordt dus gewezen op den eisch van Gods Woord. *Ds W. H. Gispen* schrijft in De *Geloofsbelijdenis:* "De geloovigen zijn niet kinderen der dienstbare, maar der vrije, en moeten staan in de vrijheid, met welke Christus hen vrijgemaakt heeft, Gal. 4:21-31*;* Gal. 5:1. Daarom wordt de gemeente te Pergamus bestraft, omdat zij afwijkers van de waarheid in haar midden had geduld, *Openb. 2:12-17;* alsook die van Thyatire, *Openb. 2:18-29.* Die van Efeze wordt geprezen, omdat zij, ofschoon haar eerste liefde verlaten hebbende, toch de valsche leeraars had tegengestaan, *Openb. 2:1-7*. Men leze verder in betrekking tot dit ambt der geloovigen, Mat 7:15-16*;* Mat 15:13-14*; Hand. 19:8-9;* Rom 16:17-18*; 1 Cor. 5; 2 Cor. 6:14-18; 2 Thess. 3:14; Tit 3:10; 2 Joh. 10-11.*

Christus Zelf heeft dit ambt aan Zijne gemeente gegeven, Mat 18:15-18*.* Zij moet het bedienen en zal ook in dit opzicht door den Heere geoordeeld worden. *Matth. 10:32-29 [?* Mat 10:23-29*]* (blz. 192).

De Reformatie wil zich niet afscheiden van de Kerk, maar van degenen, die niet van de Kerk zijn. Daarom wordt de *acte van Afscheiding* ook genoemd de *acte van wederkeering.* In die

acte lezen wij: "Wij ondergeteekenden, opzienderen en ledematen van de Gereformeerde Gemeente van Jezus Christus te Ulrum; sedert geruimen tijd opgemerkt hebbende het bederf in de Nederduitsche Hervormde Kerk, zoowel in de verminking, of de verloochening van de leer onzer vaderen, gegrond op Gods Woord, als in de verbastering van de bediening der heilige Sacramenten, naar de verordening van Christus in Zijn Woord, en in het bijna volstrekte verzuim van de Kerkelijke tucht; welke stukken alle naar onze Gereformeerde belijdenis, art. 29, kenmerken zijn der ware Kerk." Zoo is de aanhef van het stuk. Dan wordt er op gewezen, dat Ds De Cock de leer zuiver heeft gepredikt en toegepast, zoodat de gemeente opgewekt is daarnaar te leven. Dat Ds De Cock in zijn bediening is geschorst, dat de onderlinge bijeenkomsten verboden zijn en met geldboeten zijn gestraft. En dan gaat de acte aldus verder: "Weshalve de ondergeteekenden verklaren, dat zij overeenkomstig het ambt aller geloovigen, art. 28, zich afscheiden van degenen, die niet van de Kerk zijn en dus geen gemeenschap meer te willen hebben met de Nederlandsche Hervormde Kerk, totdat deze terugkeert tot den waarachtigen dienst des Heeren, en verklaren tevens gemeenschap te willen uitoefenen met alle ware Gereformeerde ledematen, en zich te willen vereenigen met elke op Gods onfeilbaar Woord gegronde vergadering, aan wat plaatse God dezelve ook vereenigd heeft, betuigende met dezen, dat wij ons in alles houden aan Gods heilig Woord en aan onze aloude Formulieren van eenigheid, in alles op Gods Woord gegrond, n.l. de Belijdenis des Geloofs, de Heidelbergsche Catechismus en de Canones van de Synode te Dordrecht, gehouden in de jaren 1618 en 1619, onze openbare godsdienstoefeningen te richten naar de aloude Kerkelijke liturgie en ten opzichte van Kerkendienst en bestuur, ons voor het tegenwoordige te houden aan de Kerkenordening, opgesteld door de voornoemde Dordrechtsche Synode; - eindelijk verklaren wij bij dezen dat wij onzen onrechtmatig geschorsten predikant, als onzen wettigen en geordenden Herder en Leeraar blijven erkennen."

Toen de mannen van de doleantie ook aan de Synodale organisatie gehoorzaamheid moesten ontzeggen, om zoo Christus als Koning der Kerk te erkennen, zijn verschillende dienaren des Woords, ouderlingen en diakenen uit hun ambt ontzet, en hebben ook zij zich afgescheiden van hen, die niet van de Kerk waren.

In de Hervormde Kerk is nu gebroken met de Bestuursinrichting. De leden van de Generale Synode worden door de classes gekozen, *en deze door* de kerkeraden. De *werk-orde,* die perspectieven geeft voor de nieuwe Kerk-orde, wil "staan op den bodem der belijdenisschriften, in gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift."

Staan op den *bodem* is iets anders dan staan op den *grondslag* van de belijdenisschriften. De bodem, waarop een huis staat, is iets anders dan het fundament.

In plaats van het statische wil men het dynamische. Dit wordt aldus uitgedrukt: "Zich blijven *bewegen* in den weg van het belijden der Kerk". Het gaat dus om bewegingsvrijheid. Hoe groot zal deze zijn? Dat ook de modernen zich op dezen bodem kunnen bewegen, al zouden zij materieel van de belijdenis heel weinig aanvaarden? Zullen zij, die inderdaad op den grondslag van de belijdenisschriften staan, zich dan ook "afscheiden van degenen die niet van de Kerk zijn?"

Zie ook Artikel XXX: I. A. 3.

Laten allen, die den naam des Heeren belijden en onze belijdenis liefhebben, getrouw zijn. Dan zal in dien weg de eenheid gezocht en gevonden worden van allen, die één zijn en de eenigheid der Kerk moeten onderhouden.

3. Zij moeten zich voegen bij de ware Kerk. De belijdenis wijst niet alleen op het negatieve van de roeping, zich af te scheiden van degenen, die niet van de Kerk zijn, maar ook op de

positieve zijde, als zij voortgaat: *"en zich te voegen tot deze vergadering, hetzij* op wat *plaats, dat God ze gesteld heeft."* God geeft Zijn Kerk een plaats. Daarbij behooren allen, krachtens het ambt der geloovigen, zich te voegen. Gods Woord geeft de normen aan. Christus is de Koning van Zijn Kerk. Zij, die tot één door Christus verzameld worden, moeten zich vereenigen, omdat zij vormen het huisgezin van Jezus Christus.

B. De geloovigen moeten dit doen, al zou de overheid dit verbieden.
1. Wij moeten de Overheid als Gods dienaresse gehoorzaam zijn. De Overheid is Gods dienaresse en draagt het zwaard niet tevergeefs. Wij moeten bidden voor allen, die in hoogheid zijn. Maar de Overheid heeft ook de arbeid het terrein van de Kerk te eerbiedigen. Christus is alleen Koning van Zijn Kerk. Hij heeft alles over haar te zeggen en zij heeft te leven naar Zijne ordinantiën. De Overheid mag de Kerk geen regelen opleggen, die met het wezen van de Kerk in strijd zijn.

2. Wij moeten Gode meer gehoorzamen dan de menschen. Wie de rechte beteekenis van het ambt der geloovigen ziet, zal ervaren, dat hij zich in sommige tijden moet verzetten tegen een bepaald kerkelijk gezag. Daarvoor is noodig de moed des geloofs. Wanneer in een kerk de ambtsdragers niet leven naar de ordinantie van Christus en menschelijke inzettingen stellen boven het Woord van God, dan treedt de geloovige op krachtens zijn ambt, in getrouwheid, en zal Hij Christus meer gehoorzamen dan de menschen.

Ja het kan geschieden, dat men in zulke dagen zelfs moet ingaan tegen de ordinantiën van de Overheid. In onze belijdenis is ook een artikel over het ambt der Overheid. Art. XXXVI. Maar het kan zijn, dat het ambt der geloovigen in botsing komt met het ambt der Overheid. De belijdenis zegt: *"ook ofschoon het zoo ware, dat de Magistraten of Plakkaten der Prinsen daartegen waren".* De gehoorzaamheid aan de Overheid is niet onbeperkt. Nooit mag de Overheid dwingen in kerkelijke zaken. Zij mag haar grenzen niet overschrijden. Toch wordt hier *geen revolutie* gepredikt. Reformatie is geen revolutie. De belijdenis wil niet, dat wij ons tegen de straf zullen verzetten. Dat hebben onze vaderen nooit gedaan. Zij hebben wel geprotesteerd te bevoegder plaatse, zij hebben wel hun bezwaren ingediend, maar zij zijn altijd *gehoorzaam* geweest, ook als zij in de gevangenis moesten, in het ondergaan van de onrechtvaardige straf. *"En dat de dood of eenige lichamelijke straf daaraan hing."* In den brief, dien onze vaderen geschreven hebben, toen zij de belijdenis hebben aangeboden aan de Overheid, staat: "Wij zullen gehoorzame onderdanen zijn, maar hebbende de vreeze Gods voor oogen, verschrikt zijnde van dat dreigement van Jezus Christus, Die daar zegt, dat Hij ons zal verloochenen voor den Vader, zoo wij Hem voor de menschen verloochenen, zoo bieden wij de ruggen den slagen, de tongen den messen, den mond den breidelstokken en het gansche lijf het vuur, wetende, dat wie Christus volgen wil, hij zijn kruis opnemen en zichzelven verloochenen moet." Dat is de taal des geloofs, naar Gods Woord. Petrus en Johannes zeggen tot het Sanhedrin, als hun verboden wordt in den naam van Jezus Christus te spreken: "Oordeelt gij, of het recht is voor God, ulieden meer te hooren dan God? Want wij kunnen niet laten te spreken over hetgeen wij gezien en gehoord hebben." *Hand. 4:19-20.* En straks bidden zij: "En nu Heere, zie op hun dreigingen en geef Uwen dienstknechten met alle vrijmoedigheid Uw Woord te spreken, daarin, dat Gij Uwe hand uitstrekt tot genezing en dat teekenen en wonderen geschieden door den naam van Uw heilig Kind Jezus". Daar zien wij de groote beteekenis van het ambt der geloovigen.

3. Wie dat niet doet, zondigt tegen de ordinantie Gods. Er wordt zoo licht gezegd: In den hemel zal niet gevraagd worden tot welke Kerk wij hebben gehoord. Wij zullen van elk ijdel woord, dat wij gesproken hebben, rekenschap moeten afleggen, en zouden wij dan geen rekenschap moeten doen van het feit, *hoe* wij kerkelijk hebben geleefd? Wie zich afscheidt van de ware Kerk, doet tegen de ordinantie Gods. In ons Kerkelijk leven hebben wij te vragen: Heere, wat wilt Gij, dat wij zullen doen? Als wij zien, hoe onze vaderen goed en

bloed veil hebben gehad, moeten dan zij zich niet schamen, die om allerlei bijkomstigheden zich afscheiden van de Kerk des Heeren?

Gehoorzamen is beter dan offerande en opmerken dan het vette der rammen. Wij vragen in alle dingen naar den wil des Heeren. Wij willen geen eigenwilligen Godsdienst. *Daarom alle degenen, die zich van haar afscheiden, of niet daarbij voegen, die doen tegen de ordinantie Gods."* Het gaat om de eere Gods en het Koningschap van Jezus Christus in de Kerk des Heeren!

ARTIKEL XXIX: VAN HET ONDERSCHEID EN DE MERKTEEKENEN DER WARE EN VALSCHE KERK.

Wij gelooven, dat men wel naarstiglijk en met goede voorzichtigheid, uit den Woorde Gods, behoort te onderscheiden, welke de ware Kerk zij; aangezien dat alle sekten, die heden ten dage in de wereld zijn, zich met den naam der Kerk bedekken. Wij spreken hier niet van het gezelschap der hypocrieten, welke in de Kerk onder de goeden vermengd zijn, en intusschen van de Kerk niet zijn, hoewel zij naar het lichaam in haar zijn; maar wij zeggen, dat men het lichaam en de gemeenschap der ware Kerk onderscheiden zal van alle sekten, welke zeggen, dat zij de Kerk zijn. De merkteekenen, om de ware Kerk te kennen, zijn deze: zoo de Kerk de reine predikatie des Evangelies oefent; indien zij gebruikt de reine bediening der Sacramenten, gelijk ze Christus ingesteld heeft; zoo de kerkelijke tucht gebruikt wordt, om de zonden te straffen. Kortelijk, zoo men zich aanstelt naar het zuivere Woord Gods, verwerpende alle dingen, die daartegen zijn, houdende Jezus Christus voor het eenige Hoofd. Hierdoor kan men zekerlijk de ware Kerk kennen en het komt niemand toe, zich daarvan te scheiden. En aangaande degenen, die van de Kerk zijn, die kan men kennen uit de merkteekenen der Christenen; te weten, uit het geloof, en wanneer zij aangenomen hebbende den eenigen Zaligmaker Jezus Christus, de zonde vlieden en de gerechtigheid najagen, den waren God en hunnen naaste lief hebben, niet afwijken noch ter rechter- noch ter linkerhand en hun vleesch kruisigen met zijne werken. Alzoo nochtans niet, alsof er nog geen groote zwakheid in hen zij; maar zij strijden daartegen door den Geest alle de dagen huns levens, nemende gestadiglijk hunne toevlucht tot het bloed, den dood, het lijden en de gehoorzaamheid des Heeren Jezus, in Denwelken zij vergeving hunner zonden hebben, door het geloof in Hem. Aangaande de valsche kerk, die schrijft zich en haren ordinantiën meer macht en autoriteit toe dan den Woorde Gods, en wil zich aan het juk van Christus niet onderwerpen; zij bedient de Sacramenten niet, gelijk Christus in Zijn Woord verordend heeft, maar zij doet daar af en toe, gelijk als het haar goed dunkt; zij grondt zich meer op de menschen, dan op Christus; zij vervolgt degenen, die heilig leven naar het Woord Gods, en die haar bestraffen over hare gebreken, gierigheid en afgoderijen. Deze twee kerken zijn lichtelijk te kennen en van malkanderen te onderscheiden.

DE WARE EN DE VALSCHE KERK.

I. Wij moeten zuiver onderscheiden.

A. Organisme en instituut.

De *strijdende* Kerk op de aarde en de *triumfeerende* Kerk in den hemel zijn één Kerk, alleen door de plaats van elkaar gescheiden en daarom onderscheiden. De strijdende Kerk is de vergadering van de geloovigen op de aarde en de triumfeerende Kerk is de vergadering van de geloovigen in den hemel. Deze beide namen mogen geen aanleiding geven tot misverstand. *Want de strijdende Kerk bezit, in beginsel, de overwinning.* Zij triomfeert ook dagelijks. Zij moet strijden tegen de zonde, de wereld, den duivel, en zij is in beginsel reeds de triumfeerende Kerk. En *de triumfeerende Kerk is ook nog bezig met den strijd.* Zij strijdt in de gebeden. Zie *Openbaring 6:9-10.* en *Openb. 11.* De strijdende Kerk overwint elken dag en de triumfeerende Kerk strijdt mee den strijd der gebeden. Want zij zijn de ééne Kerk van Christus.

De strijdende Kerk heeft een *zichtbare* en een *onzichtbare zijde.* Zichtbaar door belijdenis en wandel en onzichtbaar door het geloof in Christus. Beide zijn één. De Kerk *is* een organisme, en moet zich in institutairen vorm openbaren.

1. De Kerk is een organisme. De Kerk, als Lichaam van Jezus Christus, *is* een organisme. Een lichaam is een organisme. Tot dat organisme behooren alle uitverkorenen, alle

lidmaten van Christus, die dat ééne Lichaam vormen. *Organisme staat niet tegenover instituut.* De tegenstelling van "organisme" is "mechanisme". Een machine wordt gemaakt, een organisme wordt geboren en groeit. De Kerk is niet een maaksel van menschen, geen genootschap, geen vereeniging, maar een planting des Heeren.

2. Organisme en instituut mogen niet gescheiden worden. De onderscheiding van "de kerk als organisme" en "de kerk als instituut" is niet juist. "De kerk als instituut" is dan de kerk, zooals zij zich ambtelijk openbaart in den dienst des Woords en der Sacramenten. Tot de "kerk als organisme" wordt dan gerekend alle christelijk leven, dat buiten de ambtelijke bediening valt, zooals het christelijk leven in huisgezin, wetenschap en kunst.

Maar organisme en instituut staan *niet los naast elkaar* en ook niet tegenover elkaar. De Kerk is nooit alleen instituut en ook nooit alleen organisme. Wij hebben niet twee kerken, die naast elkaar staan en ieder "eigen werk" moeten verrichten. Wij moeten zien het door God gelegde verband tusschen het organische en het institutaire.

3. De Kerk is een organisme, dat zich in institutairen vorm moet openbaren. Wie eenzijdig den nadruk legt op het *instituut,* valt in de Roomsche dwaling. Een instituut, zonder organisch leven, is dood.

Wie alleen den nadruk legt op het *organisme,* zonder het instituut, komt tot mysticisme, dat alleen rekent met het inwendige licht en de leiding des Geestes, zonder de ambtelijke bediening van Woord en Sacramenten.

Neen, *de Kerk is een organisme* en *dat organisme moet zich institutair openbaren.* De ambten, door Christus ingesteld, behooren bij de kerk als noodzakelijke levensvoorwaarde. Zonder het instituut kan de kerk niet bestaan en heeft zij geen adres. En dan staat de Kerk in het centrum van geheel het leven. Zij staat, als object van de verkiezing, in het middelpunt. Door den dienst des Woords en der Sacramenten gaat *een centrale actie* uit tot de geloovigen. En daarom heeft de instititutaire kerk invloed op heel het leven en op alle levensverhoudingen.

De geloovigen hebben een ambt, het ambt der geloovigen. Zij worden in de kerk door de bediening des Woords geplaatst onder het Goddelijk gezag van Gods Woord. Dan moeten zij *dat met gezag gepredikte Woord uitdragen in alle levensverbanden.* Krachtens het ambt der geloovigen, moeten de kinderen Gods het Woord des Heeren, dat in de Kerk gepredikt wordt en licht verspreiden moet over alle levenskringen, nu ook toepassen, ieder op zijn terrein. De vader, de moeder en de kinderen in het gezin. En dan de een op de fabriek, de andere op het kantoor, de derde op de zee. De beoefenaars van de wetenschap hebben het door de Kerk gepredikte Woord toe te passen in de collegezalen. Heel het leven moet opgeëischt worden voor Koning Jezus. Er is geen duimbreed, waar Christus niets te zeggen heeft. De geloovigen zijn kerkleden en moeten als kerkleden *zich houden aan de belijdenis van de Kerk!* Zoo gaat er een centrale actie van de Kerk uit tot de geloovigen, die zelf, onder het absolute gezag van Gods Woord geplaatst zijnde, dat Woord uitdragen met gezag.

B. De ware Kerk en de Secten.

1. De taak om zuiver te onderscheiden. *"Wij gelooven, dat men wel naarstiglijk en met goede voorzichtigheid uit den Woorde Gods behoort te onderscheiden, welke de ware Kerk zij; aangezien dat alle sekten, die heden ten dage in de wereld zijn, zich met den naam der Kerk bedekken."*

Ieder geloovige heeft den plicht, zich bij de ware Kerk te voegen (art. 28). Dan mag, neen, dan moet de vraag gesteld worden: waar is de *ware Kerk,* waar vinden wij de Kerk van

Christus, de *wettige openbaring* van het lichaam des Heeren. Het spreekt vanzelf, dat wij daarbij niet denken aan een volmaakte Kerk, een Kerk met louter heiligen. Die vinden wij op aarde niet. Er is altijd kaf onder het koren. Zelfs in den apostelkring was Judas en in de eerste gemeente te Jeruzalem bevonden zich Ananias en Saffira. Wij kunnen hier geen kerk van louter reinen hebben, want dan zouden de ambtsdragers hartenkenners moeten zijn. Wel is het onze roeping, te weten, waar de Kerk van Christus zich bevindt, en hoe zij is en moet zijn. Er is altijd namaak van het echte. Schijngeloof, dat zich uitgeeft voor waar geloof; een schijnbekeering, die gelijkt op een echte bekeering en zoo is er ook op kerkelijk terrein onderscheid tusschen waar en valsch. Wij moeten onderscheiden, welke de ware Kerk zij.

2. Dit moet geschieden naar Gods Woord. De eenige maatstaf, de eenige norm, ook voor het kerkelijk leven, is Gods Woord.

De belijdenis zegt: *"wij moeten uit den Woorde Gods onderscheiden, welke de ware Kerk zij"* en even later: *"kortelijk zoo men zich aanstelt naar het zuivere Woord Gods".* Alleen de Schrift zal hier uitspraak doen. Door velen wordt de Kerk geminacht en het christendom verheerlijkt, ten koste van de Kerk. Men dweept met het "Godsrijk", dat men eerst heeft vervaagd en inhoudloos gemaakt, en vindt de Kerk van geenerlei waarde. Gods Woord leert, dat de Kerk een Goddelijke instelling is, niet door den wil des menschen ontstaan, eene planting des Heeren. Christus heeft de ambten ingesteld. Hij zal zeggen, hoe het moet. Gods Woord beslist.

3. Vele sekten bedekken zich met den naam van Kerk. Sekten zijn partijen, die meestal een "leider" volgen en zich naar dien leider noemen. Zij nemen een bepaalde waarheid uit Gods Woord, waarop zij eenzijdig den nadruk leggen, met verwaarloozing van andere waarheden. Zij hebben geen officieele belijdenis, maar wel een officieuse, want het standpunt van hun leider wordt door elk van de leden met groote eenstemmigheid verdedigd.

Sekten zijn ook scheurkerken, die zich om nietigheden afscheuren van de kerk des Heeren. Reeds in den tijd van de opstelling van onze belijdenis waren er sekten, die zich met den naam der kerk wilden bedekken.

4. De hypocrieten. *"Wij spreken hier niet van het gezelschap der hypocrieten, welke in de kerk onder de goeden vermengd zijn en intusschen van de kerk niet zijn, hoewel zij naar het lichaam in haar zijn."* Hypocrieten zijn geveinsden, die zich uitgeven voor geloovigen en geen kinderen Gods zijn. Zij zijn *in* de Kerk en *niet van* de Kerk. Zij behooren tot het steigerwerk, dat eenmaal afgebroken zal worden. God zal de hypocrieten oordeelen, en al zullen zij zeggen: "Heere, wij hebben in Uw naam geprofeteerd en duivelen uitgeworpen," Christus zal hun antwoorden: "gaat weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwig verderf. Ik heb u nooit gekend."

I. De kenmerken van de ware Kerk.

A. De zichtbare Kerk heeft merkteekenen.

Wij moeten het echte van het valsche kunnen onderscheiden. Daarom worden in de belijdenis de kenmerken voor de ware kerk genoemd. Deze kenmerken zijn er altijd, maar in een tijd van worsteling treden zij sterker naar voren. Dan geeft de kerk zichzelf rekenschap en moet zij met bewustheid leven. De geloovigen moeten ook zuiver kunnen onderscheiden en beoordeelen, waar de ware kerk, de wettige openbaring van het lichaam van Christus, wordt gevonden.

1. De kenmerken zijn geboren in den strijd. Wanneer er namaak is, moet het echte worden gemerkt. De keur moet er op staan. Als wij een gouden voorwerp koopen, zien wij naar de keur, het merk, dat er op staat en wij zijn daardoor overtuigd, dat ons geen waardeloos voorwerp in de handen wordt gestopt. Nu is het tegenwoordig niet gemakkelijk, te spreken over de kerk des Heeren, omdat er zooveel verdeeldheid is, ook onder de belijders van den naam des Heeren. Ieder prijst zijn eigen kerk als de ware aan. De een wijst op de mooie preeken, die nog gehouden worden, een ander wijst op de oudheid van de kerk, een derde op de vrijheid van opvatting, waardoor zich het geestelijk leven ongestoord kan ontwikkelen, enz. Maar wij zijn daarmee niet klaar. Wij moeten de kenmerken hebben, die Christus ons heeft gegeven. Waar is de *voortzetting van de ware kerk* des Heeren op de aarde? Waar is het *adres* van de kerk? Daarom hebben de Reformatoren gezocht naar de merkteekenen. De strijd heeft de kenmerken openbaar gemaakt. Rome wees op de oudheid van de kerk, en op de opeenvolging van de bisschoppen van Petrus af. Dat is een eigengemaakte maatstaf. Zij wees op den glans en luister, op de menigte der leden, maar de Kerk heeft haar luister alleen aan Christus te danken en het komt aan op de ware geloovigen.

2. De kenmerken zijn genomen uit Gods Woord. De drie kenmerken zijn uit het Woord des Heeren. *"Kortelijk, zoo men zich aanstelt naar het zuivere Woord van God."* De Schrift eischt het zoo. Niet de menschen zullen uitmaken, hoe de ware Kerk moet zijn, dat zal Christus zeggen. En wat de menschen er ook van maken, nooit is een Kerk "de Kerk des Heeren", wanneer deze kenmerken bij haar niet gevonden worden. Het Woord des Heeren moet heerschappij voeren. Naar dat Woord hebben wij te leven.

3. De kenmerken zijn in de belijdenis vastgelegd. De drie kenmerken worden genoemd. En dan volgt: *"kortelijk, zoo men zich aanstelt naar het zuivere Woord van God, verwerpende alle dingen, die daartegen zijn, houdende Jezus Christus voor het eenige Hoofd."* Het gaat om het koningschap van Jezus Christus. Hij is het eenige Hoofd van de Kerk en moet als zoodanig worden erkend. Hij heeft in de Kerk *alles* te zeggen. Hij regeert en niemand mag zich stellen in Zijn plaats.

B. Welke de kenmerken zijn.
1. De zuivere bediening van het Woord.
a. Het Woord moet gepredikt worden. Van de prediking des Woords gaat rijken zegen uit. God heeft aan de dienaren des Woords opdracht gegeven, Zijn Woord te prediken, opdat de kinderen gevoed worden met melk en de volwassenen met vaste spijze. De dienaren des Woords moeten de Schrift onderzoeken en bestudeeren, opdat zij oude en nieuwe dingen te voorschijn brengen uit den schat, dien God ons heeft gegeven. En dan is niet de eerste vraag, of hij veel gaven heeft, maar of hij het goud heeft gehaald uit de mijn, en het water heeft geput uit de bron. Hij moet Gods Woord bedienen. Natuurlijk met zijn eigen woorden. Ik kan iemand opdracht geven, iets tot een ander te zeggen. Hij mag dat met zijn eigen woorden doen, als hij maar juist weergeeft, wat ik wil. Zoo moet de dienaar des Woords met zijn eigen woorden Gods Woord brengen. Dan treedt hij op met gezag. De beste waardeering van een preek bestaat hierin, dat de gemeente zegt: "Wat is dat Woord des Heeren toch rijk en heerlijk." Niet, als de menschen alleen maar zeggen: "'t is mooi geweest". Een preek vol rake zetten is daarom nog geen bediening des Woords. Het Woord moet beslag leggen op de harten. Christus moet gepredikt worden, een ergernis voor den Jood en een dwaasheid voor den Griek, maar hun, die geroepen zijn, de kracht Gods en de wijsheid Gods.

b. Het Woord moet zuiver gepredikt worden.
Het is niet voldoende, wanneer "naar aanleiding van" een tekst enkele dingen gezegd worden. Dat is nog geen Woordbediening. De dienaren der Woords zijn geroepen, zich in alles te houden aan de drie formulieren van eenigheid, die uit Gods Woord zijn geput en op Gods Woord zijn gegrond. Leer-vrijheid is de dood voor een gezond kerkelijk leven. Wij

mogen niet zeggen, dat Gods Woord zuiver *mag* verkondigd worden, maar moeten de eisch stellen, dat Gods Woord zuiver gepredikt *moet* worden. "Zoo *de Kerk de reine predikatie des Evangelies oefent".* Het is niet in orde, wanneer kinderen zeggen: wij *mogen* onze ouders gehoorzaam zijn. Zal het goed zijn, dan *moeten* zij hun ouders gehoorzaam zijn, want als zij ongehoorzaam zijn, dan worden zij door de ouders vermaand en bestraft.

c. *Het Woord moet met gezag gepredikt worden.*
De bediening des Woords is een van de sleutelen van het koninkrijk der hemelen, waardoor het hemelrijk wordt geopend en toegesloten. De sleutel wordt gebruikt in de zichtbare kerk en heeft uitwerking in de onzichtbare Kerk. "Zoo wat gij op de aarde zult gebonden hebben, zal in den hemel gebonden zijn." [Matth. 18:18]

De dienaar des Woords treedt op met gezag, omdat Gods Woord Goddelijk gezag heeft. Daarom is er onderscheid tusschen een broederlijke vermaning en de ambtelijke bediening van het Woord. "Wie u hoort, hoort Mij en wie u verwerpt, verwerpt Mij", zegt Christus [Luk. 10:16]. Zie *catech. vr. en antw. 84.* Zoo moet het Woord ook worden ontvangen. Dan is de prediking nooit "persoonlijk" en wordt de prediking wel persoonlijk door den Heiligen Geest toegepast. Het zal den goddelooze kwalijk gaan. Die gelooft, wordt behouden.

2. De reine bediening der Sacramenten.
a. De Sacramenten behooren bij het Woord.
Wij lezen van de eerste gemeente te Jeruzalem: "En zij waren volhardende in de leer der Apostelen en in de gemeenschap en in de breking des broods en in de gebeden." *Hand. 2:42.* Rome maakt scheiding tusschen het Woord en het Sacrament. God heeft beide samengevoegd. De Heilige Geest leert ons door het Evangelie en verzekert ons door de Sacramenten, dat onze volkomen zaligheid alleen staat in de offerande van Christus, die voor ons aan het kruis is geschied.

b. De Sacramenten moeten zuiver bediend worden.
Wanneer het Woord zuiver bediend wordt, zullen ook de Sacramenten zuiver bediend worden en wanneer de prediking des Woords niet is naar Gods ordinantie, dan zullen daarmee ook de Sacramenten worden aangerand. Op het *"moeten"* leggen wij den nadruk. Het moet geschieden. Van dien eisch mag niets worden afgedaan. De zuivere bediening der Sacramenten mag niet geduld worden, doch moet geëischt worden. En voor dien eisch hebben wij alles over, omdat God het wil. Alle kerkelijk leven moet ook aan dit kenmerk worden getoetst. *"Indien zij gebruikt de reine bediening der Sacramenten, gelijk Christus ze ingesteld heeft."*

c. De Sacramenten dienen tot versterking van het geloof.
Wij hebben de Sacramenten noodig. Daarom moeten wij ze gebruiken. Geloovig gebruiken. De Sacramenten zijn voor ons als een stemvork. Wanneer er gezongen wordt, is er groot gevaar, dat de toon te laag wordt. De stemvork brengt ons weer op de juiste hoogte. Zoo ook in ons geestelijk leven. Het leven daalt en dan is 't noodig, dat het weer op de rechte hoogte komt. God gebruikt, tot versterking van ons geloof, de Sacramenten, die voor ons tot een zegen, of tot een oordeel zijn. Zij zijn een reuke des levens ten leven en een reuke des doods ten doode. Van de Sacramenten gaat altijd kracht uit. Omdat God die middelen heeft verordend. Laten wij ze dan biddend en dankbaar gebruiken door het geloof. Zie over de Sacramenten: Artikel XXXIII.

3. De handhaving van de Kerkelijke tucht. Zie hiervoor *Artikel XXXII.*
Deze drie kenmerken zijn naar het Woord des Heeren. Daarom moeten zij door ons beleden worden en ook beleefd worden. Wij moeten ze oefenen, gebruiken, zegt de belijdenis. Doen, wat Gods Woord ons zegt, wat Christus van ons eischt. Deze kenmerken zijn ook zeer duidelijk, zoodat een ieder zonder eenige moeite kan onderscheiden.

"Hierdoor kan men zekerlijk de ware Kerk kennen en het komt niemand toe zich daarvan te scheiden."

II. De merkteekenen der Christenen.

A. ZOO WORDEN GEKEND ZIJ, DIE VAN DE KERK ZIJN.
Ook de christenen dragen kenteekenen. Het is echt Gereformeerd, deze te noemen. Wij moeten niet alleen *in* de Kerk, ook *van* de Kerk zijn. De geloovigen moeten zich van de hypocrieten onderscheiden en hebben een roeping, te leven naar de ordinantie des Heeren. Zij moeten door hun belijdenis en wandel anderen tot jaloerschheid brengen, opdat de naaste voor Christus gewonnen worde.

De geestelijke keurmeesters meten met eigengemaakte maatstaven en nemen zichzelf liefst als "model" voor de ware Christenen. Zoo wordt geestelijke hoogmoed gekweekt. Alleen Gods Woord beslist ook hier.

B. De merkteekenen, die de Belijdenis noemt.
1. Het geloof. Wij moeten in Christus gelooven. Door het geloof zijn wij gerechtvaardigd, en nemen wij Christus en al Zijne weldaden aan. *"En aangaande degenen, die van de Kerk zijn, die kan men kennen uit de merkteekenen der christenen, te weten uit het geloof."*

2. Het vlieden van de zonde. Wij moeten, als wij het eigendom des Heeren zijn, de zonde vlieden en haten. Dan strijden wij niet tegen sommige zonden, maar tegen alle zonden, die scheiding maken tusschen God en ons. Christus is voor de zonde gestorven, hoe zullen wij dan in de zonde leven? Dat zij verre!

3. De heiligmaking. Wij moeten de gerechtigheid najagen en wandelen in de wegen des Heeren, in de paden des verbonds. Wij willen niet zondigen, opdat de genade te meerder worde, zooals de Tegenwettelijken, de Antinomianen.

4. Jagen naar de volmaaktheid. Wij kunnen de volmaaktheid in dit leven niet bereiken. De horizont wijkt steeds, naarmate wij verder gaan. "Niet, dat ik het alreede gegrepen heb, maar ik jaag er naar, of ik het ook grijpen mocht, waartoe ik ook van Christus Jezus gegrepen ben." *"Alzoo nochtans niet, alsof er geen groote zwakheid in hen zij, maar zij strijden daartegen al de dagen huns levens, nemende gestadiglijk de toevlucht tot het bloed, den dood het lijden en de gehoorzaamheid des Heeren Jezus in Denwelken zij vergeving hunner zonden hebben, door het geloof in Hem."*

III. De merkteekenen van de valsche Kerk.

Zeer opmerkelijk is, dat de belijdenis wel de merkteekenen van de valsche kerk noemt, maar niet de merkteekenen van hen, die tot de valsche Kerk behooren.

Zoo was het wel bij de ware Kerk. Eerst de kenmerken van de ware Kerk en dan de merkteekenen van hen, die van de Kerk zijn, de merkteekenen der christenen.

Daarmee spreekt de belijdenis uit, dat in de valsche Kerk kinderen Gods kunnen zijn. Hoe scherp de Reformatoren ook hebben gesproken, wanneer gehandeld werd over den eisch van Gods Woord voor het kerkelijk leven, over de *personen* hebben zij geen oordeel uitgesproken. In de valsche Kerk kunnen kinderen Gods zijn. Zij hebben de roeping, zich af te scheiden van degenen, die niet van de Kerk zijn, zij moeten zich voegen bij de ware Kerk. Daarmee zien wij tevens, dat de belijdenis niet spreekt van een absoluut valsche Kerk, waarin niets goeds meer wordt gevonden, die alleen een antichristelijk karakter draagt.

Dan worden de kenmerken van de valsche Kerk genoemd.

A. Zij stelt hare ordinantien boven Gods Woord.
Christus is de Koning in Zijn Kerk. Hij heeft alles te zeggen en de ambtsdragers zijn Hem geheel en al rekenschap en verantwoording verschuldigd. Gods Woord heeft in de Kerk alleen heerschappij. De valsche Kerk daarentegen stelt menscheninzettingen boven de Heilige Schrift. In zulk een kerk worden de ambtsdragers niet gestraft, als zij handelen tegen Gods Woord en den wil van Christus. Zij worden wel gestraft, als zij ingaan tegen menschelijke inzettingen, die in de Kerk beslissend zijn. *"Aangaande de valsche Kerk, die schrijft zich en hare ordinantien meer macht en autoriteit toe dan den Woorde Gods, en wil zich aan het juk van Christus niet onderwerpen."*

B. Zij bedient de Sacramenten niet, zooals Christus verordend heeft.
De Sacramenten moeten bediend worden naar de instelling van Christus. Daar mag niets af en niets toe gedaan worden. Wij hebben ons te houden aan den regel, dien Christus ons heeft gesteld. De belijdenis zegt van de valsche Kerk: *"zij bedient de Sacramenten niet, gelijk Christus in Zijn Woord verordend heeft, maar zij doet daar af en toe, gelijk als het haar goeddunkt."*

C. Zij vervolgt, wie haar bestraffen.
De valsche Kerk laat rustig voortgaan, die handelen naar haar ordinantiën. Wanneer er echter zijn, die door woord en daad zich verzetten en zich alleen willen houden aan de ordinantiën van Christus, dan worden deze getrouwen uitgeworpen.

"Zij grondt zich meer op *menschen dan op Christus; zij vervolgt degenen, die heilig leven naar het Woord Gods, en die haar bestraffen over hare gebreken, gierigheid en afgoderijen."* Onze vaderen hebben dat ondervonden in de dagen van de Reformatie. Een Kerk openbaart zich derhalve als valsche Kerk, wanneer zij de consciëntiën bindt aan haar instellingen en niet aan het Woord des Heeren, indien zij tegen de zonde niet meer wil reageeren, wanneer zij uitbant degenen, die door woord en daad getrouw willen zijn.

V. Wij moeten zuiver onderscheiden.

A. De onzuiverheid (impuritas).
1. Er is geen Kerk van louter heiligen. De triumfeerende Kerk is de bruid van Christus, zonder vlek en zonder rimpel. Op aarde zoeken wij een Kerk van louter heiligen tevergeefs. De *Donatisten* meenden, dat dit doel wel bereikbaar was. Zij meenden, dat ieder, die niet tot hun gemeenschap behoorde, onheilig was en daarom, als hij tot hen kwam, eerst weer gedoopt moest worden. Van hun bisschoppen en van hun leden werd geëischt subjectieve heiligheid. Dat is echter onmogelijk. Wij bereiken op de aarde nooit het ideaal.

2. In de ware Kerk is onzuiverheid. Er komt zoo licht misverstand. Wanneer de belijdenis spreekt van de ware Kerk, dan wil zij daarmee *niet* zeggen, dat in deze Kerk alles in orde is, dat er geen zonden zijn en dat buiten die Kerk geen geloovigen zijn. Zij spreekt zelve van hypocrieten in de Kerk en van degenen, die zich moeten afscheiden van hen, die niet van de Kerk zijn. Door den invloed van den duivel, de zonde en de wereld is er in de ware Kerk zeer veel, dat bestreden moet worden. Er zijn veel dingen, waarover wij ons hebben te verootmoedigen.

In de ware Kerk zijn altijd hypocrieten, die ook door de ambtsdragers niet van het Avondmaal kunnen worden afgehouden, en het zelf zwaar te verantwoorden zullen hebben. Dan zijn er in de ware Kerk altijd zonden, die bestreden moeten worden. De apostelen hebben wegens wantoestanden ernstige vermaningen tot de Kerken gericht. Van de Kerk des Heeren geldt, wat ook van ieder kind des Heeren geldt: "Ik ellendig mensch, wie zal mij

verlossen van het lichaam dezes doods? Ik dank God, door Jezus Christus onzen Heere." [Rom. 7:24-25] In de ware Kerk is onzuiverheid!

3. Tegen de onzuiverheid moet worden gestreden. Wij mogen nooit een Kerk om onzuiverheid verlaten. Dat hebben de Reformatoren duidelijk geleerd. Wel moeten wij tegen de onzuiverheid strijden.

Ten eerste door de *prediking.* In de bediening des Woords moet de gemeente niet alleen gewezen worden op de rechtvaardigmaking door het geloof, maar ook op haar roeping tot heiligmaking. Dat zij tegen de zonden moet strijden en in de wegen des Heeren wandelen. Zij is als een stad op een berg en een licht op den kandelaar. Door de prediking worden de zonden ontdekt en wordt gewezen op het groote gevaar dat de hypocrieten bedreigt.

Ten tweede door het *huisbezoek.* Op huisbezoek wordt met de broeders en zusters gesproken over het leven des geloofs. Tevens dient een onderzoek ingesteld te worden naar den levenswandel. Op huisbezoek heeft de vermaning een bijzondere plaats.

Ten derde ligt hier een taak voor het *catechetisch onderwijs.* De catechisanten worden voorbereid voor de belijdenis des geloofs. De dwaasheid is op het hart van jonge menschen dikwijls gebonden. Daarom moeten zij geleid worden, opdat zij, door Gods genade, in de wegen des Heeren leeren wandelen, en tegen de zonde strijden. Zij hebben in hun jeugd hun eigen zonden en ongerechtigheden. Zij hebben hun bijzondere moeilijkheden. Het catechetisch onderwijs is van groote beteekenis, opdat zij zoo worden voorbereid voor de taak, die zij straks hebben, krachtens het ambt der geloovigen.

Ten vierde heeft de Kerk de opdracht ontvangen tucht te oefenen. De akker wordt gewied, opdat het onkruid het goede zaad niet verstikke. Wanneer de tucht niet wordt geoefend, zal de toorn Gods over de gansche gemeente verwekt worden.

De Kerk moet steeds *gezuiverd* worden.

B. De verbastering (deformatie) .

1. Het verschil tusschen verbastering en onzuiverheid. Wij zien het onderscheid tusschen verbastering en onzuiverheid zeer sterk bij een plant. Een plant kan onzuiverheid hebben, wanneer een rups aan de bladeren heeft gegeten en sommige bladeren moeten worden afgesneden. Wanneer een kool enkele rotte bladeren heeft, die afgesneden kunnen worden, noemen wij dat onzuiverheid. Heel anders is het echter, wanneer een kool verbasterd is. Dan kunnen er heel wat goede bladeren zijn, maar in de wortel is de kool ziek. Er zijn *onzuivere* planten en *verbasterde* planten. Een kerk is verbasterd, als de zonde ongestoord kan doorwoekeren, wanneer er geen zuivere reactie meer is van de doorwerking van Gods Woord tegen de zonde. *Dr A. Kuyper* heeft op college gezegd: "De impuritas en de deformatio ecclesiae moeten scherp worden onderscheiden. Gewoonlijk worden beide verward, doordien men zoowel het een, als het ander met den naam deformatie bestempelt. Dit is fout. De onzuiverheid en de gedeformeerdheid moeten evenzeer uit elkander worden gehouden, als de zuivering en de reformatie. De onzuiverheid in de kerk bestaat altoos, omdat het Christus niet beliefd heeft, Zijn uitverkorenen en wedergeborenen als volmaakte heiligen op deze aarde te stellen, maar de erfzonde daarentegen nog steeds werkt als een onzalige fontein. Zelfs de mogelijkheid te stellen, dat dit anders ware, gaat lijnrecht in tegen Gods Woord. Wel geldt dit voor de triumfeerende Kerk, niet voor de strijdende Kerk. Doch dit alles is niet anders dan de rups, die aan een boom knaagt, de kwade wind, die verschrompelt en gemis aan goede bemesting, om den groei te bevorderen. Zijn al deze kwade dingen uitgezuiverd, dan bemerken wij een frisschen groei.

Deformatie daarentegen is een kwaad, dat geen hooger of lager graad aanduidt, maar de formatie als zoodanig aantast. Waar van deformatie sprake is, kan ik er dan ook nooit komen met zuivering. Immers wanneer eenmaal door enting de boom van een tamme een wilde is geworden, dan zal zuivering, bemesting, den groei slechts bevorderen van den wilden boom. Er is dan slechts één uitweg: de forma moet hersteld." *Locus de ecclesia,* blz. 201.

Er is inderdaad een *wezensverschil* tusschen een verbasterde Kerk en de ware Kerk.

2. Hoe de verbastering zich openbaart. Een Kerk is verbasterd, wanneer de zonde en het ongeloof evenveel of even weinig bestaansrecht hebben als het goede en het geloof.

Daarom grijpt de verbastering den dienst des Woords aan. De dienst des Woords wordt verlaagd tot een betrekking en de ambtsdrager meent, dat hij alles mag zeggen, wat hij wil. In een gedeformeerde kerk is geen zuivere reactie tegen de zonde en de ongerechtigheid.

De deformatie kan zich op tweevoudige wijze openbaren.

a. De deformatie per excessum.
Tot deze zonde komt een Kerk, wanneer zij de consciëntiën bindt aan haar ordinantiën, die zij stelt boven het Woord van God, zoodat een beroep op de Schrift niet meer geldig is. Dan kiest de Kerk openlijk partij voor het kwade, voor de dwaling. Dan gaat zij het ingeslopen kwaad systematiseeren, en bant zij uit hen, die getrouw willen zijn. Wanneer een Kerk gedeformeerd is per excessum, heeft zij de dwaling kerkelijk vastgelegd. De Roomsche Kerk heeft op het concilie van Trente tegenover de Reformatie de dwaling kerkelijk geijkt. Dan worden menscheninzettingen gesteld boven het Woord des Heeren.

b. De deformatie per defectum. Hiertoe komt een gedeformeerde Kerk, wanneer zij de consciëntiën in het geheel niet meer bindt, zoodat de dienaren des Woords de vrijheid hebben Gods Woord zuiver te prediken en ook dit niet te doen. Dan is er leervrijheid. Gods Woord *mag* recht verkondigd worden en het behoeft niet. Komt er reactie, dan worden uitgebannen zij, die getrouw willen zijn.

3. Bij deformatie is reformatie het eenige middel. Wanneer een Kerk gedeformeerd is, hebben de geloovigen de roeping tot reformatie over te gaan. Zuivering helpt niet. Men kan wel enkele takken willen afsnijden, maar daarmee wordt een verbasterde boom niet gezond. Wie door zuivering een gedeformeerde Kerk wil redden, doet een onbegonnen werk. Reformatie is de eenige weg tot herstel. In een gedeformeerde Kerk kunnen vele kinderen Gods zijn, en ook dienaren des Woords, die alleen voor Gods Woord willen buigen. Zij hebben de roeping handelend op te treden, de hand aan den ploeg te slaan en getrouw te zijn.

Nu verstaan wij, dat de uitdrukking: "ecclesia semper reformanda" niet juist is. *Dr Kuyper* heeft in zijn *Loei* ons daarop gewezen. Wij lezen: Daarom is de uitdrukking ecclesia semper reformanda (de Kerk moet altijd door gereformeerd worden), hoewel vaak gebezigd, in den grond der zaak onjuist. Wel zuivering, niet reformatie is altijd en altijd weer noodig," blz. 202.

Wij moeten dus *niet* zeggen: *"ecclesia semper reformanda",* maar "*ecclesia semper puranda*". Wanneer de Kerk gedeformeerd is, moet zij gereformeerd worden. En de ware Kerk moet elken dag gezuiverd worden. *Dr Kuyper* schrijft: "Hoe moet de kwestie worden gesteld? Ons antwoord is: dat de juiste forma ecclesiae voorgehouden en de onverbiddelijke eisch gesteld worde, dat de Kerk terugkeere en weder aan de ware forma ecclesiae ga beantwoorden. Ook dit stellen wij zoo absoluut mogelijk. Wij mogen hierbij

niet gaan kalefateren. Dan geven wij toe, dat een afwijking van de forma ecclesiae geoorloofd is en daarmee zijn wij alle veerkracht van handelen kwijt. Dit nu is geen platonische stelling, maar wil zeggen, dat alle reformatie er toe moet leiden, dat of de Kerk haar echte forma herneme, of dat ik zelf de kerk uitga. Elke reformatie moet steeds zeggen: gij, Kerk, zult gehoorzamen, of gij ontbindt mij van gehoorzaamheid aan u. Gij zult het met Christus houden, of ik houd het niet langer met u". Loei, 298.

C. De scheuring (het schisma) .
De belijdenis spreekt van sekten, die zich met den naam der kerk bedekken. Het schisma heeft zich van de Kerk des Heeren afgescheurd, of zij heeft nooit de eenheid met de Kerk gezocht. Het lichaam des Heeren mag niet gescheurd worden. De kinderen uit een zelfde gezin mogen niet afzonderlijk gaan wonen. De Kerk is het huisgezin van Jezus Christus. Alleen dan mag men zich afscheiden, wanneer er deformatie is.

D. De dwaalleer (de haeresie).
De dwaling is een hellend vlak. De Kerk heeft de roeping, de waarheid te verdedigen en de belijdenis, die gegrond is op het Woord Gods, te handhaven. Is iemand het met de belijdenis oneens, dan heeft hij de taak, op grond van de Schrift, gravamen in te dienen, met gegevens aan Gods Woord ontleend. De dwaling grijpt de kerk aan in haar bestaan. Leugen en waarheid kunnen in de Kerk des Heeren niet samengaan. Wij mogen ons niet tevreden stellen met een relativisme, dat aan andere opvattingen evenveel recht wil toekennen, als aan de opvatting van het Woord onzes Gods.

Het gaat bij de dwaling niet om een bepaalde opvatting, die ook geduld moet worden, want de dwaling heeft den strijd aangebonden tegen de waarheid Gods en ondermijnt de belijdenis, door een eigen opvatting op één lijn te stellen met de leer, die naar de Heilige Schrift is. Wij mogen de belijdenis niet als een antiquiteit bewaren, maar hebben haar te handhaven. Wanneer twee treinen op één perron staan en op verschillende rails, dan zullen die beide treinen misschien eerst in dezelfde richting gaan. Maar dat duurt niet lang. Hoe verder zij gaan, te meer zien wij het verschil in richting. Zoo is het met de dwaling en de waarheid. De geschiedenis toont al duidelijker aan de onderscheiden richting.

Daarom moet de Kerk des Heeren de dwaling *onderkennen,* tegenover de dwaling de waarheid stellen en de dwaling *veroordeelen.* Elke aanranding van onze belijdenis moet worden onderzocht. Wij willen geen verwerping van de praedestinatie, die het hart is van de Kerk. Wij willen geen leer van algemeene verzoening, die aan het werk van onzen Middelaar te kort doet. Wij willen geen Schriftbeschouwing, die aan de Schriftcritiek de vrije hand geeft. De Kerk zegt niet "ja en neen", maar zij zegt "ja of neen". Geen relativisme, doch handhaving van onze belijdenis.

VI. De pluriformiteit.

A. Hoe de pluriformiteit van de Kerk gezien wordt.
Het is niet gemakkelijk te zeggen, wat men met de pluriformiteit van de Kerk bedoelt, omdat dit woord in verschillende beteekenissen genomen wordt. In het algemeen verstaat men onder pluriformiteit van de Kerk, dat de ééne Kerk van Christus zich splitst in verschillende Kerken, die alle het kenmerk van meer of minder zuiver willen hebben. En dan kan men onderscheid maken tusschen leer- en dogmavormende Kerken en ook Kerken met verschillende typen van Kerkregeering.

Sommige zijn *blijde,* dat zij van pluriformiteit mogen spreken. Zoo behoort het! Ook in de schepping vinden wij veelvormigheid. En de waarheid is zoo veelomvattend, dat niet één Kerk de volle waarheid kan verkondigen. Elke kerk heeft wel een deel van de waarheid, en zoo komt de rijke verscheidenheid, zooals de vele kleuren van den regenboog. De plant is

één en uit die eene plant komen de verschillende stengels en bladeren en bloemen, die alle uit één wortel ontspruiten.

Andere zijn zeer *bedroefd* en zeggen: wij moeten helaas de pluriformiteit aanvaarden. Het is heel erg, dat het moet, maar er is niets tegen te doen. Door de zonde is het zoo geworden. Wij moeten zoo spreken, omdat wij de oogen niet kunnen en mogen sluiten voor de practijk, de feiten, de werkelijkheid. De pluriformiteit is een noodzakelijk kwaad, gevolg van de zonde, een noodsprong.

B. Het onderscheid tusschen pluriformiteit en pluraliteit.
Pluraliteit is meervoudigheid. Door de zonde is scheuring ontstaan van wat één moet zijn. Wanneer op één plaats verschillende Kerken zijn, die alle de pretentie hebben, dat zij zijn de openbaring van het lichaam van Christus, dan is dat geen pluriformiteit, doch pluraliteit. Dan zijn daar verschillende Kerkinstituten. Vooral wanneer deze Kerkinstituten de drie kenmerken van de ware Kerk bezitten, n.l. de zuivere bediening van het Woord, de reine bediening der Sacramenten en de handhaving van de Kerkelijke tucht.

Pluriformiteit is meervormigheid. Wanneer op één plaats twee Kerken zijn, die één zijn, maar niet samen vergaderen, omdat in de eene kerk een andere taal gesproken wordt dan in de andere kerk, dan is dat pluriformiteit.

De Kerk is het huisgezin van Jezus Christus. Wanneer een huisgezin bestaat uit vader, moeder en tien kinderen, dan kan het volgende plaats vinden. Twee kinderen vinden het huis te eng, en willen wonen op villa "ruimzicht". Twee andere kinderen gaan ook apart wonen, omdat het eten thuis niet zoo lekker smaakt. Nog twee kinderen verlaten de nauwe straat waarin het ouderlijk huis staat, om een beetje meer bewegingsvrijheid te krijgen. Dan hebt gij vier "huishoudingen", maar *niet* vier "gezinnen". Er is en blijft maar *één gezin.* En dan kunnen de kinderen wel zeggen: wij hebben een ruim uitzicht, wij eten veel lekkerder dan thuis, de preeken zijn veel mooier, wij kunnen nu doen en laten wat wij willen, maar er zal niemand wezen, die deze zondige pluraliteit wil sieren met den naam van pluriformiteit. De belijders van den naam des Heeren behooren thuis in één gezin. Prof. Greijdanus heeft geschreven: "de belijdenis spreekt niet van de pluriformiteit der Kerk. De uitdrukking pluriformiteit kan nooit in de plaats komen van die van ware en valsche Kerk. Van een door Gods Woord geëischte breuke met een Kerk zou dan ook nimmer sprake kunnen zijn. Zoover de leer van de pluriformiteit recht van bestaan heeft, kan dit nooit anders zijn dan bij de ware Kerk."

C. De kwestie Dr Buizer.
Dr Buizer heeft in 1917 bij den kerkeraad van Middelburg een *gravamen* ingediend tegen artikel 27-30 van de Geloofsbelijdenis. Hij is van oordeel, dat de belijdenis leert, dat er slechts één geïnstitueerde Kerk is en mag zijn. Hij zelf is voorstander van de pluriformiteit en omdat de belijdenis geen pluriformiteit leert, daarom wil hij, dat de belijdenis zal worden herzien. Men kan volgens hem niet twee dingen doen: de belijdenis onderteekenen en een pluriformiteitsleer aanhangen. Dit gravamen is geweest op den kerkeraad, op de classis, op de Particuliere synode van Zeeland en op de Generale synode van Leeuwarden.

De *Particuliere Synode van Zeeland* in 1918 heeft uitgesproken, dat *de exegese van Dr Buizer* van de desbetreffende artikelen *historisch juist* moet worden genoemd, maar dat de consequenties, door Dr Buizer daaruit getrokken, niet geheel juist zijn. De synode heeft dus uitgesproken, dat de belijdenis geen pluriformiteitsleer kent.

De Generale synode van Leeuwarden in 1920 dacht wel even anders over het gravamen. De commissie rapporteert, dat zij, *zonder in te gaan op de beschouwing van de Zeeuwsche synode,* dat Buizers exegese van de artikelen 27-30 juist moet worden genoemd, met

Zeelands synode van oordeel is, dat Dr Buizer niet heeft aangetoond, dat zijn bezwaar op de Heilige Schrift gegrond is.

De synode heeft gezegd: "dat het gravamen van Dr Buizer tegen art. 27-30 van de belijdenis in eigenlijken zin niet een gravamen is te noemen, wijl het niet gericht is tegen de genoemde artikelen, als zoodanig, maar tegen een uitlegging en opvatting van deze artikelen en *uitgaat van een uitlegging, waarmede de synode niet instemt".* Dat is de officieele uitspraak van de synode. Wij mogen derhalve niet zeggen, dat de synode van Leeuwarden een pluriformiteitsleer heeft vastgesteld en ook niet, dat de synode de belijdenis zóó heeft verklaard, dat deze de pluriformiteit leert.

Op de *synode te Groningen* is een rapport verschenen van Deputaten. Dit rapport zegt: "Wat betreft de pluriformiteit der Kerk: Dat in onze confessie voldoende duidelijk in het algemeen de kenmerken van de ware kerk zijn aangegeven en dat, al wordt de pluriformiteit niet in de desbetreffende artikelen van de belijdenis geleerd, deze, wat uit de historie zeer duidelijk blijkt, door de confessie geenszins wordt buitengesloten."

Er is dus geen uitspraak gedaan. Duidelijk is, dat de pluriformiteit door de belijdenis niet wordt geleerd.

Dr A. Kuyper heeft het onomwonden gezegd, dat in de belijdenis en bij de Reformatoren en de oudere theologen de idee van één Kerk in het zichtbare stand hield. Dr Kuyper wijst er op, dat de pluriformiteit *door de practijk* is ontstaan en bevorderd.

Dr K. Dijk is van oordeel, dat de confessie de pluriformiteit *toelaat.*

Prof. Honig schrijf in zijn Dogmatiek: "Tegen de benaming pluriformiteit zijn in den jongsten tijd bedenkingen ingebracht, die overweging verdienen. Dan, ook al zouden zij gegrond blijken, zal het niet licht zijn deze benaming, die ingang vond, door een andere en betere te vervangen", blz. 730.

Ds W. H. den Houting zegt: "Ja, de pluriformiteit in dezen zin (verschillende graad van zuiverheid) verstaan, is niet in overeenstemming met wat wij belijden in art. 27-29 der Nederlandsche Geloofsbelijdenis."

Prof. Schilder schrijft in *De Reformatie:* "Ik heb van het begin af duidelijk geschreven, dat ik van bepaalde pluriformiteitsconcepten niet weten wil. Ook, dat ik het woord altijd ongelukkig vind, hetgeen wel blijkt uit de vele theorieën, die er in opgeborgen worden. Maar heb ik nog niet pas geleden cursief laten drukken: sommiger, niet aller pluriformiteitsleer te verwerpen? Ik dacht daarbij aan een door mij overgenomen reeks van Prof. Greijdanus, geschreven lang voor ik mee kon doen, doch mij eerst onder de oogen gekomen, geruimen tijd, nadat ik met schrijven over de kwestie begonnen was. Pluriformiteit, maar dan binnen de ware Kerk."

Prof. Dr H. Dooyeweerd schrijft in *De Wijsbegeerte der Wetsidee III, blz. 506:* "Zoo kunnen b.v. ook naar de goddelijke wereldorde, de nationaliteit, het staatsverband, de plaatselijke zeden en gebruiken, de landstaal etc, aan de positieve kerkformatie alleen een uitwendig variabiliteitstype geven, maar nimmer de *wezenlijke interne* structuur dezer kerkformatie raken. Zoodra inderdaad zulke uitwendige factoren de interne verhoudingen binnen de Kerk gaan overheerschen, *deformeert* het kerkinstituut op *radicale wijze.* De z.g.n. "pluriformiteit der Kerk" is alleen naar de bedoelde uitwendige variabiliteitstypen der Kerkformatie, maar nimmer naar de interne structuur dezer laatste te rechtvaardigen".

D. De pluriformiteit wordt in de Belijdenis niet geleerd.

De belijdenis wijst met vollen nadruk op de *eenheid* van de kerk des Heeren. Van hoe groote beteekenis "het is geschied" ook moge wezen, van normatieve kracht is en blijft: ”daar staat geschreven". "Wat over de Kerk in deze artikelen van onze geloofsbelijdenis wordt gezegd, geldt voor die ééne Kerk, die van haar instituut en van haar institueerings-plicht geen oogenblik mag worden losgemaakt. Omdat institueeren nu eenmaal behoort tot de essentieele, de primaire, de konstitutieve aangelegenheden der Kerk. Bij een vergadering behoort nu eenmaal het vergaderen", *Prof. Dr K. Schilder, Reformatie,* 15 Maart 1940.

De Kerk is een huis in aanbouw, maar wat gebouwd wordt, is zichtbaar. De Kerk *wordt* en *is* en mag nooit losgemaakt worden van onzen Heere Jezus Christus, Die Zijn Kerk bouwt door den dienst der menschen. Hij wil haar onderwijzen door Zijn Woord. Hij wil het geloof versterken door de Sacramenten. Hij wil den boom besnoeien door de handhaving van de kerkelijke tucht. Wij worden geroepen de eenigheid der Kerk te onderhouden. Die eenheid is er! Allen zijn één in Christus. Hij is het Hoofd en de geloovigen vormen het lichaam van Christus. De Christ-geloovigen mogen niet tegenover elkaar staan en leven. Ook in *de Dordtsche Leerregelen* wordt over de Kerk als eenheid gesproken. Wij lezen in Hoofdstuk I, art. XIV: "Voorts, gelijk deze leer van de Goddelijke verkiezing, naar Gods wijzen raad... alzoo moet zij ten huidigen dage te zijner plaats en tijd *in de Kerke Gods* (dewelke zij bijzonderlijk is toegeëigend) voorgesteld worden.

De belijdenis doet een beroep op Gods Woord. *"Kortelijk, zoo men zich aanstelt naar hetzuivere Woord van God, verwerpende alle dingen, die daartegen zijn, houdende Jezus Christus voor het eenige Hoofd."* De apostelen hebben hun brieven geschreven aan de Kerk des Heeren op een bepaalde plaats. Christus heeft Zelf Zijn brieven gericht aan de zeven gemeenten in Klein Azië. Het *adres* wordt er bij gedaan: Schrijf aan den engel der gemeente" ...

Een zeer duidelijk bewijs hebben wij in *Johannes 17:20-21.* Daar bidt Christus voor de *zichtbare eenheid* van Zijn kerk, voor *alle eeuwen.* Hij maakt hier Zijn *wil bekend.* Daarom heeft *Prof. Greijdanus* gesproken van een pluriformiteit binnen de ware Kerk. En *Calvijn* heeft scherp gedefinieerd, maar tevens de eenheid van de kerk des Heeren gewild. Wel heeft hij in zijn strijd tegen de Wederdoopers den doop van de Roomsche Kerk erkend, omdat hij nog "sporen" van de Kerk in Rome ziet, zooals de wrakstukken van een schip, dat is vergaan, zeggen, dat er iets van het schip is overgebleven. Laten wij die eenheid zoeken en onderhouden.

VII. Een beslist kerkelijk standpunt.

A. Wij moeten strijden tegen kerkisme.
Groot is het onderscheid tusschen een beslist kerkelijk standpunt en kerkisme. Kerkisme is zonde. Kerkistisch zijn zij, die het met het kerkelijk leven niet zoo nauw nemen en eigengemaakte kerkmuren hoog optrekken en stellen boven de Schrift. Kerkistische menschen zijn niet beginselvast. Uit zwakheid zetten zij zich scherp en klemmen zich angstvallig vast aan de vormen, die zij hebben overgehouden. Tegen deze zonde moeten wij strijden. Wij willen waardeeren, wat anderen bezitten.

B. Wij moeten strijden tegen onkerkelijkheid en kringvorming.
Onkerkelijkheid is zonde tegen het tweede gebod, evenals alle eigenwillige godsdienst. Deze zonde wordt bezocht tot in de geslachten. Zeer dikwijls zien wij, dat kinderen uit onkerkelijke gezinnen van den dienst des Heeren niets willen weten. Als de ouders dan nog hun Bijbel lezen, en bidden, gaan de kinderen een stap verder.

Vele kinderen uit mysticistische, onkerkelijke gezinnen hebben *alles* over boord geworpen. De zonde tegen het tweede gebod wordt door God gestraft in de geslachten. Deze menschen hebben geen oog voor de rijke beteekenis van de middelen der genade en van het verbond. Niet alleen mysticistische, maar ook *intellectueele* kringen breken het kerkelijk leven af. En dan zoeken zij geestelijk voedsel in onderlinge bijeenkomsten, waar over het geestelijk leven wordt gesproken, zonder ambtelijke leiding. Van kerk tot kring is en blijft afval.

C. Wij moeten het kerkelijk besef verlevendigen.
Twee gevaren bedreigen ons. Ten eerste, dat wij op de *gemeenschap* allen nadruk leggen. Als de menschen bij de kerk behooren, belijdenis doen, geregeld ten Avondmaal komen, dan is het in orde en men ziet over het hoofd, dat het is een persoonlijke zaak. Ten tweede, dat wij op het *persoonlijke* eenzijdig den nadruk leggen. Als men dan zelf maar genieten kan en deel heeft aan de weldaden van Christus, dan is het in orde en vergeten wordt, dat er is gemeenschap der heiligen waardoor het leven des geloofs wordt versterkt, en dat wij een roeping jegens elkander hebben. De middelen der genade moeten biddend en dankbaar worden gebruikt. Hoe is er bij velen "slapheid" in het kerkelijk leven. Er zijn gezinnen, waar men maar éénmaal naar de kerk gaat. De Zondagmiddag- of Zondagavonddiensten worden nooit bijgewoond. De catechismusprediking wordt nooit gehoord. Dat is het begin van verval. Vooral in hoogere kringen dreigt hier groot gevaar. En onze voormannen moeten een voorbeeld geven. "Laat ons de onderlinge bijeenkomsten niet nalaten, gelijk sommigen de gewoonte hebben." [Heb. 10:25] Onze Heere Jezus Christus ging, naar Zijne gewoonte, op den dag des sabbats naar de synagoge. En dan vragen wij niet, met hoe weinig wij toe kunnen, maar wel hoe wij God mogen dienen en den naam des Heeren mogen verheerlijken. In den weg van gehoorzaamheid wordt het geloof versterkt. Wij moeten zijn beginselvaste menschen, die heel dicht bij het Woord des Heeren leven, die een beslist kerkelijk standpunt hebben en zelf wandelen in godzaligheid tot eer van den naam des Heeren.

D. Wij moeten de eenheid met de ware Christ-geloovigen zoeken.
Christus roept Zijn volk tot eenheid. Hoe heerlijk zou het zijn, wanneer de Gereformeerden in de Hervormde Kerk, de Christelijk-Gereformeerden, de Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken (Art. 31 K. O.) tot eenheid zouden kunnen komen. Om die eenheid moeten wij bidden en wij willen er ook voor werken. De *breuk, die geslagen is moet geheeld worden.*

Ds G. Doekes schijft in *"De moeder der geloovigen":* "Laten wij daarom, evenals in 1892, de hand der gemeenschap uitstrekken tot het droeve stuk der zonde en der schuld, die oorzaak is van al dezen jammer, het zwijgen doen, en liever met elkander onze harten opheffen tot onzen Heere en Koning Jezus Christus, Die in het heiligdom daarboven ook voor de Gereformeerde Kerken in deze landen Zijn priesterschap bedient en koninklijke macht uitoefent. En zij het dan van Hem in verbrijzeling des harten gebeden, dat Hij allen boozen raadslag van Satan, ook in deze zaak, ternederwerpe."

ARTIKEL XXX: VAN DE REGEERING DER KERK DOOR KERKELIJKE AMBTEN.

Wij gelooven, dat deze ware Kerk geregeerd moet worden naar de geestelijke politie, die ons onze Heere heeft geleerd in Zijn Woord; namelijk dat er Dienaars, of Herders moeten zijn, om Gods Woord te prediken en de Sacramenten te bedienen; dat er ook Opzieners en Diakenen zijn, om met de Herders te zijn als de Raad der Kerk; en door dit middel de ware religie te onderhouden, en te maken, dat de ware leer haren loop hebbe, dat ook de overtreders op geestelijke wijze gestraft worden en in den toom gehouden, opdat ook de armen en bedrukten geholpen en getroost worden, naar dat zij van noode hebben. Door dit middel zullen alle dingen in de Kerk wel en ordelijk toegaan, wanneer zulke personen verkoren worden, die getrouw zijn, en naar den regel, dien de heilige Paulus daarvan geeft in den brief aan Timotheus.

DE REGEERING VAN DE KERK.

I. De verschillende kerkrechtelijke stelsels.

A. Welke niet juist zijn.
In dit artikel wordt gehandeld over de kerkregeering. Deze is een zaak van groot gewicht. Een Kerk kan, evenmin als een volk, zonder regeering bestaan. Christus is onze Koning en Hij regeert Zijn Kerk door den dienst der menschen.

Maar niet elke regeeringsvorm past bij de Kerk. Wij hebben te waken tegen twee gevaren. Ten eerste tegen een regeeringsvorm, die het geestelijk leven onderdrukt of belemmert. Dan is er een band, die knelt.

Ten tweede tegen bandeloosheid. Het kan niet goed gaan, als ieder doet, wat goed is in eigen oogen. De Kerk des Heeren is een levend organisme. Deze planting des Heeren mag niet in haar bloei worden belemmerd en zij mag ook niet in 't wilde groeien, zonder eenige leiding.

Dus geen band, die knelt, zooals bij:
1. Het Roomsche, hiërarchische, episcopale, of papale stelsel. Het Roomsche stelsel heeft zich langzamerhand ontwikkeld. Eerst werd de bisschop, de episcopos (episcopale stelsel) geplaatst *boven* de ouderlingen en de diakenen. Daarna kreeg de bisschop van een bepaalde stad macht over de andere bisschoppen, en eindelijk kreeg de *bisschop van Rome* de hoogste macht over heel de Kerk, naar men zeide, in opdracht van en als opvolger van Petrus. De Paus heeft, volgens de beslissing van het Vaticaansche concilie in 1870, zelfs macht *boven* het concilie. Hij is, wanneer hij "ex cathedra" spreekt, onfeilbaar, omdat hij daarbij *geassisteerd* wordt door den Heiligen Geest, en derhalve de leer over geloof en leven kan vaststellen (*papale stelsel*). Bij Rome is een zeer sterke scheiding (niet slechts onderscheiding) tusschen geestelijkheid en de gemeente, tusschen clerus en leeken. Waar de geestelijkheid is, daar is de kerk, *ubi papa, ibi ecclesia.* De geestelijkheid vormt een aparte bestuurinrichting boven de gemeente en los van de gemeente. De leeken hebben zich eenvoudig te onderwerpen en hebben niets in te brengen. Het ambt der geloovigen bestaat niet. Bij de geestelijkheid zijn dan weer verschillende trappen, die een ladder vormen, welke ten hemel leidt. Er zijn lagere geestelijken, zooals de kapelaan, de pastoor, de deken, en ook hoogere, zooals de bisschoppen, de aartsbisschoppen, de kardinalen en dan, met de hoogste macht bekleed, de Paus.

De macht van de geestelijkheid is heerschappijvoerend. *Hiërarchie* beteekent: priesterheerschappij. Zij oefent de macht uit van boven naar beneden over de geheele

Kerk, die een machtige wereld-Kerk moet zijn, met één belijdenis en overal dezelfde ceremoniën, waarin één taal de Latijnsche taal, gesproken wordt, met één *zichtbaar hoofd,* de Paus. Bij Rome is een band, die knelt. Van boven af worden de zaken geregeld en afgedaan. Zelfs in het ontvangen van genade zijn de leeken gebonden aan het ambt. De geestelijkheid regeert en voert heerschappij. Tegenover dit hiërarchisch beginsel zegt onze belijdenis in artikel XXXI: *"dat de dienaars des Woords, in wat plaats zij zijn, eenzelfde macht en autoriteit hebben, zijnde altegader dienaars van Jezus Christus, den eenigen, algemeenen Bisschop en het eenige Hoofd der Kerk."* In de Anglicaansche Kerk, die wel in naam een Gereformeerde belijdenis heeft gehouden, vinden wij ook een kerkregeering en cultus in de lijn van Rome. De Bisschop van Canterbury is de hoogste Kerkvorst.

2. Het Luthersche, territoriale, Erastiaansche of consistoriale stelsel. Luther heeft met de Roomsche kerkregeering gebroken. Uit reactie gaf hij weinig om de regeering van de Kerk als het Woord maar gepredikt kon worden. De vorm van kerkregeering was voor Luther een zaak van ondergeschikt belang. Het Luthersche stelsel is meer door de omstandigheden gevormd, dan vrucht van uitgewerkte beginselen, hoewel het niet los te maken is van het Luthersche standpunt. Volgens dit stelsel is de grens van het land ook de grens van de kerk.

Er zijn geen plaatselijke kerken, zelfstandig, maar landskerken. Vandaar de naam *territoriale* stelsel. Bekend is de uitdrukking: *cuius regio, eius religio,* d.w.z. van wie de regeer, die van de leer. Dus hij, die regeert, de landsvorst, zal uitmaken, welke religie in zijn land moet zijn. De reformatie ging in Luthersche landen dikwijls van den landsvorst uit. En zoo ging de overheid voor de belangen van de kerk zorg dragen en zich ook met de zaken van de Kerk bemoeien.

De vorst is, als voornaamste lid van de Kerk, de opperbisschop.

Om de Kerk te kunnen regeeren, zijn, onder invloed van Melanchton, *consistoriën* aangesteld. Deze consistoriën waren colleges van personen, die heerschappij voerende macht over de kerk kregen, en bestonden uit theologen en rechtsgeleerden. Toch waren deze consistoriën geen kerkelijke, maar staatsrechtelijke lichamen.

Vandaar de naam *consistoriaal* stelsel.

De overheid oefende de regeering der Kerk uit, door deze consistoriën, die op last van de overheid optraden. Onder die consistoriën staan de dienaren des Woords en onder hen staat de gemeente. Zoo kwamen in de Luthersche Kerken drie standen:

a. De regeerstand. De overheid, die door de consistoriën regeert, en het recht heeft, de dienaren des Woords aan te stellen en te ontslaan, kerken te stichten en tucht uit te oefenen.

b. De leerstand. De dienaren des Woords, die het Woord en de Sacramenten hebben te bedienen.

c. *De neerstand.* De gemeente, die geregeerd wordt en aan die regeering zich heeft te onderwerpen.

Verwant aan dit stelsel is het stelsel van *Erastus* (Erastiaansche stelsel), die nog verder gaat en de kerk geheel wil onderwerpen aan de overheid. De Remonstranten hebben zich op hem beroepen. De groote fout in dit stelsel is, dat de overheid zeggingschap heeft over de Kerk. De terreinen van Kerk en staat mogen niet dooreengemengd worden, want dan wordt

het recht van de plaatselijke Kerk en het Koningschap van Christus aangerand. Ook dit stelsel geeft een band, die knelt.

3. Het Collegiale stelsel. Dit stelsel heeft langer dan een eeuw in de Hervormde Kerk de richting aangegeven. Onder invloed van Koning Willem I, die zich met de zaken van de Kerk ging bemoeien, zijn door de Haagsche Synode van 1816 de *Reglementen* ingevoerd. Bij een reglement denken wij aan een *vereeniging* en aan een *bestuur.* Welnu, daar hebt ge in het kort de zaak, waarover het gaat. De Kerk wordt op één lijn gesteld met een vereeniging, verlaagd tot een godsdienstige vereeniging, tot een genootschap, een college. Vandaar de naam: collegiale stelsel. De reglementen zeggen, hoe het in de kerk moet toegaan. Wie de reglementen overtreedt is strafbaar, al houdt hij zich in alles volkomen aan Gods Woord en de belijdenisschriften. Wie Gods Woord verwerpt en de drie Formulieren van eenigheid niet aanvaardt, kan als predikant gehandhaafd blijven, indien hij de Reglementen eerbiedigt.

Bij een vereeniging behoort een *bestuur.* Zoo waren er classicale en Provinciale *Kerkbesturen* en daarboven de Algemeene Synode als de *hoogste Bestuur.* Deze besturen hadden heerschappijvoerende macht.

Deze vorm van kerkregeering is een band, die knelt en geheel tegen-Schriftuurlijk. De Kerk des Heeren mag menscheninzettingen niet stellen boven het Koningschap van onzen Heere Jezus Christus. Wij zijn in ons kerkelijk leven gebonden aan het Woord des Heeren. Christus alleen is de Profeet, de Hoogepriester, de Koning van Zijne Kerk.

Velen in de Hervormde Kerk hebben daarvoor een open oog gehad. Van daar de strijd, die is gevoerd, en de pogingen om te komen tot reorganisatie. Eindelijk is de zaak aangepakt.

3a. De Interim-Toestand. Op dit oogenblik nu ik dit schrijf, is er een *Interim-Toestand* in de Hervormde Kerk. De Bestuursinrichting van de 19de eeuw is ter zijde gesteld, zoodat met het collegiale stelsel, dat na 1816 dienst heeft gedaan, gebroken is.

De Generale Synode wordt samengesteld uit 45 leden, die door de 45 classes gekozen worden. Elke classis verkiest één afgevaardigde voor de Generale Synode. De classisvergadering wordt gevormd door afgevaardigden van de kerkeraden, namelijk alle predikanten en evenzoovele ouderlingen. Bij toerbeurt moet de classis een predikant of een ouderling afvaardigen, zoodat telkens andere afgevaardigden ter Synode komen. De volgende Synode bestaat niet uit dezelfde personen. Op de Generale Synode zijn tevens adviseurs van verschillende raden of werkgroepen, b.v. voor school, zending, ziekenzorg, enz. Het veto-recht dat de Provinciale Kerkbesturen hadden ten opzichte van genomen besluiten, is geheel vervallen. De Waalsche Commissie, die vroeger een provinciaal ressort had, heeft nu een classicaal ressort, zoodat deze één afgevaardigde benoemt.

Bij de meest vitale beslissingen moet een beslissing genomen worden door een zoogenaamde dubbele Synode, d.w.z. dan worden nog 45 leden door de classes aangewezen voor dien éénen keer. De nieuwe Kerkorde wordt nu gereed gemaakt. De Synode heeft een werkorde, om tot een nieuwe Kerkorde te komen.

De Hervormde Kerk heeft dus gekozen voor het presbyteriale stelsel. Wel willen wij nog een afwachtende houding aannemen, hoeveel waardeering wij ook hebben, dat het deze kant is opgegaan.

De bedoeling is om "te staan op den bodem van de belijdenisschriften, in gehoorzaamheid aan de H. Schrift".

Wij spreken over den grondslag van onze belijdenisschriften. Expres is de naam "bodem" hier gebruikt, omdat "men zich wil blijven *bewegen* in de weg van het belijden der Kerk." Maar dan komt de vraag op, of de modernen en vele anderen, die niet staan op den grondslag van de drie Formulieren van eenigheid, zich misschien nog wel zullen *bewegen* in den weg van het belijden der *Kerk.* Een zeer gewichtige vraag. Want van de beantwoording van deze vraag hangt zeer veel af. Of het inderdaad zal zijn een *Reformatie.* Ook zijn we zeer benieuwd, hoe de nieuwe proponentsformule zal luiden, en welke vragen voor de belijdenis des geloofs zullen worden opgesteld. En zullen de adviseerende raden niet *zoovele* worden en zullen de werkgroepen niet zóó hun taak uitbreiden, dat samenwerking met Gereformeerden, die niet tot de Hervormde Kerk behooren, zal worden bemoeilijkt?

Wij zien met belangstelling de beslissingen tegemoet. Immers in de Acte van Afscheiding of wederkeering 13 October 1834, staat: "Weshalve de ondergeteekenden met dezen verklaren, dat zij overeenkomstig het ambt aller geloovigen, art. 28, zich afscheiden van degenen, die niet van de Kerk zijn en dus geen gemeenschap meer te willen hebben met de Nederlandsche Hervormde Kerk, totdat *deze terugkeert tot den waarachtigen dienst des Heeren."*

Dus geen bandeloosheid zooals bij:
4. Het Congregationalistische of Independentitische stelsel. Dit stelsel vinden wij bij verschillende *secten,* als het Baptisme, het Darbysme, het Adventisme, e. a.

De naam independentistisch beteekent *onafhankelijk.* Ook wordt de naam *congregationalistisch* gebruikt, welke beteekent *groepsgewijze.* Wat toch is het geval? Volgens dit stelsel kunnen op een en dezelfde plaats, geheel willekeurig, verschillende groepen (congregaties) zijn, die ieder eene afzonderlijke gemeente vormen en geheel los van elkaar zijn. Elke vergadering (congregatie) is in eigen kring volkomen onafhankelijk (independent). De groepen kunnen wel samen komen, maar dan in *conferentie.* Als op zulk een conferentie iets wordt behandeld, dan draagt dat hoogstens een karakter van advies. Ook beroemen zij zich erop, dat zij geen belijdenis hebben en ook niet willen hebben, omdat zij zich alleen houden aan den Bijbel!

In naam hebben zij geen belijdenisschriften, zeker, maar *inderdaad hebben zij wel een officieuse belijdenis.*

Lees eens de geschriften van hun voormannen. In hoofdzaak denken zij over verschillende zaken precies gelijk. Hoor hen, die tot zulk een groep behooren, eens spreken en zij hebben allen *precies dezelfde dogmata,* die zij van hun leidslieden hebben geleerd. Te voren kunt gij al weten, welke argumenten in de discussie zullen worden genoemd. Toch willen zij van een *officieële* belijdenis niet weten. Ofschoon Gods Woord zegt, dat de Kerk is een pilaar en vastigheid der waarheid *(*1 Tim. 3:15*).* De zuivere leer moet worden gehandhaafd (Gal. 1:8*). De* eerste gemeente volhardde in de leer der apostelen *(Hand. 2:42).* Paulus heeft met Petrus over leerkwesties getwist *(*Gal. 2:11-21*).* De independenten zijn bandeloos.

B. Welke het juiste is.
Het Gereformeerde, of presbyterale stelsel. Wij hebben bij de kerkregeering te waken tegen de banden, die knellen en ook tegen bandeloosheid. Christus zal ons zeggen, hoe het moet. Gods Woord beslist. En Gods Woord houdt altijd rekening met het *leven,* dus ook met het leven van de Kerk. Bij het onderzoek van Gods Woord zien wij duidelijk, dat *Christus het Hoofd is van Zijn Lichaam,* de gemeente, en *Koning is van Zijn volk.* Hij is ten hemel gevaren en zit ter rechterhand Gods, opdat Hij Zichzelven daar bewijze als het Hoofd Zijner christelijke Kerk *(Zondag 19).* Christus Zelf is onze hoogste Profeet, onze eenige Hoogepriester en onze eeuwige Koning. Hij heeft de ambten ingesteld. Het profetisch ambt

heeft Hij gegeven aan de dienaren des Woords, de herders en leeraars, die Gods Woord verkondigen. Het koninklijk ambt aan de ouderlingen, die wel regeeren. Het priesterlijk ambt aan de diakenen, die den armen christelijke handreiking doen.

Christus heeft Zijn gezag niet overgedragen aan de ambtsdragers, neen, zij zijn organen. Zonder Christus is alle arbeid ijdel. Zonder Christus de meest roerende preek geen bediening des Woords, het eten en drinken van brood en wijn, geen Avondmaalsviering. Zonder Christus is alles ledige vorm. Hij onderwijst door het leeraarsambt. Hij regeert door het regeerambt. Hij voorziet in de nooddruft der armen door het diakenambt.

Wee de ambtsdragers, die eigen wil doorzetten, zichzelf niet kunnen verloochenen, zelf regeeren, en grijpen naar de macht van Christus om, zich verschuilend achter hun ambt, heerschappij te voeren over de kudde.

De ambtsdragers zijn dienstknechten, *slaven* van Christus, in alles aan Hem onderworpen. Zij zijn geen dienstknechten van de gemeente zooals wel eens gedacht wordt door sommige leden der gemeente. Neen zij zijn *dienstknechten,* slaven *van Christus* en *dienaren, van de gemeente,* die een ambtelijke roeping hebben en door den Koning met gezag zijn bekleed.

Dan leert Gods Woord ons, dat *elke plaatselijke kerk zelfstandig* is. Paulus richt zijn brieven aan de gemeente te Corinthe, te Thessalonica, enz. Christus schrijft aan de zeven Klein-Aziatische gemeenten, en heeft voor elken brief een *apart adres. Elke* plaatselijke Kerk is een *complete* Kerk, en openbaring van het lichaam van Christus. Daarom mogen de plaatselijke kerken niet los op zichzelf staan. Zij hebben de gemeenschap der heiligen te zoeken en te beoefenen. Zij komen samen in *meerdere vergaderingen.* Het Gereformeerde of presbyteriale stelsel (presbyter is ouderling) kent geen besturen.

"Zelfs is de bevoegdheid van de meerdere vergaderingen geringer dan die van den kerkeraad, want zij mogen alleen de zaken behandelen, die in de mindere vergaderingen niet konden worden afgedaan, terwijl zij vele dingen niet kunnen doen, die alleen door den Kerkeraad mogen geschieden, zooals censureeren der lidmaten, het beroepen van Dienaren des Woords, enz." *Kerkelijk Handboekje* uitgegeven door *Biesterveld en Kuyper. Inleiding* XVI.

Christus alleen is Koning en bij alle dingen hebben de ambtsdragers te vragen: Heere, wat wilt Gij, dat wij zullen doen?

Dit Gereformeerde stelsel van Kerkregeering vinden wij in de *Kerkenordening,* die vastgesteld is op de synode van Dordrecht 1618-1619, en op de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken te Utrecht 1905 is herzien. Wij lezen in *artikel 1: Om goede orde in de gemeente van Christus te onderhouden, zijn daarin noodig: de diensten; samenkomsten; opzicht der leer, sacramenten en ceremoniën; en Christelijke straf; waarvan hierna ordelijk zal gehandeld worden.*

Dan wordt gehandeld:

I. *Art. 2-28:* *Van de Diensten.*
II. *Art. 29-52:* *Van de Samenkomsten.*
III. *Art. 53-70:* *Van het opzicht der Leer, Sacramenten en andere ceremoniën.*
IV. *Art. 71-86:* *Van de Christelijke straf.*

II. De regeering der Kerk door de Kerkelijke ambten.

A. Deze regeering moet zijn naar Gods Woord.

"Wij gelooven, dat deze ware Kerk geregeerd moet worden, naar de geestelijke politie, die ons de Heere heeft geleerd in Zijn Woord."

Geestelijke politie, d.w.z. geestelijke inrichting, bestuurswijze. Daar wordt geenszins gedacht aan een geestelijkheid, die boven de leeken staat. De Schrift spreekt niet van geestelijkheid en geestelijken, maar wel van geestelijk. Geestelijk staat tegenover natuurlijk en ook tegenover zondig. Geestelijk moet de bestuurswijze van de Kerk zijn, de kerkinrichting, en niet wereldlijk. De Kerk mag geen dwang uitoefenen, geen uitwendige tuchtmiddelen gebruiken, geen vleesch tot haar arm stellen. De inrichting der Kerk is geestelijk, omdat Christus als haar Hoofd en Koning, door Zijn Woord en Geest, regeert, omdat de conscientiën door dat Woord worden bewerkt. De kerkregeering heeft te vragen naar de norm van de Heilige Schrift. De ambsdragers zijn te allen tijde verantwoording schuldig en moeten elke handeling kunnen verantwoorden, met een beroep op Gods Woord.

B. Welke ambtsdragers Christus heeft verordend in Zijn Kerk.
1. De beteekenis van het ambt. De oorsprong van het *ambt* ligt in de *Souvereiniteit* Gods. Daarom is alle *eigenwillige* godsdienst contrabande. God roept en wij hebben eenvoudig te gehoorzamen. Achter een ambt staat de Koning, Die, als Souverein, roept en aanstelt. Wanneer de Kerk eene vereeniging ware, eene menschelijke instelling, dan zou men niet van ambtsdragers kunnen spreken. Zij, die in de Kerk dienst verrichten, zouden dan een *betrekking* hebben, en ook kunnen *solliciteeren* naar die betrekking. Christus heeft de ambten ingesteld. Hij is *de* van God gegeven Ambtsdrager, onze Profeet, Priester en Koning. Hij heeft Zijn ambtelijke roeping niet overgedragen aan menschen. Wel wil Hij menschen, zondaren, gebruiken als instrumenten, als organen, opdat Hij, in Zijn Kerk, als *de* Ambtsdrager werkzaam zij.

In het *Apostolaat* waren de drie ambten vereenigd. Zij waren de dienaren des Woords, de verzorgers der armen en de regeerders van de Kerk. Later is dat anders geworden. Toen de apostelen hun arbeid niet meer naar behooren konden doen, zijn de diakenen verkozen, opdat zij voor de armen zouden zorg dragen.

2. Christusheeft drie ambten verordend.
a. Christus oefent Zijn profetisch ambt uit door de dienaren des Woords.
Zij hebben de taak, Gods Woord te prediken. Zij mogen niet eigen ervaring verkondigen, of een stichtelijke toespraak houden, zij mogen niet preeken *naar aanleiding van* een tekst, noch een mottopreek houden, waarbij zij een tekst als kapstok gebruiken, waaraan zij hun eigen gedachten ophangen, neen, zij hebben *Gods Woord te bedienen.* Met eigen woorden moeten zij zeggen, wat Gods Woord zegt. Dus uit den tekst halen, wat er in zit en de gemeente voeden met het brood des levens. Dat met gezag gepredikte Woord, zal dan, door de werking des Geestes, uitgedragen worden door de geloovigen, krachtens het ambt der geloovigen, op a*lle* terreinen van het rijke en volle leven.

Ook is de taak van de dienaren des Woords, de sacramenten te bedienen naar de instelling van Christus. De herders en leeraars hebben van Christus de roeping ontvangen, Gods Woord en de Sacramenten te bedienen en de gemeente te regeeren. Zie Rom. 12:7;1 Cor. 12:28*, Ef. 4:11-12* en het bevestigingsformulier voor de Herders en Leeraars.

In *artikel 18* van de *Kerkenorde* wordt ook gesproken over het ambt der *Doctoren.* Zij zijn die dienaren des Woords, die als *Hoogleeraren in de theologie,* arbeiden aan de opleiding van de dienaren des Woords, en tot taak hebben, Gods Woord te onderzoeken en uit te leggen, en de zuivere leer tegen de dwalingen en ketterijen te verdedigen. Paulus schrijft aan Timotheus: "Gij dan mijn zoon, wordt gesterkt in de genade, die in Christus Jezus is; *En hetgeen gij van mij gehoord hebt, onder vele getuigen, betrouw dat aan getrouwe menschen, welke bekwaam zullen zijn, om ook anderen te leeren,"* Paulus heeft aan

Timotheus verkondigd, en Timotheus moet het aan anderen toevertrouwen en deze moeten anderen onderwijzen. De Kerk moet zorgen voor de voortzetting van het ambt, voor de opleiding tot den dienst des Woords.

b. *Christus oefent Zijn koninklijk ambt uit door de ouderlingen.*
De ouderlingen hebben het regeerambt. Zij moeten met de dienaren des Woords toezicht houden op de kudde, die Christus aan hun zorgen heeft toevertrouwd. Vooral het huisbezoek is van groote beteekenis voor de gemeente des Heeren. Wanneer geregeld huisbezoek wordt gedaan, zal de gemeente opgebouwd worden. De ouderlingen mogen niet naar eigen goedvinden handelen. Zij moeten regeeren naar de ordinantiën van den Koning, Jezus Christus. En elke tuchtoefening moet kunnen worden waar gemaakt door het Woord des Heeren.

Over het ambt der ouderlingen wordt gesproken in *Hand. 11:30; 14:23; 20:28; 1 Petr. 5:2; Jac. 5:14.* Zie verder het bevestigingsformulier voor de ouderlingen en de diakenen.

c. *Christus oefent Zijn priesterlijk ambt uit door de diakenen.*
De instelling van het diakenambt vinden wij in *Hand. 6.* Onze Heere Jezus is de barmhartige Hoogepriester, Die zorgt voor de Zijnen. De diakenen zorgen niet voor de armen, dat doet Christus. De diakenen komen niet met bedeeling, zij zijn niet anders dan de *hand* van Hem, Die als *de* Hoogepriester den Zijnen geeft, wat zij noodig hebben, en hun nooddruft genadig vervult.

Daarom hebben zij een schoone roeping, om, in naam van Christus, den nood te lenigen, kan het zijn, te voorkomen. De belijdenis zegt, *"dat er Dienaars* of *Herders moeten zijn,* om Gods *Woord te prediken en de Sacramenten te bedienen; dat er ook opzieners en diakenen moeten zijn, om* met de *Herders te zijn als de raad der Kerk."*

De diakenen worden met de ouderlingen en de herders hier genoemd de raad der Kerk.

In onze Kerkenordening wordt gezegd in *artikel XXXVII:* "In alle kerken zal een kerkeraad zijn, bestaande uit de Dienaren des Woords en de Ouderlingen, dewelke althans in grootere gemeenten, in den regel alle weken eens samenkomen zullen, alwaar de Dienaar des Woords (of de Dienaren, zoo daar meerdere zijn bij beurte) *presideeren en de actie regeeren zal." In kleine Kerken worden de diakenen* meestal meegerekend tot den kerkeraad. In groote Kerken wordt onderscheid gemaakt tusschen den *breeden kerkeraad,* bestaande uit de dienaren des Woords, de ouderlingen en de diakenen, en den *smallen kerkeraad,* bestaande uit de dienaren des Woords en de ouderlingen.

C. Christus regeert, door de ambtsdragers, Zijn Kerk.
1. Zoo wordt de ware religie onderhouden. Wij moeten bewaren het pand, dat ons wordt toebetrouwd. De Kerk is pilaar en vastigheid der waarheid. Tegenover de valsche godsdiensten en de schijngodsdiensten moet de ware Godsdienst onderhouden worden, zooals God in Zijn Woord heeft gewild. Niet wij zullen zeggen hoe Hij gediend zal worden, dat zal God Zelf zeggen. Tegenover allen eigenwilligen godsdienst stellen wij den waren godsdienst. Wij hebben dat pand te bewaren en over te geven van geslacht tot geslacht. Zoo wordt Gods naam verheerlijkt en Zijn koninkrijk uitgebreid.

2. Zoo wordt de ware leer gehandhaafd. Zoo licht worden ketterijen, bedektelijk of onbedekt, ingevoerd. Dat is tot groote schade voor het geloofsleven. Niets werkt meer verderfelijk in de Kerk dan *leervrijheid.* Wij zijn in alle dingen, maar vooral in de prediking, gebonden aan het Woord des Heeren. De dienaren des Woords moeten het Woord des Heeren zuiver verkondigen. De ware leer moet worden gehandhaafd. En de ouderlingen hebben toe te zien, dat dit geschiedt.

3. Zoo worden de overtreders op geestelijke wijze gestraft. De tucht behoort niet maar tot het *welwezen,* doch tot het *wezen* van de ware Kerk. Wie in leer of leven zich misgaat, moet onder de tucht gesteld worden. De ambtsdragers hebben hier een moeilijke en zeer gewichtige taak. Woord en tucht zijn de twee sleutelen van het koninkrijk der hemelen. Zie *Zondag XXXI.*

4. Zoo worden de armen en bedrukten geholpen en getroost. Dat ziet bijzonder op den arbeid van de diakenen, die de armen helpen naar dat elk van noode heeft, en die tot hen moeten komen ook met troostelijke redenen uit het Woord des Heeren. Rijke zegen gaat dan van dien arbeid uit. Zooveel gij dit een van Mijne minsten hebt gedaan, zoo hebt gij dat Mij gedaan.

5. Zoo gaat alles in de Kerk ordelijk toe. God is een God van orde. Hij heeft Zijn instellingen gegeven, opdat wij kerkelijk daarnaar zouden leven. En zal dat geschieden, dan moet de gemeente rekening houden met de eischen, die Gods Woord ons stelt. De gemeente kiest en God wijst aan. De ambtsdragers moeten kunnen zeggen, "van de gemeente en mitsdien door God geroepen te zijn." De *Heilige Geest deelt de gaven uit.* Door deze gaven wijst Hij de ambtsdragers aan. Paulus heeft vooral in de Pastoraalbrieven daarover geschreven. Ook bij de verkiezing van ambtsdragers hebben wij niet naar menscheninzettingen, maar naar Gods Woord te leven. Zie 2 Tim. 4:2-3; 1 Tim. 3:1-7 en 1 Tim. 3:8-13.

"Door dit middel zullen alle dingen in de Kerk wel en ordelijk toegaan, wanneer zulke personen verkozen worden, die getrouw zijn, en naar den regel, dien Paulus daarvan geeft in den brief aan Timotheus." De gemeente mag nooit eischen, dat Paulus de gaven van Apollos en Petrus de gaven van Johannes heeft, maar wel, dat ieder met de gaven, hem door God geschonken, *getrouw* is.

"Alzoo houde ons een ieder mensch als dienaars van Christus en uitdeelers der verborgenheden Gods. En voorts wordt in de uitdeelers vereischt, dat elk getrouw bevonden worde" *1 Cor. 4:1-2.*

ARTIKEL XXXI: VAN DE DIENAREN, OUDERLINGEN EN DIAKENEN.

Wij gelooven, dat de Dienaars des Woords Gods, Ouderlingen en Diakenen tot hunne ambten behooren verkoren te worden door wettige verkiezing der Kerk, met aanroeping van den naam Gods en goede orde, gelijk het Woord Gods leert. Zoo moet zich dan een iegelijk wel wachten, door onbehoorlijke middelen zich in te dringen, maar is schuldig den tijd te verwachten, dat hij van God beroepen wordt, opdat hij getuigenis hebbe van zijne beroeping, om van haar verzekerd en gewis te zijn, dat zij van den Heere is. En aangaande de Dienaars des Woords, in wat plaats dat zij zijn, zoo hebben zij eenzelfde macht en autoriteit, zijnde altegader Dienaars van Jezus Christus, den eenigen, algemeenen Bisschop en het eenige Hoofd der Kerk. Daarenboven, opdat de heilige ordinantie Gods niet geschonden worde, of in verachting kome, zoo zeggen wij, dat een ieder de Dienaars des Woords en de Ouderlingen der Kerk in bijzondere achting behoort te hebben, om des werks wil, dat zij doen, en in vrede met hen te zijn, zonder murmureering, twist of tweedracht, zooveel mogelijk is.

DE AMBTSDRAGERS.

I. De ambtsdragers moeten verkozen worden.

A. Alle ambtsdragers moeten verkozen worden.
1. De Dienaren des Woords. Bij de verkiezing van de Dienaren des Woords moeten wij onderscheid maken tusschen hen, die voor het eerst beroepen worden en hen, die tot een andere gemeente worden beroepen. Een candidaat in de heilige Godgeleerdheid moet eerst voor de classis praeparatoir examen afleggen. Wanneer hij dit met goed gevolg heeft gedaan, wordt hij beroepbaar gesteld en mag hij staan naar het ambt van Dienaar des Woords. Dan kan een gemeente hem beroepen.

Wanneer hij de roeping heeft aangenomen, moet hij peremptoir examen afleggen voor de classis, waartoe de kerk behoort, die hem heeft beroepen. In *artikel IV* van de *Kerkenordening* wordt gesproken over "degenen, die te voren niet in dienst zijn geweest." Dit artikel wijst op vier zaken: 1. De verkiezing. 2. De examinatie. 3. De approbatie. 4. De bevestiging. In *artikel V* wordt gehandeld over de beroeping van reeds in dienst zijnde Dienaren des Woords, die tot een andere gemeente beroepen worden. Dezelfde gang als in art. 4 wordt gevolgd, met dit onderscheid, dat de examinatie en de handoplegging bij de bevestiging worden weggelaten.

In hoogst enkele gevallen is het geoorloofd, dat dezelfde Dienaar des Woords, in dezelfde vacature, voor de tweede maal beroepen wordt, maar dan moeten er ook redenen zijn, die er bij het eerste beroep niet waren, zoodat de dienaar des Woords deze roeping zeker zal aanvaarden, terwijl de classis tot een tweede beroep eerst toestemming moet geven. In sommige gevallen kan een tweede beroep geoorloofd zijn.

2. De ouderlingen. Voor de verkiezing van ouderlingen hebben wij te letten op de eischen, die de Schrift ons noemt. Deze zijn ons beschreven in 1 Tim. 3:1-7 en in Tit. 1:5-9. Een opziener moet zijn onberispelijk, wakker, matig, eerbaar, gaarne herbergende en bekwaam om te leeren. Hij mag niet eigen gedachten brengen, maar heeft zich in alles aan Gods Woord te houden. Daarom moet hij in Gods Woord thuis zijn. Niet ieder kind van God is geschikt om ouderling te zijn. Hij moet zijn eigen huis wel regeeren. Hoe zal hij anders voor de gemeente Gods zorg dragen? Hij moet vasthouden aan het getrouwe woord, dat naar de leer is, opdat hij machtig zij, beide te vermanen door de gezonde leer en om de tegensprekers te wederleggen.

Het *Convent van Wezel 1568* wees er op, dat men met die eischen van Gods Woord rekening moet houden: "Met alle kracht zal men zich echter daarop toeleggen, dat die dingen aanwezig zijn, die Paulus vereischt, n.l. een onbestraffelijk leven, zuivere religie, uitstekende godzaligheid en geestelijke wijsheid, waarbij het bovenal nuttig zal wezen dat eenige kennis ook van burgerlijke zaken gevoegd worde. *Voor alle dingen zullen zij zooveel mogelijk verwijderd zijn van alle eerzucht* en *begeerte naar roem, ja ook van alle vermoeden van eerbejag."*

3. De diakenen. De gemeente te Jeruzalem heeft zeven diakenen verkozen. De Grieksche weduwen klaagden, dat zij niet voldoende werden geholpen. Het is opmerkelijk, dat toen diakenen gekozen zijn met *Grieksche namen,* mannen vol des Heiligen Geestes. Dan wordt over de eischen, die voor de diakenen gesteld moeten worden, gesproken in *1 Timotheus 3:8-10*. Zie *Hand. 6:1-7.*

Gods Woord leert ons, dat de diakenen goede getuigenis moeten hebben, eerbaar moeten zijn, niet tweetongig, niet zich tot veel wijns begevende, geen vuil-gewinzoekers. Houdende de verborgenheid des geloofs in een rein geweten. Zij moeten ook hun eigen huizen wel regeeren.

Met die gegevens voorzien kan de gemeente tot de verkiezing overgaan.

B. De ambtsdragers moeten verkozen worden door wettige verkiezing der Kerk.
Niet door een overheid, of door een kiescollege. De Kerk heeft de roeping, zelve haar ambtsdragers te kiezen. Wij hebben te waken voor het hiërarchisch gevaar. Door Rome wordt de gemeente uitgeschakeld. De hoogere geestelijkheid plaatst de lagere, waar zij wil. Tevens moeten wij waken tegen het independentistische gevaar, dat een gemeente zou beslissen, los van den kerkeraad en de kerkeraad de gemeente naar de oogen zou zien. Al hebben vele leden der gemeente iemand aangewezen, met het oog op een groslijst, dan is de Kerkeraad nog niet verplicht, die persoon candidaat te stellen. *"Met wettige verkiezing der kerk."* De kerkeraad verkiest met medewerking der gemeente. Christus Zelf kiest Zijn ambtsdragers, door de stemming der gemeente, onder leiding van den kerkeraad. De beslissende en leidende macht bij de verkiezing is in handen van den kerkeraad, die deze opdracht nooit uit handen mag geven. Zie *Handelingen 6:1-6; 14:23;* 1 Tim. 5:22. De gemeente heeft het recht mede te werken. Zie *Handelingen 1:23; 6:1-6; 2 Cor. 8:19.*

Als zoo de ambtsdragers verkoren worden, dan zullen zij de vraag die in het Formulier van bevestiging staat: "of gij niet gevoelt in uwe harten, dat gij wettiglijk van Gods gemeente en mitsdien van God Zelven tot dezen heiligen dienst beroepen zijt", volmondig met "ja" kunnen beantwoorden.

C. Hoe de ambtsdragers verkozen moeten worden.
1. Met aanroeping van den naam Gods. Voor zoo'n belangrijke zaak moet door de gemeente worden gebeden. Christus zal de ambtsdragers aanwijzen. Daarom zijn wij, bij de verkiezing, van Hem afhankelijk en bidden wij, dat wij zoo geleid worden, door Zijn Geest, dat die mannen verkozen worden, die Hij voor de gemeente heeft bestemd. Gebeden wordt des Zondags voor de verkiezing in de samenkomsten der gemeente, en ook in de vergadering van den kerkeraad met de manslidmaten, die hun stem zullen uitbrengen. Vroeger werden de ambtsdragers verkozen, na voorafgaand vasten en bidden. Een vasten- en bededag werd gehouden, wanneer iemand, die nog niet gediend had, verkozen zou worden. Het gemeenschappelijk gebed is van groote beteekenis.

2. Met goede orde, gelijk Gods Woord leert. In vele kerken is eene plaatselijke regeling, die door den kerkeraad is gemaakt. Bij de beroeping van de *dienaren des Woords* hebben wij

op het volgende te letten. Deze verkiezing vindt plaats in een vergadering van den breeden kerkeraad, met medewerking van de stemgerechtigde leden der gemeente. De kerkeraad heeft een tweetal of drietal gesteld, waaruit de gemeente een keus doet. In zeer bijzondere gevallen, wanneer de kerkeraad een Dienaar des Woords, of een candidaat bijzonder geschikt acht voor den arbeid in de gemeente, en weet, dat ook de geheele gemeente hem begeert, kan iemand bij *acclamatie* worden beroepen, zonder dat te voren een dubbelgetal is gesteld.

Hij, die de meerderheid van stemmen op zich vereenigd heeft, wordt door den kerkeraad beroepen.

Bij de verkiezing van *ouderlingen en diakenen* letten wij op het volgende:
Eerst wordt de gemeente in de gelegenheid gesteld, namen voor de groslijst in te dienen. Dan maakt de kerkeraad dubbelgetallen op, en stelt deze aan de gemeente voor. In een vergadering van den breeden kerkeraad, met de stemgerechtigde leden der gemeente, worden dan de ambtsdragers verkozen. In groote gemeenten kan ook wijksgewijze gestemd worden. Dan vergaderen de ambtsdragers van de wijk met de stemgerechtigde lidmaten. De gekozenen worden in een volledige kerkeraadsvergadering benoemd. Na approbatie door de gemeente worden de verkozenen in het ambt bevestigd.

II. De ambtsdragers moeten hun tijd verwachten.

A. Zij mogen zich niet door onbehoorlijke middelen indringen.
Elke ambtsdrager moet zekerheid hebben, dat hij door God geroepen is. Ambt en roeping zijn door Christus onafscheidelijk verbonden. Wie ambtsdrager is, moet weten, dat hij door God is aangewezen en mag tevens weten, dat hij dan ook tot de uitoefening van dat ambt zal worden bekwaamd.

Daarom is het zulk een groote zonde, wanneer iemand eigenmachtig optreedt, of middelen gebruikt, die niet verantwoord zijn. Ieder heeft zijn tijd af te wachten.

Voor de *dienaren des Woords* liggen hier gevaren. God gebruikt middelen en wegen. Wanneer een gemeente een vacature heeft, moet de kerkeraad uitzien naar Dienaren des Woords, die hij voor die bepaalde vacante plaats geschikt acht.

Zoo komen de kerkeraad en de dienaar des Woords met elkaar in kennis.

Maar nu het gevaar. Dat dreigt van *twee* zijden.

Het *eerste* gevaar is, dat de Dienaar des Woords een beroep gaat uitlokken, en tevoren er over gaat spreken, alsof vrij zeker zou zijn, dat hij een eventueel beroep zou aanvaarden. Hij moet wachten. Pas dan, wanneer de roeping op hem is uitgebracht, heeft hij biddend te overwegen, wat hij moet doen.

Het *tweede* gevaar is er van de zijde van den kerkeraad. Dat deze zich uitspreekt op een wijze, dat de dienaar des Woords den vasten indruk krijgt, dat hij op een beroep kan rekenen. Ook de kerkeraad moet voorzichtig zijn, en zijn tijd afwachten.

Voor de *ouderlingen en diakenen* zijn er ook gevaren, waarmee zij hebben te rekenen. Gods Woord zegt, dat wie tot het opzienersambt lust heeft, een treffelijk werk begint. Dat zie op de *begeerte* tot het ambt en de *bereidwilligheid,* dat ambt, als hij gekozen is, te aanvaarden. Er zijn ook wel eens menschen in de gemeente, die al het mogelijke zouden doen, om maar gekozen te worden. Die misschien door den kerkeraad niet begeerd worden en zich zelf wel bekwaam achten. Zij vestigen, zonder het openlijk te zeggen, al maar de

aandacht op zichzelf en kunnen niet wachten tot Gods tijd. De Heilige Schrift leert ons, dat wij ons niet mogen indringen: "En niemand neemt zichzelven die eer aan, maar die van God geroepen wordt, gelijkerwijs als Aaron." *Hebreën 5:4*.

Wie vertrouwen heeft op Gods leiding in het leven, kan wachten. En dan kan in dien wachttijd een beproeving liggen, een geloofsbeproeving, als wij maar verstaan, dat Gods tijd de beste tijd is. Is het dan niet veilig in Zijn hand? God vergist Zich nooit. Zijn raad zal bestaan en Hij zal al Zijn welbehagen doen. Wanneer de Heere tot een ambt roept, zal Hij de wegen effenen en banen. Vooral voor de candidaten kan het moeilijk worden. Laten zij vertrouwend en biddend wachten. Beter een beroep na langen tijd wachten, dan een beroep, dat niet uit de hand des Heeren wordt ontvangen, dat uitgelokt is. "Zoo moet *zich dan een iegelijk wel wachten, door onbehoorlijke middelen zich in te dringen, maar is schuldig den tijd te verwachten, dat hij van God beroepen worde."*

B. Zoo hebben wij zekerheid dat God geroepen heeft.
De vraag, of God ons inderdaad heeft geroepen, is wel eens moeilijk te beantwoorden. Vooral, als de arbeid zwaar valt. Hoe sterk zijn wij, als wij ons geroepen weten, wanneer de weg donker is. Maar die roeping! God geeft niet een hoorbare stem. En velen, die teeder van consciëntie zijn, staan wel eens voor die vraag, of zij inderdaad door God geroepen zijn en toch dat zware werk moeten verrichten. Zij, die zichzelf indringen, hebben daarvan nooit last, omdat zij van eigen bekwaamheid en geschiktheid overtuigd zijn.

En nu geeft de Heere ons een weg, om dit te mogen weten. Wanneer gij u zelf niet hebt ingedrongen en uw tijd rustig hebt afgewacht, dan moogt gij in de roeping der gemeente ook zien: "en mitsdien van God geroepen."

God is getrouw. Hij, Die u heeft geroepen. Hij bekwaamt, 't Is Isrels God, Die krachten geeft, van Wien het volk zijn sterkte heeft. Christus' kracht wordt in zwakheid volbracht. Dan hebt gij *getuigenis van uw beroeping, om van haar verzekerd en gewis te zijn, dat zij van den Heere is.*

III. De ambtsdragers hebben eenzelfde macht.

A. De Dienaren des Woords hebben eenzelfde autoriteit.
Dit artikel richt zich bijzonder tegen de Roomsche hiërarchie. De hoogere geestelijkheid regeert over de lagere. Gods Woord wil gelijkheid. Wanneer de discipelen onderling twisten en vragen, wie van hen de meeste is, stelt Christus een kind tot voorbeeld. Wie de meeste wil zijn, zij aller dienaar. Zoo wie zichzelven zal vernederen, gelijk dit kindeken, deze is de meeste in het koninkrijk der hemelen. Zie Matth. 18:1 en Matth. 18:4*; Marc. 9:33-37;* Lukas 9:46-48*.*

De *Dienaren des Woords* in een stad staan in geen enkel opzicht boven de Dienaren des Woords in een dorp. *"En aangaande de Dienaars des Woords, in wat plaats dat zij zijn, zoo hebben zij eenzelfde macht en autoriteit."*

Dit geldt ook van de *ouderlingen* en *diakenen.* De eene ouderling staat niet boven de andere. Ook mogen de dienaren des Woords niet heerschen over de ouderlingen, noch deze over de diakenen. Er is wel onderscheid, maar geen hiërarchie.

Toch is bij het presbyteriale stelsel het gevaar geenszins denkbeeldig, dat de eene ambtsdrager over den andere wil heerschen, en meent meer macht te bezitten. Daartegen moet gewaakt worden. Wel kan er zijn en is er ook een graadverschil. God heeft allen niet dezelfde gaven gegeven. Er is onderscheid in ijver en trouw, in wijsheid en kennis. Er zijn dienaren des Woords, die door hun jarenlange ervaring, of studie op een bepaald gebied,

betere leiding kunnen geven dan anderen. Het zou dwaas zijn, als met dat meerdere, dat God ook aan Zijn kerken gegeven heeft, niet gerekend werd. Dat graadverschil mag echter nooit ontaarden in een wezensverschil. De dienaren des Woords zijn aan elkander *gecoördineerd,* de een is niet aan den ander gesubordineerd!

De belijdenis spreekt zich hier zeer duidelijk uit.

Hetzelfde lezen wij in onze *Kerkenorde. Artikel XVII D.K.O.* luidt: "Onder de dienaren des Woords zal gelijkheid gehouden worden, aangaande de lasten huns dienstes, mitsgaders ook in andere dingen, zooveel mogelijk is, volgens het oordeel des Kerkeraads, en (dies van noode zijnde) der classe; hetwelk ook in ouderlingen en diakenen te onderhouden is."

Artikel LXXXIV D.K.O. luidt: "Geen Kerk zal over andere Kerken, geen Dienaar over andere Dienaren, geen Ouderling of Diaken over andere Ouderlingen of Diakenen eenige heerschappij voeren."

Wij willen geen hiërarchie, wij kennen geen Classicale, Provinciale, of Synodale besturen. Wij willen geen dominocratie, noch regeering van hoogleeraren. De ambtsdragers hebben eenzelfde macht.

B. Zij zijn allen Dienaren van Jezus Cristus.
Christus is de eenige algemeene Bisschop en het eenige Hoofd der Kerk. Hij is de eenige Bisschop. Andere zijn er niet naast of boven Hem. Hij is de algemeene Bisschop. Voor *al* de Kerken. Wij gelooven eene heilige algemeene Christelijke Kerk. De metropool is in den hemel. Vandaaruit worden de bevelen gegeven. Vandaaruit wordt de Kerk geregeerd. Christus alleen heeft *alles* te zeggen over *allen.* Hij is het eenige Hoofd van de Kerk, die Zijn lichaam is. Hij regeert door Zijn Woord en Geest.

Deze macht heeft de Heere Jezus, Die gezeten is aan de rechterhand des Vaders, aan niemand overgedragen. De ambtsdragers zijn organen, die Hij gebruikt. Zij zijn Zijne dienaren, Zijn *slaven.* Dus dienaar in den zin van dienstknecht. Christus heeft alles over hen te zeggen. Zij moeten de bevelen van dezen Bisschop ontvangen. Hij kan hen benoemen en ook uit het ambt ontslaan. Hij kan hen verplaatsen. Zij zijn Hem te allen tijde en ten volle verantwoording schuldig. Bij al hun arbeid moeten zij vragen: Heere, wat wilt Gij, dat wij zullen doen?

Wie dienen wil, is groot in het koninkrijk der hemelen. Wie heerschen wil, is onbruikbaar voor het ambt, een sta-in-den-weg, die groote schade berokkent aan het geestelijk leven.

De Kerk moet alleen geregeerd worden door Christus. Hij alleen is onze Koning, Die ons van Israëls God gegeven is.

IV. De ambtsdragers moeten geacht worden om des werks wil.

A. Zoo leert Gods Woord.
In *1 Tim. 5:17* zegt de apostel Paulus: *"Dat de ouderlingen, die wel regeeren, dubbele eer waardig geacht worden,* voornamelijk die arbeiden in het woord en de leer." Daar wordt gedacht aan de *dienaren des Woords,* die arbeiden in het Woord en in de leer. Maar tevens aan al de *ouderlingen,* die wel regeeren, en liefde hebben voor de kudde, die aan hun zorgen is toebetrouwd. Deze arbeid is van zoo groote beteekenis en daarom moet de gemeente dat werk op prijs stellen en eer betoonen hun, die dat werk verrichten. Zij zijn aarden vaten, maar zij hebben een schat in deze vaten, en daarom worden zij geëerd.

In 1 Tim. 3:13 lezen wij van de *diakenen:* "Want *die wel gediend, hébben, verkrijgen zichzelf een goeden opgang, en veel vrijmoedigheid in het geloof,* hetwelk is in Christus Jezus."

In *Filipp. 2:29* zegt Paulus van Epafroditus, dien hij heeft gezonden: "Ontvangt hem dan in den Heere met blijdschap, en *houdt dezulken, in waarde".*

In *1 Thess. 5:12-13* lezen wij: "En wij bidden u broeders, *erkent degenen, die onder u arbeiden,* en uwe voorstanders zijn in den Heere en u vermanen: *en acht hen zeer veel in liefde om huns werks wil."*

De apostel vermaant ons in Heb. 13:17 *: "Zijt uwen voorgangeren gehoorzaam en zijt hun onderdanig, want zij waken voor uwe zielen, als die rekenschap zullen geven;* opdat zij dat doen mogen met vreugde en niet al zuchtende; want dat is u niet nuttig."

Gods Woord leert ons, dat de ambtsdragers, om huns werks wil geacht moeten worden.

B. Om huns werks wil.
Daarop legt de Heilige Schrift den vollen nadruk. Als menschen, zondaren, hebben de ambtsdragers hun zonden en gebreken. Zij staan niet mijlen boven de gemeente, maar op één lijn met de gemeente. Groot is het voorrecht, dat Christus in Zijn dienst zondige menschen wil gebruiken, die de anderen in hun strijd en moeite en zonde kunnen verstaan en begrijpen.

Dan zijn er ook onder de ambtsdragers zeer verschillende karakters. De een is meer sympathiek dan de ander. Petrus was heel anders dan Johannes en Jacobus was weer anders dan Thomas. En dan is het groote gevaar, dat men ziet op de menschen. De een is van Paulus en de ander van Apollos en de derde van Petrus. Zij gaan allen met hun eigen dominé heel erg dwepen en de Schrift zegt, dat de ambtsdragers geacht moeten worden, niet om hun persoon in de eerste plaats, maar om huns werks wil.

Die *wel regeeren,* moeten dubbele eer ontvangen.

Die *wel dienen,* verkrijgen een goeden opgang.

Acht hen zeer veel in liefde *om huns werks wil.* Zij waken voor uwe zielen. En daarom moeten zij de achting en de liefde der gemeente hebben. Hun werk is niet gemakkelijk. Zij moeten dat werk, waartoe Christus hen heeft geroepen, niet doen al zuchtende, maar met vreugde en blijdschap.

C. Dat is noodig voor de gemeente.
De gemeente moet leeren, de ambtsdragers te achten om huns werks wil. Dan strijden wij tegen:
1. Afgodische vereering. Het is een zeer groot gevaar, dat sommige dienaren des Woords op afgodische wijze vereerd worden. Niemand is goed, dan die eene. De Kerken zijn tjokvol en het *moet,* bij voorbaat, heel goed zijn, al is het inderdaad soms heel gewoon. Er zijn leden der gemeente, die op ziekelijke wijze een dominee kunnen vereeren, alsof hun geestelijk leven staat en valt met hem alleen. En dan komen zij niet om het Woord Gods te hooren, maar om een *mensch* te hooren. Christus wordt op den achtergrond gesteld.

Dat is voor zulk een dienaar des Woords heel gevaarlijk. Vooral, als hij er ook wel van gediend is en het erg zou vinden, wanneer het anders was. Want arglistig is het hart, meer dan eenig ding. Het is wel erg, indien de ambtsdragers in dit leven hun loon al gehad hebben en er straks voor hen niets meer overschiet, omdat zij de eer van Christus geroofd hebben. Gij zult geen andere goden voor Mijn aangezicht hebben.

2. Miskenning. Dat is heel erg, wanneer de ambtsdragers door de leden der gemeente miskend worden. Zulke leden der gemeente hebben de handen vol critiek, die zij kwistig rondstrooien. Met respect kunnen zij niet eens meer spreken over hun dominee of over dien ouderling, dien zij niet kunnen zetten. Dan is de liefde zoek. O, hoe kunnen zulke menschen, die ook al niet meer voor de ambtsdragers bidden, den arbeid zwaar maken. Niets werkt schadelijker in de gemeente, dan verachting van de ambtsdragers. Dan heeft de duivel vrij spel. Laten daarom, zoowel de ambtsdragers, als ook de leden van de gemeente, voorzichtig wandelen, elkander liefhebben en het goede voor elkander zoeken. *"Daarenboven, opdat deze heilige ordinantie Gods niet geschonden worde, of in verachting kome, zoo zeggen wij, dat een ieder de Dienaars des Woords en de Ouderlingen der Kerk in bijzondere achting behoort te hebben, om des werks wille, dat zij doen, en in vrede met hen te zijn, zonder murmureering, twist of tweedracht, zooveel mogelijk is."*

Het is zoo gemakkelijk, door onbillijke critiek af te breken. Laat ons bidden voor elkander, voor de dienaren des Woords, de ouderlingen, de diakenen, voor de gemeente. Waar liefde woont, gebiedt de Heer den zegen. Daar woont Hij Zelf, daar wordt Zijn heil verkregen en 't leven tot in eeuwigheid!

ARTIKEL XXXII: VAN DE ORDE EN DISCIPLINE OF TUCHT DER KERK.

Intusschen gelooven wij, hoewel het nuttig en goed is, dat die Regeerders der Kerk zijn, onder zich zekere ordinantie instellen en bevestigen, tot onderhouding van het lichaam der Kerk, dat zij nochtans zich wel moeten wachten, af te wijken, van hetgene ons Christus, onze eenige Meester, geordineerd heeft. En daarom verwerpen wij alle menschelijke vonden en alle wetten, die men zoude willen invoeren, om God te dienen, en door deze de consciëntiën te binden en te dwingen, in wat manier het zoude mogen zijn. Zoo nemen wij dan alleen aan, hetgene dienstig is, om eendrachtigheid en eenigheid te voeden en te bewaren, en alles te onderhouden in de gehoorzaamheid Gods; waartoe geëischt wordt de excommunicatie of de ban, die daar geschiedt naar den Woorde Gods, met hetgene daaraan hangt.

DE TUCHT VAN DE KERK.

I. Waarom de kerkelijke tucht moet geoefend worden.

A. Christus heeft het geordineerd.
1. In het Oude Testament. De tucht behoort tot het wezen der Kerk en is een instelling van onzen Heere Jezus Christus, Die, als Koning van Zijn Kerk, haar heeft geordineerd. Daarom vinden wij de tucht ook onder het Oude Testament, want de Kerk is geweest van het begin der wereld af en zal er zijn tot het einde toe, omdat Christus een eeuwig Koning is, Die zonder onderdanen niet zijn kan (Artikel XXVII).

God had bevolen, dat afgodendienaars en Godslasteraars door den ban uit het midden van Israël moesten worden uitgeroeid. Wij lezen in *Exodus 22:20:* "Wie den goden offert, behalve den HEERE alleen, die zal verbannen worden." En in *Levit. 24:11-16*dat de zoon van een Israëlietische vrouw uitdrukkelijk den NAAM lasterde en vloekte. En dan staat er: "En de HEERE sprak tot Mozes, zeggende: Breng den vloeker uit tot buiten het leger, en allen, die het gehoord hebben, zullen hunne handen op zijn hoofd leggen; daarna zal hem de geheele vergadering steenigen. En tot de kinderen Israëls zult gij spreken, zeggende: Een ieder, als hij zijn God gevloekt zal hebben, zoo zal hij zijne zonde dragen. En wie den Naam des HEEREN gelasterd zal hebben, zal zekerlijk gedood worden; de gansche vergadering zal hem zekerlijk steenigen; alzoo zal de vreemdeling zijn, gelijk de inboorling, als hij den NAAM zal gelasterd hebben, zal hij gedood worden."

2. In het Nieuwe Testament.
a. Wat Christus Zelf zegt van de tucht.
Onze Heere Jezus heeft aan de apostelen de sleutelmacht gegeven. Wanneer Petrus in de deelen van Caesarea Filippi de goede belijdenis heeft afgelegd, zegt Christus tot hem: "En Ik zeg u, dat gij zijt Petrus, en op deze petra zal Ik Mijne gemeente bouwen, en de poorten der hel zullen haar niet overweldigen. [Matth. 16:18] En Ik zal u geven de sleutelen van het Koninkrijk der hemelen; en zoo wat gij binden zult op de aarde, zal in de hemelen gebonden zijn; en zoo wat gij ontbinden zult op de aarde, zal in de hemelen ontbonden zijn" Matth. 16:18-19.

Daar wordt dus aan *Petrus* gegeven de sleutelmacht. Christus zal op de belijdenis van Petrus de gemeente bouwen. Maar dan moet er gewaakt worden tegen de indringers, tegen de wolven. Christus geeft aan Petrus opdracht te binden en te ontbinden, en zooals hij doet, zoo zal het in de hemelen ook zijn. Het zijn de sleutelen van het koninkrijk der hemelen.

Wanneer een koning verschillende gasten uitnoodigt in zijn paleis, gaat hij zelf niet staan bij de poort van het paleis. Hij geeft Zijn dienaren opdracht, dat zij zullen toelaten alleen hen, die hij heeft uitgenoodigd en dat zij zullen weigeren allen, die geen uitnoodiging hebben ontvangen. Nu komt er iemand, die een zeer hooge plaats bekleedt, maar van den koning geen uitnoodiging heeft ontvangen. Wat moet de dienaar doen? Hij heeft de taak, de roeping, de deur te sluiten. Wanneer daarentegen iemand komt, die wel een uitnoodiging heeft ontvangen, al bekleedt hij niet een hooge plaats, dan moet voor hem de deur ontsloten worden. De dienaar doet alleen, wat de Koning heeft bevolen. Zoo ook moeten de dienaren in de Kerk alleen doen, wat de Koning heeft bevolen en in dien weg binden of ontbinden, en dan zal hetzelfde voor de hemelen van kracht zijn.

Maar dit geldt niet alleen voor Petrus, zooals Rome meent. Christus heeft de sleutelmacht gegeven aan *al de apostelen.* Dit blijkt duidelijk uit *Johannes 20:23,* waar de Heere Jezus tot de elf apostelen zegt: "Zoo gij iemands zonden vergeeft, dien worden zij vergeven; zoo gij iemands zonden houdt, dien zijn zij gehouden". [Joh. 20:23]

En dat dit ook weer niet alleen voor de apostelen is, maar voor *de Kerk des Heeren* van alle tijden, blijkt uit Matth. 18:18*.* In de voorafgaande verzen wordt gesproken over de onderlinge censuur, krachtens het ambt der geloovigen. Als iemand tegen ons gezondigd heeft, moeten wij hem vermanen en als dat niet helpt, met twee of drie getuigen. Daarna moet het *der gemeente* gezegd worden. Dan komt de taak van de Kerk. En in dat verband zegt Christus: "Voorwaar zeg Ik u: Al wat gij op de aarde binden zult, zal in den hemel gebonden wezen; en al wat gij op de aarde ontbinden zult, zal in den hemel ontbonden wezen." [Matth. 16:19]

Christus heeft dus de *sleutelmacht* gegeven, aan *Petrus,* aan al *de Apostelen* en aan *de Kerk van alle eeuwen.* Deze sleutelen mogen de ambtsdragers niet eigenmachtig gebruiken. Zij mogen ze ook niet ongebruikt laten. Zij hebben deze sleutelen te hanteeren, naar de ordinantie van Christus.

b. Wat de Apostelen zeggen van de tucht.
In Rom. 16:17 lezen wij: "En ik bid u broeders! neemt acht op degenen, die tweedracht en ergernissen aanrichten tegen de leer, die gij van ons hebt geleerd; en wijkt af van hen."

In *1 Cor. 5:1-2,* zegt Paulus: "Men hoort ganschelijk, dat er hoererij onder u is en zoodanige hoererij, die ook onder de heidenen niet genoemd wordt, alzoo, dat er een zijns vaders huisvrouw heeft. En zijt gij nog opgeblazen en hebt niet veel meer leed gedragen, opdat hij uit het midden van u weggedaan worde, die deze daad begaan heeft?" Zij moeten den zondaar uit het midden der gemeente door den ban verwijderen.

In Titus 3:10 staat: "Verwerp een ketterschen mensch na de eerste en tweede vermaning.

De ambtsdragers moeten dus de deur ontsluiten voor allen, die in Christus gelooven, opdat deze hooren, dat hun zonden vergeven zijn. Zij moeten de deur sluiten voor ieder, die door woord of daad openbaart, dat hij een vijand is van het Evangelie en niet gelooft. Daarbij moet elke uitspraak van de Kerk des Heeren door de Heilige Schrift waargemaakt kunnen worden. En dan laten wij het verder den Heere over. *De Kerk oordeelt niet over degenen, die buiten zijn,* maar alleen over degenen, die binnen zijn. Die buiten zijn, oordeelt God.

B. De tucht dient tot onderhouding van het lichaam der Kerk.
De belijdenis wijst op het organisch leven van de Kerk. Daarom is de tucht ook noodig. Zonder tucht kan de Kerk niet leven. Mede door de tucht wordt het leven van de Kerk onderhouden. De tucht behoort niet slechts tot het welwezen, maar tot het *wezen* van de Kerk. Tot het wezen van een klok behooren het uurwerk, de wijzers, enz. Tot het welwezen

van de klok behoort het glas, dat er voor is. Zonder dat glas kan de klok toch den juisten tijd aangeven en goed gaan. Nu meenen sommigen, dat de tucht behoort tot het welzijn van de Kerk, maar niet beslist noodig is. Neen, de tucht behoort tot het wezen van de Kerk des Heeren. Zie artikel XXIX. De tucht is niet een sieraad, maar een bestanddeel van het kerkelijk leven. Zonder tucht lijdt de Kerk des Heeren zoo groote schade, en wordt haar innerlijk leven zoo aangerand, dat zij zich niet als Kerk des Heeren kan openbaren. Een boom moet besnoeid worden, de wilde takken moeten afgesneden worden. In den catechismus wordt de tucht genoemd een van de sleutelen van het koninkrijk der hemelen.

Die sleutel moet gebruikt worden en mag niet verroesten.

De tucht dient tot onderhouding van het lichaam der Kerk.

C. De tucht is nuttig en goed.
Omdat de tucht behoort tot het *wezen* van de Kerk des Heeren, daarom is zij natuurlijk ook van rijke beteekenis voor het *welwezen* van de Kerk. Wat Christus gebiedt, is altijd tot opbouw van en voordeel voor de Kerk des Heeren. De tucht draagt een *medisch* karakter. Nooit mag de tucht misbruikt worden om van een lastigen broeder ontslagen te worden. Het gaat om het behoud van den zondaar en het heil der gemeente.

Hoofddoel is, dat gewaakt wordt voor *de eere Gods.* In elke tuchtoefening gaat het in de eerste plaats om de eer van den naam des Heeren. Door een goddeloozen levenswandel van een belijder wordt de naam des Heeren gelasterd.

Wij moeten strijden voor de eer van den naam des Heeren. Daarom moeten de zonden, die openbaar zijn, bestraft worden. Onze God is een ijverig God.

Dan wordt het *verbond* door de zonde *ontheiligd.* Omdat de verhouding van God tot Zijn volk een verbondsverhouding is, daarom is de zonde zoo ernstig. Wij zondigen in een richtig land. Wij maken ons schuldig aan bondsbreuk. De wet is om der *overtredingen* wil daarbij gesteld. Wanneer een kerkeraad de zondaars ongemoeid laat, en de zonden niet bestraft, dan wordt *Gods toorn over de geheele gemeente ontstoken.* Dan lijden allen daaronder. Dan komt er een ban in het leger.

De tucht is *medisch.* Vergeten wij dat nooit. De tucht moet dienen, opdat in den weg der gehoorzaamheid de zondaar bestraft en zoo mogelijk behouden wordt. Hoe dikwijls zijn broeders en zusters, op wie de tucht werd toegepast, door dat middel tot bekeering gekomen! De tucht werkt òf verhardend òf genezend, is een reuke des levens ten leven, of een reuke des doods ten doode. *"Intusschen gelooven wij, dat het nuttig en goed is, dat die Regeerders der Kerk zijn, onder zich zekere ordinantie instellen en bevestigen, tot onderhouding van het lichaam der Kerk, dat zij nochtans zich wel moeten wachten, af te wijken van hetgene ons Christus, onze eenige Meester, geordineerd heeft."*

II. Hoe de kerkelijke tucht niet geoefend mag worden.

A. Wij verwerpen alle menschelijke vonden.
In dit artikel wordt gehandeld over de *orde* en de *discipline* der Kerk.

Er moet goede orde in de Kerk zijn. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat alle regelen, die voor den goeden gang van het kerkelijk leven noodig zijn, letterlijk geschreven staan in de Schrift. Wij maken onderscheid tusschen het *jus constituendum* en het *jus constitutum.*

Het *jus constituendum,* is het recht, dat er zóó moet zijn naar Gods Woord. Het Woord Gods moet worden gepredikt, de sacramenten moeten worden bediend, naar de instelling

van Christus, ieder moet naarstiglijk komen tot den dienst des Woords Heb. 10:25 — dat is het *jus constituendum*. Gods Woord spreekt daarover zeer duidelijk. Het jus constituendum is dus een Goddelijke wet, die de gewetens bindt, omdat Christus hier beveelt en wij hebben te gehoorzamen. Het *jus constitutum* is een kerkelijke regeling, die plaatselijk, of door de meerdere vergaderingen is vastgesteld. Daarbij zijn ook de maatregelen van orde. Wanneer de samenkomsten der gemeente gehouden worden, hoe laat en in welk gebouw, hoe de plaatselijke regeling is voor het verkiezen van ambtsdragers, op welke wijze de finantiën beheerd zullen worden enz. — dat alles behoort tot het jus constitutum. Het jus constitutum mag nooit zijn tegen Gods Woord. Ook deze bepalingen zijn geheel in overeenstemming met wat Gods Woord ons zegt. Ze dienen immers ter bevordering van het kerkelijke leven. Zij mogen dat leven niet dooden en onderdrukken. En daarom verwerpen wij alle menschelijke vonden, die naast of zelfs boven Gods Woord worden gesteld.

B. Wij verwerpen alle eigengekozen wetten.
De Kerkenorde bevat algemeene regelen voor de goede orde van de Kerk. Deze gelden voor de Kerken, die in hetzelfde verband leven. De belijdenis verwerpt de eigengekozen *wetten.* Christus is onze Koning. Hij is de Wetgever. Geheel de Kerk moet zich schikken naar den wil van Christus. De achtergrond van elke tuchtoefening en van alle kerkelijke handelingen moet zijn de geopenbaarde wil van den Koning.

Daarom hebben de Reformatoren zich altijd tegenover de menschelijke inzettingen en wetten beroepen op het Woord van God. Zij wilden Gode meer gehoorzaam wezen dan den menschen. Niet een reglement zal zeggen, hoe het moet. Gods Woord zal het zeggen. De ambtsdragers hebben geen heerschende, doch *bedienende* macht. *De kerkelijke tucht is de handhaving van de heerschappij van Gods Woord in de Kerk.*

C. De consciëntiën mogen niet gebonden worden.
Ds Joh. Jansen schrijft in zijn: De *kerkenordening* blz. 4: "Een kerken-ordening mag dan ook de consciëntie niet binden, wijl zij geen Goddelijke, maar een kerkelijke en mitsdien een menschelijke wet is. Wel bevat zij menigmaal consciëntie-bindende bepalingen van geloof en leven, maar deze binden dan het geweten niet, omdat zij in de kerkenordening staan, doch omdat zij aan Gods Woord zijn ontleend."

Alleen Gods Woord bindt de consciëntie. Wanneer een kerk zulke reglementen of wetten heeft, waardoor men gedwongen wordt tegen Gods Woord te handelen, dan mag men die wetten niet opvolgen.

Een Kerk kan wetten hebben, waardoor de gewetens *gebonden* worden. Daarmee zijn die wetten veroordeeld. De kerkelijke bepalingen binden de consciëntie alleen dan, als zij aan de Schrift zijn ontleend.

Een kerk kan wetten hebben, zoo dat de consciëntiën *in het geheel niet gebonden* worden, ook niet aan Gods Woord, wanneer er leervrijheid is en de sacramenten bediend mogen worden naar eigen goeddunken. Dan zijn deze veroordeeld. *"Daarom, verwerpen wij alle menschelijke vonden, en alle wetten, die men zou willen invoeren, om God te dienen, en door deze de consciëntiën te binden, in wat manier het zoude mogen zijn."*

III. Hoe de kerkelijke tucht wel geoefend moet worden.

A. De tucht gaat over alle leden.
De tucht gaat niet over de gestorvenen en ook niet over een massa menschen, zooals Rome wil. De tucht gaat over de leden der kerk die na ernstige vermaningen, zich verharden en weigeren te komen tot bekeering. Zij gaat over alle leden der kerk, wie zij ook

zijn. Al is iemand nog zoo hooggeplaatst, al is iemand ambtsdrager van de kerk, wanneer hij in de zonde leeft en zich verhardt, dan moet de tucht op hem worden toegepast, zonder aanzien des persoons.

Dit geldt ook van de *doopleden.* Alle gedoopte kinderen zijn leden van de kerk als kinderen des verbonds. Zij zijn ook aan de tucht onderworpen. Wel draagt de tucht over de gedoopte leden een geheel ander karakter, omdat zij niet van het Avondmaal kunnen worden afgehouden, wijl zij geen toegang tot het Avondmaal hebben. Zij moeten worden vermaand en onderwezen, en als zij zich verharden, dan heeft de kerkeraad de roeping hen buiten de gemeente te sluiten.

Ook hier moet met liefde en teederheid worden gehandeld. Vooral, wanneer zij niet tot belijdenis kunnen komen wegens gemoedsbezwaren en toch meeleven, en den dienst des Woords geregeld bijwonen.

Wij maken dus onderscheid tusschen de tucht over de doopleden en de tucht over de belijdende leden.

B. De tucht gaat over leer en leven.
In artikel 72 van de Kerkenorde wordt gezegd: "Wanneer iemand tegen de *zuiverheid der leer, of vromigheid des wandels zondigt".*

In *Zondag 31 vr. 85* wordt gevraagd: Hoe wordt het hemelrijk toegesloten en ontsloten door den christelijken ban? En het antwoord luidt: "Alzoo, als volgens het bevel van Christus, degenen, die onder den christelijken naam, *onchristelijke leer of leven* voeren, nadat zij ettelijke malen broederlijk vermaand zijnde, van hunne *dwalingen* of hun *schandelijk leven* niet willen aflaten, der gemeente of dengenen, die van de gemeente daartoe verordineerd zijn, aangebracht worden," enz. Gods Woord eischt de *leertucht.* De gemeente moet zijn een pilaar en vastigheid der waarheid. In *Romeinen 16:17* zegt Paulus: Neemt acht op degenen, die tweedracht en ergernissen aanrichten *tegen de leer,* die gij van ons gehoord hebt en wijkt af van dezelven. In *Galaten 1:8* staat dat de *dwaalleeraars* in de gemeente niet geduld mogen worden. De gemeente mag zich met een *kettersch mensch* niet inlaten, *Titus 3:10.* En de gemeente van Pergamus wordt door Christus Zelf bestraft, omdat zij in haar midden toelaat degenen die *de leering van Balaam* houden. *Openbaring 2:14-15.* Naar Gods Woord moet de tucht geoefend worden, bij de afwijking van de leer. Daarom moet de kerk de belijdenis, die naar Gods Woord is, handhaven. Zij moet zijn een *belijdeniskerk.*

Zie artikel V en VII.

De tucht gaat ook over *het leven.* In *2 Thessalonicenzen 3:6* lezen wij: "En wij bevelen u broeders, in den naam van onzen Heere Jezus Christus, dat gij u onttrekt van een iegelijken broeder, die *ongeregeld wandelt,* en niet naar de inzetting, die hij van ons heeft ontvangen." In *1 Cor. 5:13* zegt Paulus: "Doet gij *den booze* uit ulieden weg." De Kerk kan niet oordeelen over het verborgene. Zij oordeelt alleen over de zonden, die in het openbaar bedreven zijn, of over de verborgen zonden, die openbaar zijn geworden. Wanneer door een broeder of zuster der gemeente een zonde bedreven is, die ergernis geeft en ingaat tegen de heiligheid van het verbond der genade, moet de tucht worden toegepast.

C. De heimelijke zonden moeten behandeld worden naar den regel van Mattheus 18.
Onze Heere Jezus Christus heeft in Matth. 18:15-17 gesproken over de heimelijke zonden, die nog niet onder de tucht vallen. Wanneer een broeder tegen u gezondigd heeft, u grof beleedigd heeft, dan moogt gij niet heengaan en dit terstond den kerkeraad bekend maken. Wanneer op huisbezoek bekend wordt, dat de onderlinge verhoudingen niet in orde zijn, dan

heeft de kerkeraad de roeping, de leden er gemeente te wijzen op hun taak, dat zij, krachtens het ambt der geloovigen, eerst zullen handelen naar Matth. 18.

Wanneer een broeder tegen u gezondigd heeft, dan is het natuurlijk zijn roeping naar u toe te gaan en vergeving te vragen. Dat spreekt van zelf. Wie schuldig is, moet vermaand worden, zijn schuld te belijden. Maar als hij dat niet wil doen, dan zijt gij daarmee niet klaar. Dan kunt en moogt gij nooit zeggen: als hij komt, wil ik zijn schuld vergeven, maar zelf ga ik niet naar hem toe. Christus zegt: wanneer een broeder tegen u gezondigd heeft, *ga heen* en bestraf hem tusschen u en hem alleen, en als hij u hoort, dan hebt gij uw broeder gewonnen. Wat zou er veel voorkomen worden, als dit altijd gebeurde. En als hij dan niet wil hooren, dan zijt gij nog niet van hem af. Christus zegt, dat gij dan een of twee getuigen mee moet nemen, opdat in den mond van twee of drie getuigen alle woord besta. En als hij dan nog geen gehoor geeft, dan pas moogt gij, onder getuigen, het den kerkeraad bekend maken. En dan wordt deze heimelijke zonde openbaar. Dan heeft de kerkeraad de taak handelend op te treden.

D. De openbare zonden worden door den kerkeraad behandeld.
Wanneer de kerkeraad kennis heeft gekregen van een bedreven zonde, is zijn eerste taak, dit te onderzoeken. Op losse geruchten mag hij nooit ingaan. Blijkt, na gedaan onderzoek, dat iemand schuldig is, dan wordt hij vermaand en van het Heilig Avondmaal afgehouden.

De *voorloopige afhouding van het Avondmaal* vindt plaats, wanneer de zaak nog in onderzoek is, of als de zondaar wel berouw toont, maar de ergernis in de gemeente niet is weggenomen.

De *disciplinaire* afhouding vindt plaats, wanneer er verharding is in de zonde.

De tucht doorloopt *drie trappen:*
De eerste trap bestaat hierin, dat, na onderscheiden vermaningen aan de gemeente wordt meegedeeld, dat een lid der gemeente, wiens naam niet genoemd wordt, zich aan een bepaalde zonde heeft schuldig gemaakt.

Bij den *tweeden trap* wordt de naam van dezen broeder of zuster aan de gemeente bekend gemaakt. Voordat de kerkeraad hiertoe overgaat, moet hij eerst advies vragen op de classicale vergadering. Dit moet geschieden om verschillende redenen. Het kan zijn, dat de kerkeraad het licht noodig heeft van de meerdere vergadering. Ook moet aan den zondaar recht worden gedaan. En als mocht blijken, dat de zondaar niet geregeld is vermaand, dan zal de classis geen advies kunnen geven, tot de tweede trap over te gaan. De classis onderzoekt niet door deputaten ter plaatse (wat alleen moet geschieden, wanneer de zondaar appelleert), maar stelt vertrouwen in de mededeelingen van den kerkeraad. Dan volgt de tweede trap, *niet na,* maar *met advies* van de classis.

De *derde trap* is herhaling van den tweeden trap, met de mededeeling, dat, wanneer de zondaar zich niet bekeert, tot afsnijding zal worden overgegaan.

Daarna volgt bij verharding de *afsnijding,* waarbij gelezen wordt het formulier van den ban. Dan wordt de zondaar buiten de gemeente en mitsdien door God Zelf buiten het rijk van Christus gesloten. Naar dit oordeel zal God oordeelen, tenzij de zondaar zich bekeere.

"En zoo zij zich aan de vermaning niet storen, van henlieden uit de christelijke gemeente en van God Zelven uit het rijk van Christus gesloten worden." *Cat. vr. 85.* In *artikel LXXVI D.K.O.* staat: "Zo wie hardnekkiglijk de vermaning des Kerkeraads verwerpt, en desgelijks wie een openbare of anderszins grove zonde gedaan heeft, zal van het Avondmaal des Heeren afgehouden worden. En indien hij, afgehouden zijnde, na verscheidene

vermaningen geen teeken der boetvaardigheid bewijst, zoo zal men ten laatste tot de uiterste remedie, namelijk de afsnijding komen, volgens de forme, naar den Woorde Gods, daartoe gesteld. Doch zal niemand afgesneden worden, dan met voorgaand advies der classe."

Het gebeurt helaas zeer dikwijls, dat een zondaar, als hij onder de tucht gesteld wordt, hoewel hij bij de belijdenis beloofd heeft, zich daaraan te zullen onderwerpen zich aan de gemeenschap der kerk onttrekt, en daarmee aan haar vermaning en tucht. Aan het oordeel Gods kan hij zich nooit onttrekken.

E. De wederopneming van den afgesnedene.

Zelden gebeurt het, dat iemand, die afgesneden is, tot bekeering komt. Toch kan het geschieden. Wat bij de menschen onmogelijk is, is mogelijk bij God. Wanneer hij boetvaardig is en zijn zonde belijdt en laat, betering des levens bewijst, dan kan hij door de kerk weer worden opgenomen. Hij belijdt openlijk zijn schuld en wordt in de gemeente weder opgenomen, na lezing van het formulier. Wie tot bekeering komt, zal in den regel ook komen tot schuldbelijdenis. Dan is het zijn begeerte tot de gemeenschap der kerk te mogen terugkeeren. De kerk is de moeder der geloovigen. Hij behoort weer bij het gezin en moet wonen in het gezin. Wanneer hij pas op zijn sterfbed tot bekeering komt, en zich geheel aan Christus mag overgeven, zal ook het oordeel van de excommunicatie vervallen. Al heeft de kerk dan niet de gelegenheid, publiek de vergeving der zonden uit te spreken, het rijk van Christus wordt voor den boetvaardigen zondaar ontsloten. De uitspraak van God bindt zich niet aan de uitspraak van de Kerk. De uitspraak van de kerk is altijd gebonden aan de uitspraak van God en Zijn Woord.

Wat de kerk zoo uitspreekt, is vast en bondig in den hemel. Wat gij op de aarde zult ontbinden, zal in den hemel ontbonden zijn, wat gij op de aarde zult binden, zal in den hemel gebonden zijn [Matth. 16:19].

ARTIKEL XXXIII: VAN DE SACRAMENTEN.

Wij gelooven, dat onze goede God, acht hebbende op onze grovigheid en zwakheid, ons heeft verordend de Sacramenten, om aan ons Zijne beloften te verzegelen, en om panden te zijn der goedwilligheid en genade Gods te onswaarts, en ook om ons geloof te voeden en te onderhouden; dewelke Hij gevoegd heeft bij het Woord des Evangelies, om te beter aan onze uiterlijke zinnen voor te stellen, zoowel hetgeen Hij ons te verstaan geeft door Zijn Woord, als hetgeen Hij inwendig doet in onze harten, bondig en vast makende in ons de zaligheid, die Hij ons mededeelt. Want het zijn zichtbare waarteekenen en zegelen van een inwendige en onzienlijke zaak, door middel waarvan God in ons werkt door de kracht des Heiligen Geestes. Zoo zijn dan de teekenen niet ijdel noch ledig om ons te bedriegen; want Jezus Christus is hunne waarheid, zonder Wien zij niet met al zijn zouden. Voorts zijn wij tevreden met het getal der Sacramenten, die Christus, onze Meester, ons heeft verordend, welke niet meer zijn dan twee: te weten het Sacrament des Doops, en des Heiligen Avondmaals van Jezus Christus.

DE SACRAMENTEN.

I. Het wezen van de Sacramenten.

A. De naam Sacrament.
Het woord sacrament is gevormd van het Latijnsche woord sacrare, heiligen. De uitgang "mentum" van sacramentum wijst op het middel, waarmee ik het doe. Een vestimentum is iets, waarmee ik mij bekleed. Zoo is Sacramentum in de eerste plaats een middel, waarmee iets geheiligd wordt. De Sacramenten behooren tot de middelen der genade, die God gebruikt in Zijn dienst.

Het woord werd vroeger ook gebruikt voor een krijgseed, die bij het vaandel werd afgelegd. Onze belijdenis spreekt in artikel 34 over den Heiligen Doop en zegt, dat wij door dien Doop van alle andere volkeren en vreemde religiën afgezonderd worden, om geheellijk Christus toegeëigend te zijn. *Zijn merk- en veldteeken dragende.* Dus als krijgsknechten van Jezus Christus.

Dan werd door de Romeinen ook een sacrament genoemd de geldsom, die bij een proces, door beide partijen den Priester werd gebracht, opdat deze, in geval van ongelijk, voor een godsdienstig doel zou worden gebruikt.

In de kerk des Heeren is deze naam gegeven aan den Heiligen Doop en aan het Heilig Avondmaal. Wij gebruiken bij de bediening van de Sacramenten niet de Latijnsche taal, zooals Rome doet. Door den Latijnschen naam houden wij vast aan onzen historischen adel. De naam sacrament heeft burgerrecht ontvangen in het kerkelijk leven. Wij spreken van de heilige Sacramenten, die Christus ons heeft gegeven. Daarom willen wij dien naam niet uitruilen voor den naam "mysterie", want er gebeurt niets geheimzinnigs en de Sacramenten zijn geen mysteriën, die magisch werken, zonder dat het geloof werkzaam is.

B. De beteekenis van de Sacramenten.
1. De definitie. De Heidelbergsche Catechismus stelt de vraag: Wat zijn Sacramenten? En dan luidt het antwoordt: "De Sacramenten zijn heilige, zichtbare waarteekenen en zegelen, van God ingezet, opdat Hij ons door het gebruik daarvan de belofte des Evangelies des te beter te verstaan geve en verzegele, namelijk, dat Hij ons, vanwege het eenige slachtoffer van Christus, aan het kruis volbracht, vergeving der zonden en het eeuwige leven uit genade schenkt."

De belijdenis zegt, dat de Sacramenten dienen *"om ons Zijne beloften te verzegelen, en om panden te zijn der goedwilligheid en genade Gods te onswaarts, en ook om ons geloof te voeden en te onderhouden. Want het zijn zichtbare waarteekenen en zegelen van eene inwendige en onzienlijke zaak, door middel waarvan God in ons werkt, door de kracht des Heiligen Geestes."*

Prof. Honig schrijft in zijn *Gereformeerde Dogmatiek:* "De Gereformeerde theologie definieerde de sacramenten als heilige, zichtbare teekenen en zegelen, van God ingesteld, waardoor Hij aan de geloovigen de beloften en de weldaden van het genadeverbond te beter te verstaan geeft en hun verzegelt, en deze hunnerzijds voor God, engelen en menschen hun geloof en liefde belijden en bevestigen."

2. De Sacramenten zijn teekenen. Wij maken onderscheid tusschen de natuurlijke en de ingestelde teekenen. De rook is een *natuurlijk* teeken van vuur, een lach is een natuurlijk teeken van blijdschap, een traan is een natuurlijk teeken van droefheid. De menschen hebben dat niet afgesproken. God heeft deze teekenen in de natuur gelegd. Dan zijn er ook *ingestelde* teekenen. De menschen hebben afgesproken, dat deze teekenen een bepaalde zaak aanduiden. Zoo is een seinpaal een ingesteld teeken en de machinist van den trein kan zien, of de weg veilig, dan wel onveilig is. Een vuurtoren is een ingesteld teeken ten dienste van de schepen op zee. Een rouwkleed is een ingesteld teeken van droefheid.

Gods Woord spreekt ook nog van buitengewone teekenen. De wonderen worden teekenen genoemd. Christus heeft in Kana het water veranderd in wijn. Dat *beginsel* der teekenen heeft Hij toen verricht.

De Sacramenten behooren tot de *ingestelde* teekenen. God heeft ze ingesteld. Zij wijzen ons op de beloften des Evangelies en spreken daarvan, opdat wij door het geloof zouden aanvaarden, wat God ons in Zijn Woord heeft beloofd. De Sacramenten hebben dus een bepaalde beteekenis en telkens wanneer zij gebruikt worden, heeft God ons door die Sacramenten iets te zeggen.

Bij den doop wordt ons gezegd, dat Christus dit uitwendig waterbad heeft ingezet en daarbij toegezegd heeft, dat ik zoo zekerlijk met Zijn bloed en Geest van de onreinigheid mijner ziele, dat is van alle mijne zonden gewasschen ben, als ik uitwendig met het water, dat de onzuiverheid des lichaams pleegt weg te nemen, gewasschen ben. (Cat. vr. 69).

Bij het Heilig Avondmaal belijden wij, dat Christus mij en allen geloovigen, tot Zijne gedachtenis van dit gebroken brood te eten en van dezen drinkbeker te drinken bevolen heeft en daarbij beloofd heeft: eerstelijk, dat Zijn lichaam zoo zekerlijk voor mij aan het kruis geofferd en gebroken en Zijn bloed voor mij vergoten is, als ik met de oogen zie, dat het brood des Heeren mij gebroken en de drinkbeker mij medegedeeld wordt; ten andere, dat Hijzelf mijne ziel met Zijn gekruisigd lichaam en vergoten bloed zoo zekerlijk tot het eeuwige leven spijst en laaft, als ik het brood en den drinkbeker des Heeren (als zekere waarteekenen des lichaams en bloeds van Christus), uit des dienaars hand ontvang en met mijn mond geniet (Cat. vr. 75).

a. *Ingestelde* teekenen.
Christus heeft den Heiligen Doop en het Heilige Avondmaal ingezet. God heeft ze ons door Zijn Zoon gegeven. De Middelaar van het verbond der genade heeft ze ons geschonken als teekenen des verbonds.

b. Heilige teekenen.

Heilig beteekent: afgezonderd van het gewone gebruik en bestemd voor den dienst des Heeren. Zoo waren in het Oude Testament de kleederen der priesters heilig, en ook de vaten die gebruikt werden in den tempel. Alles wat bestemd was voor den dienst des Heeren werd heilig genaamd. Wanneer een pottenbakker vaten moest bereiden voor den tempel, dan waren die niet anders, dan de vaten die voor dagelijksch gebruik werden bestemd. En toch worden deze vaten heilig geheeten, omdat zij dienst moesten doen in den tempel des Heeren. Zoo is het ook met de Sacramenten. Het water, dat voor den doop wordt gebruikt, is gewoon water, hetzelfde water, waarmee wij ons wasschen. Het brood, dat voor het Avondmaal bestemd wordt, is gewoon brood, hetzelfde brood, dat wij op tafel hebben. De wijn, die voor een Avondmaalsviering gekocht wordt, is gewone wijn, die ook voor een bruiloft dienst kan doen. Maar wanneer dat water, dat brood, die wijn dienst doen voor de Sacramenten, dan worden ze heilige teekenen genoemd, omdat God ze in Zijn dienst wil gebruiken tot Zijn eere. Dan worden ze afgezonderd van het gewone gebruik en bestemd voor Zijn dienst.

c. *Zichtbare* teekenen.
De Sacramenten zijn zichtbaar. Wanneer wij iemand iets duidelijk gemaakt hebben, dat hij niet begreep, zeggen wij tot hem: *Ziet* ge nu, hoe het is?

Het woord weten staat dan ook in verband met het Latijnsche woord "video", dat zien beteekent. God wil ons dingen doen zien. Hij toont ons, wat Christus voor zondaren heeft gedaan, opdat wij het door het geloof zouden weten.

3. De Sacramenten zijn zegelen. "Om *ons Zijne beloften te verzegelen,"* zegt de belijdenis. Een zegel dient tot waarborg. Een testament heeft waarde door de verzegeling. Een Koning verzegelt den brief, dien hij heeft geschreven. Zoo heeft God ons het Testament gegeven en in de Sacramenten de verzegeling. *Calvijn zegt:* "De zegels, die aan de oorkonden en andere officieele stukken gehecht worden, zijn op zichzelf niets; immers zij zouden tevergeefs daaraan gehecht zijn, als er niets op het papier stond; niettemin bevestigen en verzegelen zij hetgeen geschreven is, wanneer zij bij de geschriften worden gevoegd."

Prof. Honig schrijft in zijn Gereformeerde Dogmatiek: "De Sacramenten zijn echter ook zegelen, aangezien de beloften van het Evangelie niet slechts afgebeeld, maar ook gewaarmerkt en bekrachtigd worden. Zegel is dus meer dan teeken. Teeken is slechts de afbeelding van een bepaald goed, zegel zegt, dat het mij toebehoort. Zegelen zijn de sacramenten, voorzoover God daardoor aan ons en in ons Zijn beloften plechtig wil bevestigen en ons de zekerheid der bezitting van het beloofde en beteekende goed wil staven — en wel aan iederen geloovige bijzonderlijk in gemeenschap met de Kerk des Heeren. De sacramenten zijn *panden* der goedwilligheid en genade Gods te onswaarts bondig en vast makende in ons de zaligheid, die Hij ons mededeelt." *"Zoo zijn dan de teekenen niet ijdel noch ledig om ons te bedriegen, want Jezus Christus is de waarheid van dien, zonder Wien zij niet met al zouden zijn."* Dat nu het woord zegel is gebruikt, is zeer natuurlijk, omdat een zegel dient om de echtheid van een brief, een besluit, enz. te waarmerken. Van verzegelen in dezen zin is er dan ook herhaaldelijk in de Schrift sprake. Brieven worden verzegeld. Jezus' graf is verzegeld. God verzegelt de sterren, het boek des oordeels, den afgrond, de geloovigen, enz. Welnu, zoo verkreeg Abraham in het teeken der besnijdenis een zegel, dat is een bevestiging, een onderpand van de gerechtigheid, die hij had, door het geloof. *Rom. 4:11.* Nu hebben natuurlijk de beloften Gods op zichzelf geen zegels noodig, maar er worden om onzentwil zegels aangehangen, opdat wij versterkt zouden worden in het geloof, dat deze beloften gewis aan ons geschonken zijn. Hoe diep heeft God Zich tot ons neergebogen in de Sacramenten. *"Wij gelooven dat onze goede God, acht hebbende op onze grovigheid en zwakheid, ons heeft verordend de Sacramenten, om ons Zijne beloften te verzegelen."* Wat getuigenis hebben wij meer van noode?

4. De beteekende zaak. Als beteekende zaak wordt ons in Gods Woord genoemd de vergeving der zonden door het bloed van onzen Heere Jezus Christus, de gemeenschap aan het vleesch en bloed van onzen Zaligmaker, de gerechtigheid door het geloof in den Middelaar van het verbond der genade. *Jezus Christus is de beteekende zaak van de Sacramenten.* Daarom zegt de belijdenis: *"want Jezus Christus is hunne waarheid, zonder wien zij niet* met *al zouden zijn."* Zonder Christus zouden de teekenen ijdel zijn en ons bedriegen, maar nu zijn ze vol inhoud, dien God gegeven heeft. Zoowel bij den doop, als ook bij het avondmaal, gaat het om de reiniging door het bloed van Christus, om Zijne voldoening, waardoor wij verzoening hebben gekregen met God. Door den Borgtochtelijken arbeid van Christus worden wij verlost van het hoogste kwaad en ontvangen wij uit genade het hoogste goed en dat wordt ons door de sacramenten beteekend en verzegeld. Christus wordt meegedeeld op geestelijke wijze. Teeken en beteekende zaak mogen niet gescheiden worden. Daarom zegt Christus, als Hij het brood Zijnen discipelen heeft gegeven: Dat is Mijn lichaam, en wanneer Hij den drinkbeker genomen heeft, zegt Hij: Dat is Mijn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments. Door Christus wordt het teeken genoemd met de beteekende zaak. Zoo nauw zijn beide verbonden. *"Want Christus is hunne waarheid, zonder Wien zij niet met al zouden zijn."*

II. De Sacramenten en het Woord.

A. Het onderscheid tusschen het Woord en de Sacramenten.

1. Het Woord richt zich tot ons oor en de Sacramenten richten zich tot ons oog. God gebruikt onze ooren en onze oogen, opdat wij zullen hooren en zien. Zoo werkt Hij in onze harten. Oogen en ooren zijn de poorten, die toegang verleenen tot het hart. De duivel weet dat ook. Hij wekt zondige gedachten op en daarom is de wereld vol valstrikken, die met hun lokaas oog en oor willen bekoren. Denk aan den geweldigen invloed van de literatuur, van platen en prenten, van bioscoop en tooneel. Aan de verderfelijke theorieën, die door de volksmenners aan de menigte worden gepredikt. En altijd weer gebruikt de satan de wegen tot het oor en tot het oog, om de harten te bewerken. De duivel moet werken met het model, dat God bij de schepping heeft gegeven. "Oorspronkelijk" kan hij niet zijn.

Zoo ook wil de Heilige Geest werken. Daarom moet het Woord Gods gepredikt worden. Hoe zullen zij gelooven, als zij niet hooren en hoe zullen zij hooren, als hun niet wordt gepredikt. Hij richt Zich door het Woord Gods tot ons oor en werkt in de harten der verkorenen, opdat zij in Christus gelooven.

De Heilige Geest gebruikt de Sacramenten, om door middel van het oog ons te bewerken, opdat wij zouden zien, wat Christus voor ons heeft gedaan. Opdat ons voor oogen zou worden gesteld de rijke beteekenis van Zijne voldoening voor zondaren.

2. Het Woord geeft de analyse, en de Sacramenten geven de synthese. Wanneer het Woord Gods gepredikt wordt, dan wordt nu eens gewezen op het werk des Vaders in de schepping en de onderhouding van alle dingen. Wij zien de leidingen Gods in ons leven en dat zonder den wil des Vaders geen haar van ons hoofd kan vallen, ja, dat alle ding tot onze zaligheid moet dienen. Dan weer wordt ons gewezen op den rijkdom van onzen Heere Jezus Christus, Die voor zondaren gestorven is en nu ter rechterhand des Vaders is, totdat Hij wederkomt om te oordeelen de levenden en de dooden. En ook worden wij gewezen op het werk van den Heiligen Geest, Die op den Pinksterdag in de Kerk is uitgestort, Die de bruid van Christus zal toebereiden, opdat zij haar Bruidegom zal ontmoeten, zonder vlek en zonder rimpel. Wij willen door het Woord geen scheiding maken, maar toch wordt nu eens meer op deze zijde en dan weer op de andere zijde van het werk der verlossing de nadruk gelegd. Gods Woord is zoo rijk, dat wij daarin zien de *veelkleurige* wijsheid Gods.

Bij de Sacramenten is het anders. Daar hebt gij altijd weer hetzelfde, al is er geen Repetitie. De Sacramenten wijzen steeds weer *op het volle werk van den Drieëenigen God,* Vader, Zoon en Heiligen Geest. Zij concentreeren de volle aandacht op het volbrachte werk van onzen Heere Jezus Christus. Daarom moeten de Sacramenten ook niet worden afgeleid door allerlei bijkomstigheden. De Heilige Geest wijst steeds weer op de erfenis, die is bereid, op de vergeving der zonden door het bloed van Christus, op de voldoening door Zijn lijden en sterven. Hier weidt mijn ziel met een verwond'rend oog.

B. De band tusschen het Woord en de sacramenten.

1. God heeft de Sacramenten gevoegd bij het Woord. De belijdenis zegt: *"dewelke Hij gevoegd heeft bij het Woord des Evangelies, om te beter aan onze uiterlijke zinnen voor te stellen, zoowel hetgeen Hij ons te verstaan geeft door Zijn Woord, als hetgeen Hij inwendig doet in onze harten, bondig en vast makende in ons de zaligheid, die Hij ons mededeelt."*

Beide zijn middelen der genade, die de Heilige Geest gebruikt. Beide wijzen ons op den vollen rijkdom, dien wij hebben in onzen Heere Jezus Christus. God heeft Zich zoo diep tot ons neergebogen, dat Hij ons niet alleen het Woord heeft gegeven, maar daarbij ook de Sacramenten heeft gevoegd en wat God heeft samengevoegd, scheide de mensch niet.

Die *scheiding* wordt gemaakt door:
a. Die *secten,* die alleen gebruik maken van het Woord en de Sacramenten verachten. Als men maar tot Jezus komt, als zondaren maar gereinigd worden en bekeerd, dan is het voldoende. Feitelijk zou een methodist bij zijn bekeering terstond kunnen sterven. Het eenige doel voor het leven is dan nog, dat hij aan anderen ook de weg kan wijzen.
Maar hij verstaat niet de rijke beteekenis van de geloofsversterking, van het toenemen in de genade en kennis van onzen Heere Jezus Christus, van de levenstaak, die vervuld wordt in den weg van geloofsgehoorzaamheid.

b. Rome, die scheiding maakt tusschen Woord en Sacramenten en ook de Sacramenten bedient, als het Woord niet gepredikt wordt, zelfs aan stervenden thuis. Voor Rome hebben de Sacramenten, evenals pillen, medische kracht. Zij zijn gevuld met genade en helpen daarom altijd. Zij kunnen zelfs *verkocht* worden. Zij zijn als een haard, die warmte uitstraalt en wie het dichtst bij de haard is, krijgt van deze warmte het meest. Daarom heeft de dienst der Sacramenten in de Roomsche kerk veel grooter plaats ingenomen, dan de dienst des Woords.

2. Het Woord en de Sacramenten wijzen op de eenige offerande van Christus.

Daar hebt gij de *eenheid* van beide. In den catechismus wordt gevraagd: "Zijn dan beide, het Woord en de Sacramenten, daarhenen gericht of daartoe verordend, dat zij ons geloof op de offerande van Jezus Christus aan het kruis, als op den eenigen grond onzer zaligheid wijzen?" En dan luidt het antwoord: "Ja zij toch, want de Heilige Geest leert ons in het Evangelie en verzekert ons door de Sacramenten, dat onze volkomen zaligheid in de eenige offerande van Christus staat, die voor ons aan het kruis is geschied." Vr. en antw. 67. Beide wijzen zij ons op dezelfde zaak. Door de Sacramenten wordt ons *hetzelfde* geschonken als door het Woord. Zij wijzen beide op Christus en al Zijne weldaden. De Sacramenten geven *met iets apart,* dat wij in het Woord tevergeefs zoeken. Daarom willen wij geen kerkdienst zonder prediking. Bij Rome is de preekstoel bijkomstig en het altaar onmisbaar. Wij zeggen, dat de Sacramenten zuilen zijn, die opgetrokken worden op den grondslag van het Woord des Heeren. Zonder het Woord hebben de Sacramenten geen beteekenis. En als de belijdenis zegt, *dat God door de Sacramenten te beter aan onze uiterlijke zinnen voorstelt, zoowel hetgeen Hij ons te verstaan geeft door Zijn Woord, als hetgeen Hij inwendig doet in onze harten,* dan weten wij, dat ook het werk des Geestes in onze harten de versterking des geloofs, ons geleerd wordt in het Woord des Heeren. Ook

dit ontvangen wij uit de volheid van Christus. Gods Woord leert ons, dat er is verborgen gemeenschap met onzen Borg, zooals de rank in den Wijnstok is en groeit en de sappen uit dien wijnstok ontvangt zoo ontvangen wij de weldaden van Christus, door het geloof, dat zich richt op den Christus der Schriften.

3. Woord en Sacramenten moeten saam verbonden blijven. Christus heeft ons geleerd, dat wij bij de bediening der Sacramenten de woorden der instelling zullen gebruiken en dat wij de Sacramenten alleen zullen gebruiken tijdens den dienst des Woords. Ook in de Formulieren wordt ons het Woord gepredikt.

Wij worden gewezen op de groote beteekenis van de offerande van onzen Heere Jezus Christus, Die voor de Zijnen geleden heeft en opgewekt is en ter rechterhand Gods voor ons bidt. Wij worden gewezen op het werk van den Drieëenigen God, den God van onze volkomen zaligheid.

III. De Goddelijke instelling van de Sacramenten.

A. God heeft ze gegeven aan Zijn Kerk.
De Sacramenten worden bediend in de samenkomsten van de gemeente des Heeren. Alleen door ambtsdragers, die van God de opdracht hebben ontvangen het Woord en de Sacramenten te bedienen. De beteekenis van de Sacramenten ligt in de Goddelijke instelling. Zij zijn geen inzettingen van menschen. Christus heeft het Avondmaal ingesteld in den nacht, toen Hij verraden werd. En als Hij ten hemel vaart, zegt Hij tot de discipelen: Gaat dan henen, onderwijst alle volken, dezelve doopende in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes. Van die Goddelijke instelling hangt alles af. Daarom zegt de belijdenis: *"Wij gelooven, dat onze goede God, acht hebbende op onze grovigheid en zwakheid, ons heeft verordend de Sacramenten."* Daarom hebben wij ze ook dankbaar uit Zijne hand te aanvaarden.

B. God heeft ze gegeven om onze zwakheid.
"Acht hebbende op onze grovigheid en zwakheid," zegt de belijdenis. God heeft redenen uit Zichzelf genomen. Maar Hij heeft de Sacramenten gegeven ten behoeve van ons. Hij heeft daarbij acht gegeven op onze grovigheid en zwakheid en daarom geeft Hij ze tot versterking van ons geloof. Opdat wij niet alleen zouden hooren met onze ooren, uit het Woord, doch ook zouden zien met onze oogen, door de Sacramenten, wat Christus voor ons heeft gedaan. De beloften Gods zijn in Christus ja en amen. Wanneer God gewild had, zouden wij daaraan genoeg moeten hebben. Maar God heeft ons meer gegeven. Hij wil die beloften ook beteekenen en verzegelen. Hij wil ons aanschouwelijk onderwijs geven. Hij hecht Zijn eigen zegel aan het testament, dat Hij ons heeft geschonken. Nu wordt alle twijfel buitengesloten. De Heere leidt ons bij de hand. Hij rekent met onze zwakheid en geeft ons door de Sacramenten de beloften te beter te verstaan. Hij wijst ons op die beloften. Hij spreekt niet alleen tot ons oor, zoodat wij het hooren. Hij richt Zich ook tot ons oog, zoodat wij het zien. Zien, dat Christus voor onze zonden is gestorven en Zichzelf heeft gegeven tot een volkomen offer en dat de beloften des verbonds zijn voor ons en voor de kinderen.

C. God heeft ze gegeven om Zijne beloften te verzegelen.
Het gaat bij de Sacramenten om de *beloften Gods* in Christus Jezus onzen Heere. Om aan ons Zijne beloften te verzegelen. Zoo hebben wij door het geloof houvast aan de beloften des Heeren. Wij mogen ons op die beloften verlaten en er op pleiten. Gods beloften geven vrijmoedigheid tot geloof. Een testament is verzegeld. Zoo heeft de Heere bij Zijn Woord de zegelen van Zijn hand ons geschonken. Hij beteekent en verzegelt daarin, wat Hij in Zijn Woord heeft beloofd. Hij is de Waarachtige, de Betrouwbare. Hij is geen God, Die liegen zou. En toch, waar Hij de Waarachtige is en omdat Hij de Waarachtige is, daarom geeft Hij de Sacramenten als zegelen, die ook van Hem zijn. Wie niet in Zijn Woord gelooft, heeft

ook niets aan de Sacramenten. Maar nu zegt Hij tot de Zijnen: Zoo zeker gij eet en drinkt, zoo zeker hebt gij deel aan het offer van Christus, gelijk Ik u in Mijn Woord heb beloofd. "*De Sacramenten zijn panden der goedwilligheid en genade Gods te onswaarts,"* zegt de belijdenis. Dat wijst op de *verbondsverhouding,* die bij de verbondszegelen sterk naar voren treedt. De man geeft zijn vrouw een pand. De bruidegom heeft het zijn bruid geschonken. Zoo dikwijls wij die panden zien, zien wij daarin het onomstootelijk bewijs van Zijne groote liefde jegens ons, die de verdoemenis en het verderf waardig waren. Van liefde getuigt Hij in Zijn Woord. Die liefde toont Hij in deze panden. Zoo worden Zijn beloften verzegeld.

D. God heeft ze gegeven tot versterking van het geloof.
De Heilige Geest werkt het geloof. Dat geloof door Hem gewrocht, moet ook worden versterkt, zal het niet kwijnen. Het is een teedere plant, waarover Hij waakt. Nu zijn er vele middelen, die dienen moeten om het geloof te versterken. Het gebed, het lezen en hooren van Gods Woord, de beproevingen des levens, die de wortelen sterker maken en dienen tot loutering; de leidingen Gods in ons leven.

Ook gebruikt de Heilige Geest de Sacramenten om ons geloof te versterken.

Door de Sacramenten wordt het geloof *centraal, in den wortel,* versterkt.

Zij hebben die versterkende kracht niet in zichzelf. Zij zijn *geen medicijnen* gevuld met sacramenteele genade. Een middel is alleen iets in de hand van den Werkmeester en zoo zijn de Sacramenten alleen van kracht, wanneer de Heilige Geest door dezelve ons geloof versterkt. Dan dienen zij om ons geloof te voeden en te onderhouden.

Zij wijzen ons op het werk van den Drieëenigen God.

De elementen zijn van den *Vader.* Bij de Schepping heeft de Vader de elementen van de Sacramenten er reeds voor bestemd. Hij heeft het water gegeven voor den doop tot afwassching van de zonden. Hij heeft het brood en den wijn gegeven, die wijzen op het lichaam en het bloed van onzen Heere Jezus Christus.

De elementen krijgen kracht door het werk van den *Zoon,* Die het Woord is, zoodat er rapport komt tusschen den geloovige en de elementen, die gebruikt worden. De *Heilige Geest* zorgt voor de uitwerking. Hij past toe het werk van Christus. Hij werkt de wedergeboorte en versterkt het nieuwe leven.

IV. Het getal der Sacramenten.

A. Rome heeft zeven Sacramenten.
Wanneer wij het laatste gedeelte van dit artikel lezen, zien wij dat hier bijzonder aan Rome gedacht wordt. Juist in de Sacramentsleer komt uit het principieele verschil van de Reformatie met Rome. Daarom zegt de belijdenis: *"Voorts zijn wij tevreden met het getal der Sacramenten, die ons Christus, onze Meester, heeft verordend, welke niet meer dan twee zijn: te weten het Sacrament des Doops en des Heiligen Avondmaals van Jezus Christus."*

Rome heeft zeven Sacramenten.
1. *De Doop.* Deze Doop neemt, volgens Rome, de schuld en de smet weg en plant het beginsel der heiligheid in de ziel. De doopeling kan deze genade weer verliezen. Daarom is noodig, dat de Sacramenten hem aldoor geven, wat hij noodig heeft.
2. *Het vormsel.* Dit vormsel bestaat in de handoplegging en in de zalving. De gedoopten ontvangen in dit sacrament de kracht, het in den doop ontvangen leven te bewaren, en het geloof standvastig met woord en daad te belijden.

3. *De Eucharistie of het Avondmaal.* Rome leert, dat brood en wijn veranderen in het lichaam en bloed des Heeren. Ook dat Christus in de Mis op onbloedige wijze nogmaals voor onze zonden wordt geofferd.
4. *De Biecht.* Ook deze is volgens Rome een Sacrament. De boeteling moet bezitten berouw des harten, hij moet zijn schuld met den mond belijden en bereid zijn tijdelijke straffen te boeten. Dan vergeeft hem de priester in naam van God de zonden.
5. *Het laatste Oliesel.* Wanneer een zieke verkeert in stervensgevaar, wordt hem het Sacrament der stervenden toegediend door een priester. De kranke wordt gezalfd en de zonden worden vergeven. Rome beroept zich op *Jakobus* 5:*14.* Maar Jakobus spreekt hier van het gebed tot *genezing* van den kranke. Rome dient dit Sacrament toe ter voorbereiding voor den dood.
6. *Het huwelijk.* Ook dit wordt een Sacrament genoemd. De gehuwden krijgen bijzondere genade en kracht, om in de liefde te volharden en hun kinderen op te voeden in de vreeze des Heeren.
7. De *Priesterwijding.* In dit Sacrament krijgt de priester de macht brood en wijn te veranderen in het lichaam en bloed des Heeren, en om de zonden te vergeven.

Bij Rome kan *niemand al* de Sacramenten ontvangen. Want een Priester huwt niet.

B. Christus heeft twee Sacramenten verordend.
"Wij zijn tevreden met het getal der Sacramenten, die Christus, onze Meester, ons verordend heeft, welke niet meer dan twee zijn."

Prof. Bavinck schrijft in zijn Dogmatiek, IV, blz. 542: "Daartegenover heeft de Protestantsche christen aan het Woord en de beide Sacramenten genoeg. Hij heeft daarin, indien hij ze door het geloof aanneemt, den gansenen Christus, den vollen schat Zijner verdiensten, de volkomene gerechtigheid en heiligheid, de onverbrekelijke gemeenschap met God. Van alle straf is hij ontheven. In den doop is hij daarvan verzekerd en in het Avondmaal wordt hij voortdurend in dat geloof versterkt en bevestigd. Zoo heeft hij geen aparte genade noodig in confirmatie, boete en laatste oliesel, want door Woord, Doop en Avondmaal ontvangt hij alle genade, welke hij in leven en sterven, voor tijd en eeuwigheid behoeft. Zijn eenige troost is, dat hij het eigendom van Christus is. In dien troost leeft hij, in dien troost sterft hij. Christus heeft alles voor hem volbracht; van hem wordt geen boete of straf geeischt, noch in dit, noch in het toekomende leven. In Doop en Avondmaal bezit de Protestantsche christen oneindig meer dan de Roomsche in zijn zeven Sacramenten. Want niet het aantal Sacramenten beslist, maar de instelling van Christus en de volheid van genade, welke hij mededeelt."

ARTIKEL XXXIV: VAN DEN HEILIGEN DOOP.

Wij gelooven en belijden, dat *Jezus Christus, die het einde der wet is,* door Zijn vergoten bloed een einde gemaakt heeft aan alle bloedstortingen, die men zoude kunnen of willen doen tot verzoening en voldoening der zonden; en dat Hij, afgedaan hebbende de Besnijding, die met bloed geschiedde, in de plaats daarvan heeft verordend het Sacrament des Doops, door hetwelk wij in de Kerke Gods ontvangen en van alle andere volken en vreemde religiën afgezonderd worden, om geheellijk Hem toegeëigend te zijn, Zijn merk- en veldteeken dragende; en het dient ons tot een getuigenis, dat Hij in eeuwigheid onze God zijn zal, ons zijnde een genadige Vader. Zoo heeft Hij dan bevolen te doopen alle degenen, die de Zijnen zijn, *in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes,* alleen met rein water; ons daarmede te verstaan gevende, dat, gelijk het water de vuiligheid des lichaams afwascht, wanneer wij daarmede begoten worden, hetwelk op het lichaam desgenen, die den Doop ontvangt, gezien wordt, en hem besprengt, alzoo het bloed van Christus hetzelfde van binnen in de ziele doet, door den Heiligen Geest, haar besprengende en zuiverende van hare zonden, en ons wederbarende uit kinderen des toorns tot kinderen Gods. Niet, dat zulks door het uiterlijke water geschiedt, maar door de besprenging des dierbaren bloeds des Zoons van God; Die onze Roode Zee is, door welke wij moeten doorgaan, om te ontgaan de tirannieën van Pharao, welke is de duivel, en in te gaan in het geestelijke land Kanaän. Alzoo geven ons de Dienaars van hunne zijde het Sacrament en hetgene, dat zichtbaar is; maar onze Heere geeft hetgene door het Sacrament beduid wordt, te weten, de gaven en onzienlijke genaden, wasschende en zuiverende en reinigende onze zielen van alle vuiligheden en ongerechtigheden en, onze harten vernieuwende en die vervullende met alle vertroosting, ons gevende eene ware verzekerdheid Zijner vaderlijke goedheid, ons den nieuwen mensch aandoende, en den ouden uittrekkende met alle zijne werken. Hierom gelooven wij, dat, zoo wiens voornemen is, in het eeuwige leven te komen, die moet maar eens gedoopt worden met den eenigen Doop, zonder dien immermeer te herhalen; want wij kunnen ook niet tweemaal geboren worden. Doch deze Doop is niet alleen nut, zoolang het water op ons is, en dat wij het water ontvangen, maar ook al den tijd onzes levens. Hierom verwerpen wij de dwaling der Wederdooperen, die niet tevreden zijn met een eenig doopsel, dat zij eens ontvangen hebben; en daarenboven verdoemen den Doop der kinderen der geloovigen; dewelke wij gelooven, dat men behoort te doopen en met het merkteeken des verbonds te verzegelen, gelijk de kinderkens in Israël besneden werden, op dezelfde beloften, die onzen kinderkens gedaan zijn. En voorwaar Christus heeft Zijn bloed niet minder vergoten, om de kinderkens der geloovigen te wasschen, dan Hij gedaan heeft om de volwassenen. En daarom behooren zij het teeken te ontvangen en het Sacrament van hetgene, dat Christus voor hen gedaan heeft; gelijk de Heere in de wet beval, hun mede te deelen het Sacrament des lijdens en stervens van Christus, kort nadat zij geboren waren, offerende voor hen een lammeken, hetwelk was een Sacrament van Jezus Christus. Daarenboven, hetgene de Besnijdenis deed aan het Joodsche volk, hetzelfde doet de Doop aan onze kinderen; welke de oorzaak is, waarom de Heilige Paulus den Doop noemt de besnijdenis van Christus.

DE HEILIGE DOOP.

I. Christus heeft den Doop in plaats van de Besnijdenis gesteld.

A. Christus heeft een einde gemaakt aan alle bloedstortingen.

1. De offeranden waren schaduwen van Christus. Onder het Oude Testament heeft God den dienst der schaduwen ingesteld. De offeranden, die gebracht moesten worden voor de zonden, zagen heen naar den Christus, in Wien zij alle vervuld zijn geworden. Zonder Christus hebben zij geen beteekenis. Want brandofferen noch offer voor de schuld voldeden aan Uw eisch noch eer. Toen zeid' Ik: Zie, Ik kom, o Heer, de rol des boeks is met Mijn naam vervuld. Wanneer wij iemands schaduw zien, is de Persoon tegenwoordig.

Anders kunnen wij zijn zijn schaduw niet zien. Zoo is Christus onder den ouden dag tegenwoordig geweest. Hij is de Middelaar van het verbond der genade. De Geest van Christus getuigde in de profeten van het lijden, dat komen zou.

Heel de Oud-Testamentische eeredienst heeft waarde door de tegenwoordigheid van den Christus. Zonder Hem zou het geweest zijn ijdele vorm.

2. Christus is het einde der wet. Christus is de vervulling. Daarom heeft Hij ook telkens gezegd, dat Hij Zijn taak verrichten moest, opdat vervuld zou worden, wat door de profeten is gesproken. Aan het kruis heeft Hij gezegd: Het is volbracht. Want Hij was het Lam Gods, dat de zonde der wereld heeft gedragen. En als Hij aan het kruis is gestorven voor onze zonden, dan wordt het voorhangsel des tempels gescheurd van boven naar beneden. Dan heeft de schaduw-dienst afgedaan. *"Wij gelooven en belijden, dat Jezus Christus, Die het einde der wet is, door Zijn vergoten bloed een einde gemaakt heeft aan alle andere bloedstortingen, die men zoude kunnen of willen doen tot verzoening en voldoening der zonden."* Hij is Priester, naar de ordening van Melchizedek. Het Aäronietische priesterschap heeft uitgediend. De tempeldienst is vervallen. De Persoon is gekomen en de schaduw heeft dan geen beteekenis meer. De schuld is betaald. Christus heeft door Zijne voldoening verzoening aangebracht. En daarom willen wij geen altaren meer en geen offeranden, die verloochening zijn van de eenige offerande van onzen Heere Jezus Christus aan het kruis gebracht. De Apostel Paulus schrijft aan de gemeente te Colosse: "Dat u dan niemand oordeele in spijs of drank, of in het stuk des feestdags, of der nieuwe maan, of der sabbatten; welke zijn eene schaduw der toekomende dingen, maar *het lichaam is van Christus"* (Kol. 2:16-17).

B. Christus heeft den Doop in de plaats van de Besnijdenis gesteld.
1. Bij de Besnijdenis en het Pascha vond bloedstorting plaats. Van de instelling van de Besnijdenis lezen wij in *Genesis 17:10-14.* "Dit is Mijn verbond, dat gijlieden houden zult tusschen Mij en tusschen u, en tusschen uw zaad na u: dat al wat mannelijk is besneden worde. En gij zult het vleesch uwer voorhuid besnijden; en dat zal tot een teeken zijn van het verbond tusschen Mij en tusschen u. Een zoontje van acht dagen zal u besneden worden, al wat mannelijk is in uwe geslachten; de ingeborene van uw huis, en de gekochte met geld van allen vreemde, welke niet is van uw zaad; de ingeborene van uw huis en de gekochte met uw geld zal zekerlijk besneden worden; en Mijn verbond zal zijn in ulieder vleesch, tot een eeuwig verbond. En wat mannelijk is, de voorhuid hebbende, wiens voorhuids vleesch niet zal besneden worden, dezelve zal uit hare volken uitgeroeid worden; hij heeft Mijn verbond gebroken."

Ook bij andere volken vond de besnijdenis plaats, die niet altijd een godsdienstige beteekenis heeft, maar wel een hygiënische. Wanneer Abraham dan ook het teeken van de besnijdenis ontvangt, wordt hem niet iets nieuws bevolen, maar wordt een bestaand gebruik voor hem geheiligd tot een teeken en zegel des verbonds. Deze besnijdenis, die ten achtsten dage geschieden moest, had een geestelijke beteekenis. Zij ziet op de besnijdenis des harten en is teeken en zegel van het verbond der genade, dat God met Zijn volk had opgericht. Bij de besnijdenis vond bloedstorting plaats, evenals bij het Pascha, wanneer een lam werd geslacht. Christus Zelf is ook besneden ten achtsten dage. Hij heeft Zich onder de Wet gesteld. Ook bij Hem heeft deze bloedige handeling plaats gevonden. Hij heeft de wet vervuld.

In dit verband wijzen wij er op, dat de *hoornen* in Kanaän besneden moesten worden. Wij lezen daarvan in *Leviticus 19:23-25:* "Als gij ook in dit land zult gekomen zijn, en alle geboomte tot spijze geplant zult hebben, zoo zult gij *de voorhuid daarvan, deszelfs vrucht besnijden;* drie jaren zal het voor u besneden zijn, daarvan zal niet gegeten worden. Maar in het vierde jaar zal al zijne vrucht een heilig ding zijn, ter lofzegging voor den HEERE. En in

het vijfde jaar zult gij deszelfs vrucht eten, om het inkomen daarvan voor u te vermeerderen; Ik ben de HEERE, uw God."

Ik ben de HEERE, uw God. Hij is de Verbondsgod. Zoo ook heeft God aan Abraham het teeken der besnijdenis gegeven, tot een zegel der rechtvaardigheid des geloofs, en heeft daarbij gezegd: Ik ben de HEERE, uw God en de God van uw zaad.

2. De Doop is in de plaats van de Besnijdenis gekomen. Er is één verbond der genade. Maar er zijn twee bedeelingen. De Oud-Testamentische en de Nieuw-Testamentische bedeeling. Christus heeft als de Middelaar van het verbond het teeken van de besnijdenis vervangen door het teeken van den Doop, evenals Hij het Pascha heeft vervangen door het Heilige Avondmaal. De belijdenis zegt, *"dat Hij, afgedaan hebbende de Besnijding, die met bloed geschiedde, in de plaats daarvan heeft verordend het Sacrament des Doops."* Dat dit is geschied blijkt zeer duidelijk uit *Kolossensen 2:11-12:* "In Welken gij ook besneden zijt met de *besnijdenis,* die zonder handen geschiedt in de uittrekking van het lichaam der zonden des vleesches, door de besnijdenis van Christus, zijnde met Hem begraven in den Doop." Daar wordt gezegd, dat wij de geestelijke besnijdenis hebben ontvangen, door den Doop, doordat wij met Christus in den Doop begraven zijn. En dat zou niet gezegd worden, wanneer de Doop niet in de plaats van de Besnijdenis ware gesteld. Dat de besnijdenis door den Doop is afgeschaft geworden, blijkt uit *Galaten 5:2-4:* "Ziet, ik, Paulus zeg u, zoo gij u laat besnijden, dat Christus u niet nut zal zijn; en ik betuig wederom aan een iegelijk mensch, die zich laat besnijden, dat hij een schuldenaar is de geheele wet te doen, Christus is u ijdel geworden, die door de Wet gerechtvaardigd wilt worden; gij zijt van de genade vervallen." Christus heeft ook de besnijdenis vervuld, door Zijn bloed. Hij heeft den Doop ingesteld.

C. Christus geeft ons in den Doop Zijn merk- en veldteeken.
1. Zijn merkteeken. Wij worden door den Doop gemerkt als het eigendom van Jezus Christus. *"Door hetzelve worden wij ontvangen in de Kerke Gods en van alle andere volken en vreemde religiën afgezonderd, om geheellijk Hem toegeëigend te zijn, Zijn merk en veldteeken dragende".* Een andere lezing heeft: Zijn stempel en vaandel dragende. Door den Doop worden de kinderen Gods geteekend. Zij dragen het merkteeken van Christus op hun voorhoofd. Zij zijn van Christus en behooren Hem toe. Daarom heeft de Doop zoo heerlijke beteekenis. Ook daarin zegt de HEERE, evenals onder het Oude Testament: Ik ben de HEERE uw God. De wolkkolom maakte scheiding tusschen Israël en Egypte. Onze vaderen zijn in Mozes gedoopt, ook de kinderen. Door den zondvloed is Noach met de zijnen afgescheiden van de wereld die aan het verderf is overgegeven.

2. Zijn veldteeken. Wiens ik ben, Wien ik ook dien, zegt Paulus. Hij is van Christus en Hij dient Christus. Wij kunnen Hem niet dienen, als wij niet van Hem zijn. Wanneer wij Hem toebehooren, dan worden wij ook geroepen, Hem te dienen en voor Hem te strijden den goeden strijd des geloofs. Wie het merkteeken van Christus draagt, mag niet in zelfgenoegzaamheid neerzitten, maar heeft ook een roeping, een mandaat. Hij moet voor de eer van den Koning strijden, zal eenmaal triumfeeren en over alle schepselen met Hem regeeren. Want Hij heeft overwonnen. En in Hem zijn wij meer dan overwinnaars. Gij Heer, alleen Gij zijt Verwinnaar in den strijd en geeft Uw volk den zegen. "Hij draagt de banier boven tienduizend." *Hoogl. 5:10.* Wee dengene, die met het merkteeken van Christus op hun voorhoofd in het kamp van den vijand zal gevonden worden. Hij zal met vele slagen geslagen worden. Door den Doop worden wij verplicht tot een nieuwe gehoorzaamheid. Wij moeten zijn een volk, tot Zijnen dienst bereid.

D. Christus geeft ons den Doop tot een getuigenis.
1. De Doop is een teeken en zegel van de beloften Gods. Door den Doop wil God ons Zijne beloften beteekenen en verzegelen. Wat Hij in Zijn Woord ons heeft beloofd, wordt ons in den Doop bevestigd. Al de weldaden van onzen Heere Jezus Christus worden ons uit

genade gegeven. Hij heeft voor ons geleden en is voor ons gestorven en Zijn bloed reinigt ons van alle zonde. Wij worden gerechtvaardigd door het geloof en hebben vrede met God. Dat zegt ons de Doop. Op die beloften mogen wij pleiten. God heeft ze ons gegeven en Hij meent ernstig, wat Hij ons belooft. In Zijn Woord, dat waarachtig is, ligt de pleitgrond.

2. God is onze genadige God en Vader. Daartoe heeft Hij Zijn verbond opgericht in Christus met de Zijnen. Zij mogen door het geloof weten, dat zij Hem toebehooren. En dat wordt ons in den Doop beteekend en verzegeld.

"Het dient ons tot een getuigenis, dat Hij in eeuwigheid onze God zal zijn, ons zijnde een genadige Vader." De Doop spreekt zoo duidelijk van de genade Gods in Christus. God de Vader beteekent en verzegelt ons, dat Hij een eeuwig verbond der genade met ons heeft opgericht en ons heeft aangenomen tot Zijne lieve kinderen en erfgenamen. In het verbond der genade hebben wij vasten grond, omdat alle roem is uitgesloten, en ook alle lijdelijkheid is uitgesloten. Uit vrije gunst alleen wordt d'eere toegebracht. Wij steken 't hoofd omhoog en zullen d'eerkroon dragen door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen.

II. Christus heeft gezegd, hoe de Doop bediend moet worden.

A. Christus heeft den Doop ingesteld.

1. De proselietendoop is een menschelijke instelling. De proselieten of Joden-genooten zijn heidenen, die tot de Joden overgekomen waren, of aansluiting bij hen zochten. De eersten werden genoemd *proselieten der gerechtigheid.* Zij werden ook besneden en dus geheel één met het Joodsche volk; de laatsten werden genoemd *proselieten der poort,* godvruchtigen, zooals de kamerling van Candacé en Cornelius van Caesarea. Welnu, de proselieten moesten gedoopt worden. Zij moesten een reinigingsbad ontvangen. En dan werden zij gewasschen van hun vuile heidensche zonden. De Doop was derhalve alleen voor de heidenen, niet voor de Joden.

Een proseliet der gerechtigheid werd dus eerst besneden en dan ook nog gedoopt. Deze proselietendoop is een menschelijke inzetting.

2. De Doop van Johannes is een Goddelijke instelling. Johannes de Dooper is door God gezonden als Wegbereider voor den Christus. Hij is de stem des roependen in de woestijn. Hij predikte den Doop der bekeering tot vergeving der zonden. De Farizeën meenden, dat alleen de heidenen gedoopt moesten worden en niet de Joden. Zij waren rein en de heidenen onrein. Johannes zegt door den Doop: Gij, Farizeën, zijt van nature even onrein als de heidenen. Gij staat met hen op één lijn. Zult gij in het koninkrijk der hemelen ingaan, dan moet gij gedoopt en van uwe zonden gewasschen worden. De Farizeën hebben zich aan den Doop geërgerd, daarom kunnen zij niet antwoorden op de vraag van Christus, of de Doop van Johannes uit den hemel is, of uit de menschen.

Christus heeft den Doop van Johannes erkend. Hij is door hem gedoopt. Matth. 3:13-17. Johannes weigert eerst Christus te doopen. Hij ziet de verhouding van zich tot Christus en dan zegt hij: mij is noodig van U gedoopt te worden en hoe komt Gij tot mij? Maar Jezus wil de verhouding *ambtelijk* zien. Johannes moet als ambtsdrager Christus doopen. Hij is daartoe van God geroepen. Wanneer een eenvoudige ouderling huisbezoek moet doen bij een hoogleeraar in de theologie, dan mag hij niet zeggen: mij is noodig van u bezoek te ontvangen, neen, dan moet hij zijn ambtelijk werk doen en desnoods vermanen en vertroosten. Zoo zegt, Christus tot Johannes: Laat af, want aldus betaamt *ons* alle gerechtigheid te vervullen.

Later is er van den Doop van Johannes misbruik gemaakt. Volgelingen van Johannes hebben dien Doop gebruikt naast, of tegenover den Doop van Christus en hebben niet gezien de vervulling van den Doop van Johannes door den Doop van Christus.

Paulus vindt in Efeze menschen, die gedoopt waren met den Doop van Johannes en niet gehoord hadden, dat de Heilige Geest was uitgestort. *Hand. 19:1-7*. Zij worden door Paulus gedoopt in den naam van den Heere Jezus en dan ontvangen zij den Heiligen Geest, na de oplegging der handen. De Doop van Johannes droeg, evenals heel zijn arbeid, een voorbereidend karakter en is in den Doop van Christus vervuld geworden. Zij zijn in wezen één en in bediening verschillend. De Doop van Johannes is voor het volk Israël ter voorbereiding van de komst van Christus, en de Doop van Christus is voor alle volkeren.

3. De Doop van Christus. Wanneer de Heere Jezus ten hemel zal varen, zegt Hij tot de discipelen: "Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde. Gaat dan henen, onderwijst al de volken, dezelve doopende in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes". Matth. 28:18-19.

In den naam van is *niet op last van,* maar wijst op *de gemeenschap met* den Drieëenigen God.

Wanneer wij in den naam des Vaders gedoopt worden, zoo verzekert ons God de Vader, dat Hij met ons een eeuwig verbond der genade opricht en ons tot Zijne kinderen en erfgenamen aanneemt. Wanneer wij in den naam des Zoons gedoopt worden, verzegelt ons de Zoon, dat Hij ons wascht in Zijn bloed van alle onze zonden, ons in de gemeenschap Zijns doods en Zijner wederopstanding inlijvende. En als wij in den naam des Heiligen Geestes gedoopt worden, verzekert ons de Heilige Geest, dat Hij in ons wonen en ons tot lidmaten van Christus wil heiligen, ons toeëigenende hetgeen wij in Christus hebben, namelijk de afwassching der zonden en de dagelijksche vernieuwing onzes levens.

B. Christus wil, dat wij alleen met rein water gedoopt worden.
1. Het water als teeken. *"Alleen met rein water," zegt* de belijdenis. Rome leert, dat op Paasch- en Pinksterzaterdag het doopwater gewijd en met olie vermengd moet worden. Zie *Honig, Dogmatiek, 642.* Dit is bijgeloof. Wij houden ons aan de eenvoudige instelling van Christus. God heeft aan het water de taak gegeven, den strijd aan te binden tegen het onreine stof, dat bezoedelt en verderft. Door een milden regen zuivert God Zelf de boomen en vruchten en velden en wegen van den heilloozen invloed van het stof. En zoo reinigt het bloed van Christus ons van alle zonde.

Christus heeft dit uitwendig waterbad ingezet en daarbij toegezegd, dat ik zoo zekerlijk met Zijn bloed en Geest van de onreinigheid mijner ziele, dat is van al mijne zonden gewasschen ben, als ik uitwendig met het water, dat de onzuiverheid des lichaams pleegt weg te nemen, gewasschen ben. *Zondag 26 vr. 69.*

En in dit artikel staat: *"Ons daarmee te verstaan gevende, dat, gelijk het water de vuiligheid des lichaams afwascht, wanneer wij daarmee begoten worden, hetwelk* op *het lichaam desgenen, die den Doop ontvangt, gezien wordt, en hem besprengt, alzoo het bloed van Christus hetzelfde van binnen in de ziele doet, door den Heiligen Geest."*

2. Onderdompeling of besprenging. Oorspronkelijk geschiedde de Doop door onderdompeling. De doopeling ging in het water, ging geheel onder het water en kwam dan uit het water op. Toch is al spoedig naast de onderdompeling de besprenging met het water gebruikt. Wij lezen in *Hebreeën 12:24* van het bloed der besprenging, dat betere dingen spreekt dan Abel. Petrus spreekt ook van de besprenging des bloeds van Jezus Christus, 1 Petr. 1:2. De belijdenis spreekt over het water, waarmee wij *begoten* worden. *Prof. Honig* schrijft in zijn *Dogmatiek,* blz. 43: "Tot de 13e eeuw kwam in de Westersche Kerk de indompeling nog naast de besprenging voor, terwijl de Oostersche Kerk nog steeds aan de indompeling vast houdt en de besprengde Christenen niet als gedoopten erkent. Toen de bejaarden-doop in het Westen uitzondering en de kinderdoop regel werd, moest om redenen

van gezondheid wel de besprenging allengs algemeen gebruik worden. Luther gaf echter nog de voorkeur aan de onderdompeling. Calvijn hield de vraag voor een adiaphoron. Maar de Anabaptisten maakten van de onderdompeling een beginsel en zoo doen thans enkele secten ook weer, o.a. de Baptisten. Welnu, hiertegen moeten wij ons op de volgende gronden verzetten: *a.* de hoeveelheid water, die gebruikt wordt, is bijkomstig, aangezien niet het water, maar het bloed van Christus van de zonden reinigt, *b.* de res interna van den Doop wordt in de Heilige Schrift ook reeds een besprenging met water en met het bloed van Christus genoemd. Ezech. 36:25; Heb. 12:24; 1 Petr. 1:2. *c.* reeds van ouds af werd bij nood de besprenging gebruikt en nimmer heeft de kerk besloten, dat zulk een Doop als onwettig beschouwd moest worden, gelijk ook de voorstanders van de indompeling hiervoor gemeenlijk terugdeinzen. Ofschoon het een adiaphoron is, of men driemaal (zoo in de oude kerk) dan wel eenmaal indompelt of besprengt, toch mag de besprenging ook weer niet in zoo geringe mate geschieden, dat elk denkbeeld van afwassching te loor gaat, evenzeer als het Heilige Avondmaal altoos een maaltijd moet blijven".

3. Wij worden met Christus begraven. De Apostel Paulus schrijft in Rom. 6:3-4: "Of weet gij niet, dat zoovelen als wij in Christus Jezus gedoopt zijn, wij in Zijnen dood gedoopt zijn? Wij zijn dan met Hem begraven, door den Doop in den dood". Daar wordt door Paulus gedacht aan de onderdompeling in het water. Wie gedoopt werd, ging in het watergraf. Hij werd begraven. Zoo worden wij met Christus begraven in Zijn dood. Onze oude mensch wordt met Hem begraven. Wij zijn met Hem der zonde gestorven.

4. Wij worden met Christus opgewekt. Deze gedachte wordt ook door den Doop met rein water uitgesproken. De apostel Paulus zegt immers verder: "opdat, gelijkerwijs Christus uit de dooden opgewekt is, tot heerlijkheid des Vaders, alzoo ook wij in nieuwigheid des levens wandelen zouden". Wie gedoopt werd, ging in het watergraf onder, maar hij bleef niet onder, hij kwam uit het watergraf uit. Zoo is Christus gedoopt met een Doop en Hij is geperst, totdat het volbracht is. De Doop van Zijn lijden en sterven. Hij is in den dood ingegaan en Hij is uit den dood gekomen op den dag der opstanding. Hij is uit de dooden opgewekt tot heerlijkheid des Vaders. Hij is het Hoofd en Zijn kerk is het lichaam. Wij zijn, door den Doop, met Hem begraven en ook met Hem opgewekt. Nu zullen wij wandelen in nieuwigheid des levens. De oude mensch is met Hem begraven en de nieuwe mensch is met Hem opgewekt.

C. Christus wijst op de reiniging door Zijn bloed.

1. Tot verootmoediging. *Gelijk het water de vuiligheid des lichaams afwascht.* De Doop wijst ons op de afwassching der zonden, door het bloed van Christus. Wij kunnen in het rijk Gods niet komen, tenzij wij van nieuws geboren worden. Dit leert ons de ondergang in en de besprenging met het water, waardoor ons de onreinigheid onzer zielen wordt aangewezen; opdat wij vermaand worden, een mishagen aan onszelven te hebben, ons voor God te verootmoedigen en onze reinigmaking en zaligheid buiten onszelven te zoeken. Door den Doop worden wij vernederd. Wij zijn zondaren, gansch melaatsen.

2. Tot bemoediging. Het water van den Doop wijst ons op onze onreinheid, maar zegt ons tevens, dat het bloed van Jezus Christus ons reinigt van alle zonde. De belijdenis spreekt die gedachte uit: *ons daarmede te verstaan gevende, dat, gelijk het water de vuiligheid des lichaams afwascht, wanneer wij daarmede begoten worden, hetwelk op het lichaam desgenen, die den Doop ontvangt, gezien wordt en hem besprengt, alzoo het bloed van Christus hetzelfde binnen in de ziele doet, door den Heiligen Geest, haar besprengende en zuiverende van hare zonden, en ons wederbarende uit kinderen des toorns tot kinderen Gods."* Ananias zegt tot Paulus: "En nu, wat vertoeft gij? sta op, en laat u doopen, en uwe zonden afwasschen, aanroepende den naam des Heeren". *Hand. 22:16.* Petrus zegt: "Waarvan het tegenbeeld, de Doop, ons nu ook behoudt, niet die eene aflegging is der vuiligheid des lichaams, maar die eene vraag is van een goed geweten tot God, door de

opstanding van Jezus Christus." Ten tweede betuigt en verzegelt ons de Heilige Doop de afwassching der zonden door Jezus Christus.

En de *catechismus* zegt: "God spreekt alzoo niet zonder groote oorzaak; namelijk niet alleen, om ons daarmee te leeren, dat gelijk de onzuiverheid des lichaams door het water, alzoo ook onze zonden door het bloed en den Geest van Jezus Christus weggenomen worden; maar veelmeer, omdat Hij ons door dit Goddelijk pand en waarteeken wil verzekeren, dat wij zoo waarachtiglijk van onze zonden geestelijk gewasschen zijn, als wij uitwendig met het water gewasschen worden."

D. Christus is onze Roode Zee.
1. Daarom worden wij uit het diensthuis uitgeleid. Het volk Israël is in Egypte geweest en uit het diensthuis uitgeleid. Ik ben de HEERE, uw God, Die u uit Egypteland uit het diensthuis heb uitgeleid. Wij zijn van nature in het diensthuis der zonde. Daarom is Christus in onze plaats in Egypte geweest en uit Egypte gegaan, als Borg. Van nature zijn wij kinderen des toorns, in de macht van den duivel en de tirannieën van Farao. Al deze dingen hebben geestelijke beteekenis. Het water in den Doop wijst ons op het diensthuis der zonde, waarin wij als zondaren zijn.

2. Daarom moeten wij door de Roode Zee gaan. De belijdenis zegt, dat *"Christus onze Roode Zee is, door welke wij moeten doorgaan, om te ontgaan de tirannieën van Farao, welke is de duivel".* God heeft Zijn volk verlost met machtigen arm. Hij heeft hen uitgeleid. De apostel Paulus zegt: "En ik wil niet, broeders! dat gij onwetende zijt, dat onze vaders allen onder de wolk waren en allen door de zee doorgegaan zijn; en allen in Mozes gedoopt zijn in de wolk en in de zee." *1 Corinthe 10:1-2.* Door hetwelk de Doop beduid werd. Christus is onze Roode Zee. Wij kunnen alleen door Hem en in Hem uitgeleid worden uit het diensthuis der zonde. Zoo worden wij afgescheiden van de wereld. Zoo worden wij gered. Alleen door het borgtochtelijk werk van den Middelaar van het verbond der genade.

3. Daarom zullen wij ingaan in Kanaän. Mozes is de Middelaar van het Oude Verbond. Christus is de Middelaar van het Nieuwe Verbond. De vaderen zijn in Mozes gedoopt en wij zijn in Christus gedoopt. Hij zal ons brengen in het Kanaän, dat boven is. De Doop is daarvan een teeken en zegel. Totdat wij eindelijk onder de gemeente der uitverkorenen, in het eeuwige leven, onbevlekt zullen gesteld worden. Of, zooals de belijdenis zegt: *"en in te gaan in het geestelijke land Kanaän."*

III. Christus geeft ons de beteekende zaak.

A. De dienaars geven het Sacrament.
1. Rome overschat de beteekenis van het Sacrament. Volgens Rome werken de Sacramenten magisch. De genade is een substantie. De Sacramenten bevatten de genade Gods in Christus en werken, zooals een pil medicinale kracht in zich heeft, zooals een haard, die warmte uitstraalt. Dit is niet juist. De Sacramenten hebben zonder Christus en het werk des Heiligen Geestes geen kracht. Wanneer dit wel zoo ware, was geen geloof noodig en zouden wij ook, zonder geloof, deel hebben aan de uitwerking. De Heilige Geest werkt door het Woord en door de Sacramenten.

2. Het Mysticisme onderschat de beteekenis van het Sacrament. Het Mysticisme ontkent de beteekenis van de Sacramenten, en wil een rechtstreeksche werking van den Heiligen Geest, los van Christus en los van de middelen der genade. Het Mysticisme kent niet de rijke beteekenis van het verbond der genade en van de teekenen en zegelen des verbonds. Omdat niet alle bondelingen zalig worden, wordt het verbond miskend. Wij mogen niet wijzer zijn dan God, Die de Sacramenten voor ons noodig heeft gekeurd.

3. Wij moeten de beteekenis van het Sacrament op de rechte waarde schatten. Christus Zelf heeft gezegd: "Die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden; maar die niet geloofd zal hebben, zal verdoemd worden." Marc. 16:16. Geloof, Doop en zaligheid worden door Christus verbonden. Dat is een drievoudig snoer, dat niet verbroken kan worden. Niet slechts het geloof, ook de Doop.

En wie niet geloofd zal hebben, al is hij gedoopt, zal verdoemd worden. Zij zullen met *vele* slagen geslagen worden. Christus heeft daarmede duidelijk uitgesproken, dat de Doop de zaligheid niet werkt. Zonder geloof is het onmogelijk, Gode te behagen. Er is een verbondszegen en er is verbondswraak. Daarom zegt de belijdenis: *"alzoo geven ons de Dienaars van hunne zijde het Sacrament, en hetgeen dat zichtbaar is, maar onze Heere geeft hetgeen door het Sacrament beduid wordt."*

B. Christus geeft wat door het Sacrament beduid wordt.

1. De rechtvaardigmaking. In den catechismus wordt gevraagd: Wat is dat, met het bloed en den Geest van Christus gewasschen te zijn? En dan wordt geantwoord: Het is vergeving der zonden van God uit genade te hebben, om des bloeds van Christus' wille, hetwelk Hij in Zijne offerande aan het kruis voor ons uitgestort heeft. [Zon. 26, Vr. 70] En de belijdenis zegt: zuiverende en reinigende onze zielen van alle vuiligheden en ongerechtigheden.

Wij worden gerechtvaardigd door het geloof. Wij ontvangen door het bloed van Christus de vergeving der zonden. Hij is onze Borg en Middelaar, Die in onze plaats heeft voldaan. Wanneer wij door Zijn bloed gereinigd zijn, zijn wij rechtvaardig voor God. Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het, Die rechtvaardig maakt, wie is het die verdoemt? Christus is het, Die gestorven is, ja wat meer is, Die ook opgewekt is, Die ook ter rechterhand Gods is, Die ook voor ons bidt. Christus geeft aan Zijn volk, in den Doop, bewijs van de vergeving der zonden door Zijn bloed.

2. De heiligmaking. Daarna ook, zegt de catechismus, door den Heiligen Geest vernieuwd en tot lidmaten van Christus geheiligd te zijn; opdat wij hoe langer hoe meer der zonde afsterven, en in een godzalig, onstraffelijk leven wandelen. [Zondag 26, Vr. 70] En de belijdenis zegt: *"en onze harten, vernieuwende."* Wie in het water gaat is onrein en wie er uit opkomt, is gereinigd. Ten andere worden wij vermaand en verplicht tot eene nieuwe gehoorzaamheid. De nieuwe mensch wordt met Christus opgewekt. Wij zijn in Hem gedoopt. Christus is onze heiligmaking.

3. De vertroosting van Gods genade. De belijdenis gaat verder en zegt, *"dat Hij onze harten vervult met alle vertroosting, ons gevende eene ware verzekerdheid Zijner vaderlijke goedheid."*

Door den Doop verzegelt Hij ons, dat onze zonden vergeven zijn. Nu mogen wij *zien,* dat God onze genadige Vader is, dat Zijne beloften voor ons zijn, en dat de gerechtigheid van Christus ons wordt toegerekend. Hij heeft ons aangenomen tot Zijne lieve kinderen en erfgenamen. Wij mogen op Zijn Woord hopen. Want zoo ver het West verwijderd is van 't Oosten, zoover heeft Hij, om onze ziel te troosten, van ons de schuld en zonden weggedaan.

4. De waarachtige bekeering. *"Ons den nieuwen mensch aandoende en den ouden uittrekkende, met alle zijne werken."* Bij U is vergeving, opdat Gij gevreesd wordt. De waarachtige bekeering bestaat in de afsterving van den ouden mensch en de opstanding van den nieuwen mensch. In den Doop ontvangen wij ook de verzekering, dat wij tot den dienst van Christus bereid worden gemaakt. Hoe zullen wij in zonde blijven leven, als wij der zonde gestorven zijn? Het wordt ons dan een lust, in de wegen des Heeren te wandelen. Zij gaan van kracht tot kracht steeds voort.

IV. Christus wil, dat wjj eenmaal gedoopt worden.

A. De Doop mag niet herhaald worden.
1. Het onderscheid tusschen den Doop en het Avondmaal. De Heilige Doop, die inderdaad Doop is, mag maar *eenmaal* worden bediend. Wij vieren op geregelde tijden het Heilig Avondmaal. Christus heeft Zelf gezegd: doet dat tot Mijne gedachtenis. Zoo dikwijls gij dit broood eet en den drinkbeker dringt, verkondigt den dood des Heeren, totdat Hij komt, zegt de Schrift. Het Avondmaal moet op geregelde tijden, viermaal of zesmaal 's jaars gevierd worden. De Doop wijst ons op het ontstaan van het nieuwe leven (eenmaal) en het Avondmaal wijst ons op de voeding en versterking van het nieuwe leven (telkenmale). Zoo vond de besnijdenis eenmaal plaats en het Pascha werd elk jaar gevierd. In *Efeze 4:*5 lezen wij: Eén Heere, één geloof, één Doop.

2. Wij kunnen niet tweemaal geboren worden. De belijdenis wijst op het feit, dat wij maar eenmaal gedoopt kunnen worden. *"Hierom gelooven wij, dat, zoo wiens voornemen is in het eeuwige leven te komen, die moet maar eens gedoopt worden met den eenigen Doop, zonder dien immermeer te herhalen."* De eenige wettige Doop mag niet herhaald worden. Want, zoo zegt de belijdenis: *wij kunnen ook niet tweemaal geboren worden.* Het zou ingaan tegen het bestel des Heeren, als wij den Doop, die op wettige wijze is geschied, zouden herhalen.

3. Hoe te doen, als de Doop niet wettig is bediend? Wij erkennen ook den Doop door anderen bediend, maar moeten toch den nadruk leggen op het wettige daarvan. Rome maakt gebruik van den nooddoop. Wanneer gevreesd wordt, dat een kind, kort na de geboorte, zal sterven, wordt de Doop bij Rome ook door niet-ambtsdragers bediend.

Prof. Rutgers wijst er op, dat deze zoogenaamde "nooddoop" door iemand, die tot de bediening der Sacramenten geenerlei opdracht of qualificatie van Christus door midddel der gemeente ontvangen heeft, inderdaad geen Christelijke Doop is, maar slechts eene *vertooning* van de daartoe behoorende uiterlijkheden. Hij zegt, dat een arts van Gereformeerde belijdenis dien Doop niet mag bedienen, omdat hij dan met bewustheid de hooge beteekenis en de heiligheid van het Sacrament des Doops zou verloochenen. *Kerkelijke adviezen* II, blz. 102. Onze artsen en verpleegsters moeten beslist weigeren den nooddoop te bedienen.

Niet elke Doop kan als wettig worden erkend. Aan *drie eischen* wordt voor de geldigheid van den Doop vastgehouden. Ten eerste moet de Doop bediend zijn naar de instelling van Christus met water en de geijkte formule. Ten tweede moet de Doop bediend zijn in een gemeenschap, die de belijdenis des Drieëenheid vasthoudt. En ten derde moet de Doop bediend zijn door een persoon, die in zijn kring als ambtsdrager wordt erkend, of althans kerkelijk macht tot doopen ontving.

Ds W. *H. den Houting Jr* heeft de vraag gesteld, of de doopserkenning, gelijk die onder ons geconstrueerd wordt tot nu toe, wel principieel te rechtvaardigen is, vooral met het oog op de heiligheid van den Doop, het wezen van het verbond en de waarde van het ambt. Hij heeft den wensch uitgesproken, dat deze zaak in nauwgezette studie zou worden genomen. Zie zijn: De erkenning van den Doop buiten eigen kerkverband. (Kok, 1936).

Een niet wettig bediende Doop is geen Doop, maar een vertooning. De belijdenis spreekt hier van *den eenigen Doop,* die niet herhaald mag worden.

B. De Doop is van nut voor geheel het leven.
1. Niet alleen zoolang het water op ons is. Deze gedachte leefde vroeger bij velen, dat de Doop alleen beteekenis had voor het heden. Daarom werd de Doop uitgesteld! Er waren menschen, die zich lieten doopen tegen het einde van hun leven. De Doop was immers de

afwassching der zonden, welnu, dan lag het voor de hand, dat de Doop bediend werd zoo laat mogelijk, opdat al de zonden, die bedreven waren, konden worden afgewasschen. Tegen deze dwaling gaat de belijdenis in. Dat is niet juist. De Doop is niet de afwassching der zonden, maar is teeken en zegel van de afwassching der zonden.

2. Al den tijd onzes levens. Wij worden maar eenmaal gedoopt, doch dat is voor ons geen schade. Wij hebben daarmee niets minder, want *de doop is ons nut al den tijd onzes levens.* Altijd mogen wij op de beloften des Heeren pleiten. Altijd mogen wij met onzen Doop werkzaam zijn, door het geloof. Daarom wordt door den catechismus aan hen, die *volwassen* zijn, de vraag gesteld, hoe wordt *gij* in den Heiligen Doop vermaand en verzekerd, dat de eenige offerande van Christus, aan het kruis geschied, *u* ten goede komt? En als wij door zwakheid in zonde vallen, zoo moeten wij aan Gods genade niet vertwijfelen, noch in de zonde blijven liggen, overmits de Doop een ontwijfelbaar getuigenis is, dat wij een eeuwig verbond met God hebben. Nooit komen wij van onzen Doop af. Al den tijd onzes levens is de Doop ons nut.

C. De Wederdoopers zijn niet tevreden met den eenigen Doop.

1. Zij erkennen alleen den Doop van de volwassenen. De belijdenis gaat hier in tegen het standpunt van de Wederdoopers. Zij zegt: *"hierom verwerpen wij de dwaling der Wederdoopers, die niet tevreden zijn met een eenig doopsel, dat zij eens ontvangen hebben."* Let wel! Er staat niet: met eenig doopsel, maar met *een eenig doopsel,* dat zij ontvangen hebben. Zie *De Reformatie,* 22 Mei 1936. K. S. De belijdenis zegt hier dus, dat een *echte* Doop niet mag worden overgedaan, en dat de Wederdoopers met den echten Doop, dien zij ontvangen hadden, niet tevreden waren. Zij meenden, dat zij weer gedoopt moesten worden, omdat zij den Doop hadden ontvangen, *toen zij kinderen waren,* en dus nog niet het geloof deelachtig waren. De belijdenis wijst daarop: *"en daarenboven verdoemen den Doop der kinderkens der geloovigen."*

2. Zij leeren, dat de gemeente is een vereeniging. De Wederdoopers en Baptisten meenen, dat alleen volwassenen mogen gedoopt worden. De Schrift zegt immers: die geloofd zal hebben en gedoopt zal zijn, zal zalig worden en die niet geloofd zal hebben, zal verdoemd worden. Wanneer volwassenen gedoopt worden, dan hebt gij, zoo zeggen zij, zekerheid en bij de kinderen is dat niet het geval. Dit is onjuist. Wanneer alleen gedoopt moesten worden zij, van wie wij absolute zekerheid hebben, dan zou *niemand* gedoopt kunnen worden. Want de ambtsdragers zijn geen hartenkenners. Zelfs bij de apostelen is Judas geweest.

De groote vraag, die eerst gesteld moet worden, is deze, hoe wij de gemeente des Heeren zien. Zij dwalen in hun *kerkbegrip* en zien in de gemeente niet anders dan een *vereeniging.* En op hun standpunt hebben zij gelijk. Wanneer de gemeente niet anders is dan een vereeniging, dan kunnen wij toetreden tot die vereeniging, als wij zelf dat willen en den wensch te kennen geven en het met de statuten van die vereeniging eens zijn. De kinderen behooren dan niet tot de gemeente. Zij hebben geen oog voor de rijke beteekenis van het verbond der genade, dat God ook met de kinderen heeft opgericht.

3. Gods Woord leert, dat de gemeente is een volk. Gods Woord spreekt over het *volk* des Heeren. Christus is niet voorzitter van een vereeniging, al is deze dan een godsdienstige vereeniging, neen, Hij is *Koning* van Zijn volk. Hij is een eeuwig Koning, Die zonder zijn onderdanen niet zijn kan. En nu is er geen koning ter wereld, die alleen maar volwassenen tot onderdanen heeft. Zulk een koning moet nog gevonden worden. Wanneer een kind geboren wordt, dan is dat kind in ons land een Nederlander. Het behoort tot het Nederlandsche volk. Daarom wordt het ingeschreven. Nu kan het best zijn, dat dit kind later niet vaderlandslievend is. Toch behoort het tot het Nederlandsche volk. En zoo zullen er ook kinderen zijn, die tot het volk des Heeren behooren, en later zeggen: Wij willen niet, dat Christus Koning over ons zij. Maar dat mag nooit reden zijn, te zeggen: dus behooren er tot dat volk geen kinderen. Christus is Kind geworden. Hij is ook voor de kinderen gekomen.

Hij heeft Zelf gezegd: "Laat de kinderkens tot Mij komen en verhindert ze niet, *derzulken is het koninkrijk der hemelen." [*Matth. 19:14*]* Daarom moeten zij ook het merk- en veldteeken van den Koning dragen.

V. Christus wil, dat de kinderen der geloovigen gedoopt zullen worden.

A. Zij behooren tot het verbond der genade.

1. De secte neemt het persoonlijke eenzijdig. Dat is het kenmerkende van de secte en van alle mysticisme, dat eenzijdig de nadruk gelegd wordt op het persoonlijke. Als men zelf maar toegebracht wordt, wanneer men zelf maar genieten kan! Ieder staat geheel los op zichzelf, moet een apart bezoek ontvangen, moet een afzonderlijken weg doormaken. Er moet iets gebeuren, er moet iets met kracht in de ziel vallen. Zelfs de dialectische theologie leeft bij den inslag van het Woord des Heeren in het heden, zooals de bliksem inslaat, of een bom een gat in den grond maakt. Het is dan ook te verstaan, dat Prof. Barth de beteekenis van den kinderdoop onderschat en meent, dat hij niet op Schriftuurlijken grond is te verdedigen.

2. De volkskerk neemt het gemeenschappelijke eenzijdig. Daar wil men doopen, wat in het doophuis komt, zonder keur, zonder te rekenen met de waarde van het verbond der genade. De Doop verliest dan zijn rijke beteekenis. Want wij mogen nooit voorbijzien, dat de genade particulier is en dat het niet voldoende is, dat wij bij de groote massa behooren. Wij moeten persoonlijk met onzen Doop werkzaam zijn en pleiten op de beloften, die de Heere ons heeft gegeven.

3. Gods Woord wijst ons op de rechte verhouding van beiden. De Heilige Schrift spreekt van het gemeenschappelijke en van het persoonlijke. Een waar geloof is ook een vast vertrouwen, dat *niet alleen anderen, ook mij* vergeving der zonden geschonken is, uit louter genade, alleen om de verdienste van Christus wille. God werkt in de geslachten. Hij heeft Zijn verbond opgericht met Zijn volk en de kinderen van de geloovigen. Ik zal Mijn verbond oprichten tusschen Mij en tusschen u en tusschen uw zaad na u, in hunne geslachten. U komt de belofte toe en uwen kinderen, zegt Petrus, in den naam des Heeren. En de belijdenis spreekt het zoo duidelijk uit: *"dewelke wij gelooven, dat men behoort te doopen en met het merkteeken des verbonds te verzegelen, gelijk de kinderkens in Israël besneden werden, op dezelfde beloften, die onzen kinderen gedaan zijn."* Paulus wijst Timotheus op de lijn der geslachten, als hij zegt, dat het geloof, dat in hem is, ook in zijne moeder en in zijne grootmoeder heeft gewoond. Gods werk is geen willekeur. Hij werkt alle dingen naar den raad van Zijnen wil. En Gods raad gaat ook over het verbond, want het verbond der genade vindt zijn grondslag in den raad des vredes. En daarom willen wij niet eenzijdig het persoonlijke, en ook niet eenzijdig het gemeenschappelijke, maar beide in de juiste verhouding, waarin God ze heeft geplaatst, zoodat in het *verbond* onze volle *verantwoordelijkheid* blijft.

B. Zij ontvangen de beloften des Heeren.

1. Niet alle gedoopten worden zalig. Er is wel niemand, die meent, dat de Doop en de zaligheid elkaar volkomen dekken. Niet alle gedoopten worden zalig. Er zullen zeer velen verloren gaan, die het merk- en veldteeken van den Heere Jezus dragen. De Doop werkt de zaligheid niet. De kinderen der geloovigen worden gedoopt, omdat zij behooren tot het verbond der genade. Niet, omdat wij *veronderstellen,* dat zij wedergeboren zijn, maar omdat wij *weten,* dat zij bondelingen zijn. Evenals er onder degenen, die belijdenis hebben afgelegd, hypocrieten zijn, zoo hebben wij bij de gedoopten ook te onderscheiden tusschen kaf en koren. "Jakob heb Ik liefgehad en Ezau heb Ik gehaat." [Mal. 1:2-3] Maar daarom mag de Doop het niet ontgelden. Dat is zoo gevaarlijk. Dat men, omdat nu eenmaal niet alle gedoopten zalig worden, zegt: dan heeft de Dop dus ook geen beteekenis meer.

De gedoopten moeten op hun roeping gewezen worden. Zij hebben de beloften des Heeren te aanvaarden door het geloof. Zij moeten wandelen in de wegen des Heeren. Niet *zij* hebben gekozen, maar Christus heeft beslag op hen gelegd. Er is geen zelfbeschikkingsrecht. In het verbond der genade worden wij, zonder dat wij kiezen, geplaatst. Dat is een groot voorrecht. Daarom zullen zij met vele slagen geslagen worden, als bondelingen door eigen schuld en moedwilligheid verloren gaan. En dat, terwijl zij zoo heerlijke beloften hebben ontvangen.

2. Wij spreken niet van uitwendig en inwendig verbond. Velen zitten met de moeilijkheid en willen de vouwen gladstrijken voor het denken. Als dan niet alle gedoopten zalig worden, hoe zit het dan met het verbond? Kunnen wij dan ook nog zeggen, dat zij, die verloren gaan, tot het verbond behooren? En om uit die moeilijkheid te komen, heeft men de onderscheiding gemaakt van een uitwendig en een inwendig verbond. De geloovigen, de uitverkorenen behooren zowel tot het uitwendig als tot het inwendig verbond en de hypocrieten behooren alleen tot het uitwendig verbond. Zoo krijgt men "een kerkje in de kerk", en kweekt men lijdelijkheid. Allen, die Christus niet als Koning willen erkennen, kunnen dan zeggen: "wij zijn nooit in het verbond geweest, wij hebben er wel uitwendig bij behoord, maar God heeft ons niet gerekend bij het inwendig verbond, zoodat wij feitelijk niet eens echt gedoopt zijn." Zoo krijgt *God de schuld!*

Calvijn schrijft op *Galaten 3:27:* "De sacramenten bieden, zoowel den goeden als den kwaden, Gods genade aan en zij beloven niet op bedriegelijke wijze de genade van den Heiligen Geest; de geloovigen ontvangen, wat hun aangeboden is. De goddeloozen bewerken wel, dat door het te verwerpen, dat wat aangeboden is, voor hen van geen voordeel is; maar zij kunnen niet maken, dat God niet trouw en de beteekening van het sacrament niet waarachtig zou zijn. De sacramenten behouden hun eigen kracht, opdat zij niet voor ledige en koude schouwspelen gehouden zouden worden. En wij worden vermaand, hoe misdadig de ondankbaarheid der menschen is, wanneer zij de heilzame instellingen Gods door misbruik niet slechts onnut voor zich maken, maar ook veranderen tot hun verderf."

En *Ursinus* schrijft in zijn Schatboek: "Want alle kinderen der geloovigen zijn in het verbond en in de kerk Gods, tenzij zij zich buitensluiten."

En als wij in het verbond zijn, dan zullen wij, òf den zegen ontvangen door het geloof aan de beloften des Heeren, òf wij zullen den vloek ontvangen, omdat wij in ongeloof de beloften Gods, die in den doop beteekend en verzegeld zijn, hebben verworpen. Daarom willen wij niet spreken van een uitwendig en een inwendig verbond.

3. Christus heeft Zijn bloed ook voor de kinderen vergoten. De belijdenis zegt: *"En voorwaar, Christus heeft Zijn bloed niet minder vergoten, om de kinderkens der geloovigen te wasschen, dan Hij gedaan heeft om de volwassenen. En daarom behooren zij het teeken te ontvangen en het Sacrament van hetgeen, dat Christus voor hen gedaan heeft."* De *Catechismus* antwoordt op de vraag: "Zal men ook de jonge kinderen doopen?" "Ja, mitsdien zij, alzoowel als de volwassenen in het verbond Gods en in Zijne gemeente begrepen zijn, en dat hun door Christus' bloed de verlossing van de zonden en de Heilige Geest, Die het geloof werkt, niet minder dan de volwassenen wordt toegezegd; zoo moeten zij door den Doop, als door het teeken des verbonds, der Christelijke Kerk ingelijfd en van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden" (vr. 74). In de Catechismus wordt dus geleerd dat de kinderen der geloovigen gedoopt moeten worden, want zij behooren tot het verbond der genade, zij ontvangen de beloften des verbonds, zij moeten wandelen in de wegen des Heeren.

Christus is ook voor de kinderen gekomen. Hij is Kind geworden.

Hij is ontvangen van den Heiligen Geest, opdat Hij door Zijn heilige ontvangenis en geboorte onze zonde, waarin wij ontvangen en geboren zijn, voor Gods aangezicht zou bedekken. Hij heeft gezegd: "Laat de kinderkens tot Mij komen en verhindert ze niet, derzulken is het koninkrijk der hemelen." [Matth. 19:14]

4. De beloften Gods zijn ook voor de kinderen der geloovigen. Petrus zegt op den Pinksterdag: "Want u komt de belofte toe en uwen kinderen, en allen die daar verre zijn, zoovelen als er de Heere onze God toe roepen zal." *Hand. 2:39.* De Doop is beteekening en verzegeling van de beloften des verbonds, dus *ook van de belofte, dat de Heilige Geest het volle werk van Christus toepast.*

De catechismus zegt, dat aan de kinderen door Christus' bloed, de vergeving der zonden en de Heilige Geest, Die het geloof werkt, niet minder dan den volwassenen *toegezegd* wordt. In dit artikel lezen wij, "dat de kinderen Israëls besneden werden op *dezelfde beloften,* die onzen kinderen zijn gedaan".

Bij de openbare belijdenis des geloofs wordt gevraagd: *Gelooft gij Gods verbondsbelofte u in uw Doop beteekend en verzegeld?* Wij moeten echter onderscheid maken tusschen een *belofte* en een *profetie.* Een profetie wordt altijd vervuld, letterlijk, ook al wil de persoon, of het volk, waarover die profetie gaat, er niet van weten. De beloften Gods worden gegeven aan Zijn volk. Wie deze beloften door het geloof aanvaardt, zal de vervulling ontvangen. Maar de keerzijde van de belofte is de bedreiging. Wie de beloften Gods in ongeloof verwerpt, zal gestraft worden. Er is verbondszegen en verbondswraak. Dat is de beteekenis van de verbondssluiting. Zie Gen. 25:7-21. God gaat tusschen de stukken door. Jer. 34:18-20. Zij, die het verbond hebben overtreden, zijn bij de verbondssluiting tusschen de stukken doorgegaan en zullen daarom evenals die gedeelde dieren overgegeven worden in de hand hunner vijanden, en gestraft worden.

5. Als de kinderen niet gedoopt moesten worden, zou Christus het verboden hebben. De Doop is in plaats van de besnijdenis gekomen. Zie dit Art. I. B. 2. Niet alleen de volwassenen, ook de kinderen, de jongens, moesten het teeken van het verbond, de besnijdenis ontvangen. Wanneer dat in het Nieuwe Testament niet zoo ware, zou Christus het verboden hebben. Daarom moeten nu ook de kinderen gedoopt worden.

6. Wie den kinderdoop verwerpt moet ook Sabbatist worden. Men zegt: "er staat nergens in den Bijbel, dat de kinderen gedoopt moeten worden." Toch weten wij, dat de Doop in de plaats van de besnijdenis is gekomen. Men kan met evenveel recht zeggen, dat er nergens in den Bijbel staat, dat de Zondag in plaats van den Zaterdag gesteld is. Toch weten wij, dat de Zondag gevierd moet worden. God de *Vader* heeft Zijn scheppingswerk verricht. Hij rust. Die dag is de Oud-Testamentische sabbat, de zevende dag. God de *Zoon* heeft het werk der verlossing tot stand gebracht. Hij rust van Zijn werk. Dat is de dag der opstanding. De Nieuw-Testamentische sabbat. God de *Heilige Geest zal* het werk der heiligmaking tot stand brengen. Als dat gereed is, zal Hij ook rusten van Zijn werk. Dan hebben wij den eeuwigen sabbat.

7. De Schrift leert, dat gezinnen gedoopt zijn. Het gezin van Cornelius, *Hand. 11:14,* Lydia, *Hand. 16:15.* De stokbewaarder, *Hand. 16:33.* Stefanus, *1 Cor. 1:16.* Het is niet aan te nemen, dat in die gezinnen geen kinderen zijn geweest. In geen geval kan bewezen worden, dat zij er niet geweest zijn. De kerkvaders hebben gezegd, dat de apostelen kinderen gedoopt hebben. Pas later is de bestrijding van den kinderdoop gekomen.

C. Zij moeten van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden.

1. De kinderen der geloovigen zijn in Christus geheiligd. De eerste doopvraag luidt: "Eerstelijk, hoewel onze kinderen in zonde ontvangen en geboren en daarom aan allerhande

ellendigheid, ja aan de verdoemenis zelve onderworpen zijn, of gij niet bekent, dat zij in Christus geheiligd en daarom als lidmaten Zijner gemeente behooren gedoopt te wezen?"

Over deze vraag is verschil van gevoelen. Voornamelijk over de woorden: "in Christus geheiligd". Ook hier wordt, om de plooien glad te strijken, gewerkt met de woorden *inwendig* en *uitwendig.*

Velen denken hier aan een *inwendige heiliging.* Er moet beleden worden, dat de kinderen innerlijk in Christus geheiligd zijn. Maar dat kan niet gelden van alle gedoopte kinderen. Er is kaf onder het koren. Niet alle gedoopten worden zalig. Daarom hebben sommigen eertijds voorgesteld de vraag iets anders te lezen: Of zij in Christus geheiligd *kunnen* zijn, of *wellicht* in Christus geheiligd zijn. Zie *Dr B. Wielenga: Ons doopsformulier,* blz. 234 en *Dr Gerth van Wijk: In Christus geheiligd.*

Anderen meenen, dat hier alleen bedoeld wordt een *uitwendige heiliging.* Maar dan dreigt het gevaar van een uitwendig en een inwendig verbond. Wij komen er zoo niet. Dat de oplossing zoo moeilijk is te vinden, blijkt heel duidelijk uit hetgeen Dr Wielenga schrijft. Hij komt tot deze conclusie:

"Zonder in een speciaal geval te oordeelen over den inwendigen staat des menschen, (wat de Kerk niet mag) spreekt zij *in het algemeen* als haar belijdenis uit, dat God het zaad van Zijn Kerk door het bloed van Christus heeft rein gewasschen. Naar het oordeel der liefde en der christelijke hope zullen geloovige ouders hun speciaal *nu* te doopen kind ook wel voor inwendig geheiligd aanmerken, totdat het tegendeel mocht blijken (zie besluit Utrechtsche synode) maar zeker weten en als hun vaste overtuiging belijden, of *bekennen* (zooals in het formulier gevraagd wordt) dat dit bepaald kind wedergeboren is, mogen en kunnen zij niet. Er zou dan afval der heiligen moeten zijn, of een algemeene verzoening. Of, wat minder erg is, de doopouders zouden iets als waarheid *belijden,* waarvan zij zelf moeten zeggen: het kan ook *niet* waar zijn. Alleen van haar zaad *in het algemeen* (eerbiedigende de vrijmacht van Gods uitverkiezende genade) heeft de Kerk de vrijheid en de roeping te *belijden,* dat het vóór den Doop in Christus geheiligd is." blz. 246, 247.

Dan wijst Dr Wielenga in een noot op het standpunt van Dr Kramer, die het niet in algemeenen zin, maar speciaal wil zien. *Dr Kramer* zegt: "Maar men zou kunnen meenen, dat zulk een belijdenis, onze kinderen zijn in Christus geheiligd, in het algemeen mag worden verstaan, zonder ze telkens op die bepaalde kinderen, die ten Doop gepresenteerd worden, toe te passen. Doch behalve dat zulk een gedachte alle kracht en troost uit dat geheiligd zijn weder wegneemt, de practijk der Gereformeerden in de Londensche vluchtelingengemeente onder A. Lasco en Micron stoot haar geheel omver, wijl daar den doopheffers gevraagd werd: Ik begeer, dat gij mij verklaart of deze kinderen, die gij mij aanbiedt, het zaad van onze Kerk zijn," blz. 311.

Dr Kramer wil dus het "bekennen" *niet* laten slaan op de kinderen *in het algemeen.* Hier gaat Dr Kramer, volgens Dr Wielenga te ver. "In het formulier is sprake van *bekennen,* d.i. dus een geloofswaarheid *belijden.* Zulk een belijdenis mag niemand uitspreken aangaande bepaalde individuen. Wanneer het gedoopte kind later in ongeloof stierf, zouden de ouders een leugenachtige belijdenis hebben afgelegd", zoo zegt de schrijver in de noot, blz. 247.

Welnu, hier wringt iets. Dat komt door de onderscheiding *uitwendig* en *inwendig.* De vraag, die eerst gesteld moet worden, is deze: wat Gods Woord ons leert aangaande het heilig zijn van de gemeente des Heeren.

"Heilig (hagios) geldt allereerst van God. Bij het schepsel duidt dit woord aan: a. *een relatie,* verhouding, en wel *positief* tot God en Zijn dienst, Ef. 2:21, 3:5; Rom. 11:16; 1 Petr. 2:5, e.a.; vergel. Matth. 23:19; Joh. 10:36; 1 Tim. 4:5; b. *negatief,* ten opzichte van de wereld en de

zonde, Ef. 1:4, 5:27, e.a.; vergel. Ef. 5:26; Joh. 17:19; Heb. 2:11. Hier sluit naar zijn volle doorwerking bij menschen ook hun persoonlijke reinheid van zonden, of hun godsvrucht in als consequentie. Doch niet onmiddellijk, of vanzelf krachtens stam en grondbeteekenis, Ef. 5:3; 1 Petr. 1:15; 2 Petr. 3:11, e.a. Het spreekt dus van heerlijke bevoorrechting der geloovigen in hun genadige verbinding met den Heere en Zijn dienst en losmaking van de wereld en verderf, maar wijst ook op hun roeping tot reiniging van hun zonden en algeheele toewijding aan den Heere" (Dictaat Prof. Greijdanus: Efeze).

Prof. Bavinck schrijft in zijn Dogmatiek, IV, blz. 579: "De kinderen der geloovigen zijn geen heidenen, zijn ook geen duivelskinderen, die nog, gelijk Roomschen en Lutherschen leeren, bij den Doop moeten geexorceerd worden, maar het zijn *kinderen des verbonds,* wien de belofte even goed als den volwassenen toekomt, zij zijn in het verbond begrepen en zijn *heilig non natura,* Job 14:4, Ps. 51:7 [Ps. 51:5], Joh. 3:6; Ef. 2:3, *sed foederis privilegio."* Prof. Bavinck gebruikt hier een Latijnsche uitdrukking die beteekent: zij zijn *heilig niet van nature, maar krachtens, of door de bijzondere weldaad des verbonds.*

Dr J. A. Gerth van Wijk heeft in 1866 ter gelegenheid van het driehonderd-jarig bestaan van het doopsformulier een boekje geschreven: "Onze kinderen in Christus geheiligd", waarin hij een historische uiteenzetting geeft. Hij verwerkt daarin zeer veel materiaal en komt tot de volgende conclusie: "De slotsom van ons onderzoek is dus, dat de uitdrukking *"onze kinderen zijn in Christus geheiligd"* niet in den sterken zin des woords moet worden opgevat, als ware *inwendige reinheid* hun toegekend; maar in de zwakkere beteekenis, zoodat van hen verklaard wordt, dat zij door hun geboorte uit christen-ouders, Gode *toegewijd zijn, afgescheiden van de belijders van andere godsdiensten, toegelaten tot de gemeenschap der Christelijke Kerk, door Christus gesteld onder den zegen van het genadeverbond Gods;* welke zegen, indien hij door de opwassende kinderen gewaardeerd en ernstig ter harte wordt genomen, ter behoudenis strekt maar, veronachtzaamd en versmaad, het oordeel verzwaart" blz. 62.

Ds W. H. Gispen zegt in De Geloofsbelijdenis, blz. 241: "De kinderen der geloovigen worden uitdrukkelijk *heilig* genoemd, d.i. afgezonderd van de ongeloovige wereld en toegewijd aan den dienst van God."

Ds N. Y. van Goor schrijft in het: Geloof der vaderen, blz. 388: "Voorts leert 1 Cor. 7:14 ons, dat de kinderen van geloovige ouders als heilig moeten worden beschouwd, afgezonderd van de wereld en verkeerend op het terrein van de genade."

Wij lezen in *de Dordtsche Leerregelen,* Hoofdst. I, art. 17: "Nademaal wij van den wille Gods uit Zijn Woord moeten oordeelen, hetwelk getuigt, dat de kinderen der geloovigen *heilig zijn, niet van nature, maar uit kracht van het genadeverbond,* in hetwelk zij met hunne ouders begrepen zijn, zoo moeten de godzalige ouders niet twijfelen aan de verkiezing en zaligheid van hunne kinderen, welke God in hunne kindsheid wegneemt uit dit leven (Gen. 17:7; Hand. 2:39; 1 Cor. 7:14)."

Ursinus schrijft in zijn Schatboek, dat "alle kinderen der geloovigen in het verbond en in de Kerk Gods zijn."

In Rom. 11:16 *zegt* Paulus: "Omdat de wortel *heilig is,* zijn de takken *heilig."* En toch zijn er takken afgebroken, "maar zij zijn door ongeloof afgebroken", vs 20.

In Heb. 10:29 staat: "Hoeveel te zwaarder straf, meent gij, zal hij waardig geacht worden, die den Zoon van God vertreden heeft, en het bloed des Testaments onrein geacht heeft, *waardoor hij geheiligd was,* en den Geest der genade smaadheid heeft aangedaan".

Zelfs schrijft de apostel Petrus, "dat valsche leeraars den Heere, *die hen gekocht heeft,* verloochenen, en een haastig verderf over zichzelf brengen," 2 Petr. 2:1.

Wij spreken dan niet meer van een uitwendige of een inwendige heiliging. God zal wel zorgen, dat Zijn praedestinatie werkelijkheid wordt. De verborgen dingen zijn voor den Heere onzen God en de geopenbaarde voor ons en voor onze kinderen. Wij hebben zekerheid, dat zij behooren tot het verbond der genade. Daarom zijn zij in Christus geheiligd. Geheiligd in Christus is een verbondsrelatie, die niet "slechts" een uitwendige heiliging is, die de inwendige heiliging niet buitensluit, maar ook niet altijd insluit, positief tot God en Zijn dienst en negatief tegenover wereld en de zonde. Zie ook Art. XXIV. IV.

De Doop wordt door den zondvloed beduid. De Doop werkt altijd naar twee zijden.

Ik denk hier aan wat *Prof. Schilder* schrijft in zijn verklaring van den catechismus, blz. 60, 61: "Het gescheiden liggen der wateren van het moment van Gen. 1:6 tot dat van Gen. 1:11, maar niet minder hun naar elkaar toegebracht worden en hun saamgekomen zijn van het moment van Gen. 7:11 tot dat van Gen. 8:14 dient een dubbel *goddelijk* doel: Vloek zoowel als zegen, verwerping zoowel als aanneming. Waarom dan ook Petrus (1 Petr. 3:20-21) zeggen kan, dat dat zondvloedwater, het gecombineerde boven- en benedenwater, *behouden* heeft, *gered* heeft. Door *water* ('t was weer 't oude instrument) redde God Noach en de zijnen uit die booze wereld, beurde Hij de ark in de hoogte, de ark, waarin het vrouwenzaad en de kerk gered worden, ook Christus Jezus zelf; en zoo kon dat water, krachtens deze behoudende, reddende functie weer optreden als *tegenbeeld,* d.w.z. als afschaduwing, n.l. op deze wijze, dat de Doop zijn voorbeeldende profetie of voorafschaduwing in dat zondvloedwater heeft, en zelf daarvan de afschaduwing is. Denk u de Jordaan, of een andere rivier waarin de onderdompelingsdoop bediend wordt: het water spoelt schoon, begraaft den ouden mensch, en doet den nieuwen rijzen. Wie had ooit gedacht, dat zondvloedwater voorafschaduwing zou worden van doopwater? Dat de stormwind van het oordeel tevens de zeilen van het kerkschip spannen zou? Een kerkschip, dat meteen weer de aanvang eener nieuwe wereld wezen zou, wijl er ook een Cham in woont, en de oude mensch en de schare van nieuwe bondsbrekers? Zoo is voor den één weer die behoudenis in de ark een tegenbeeld van redding-voor-eeuwig, voor den ander een instrument van een opgespaard worden, een als-een-schat-weggelegd worden voor een nog later verderf."

Dat moeten wij zien. Ook *Cham* was in de ark. De Doop maakt scheiding tusschen Gods volk en de wereld, maar de Doop wijst ook op de redding-voor-eeuwig en ook op het als-schat-weggelegd-worden-voor-later-verderf. De verbondsheiligheid, met den verbondszegen en den verbondsvloek. De *verbondszegen* voor hen, die de beloften Gods, die beteekend en verzegeld worden, door het geloof aanvaarden en de *verbondsvloek* voor hen, die de beloften Gods in ongeloof verwerpen. Zooals de Schrift zegt: "hoeveel zwaarder straf meent gij, zal hij waardig geacht worden, die den Zoon van God vertreden heeft en het bloed des testaments onrein geacht heeft, *waardoor hij geheiligd was,* en den Geest der genade smaadheid heeft aangedaan?" Heb. 10:29. Hij was geheiligd en zal zwaarder straf ontvangen. Ook bij den Doop in het verbond, is de werking van de *praedestinatie,* van de verkiezing en de verwerping, van belofte en bedreiging, van zegen en vloek.

2. De kinderen der geloovigen moeten van de kinderen der ongeloovigen onderscheiden worden. God maakt scheiding tusschen Israël en Egypte, tusschen Farao met de zijnen en het volk des Heeren. "Door hetwelk de Doop beduid werd". God maakt scheiding tusschen de ongeloovige wereld, die vergaat en de Kerk in de ark, waarin ook Cham is, die wel in de Kerk en niet van de Kerk is. God maakt scheiding tusschen de wereld en Zijn volk. Daarom worden wij geroepen, te wandelen als kinderen des lichts. Wij worden vermaand en verplicht tot een nieuwe gehoorzaamheid, opdat wij de wereld verlaten, onze oude natuur dooden en in een nieuw godzalig leven wandelen.

ARTIKEL XXXV: VAN HET HEILIG AVONDMAAL ONZES HEEREN JEZUS CHRISTUS.

Wij gelooven en belijden, dat onze Zaligmaker Jezus Christus het Sacrament des Heiligen Avondmaals verordend en ingesteld heeft, om te voeden en te onderhouden degenen, die Hij alreede wedergeboren, en in Zijn huisgezin, hetwelk is Zijne Kerk, ingelijfd heeft. Nu hebben degenen, die wedergeboren zijn, in zich tweeërlei leven: het ééne lichamelijk en tijdelijk, hetwelk zij van hunne eerste geboorte medegebracht hebben, en allen menschen gemeen is: het andere is geestelijk en hemelsch, hetwelk hun gegeven wordt in de tweede geboorte, dewelke geschiedt door het Woord des Evangelies, in de gemeenschap des lichaams van Christus; en dit leven is niet gemeen, dan alleen den uitverkorenen Gods. Alzoo heeft ons God, tot onderhouding des lichamelijken en aardschen levens, aardsch en gemeen brood verordend, hetwelk daartoe dienstig is, en allen gemeen is, zoowel als het leven. Maar om het geestelijk en hemelsch leven te onderhouden, hetwelk de geloovigen hebben, heeft Hij hun gezonden een levend brood, dat van den hemel nedergedaald is, te weten: Jezus Christus, Dewelke het geestelijk leven der geloovigen voedt en onderhoudt, als Hij gegeten, dat is, toegeëigend en ontvangen wordt, door het geloof in den geest. Om ons dit geestelijk en hemelsch brood af te beelden, heeft Christus verordend een aardsch en zienlijk brood, hetwelk een Sacrament is van Zijn lichaam en den wijn tot een Sacrament Zijns bloeds; om ons te betuigen, dat wij, zoo waarachtiglijk als wij het Sacrament ontvangen en houden in onze handen en het eten en drinken met onzen mond, waarmede ons leven daarna onderhouden wordt, ook zoo waarachtiglijk door het geloof (hetwelk de hand en de mond onzer ziele is) het ware lichaam en het ware bloed van Christus, onzen eenigen Zaligmaker, ontvangen in onze zielen tot ons geestelijk *leven.* Nu, zoo is het zeker en ongetwijfeld, dat ons Jezus Christus Zijne Sacramenten niet tevergeefs heeft bevolen. Zoo werkt Hij dan in ons al wat Hij door deze heilige teekenen ons voor oogen stelt; hoewel de wijze ons verstand te boven gaat, en ons onbegrijpelijk is, gelijk de werking des Heiligen Geestes verborgen en onbegrijpelijk is.

Intusschen zoo feilen wij niet, als wij zeggen, dat hetgeen door ons gegeten en gedronken wordt, het eigen en natuurlijk lichaam en het eigen bloed van Christus is; maar de wijze, op welke wij dit nuttigen, is niet de mond, maar de geest door het geloof. Alzoo dan blijft Jezus Christus altijd zittende ter rechterhand Gods Zijns Vaders in de hemelen, en laat toch daarom niet na, ons Zijns deelachtig te maken door het geloof. Deze maaltijd is een geestelijke tafel, aan dewelke Christus Zichzelven ons mededeelt met alle Zijne goederen, en doet ons aan haar genieten, zoowel Zichzelven, als de verdiensten Zijns lijdens en stervens; voedende, sterkende en vertroostende onze arme, troostelooze zielen, door het eten Zijns vleesches, en haar verkwikkende en vermakende door den drank Zijns bloeds. Voorts, hoewel de Sacramenten met de beteekende zaken te zamen gevoegd zijn, zoo worden zij nochtans met deze twee zaken door allen niet ontvangen. De goddelooze ontvangt wel het Sacrament tot zijne verdoemenis, maar hij ontvangt niet de waarheid des Sacraments; gelijk als Judas en Simon de toovenaar beiden wel het Sacrament ontvingen, maar niet Christus, Die door datzelve beteekend wordt, Welke den geloovigen alleen medegedeeld wordt.

Ten laatste, wij ontvangen het Heilig Sacrament in de verzameling des volks Gods, met ootmoedigheid en eerbied, onder ons houdende eene heilige gedachtenis des doods van Christus onzen Zaligmaker, met dankzegging, en doen aldaar belijdenis van ons geloof en van de Christelijke religie. Daarom behoort zich niemand daartoe te begeven, zonder zichzelven eerst wel beproefd te hebben; opdat hij, etende van dit brood en drinkende uit dezen drinkbeker, niet ete en drinke zichzelven een oordeel. Kortelijk, wij zijn door het gebruik van dit Heilige Sacrament bewogen tot eene vurige liefde jegens God en onzen naaste. Daarom verwerpen wij alle inmengselen en verdoemelijke vonden, die de

menschen bij de Sacramenten gedaan en gemengd hebben, als ontheiligingen daarvan en zeggen, dat men zich moet laten vergenoegen met de ordening, die Christus en Zijne Apostelen ons geleerd hebben, en spreken, gelijk zij daarvan gesproken hebben.

HET HEILIG AVONDMAAL.

I. Christus heeft het Avondmaal ingesteld.

A. In de Paaschzaal.

1. Hij viert het laatste Oud-Testamentische Pascha. De Heere Jezus heeft het Avondmaal ingesteld in den nacht, in welken Hij verraden werd. Hij is in de Paaschzaal. Zeer waarschijnlijk is die zaal geweest in de woning van Maria, de moeder van Johannes Markus, de zuster van Barnabas. Het huis van Maria is een plaats van samenkomst geworden voor de gemeente des Heeren te Jeruzalem. Wanneer Petrus uit de gevangenis wordt bevrijd door een engel, begeeft hij zich naar die plaats. Wij lezen in *Handelingen 12:12:* "En als hij alles overlegd had, ging hij naar het huis van Maria, de moeder van Johannes, die toegenaamd was Markus, alwaar velen samenvergaderd en biddende waren." Misschien wordt over deze plaats ook gesproken in *Handelingen 4:31:* "En als zij gebeden hadden, werd de plaats, in welke zij vergaderd waren, bewogen. En zij werden allen vervuld met den Heiligen Geest en spraken het Woord Gods met vrijmoedigheid." Johannes Markus was een Leviet. Dan heeft een zoon van *Levi* nog meegeholpen, om de Paaschzaal gereed te maken, nu *de* Hoogepriester naar de ordening van *Melchizedek* daar het Avondmaal zal instellen. Zekerheid hebben wij echter niet. Wel, dat Christus in deze Paaschzaal het laatste Pascha heeft gevierd. Wanneer Hij dat niet gedaan had, zou de instelling van het Avondmaal een daad van revolutie geweest zijn. Nu zien wij hier rijpe vervulling. Want in de Paaschzaal ontmoeten elkaar de Oud-Testamentische en de Nieuw-Testamentische lijn van het verbond der genade. Daarom bereidt en viert Christus het Pascha naar de regelen, die daarvoor in de wet zijn gegeven. Hij zegt Zelf, dat Hij grootelijks begeerd heeft, dit Pascha te vieren.

2. Hij is het Lam, dat geslacht zal worden.
Het Paaschlam zag heen naar de vervulling door en in Christus. Daarom zegt Johannes de Dooper, als hij ziet, dat Jezus tot hem komt: "Zie *het Lam Gods,* dat de zonde der wereld wegneemt", Joh. 1:29. Paulus zegt: "Zuivert dan den ouden zuurdeesem uit, opdat gij een nieuw deeg zijn moogt, gelijk gij ongezuurd zijt, want ook *ons Pascha* is voor ons geslacht, namelijk Christus," *1 Cor. 5:7*. Christus wordt "ons Pascha" genoemd. En Petrus zegt, dat wij niet door vergankelijke dingen, zilver of goud verlost zijn, maar door het dierbaar bloed van Christus, als van een *onbestraffelijk en onbevlekt Lam, 1 Petr. 1:18-19.* En Johannes zag in het midden van de ouderlingen *een Lam,* staande als geslacht, *Openb. 5:6.* Het Lam is geslacht, dat ziet op den staat van vernedering en het "staat", dat wijst op den staat van verhooging. Wij hebben hier geen dialectischen paradox. Zie *J. G. Feenstra: De dialectische theologie, blz. 11, 18.*

3. Hij stelt, in plaats van het Pascha, het Avondmaal in. Het Pascha beteekent: voorbijgang. De verderfengel is voorbijgegaan, daar, waar het bloed van het Paaschlam gestreken was aan de posten der deuren. Het is ingesteld bij den uittocht uit Egypte. Op den *tienden Nisan:* moest het Paaschlam in huis genomen worden. Dan werd het één met het gezin. Vier dagen was het in huis en de kinderen vooral hebben zich aan het dier gehecht. Op den veertienden Nisan moest het geslacht worden. Het lam werd vier dagen te voren aangewezen, om in plaats van den eerstgeborene te sterven. Christus is niet vier dagen, of vier maanden, of vier jaren, of vier eeuwen te voren aangewezen. Hij is van eeuwigheid aangewezen. "Hij is voorgekend geweest *voor de grondlegging der wereld,* maar geopenbaard in de laatste tijden", *1 Petr. 1:20.*

Het Paaschfeest ziet dus op de verlossing uit Egypte, op de bevrijding uit het diensthuis der zonde. Het volk Israël is op den tienden Nisan door de Jordaan in Kanaän gekomen, en heeft op den veertienden Nisan te Gilgal het Pascha gevierd. Niet alleen is het Pascha een offerande, het is ook een maaltijd. Op grond van de voldoening van Christus is er verzoening en gemeenschap met God. Nu is het Pascha vervuld. Nu sterft de Eerstgeborene des Vaders. Nu kan het bloed aan de deurposten gesprengd worden, want het bloed van Jezus Christus reinigt van alle zonde. Wanneer Christus het Pascha heeft gevierd, neemt Hij bij den derden beker, den beker der dankzegging, het brood en den wijn en stelt het Avondmaal in. Dit wordt ons in het Evangelie meegedeeld. En Christus acht dit van zoo groote beteekenis, dat Hij het Zelf aan Paulus *rechtstreeks* heeft meegedeeld, die het niet van menschen ontvangen en geleerd heeft, maar door de openbaring van Jezus Christus, Gal. 1:11-12. De Apostel zegt dan ook in *1 Cor. 11:23: "Want ik heb van den Heere ontvangen,* hetgeen ik u ook overgegeven heb, dat de Heere Jezus, in den nacht, in welken Hij verraden werd het brood nam. En als Hij gedankt had, brak Hij het en zeide: neemt, eet, dat is Mijn lichaam, dat voor u verbroken wordt, doet dat tot Mijne gedachtenis. Desgelijks nam Hij den drinkbeker, na het eten des Avondmaals, en zeide: deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed. Doet dat, zoo dikwijls gij dien zult drinken, tot Mijne gedachtenis Want zoo dikwijls als gij dit brood zult eten en dezen drinkbeker zult drinken, zoo verkondigt den dood des Heeren, totdat Hij komt."

B. In opdracht van den Drieëenigen God.

1. Het werk des Vaders. Christus treedt in de Paaschzaal op als de Middelaar van het verbond der genade. Hij heeft opdracht. Hij is gehoorzaam geweest tot den dood. In het Oude Testament wordt ook gesproken van "gedachtenis". Zij moesten den naam des Heeren gedachtenis stichten in den tabernakel en in den tempel. Nu sticht Christus gedachtenis den Vader, volgens de opdracht, die Hij in den raad des vredes, in het verbond der verlossing, heeft ontvangen. De *ure* is gekomen. Gods raad is vervuld. De klok in den hemel wijst den tijd aan. Tot zoolang zijn de lammeren geslacht en ook nu worden zij gebracht en gegeten en Christus eet dit Pascha ook, in opdracht van den Vader. Hij heeft meermalen gezegd, dat Zijne ure nog niet gekomen was, maar nu is Zijne ure wel gekomen.

Daarom loopt Christus de Oud-Testamentische lijn geheel af. In de Paaschzaal ontmoeten elkaar de schaduw en de vervulling, de belofte en de werkelijkheid. God heeft het Pascha ingesteld in Egypte. Uit Egypte heeft Hij Zijn Zoon geroepen en nu wordt het Paaschlam door den Vader gegeven, Die Zijn eigen Zoon niet heeft gespaard. Daarom moet het Avondmaal gevierd worden, totdat het vervuld zal zijn in het koninkrijk Gods, wanneer Christus het koninkrijk zal geven in de handen des Vaders. Zoolang moet hier op de aarde Avondmaal gevierd worden, en dat Avondmaal zal vervuld worden door de bruiloft des Lams. Dan zal God verheerlijkt worden en de gemeenschap met God ten volle hersteld zijn. Ook bij het Avondmaal zien wij het werk des Vaders, Die de teekenen heeft gegeven in de schepping, Die Zijn Zoon heeft gegeven als het Lam, Die verkoren heeft, en geroepen. God wordt verheerlijkt.

2. Het werk des Zoons. Christus heeft het grootelijks begeerd. Zie, Ik kom, om Uw wil te doen, o God. Zijn liefde en ijver brandt. Hij heeft groote begeerte het Pascha te vervullen en het Avondmaal in te stellen. En nog altijd heeft Christus sterke begeerte het Avondmaal met Zijn volk te houden. Hoe groot moet dan onze begeerte zijn en ons verlangen om Avondmaal te houden met Hem.

In die tafel ziet Christus het kort begrip van Zijn lijden en sterven voor Zijn volk. Hij is de Vervulling van het Paaschlam. Nooit heeft iemand, zoo etend, zoo geleden. Het Sacrament van Zijn lijden en sterven heeft Hij geplaatst, zoo dicht mogelijk bij Zijn kruis. In den nacht, in welken Hij verraden werd. Laat ons dan besprengen met het bloed des kruises onze deurposten en laat ons eten en drinken. Ons Pascha is geslacht. Christus wendt het roer

der wereld om. Naar Hem hebben de geslachten uitgezien, en nu zullen zij *op* Hem zien en tot Hem komen, de arme en de verslagene van geest en hij, die voor Zijn Woord beeft. Nu hebben wij de werkelijkheid. Doet dat tot Zijne gedachtenis. Denkt aan Zijn lijden en sterven voor onze zonde en rust in Zijn werk.

3. Het werk des Heiligen Geestes. De Heilige Geest heeft hier een bijzondere taak. Hier is de tafel der gemeenschap en die gemeenschap wordt gewerkt en versterkt door den Heiligen Geest. Hij vereenigt met Christus. Hij sterkt het geloof. Doet dat tot Mijne gedachtenis en wij zouden er niets van terecht brengen, als de Heilige Geest het niet uit Christus nam en ons gaf. De Heilige Geest werkt ook de gehoorzaamheid en de belofte, om Avondmaal te vieren. Hij maakt dat wij ook grootelijks begeeren het Avondmaal te vieren.

Christus heeft den Vader gebeden, dat de Heilige Geest, met Zijn vleesch en bloed, Zijn volk zal voeden en versterken, totdat de laatste uitverkorene Gods raad heeft gediend.De Heilige Geest heeft de opdracht, de tafels te doen aanrichten, en Zijns naams gedachtenis te stichten. De kerk wordt door den Heiligen Geest geleid, om te verkondigen, dat Christus komt op de wolken des hemels. Dan zal Hij ook op tijd komen, als Zijne ure daar is. De Geest en de bruid zeggen: Kom, Heere Jezus.

C. Voor de Kerk.

1. De Kerk is Zijn huisgezin. *"Wij gelooven en belijden, dat onze Heere Jezus Christus het Sacrament des Heiligen Avondmaals verordend en ingesteld heeft, om te voeden en te onderhouden degenen, die Hij alreede wedergeboren, en in Zijn huisgezin, hetwelk is Zijn Kerk, ingelijfd heeft."* De Kerk wordt hier genoemd het huisgezin van Jezus Christus. In dat gezin wordt de maaltijd aangericht voor de kinderen, die tot dat gezin behooren. In dit gezin is Hij de Gastheer, Die uit Zijne volheid geeft genade voor genade. Daarom klemt de vraag, waar de *wettige* openbaring is van het lichaam van Christus.

2. Door wedergeboorte worden wij in de Kerk ingelijfd. Zullen we eten en drinken, zullen wij gevoed worden, dan moet er leven zijn en honger en dorst. Christus werkt de wedergeboorte door den Heiligen Geest. Alleen die kinderen, die wedergeboren zijn, zijn kinderen van dit gezin. Er kunnen ook bastaarden in het gezin zijn, die er niet bij behooren. Wij hebben hier een heenwijzing naar het vorige artikel. "Ons *wederbarende uit kinderen des toorns* tot *kinderen Gods. Hierom gelooven wij, dat, zoo wiens voornemen is in het eeuwige leven te komen, die moet maar eens gedoopt worden met den eenigen Doop, zonder dien immermeer te herhalen; want wij kunnen ook niet tweemaal geboren worden."*

De belijdenis geeft aan de wedergeborenen toegang tot het Heilig Avondmaal. Wij gelooven met het hart en belijden met den mond.

3. Wij worden door het Avondmaal versterkt in het geloof. De weg zou voor ons te veel zijn. Christus acht het Avondmaal noodig voor ons. Hij versterkt het geloof, door het Woord, door het gebed, door de leidingen in ons leven, door de moeiten en zorgen en ook door de uitreddingen, maar bijzonder door het Heilig Avondmaal. Daarom mag iemand, die zwak is in het geloof, zich niet in ongehoorzaamheid aan de viering van het Avondmaal onttrekken. Zwakke menschen hebben versterkende middelen noodig. Hoe dwaas zou het zijn, als iemand tot een dokter zou zeggen: Als ik eerst sterk ben, zal ik versterkende middelen gebruiken, zoolang moet gij wachten. Zoo dwaas is het, als een zwakgeloovige geen Avondmaal wil of durft vieren. *Christus heeft het ingesteld, om te voeden en te onderhouden degenen, die Hij alreede wedergeboren, en in Zijn huisgezin, hetwelk is Zijn Kerk, ingelijfd heeft."*

II. Tweeërlei leven en tweeërlei voeding.

A. Tweeerlei leven.

1. Door geboorte. De belijdenis maakt onderscheid tusschen tweeërlei leven. Het eerste is lichamelijk en tijdelijk, het leven, dat wij van onze eerste geboorte meegebracht hebben. Alle menschen bezitten het. Dat leven is niet minderwaardig. God heeft het gegeven. Hij is de Schepper. Hij heeft den mensch geschapen naar Zijn beeld en naar Zijne gelijkenis. Maar door de zonde is dat leven aangetast, zoodat wij den eeuwigen dood onderworpen zijn. Door de zonde is de dood gekomen. Ons leven is "een gestadige dood".

2. Door wedergeboorte. Het andere leven is geestelijk en hemelsch. Het wordt gewerkt door den Heiligen Geest. Het ontstaat in de tweede geboorte, de wedergeboorte. De Heere Jezus heeft daarvan gesproken tot Nicodemus. Hij zegt: "Hetgeen uit het vleesch geboren is, dat is vleesch, en hetgeen uit den Geest geboren is, dat is geest. Verwondert u niet, dat Ik gezegd heb: Gijlieden moet wederom geboren worden. De wind blaast, waarheen hij wil en gij hoort zijn geluid, maar gij weet niet, vanwaar hij komt en waarheen hij gaat; alzoo ook een iegelijk, die uit den Geest geboren is." Joh. 3:6-8. De Heilige Geest werkt de wedergeboorte door het Woord des Evangelies. Evenals bij de schepping. God zeide: Daar zij licht en daar was licht. Zoo ook bij de herschepping. De krachtdadige roeping des Geestes werkt de wedergeboorte. "Gij, die wedergeboren zijt, niet uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad, door het levende, eeuwigblijvende Woord van God. En dit is het Woord, dat onder u verkondigd is." *1 Petr. 1:23.*

Ook bij de kinderen wordt de wedergeboorte gewerkt op den akker, waar het Woord gezaaid wordt, daar, waar het verbond der genade is. De belijdenis legt er den nadruk op, dat dit geschiedt in de gemeenschap des lichaams van Christus. Daar is het huisgezin, daar is de Kerk. Daar is de akker, waar het zaad des Evangelies gestrooid wordt. De wedergeboorte wordt gegeven aan de uitverkorenen. Zij alleen bezitten haar. *"En dit leven is niet gemeen* (niet allen hebben het), *dan alleen den uitverkorenen Gods."*

B. Tweeërlei voeding.

1. Door brood. God heeft in de schepping gegeven het brood. In het zweet uws aanschijns zult gij brood eten en wij bidden: Geef ons heden ons dagelijksch brood, dat Gij ons, na den val beloofd hebt. Wij pleiten op de belofte des Heeren, ons geschonken. Dat brood is op het lichaam aangelegd, krachtens Gods scheppingsordinantie. De mensch is ook geformeerd uit het stof der aarde. Het brood is niet iets vreemds, dat tot ons en in ons komt, onverteerbaar. Neen, de Almachtige bewerkt, door het voedingsproces, dat er komt eenheid, groei en versterking. Dat is een mysterie. *"Alzoo heeft ons God, tot onderhouding des lichamelijken en aardschen levens, aardsch en gemeen brood verordend, hetwelk daartoe dienstig is, en allen gemeen is, zoowel als het leven."*

2. Door Christus het hemelsche brood. God heeft ons voor het leven, dat uit de wedergeboorte is, gegeven het hemelsche brood. En dat brood is Christus. Hij zegt: "Ik ben het brood des levens. Uwe vaders hebben het manna gegeten in de woestijn, en zij zijn gestorven; dit is het brood, dat uit den hemel nederdaalt, opdat de mensch daarvan ete en niet sterve. Ik ben dat levende brood, dat uit den hemel nedergedaald is; zoo iemand van dit brood eet, die zal in der eeuwigheid leven. En het brood, dat Ik geven zal, is Mijn vleesch, hetwelk Ik geven zal voor het leven der wereld."

En als dan de Joden onder elkander strijden zeggende: "Hoe kan ons deze Zijn vleesch te eten geven?" dan antwoordt Christus: "Voorwaar, voorwaar zeg Ik ulieden: tenzij dat gij het vleesch des Zoons des menschen eet en Zijn bloed drinkt, zoo hebt gij geen leven in uzelven. Die Mijn vleesch eet en Mijn bloed drinkt, die heeft het eeuwige leven; en Ik zal hem opwekken ten uitersten dage. Want Mijn vleesch is waarlijk drank." *Joh. 6:48*-55. Dit brood kunnen wij alleen eten door het geloof. Met de hand en den mond des geloofs. *"Maar om het geestelijk en hemelsch leven te onderhouden, hetwelk de geloovigen hebben, heeft Hij hun gezonden een levend brood, dat van den hemel nedergedaald is, te weten*

Jezus Christus. Dewelke het geestelijk leven der geloovigen voedt en onderhoudt, als Hij gegeten, dat is toegeëigend en ontvangen wordt, door het geloof in den geest."

III. De teekenen en de beteekende zaak.

A. Welke teekenen Christus gebruikt.
De teekenen, die Christus gebruikt, spreken voor ons duidelijke taal. Hij neemt brood en wijn en geeft ze Zijnen discipelen, opdat zij eten en drinken.

God heeft in de schepping reeds met het Avondmaal gerekend. De Vader heeft de elementen gegeven.

Christus noemt Zichzelf het tarwegraan, dat in de aarde valt en vrucht draagt. Hij is begraven en opgestaan uit de dooden en draagt veel vrucht.

Hij noemt Zich de ware Wijnstok, en wij zijn de ranken.

Het brood en de wijn hebben een bewerking ondergaan. De tarwe wordt eerst gemalen, en dan wordt het deeg bereid en het brood gebakken.

De druiven worden geperst, en zoo wordt de wijn toebereid, zoodat hij gedronken kan worden. In de schepping heeft God het aldus beschikt, dat het graan gemalen en de druif geperst moet worden. Christus is ook geperst, totdat het volbracht is. Hij is verbrijzeld geworden. Hij heeft Zijn lichaam voor ons gegeven in den dood en Zijn bloed gestort en door Zijn bitter lijden en sterven is Hij voor ons geworden tot een spijs en drank des eeuwigen levens.

B. Welke beteekende zaak Christus ons geeft.
Deze teekenen en zegelen zijn van groote waarde, omdat zij ons afbeelden het werk van onzen Borg en Middelaar. Wij krijgen in het Heilig Avondmaal aanschouwelijk onderwijs. Het brood is het Sacrament van Zijn lichaam en de wijn is het Sacrament van Zijn bloed. Hij heeft ons beloofd: "eerstelijk, dat Zijn lichaam zoo zekerlijk voor mij aan het kruis geofferd en gebroken en Zijn bloed voor mij vergoten is, als ik met de oogen zie, dat het brood des Heeren mij gebroken en de drinkbeker mij medegedeeld wordt; ten andere, dat Hijzelf mijne ziel met Zijn gekruisigd lichaam en vergoten bloed zoo zekerlijk tot het eeuwige leven spijst en laaft, als ik het brood en den drinkbeker, als zekere waarteekenen des lichaams en bloeds van Christus, uit des dienaars hand ontvang en met den mond geniet." *Catech. antw.* 75. En de belijdenis zegt, *"dat wij zoo waarachtiglijk als wij het Sacrament ontvangen en houden in onze handen en het eten en drinken met onzen mond, waarmee ons leven daarna onderhouden wordt, ook zoo waarachtiglijk door het geloof (hetwelk is de hand en de mond der ziele) het ware lichaam en het ware bloed van Christus, onzen eenigen Zaligmaker, ontvangen in onze zielen tot ons geestelijk leven."* Wie door het geloof komt, ontvangt het lichaam en bloed des Heeren, die waarlijk spijs en drank zijn. Wij eigenen ons het offer van Christus toe.

C. De verborgen gemeenschap met Christus.
Het feit staat vast. Christus werkt bij het Avondmaal in de Zijnen. Hij geeft Zichzelf als het brood des levens. *"Zoo werkt Hij dan in ons, al wat Hij door deze heilige teekenen ons voor oogen stelt."* Hoe het gebeurt kunnen wij niet doorgronden. *"De wijze",* waarop het geschiedt, *"gaat ons verstand te boven en is ons onbegrijpelijk, gelijk de werking des Heiligen Geestes verborgen en onbegrijpelijk is."*

Toch mogen wij op sommige dingen acht geven. Wij zien:

1. Wat Christus voor ons heeft gedaan. Bij het Heilig Avondmaal wordt ons getoond, wat Christus *voor* ons heeft gedaan. Het brood wordt gebroken en de wijn wordt in den beker gegoten. Wij ontvangen daar onderwijs. Christus leert ons, dat Hij voor ons Zijn lichaam verbroken en Zijn bloed vergoten heeft. Zie Catech. antw. 75, eerste gedeelte.

2. Wat door ons wordt gedaan. Christus heeft Zichzelf gegeven voor ons en in onze plaats. Dan wordt het gebroken brood ons gegeven, en wij nemen het aan met de hand en wij eten het met den mond. De wijn wordt ons ook gegeven, en wij nemen den drinkbeker met onze hand en drinken den wijn met den mond. Welnu, zoo nemen wij met de hand en den mond des geloofs het lijden en sterven van Christus aan, en eten en drinken wij, door het geloof, Zijn vleesch en Zijn bloed. Wij zijn hier ook werkzaam, krachtens *het ambt der geloovigen,* omdat wij ook elkander het brood en den beker toereiken.

3. Wat in ons geschiedt. Wanneer we eten en drinken, wordt brood en wijn één met ons. Door God is in de schepping gelegd een wondere eenheid. Er is een organisch verband tusschen spijs en drank en ons leven. Daarom kunnen wij gevoed worden. Het voedsel versterkt ons en het gift verderft. Sommigen, die een materialistische opvatting hebben zeggen: de mensch *is,* wat hij eet. Dat is niet waar. De mensch eet, wat hij is. Spijs en drank worden één met ons. Zoo wordt Christus één met ons, niet in pantheïstischen zin. Maar in den zin, zooals onze catechismus het zegt: "maar ook daarbenevens door den Heiligen Geest, Die èn in Christus èn in ons woont, alzoo met Zijn heilig lichaam, hoe langer hoe meer, vereenigd worden, dat wij, al is het, dat Christus in den hemel en wij op de aarde zijn, nochtans vleesch van Zijn vleesch en been van Zijn gebeente zijn."

Wat bij de geloovigen onderling plaats vindt. Het huisgezin is één. Straks zijn de leden van het gezin ver van elkaar verwijderd. Ieder is aan zijn werk. En dan komen zij weer bij elkaar, als de maaltijd is aangericht. Zoo zijn de kinderen Gods één. Zij behooren tot hetzelfde gezin. Deze eenheid wordt dikwijls niet gezien. Totdat het Avondmaal gevierd wordt. Dan komen zij bij elkaar. Daar wordt genoten de gemeenschap der heiligen. "Want gelijk uit vele graankorrels één meel gemalen en één brood gebakken wordt en uit vele bezien samengeperst zijnde één wijn en drank vliet en zich ondereen vermengt, alzoo zullen wij allen, die door het waarachtig geloof Christus ingelijfd zijn door broederlijke liefde, om Christus onzen Heven Zaligmakers wil Die ons te voren zoo uitnemend liefgehad heeft, allen te zamen één lichaam zijn, en zulks niet alleen met woorden, maar ook met de daad jegens elkander bewijzen."

IV. Het verband tusschen de teekenen en de beteekende zaak.

A. Wij eten en drinken Christus' lichaam en bloed, door het geloof.
Christus heeft gezegd: Dat is Mijn lichaam en dat is Mijn bloed. Daarin spreekt Hij *sacramenteel* tot ons. Zoo nauw zijn het teeken en de beteekende zaak verbonden! Daarom kunnen wij zeggen, *dat hetgeen door ons gegeten en gedronken wordt, het eigen en natuurlijk lichaam en het eigen bloed van Christus is; maar de wijze, op welke wij dit nuttigen, is niet de mond, maar de geest door het geloof."*

Wie door het geloof eet en drinkt, eet en drinkt het vleesch en bloed van Christus. Hij heeft het eeuwige leven.

B. Wij hebben deel aan Christus door het geloof.
Christus is niet lichamelijk in brood en wijn tegenwoordig. Brood en wijn worden ook niet veranderd in lichaam en bloed des Heeren. Naar Zijn menschelijke natuur is Hij niet bij ons. Hij is en blijft gezeten aan de rechterhand Gods des Vaders in de hemelen. Maar naar Zijn genade, majesteit en Geest wijkt Hij nimmermeer van ons. *"En Hij laat daarom niet na, ons Zijns deelachtig te maken door het geloof."*

C. Wij genieten, wat Christus ons geeft.
Wij lezen in *Psalm 104:15:* "En de wijn, die het hart des menschen verheugt, doende het aangezicht blinken van olie; en het brood, dat het hart des menschen sterkt." God geeft het brood tot versterking en den wijn tot verheuging des harten. Welnu, dat gebeurt ook aan het Avondmaal. *"Deze maaltijd is een geestelijke tafel, aan dewelke Christus Zichzelven mededeelt, met alle Zijne goederen, en doet ons aan haar genieten, zoowel Zichzelven, als de verdiensten Zijns lijdens en stervens."* Wij *genieten!* Wij ontvangen geestelijke vreugde. Een voorsmaak van den eeuwigen sabbat. "Gij hebt mij in het hart meer vreugde gegeven, dan ten tijde, dat hun koren en most vermenigvuldigd zijn." Zoo worden wij gevoed, versterkt en vertroost. Zoo worden wij verkwikt door den drank Zijns bloeds. Hier wordt de rust geschonken. Hier 't vette van Uw huis gesmaakt, een volle beek van wellust maakt hier elk in liefde dronken. Hun blijdschap zal dan onbepaald, door 't licht, dat van Zijn aanzicht straalt, ten hoogsten toppunt stijgen.

V. Door wie de beteekende zaak wordt ontvangen.

A. Niet allen ontvangen beide zaken.
De Sacramenten zijn met de beteekende zaak samengevoegd. De band tusschen die twee is zoo innig, dat door Christus het teeken genoemd wordt de beteekende zaak. Dit is Mijn lichaam. Dit is Mijn bloed. Wanneer die beide één zijn, zooals Rome en Luther leeren, dan zou ieder, die het Avondmaal viert, dus ook beide moeten ontvangen en werken de Sacramenten "ex opere operato", zooals de medicijnen medicinale kracht in zich bevatten. Dit wordt door de belijdenis bestreden. Zoo is het niet. Al is de band tusschen beide zeer nauw, dat neemt niet weg, dat zij niet steeds beide door allen ontvangen worden. "Daarom is geloof voor de ontvangst van het Sacrament onmisbaar vereischte. De waarheid van het Sacrament hangt wel niet van het geloof af. Want evenals bij het Woord, heeft God bij het Avondmaal zich verbonden, om Christus en Zijne weldaden waarlijk te schenken aan een iegelijk, die gelooft. Maar de ongeloovige ontvangt uiteraard slechts het teeken, gelijk hij bij het Woord alleen de klanken hoort en niet de zaak zelve, die er door aangeduid wordt, deelachtig wordt. Om aan de beloften en weldaden van Woord en Sacrament deel te krijgen, is daarom een werking des Heiligen Geestes in het hart van de menschen van noode; en het is juist deze werking, die buiten en in het Avondmaal de gemeenschap *met* Christus tot stand brengt *en* in *stand* houdt." *Dr H. Bavinck, Dogmatiek,* IV, blz. 635.

B. De ongeloovige ontvangt niet de waarheid des Sacraments.
De Schrift leert, dat ook ongeloovigen, hypocrieten gebruik kunnen maken van de Sacramenten. De belijdenis wijst op Judas en Simon den toovenaar. Nu is over de vraag, of Judas werkelijk het Avondmaal des Heeren gebruikt heeft, verschil van gevoelen. Mattheus, Markus en Johannes geven den indruk, dat Judas, vóór de instelling van het Avondmaal, is heengegaan, maar Lukas verhaalt de ontdekking van Judas als verrader, na de instelling van het Heilig Avondmaal. De Belijdenis zegt, in navolging van Calvijn, dat Judas wel Avondmaal heeft gevierd. Jezus heeft hem toen niet ontmaskerd. Ook dat was genade, en Judas wilde geen genade. Satan en Christus werken beide. De Gastheer behandelt hem nog als gast. Nu zal hij moeten kiezen. En na de bete voer de satan in hem. Christus maakt de machten, die er zijn, los. Die vuil is, dat hij nog vuiler worde. De Sacramenten zijn een reuke des levens ten leven en een reuke des doods ten doode. Of het werk des Geestes, of het werk des duivels. De goddelooze ontvangt niet de waarheid van het Sacrament. Het is hem ten oordeel. De ongeloovigen en die zich niet met waren harte tot God bekeeren, die eten en drinken zichzelf een oordeel.

C. De geloovige ontvangt beide.
Als wij door het geloof des Heeren Avondmaal gebruiken, zullen wij versterkt worden in het geloof. Dan hebben wij waarlijk gemeenschap met Christus. Wij ontvangen zoowel het teeken, als ook de beteekende zaak. Niet, alsof wij dat altijd even duidelijk ervaren. De zegen hangt niet af van ons gevoel. Het Avondmaal dient tot versterking van het geloof *in*

den wortel. Christus geeft Zich aan Zijn volk. *"De goddelooze ontvangt wel het Sacrament tot zijne verdoemenis, maar hij ontvangt niet de waarheid des Sacraments; gelijk als Judas en Simon de toovenaar beiden wel het Sacrament ontvingen, maar niet Christus, Die door datzelve beteekend wordt, Welke den geloovigen alleen medegedeeld wordt."*

VI. Hoe het Avondmaal gevierd moet worden.

A. Op de rechte wijze.
1. In de samenkomsten der gemeente. Dat is de plaats, waar de Heere samenkomt met Zijn volk. De uitdeeling van de Sacramenten moet geschieden door de dienaren des Woords. Christus heeft met Zijne discipelen Avondmaal gehouden. Het Avondmaal werd gevierd in de vergadering van de gemeente des Heeren, *2 Cor. 10:17; 11:18, 20-21.*

Dr H. Bavinck, schrijft in zijn *Dogmatiek* IV, blz. 619: "Hoewel nu enkele Gereformeerden van oordeel waren, dat het Avondmaal in zeer bijzondere gevallen, ook wel aan kranken in hunne woning, maar dan toch in het bijzijn van andere, mocht bediend worden, hielden zij toch algemeen de gedachte vast, dat het als deel van den cultus publicus in de vergadering der gemeente thuis behoorde en niet privaat gevierd mocht worden." Het Avondmaal mag op een conferentie niet gevierd worden. Ook niet, als men in het buitenland is. Wij ontvangen het Heilig Avondmaal in de verzameling des volks Gods.

2. Ter gedachtenis van het sterven van Christus. In het Heilig Avondmaal oefenen wij gedachtenis van het lijden en sterven van onzen Borg en Middelaar. Wij richten ons geloof bijzonder op Zijn volbracht werk. Wij zien, wat Hij voor ons heeft gedaan. "Hoe Hij gebonden werd, opdat Hij ons zoude ontbinden, ontallijke smaadheden geleden heeft, opdat wij nimmermeer te schande zouden worden; onschuldig ter dood veroordeeld is, opdat wij in het gericht Gods zouden vrijgesproken worden. Hoe Hij de vervloeking, die op ons lag, op Zich geladen heeft, opdat Hij ons met Zijne zegening zoude vervullen."

3. Wij belijden ons geloof. Om tot het Avondmaal toegelaten te worden, is noodig de belijdenis des geloofs. Maar telkens, als het Avondmaal wordt gevierd, leggen wij diezelfde belijdenis af. Wij spreken het openlijk uit voor God, voor de engelen en voor de menschen, dat wij het leven buiten onszelven zoeken in Christus Jezus onzen Heere. *"En doen aldaar belijdenis van ons geloof en van de christelijke religie."*

B. Na rechte zelfbeproeving.
1. Door wie het Avondmaal gevierd moet worden. Het komt aan op de vraag, wie van Godswege gerechtigd zijn. Voor wie het Avondmaal des Heeren is ingesteld? De kinderen Gods worden bij de hand genomen, om zoo tot Christus te komen. De catechismus vraagt: Voor wie is het Avondmaal des Heeren ingesteld? En dan wordt geantwoord: Voor degenen, die zichzelven vanwege hunne zonden mishagen, en nochtans vertrouwen, dat deze hun om Christus' wille vergeven zijn, en dat ook de overblijvende zwakheid met Zijn lijden en sterven bedekt is; die ook begeeren, hoe langer hoe meer, hun geloof te sterken en hun leven te beteren. [Zondag 30, Vr. 81]

a. Kennis van ellende.
Die zichzelven vanwege hun zonden mishagen. Wij moeten droefheid hebben over de zonde. Zullen wij verzadigd worden, dan moeten wij honger hebben. Zullen wij gereinigd worden door het bloed van Christus, dan moeten wij onze zonde en schuld kennen. Een algemeen schuldgevoel is zeer goedkoop. Het is gemakkelijk, in het algemeen te zeggen en te belijden, dat wij zondaren, zelfs dat wij groote zondaren zijn. Maar het is niet gemakkelijk te zeggen: Ik ben die dief, die onkuische, die lasteraar. Het is niet gemakkelijk te belijden: Heere, ik ben gierig, ik heb gestolen en zal het teruggeven. Ik heb gelogen. Dan is er echte droefheid om de zonde. Wij zien, dat wij God door de zonde vertoornd hebben. Daarom

bedenken wij bij ons zelven onze zonde en vervloeking, opdat wij onszelven voor God verootmoedigen.

b. *Kennis van verlossing.*
Zondekennis alleen is niet genoeg. Wij moeten nochtans vertrouwen, dat onze zonden ons om Christus' wil vergeven zijn en dat ook de overblijvende zwakheid met Zijn lijden en sterven bedekt is. Dan rusten wij in het volbrachte werk van onzen Middelaar en Borg Jezus Christus.

Wij gaan door het geloof. En dat geloof is ook een vast vertrouwen, dat al mijne zonden mij om Christus' wil vergeven zijn. Ten andere onderzoeke een iegelijk zijn hart, of hij ook deze gewisse belofte Gods gelooft, dat hem, alleen om het lijden en sterven van Christus, al zijne zonden vergeven zijn.

c. Kennis van dankbaarheid.
Dan is er ook in ons hart de sterke begeerte tegen de zonde te strijden en te wandelen in de wegen des Heeren. Wij begeeren, hoe langer hoe meer ons geloof te sterken en ons leven te beteren. Ik zal Uw naam met dankerkentenis verheffen, U al mijn geloften brengen.

2. Door wie het Avondmaal niet gevierd mag worden.
a. Zij, die door zelftucht zich moeten afhouden.
Wij denken hier in de eerste plaats aan *kinderen Gods,* die tijdelijk in de zonde zijn gevallen, of in zonde leven. Zij mogen, zoolang zij in die zonde leven, niet Avondmaal vieren. Zij moeten tucht over zichzelf oefenen en zich bekeeren, of wegblijven. Zij eten en drinken zichzelf een oordeel. Er staat niet: *het* oordeel, maar toch *een* oordeel. Daarom zijn er onder u, zegt Paulus, velen die slapen. Zij verachteren in de genade, hun geloofsleven verdort. Wie zonden aan de hand houdt en dan Avondmaal viert, krijgt een oordeel over zich. Het kan best gebeuren, dat iemand aan de Kerk en aan de armen het noodige niet geeft. Dat is zonde. De kerkeraad kan dan geen censuur oefenen. Maar dan kan het ook gebeuren, dat God, na een Avondmaalsviering, aan hem, die zondigt, zooveel schade berokkent, dat hem tienmaal zooveel ontnomen wordt, als hij geven moest. En dan zegt hij, als hij niet tot bekeering komt: nu moet er nog wat minder in de collecte, want ik heb zooveel schade gehad deze week. Maar dan moet hem dat brengen tot verootmoediging en bekeering!

Ook is het opmerkelijk, dat in de gemeente des Heeren heel dikwijls zonden tot openbaring komen korten tijd na een Avondmaalsviering. Dat gebeurt menigmaal. Judas heeft, even na het Avondmaal, Christus verraden, en Petrus heeft, na de Avondmaalsviering, Zijn Meester verloochend. O, het Avondmaal werkt oordeelend, tot een zegen, of tot een vloek. Wie wegblijft en komen moest, zal ook een oordeel krijgen.

Dan denken wij hier aan de *hypocrieten.* Zij zijn geen geloovigen en hebben de gedaante der godzaligheid aangenomen. Zij moeten zich bekeeren, en anders krijgen zij, na elke Avondmaalsviering *een* oordeel, dat uitloopt op *het* oordeel.

b. *Zij, die door de kerkelijke tucht worden afgehouden.*
De tucht gaat over de leer en het leven. Zal men ook diegenen tot dit Avondmaal laten komen, die zich met hunne belijdenis en hun leven als ongeloovige en goddelooze menschen aanstellen? Neen; want alzoo wordt het verbond Gods ontheiligd, en Zijn toorn over de gansche gemeente verwekt. Daarom is de Christelijke Kerk schuldig, naar de ordening van Christus en van Zijne Apostelen, zulken, totdat zij betering huns levens bewijzen, door de Sleutelen des hemelrijks uit te sluiten."

"Het Avondmaal moet gevierd worden, zooals de Heere het heeft ingesteld. Daarom behoort zich niemand daartoe te begeven, zonder zich eerst wel beproefd te hebben, opdat

hij etende van dit brood en drinkende uit dezen drinkbeker, niet ete en drinke zichzelven een oordeel. Kortelijk, wij zijn door het gebruik van dit Heilig Sacrament bewogen tot een vurige liefde tot God en onzen naaste. Daarom verwerpen wij alle inmengselen en verdoemelijke vonden, die de menschen bij de Sacramenten gedaan en gemengd hebben, als ontheiligingen daarvan, en zeggen, dat men zich moet laten vergenoegen met de ordening, die Christus en Zijne Apostelen ons geleerd hebben en spreken, gelijk zij daarvan gesproken hebben."

VII. De Avondmaalstrijd.

A. Hoe de beteekenis van het Avondmaal wordt overschat.

1. Rome leert de transsubstantiatie. Tijdens de Reformatie is heel heftig gestreden over de Avondmaalsbeschouwing. Het Avondmaal werd het "shibboleth", waaraan iemand herkend kon worden. Want niet alleen was hier verschil van gevoelen tusschen de Reformatie en Rome, ook de Reformatoren onderling waren het oneens.

Feitelijk ging de strijd alleen over de beteekenis van het woordje "is". Dit *is* Mijn lichaam en dit *is* Mijn bloed. Hoe moet dat woordje "is" nu opgevat worden?

Rome neemt het woordje "is" in letterlijken zin. Het brood wordt veranderd in het lichaam des Heeren en de wijn wordt veranderd in het bloed des Heeren. Er vindt plaats wezensverandering, dat beteekent het woord transsubstantiatie. De sporen van de transsubstantiatieleer vinden wij al in de 9e eeuw. In 1215, op het Lateraan-concilie, is deze leer kerkelijk vastgesteld. Wanneer de priester de woorden der instelling uitspreekt, dan wordt brood en wijn veranderd in lichaam en bloed van Christus. Alleen de *hoedanigheden* veranderen niet. De kleur, de smaak, de voedingswaarde blijven precies dezelfde. Men kan dus ter verdediging niet zeggen: Ik proef geen bloed, maar wijn, want dat zal Rome terstond toestemmen. Deze transsubstantiatieleer heeft geleid tot de afgoderij van de Mis. Rome heeft, behalve de communie, waar de priester alleen den wijn gebruikt en de gemeente den ouwel ontvangt, ook de Mis ingesteld.

De Mis bestaat in hoofdzaak uit twee deelen: een offerande en aanbidding.

De offerande. Christus wordt op onbloedige wijze door de Mispriesters geofferd. Brood en wijn worden op het altaar gelegd. Door de woorden der instelling zijn zij immers veranderd in het lichaam en bloed des Heeren. Dus ligt Christus op het altaar. Hij wordt dagelijks geofferd, zoowel voor de levenden, als voor de dooden. Rome gaat hier terug tot de schaduwen van het Oude Testament. Het door God gescheurde voorhangsel wordt weer dichtgehecht. De offeranden worden weer op het altaar gebracht. Het offer van Golgotha kan echter niet herhaald worden. Daarom is de Mis een verloochening van de *eenige* offerande van onzen Heere Jezus Christus aan het kruis.

De aanbidding. De hostie, brood en wijn, wordt aan de gemeente getoond en deze valt in aanbidding neer. Dat is stofvergoding. Daarom wordt de Mis in den catechismus genoemd: afgoderij.

Bij het Avondmaal richten wij ons geloof op de eenige offerande van Christus. Wij aanbidden Christus niet in brood en wijn, maar heffen onze harten op tot Hem, Die ter rechterhand Gods is en daar van ons wil aangebeden zijn.

2. Luther leert de consubstantiatie. Luther heeft zich niet geheel los kunnen maken van de Roomsche Avondmaalsbeschouwing. Hij heeft zijn zienswijze telkens gewijzigd. Eerst zegt hij, dat het geloof beslist, of Christus tegenwoordig is. Straks stelt Hij Christus naast het Woord tegenwoordig. Hij leert, dat Christus *in, met* en *onder* de teekenen lichamelijk tegenwoordig is. Dit hangt ook ten nauwste samen *met zijn* opvatting van de hemelvaart

van Christus. Christus heeft volgens Luther, bij de hemelvaart aan de menschelijke natuur de eigenschappen van de Goddelijke natuur meegedeeld, zoodat de menschelijke natuur alomtegenwoordig is geworden. In den grond van de zaak is dit, ofschoon Luther het zoo niet heeft gewild, een pantheïstische trek. Evenals water in een spons is, en vuur in het ijzer is, wanneer het ijzer verhit wordt, en zout in het brood is, zóó is Christus lichamelijk in brood en wijn.

Er is in de Luthersche voorstelling een element, dat aantrekt. Hij denkt aan de hooge waarde van de tegenwoordigheid van Christus bij het Avondmaal. Maar evenmin als het water in den Doop veranderd wordt in het bloed des Heeren, zoo worden ook brood en wijn niet veranderd en Christus is niet lichamelijk tegenwoordig.

Wil men het woordje "is" letterlijk opvatten, hoe moet men dan verklaren de woorden: Deze drinkbeker *is* het Nieuwe Testament in Mijn bloed?

De *besnijdenis* wordt ook genoemd het verbond des Heeren. Wij hebben hier *een sacramenteele* uitdrukking.

B. Hoe de beteekenis van het Avondmaal wordt onderschat.
Dit geschiedt door *Zwingli,* die uit reactie tegen Rome te ver is gegaan. Hij wierp bijna alles overboord, zoodat hij zelfs de orgels uit de Kerk verwijderd heeft, in zijn strijd tegen het koor in de Roomsche Kerk.

Hij vatte het woordje "is" heel gewoon op. Zooals wij zeggen, als wij een portret van onze Koningin zien: dat *is* de Koningin. Zoo wil Zwingli de teekenen zien, als een eenvoudig heenwijzen naar Christus. Wel is Christus geestelijk aanwezig, maar toch is het Avondmaal niet anders dan een gedachtenismaaltijd. Niet God, of Christus doet iets. *Wij* doen iets. Wij toonen en belijden ons geloof. Zwingli ontneemt aan het Avondmaal zijn sacramenteele beteekenis. Zijn opvatting is later gedeeld door De Rationalisten en modernen. Zijn opvatting heeft veel kwaad gesticht. Ook bij hen, die het Avondmaal zien als de meest gewone zaak ter wereld, en meer denken aan wat ze doen, dan dat zij inderdaad daar komen als een arm en verloren volk, behoeftig, om te ontvangen den rijkdom in Christus en versterkt te worden in het geloof. De invloed van Rome is duidelijk te zien in Engelsche Kerken, die veel van het ritueel der Roomsche Kerk hebben overgenomen.

C. Hoe de beteekenis van het Avondmaal op de rechte waarde wordt geschat.
Het woordje "is" moet sacramenteel worden verstaan. Wanneer ik een bankbiljet heb van honderd gulden, dan kan ik ook zeggen: dat *is* honderd gulden. Dat stukje papier is niet veranderd in honderd gulden. Het zilver zit er ook niet in, maar het heeft wel de waarde van honderd gulden. Zoo heeft Christus gezegd: Dit is Mijn lichaam en dit is Mijn bloed.

Calvijn heeft gezien, dat brood en wijn teekenen en zegelen zijn van het lichaam en bloed des Heeren en ook, dat Christus in die teekenen geestelijk aanwezig is, zoodat Hij Zich mededeelt aan Zijn volk, dat door het geloof het Avondmaal viert. Dan zien wij bij het Avondmaal de *actie van den Drieëenigen God.*

De *Vader* is de Schepper. Hij heeft brood en wijn geschapen. In Gods raad ligt vast, dat de hoogste aanwending van brood en wijn in de Avondmaalsviering zou plaats vinden. De Vader heeft Zijn Zoon gegeven, als het brood des levens. Hij heeft gegeven het Lam, dat de zonde der wereld draagt. Hij wil ons door Zijn Zoon voeden ten eeuwigen leven.

De Zoon heeft Zichzelf gegeven in onze plaats. Daarom moet, bij de bediening van het Avondmaal, de dienaar des Woords op den achtergrond staan. Wij zien, door het geloof, onzen Borg en Middelaar in Zijn schoonheid en onmisbaarheid voor arme zondaren. Zoo hebben wij gemeenschap met Hem, door het geloof. De geloovigen zijn leden van het

lichaam van Christus, ranken van den Wijnstok. En dan zal het Woord alleen *verklaren.* Dit is Mijn lichaam en dit is Mijn bloed.

De *Heilige Geest* werkt in het verborgene. Wij leven door één Geest. Daarom moeten wij onze harten opheffen tot Christus, Die in den hemel is. Het eigenlijke Avondmaal wordt in den hemel gevierd. Zoo zullen wij door den Geest geleid uitzien naar de komst van den Bruidegom. Rijken worden ledig heengezonden en armen heeft Hij met goederen vervuld. Ook bij het Avondmaal geldt, dat uit Hem en door Hem en tot Hem alle dingen zijn.

ARTIKEL XXXVI: VAN HET AMBT DER OVERHEID.

Wij gelooven, dat onze goede God, uit oorzaak der verdorvenheid des menschelijken geslachts, Koningen, Prinsen en Overheden verordend heeft; willende, dat de wereld geregeerd worde door wetten en politiën, opdat de ongebondenheid der menschen bedwongen worde en het alles met goede ordinantie onder de menschen toega. Tot dat einde *heeft Hij de Overheid het zwaard in handen gegeven, tot straffe der boozen en bescherming der vromen.* En hun ambt is, niet alleen acht te nemen en te waken over de Politie, maar ook de hand te houden aan den Heiligen Kerkedienst; *(om te weren en uit te roeien alle afgoderij en valschen godsdienst, om het rijk des antichrists te gronde te werpen*[1]*)* en het Koninkrijk van Jezus Christus te doen vorderen, het Woord des Evangelies overal te doen prediken, opdat God van een iegelijk geëerd en gediend worde, gelijk Hij in Zijn Woord gebiedt. Voorts een ieder, van wat qualiteit conditie, of staat hij zij, is schuldig, zich den Overheden te onderwerpen, schattingen te betalen, hun eere en eerbied toe te dragen, en hun gehoorzaam te zijn in alle dingen, die niet strijden tegen Gods Woord; voor hen biddende in hunne gebeden, opdat hen de Heere stieren wille in alle hunne wegen, en *dat wij een gerust en stil leven leiden, in alle Godzaligheid en eerbaarheid.* En hierin verwerpen wij de Wederdoopers en andere oproerige menschen en in het gemeen alle degenen, die de Overheden en Magistraten verwerpen en de Justitie omstooten willen, invoerende de gemeenschap der goederen en verwarrende de eerbaarheid, die God onder de menschen gesteld heeft.

[1] Deze zinsnede is door de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken te Utrecht in 1905 uit dit artikel geschrapt.

HET AMBT DER OVERHEID.

I. De oorsprong van het ambt der Overheid.
A. De oorsprong van het gezag.
De oorsprong van alle gezag is in God, Die, als Schepper van hemel en aarde, de Souverein is over alles en over allen. Gods gezag is absoluut, van niemand afhankelijk. Hij heeft alles over allen te zeggen. Zijn gezag is onbegrensd. Hij is de Pottenbakker, Die met het leem doet, wat Hem behaagt. Daarom is Hij ons nooit rekenschap schuldig van Zijne daden. Zijn gezag heeft geen grenzen. Van Hem is de absolute productie. Hij geeft allen het leven, den adem en alle dingen. Wanneer wij in Gods Souvereiniteit gelooven, moet elke klacht over Zijn bestel op onze lippen sterven.

Wij mogen Gods bestel niet *becritiseeren.* Hij doet al wat Hem behaagt. Zijn raad zal bestaan en Hij zal al Zijn welbehagen doen. Met wie heeft Hij raad gehouden en wie heeft Hem gegeven, dat het hem wedervergolden zal worden? Velen willen de daden des Heeren aan hun critiek onderwerpen. Zij roepen God tot verantwoording. En Hij laat Zich nooit tot verantwoording roepen. De Heer is recht in al Zijn weg en werk.

Nu dreigt er voor ons een ander gevaar. Wanneer de menschen God gaan becritiseeren, dan willen wij God *verdedigen.* Dan wijzen wij op verschillende dingen, waarop wij moeten letten, of op de uitkomst, die toch anders is, dan wij eerst meenden. En dan willen wij het voor onzen God opnemen. Hij heeft in ons slechte pleitbezorgers. Wij kunnen en mogen God niet verdedigen. Hij heeft onze hulp niet noodig! Neen, wij moeten hier *uitgaan van een axioma* en dat is, dat al wat God doet goed is. Verre zij de Allerhoogste van onrecht. Dat staat vast. Dat is *niet een conclusie,* waartoe wij eindelijk komen, het is *een axioma, waarvan wij uitgaan.* Wij gelooven, dat God is de absolute Souverein. En dan zien wij door het geloof, dat Hij recht is in al Zijn weg en werk.

Het gezag, dat God heeft, wordt door Hem aan niemand overgedragen. Met het oog op Hem zijn allen gelijk: schepselen, die Hem verantwoording schuldig zijn. Elke oplossing, de bron van het gezag in den mensch te zoeken, is onjuist. Wij komen niet verder, door te wijzen op leeftijd, wijsheid, bezit, of iets anders. God oefent Zijn gezag uit door Zijne *organen,* die Hij door Zijn voorzienig bestel heeft aangesteld. Deze organen zullen Hem eenmaal verantwoording moeten doen. Zij zullen rekenschap moeten afleggen, wat zij met het hun gegeven gezag hebben gedaan.

In *Zondag 39* van den *Heid. Catech.* lezen wij: "Wat wil God in het vijfde gebod? Dat ik mijnen vader en mijne moeder, en allen die over mij gesteld zijn, alle eere, liefde en trouw bewijze, en mij hunner goede leer en straffe met behoorlijke gehoorzaamheid onderwerpe, en ook met hunne zwakheid en gebreken geduld hebbe, *aangezien het Gode belieft, ons door hunne hand te regeeren."* God regeert ons door hun hand. Daarom zegt de Schrift: "Vreest God, eert den koning." Er is geen macht dan van God en de machten, die er zijn, die zijn van God geordineerd." "De Overheid is dienaresse Gods" *(*Rom. 13:1 *en* Rom. 13:4*).*

Dat God de Overheid heeft ingesteld, blijkt uit *Genesis 9:5-6.* Daar lezen wij van de verordening van de doodstraf. God heeft de Overheid het zwaard gegeven, om den doodslag te weren.

B. De overheid is er om der zonde wil.
Ook buiten den zondeval zou er gezag zijn geweest. Maar zonder dwang. Het vaderlijk gezag zou tot rijke ontplooiing zijn gekomen. Het leven zou zich geheel organisch ontwikkeld hebben. De belijdenis zegt: *"Wij gelooven, dat onze goede God, uit oorzaak, van de verdorvenheid des menschelijken geslachts, Koningen, Prinsen en Overheden verordend heeft; willende, dat de wereld geregeerd worde door wetten en politiën* (d.w.z. besturen of ingestelde regeeringen)."

Het menschelijke leven kan niet aan zichzelf worden overgelaten. Dan zou de zonde heerschen en de verdorvenheid des menschen, op haar gruwelijkst, aan het licht treden. Dr *A. Kuyper* zegt in "De *gemeene gratie"* III, blz. 38: "Die overheid is dan niet langer een bange macht, die over ons komt, en die wij liever verre wenschen, maar zij is ons dan eene openbaring van Gods liefde jegens ons geslacht, daarin bestaande, dat Hij, waar wij zonder Overheid zouden vervallen zijn in afgrijselijke zelfverwoesting, ons nu die Overheid geschonken heeft om de gerechtigheid te handhaven, orde te herstellen en eerbaarheid onder de menschen te waarborgen."

C. God heeft aan de overheid het zwaard gegeven.
De Overheid heeft de taak, de orde in de menschelijke samenleving te handhaven en voor de vrijheden en rechten van het volk te waken. Daartoe heeft God aan haar het zwaard gegeven. Deze zwaardmacht houdt verband met den val. De oorzaak ligt in de verdorvenheid van het menschelijk geslacht. De ongebondenheid der menschen moet bedwongen worden en alle dingen moeten met goede orde onder de menschen toegaan. Tot dat einde heeft Hij de Overheid het zwaard gegeven tot straf der boozen en bescherming der vromen. Bij de uitoefening van deze zwaardmacht is de Overheid aan God verantwoording schuldig. Want de Oversten zijn niet tot een vreeze den goeden werken, maar den kwaden.

"Wilt gij nu de macht niet vreezen, doe het goede en gij zult lof van haar hebben, want zij is Gods dienaresse, u ten goede. Maar indien gij kwaad doet, zoo vreest, want zij draagt het zwaard niet tevergeefs; want zij is Gods dienaresse, een wreekster, tot straf dergenen, die kwaad doen. Daarom is het noodig onderworpen te zijn, niet alleen om de straffe, maar ook om des gewetens wil" Rom. 13:3-4*.*

De Overheid waakt voor het welzijn van de onderdanen. De vrijheden, belangen en rechten kunnen aangerand worden. Dan moet de Overheid door politie en justitie, leger en vloot handelend optreden. Wij lezen in Gods Woord, dat ook de doodstraf door God geëischt wordt. Dat bevel heeft de Heere niet maar aan Mozes gegeven, doch aan Noach. Dus bij de bekendmaking van het natuurverbond, dat voor de geheele menschheid van kracht is. "Wie des menschen bloed vergiet, diens bloed zal door den mensch vergoten worden, want God heeft den mensch naar Zijn beeld gemaakt." De Overheid heeft een geweldige verantwoordelijkheid, om het zwaard, dat God haar gegeven heeft, te gebruiken. Zoo licht wordt misbruik van het zwaard gemaakt. Het mag ook niet ongebruikt gelaten. De Overheid draagt het zwaard niet tevergeefs.

Prof. Dooyeweerd schrijft in zijn *"De wijsbegeerte der wetsidee":* "Waar aldus de internationale rechtsverhoudingen naar de goddelijke wereldorde de interne publiekrechtelijke verbandsstructuur van den individueelen staat noodwendig in correlatieve publiekrechtelijke maatschapsbetrekkingen met die der andere staten blijft, kan ook in de internationale moreele betrekkingen tusschen de staten onderling *de liefde tot het individueele vaderland* niet aan den moreelen eisch voldoen, *zonder een tegenwicht in een internationale naastenliefde tusschen de volkeren onderling."*

II. De verhouding van de Overheid tot de Kerk.

A. Het schrappen van een zinsnede door de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken te Utrecht in 1905.

1. De voorgeschiedenis. *Prof. Dijk* heeft in *De Bazuin,* 85ste jaargang 1937 zeer mooie, oriënteerende artikelen over deze materie gegeven. Hij stelt eerst de vraag, of een artikel, over de taak der Overheid, in de confessie behoort, welke vraag door hem ontkennend wordt beantwoord.

Uitgangspunt voor de belijdenis is de Institutie van Calvijn IV, 20. Ook in andere confessies wordt over het ambt der Overheid gehandeld. De Gereformeerden werden beschuldigd van rebellie en revolutie, evenals de Wederdoopers. Daarom is dit artikel in de belijdenis gekomen, opdat de Overheid zou verstaan, dat de Gereformeerden wars zijn van de Doopersche oproerigheden. Prof. Dr H. H. Kuyper zou dan ook dit artikel niet willen missen. De wijziging van dit artikel heeft een lange voorgeschiedenis. Reeds in 1857 was bij *de Synode* van de Christelijk Gereformeerde Kerk, die te Leiden is gehouden, een verzoek ingekomen, om een duidelijke verklaring van den zin van art. 36 onzer Geloofsbelijdenis. De Synode heeft toen den vollen zin van het artikel aanvaard. Maar gebleken is, dat er toen reeds bezwaren tegen de formuleering waren in de kerken van de afscheiding. In de Acta van de *Synode* der Christelijk Gereformeerde Kerk *te Dordrecht* in *1879* lezen wij art. 172: Agenda: "Is de synode niet met zich zelve in strijd, als zij onvoorwaardelijk onderteekening blijft eischen van de confessie, naardien het uit verschillende uitspraken is gebleken, dat er wijziging bestaat in de gedachten over art. 36 onzer geloofsbelijdenis (Zeeland), wordt door de afgevaardigden van Zeeland teruggenomen, omdat het niet dringend is en de tijd om het grondig te behandelen ontbreekt." Dr Dijk wijst er op, hoe opmerkelijk het is, dat uit Zeeland, het land van Ds Kersten, zooals deze provincie wel genoemd is, de vraag gekomen is, of revisie van dit artikel niet noodzakelijk was. Om des tijds wille is men er toen niet op in gegaan.

Op *de Synode te Middelburg in 1896* is een *gravamen* ingediend door F. L. Rutgers, M. Noordtzij, D. K. Wielenga, L. Lindeboom, P. Biesterveld, A. Kuyper, H. Bavinck en J. H. Donner. Zij spreken uit, dat artikel 36 bij oprechte en eerlijke uitlegging, o.m. aan de wereldlijke Overheid den plicht oplegt, om afgoderij en valschen godsdienst desnoods met het zwaard uit te roeien, en dat het den Kerken is opgelegd, der Overheid dit als waren plicht te prediken. Welnu, dat achten zij in strijd met Gods Woord en daarom rekenen zij zich in

hun consciëntie verplicht, deze uitspraak niet te belijden, maar te verwerpen. Mitsdien stellen zij hun verklaring in handen der Kerken, der Kerken oordeel inroepende, en te allen tijde bereid, deze hun verklaring, op grond van de Heilige Schrift, gestand te doen."

De Synode benoemt een commissie van acht, die een volgende Generale Synode van advies zal dienen. Op de synode te *Groningen* (1899) moest Prof. Bavinck mededeelen, dat er nog geen rapport was. Zelfs de volgende synode bracht geen beslissing. Ook toen was het rapport niet gereed. Daarom is op de Synode te *Arnhem* een nieuwe commissie benoemd (1902).

2. De beslissing op de Synode van Utrecht in 1905. Op de Synode te Utrecht is een uitvoerig rapport inzake dit gravamen uitgebracht. Eerst wordt, welgedocumenteerd, uit de historie de beteekenis van deze zinsnede nagegaan. Dan komen zij tot de volgende conclusie: Zoowel uit de duidelijke bewoordingen van het artikel zelf, als uit de verklaringen en de practijk onzer Nederlandsche Kerken de onderlinge overeenstemming van de belijdenisschriften onzer overige Gereformeerde Kerken, en het eenparig gevoelen onzer Gereformeerde theologen, meenen uwe deputaten te mogen afleiden, dat met de woorden: "het ambt der overheid is de afgoderij en den valschen godsdienst uit te roeien en het rijk van den antichrist te gronde te werpen" bedoeld is, dat het de roeping en de plicht der Overheid als zoodanig is, om, zonder aan de consciëntiën geweld aan te doen, of in het verborgen leven in te dringen, op het publieke terrein des levens, dat onder haar hoede staat, met al de haar ten dienste staande middelen (zooals wettelijke bepalingen, verbod van openbare godsdienstoefeningen, straffen tegen wederstrevenden en ketters) al die secten, Kerken of personen, die zich volgens haar schuldig maken aan afgoderij, vervalsching van den dienst Gods, of medewerking aan het rijk van den antichrist, tegen te staan en te onderdrukken.

Dan bewijzen zij uit Gods Woord, dat die zinsnede niet naar Gods Woord is. Het eenzijdig beroep op het Oude Testament doet geen opgeld, omdat in Israël was de theocratie, de Godsregeering. En zoo zeggen zij dan: Juist daarin ligt de tegenstelling met het Oude Testament, dat dit koninkrijk van Christus niet aardsch, maar geestelijk is; niet komt met uiterlijke gedaante, maar binnen in u is. Christus heeft Zelf tot Pilatus gezegd: Mijn koninkrijk is niet van deze wereld. Indien Mijn koninkrijk van deze wereld ware, zoo zouden Mijne dienaars gestreden hebben, opdat Ik den Joden niet ware overgeleverd; maar nu is Mijn koninkrijk niet van hier (Joh 18:36). Dan bespreken de rapporteurs de volgende teksten: Matth. 26:52; Luk. 9:55; Matth. 13:29-31; Matth. 13:36-43; 2 Cor. 10:4; Ef. 6:17; 6:12; 1 Joh. 5:4; Zach. 4:6. Vervolgens zeggen zij van de Overheid: Zij is Gods dienaresse, en daarom heeft zij Zijn bevel te eerbiedigen. Zij mag de Kerk van Christus niet met het materieele zwaard beschermen, tegen de ketters, want Christus heeft aan Zijn kerk het geestelijke zwaard geschonken, om dit te doen. Zij mag de afgoderij en den valschen godsdienst niet uitroeien en het rijk van den antichrist niet te gronde werpen; want Christus wil, dat boozen en goeden te zamen zouden opwassen, totdat Hij Zelf in den dag des oogstes scheiding maken zal. Zij wijzen op het woord van Maresius: dat de ketters met geen andere steenen moeten gesteenigd worden, dan die opgegraven zijn uit de steengroeve van Gods Woord, dat zij met geen ander zwaard gedood worden, dan met het zwaard des Evangelies, en dat beter is, hen zacht tot kennis der waarheid te brengen, dan hen met wreedheid te dooden. Dan komen zij tot de volgende conclusies, die ik zakelijk, maar verkort weergeef:

1. De gewraakte zinsnede bedoelt, dat de Overheid met middelen van dwang en geweld de afgoderij en den valschen godsdienst zal tegengaan en het rijk van den antichrist zal te gronde werpen.

2. Dit gevoelen wordt door de Schrift niet gedekt en is in strijd met Gods Woord.

3. Dat dit gevoelen, gebaseerd op het standpunt van Augustinus en het Byzantijnsche recht wel verklaarbaar is bij onze vaderen omdat de religieuze worsteling een politiek karakter droeg, maar in strijd is met de Calvinistische beginselen: de vrijheid van godsdienst, de onafhankelijkheid en autonomie van de kerk, die alleen Christus heeft te gehoorzamen, en de roeping van de Overheid, om die beide te erkennen en te eerbiedigen.

4. Dat die Gereformeerde Kerken, die voor een gelijk gravamen stonden aan de bezwaren zijn tegemoet gekomen. Van te meer beteekenis, omdat dit niet is geschied door Kerken, die allengs van de belijdenis waren losgeraakt, maar die integendeel haar hartelijke en oprechte instemming met deze belijdenis volmondig hebben uitgesproken en haar overigens ongeschonden wenschen te bewaren.

5. Dat deze verandering van inzicht omtrent hetgeen God de Heere in Zijn Woord heeft geopenbaard, aangaande de roeping der Overheid, mits hierbij scherp onderscheiden worde tusschen het valsche begrip van neutraliteit, dat in religieus indifferentisme zijn oorsprong vindt, en de erkenning, dat de Overheid, uit eerbied voor de Kerk des Heeren en de consciëntiën der onderdanen, zich van alle inmenging in zaken van religie te onthouden heeft, te erkennen en te eerbiedigen is als vrucht van de leiding des Heiligen Geestes, Die naar de belofte, door Christus aan Zijn discipelen geschonken, hen in alle waarheid leiden zou.

Het is op deze gronden, dat uwe deputaten u adviseeren het gravamen der bezwaarde broederen, tegen de bedoelde zinsnede in de Confessie gegrond te verklaren en zoodanige maatregelen te nemen, als noodig zullen zijn, om hunnen consciëntiën te ontlasten. Dan wijzen zij den weg aan en komen tot deze conclusie: Weglating van de bedoelde woorden schijnt uwe deputaten op de genoemde gronden dus het meest aanbevelenswaardig. Terwijl de Synode, om alle misverstand af te snijden, nadrukkelijk zou kunnen verklaren, dat zij met de schrapping dezer woorden alleen bedoelt, dat de Overheid, niet gelijk onze vaderen meenden, met middelen van geweld de afgoderij en den valschen godsdienst heeft te weren en uit te roeien, maar dat zij daarom geenszins ontkent, dat de overheid de roeping heeft, om door de prediking des Evangelies te bevorderen, de afgoderij en den valschen godsdienst tegen te gaan.

Een praeadviseerende commissie brengt dan rapport uit. Daarna heeft de Synode verklaard, dat het gravamen der bezwaarde broederen tegen de zinsnede in art. 36 der Confessie *"om te weren en uit te roeien alle afgoderij en valschen godsdienst en het rijk van den antichrist te gronde te werpen"* gegrond is. Dan wordt besloten deze zinsnede te schrappen.

Op de Synode te 's Gravenhage hebben de Hoogleeraren van de Theologische Hoogeschool een voorstel ingediend, om verder te gaan. Zij stellen voor in plaats van: en hun ambt is, niet alleen acht te nemen en te waken over de Politie, maar ook de hand te houden aan den Heiligen Kerkendienst en het Koninkrijk van Jezus Christus te doen vorderen, het Woord des Evangelies overal te doen prediken... te lezen: En hun ambt is, niet alleen acht te nemen en te waken over de Politie, maar ook het Koninkrijk van, Jezus Christus te bevorderen en zorg te dragen, dat het Woord des Evangelies alom kunne gepredikt worden, naar het bevel des Heeren aan Zijne Apostelen, opdat God van een iegelijk geëerd en gediend worde, gelijk Hij in Zijn Woord gebiedt...

Ook hierover wordt rapport uitgebracht. Geadviseerd wordt, op dit voorstel niet in te gaan, omdat tegen deze zinsnede geen consciëntie-bezwaren zijn ingebracht en herziening niet in de Kerken is voorbereid. Dan wordt door de Hoogleeraren het voorstel teruggenomen van

de Synodale tafel, met het verzoek, dat deze verklaring met hun voorstel nevens het rapport van de commissie in de Acta worde opgenomen.

Wij zien dus, dat over dit artikel niet lichtvaardig, maar na ernstige bespreking is gehandeld. *Dr J. Koopmans* schrijft in *"de Nederlandsche Geloofsbelijdenis"* het volgende: "De Gereformeerde Kerken hebben in 1905 een zinswending geschrapt, en in den jongsten tijd is — o ironie der geschiedenis! — Barth haar daarin bijgevallen."

B. Het onderscheid tusschen de Overheid en de Kerk.
1. In oorsprong. De Overheid is Gods dienaresse, om der zonde wil. God heeft, als vrucht van het werk van Christus, de Overheid ingesteld en krachtens de gemeene gratie een taak gegeven. Van de officieele instelling van de Overheid lezen wij in *Gen. 9:6.* Daar wordt aan de Overheid het zwaard gegeven.

De Kerk is voorwerp van de verkiezing. Christus is het Hoofd van de Kerk. Hij regeert Zijn Kerk door Zijn Woord en Geest. Christus regeert over geheel de wereld. Hij is de Heere der heeren en de Overste van de koningen der aarde. Maar Hij draagt bijzondere zorg voor Zijn Kerk. Hij is daarom ten hemel gevaren, opdat Hij Zichzelven daar bewijze als het Hoofd Zijner Christelijke Kerk, door Wien de Vader alle ding regeert. Jozef was onderkoning in Egypte. Hij regeerde over Egypte, maar hij had bijzondere zorg voor het land Gosen, waar zijn familie woonde.

Nu waren onder het Oude Testament kerk en staat zeer nauw verbonden. Bij Israël vinden wij het *theocratische koningschap.* De HEERE is Koning, Wetgever en Rechter. Het richterentijdperk is een *theocratische proef. God* regeert, er is geen Koning in Israël, maar een ieder deed, wat goed was in zijn oogen.

Dan wil het volk een koning hebben, *gelijk de andere volken.* En dat mag niet. De HEERE zegt tot Samuël: zij hebben u niet verworpen, maar zij hebben *Mij verworpen,* dat Ik geen Koning over hen zij. De oase, Israël, wilde woestijn worden, evenals de heidenen. God straft deze zonde, door het volk te geven een *antitheocratischen koning,* Saul, die uit den stam van Benjamin is. Hij wil God niet als koning erkennen. Wanneer de HEERE bevel geeft, dat Amalek uitgeroeid zal worden, spaart Saul den koning Agag en het beste van het vee. Daarom wordt Saul verworpen, omdat hij den HEERE verworpen heeft. David wordt gezalfd. Hij is de *theocratische koning.* Zijn verhouding tot God is als die van een onderkoning tot den Koning. Hij voert de oorlogen des HEEREN. Wanneer de ark in Jeruzalem komt, en dus de Koning Zijn intocht doet in de residentie, zingt David: Verhoogt o poorten nu den boog, opdat Uw koning in moog rijden [Ps. 24:7]. Dan kleedt David zich niet in koningsgewaad, maar in een eenvoudigen linnen lijfrok. Door Michal wordt hij bespot. Zij verwerpt de theocratie. Zij is de dochter van den antitheocratischen koning Saul en tot straf krijgt zij geen kinderen tot haar dood toe. In de heilige linie komt haar naam niet. Wij mogen dus de theocratie van Israël niet toepassen op den hedendaagschen staat. Nu regeeren de vorsten *bij de gratie Gods,* David is theocratisch koning. De overheid is thans gebonden aan de ordinantiën des Heeren en moet vervullen de taak, die God heeft gegeven aan haar als Gods dienaresse. Maar de koningen van Israël en Juda moesten God rechtstreeks erkennen als den Koning, den Wetgever, den Rechter. God heeft de wet aan Zijn volk gegeven. Die wet moet gehandhaafd worden en is in Christus vervuld. *Franciscus Junius* heeft (Opera Selecta 329-392) gewezen op de rijke beteekenis van de Israëlietische wetgeving, ook voor het heden. Hij maakt onderscheid tusschen het specifiek Israëlietische en het algemeen-menschelijke in die wetgeving. Wat dus beteekenis had alleen voor Israël en wat beteekenis heeft ook voor ons.

De theocratie of Christocratie is na de komst van Christus in de Kerk des Heeren. Daar is Christus de Koning, de Wetgever, de Rechter. Hij heeft in de Kerk alles te zeggen en de

ambtsdragers zijn niet anders dan dienstknechten van Christus, die bij alle dingen moeten vragen naar Zijn wil.

2. In middelen. De Overheid heeft van God ontvangen *zwaardmacht.* Wij lezen in Zondag 40 vr. en antw. 105: "Waarom ook de Overheid het zwaard draagt om den doodslag te weren." Buiten de zonde zou er geen politie, justitie, leger en vloot zijn. Wie legt verband, als er geen breuk is? De Overheid kan dwingend optreden en gehoorzaamheid eischen, en bij overtreding straffen.

De Kerk daarentegen mag alleen gebruiken het *zwaard des Geestes* hetwelk is Gods Woord. De Kerk werkt niet met dwang, maar door drang, door overtuiging en ook de tucht draagt een geestelijk karakter. Daarom is het verkeerd, wanneer de Kerk wil, dat de Overheid haar zwaardrecht in dienst zal stellen van de Kerk, om ketters te straffen en uit te roeien. Deze gedachte dagteekent uit den tijd van Constantijn den Groote en is een terugslag op de afschuwelijke christenvervolgingen. Door dit standpunt in te nemen, wondt de Kerk zichzelf.

3. In doel. De Overheid beoogt het welzijn van geheel het volk en van al de onderdanen. Daarin moet de Overheid God dienen en de eere Gods zoeken.

De Kerk heeft de taak, het Woord Gods te doen prediken, opdat dit met gezag gepredikte Woord uitgedragen worde in geheel het leven. De Kerk is de vergadering en de moeder der geloovigen. Zij beoogt de eere Gods, van den Vader, die verkoren heeft, van den Zoon, Die Zichzelf voor haar gegeven heeft en van den Heiligen Geest, Die de bruid gereed maakt voor de komst van haar Bruidegom.

C. De verhouding tusschen de Overheid en de Kerk.

1. Wat de Overheid moet zijn voor de Kerk. Beide ontmoeten elkaar in Christus, Die de Heere der heeren is en Koning is van Zijn Kerk. Door het Woord des Heeren zijn alle dingen gemaakt en het Woord is vleesch geworden. Kerk en Staat ontmoeten elkaar ook in de Overheidspersonen, die tot de Kerk behooren.

De Overheid heeft de taak te zorgen, dat de Kerk haar godsdienstoefeningen ongestoord kan verrichten.

In Utrecht is gezegd: "de Overheid heeft wel de roeping, om de prediking des Evangelies te bevorderen en zoodoende de afgoderij en den valschen godsdienst tegen te gaan." Als wij maar verstaan, dat het zwaard, dat gebruikt wordt door de Kerk, alleen is het zwaard van Gods Woord. De Overheid heeft er ook belang bij, dat de Kerk zending drijve, naar het bevel van Christus.

Dan zijn er ook terreinen, waarin de Kerk en Overheid beide een taak hebben te vervullen. De Kerkleden worden in het *huwelijk* bevestigd door de Overheid en de Kerkelijke bevestiging vindt daarna plaats. De Overheid heeft te zorgen dat *de dag des Heeren* zoo gehouden kan worden, dat hij rustdag is. De Kerk heeft de taak, haar leden te wijzen op hun roeping dien dag te heiligen.

De Overheid heeft rijke beteekenis voor de Kerk des Heeren op de aarde.

2. Wat de Kerk moet zijn voor de Overheid. De Kerk mag niet heerschen over den Staat. Een vrije Kerk in een vrijen Staat.

De Kerk moet haar roeping verstaan. De Kerkleden moeten gewezen worden op hun roeping de Overheid te gehoorzamen. De Kerk bidt voor de Overheid opdat wij een stil en gerust leven mogen leiden.

De Kerk heeft de consciënties te scherpen en door de Wetsprediking het gezag hoog te houden, opdat zij, die aan dat gezag onderworpen zijn, ook inderdaad dat gezag erkennen. Zoo zal de Kerk tot rijken zegen zijn voor den Staat en zal de Overheid van de Kerk dien steun ontvangen, waarop zij, krachtens de ordinantie Gods, recht heeft.

III. De verhouding van de onderdanen tot de Overheid.

A. De onderdanen moeten gehoorzaam zijn.
"Alle ziel zij den machten over haar gesteld onderworpen; want er is geen macht dan van God en de machten, die er zijn, die zijn van God geordineerd." Rom. 13:1. *Alle ziel.* Dat geldt dus voor allen. Of iemand rijk is of arm, hooggeplaatst of eenvoudig, een ieder, van wat qualiteit, conditie of staat hij zij, is schuldig zich den Overheden te onderwerpen. God heeft aan de Overheden *gezag* geschonken en aan de onderdanen een *geweten* gegeven. "Daarom is het noodig onderworpen te zijn, niet alleen om der straffe, maar ook om des gewetens wil."

De Kerk heeft de roeping de gewetens te scherpen. Wij moeten ons geweten toetsen aan de Schrift. Evenals een uurwerk voor of achter kan loopen, en dus gelijk gezet moet worden, naar den tijd van de zon, zoo moet het geweten steeds weer gelijk gezet worden naar het Woord des Heeren.

Deze gehoorzaamheid komt ook uit in het betalen van *belasting.* Tot Christus is de vraag gericht: Wat dunkt U? is het geoorloofd den Keizer schatting te geven of niet? Dan neemt Christus een penning en zegt: Wiens is dit beeld en dit opschrift? Zij antwoordden: Des Keizers. En dan zegt Christus: Geeft dan den Keizer, wat des Keizers is en Gode wat Gods is! [Matth. 22:17-21]

Ook in Rom. 13:6 zegt de Schrift: "Want daarom betaalt gij ook schattingen; want zij zijn dienaars van God, in ditzelve geduriglijk bezig zijnde. Zoo geeft dan een iegelijk, wat gij schuldig zijt; schatting, dien gij schatting, tol dien gij tol, vreeze dien gij vreeze schuldig zijt."

Ook het betalen van onze belasting moeten wij zien als roeping, die van Godswege tot ons komt. De Overheid als Gods dienaresse, heeft geld noodig, om haar roeping te kunnen vervullen. Daarom moeten wij met een blijmoedig hart, om Gods wil, geven, wat de Overheid noodig heeft. Ook in dien weg steunen wij het gezag, dat God heeft gegeven. Dan zijn de onderdanen schuldig aan de Overheid *alle eer en eerbied te betoonen.* Zij staan op die plaats, omdat God hen daar heeft gesteld. Vreest God en eert den Koning. Wie God vreest, zal den Koning eeren.

B. De onderdanen moeten voor de Overheid bidden.
De Apostel Paulus schrijft in *1 Tim. 2:1-2:* "Ik vermaan dan voor alle dingen, dat gedaan worden smeekingen, gebeden, voorbiddingen, dankzeggingen voor alle menschen, voor Koningen, en allen, die in hoogheid zijn; opdat wij een stil en gerust leven mogen leiden in alle godzaligheid, en eerbaarheid. Want dat is goed en aangenaam voor onzen God en Zaligmaker."

Van het welzijn van de Overheid hangt mede af het onderhouden van den Eeredienst. Zal de gemeente samenkomen, dan moet er rust en vrede zijn. Er zijn zooveel dingen, die verstorend kunnen werken op de rust, die de gemeente des Heeren voor haar arbeid noodig heeft.

C. Tegenover de revolutie hebben wij de Overheid te steunen.
De Wederdoopers waren een oproerige secte. Velen meenden dat de Reformatoren op één lijn gesteld moesten worden met deze Wederdoopers. Dit is geenszins het geval. De Reformatie is geen revolutie. Dit is door onze vaderen in de belijdenis heel duidelijk gezegd. Wij lezen in het slot van dit artikel: *"En daarom verwerpen wij de Wederdoopers en andere oproerige menschen en in het gemeen alle degenen, die de Overheden en Magistraten verwerpen en de Justitie willen omstooten, invoerende de gemeenschap der goederen en verwarrende de eerbaarheid, die God onder de menschen gesteld heeft."*

Ten onrechte hebben de Wederdoopers en ook de communisten een beroep gedaan op de eerste gemeente te Jeruzalem. Immers in die gemeente wordt geen gemeenschap van goederen gevonden. De liefde werkt daar zeer overvloedig. Maar het privaat bezit is gebleven. Petrus zegt zelf tot Ananias: "Zoo het gebleven ware bleef het niet het uwe?. En verkocht zijnde, was het niet in uw macht?"

"Zij verkochten hunne goederen en have, en verdeelden ze aan allen, naardat elk van, noode had." In de behoeften der armen werd rijkelijk voorzien.

In Handelingen 12 wordt gesproken van "het huis van Maria". Zoodat duidelijk uit de Schrift blijkt, dat in de eerste gemeente van communisme geen sprake is geweest. Wel heeft de Kerk haar roeping verstaan. Er werden offers gebracht.

Dr B. Wielenga schrijft: "In de lentedagen van het koninkrijk Gods was het zóó, dat de rijken uit zichzelf van hun schatten tot de apostelen brachten. Er behoefde niet gecollecteerd te worden, men bood zelf aan om te geven. En dan... men gaf niet van de rente van het kapitaal, velen tastten hun kapitaal zelf aan. Zij verkochten hun goederen en have. Zij ontdeden zich van levensweelde en daalden tot een lageren levensstandaard af, opdat de armen genoeg zouden hebben. Zij deden naar het exempel van Hem, Die arm geworden is, daar Hij rijk was, opdat wij door Zijne armoede rijk zouden worden. Ziet, dat was de zegepraal der liefde!" (Van Golgotha naar Jeruzalem, blz. 456).

ARTIKEL XXXVII: VAN HET LAATSTE OORDEEL.

Ten laatste gelooven wij, volgens het Woord Gods, dat, als de tijd, van den Heere verordend (die allen creaturen onbekend is), gekomen, en het getal der uitverkorenen vervuld zal zijn, onze Heere *Jezus Christus uit den hemel zal komen,* lichamelijk en zienlijk, *gelijk Hij opgevaren is,* met groote heerlijkheid en majesteit, om zich te verklaren een Rechter te zijn over levenden en dooden; deze oude wereld in vuur en vlam stellende, om haar te zuiveren. En alsdan zullen persoonlijk voor dezen grooten Rechter verschijnen alle menschen, zoowel mannen als vrouwen en kinderen, die van den aanbeginne der wereld af tot den einde toe geweest zullen zijn, verdagvaard zijnde *door de stemme des archangels en door het geklank der Goddelijke bazuin.* Want alle degenen, die gestorven zullen wezen, zullen uit de aarde verrijzen, de zielen te zamen gevoegd en vereenigd zijnde met haar eigen lichaam, in hetwelk zij zullen geleefd hebben. En aangaande degenen, die alsdan nog leven zullen, die zullen niet sterven gelijk de anderen, maar zullen in een oogenblik veranderd en uit verderfelijk onverderfelijk worden. *Alsdan zullen de boeken* (dat is de consciëntiën) *geopend, en de dooden geoordeeld worden,* naar hetgene zij in deze wereld gedaan zullen hebben, hetzij goed of kwaad. *Ja, de menschen zullen rekenschap geven van alle ijdele woorden, die zij gesproken zullen hebben,* die de wereld niet dan voor kinderspel en voor tijdverdrijf acht; en dan zullen de verborgenheden en geveinsdheden der menschen openbaarlijk voor allen ontdekt worden. En daarom is de gedachtenis van dit oordeel met recht schrikkelijk en vervaarlijk voor de boozen en goddeloozen, en zeer wenschelijk en troostelijk voor de vromen en uitverkorenen; dewijl alsdan hunne volle verlossing volbracht zal worden, en zij aldaar zullen ontvangen de vruchten des arbeids en der moeite, die zij zullen gedragen hebben; hunne onnoozelheid zal door elkeen bekend worden; en zij zullen de schrikkelijke wrake zien, die God tegen de goddeloozen doen zal, die hen getiranniseerd, verdrukt en gekweld zullen hebben in deze wereld. Dewelke overwonnen zullen worden door het getuigenis hunner eigen consciëntiën, en zullen onsterfelijk worden, doch in zulker voege, dat het zal zijn, om gepijnigd te worden *in het eeuwige vuur, hetwelk den duivel en zijnen engelen bereid is.*

En daartegenover de geloovigen en uitverkorenen zullen gekroond worden met heerlijkheid en eere. *De Zone Gods zal hunnen naam belijden voor God Zijnen Vader en Zijne uitverkorene engelen, alle tranen zullen van hunne oogen afgewischt worden;* hunne zake, die, nu tegenwoordiglijk door vele Rechteren en Overheden als kettersch en goddeloos verdoemd wordt, zal bekend worden, de zake des Zoons Gods te zijn. En tot een genadige vergelding zal hen de Heere zulk een heerlijkheid doen bezitten, als het hart eens menschen nimmermeer zoude kunnen bedenken. Daarom verwachten wij dien grooten dag met een groot verlangen, om ten volle te genieten de belofte Gods, in Jezus Christus onzen Heere.

DE VOLKOMEN VERLOSSING.

I. De wederkomst van Christus.

A. Wanneer Christus zal wederkomen.

1. Die dag is door God bepaald. Wij vinden in dit laatste artikel niet maar een passend slot, een goede sluitsteen zonder meer, neen, wij zien hier de eindharmonie, die door God gegeven wordt, omdat Hij zal zijn alles en in allen. Het bloed, dat uit het hart voortgestuwd wordt, door geheel het lichaam, komt terug in datzelfde hart. En zoo komt hier alles uit de vorige artikelen terug en uit heel de dogmatiek, al de draden worden samen gevat en dan weer verbonden aan het eerste artikel, want wij gelooven, dat er een eenig God is, volkomen wijs, rechtvaardig, goed en een zeer overvloedige fontein aller goeden.

Door den raad des vredes, die het verbroken werkverbond handhaaft door het genadeverbond en door het natuurverbond, zal de Zoon het koninkrijk geven in handen des

Vaders, wanneer de Heilige Geest de gemeente als een reine bruid zal hebben gegeven aan den Zoon, opdat de oorspronkelijke verbondsverhouding eeuwig vast zij.

Daarom gaat de belijdenis hier terug tot Gods eeuwigen raad en de verkiezing. Zij spreekt over *den tijd, van den Heere verordend, en over het getal der uitverkorenen, dat vervuld zal zijn.* Christus zal wederkomen op de wolken des hemels. Er is nog een trap van verhooging. Hij zit ter rechterhand Gods, totdat Deze Zijne vijanden gezet zal hebben tot een voetbank Zijner voeten.

Alles heeft een bestemden tijd. God vervult Zijn raad. Christus is in de wereld gekomen in de *volheid* des tijds, toen de tijd door God was rijp gemaakt, Hem te ontvangen. De Heilige Geest is uitgestort, toen de dag van Pinkster *vervuld* werd. De antichrist zal komen, als de tijd rijp en klaar is, hem te ontvangen. Wanneer de afval zal gekomen zijn van de schijngeloovigen, de christelijke beginselen ondermijnd zijn en er bij de wereld alleen een leven voor beneden is. Dan wordt Michaël teruggeroepen en heeft de duivel vrij spel, terwijl hem nog een kleine tijd is gegeven, *2 Thess. 2:3-8; Openb. 12 en 13;* Dan. 11:3*.* Vele teekenen gaan aan de wederkomst van Christus vooraf. Wij zullen hooren van oorlogen en geruchten van oorlogen, van hongersnooden, pestilentiën en aardbevingen. De ongerechtigheid zal vermenigvuldigd worden en dan, als de antichrist te midden van zijn regeering is en de 1290 dagen vervuld zijn, de 42 maanden voorbij zijn, Dan. 7:25; Dan. 12:11*; Openb. 11:2; 13:5,* dan zal Christus komen op de wolken des hemels.

Die dag is door God bepaald. Wij lezen in *Openbaring 14:14-15:* "En ik zag en ziet! een witte wolk, en op die wolk was Eén gezeten, des menschen Zoon gelijk, hebbende op Zijn hoofd een gouden kroon en in Zijne hand een scherpe sikkel. En een andere engel kwam uit den tempel, roepende met eene groote stem tot Dengene, Die op de wolk zat: Zend Uw sikkel en maai, want de ure om te maaien is nu gekomen, dewijl de oogst op aarde rijp is geworden."

De ure is gekomen. Precies op Gods tijd zal Christus komen. God Zelf zal in den hemel den tijd aangeven. De engel zal Christus dien tijd bekend maken. En dan zal Hij Zijn sikkel zenden en maaien. De tijd is rijp. Die dag is door God bepaald. *Ten laatste gelooven wij, volgens het Woord Gods, dat, als de tijd, van den Heere verordend, gekomen zal zijn, onze Heere Jezus Christus uit den hemel zal komen.*

2. Die dag is voor ons verborgen. Velen hebben getracht, dien dag te berekenen, maar al deze berekeningen hebben gefaald en zullen falen. Van dien dag en die ure weet niemand! Het is noodeloos en hopeloos, dien tijd te bepalen. Dat mag ook niet. De Vader heeft het in Zijn eigen hand besteld en het komt ons niet toe, het te weten. De verborgen dingen zijn voor den Heere onzen God. Wel hebben wij acht te geven op de teekenen der tijden, die in de Schrift ons worden genoemd. Wij moeten waken en bidden. Maar die dag zal komen als een dief in den nacht. Het zal een gewone dag zijn. De menschen zijn aan het werk en de tegenvoeters slapen, want er zullen twee zijn op den akker, de een zal worden aangenomen en de ander zal worden verworpen; twee zullen zijn op het bed en de een wordt aangenomen en de ander verworpen. De belijdenis zegt, dat het een tijd is, *die allen creaturen onbekend is.* De komst van dien dag wordt in verband gezet met de verkiezing. De laatste uitverkorene moet zijn taak hebben verricht en toegebracht zijn. Het getal der uitverkorenen moet geheel vol zijn. Want het gaat om de nieuwe menschheid. De namen der verkorenen zijn geschreven in het boek des levens.

Ook de *catechismus* spreekt bij de wederkomst van Christus over: alle *uitverkorenen* in vr. en antwoord 52. Alle roem is uitgesloten. Wij komen in dit stuk vanzelf weer terug tot de Locus de Deo, tot het eerste artikel: Wij gelooven allen met het hart en belijden met den mond, dat er is een eenig God, de fontein van alle goeden!

B. Hoe Christus zal wederkomen.
1. Lichamelijk en zienlijk. Toen de Heere Jezus ten hemel is gevaren, hebben de engelen tot de discipelen gezegd: "Deze Jezus, Die van u opgenomen is in den hemel, zal alzoo komen, gelijkerwijs gij Hem naar den hemel hebt zien henenvaren." *Hand. 1:11.* Wij lezen in *Openb. 1:7:* "Ziet, Hij komt met de wolken en alle oog zal Hem zien, ook degenen, die Hem doorstoken hebben."

En in Lukas 21:27 heeft de Heere Jezus Zelf gezegd: "En alsdan zullen zij den Zoon des menschen zien komen in een wolk, met groote kracht en heerlijkheid."

Hij komt als de Zoon des menschen. Gelijk de jongeren Hem hebben zien henenvaren, zoo zullen wij Hem allen zien op de wolken des hemels. Dezelfde Christus, Die uit Maria is geboren, Die aan het kruis is gehecht, Die opgestaan is uit de dooden. Velen hebben Hem hier op aarde gezien. Dan zullen allen Hem zien!

2. Met groote heerlijkheid en majesteit. "En alsdan zal in den hemel verschijnen het teeken van den Zoon des menschen; en dan zullen al de geslachten der aarde weenen en zullen den Zoon des menschen zien, komende op de wolken des hemels met groote kracht en heerlijkheid" Matth. 24:30. "En wanneer de Zoon des menschen komen zal in Zijne heerlijkheid, en al de heilige engelen met Hem, dan zal Hij zitten op den troon Zijner heerlijkheid", Matth. 25:31. Dat zal een ontzaglijke gebeurtenis zijn, wanneer de Heere Jezus als de Heere der heeren en de Koning der koningen wederkomt. Daarbij zinkt al de praal en grootheid van de machtigen dezer wereld in het niet. Christus komt, omstuwd door de heilige engelen. Wat glans, wat majesteit hebt Gij dien Vorst bereid. Dan worden de rollen omgekeerd. Wij zullen den Koning zien in Zijn schoonheid. Meer dan Salomo is hier!

3. Als Rechter. "Want ook de Vader oordeelt niemand, maar heeft al het oordeel den Zoon gegeven", Joh. 5:22. "Daarom heeft Hij een dag gesteld, op welken Hij rechtvaardig zal oordeelen, door één Man, Dien Hij daartoe geordineerd heeft, verzekering daarvan doende aan allen, dewijl Hij Hem uit de dooden heeft opgewekt", *Hand. 17:31.* En dat moet gepredikt worden: "Want Hij heeft ons geboden, den volke te prediken, en te betuigen, dat Hij is Degene, Die van God verordend is tot een Rechter van levenden en dooden", *Hand. 10:42.* Christus is de Rechter. Hij, Die door Pilatus is veroordeeld, zal allen oordeelen. Hij zal een allesbeslissend vonnis vellen. Hij zal recht doen en alle onrecht wordt gewroken. Onze Zaligmaker, Die voor ons in het gericht Gods is geweest, is Rechter.

4. Als Herschepper. Christus is niet alleen gekomen, om menschen te redden, doch om de geheele wereld te herscheppen. Hij zal, tegenover den duivel, Gods eer handhaven. Hij zal den vloek wegnemen en den kosmos brengen tot zijn oorspronkelijke bestemming, zoodat er zal zijn een nieuwe hemel en een nieuwe aarde en daarop eene nieuwe menschheid. Wanneer Christus als Rechter komt, *zal Hij deze oude wereld in vuur en vlam stellen, om haar te zuiveren,* zegt de belijdenis. Petrus wijst daarop en zegt, dat de wereld vroeger door het water van den zondvloed is vergaan. "Maar de hemelen, die nu zijn, en de aarde zijn door hetzelfde woord, als een schat weggelegd en worden ten vure bewaard tegen den dag des oordeels, en der verderving der goddelooze menschen", *2 Petr. 3:7.* "Maar de dag des Heeren zal komen als een dief in den nacht, in welken de hemelen met een gedruisch zullen voorbijgaan en de elementen branden zullen en vergaan, en de aarde en de werken, die daarin zijn, zullen verbranden", 2 Petr. 3:10. Toch zal de wereld niet vernietigd, maar herschapen worden. Christus is de Herschepper. *"Om haar te zuiveren", zegt* de belijdenis.

II. De rechterstoel van Christus.

A. Allen zullen voor den rechterstoel van Christus verschijnen.
"En wanneer de Zoon des menschen komen zal in Zijne heerlijkheid, en al de heilige engelen met Hem, dan zal Hij zitten op den troon Zijner heerlijkheid; en voor Hem zullen *al*

de volken vergaderd worden." Dat zal een gewichtige dag zijn. Al de menschen, die geleefd hebben en alsdan nog leven, zullen verschijnen voor dien Rechter. "Want wij moeten allen geopenbaard worden voor den rechterstoel van Christus", *2 Cor. 5:10.* Dat zal zijn een geweldige schare. Niemand wordt gemist. Geloovigen en ongeloovigen, rijken en armen, geleerden en eenvoudigen, ouden en jongen, mannen en vrouwen, zij zullen allen Christus zien en hooren en voor Zijn rechterstoel gesteld worden. Zij worden allemaal gedagvaard. *"En alsdan zullen persoonlijk, voor dien grooten Rechter verschijnen alle menschen, zoowel mannen als vrouwen en kinderen, die van den aanbeginne der wereld geweest zijn tot den einde toe, verdagvaard zijnde door de stemme des archangels en door het geklank der bazuin."*

1. Geen tweeërlei wederkomst en opstanding. De voorstanders van het *Chiliasme* leeren, dat Christus tweemaal wederkomt. Eerst om Zijn volk op te richten. Hij regeert dan duizend jaren en daarna komt Christus voor de tweede maal. Zoo zullen ook eerst de gestorven heiligen opgewekt worden bij de eerste komst van Christus en met Hem duizend jaar regeeren, en dan later volgt de algemeene opstanding der dooden.

Dit is niet naar Gods Woord. Wel maakt de Schrift *onderscheid* tusschen de opstanding der rechtvaardigen en de opstanding der onrechtvaardigen, maar *geen scheiding.* Wij lezen in Joh. 5:28-29 *:* De ure komt, in dewelke *allen,* die in de graven zijn, Zijne stem zullen hooren; en zullen uitgaan, die het goede gedaan nebben tot de opstanding des levens en die het kwade gedaan hebben tot de opstanding der verdoemenis."

In Matth. 25:32 staat: "En voor Hem zullen *al* de volken vergaderd worden, en Hij zal ze van elkaar scheiden, gelijk de herder de schapen van de bokken scheidt." Dan wordt een beroep gedaan op *1 Thess. 4:16:* "En die in Christus gestorven zijn zullen *eerst* opstaan." Ziet ge wel zoo zegt men, daar staat toch duidelijk, dat de geloovigen *eerst* zullen opstaan. Maar dan moet men toch nauwkeurig de Schrift lezen en niet op den klank van woorden afgaan. Wat is het geval? Paulus handelt hier over de kwestie, hoe het ten jongsten dage zal zijn. Wanneer de dooden opgewekt worden, zullen de levenden dan iets vóór hebben? Zullen zij reeds de zaligheid genieten, terwijl de dooden nog eerst moeten opgewekt worden en dus pas later aan de beurt komen? Neen, zegt Paulus. "Wij, die levend overgebleven zijn tot de toekomst des Heeren, *zullen niet voorkomen degenen, die ontslapen zijn."* "Want de Heere Zelf zal met een geroep, met de stem des archangels en met de bazuin Gods nederdalen van den hemel; en die in Christus gestorven zijn, zullen eerst *opstaan."* De nadruk valt op het *opstaan.* En wat volgt er dan? Daarna zullen de goddeloozen opstaan? Neen, daarna *wij,* die levend overgebleven zijn, zullen te zamen met hen opgenomen worden in de wolken, den Heere tegemoet, in de lucht. Eerst wordt gesproken over de ontslapenen en dan over hen, die leven.

2. Alle dooden worden opgewekt. Ten jongsten dage zal Christus, door Zijn opstandingskracht, alle dooden opwekken. Die in de graven zijn, zullen Zijne stem hooren en uit de graven uitgaan. De zee geeft ook hare dooden weer. Alle lichamen der gestorvenen zullen verrijzen. In *Zondag XXII* staat: "Dat ook dit mijn vleesch, door de kracht van Christus opgewekt zijnde, wederom met de ziel vereenigd en aan het heerlijk lichaam van Christus gelijkvormig zal worden." Een *psychisch lichaam* wordt gezaaid en een *pneumatisch lichaam* wordt opgewekt. Dat pneumatisch lichaam is voor de geloovigen bereid tot elken dienst. Het is hetzelfde en toch anders, het is verheerlijkt. Buik en spijze zullen te niet gedaan worden, *1 Cor. 6:13.* Er zal ook geen huwelijk meer zijn. De onderscheidingen blijven, maar verheerlijkt. De apostel Paulus spreekt er over in *1 Cor. 15:42-47:* "Alzoo zal ook de opstanding der dooden zijn. Het lichaam wordt gezaaid in verderfelijkheid, het wordt opgewekt in onverderfelijkheid; het wordt gezaaid in oneer, het wordt opgewekt in heerlijkheid; het wordt gezaaid in zwakheid, het wordt opgewekt in kracht. Een natuurlijk lichaam wordt er gezaaid, een geestelijk lichaam wordt er opgewekt. Er is een natuurlijk (psychisch) lichaam en er is een geestelijk (pneumatisch) lichaam. De eerste

mensch Adam is geworden tot een levende ziel (psyche); de laatste Adam tot een levendmakenden geest (pneuma)." De eerste mensch, Adam, is geformeerd uit het stof der aarde. Hij is afhankelijk van spijs en drank. Bij de schepping van Adam is de circulatie van het bloed begonnen. Uit éénen bloede heeft God het gansche menschelijk geslacht gemaakt. Eenmaal moet die bloedcirculatie eindigen. Adam moest komen van het worden tot het zijn, tot het onverderfelijke leven.

Na den val gaat, om Christus, de circulatie van het bloed door. Van geslacht tot geslacht, van ouders op kinderen en kleinkinderen.

De laatste Adam heeft uit de heilige linie *levende ziel* aangenomen, door de werking des Heiligen Geestes uit het vleesch en bloed van de maagd Maria. Hij heeft opdracht het leven af te leggen. Zijn bloed komt uit in Gethsemané, wordt uitgedreven door de geeselslagen en vergoten aan het kruis. Voor onze zonden.

Straks neemt deze bloedcirculatie een einde. Eindelijk is daar de laatste harteklop en de laatste polsslag — de kruisdood. Ten derden dage staat Christus op — de *Levendmakende Geest.* Nu is er bij Hem geen circulatie van het bloed meer. Hij heeft een verheerlijkt lichaam. In het eeuwige leven is geen polsslag, geen klok, geen koorts, geen spijs, geen drank, geen huwelijk. Een geestelijk, pneumatisch, lichaam wordt opgewekt.

Dan worden lichaam en ziel vereenigd. Hier zien wij de rijke beteekenis van het *"mensch"* zijn, dat Christus in de wereld is gekomen om menschen te redden, en zoowel lichaam als ziel te herstellen. *Dr A. Kuyper* schrijft in de Locus de consummatione saeculi V, 1: "De dood is scheiding van lichaam en ziel. De Heilige Schrift zegt ons *niet,* dat de ziel onsterfelijk is. "God en onsterfelijkheid" is geen Evangelie, maar rationalistische filosofie. "De ziel is onsterfelijk" dat wil zeggen, dat de ziel zelf van zulk een geaardheid is, dat zij niet kan sterven. De ziel is *niet* onsterfelijk. De Heilige Schrift leert in *1 Tim. 1:17,* dat God onverderfelijk is en in *1 Tim. 6:16,* dat God alleen onsterfelijkheid heeft, een nadere explicatie, die tevens exclusief is. God is in Zichzelf onvernietigbaar. *Hij alleen is onsterfelijk).* Men mag dus nooit spreken van de onsterfelijkheid der ziel; dat wordt op dit terrein nooit toegelaten." Gods Woord leert ons, dat God de ziel doet voortbestaan, zoodat de geloovigen, terstond na het sterven, de zaligheid ontvangen en bij Christus zijn. Ook ons lichaam wordt niet vernietigd, maar opgewekt. *"Want alle degenen, die gestorven zullen wezen, zullen uit de aarde verrijzen, de zielen te zamen gevoegd en vereenigd zijnde met haar eigen lichaam in hetwelk zij geleefd zullen hebben."*

3. De levenden worden in een punt des tijds veranderd. Daarvan spreekt de apostel Paulus in *1 Cor. 15:52-54.* Calvijn zegt: "Het zal een soort van dood zijn, wijl de verderfelijke natuur zal vergaan; het zal geen eigenlijke dood, geen ontslapen zijn, wijl de ziel niet uit het lichaam zal gaan; maar het zal een plotselinge overgang zijn van uit de verderfelijke natuur tot de zalige onsterfelijkheid." Wij zullen veranderd worden. Want dit verderfelijke moet onverderfelijkheid aandoen en dit sterfelijke moet onsterfelijkheid aandoen. *"En aangaande degenen, die alsdan leven zullen, die zullen niet sterven als de anderen, maar zullen in een oogenblik veranderd en uit verderfelijk onverderfelijk worden."*

B. Allen zullen door Christus geoordeeld worden.

1. De boeken worden geopend. Wij lezen in *Openbaring 20:12:* "En ik zag de dooden, klein en groot, staande voor God; en de boeken werden geopend; en een ander boek werd geopend, dat des levens is; en de dooden werden geoordeeld uit hetgeen in de boeken geschreven was, naar hunne werken." Deze tekst wordt door de belijdenis aangehaald. Welke boeken worden hier bedoeld? De belijdenis zegt, dat de boeken zijn de consciëntiën, de gewetens der menschen.

De *Kantteekeningen* zeggen het volgende: "namelijk der alwetendheid en voorzienigheid Gods, waarin opgeteekend staat al het doen en laten der menschen. Zie dergelijke Dan. 7:10*;* Mal. 3:16*;* en is een gelijkenis genomen van het gericht der menschen en wijze van doen onder groote prinsen, waar notitie of kennis wordt gehouden van alles. Zie *Esth. 6:1.* Anderen verstaan het van de boeken der consciëntie (geweten) van een ieder; hetwelk ook waar is, alzoo die zichzelve ook zal beschuldigen of ontschuldigen in dien dag. Zie Rom. 2:15-16*."* De Kantteekenaren hebben dus deze exegese, dat hier gesproken wordt van de boeken van Gods Alwetendheid en van de boeken der consciëntie.

Prof. Greijdanus schrijft in de Korte Verklaring: "De boeken werden geopend, vgl. Dan. 7:10*,* die van de hemelsche opteekening hunner daden en die van hunne consciëntiën." Prof. Greijdanus neemt dus ook beide.

En zoo hebben wij dit te verstaan.

Ten eerste: *de boeken van de alwetendheid Gods.* In Mal. 3:16 lezen wij: "De Heere merkt er toch op en hoort en er is *een gedenkboek* voor Zijn aangezicht geschreven voor degenen, die den Heere vreezen."

Bij God zijn gedenkboeken. Koning Ahasveros liet ook, toen hij niet slapen kon, de boeken der gedachtenissen brengen, opdat zij hem daaruit zouden voorlezen. Welnu, zulke gedenkschriften liggen voor het aangezicht van den Koning der koningen. Van alles, wat er gebeurt, wordt, tot in bijzonderheden, nauwkeurig aanteekening gehouden. Niets gaat verloren. Alles wordt opgeteekend. Al onze werken, al onze woorden en al onze gedachten, tot zelfs in de diepste roerselen van ons hart, ze staan in de boeken vermeld. Alles ligt op de hemelsche gramofoonplaten en filmen vast.

Ten tweede: de *boeken der consciëntie.* Wat boven gebeurt, geschiedt beneden ook. Wij hebben bewustzijn. En daarin blijft ook alles bewaard. Het kan zijn in het onderbewustzijn, het sublimineele bewustzijn, maar het gaat toch niet verloren. Het wordt vastgehouden als op een gevoelige plaat en ten jongsten dage wordt die plaat ontwikkeld en komt te voorschijn, wat reeds lang door ons vergeten is.

Welnu, die boeken worden geopend. Boven de boeken van Gods alwetendheid, waarin *alles* van *allen* staat opgeteekend. Beneden de boeken der consciëntie, van het geweten, waarin *alles* van een ieder *persoonlijk* staat opgeteekend.

Evenals een gramofoon letterlijk weergeeft, wat gesproken is en een film laat zien, wat gedaan is, zoo ook zullen dan de rollen van de geschiedenis worden afgedraaid, zoodat alles gezien en gehoord wordt. En als dan de boeken van Gods alwetendheid worden geopend, dan gaan ook de boeken van de consciëntie open. Dan zal niemand kunnen zeggen: ik weet er niets meer van en kan het mij niet meer herinneren. Dan zal alles helder voor de aandacht staan, of het pas gebeurd is. Allen zullen moeten toestemmen! Alle consciëntie-boeken zullen eenmaal de boeken van Gods Alwetendheid en het boek der Wet de eere moeten geven. Niet bij allen is deze toestemming een geloofstoestemming. God wordt verheerlijkt. De Rechter zal recht doen. De boeken worden geopend!

2. Allen zullen rekenschap moeten afleggen. Christus zal recht spreken naar het zuiverste recht. Wij hebben daarvan soms een geheel verkeerde voorstelling. Alsof het alleen maar massaal zal zijn, vrijspraak, of veroordeeling. Neen, de menschen moeten zich verantwoorden. Allen moeten geopenbaard worden voor den Rechterstoel van Christus, opdat een iegelijk wegdrage hetgeen geschied zij, hetzij goed, hetzij kwaad. Wij zullen rekenschap moeten afleggen van *elk ijdel woord,* dat wij hebben gesproken. En de dooden zullen geoordeeld worden, naar hetgeen zij in deze wereld gedaan zullen hebben, hetzij goed, hetzij kwaad. *"Ja, de menschen zullen rekenschap geven van alle ijdele woorden, die*

zij gesproken zullen hebben, die de wereld niet dan voor kinderspel en tijdverdrijf acht." Wat verborgen is, wordt dan openbaar. Wat een ongerechtigheid vindt plaats in het verborgene. O, als de muren eens konden spreken! Er zijn dingen, die nooit hier op aarde openbaar worden. *"En dan zullen de verborgenheden en geveinsdheden der menschen openbaarlijk voor allen ontdekt worden."* Christus zal alle bedekselen wegdoen. Alle geveinsdheid en alle schijn, ook alle vrome schijn, gaat als spinrag heen. Alle dingen zijn naakt en openbaar voor het aangezicht van Hem, Die op den troon zit. Dan valt er niets meer te bedekken en te verontschuldigen.

Daarom komen wij met onze zonden tot God en bidden om vergeving door het bloed des Heeren. Daarom zegt Gods kind: 'k Bekend', O Heer, aan U oprecht mijn zonden, 'k verborg geen kwaad, dat in mij werd gevonden. Ja, wij leeren bidden, dat God ons moge doorgronden en ontdekken aan onze verborgene overtredingen, opdat zij bedekt worden door den Borgtocht van Christus.

Gode zij dank, dat er in de Openbaring niet alleen staat, dat de boeken geopend worden. Wij lezen ook van een ander boek, dat geopend wordt, namelijk het boek *des levens.* In dat boek des levens staan de namen van uitverkorenen opgeteekend.

Wanneer dan de boeken geopend worden en alles u aanklaagt, dan ziet gij de onmisbaarheid en dierbaarheid van Uw Borg, die als Rechter is gekomen. Hij neemt het boek des levens en leest uw naam. Zalig, die geschreven is in het boek des levens des Lams.

III. De uitspraak van Christus.

A. Hij zal de goddeloozen veroordeelen.

1. De gedachte aan die uitspraak is schrikkelijk voor de goddeloozen. De goddeloozen en boozen, allen die Christus verwerpen, vergaderen zich toorn als een schat. Zij denken liefst niet aan het oordeel, dat komt. Zij doen evenals de struisvogels, en meenen, wanneer zij den vijand niet zien, dat de vijand niet bestaat. Toch zijn er momenten in hun leven, waarin de vrees hen benauwt en de gedachte aan het oordeel hen kwelt. Menigeen bedrijft op zoo onbeschaamde wijze de zonde, omdat God niet *terstond* straft. Onwillekeurig vleien zij zich met de ijdele hoop, dat uitstel afstel is. Maar God heeft geen haast. Het recht zal toch zegevieren. Allen moeten geopenbaard worden voor den rechterstoel van Christus. En al willen velen, dat de wereldgeschiedenis het wereldgericht *is* — aan het einde van de wereldgeschiedenis zal het wereldgericht komen! *"Daarom is de gedachtenis van dit oordeel met recht schrikkelijk en vervaarlijk voor de boozen en goddeloozen."*

2. De gedachte aan die uitspraak is troostvol voor de uitverkorenen. De belijdenis wijst op den troost voor de geloovigen. De rook van de hel zal de vreugde in den hemel niet verdonkeren. Wij willen niet de toevlucht nemen tot een conditioneele onsterfelijkheid, of tot de mogelijkheid van bekeering na den dood. Wij geven geen psychologische beschouwingen over het probleem, wij houden ons eenvoudig aan de werkelijkheid, zooals die geteekend wordt in Gods Woord en beleden, in dit artikel. Het verbond Gods strandt niet op de hel, maar zal zich ook daar handhaven, tot eer van God, Die Zijn uitgesproken verbondswraak volle werkelijkheid maakt. En dan worden de verhoudingen anders. Gods vijanden, zijn onze vijanden. En allen, die God kent als de Zijnen, zullen de geloovigen ook erkennen als de hunnen, omdat zij één zijn in Christus en behooren tot de nieuwe menschheid. Zelfs als over het eeuwig verderf wordt gesproken, gebeurt dit vanuit het gezichtspunt van de verkiezing en verwerping. De belijdenis ziet niet van uit de hoogte neer op de goddeloozen maar wijst op hun verderf, van uit het standpunt van het recht Gods. *"Daarom is de gedachte van dit oordeel voor de uitverkorenen zeer troostvol."* Vooral in dagen van vervolging en druk. Dan wordt hun recht verkracht. De wereld haat hen, omdat zij Christus haat. De draak wil het kind (Christus), dat de vrouw zal baren (de Kerk),

verslinden. Zij hebben u gehaat, omdat zij Mij gehaat hebben. Indien wij van de wereld waren, zou de wereld ons niet haten, maar liefhebben. Maar het onrecht zal niet zegevieren, en niet ongewroken blijven. Eenmaal komt de dag van verlossing. *"Dan zal hun volle verlossing volbracht worden, en zij zullen ontvangen de vruchten des arbeids en der moeite, die zij zullen gedragen hebben; hunne onnoozelheid (onschuld) zal door allen bekend worden."*

3. God zal Zijn wraak openbaren tegen de goddeloozen. De dag van afrekening komt. Uitstel is geen afstel. Vreeselijk zal het zijn, te vallen in de handen van den levenden God [Heb. 10:31]. Want onze God is een verterend vuur. [Heb. 12:29] Schaamte, angst en vrees zal de goddeloozen aangrijpen. Konden zij zich maar verschuilen. Het gaat niet. Zij bidden: "Bergen, valt op ons en heuvelen, bedekt ons voor het aangezicht van Hem, Die op den troon zit en voor den toorn van het Lam." [Openb. 6:16] Want de groote dag van Zijn toorn is gekomen en wie zal bestaan? Dan zal Christus alleen het woord hebben. De monden van de lasteraars worden gestopt. De vloek des Almachtigen zal hen treffen. En vooral zullen de goddeloozen gestraft worden voor al het onrecht, dat zij den kinderen Gods hebben aangedaan. Wij lezen, dat de zielen van degenen, die gedood waren, om het Woord Gods en om het getuigenis, dat zij hadden, riepen met groote stem: "Hoe lang o heilige en waarachtige Heerscher, oordeelt en wreekt gij ons bloed niet van degenen, die op de aarde wonen?" *"En zij zullen zien de schrikkelijke wrake, die God tegen de goddeloozen doen zal, die hen getiranniseerd, verdrukt en gekweld zullen hebben in deze wereld."*

4. De goddeloozen zullen gaan in het eeuwig verderf. Sommigen willen meer rechtvaardig zijn dan God en stellen hun menschelijke maatstaven boven de norm van Gods Woord. Zij spreken van conditioneele onsterfelijkheid, zoodat de geloovigen het eeuwige leven verkrijgen en de ongeloovigen vernietigd worden. Deze dwaze redeneering is niet naar Gods Woord.

Christus Zelf heeft ons gezegd, "dat Hij tot degenen, die ter linkerhand zijn zal zeggen: Gaat weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur, hetwelk den duivel en zijnen engelen bereid is. En deze zullen gaan in de eeuwige pijn" *(*Matth. 25:41*,* Matth. 25:46*).* "Waar hun worm niet sterft en het vuur niet wordt uitgebluscht" *(*Marc. 9:44*).* "En zij zullen gepijnigd worden dag en nacht tot in alle eeuwigheid" *(Openb. 21:8).* Hun deel is in den poel, die daar brandt van vuur en sulfer, hetwelk is de tweede dood.

"Dewelke zullen overwonnen worden, door het getuigenis hunner eigene consciëntiën en zullen onsterfelijk worden, doch in zulker voege, dat het zal zijn, om gepijnigd te worden in het eeuwige vuur, dat den duivel en zijnen engelen bereid is."

B. Hij zal de uitverkorenen vrijspreken.

1. Zij worden met eer gekroond. Machtig zal de tegenstelling zijn tusschen de ongeloovigen en de geloovigen. De belijdenis drukt dit uit met het woord: *daarentegen.* Tegenover het verderf staat het eeuwige leven, tegenover de hel is de hemel. Ook wordt hier gesproken van de uitverkorenen. Alle roem is uitgesloten. Het is niet desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods. En zij worden met eer en heerlijkheid gekroond. Zij ontvangen de kroon des levens. De kroon wijst ons op den boom, die ook een kroon heeft, welke er niet los op, maar organisch mee verbonden is. Zoo wordt des Konings dochter gansch verheerlijkt inwendig.

2. Christus zal hun naam belijden. Hij heeft gezegd: "Wie Mij zal belijden voor de menschen, die zal Ik belijden voor Mijnen Vader, Die in de hemelen is." Hij zal hun naam uitspreken voor den Vader en zeggen: Vader, zij zijn mijn eigendom. Ik heb voor hen geleden. Ik ben voor hen in het gericht geweest. Ik heb voor hen de straf gedragen en het eeuwige leven verworven. Hij zal zich hunner niet schamen. Hij zal hen voorstellen aan den Vader en aan de heilige engelen. De Bruidegom komt met Zijn bruid, die gansch verheerlijkt

is, in het huis des Vaders en Hij stelt haar voor aan den Vader. Hij zal zeggen: Zie hier degenen, die Gij Mij gegeven hebt. En dan zal Hij alle tranen van hun oogen, of zooals er letterlijk staat, *uit* hun oogen afwisschen. De tranen kunnen er niet meer in komen. Daar zal geen rouw en geen verdriet meer zijn.

3. Hun zaak wordt bekend als de zaak van den Zone Gods. Groote tegenstelling hier en hiernamaals. Hier zijn de geloovigen meermalen veroordeeld en wordt hun zaak verkeerd voorgesteld. Vooral in tijden van vervolging, als zij ter dood veroordeeld zijn. Bange tijden! Menigeen heeft in zulke tijden geroepen: "O, Heere, zult Gij dan geen recht doen?" Ten jongsten dage wordt recht gesproken. Christus zal zeggen: Hun zaak is Mijn zaak. *"Hun zaak, die nu tegenwoordig door vele Rechteren en Overheden als kettersch en goddeloos verdoemd wordt, zal bekend worden de zaak des Zoons van God te zijn."*

4. Zij zullen ongekende heerlijkheid bezitten. Wij moeten onderscheid maken tusschen de zaligheid en de heerlijkheid. De *zaligheid* is voor allen gelijk en de *heerlijkheid* is verschillend, naar de rijke verscheidenheid van de kinderen Gods. De *staat* is voor allen gelijk en de *stand* is verschillend. "Een andere is de heerlijkheid der zon en een andere is de heerlijkheid der maan en een andere is de heerlijkheid der sterren." Er is genadeloon. Wanneer in een gezin, vader, moeder en de kinderen aan den maaltijd zijn, worden allen verzadigd en toch krijgen allen niet evenveel. Niemand heeft gebrek.

Vul tien glazen van verschillende grootte met water, dan zijn die tien glazen vol water. Het grootste glas heeft niet te veel en het kleinste glas heeft nieste weinig. Toch is er onderscheid.

Zoo zal het ten jongsten dage zijn. Er is onderscheid in rampzaligheid, want het zal Tyrus en Sidon *verdraaglijker* zijn in den dag des oordeels dan ulieden en er zijn er, die met *vele* slagen geslagen worden. En zoo zal er rijke verscheidenheid in heerlijkheid zijn. Allen zijn zalig, en de heerlijkheid van Paulus is anders dan de heerlijkheid van den moordenaar aan het kruis. Allen worden verzadigd en er is rijke variatie. Want ieder zal een naam ontvangen, die het wezen uitdrukt, en dien naam zal niemand kennen, dan die hem ontvangt.

5. Wij verwachten dien dag met groot verlangen. Het gaat om de eere Gods, Christus zal alle dingen herscheppen. Op de nieuwe aarde zal komen een nieuwe menschheid. De bruid ziet met verlangen uit naar de komst van den Bruidegom. Het getuigt tegen de gemeente, als zij dat verlangen niet kent. Wel kan het zijn, dat in dagen van vervolging en hoogstaand geloofsleven, dit uitzien naar de komst van Christus zich sterker openbaart.

In dit artikel beluisteren wij het heimwee van de Kerk des Heeren.

En dan niet het verlangen *elkaar* te zien. Dat is ondergeschikt. De hoofdvraag is niet, of wij elkaar zullen *her*kennen, maar wel, of wij zullen *zien* Gods werk in de historie. De kennisinhouden blijven, de kenniswegen veranderen. Wij troosten ons niet met den schralen troost van het weerzien, doch met den rijken troost van het *inzien* in de dingen Gods.

Prof. Schilder schrijft in "Wat *is de hemel?"* over het groote Avondmaal en het vredesverbond. "Als de historie tot rust gekomen zal zijn, keeren Vader, Zoon en Heilige Geest tot elkander in, Zich eeuwig met elkander verblijdend in de vervulling van de trouw, die elk van hen van eeuwigheid beloofde aan den ander. Wij kunnen niet verder gaan. Verlegener kan men zich niet gevoelen."

Wie komen tot het Avondmaal? Zij, die door *den Geest* bereid zijn, nadat ze Hem ter toebereiding door Christus gegeven waren. Hij geeft ze terug.

Zij zijn de gekochten door *den Zoom.* Hij heeft hen gewasschen in Zijn bloed. Hij geeft ze den Vader. *De Vader* neemt hen uit de handen van den Zoon en den Heiligen Geest.

"En alles; keert nu in tot den vrede Gods. Het tweezijdig verbond is in het éénzijdige, het vreêverbond van God met God niet opgeheven, maar verzadigd en verklaard en overstraald in deze extreme heerlijkheid" (blz. 267).

De belijdenis is *begonnen: "Wij gelooven allen met het hart en belijden met den mond".* Wie zoo begint mag *eindigen: "Daarom verwachten wij dien grooten dag met een groot verlangen, om ten volle te genieten de belofte Gods, in Jezus Christus onzen, Heere."*

Uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen.

Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid!